

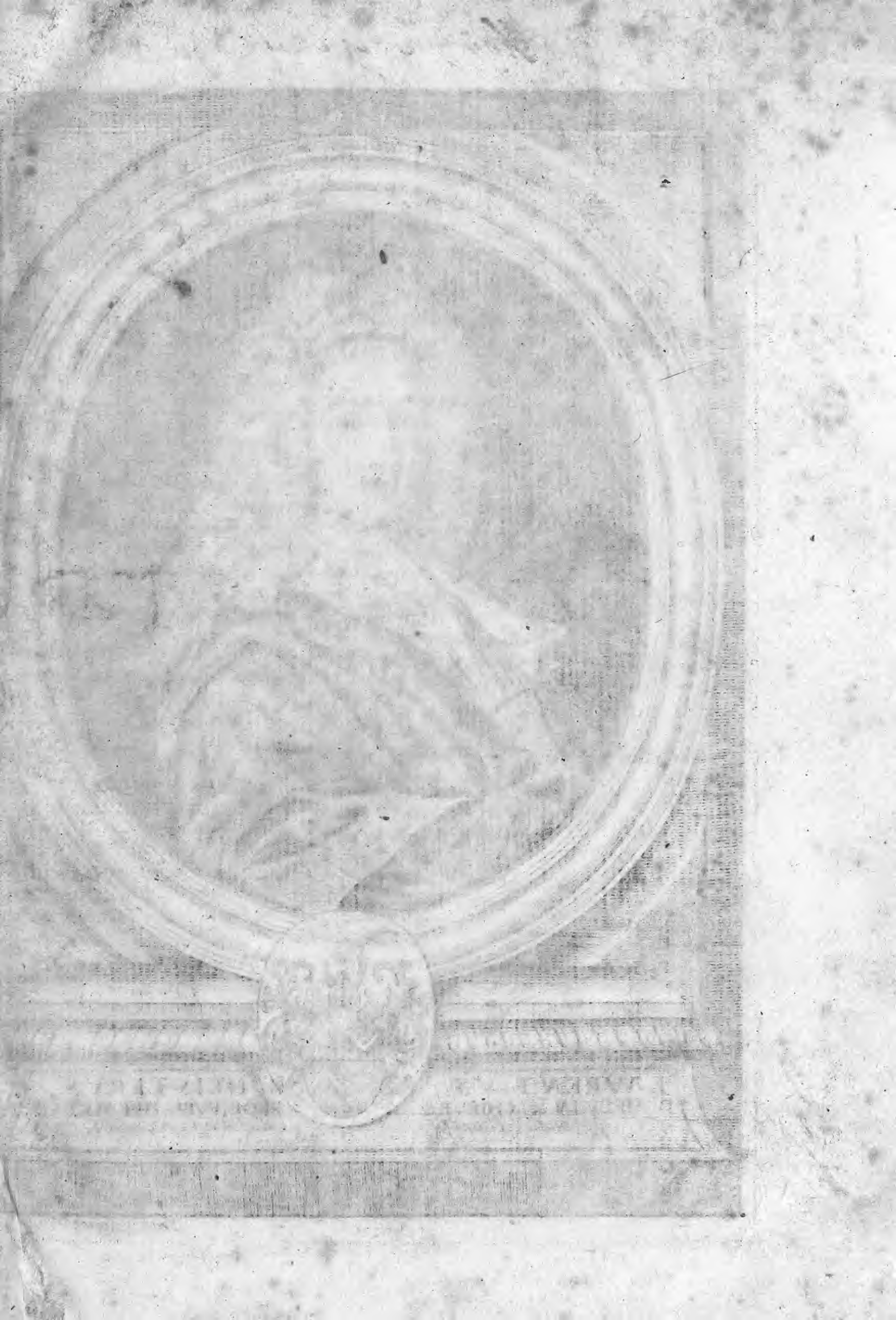
Opine meritis Quetor

Laurentius Heister Glor. Acad.

LAVRENTIVS
D. MEDICIN. ac. CHIRURG.
Natus Francof.

HEISTERVS
PROF. PVBL. HELMSTAD
ad Moen. An. 1683.

Fran. Sesone Sculp.

D. LAVRENTII HEISTERI

SERENISS. BRUNSVICENS. LUNEBURG. DUCIS
Confiliarii Aulici & Archiatri, Medicinæ, Chirurgiæ ac Botanices
in Regia atque Ducali Academia Julia, quæ Helmstadii est,
Profess. Publici, Academiæ Scientiar. Cæsareæ Regiæque
Londinensis atque Berolinensis Collegæ

INSTITVTIONES CHIRVRGICÆ,

IN QVIBVS

QVICQVAD AD REM CHIRVRGICAM PERTINET OPTIMA
ET NOVISSIMA RATIONE PERTRACTATVR,

Atque in tabulis multis æneis præstantissima ac maxime necessaria
instrumenta, itemque artificia, sive encheirises præcipuæ &
vincturæ chirurgicæ repræsentantur.

OPVS TRIGINTA ANNORVM,

Quod in hac novissima Editione Neapolitana Dissertationibus cum AVCTORIS,
tum aliorum selectis ad rem Chirurgicam spectantibus auctum atque
mendis typographicis, quibus Veneta scatebat quam diligentissime
expurgatum prodit in lucem.

TOMVS PRIMVS.

Hier. B. Lippert del. D. J. C. Calan.

NEAPOLI MDCCXLIX.

EXPENSIS ANTONII CERVONE.

APVD JOSEPHVM RAYMVNDVM, ET DOMINICVM VIVENTIVM.

SUPERIORUM FACULTATE.

FRANCISCO SERAO

VIRO DOCTISSIMO,

*Et in Academia Neapolitana Medicinæ
Practicæ Professori.*

ANTONIVS CERVONE

ET ΠΑΤΤΕΙΝ.

QUUM exercitatisimi Anatomici, præ-
clarissimique nostrorum temporum
Chirurgiæ Professoris Laurentii Hei-
steri Institutiones Chirurgicæ adeo
raræ evaserint, ut rei medicæ stu-
diosi eas quam ardentissime efflagitarint; ut ego
typis denuo ederem, impulerunt amicorum vota,
atque consilia. Quod sane efficere tandem aggre-
sus sum. Quum vero animadvertissem Venetani
editionem mendis typographicis esse turpiter de-
fœdatam, curavi ut nostra hæc accuratius corri-
geretur, æneæque tabulæ diligentius incideren-
tur. Quam cuinam potissimum dicarem, Σωφωτάτε

Serae,

Serae , nisi tibi ? Tuum enim nomen adeo longe lateque diffusum est , ut nemo sit , qui tuam in re medica plenissimam penitioemque intelligentiam , in philosophia , atque philologia eximiam plane , atque incredibilem scientiam cognitionemque ignoret . Eccuinam enim latet te quicquid sive in medicis , sive in philologicis scribendum susceperis , mirum semper tum cogitandi , disserendique præstantia , tum idiomatis puritate , atque elegantia exstitisse ? Neque erit , qui mihi succensebit , si Chirurgicas Institutiones Medico potius , quam Chirurgo consecratas viderit . Quis enim vel leviter Medicinæ elementis imbutus nescit Chirurgiam Medicinæ partem esse antiquiorem evidentio-rem , magisque necessariam , teque eam præ ceteris Medicinæ partibus callere ? Illud igitur restat , fautor modis omnibus colende , ut te obnixè rogem , quo hæc quantacumque , qua soles benignitate accipere , non tam rem ipsam , quæ fane perexigua est , quam offerentis voluntatem , observantiamque perpetuam spectare , curamque meam adversus hominum injurias defendere minime dedigneris . Vale Reipublicæ bono felix & faustus vir omnium humanissime .

LECTORI BENEVOLO

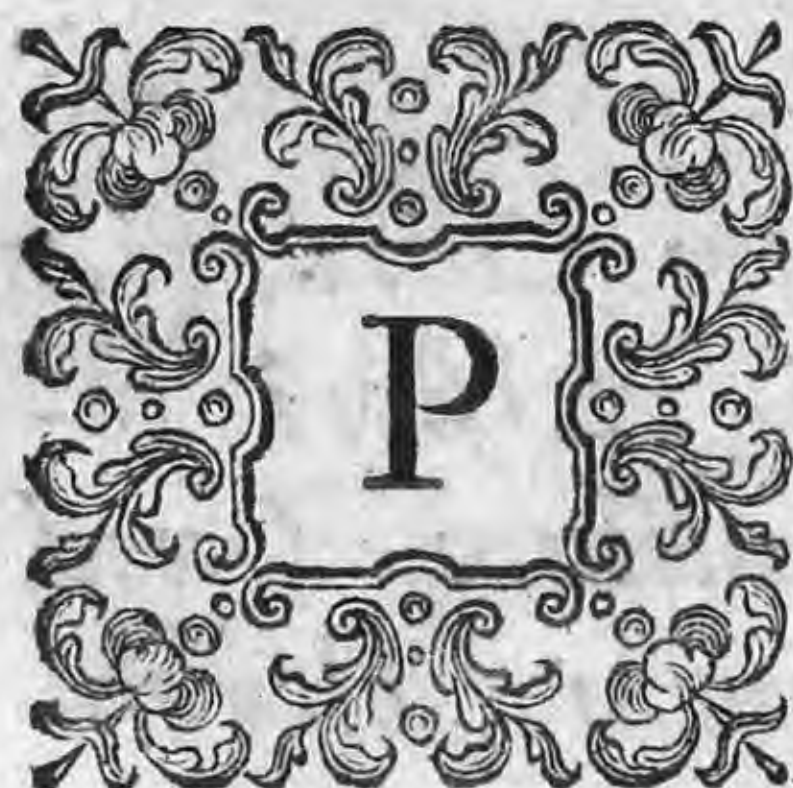
BIBLIOPOLA.

EN tibi , amice Lector , primum Chirurgiæ præstantissimi Viri Laurentii Heisteri tomum duabus Dissertationibus auctum . Quod ad diligentiores Operis correctionem , elegantioresque tabularum ænearum formam pertinet , tuum esto iudicium . De reliquis , quæ in aliis tomis adjungendæ sunt , dissertationibus , nihil est quod in præsentî dicam : eas enim , ut se feret occasio , adjiciemus . Ceterum , ut tibi recepi , tertio quoque mense alium nostri Operis tomum expectato . Vale .

PRÆFATIO

AD LECTOREM BENEVOLVM.

OSTQVAM per quadriennium & quod excedit, studio medico haud perfunctorie incubueram, eoque in Germaniæ Academiis absoluto, peculiari ardore & impetu quasi ad rem anatomicam ac chirurgicam uberius, imo funditus addiscendam impulsus sum, famaue cumprimis celebrimi quondam RVYSCHII & RAVII excitatus, An. 1706. ex patria Amstelodamum me contuli, atque horum prælectionibus ac demonstrationibus cum anatomicis, tum chirurgicis per integrum fere annum sedulus interfui, atque simul constanter ibidem tam in sectionibus anatomicis, quam in artificiis chirurgicis in cadaveribus me exercui, nullamque occasionem, ubi vel hi, vel alii præstantiores chirurgi Amstelodamenses, qui eo tempore ibidem floruerunt, ut VERDVINIUS, BORTELIVS, KOENERDINGIVS alique, aliquam notabiliorem curationem sive operationem chirurgicam instituerunt, prætermisi, cui non interfuerim; atque sic, præsertim cum simul præstantiores scriptores chirurgicos diligenter perlegerem, haud mediocrem his ipsis chirurgiæ cognitionem mihi comparavi.

Verum quum hanc nondum pro chirurgia rite exercenda mihi sufficere judicarem, sed plus ultra contendere vellem, ut tanto melius aliquando Deo & proximo hac in Medicinæ parte nobilissima servire valerem, atque tunc temporis bellum acerbissimum in Belgio Hispanico inter foederatos & Gallos gereretur, haud meliorem occasionem uberiores in chirurgia faciendi progressus inveniri posse existimavi, quam si instante æstate an. 1707. ex Hollandia ad castra foederatorum in Brabantiam transirem; atque ibidem etiam curationes & actiones chirurgicorum castrensiū præcipuorum, tam Germanorum; quam Anglorum atque Belgarum diligenter inspicerem atque notarem; id quod etiam, licet haud sine multis incommodis & periculis, quæ tamen discendi causa suffragante deque habui, feci, atque totam hanc æstatem in nosocomiis castrensibus consumsi.

Sed quum etiam Professores Medicinæ Leidenses tunc temporis celeberrimos audire arderem, & nominatim quidem BIDLOVM, ALBINVM patrem & BOERHAVIVM, circa autumnum e Brabantia Lugdunum Batavorum me contuli, atque horum lectiones ad initium usque æstatis 1708. sedulus frequentavi.

Postea, Doctoris gradu prius assumpto, iterum Foederatorum exercitum secutus sum; ubi amplissima in rebus chirurgicis & discendi meque exercendi, propter cruentissimam obsidionem Insulæ Flandriæ (vulgo *Lille* s. *Ryssel*) ac diversa sævissima prælia prope Audenardam & Wynendalium sese occasio offerebat.

Amœnitate vero partim Belgii & cumprimis Hollandiæ captus, partim etiam suasu Celeb. RVYSCHII, qui me, ut filium amabat, Amstelodami sedem figere atque tam Medicinam facere, quam juvenes & medicos & chirurgos in rebus anatomicis & chirurgicis, ut RAVIVS alias faciebat, instituere meque ipsum in his rebus uberius perficere decreveram; id quod etiam, quia RAVIVM ob asperos mores vix ulli amplius audire volebant, feliciter mihi cesserat: dum se mox nonnulli offerrent, quibus per instantem hyemem & ver

P R Æ F A T I O.

& ver proximum demonstrationes & anatomicas & chirurgicas faciebam.

Interea autem cupido me incenderat denuo æstate anni 1709. castra Fœderatorum sequi, ut uberius atque uberius in arte chirurgica & medica usu me perficerem, atque ex amicissimi mei RVYSCHII commendatione, cum Tornacum in Flandria a Fœderatis obsidione tunc cingeretur, Medicus nosocomii castrensis Hollandorum constitutus sum; ubi tunc omnis generis operationes chirurgicas, quæ sese & in castris & in urbibus vicinis offerebant, institui atque plerumque haud infeliciter perfeci.

Tornaco capto, exercitus Fœderatorum in Hannoniam ad Montes (vulgo *Mons*) obsidendos progrediebatur, Gallos, qui obsidionem hanc impedire voverant, ibidem aggrediebatur, & ingenti strage superabat, urbemque Montium ipsam oppugnabat ac tandem occupabat. Hic primo ingens a prælio quam maxime cruento occurrebat sauciatorum numerus, quibus semper adhuc novi ex dira obsidione addebantur: quo factum est, ut satis hic haberent chirurgi, quod agerent, & ubi in arte sua quam maxime sese exercerent: nam vulneratorum numerus copiarum Hollandicarum quem ex solo illo prælio acceperant, ultra quinque millia ascendebat. Hic igitur & ego occasionem inveniebam uberrimam, ut pomœria chirurgicæ meæ scientiæ protrahere atque habitum, ut dicunt, exercitium atque usum in hac arte, imo & animum illum intrepidum, quem CELSVS in chirurgo tantopere requirit (a), & qui multis ceterum haud ineptis chirurgis sæpe deest, mihi comparare valuerim.

Postquam vero tandem exercitus in hybernacula intraverat, & sauciati curati erant, ego Amstelodamum redibam, atque per hyemem rursus demonstrationes anatomicas ac chirurgicas continuabam: interea tamen simul operationibus chirurgicis aliorum, quoties licuit, gnaviter assistebam.

Dum vero hæc agebam, a perillustri Republica Norimbergensi, ineunte vere, A. 1710. præter spem in Academiam Altorfinam, ut professor publicus, ad anatomen & chirurgiam docendam vocabar. Honestissimam itaque hanc vocationem recusare nolui; attamen venia perillustri hujus Reipublicæ magnam prius Britanniam adii, atque a vere usque in autumnum ibidem commoratus sum, ut & hoc in loco in omni Medicinæ parte novos adhuc thesauros colligerem; ac tandem inde redux ex Hollandia Norimbergam & Altorfium, ad novum meum munus suscipiendum, abii.

Cum itaque eo in officio ibidem me a Deo constitutum intelligerem, ut præter alias Medicinæ partes imprimis etiam chirurgia, antiquissima & nobilissima Medicinæ pars, atque ars inter ceteras humano generi summe necessaria, quam privatim jam per biennium in Hollandia docueram, mihi publice docenda esset, defectus apti libri sive enchiridii chirurgici, quem in prælectionibus meis pro tyronibus informandis commode sequi potuissem, mihi multum tædii concitaverat.

Atque hunc ipsum defectum causam quoque esse reputavi, quod ad illud usque tempus, tam Medicinæ quam Chirurgiæ Studiosi, præsertim in Germania, tam paucos in chirurgia profectus fecerint, adeoque non nisi per exiguam aut levem in illa scientiam sibi comparare potuerint.

Quo ipso autem factum est, ut chirurgi nostri quascunque curationes chirurgicas nobiliores ac paulo difficiliore agyrtis & histrionibus, qui tunc omnem Germaniam pervagabantur, reliquerint, & contenti plerumque fuerint, si modo levidense vulnus sanare, venam incidere, abscessum aperire, vel ad summum luxationem & fracturam quandam restituere sciverint; difficiles vero ac præstantiores operationes aggredi, quam paucissimi ausi sint, imo vix de illis perficiendis vel cogitaverint.

Heisteri Chirurgicæ Tom. I.

(a) In libro VII. præfatione.

†

Quan-

P R Æ F A T I O.

Quando enim eos libros consideramus; quibus eo tempore utebantur nostri non solum chirurgi, verum etiam Professores in Academiis ad chirurgiam tam docendam quam addiscendam, nimirum HORNII microtechne aut NVCKII experimentis chirurgicis, aliisque similibus, facile patebit, quam imperfecti imo & quam inepti sint ad perfectam de rebus omnibus ad chirurgiam pertinentibus ideam, multo minus scientiam plenam comparandam: dum non nisi actiones sive operationes nonnullas chirurgicas, easque admodum sæpe mancas sive imperfectas tradiderunt, toti vulnerum, ulcerum aut tumorum doctrinæ vix foliolum quoddam consecrarunt, de fractis atque luxatis ossibus, quæ tamen tam multa ut rite curentur, requirunt, tam breviter & jejune proposuerunt, vel silentio prorsus prætermiserunt, ut tyrones inde nullo modo debita nobilissimæ hujus artis fundamenta multo minus integram aut perfectam chirurgiam addiscere valuerint.

GUIDO CAVLIACVS, FABRICIVS *ab Aquapendente*, PARÆVS, SCVLTVS, SOLINGENIVS, alique ex scriptoribus superiorum ultimorum sæculorum ampliores quidem & perfectiores chirurgicas nobis reliquerunt, in quibus quidem de plerisque, si non de omnibus, morbis chirurgicis egerunt; verum quia in eis tam multa desunt recentiorum inventa & emendationes; eorumque curandi artificia hodie haud raro, si cum recentissimis comparaveris, obsoleta aut prorsus inepta sunt, facile inde patet, antiquiora illa scripta chirurgica pro chirurgia docenda & discenda hodie haud idonea esse: dum nimis multa a docente essent immutanda, & quamplurima addenda & corrigenda; id quod, quia facile confusionem parit, & docentibus & discantibus perquam molestum atque incommodum est.

Circa recentiores libros chirurgicos, qui eo tempore prostabant, hoc mihi displicebat, primo quod vel a Medicis scripti essent, qui ipsi ferrum aut scalpellum in corporibus vivis nunquam tractaverant, adeoque sua experientia nihil hac de re scribere aut emendare poterant; sed vel antiquum una cum erroribus antecessorum recoxerunt, vel si ex ingenio suo aliquid superaddere vulerunt, talia sæpe tradiderunt, quæ in curationibus ipsis non succedebant; quales sunt v. gr. chirurgiæ BARBETTI, BONTEKOEI, DOLÆI, BLANCARDI, VERDVCCII, CHARRIERII, VAVGVIONII, CLERICI, JUNGKENII aliorumque multorum; deinde quod alii a *chirurgis* scripti essent, qui nullis aliis scientiis aut elegantioribus studiis imbuti fuerunt, & quandoque in Anatome simul valde rudes: quo factum est, ut non solum valde inordinate & confuse res suas describerent, verum etiam de sede & causis morborum chirurgicorum sæpe quam maxime inepte judicaverint, imo etiam ob ineptam theoreticam sive cognitionem morborum eorumque causarum perverse admodum curationes suas & docuerint & instituerint. Alii denique ex recentioribus, non nisi certas chirurgiæ partes describerent, ut tantum vulnera, vel ossium morbos, vel tumores, vel operationes chirurgicas, vel vincturas sive fascias solum, &c. & quidem lingua non erudita, aut chirurgis nostris incognita: quibus propterea ad integram chirurgiam docendam uti haud potui.

His igitur causis potissimum commotus sum, ut mox in principio, cum chirurgiam docere inciperem, in gratiam auditorum meorum, & ut ipse certam in prælectionibus meis normam, quam sequeretur, haberem, chirurgiam integram, in qua de omnibus hisce præciperem, conscribere allaboraverim, in quam optima quæque, omnibus in casibus chirurgicis, relictis obsoletis ac minus idoneis, tam ex scriptoribus antiquis & recentibus variarum gentium & linguarum, quam quod ipse, quando vel præstantiores Medicos ac chirurgos scalpellum adhibere vidi, vel quando ipse in quamplurimis operationibus chi-

P R Æ F A T I O.

rurgicis, quas plerasque, ne difficillimis quidem exceptis, ipse perfecit, & adhuc, quoties occasio fert, perficio, usu didici, conferre studui. Atque hæc non solum apto ordine, sed & perspicua, quantum fieri potuit, ratione in quibuscunque morbis & curationibus chirurgicis, qui ad meam notitiam pervenerunt, perficere fategi, ita ut nihil, quantum novi, quod cultoribus chirurgiæ scitu necessarium atque utile esse existimavi, prætermiserim.

Hæcce prima mea conamina latine conscripsi, eaque hac lingua auditoribus meis describenda concessi, eademque lingua ea ipsis quoque explicavi; verum quia hoc ob rerum copiam ipsis, ut facile judicari potest, multum laboris & molestiæ creaverat, multumque pretiosissimi temporis ad cetera studia adhibendi subtraxerat, tandem ea publicæ luci exponere, atque, sicuti in charactam conjecta erant, latine edere decreveram. Attamen cum miseram nostrorum tunc temporis chirurgorum sortem atque in rebus chirurgicis ac latina lingua ignorantiam considerarem, in quorum tamen potissimum utilitatem hunc librum conscripseram, consilium hoc mutavi, utiliusque ipsis fore judicavi, si lingua Germanica eum ederem. Ita enim non solum eos Germanos, qui latinam callent linguam, verum etiam chirurgos Germanos, qui eam non callent, cum fructu hoc libro meisque lucubrationibus uti posse, utilitatemque sic ejus in patria tanto majorem futuram esse. Itaque novo labore hosce meos labores in vernaculam transtuli, eosque An. 1717. prælo commisi, qui etiam a. 1718. primum sub titulo chirurgiæ meæ Norimbergæ in 4., una cum tabulis æneis præstantiorum instrumentorum prodierunt: atque ab eo tempore revera quoque factum est, ut longe meliores, quam antea, chirurgos in Germania nunc numerare possimus; quorum etiam multi, quod profecisse dixerim, professi sunt, se ex mea chirurgia quam maxime profecisse.

Volebam quidem paulo post exterorum in gratiam librum hunc etiam lingua eruditorum evulgare; verum cum in sequenti anno a potentissimo Magnæ Britanniae Rege atque a Sereniss. Brunsvicens. ac Luneburg. Duce in Academiam Juliam, quæ Helmstadii floret, & ab ipsis quam liberalissime sustentatur, ad anatomen & chirurgiam publice docendam quam clementissime vocarer, partim propter impedimenta multa, quæ sarcinarum collectio atque inter longum mihi concitabant, partim propter negotia quam plurima, quæ novus locus & novum officium mihi creabant, partim propter alias res incidentes, editionem chirurgiæ latinæ diutius, quam putaveram, differre coactus sum; præsertim quia eam adhuc magis perfectam & ad palatum eruditorum magis, quam germanicam, accommodare volueram. Interea tamen germanica editio brevi tempore erat divendita, atque hinc bibliopola novam editionem urgebat. Itaque priorem revidi, & cum post primam editionem chirurgia brevi tempore magna incrementa capisset, inprimis circa lithotomiam, ipseque quamplurimas circa curationes & operationes novas in praxi mea observationes atque emendationes usu didicissem, eam semel iterumque multo auctiorem edidi: tempus vero propter alia eaque quamplurima negotia haud suppetebat, ut latinam, prout in animo erat, ad doctorum scilicet palatum magis accommodatam, & scriptorum observationibus, qui germanis chirurgis usui esse nequeunt, latina scilicet vel peregrinis linguis conscriptis, auctam ornatamque perficerem.

Tandem tamen, cum non solum a multis exteris eruditis medicis & chirurgis sæpius, imo & tandem a bibliopola Amstelodamensi, qui pro bono publico promovendo valde occupatus est, serio rogatus essem, ut meam chirurgiam exterorum causa latine ederem, eorum desideriis deesse nolui, & inter quamplurimos alios & practicos & academicos labores, quamplurimis in

P R Æ F A T I O.

locis auctam atque emendatam hic sisto, ea spe fore, ut omnibus in rebus, ad rem chirurgicam pertinentibus, chirurgiæ cultores non solum solida fundamenta, verum optima quæque, quæ huc usque in hac medicinæ parte præstantissima perspecta & cognita sunt, addiscere inde queant: dum non certas tantum partes chirurgiæ hic tradere, sed universam rem chirurgicam in tyro-num potissimum commodum hoc in libro exhibere volui; ne in principio ipsis opus sit multos diversissimosque auctores hanc ob rem evolvere, atque ex uno vulnerum, ex alio fracturarum & luxationum, ex alio tumorum vel ulcerum doctrinam, ex alio deinde instrumenta chirurgica cognoscere, ex alio rursus operationes chirurgicas, & rursus ex alio fascias & vincturas conficiendi & applicandi rationes ediscere, sed ut omnibus hisce de rebus constet, non solum quantum pro tyrone fundamentorum loco requiritur; verum etiam, quantum iis, qui jam ulterius progressi atque magis hac in re exercitati sunt, sufficere forte potest. An hoc præstiterim, penes eruditos atque prudentes esto judicium: ego profecto, quantum in me est, hisce meis laboribus honorem Dei & publica commoda serio provehere studui.

Ceterum quia *correctioni libri interesse non potui*, Ben. Lect. haud inique ferat, rogo, quando hinc inde errores typographicos inveniet; operam tamen quoque dedi, ut præcipui & præsertim qui sensum turbare possunt, in fine indicati sint.

Tandem ab instituto nostro haud alienum esse judicavi, si cum artis chirurgicæ cultoribus, *pro notitia scriptorum chirurgicorum acquirenda Bibliothecam Chirurgicam*, sicut pag. 9. §. X. promisi, hic post præfationem communicem: in qua, si non omnium, plerorumque tamen, qui vel de chirurgia in universum. vel etiam de peculiaribus ejus partibus, variis in linguis Europæis commentati sunt, auctorum ordine, ut vocant, alphabetico, & quidem variorum etiam eorum, quas obtineo editiones, recensentur, ut intelligere inde possint, quinam & qua de re memoriæ aliquid prodiderunt; ut sic tanto facilius eos, quos desiderant, aut penitus cognoscere cupiunt, sibi comparare queant. Quoniam vero & inter *disputationes academicas* multæ sunt, quæ argumenta chirurgica, & quidem sæpe satis egregie pertractarunt, imo & res novas subinde protulerunt, quarumque cognitio propterea Chirurgis utilis est, illas etiam, quas ex præcipuis & optime elaboratis esse putavi, quantum ad meam notitiam pervenerunt, inter ceteros nostros scriptores chirurgicos enumeravi. Sciendum enim est, me non nisi eos scriptores hic enarrasse, quos ipse possideo; nam quos non habeo, quorum tamen forte non adeo multi erunt, silentio potius hic prætermittere, quam male referre malui: titulosque librorum, qui alia, quam latina aut gallica lingua scripti sunt, latine quoque eorum in gratiam adjeci, qui ceteras linguas haud intelligunt, ut inde, quid aut qua de re auctor scripsit, tanto melius cognoscere queant. Sed in gallicis libris hoc non opus fuisse credidi; quia fere omnes hodie eruditi, qui latinam linguam callent, etiam gallicam intelligunt, saltem ita, ut titulum libri intelligere possint.

Denique etiam monere hic adhuc volui, jam ante biennium impressionem hujus libri Amstelodami inchoatam esse; verum ob rerum & tabularum ænearum copiam citius eam absolvi non potuisse: adeoque etiam non erit mirandum, si quosdam auctores tamquam adhuc viventes citaverim, ut v. gr. SALTZ-MANNVM, Med. Argentoratensem & BOERHAVIVM, qui interea antequam liber absolutus esset, mortui sunt. Vale & fave.

EMINENTISSIMO SIGNORE.

G Iuseppe Raimondi , e Domenico Vivenzio pubblici Stampatori di questa Fedelissima Città con suppliche l'espongono alla E. V. come desiderano ristampare un Libro Intitolato *Laurentii Heisteri Institutiones Chirurgicae* divisa in quattro Tomi, con l'aggiunta sì dell' Autore , come di altri . Priegano intanto l' E. V. degnarsi commetterne la Revisione a chi meglio le parrà , ricevendo il tutto a singolar grazia , ut Deus , &c.

Admod. Rev. Doct. D. Joannes a Turre Congregationis Summascorum in Seminario Archiepiscopali Antecessor Physica revideat , & referat. Datum Neapoli hac die XVI. Februarii MDCCLXIX.

C. EPISCOPUS CAJACENSIS VIC. GEN.

JULIUS NICOLAUS EPISCOPUS ARCADIOP. CAN. DEP.

EMINENTISSIMO SIGNORE.

A Tenore degli ordini dell' Eminenza Vostra ho riveduto l' Opera di Lorenzo Heistero Intitolata *Institutiones Chirurgicae* , e non ayendoci trovato cosa contro la Religione , e buoni costumi , anzi giudicandola al sommo utile , perciò la reputo degna di ristampa , se così piace all' Eminenza Vostra.

Dato In Napoli dal Collegio de' SS. Demetrio e Bonifacio 30. Marzo 1749.

Devotiss. e Obligatiss. Servo

Gio: Maria della Torre C. R. Somasco .

Attenta relatione Domini Revisoris Imprimatur . Neapoli die XXXI. Martii 1749.

C. EPISCOPUS CAJACENSIS VIC. GEN.

JULIUS NICOLAUS EPISCOPUS ARCADIOP. CAN. DEP.

S. R. M.

SIGNORE.

Giuseppe Raimondi, e Domenico Vivenzio pubblici Stampatori di questa Vostra Fedelissima Città prostrati a' Piedi di V. M. umilmente l'espongono, come desiderano ristampare un Libro Intitolato *Laurentii Heisteri Institutiones Chirurgicae* diviso in quattro Tomi, con l'aggiunta, sì del medesimo Autore, come di altri; In tanto priegano la M. V. degnarsi di commetterne la Revisione a chi meglio le parerà, ricevendo il tutto a singolar Grazia, ut Deus, &c.

Doctor Physicus Nicolaus Froncillo in hac Regia Studiorum Universitate Professor in Cathedra Chirurgiae revideat, & in scriptis referat. Neap. die 24. mensis Februarii 1749.

C. GALIANUS ARCHIEP. THESSAL. CAPELLANUS MAJOR.

S. R. M.

Celeberrimi VIRI LAURENTII HEISTERI de Repub. Litteraria multis nominibus optime meriti Opus, quod inscribitur, *Institutiones Chirurgicae &c.*, M. T. Mandatis obtemperaturus jucundo animo evolvi. Nihil mihi illud relegenti occurrit, quod vel Regiis Juribus officiat, vel Ethicae sit adversum. Quinimo, cum in eo Opere, de quo Judicium requiritur, cuncta, quae in Chirurgia bona, scituque necessaria inventa sunt, conjunctim, & accurate exhibeantur, sive ad Morborum historiam spectemus, sive *Εγχείρησιν Χειρουργίαν*, atque concinnam, exactamque Instrumentorum Chirurgicorum delineationem, eorundem nomina, species, delectum, adhibendique rationem; Idcirco dignissimum hoc Opus, quod pluries Germanico Idiomate, tertio Latino in lucem prodit, in publicum bonum typis recudendum censeo, si M. T. Auctoritas accesserit. Neap. die 12. mensis Martii 1749.

Nicolaus Froncillo Professor Regius.

Die 17. mensis Martii 1749. Neap. &c.

Viso rescripto Suae Regiae Majestatis sub die 15. currentis mensis, & anni, ac superscripta relatione facta per magn. Doctorem Physicum D. Nicolaum Froncillo de commissione Reverendi Regii Capellani Majoris praevio ordine praefatae Regiae Majestatis.

Regalis Camera Sanctae Clarae providet, decernit, atque mandat quod imprimatur cum inserta forma praesentis supplicis libelli, ac approbatione dicti Revisoris; Verum in publicatione servetur Regia Pragmatica, hoc suum, &c.

CASTAGNOLA. FRAGGIANNI. ANDREASSI.

Ill. Marchio Danza Praeses S.R.C. temp. subscrip. impedit.
D. Aulae Praefectus Gaeta non interf.

Citus.

Reg. fol. 25. terg.
Larocca.

CON-

C O N T E N T A

PARTIS PRIMÆ HVIVS

C H I R V R G I Æ.

Introductio in Chirurgiam de Chirurgia natura, constitutione, origine, progressu, incremento, divisione, instrumentis, aliisque rebus generalioribus in universum, quæ Chirurgiæ tyronibus cognitu maxime sunt necessarie. pag. 1.

Lib. I. De vulneribus.

Cap. I. De vulneribus universim spectatis.	29.
II. De accidentibus vulnerum malis, sive symptomatibus, ut vulgo dicunt, vulnerum, & quidem (1) de sanguinis profusione.	51.
(2) de vulnerum doloribus.	52.
(3) de vulnerum spasmis & convulsionibus.	59.
(4) de Febribus vulnere supervenientibus.	59.
III. De vulneribus, quæ per sclopeta inferuntur.	60.
IV. De vulneribus abdominis.	65.
V. De Gastroraphia sive vulnerum abdominis sutura.	66.
VI. De intestinis vulneratis eorumque sutura.	73.
VII. De intestinis penitus præcis.	76.
VIII. De prolapsu omento.	78.
IX. De reliquarum abdominis partium læsionibus.	80.
X. De pectoris vulneribus.	81.
XI. De vulneribus colli.	86.
XII. De vulneribus capitis universe consideratis.	90.
XIII. De faciei vulneribus.	91.
XIV. De reliquis, iisdemque præcipuis capitis vulneribus.	95.
XV. De cantuionibus sive collisis vulneribus.	105.
XVI. De vulneribus veneno venatis, & quæ per morsus inferuntur.	111.

Lib. II. De ossium fracturis.

Cap. I. De ossium fracturis universe spectatis.	117.
II. De fracturarum accidentibus, sive symptomatibus.	127.
III. De ossium fracturis speciatim.	131.
IV. De maxilla fracta.	133.
V. De claviculis, humeri pectorisque ossibus fractis.	133.
VI. De costis, vertebrae osseque sacro & innominato diffractis.	137.
VII. De fractis brachii, hoc est, humeri, cubiti, manusque ossibus.	140.
VIII. De femore fracto.	143.
IX. De patella sive rotula fracta.	148.
X. De cruris ac pedis ossibus fractis.	151.
XI. De ossibus fractis per tela acuta, quæ ossium vulnera dici possunt.	152.

Lib. III De Luxationibus sive ossibus luxatis.

Cap. I. De ossibus luxatis generatim.	159.
II. De luxationum ossium curatione.	161.

III. De luxatis ossibus speciatim, & de iis quidem, quæ in calvaria atque naso reperiuntur.	164.
IV. De inferiori maxilla luxata.	165.
V. De capite ac spina luxatis.	166.
VI. De coccygis, costarum & clavicularum ossibus luxatis.	170.
VII. De humero luxato.	172.
VIII. De Cubito luxato.	176.
IX. De manu, carpo, metacarpo, itemque digitis luxatis.	178.
X. De femore luxato.	179.
XI. De patella ipsoque genu, id est, tibia luxatis.	183.
XII. De pede sive talo luxato.	185.

Lib. IV. De Tumoribus.

Cap. I. De tumoribus generatim.	202.
II. De Phlegmone.	203.
III. De suppurationibus vel abscessibus.	209.
IV. De mammarum tumoribus atque inflammationibus.	213.
V. De testiculorum inflammatione.	217.
VI. De Erysipelate.	219.
VII. De furunculo.	221.
VIII. De bubonibus ac parotidibus.	223.
IX. De bubonibus pestilentibus, itemque de carbunculis sive anthracibus.	224.
X. De præidiis ad avertendam & se adversus pestilentiam muniendum, Medico præsertim & Chirurgo necessariis.	228.
XI. De Carbunculo vel anthrace.	230.
XII. De bubonibus venereis.	233.
XIII. De Fernonibus.	235.
XIV. De Gangrena & sphacelo.	238.
XV. De Ustione, Aduſtione, Ambuſtione, vel Combustione.	246.
XVI. De Scirrho.	250.
XVII. De Carcinomata sive Cancro.	255.
XVIII. De Oedemate.	259.
XIX. De Fungis & Hydropo articularum.	262.

Lib. V. De Ulceribus.

Cap. I. De Ulceribus.	266.
II. De fistularum curatione.	271.
III. De ulcerum malignorum curatione.	272.
IV. De ulcerum venereorum curatione.	276.
V. De ulceribus calloſis.	278.
VI. De ulcerum magicorum sive fascino inductorum curatione.	279.
VII. De ulcerum antiquorum, præsertim in cruribus curatione.	280.
VIII. De ossium carie.	282.
IX. De spina ventosa, Pedarthrocace, & Exostosi, quæ ossium tumores dici possunt.	288.
X. De ulceribus capitis. Tinea, Favo, Achori- bus, Crusta lactea.	295.

JOANNIS ZACHARIÆ

PLATNERI

DISSERTATIO

De Chirurgia Artis Medicæ parente.

HIRURGIA eadem cum Philosophia fata obtinuisse videtur, quod utraque a suis filiabus temporum successu neglecta, & a matris dignitate ad servile munus ablegata fuit. Hanc omni enim scientiarum & liberalium artium generi ortum pariter & incrementa dedisse, inter omnes constat, quemadmodum & primum in Academia Parisiensi ex tenebris in lucem revocata & culta fuit: Chirurgia vero, si vetustissima historiarum monumenta evolvimus, arti Medicæ sua præbuit initia, & inter ceteras, quas Medici hodie tractant, disciplinas, prima omnium inventa, atque ab iis, qui *ιατρῶν* nomine vocabantur, vel sola, vel tamen in primis exulta fuit. Utraque autem a filiabus, quas quasi enixa fuerat, contempta, & male habita est; ut nunc philosophia & ordine sit posterior, & ancilla reliquarum disciplinarum vulgo appelletur; Chirurgia autem a Medicis clinicis nunc despiciatur, & ministris quandoque minus rerum peritis relinquatur. Ut tamen relicta philosophia, medicinam ex Chirurgia prognatam, eo clarius ob oculos ponam; testatur sane de hujus antiquitate ipsa natura humana, quæ ab initio, ut cum Seneca (a) loquar, *firmis adhuc & solidis corporibus, & facili cibo non per artem voluptatemque corrupto*, reliquis artis nostræ partibus, quæ luxu & intemperantia potissimum nutriuntur, non tam opus habuit, quam Chirurgia, quæ quascunque læsiones externas, ex labore, itinere, & reliquis, quæ accidunt hominibus, vix evitandas, sanare aggressa est. Quid? quod ira, invidia, rerumque aviditas, vitia, quæ rixis, litibus & bellis occasionem dederunt, animos hominum longe prius infecisse videntur, quam mollities luxuria & libidinis immoderata cupido. Criticis relinquimus excutiendum, quo jure nonnulli vocabulum *ιατήρ* vel *ιατρός* ἀπὸ τοῦ ἰᾶ, quod telum significat, derivant; (b) opinionem tamen firmare posset liber Hippocratis titulo *ἱητρικῆς*, sive de *Medici officina* insignis, in quo nihil, nisi quod ad Chirurgiam pertinet, conspicitur, ut sic *ιατρικὴ* origine vocis magis medendi artem, quæ manibus, quam quæ diætā & remediis pharmaceuticis, perficitur, designare videatur.

Vetustissima ætas varios artis Medicæ Auctores recenset, qui tamen præter herbas, quas, ut vulneribus mederentur, applicare poterant, nihil fere in reliquis ejusdem partibus præstiterunt. Ut taceamus **CHIRONEM CENTAURUM**

(a) Seneca Epistol. V.

(b) Sextus Empiricus adversus Mathematicos: Καὶ ὃν τρόπον ἱατρικὴ εἴρηται μὲν τὸ παλαιὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἰῶν ἐξαιρέσεως, επικατηγορεῖται δὲ νῦν καὶ τῆς τῶν ἄλλων παθῶν ἀνασκευῆς, πολλῶ τεχνικωτέρως ὄντος. Equidem Ærvetus *ιατρικὴν* ἀπὸ τῆς τῶν ἰῶν ἐξαιρέσεως a succis venenosis eximendis deducit, sed recte ex Ægidii Menagii Amœnitatibus juris civilis cap. 35. Hervetum emendavit Fabricius, ut *ἐξαιρέσις ἰῶν* per telorum evulsionem interpretanda sit. Vid. Edit. Genev. adversus Mathematicos p. 10. & Editionem Lipsiensem Fabricii L. I. cap. 2. p. 225.

DISSERTATIO.

RVM, qui, cum semetipsum sagitta Herculis vulnerasset, herba, quæ ideo sequenti tempore centauria & chironia vocata fuit, vulnus curasse dicitur, (a) quemadmodum & ulcera chironia, quæ alias ancipitis curationis existunt, quod illa peculiari dexteritate primus perfanaverit, ab eo nomen acceperunt. (b) Inter reliquos vero, qui medicinæ prima posuerunt fundamenta, ÆSCVLAPIVS celebratur, qui & eam ob causam in numerum deorum relatus est. (c) Cicero tres ejusdem nominis fuisse tradit Æsculapios, quorum primus, Apollinis, filius, specillum invenisse, atque vulnera obligasse; secundus a Jove fulmine percussus & cynosuris humatus; tertius vero dentes evulsisse dicitur (d) Patris Æsculapii vestigia presserunt filii PODALIRIVS & MACHAON, qui in bello Trojano magnam sibi nominis famam & artis peritia & bellandi gloria comparaverunt, testantur id verba Homeri: (e)

Ἀυτὰρ ἐπεὶ ἶδεν ἔλκε' , ὃ' ἔμπεσε πικρὸς οἷσός

Ἄμ' ἐκμυζήσας , ἐπ' ἅρ' ἥπια φάρμακα , εἶδ' αὖ

Πάσσε , ταῖσι ποτὲ πατρὶ φίλα φρονέων πόρε χείρων .

Quo & PATROCLVS referendus est, qui quum Medicus Podalirius esset vulneratus, Eurypylum sanavit. (f)

Ἐνθα μιν ἐκτανύσας , ἐκ μηρὸς παίμνε μαχαίρῃ

Ὅζ' ὀβελὸς περιπευκὲς . ἀπ' αὐτῆ δ' αἷμα κελαυνὸν

Νιζ' ὕδατι λιαρῷ . ἐπὶ δ' ῥίζαν βάλε πικρὴν

Χερσὶ διατείφας , ὀδυμήφατον , ἣ οἱ ἀπάσας

Ἐχ' ὀδύνας . τὸ μὲν ἔλκος ἑτέρσετο πύσσατο δ' αἷμα .

Præterea etiam Podalirium primum phlebotomiam exercuisse quidam tradiderunt, (g) ut sic liquido pateat, & horum cognitionem in Chirurgia maximam partem subfuisse. Quæ insecuta sunt tempora, Plinio teste, nocte densissima latuerunt, (h) quibus tamen & reliquæ artis medicæ partes in lucem vocari, & a successoribus Æsculapii in scholis, quas variis in locis instituerunt, tradi cœpere: (i) hinc etiam titulus Medici, ἰατρός, a Chirurgo quem ab initio designabat, in clinicum transiisse videtur, ut eodem quilibet medelam corpori humano afferens fuerit insignitus. Omnes tamen, qui hoc eo tempore tentarunt, empirici fuere, sola experientia contenti, qui ideo etiam nihil litteris consignarunt, nisi quod philosophi, & inter eos maxime PYTHAGORAS, EMPEDOCLES & DEMOCRITVS rationibus & philosophia conquistis, medicinam illustrare aggressi fuerint; quo successu, nunc non dispiciamus. (k) De iis vero, quæ propius ad Chirurgiam spectant, usque ad Hippocratem nihil fere memoriæ proditum est. Is autem, qui a majoribus relicta artis monumenta sedulo collegit, & propria observatione auxit, summam exinde in gloriam venit, ceterosque omnes longe superavit. Quod vero Chirurgiam intactam haud relinquerit, sed eam potius vario modo illustraverit, non solum liber de *Medici officina* supra memoratus, sed & reliqui, qui de capitis vulneribus, fracturis articulis, & aliis

(a) Vid. Plinii Histor. natural. Lib. XXV. Cap. VI.

(b) Vid. Paulus Ægineta Lib. IV. Cap. 46. & Meibomii Comment. in Jusjurandum Hippocratis Cap. 16. p. 154. de Chironio ulcere Celsus Lib. V. Cap. 28.

(c) Celsus Lib. I. Præfat.

(d) Cicero de natura deorum Lib. III. p. 22. confer le Clerc Histoire de la Medicine Tom. I. Lib. I. Cap. 14. p. 41.

(e) Homerus Iliad. Lib. IV. v. 217.

(f) Ibid. L. XI. v. 43.

(g) Vid. le Clerc. l. c. L. I. P. I. Cap. 17. p. 50.

(h) Hist. Nat. L. XXIX. Cap. I.

(i) Celebres fuerunt præ aliis Rhodia Cnidia, & Coa. Vid. le Clerc. loc. cit. T. I. P. I. Cap. II. Galenus de methodo medendi L. I. Cap. I. Edit. Charter. T. X.

(k) Vid. Cels. L. I. Præfat. Conf. le Clerc. l. c. L. II.

DISSERTATIO.

aliis Chirurgiæ partibus, agunt, satis testari poterunt: (a) Sunt autem multæ enchyreses, quæ apud magnum hunc Auctorem occulte latent, usu satis egregiæ, quas temporum sequentium injuria oblitteravit, vel delicatior & mollior ætas neglexit. (b) Ipse quoque plurimas operationes Chirurgicas instituisse videtur, (c) ut merito dubitandum, utrum majorem laudem morborum accurata descriptione, an Chirurgiæ exercitio meruerit. Post hujus Medicorum principis obitum, reliqui, qui aliquam ex arte celebritatem consecuti sunt, semper quoque Chirurgiæ magis ac magis perficiendæ operam dederunt. Vel unum nunc nominasse sufficiat **DIOCLEM CARYSTIVM**, a Celso sæpius laudatum, qui instrumentum pro telo extrahendo, Græcis Διοκλῆες γραφίσκον appellatum (d) nec non varia deligationum genera invenit. (e) Tandem vero nonnulli Chirurgiam a reliquo artis corpore avellentes, hanc solam artem professi sunt: id quod in Ægypto primum factum fuisse, Celsus testatur. (f) Primus etiam qui medicinam Romæ exercuit, **ARCHAGATVS** nomine, chirurgus fuit, qui ideo & latino sermone *vulnerarius* vocatus est; (g) quamvis si Plinio acerbissimo alias medicorum obtrektatori, fides habenda est, *propter urendi secandique sævitiam nomen mox in carnificem transierit*. Hoc vero Romanorum molli elatiorique animo, qui nihil quidquam barbaris acceptum ferre voluerant,tribuendum esse, admodum probabile est; indicasse heic satis est, & Romæ artem medicam a Chirurgia suas traxisse origines. Quamquam vero, uti ex Celso patet omnibus, medicina in tres maxime partes fuerit divisa, in diæticam, pharmaceuticam, & Chirurgicam; (h) id quod Herophili & Erasistrati temporibus accidisse, nonnulli perhibent: (i) tamen, ut idem Celsus memorat, (k) omnes ejus partes ita

(a) Libros de articulis & fracturis tribuerunt nonnulli Hippocrati Gnosidici filio & magni Hippocratis Heraclidæ filii avo, teste Galeno Comment. in L. I. de ratione victus in morbis acutis Text. 17. Tom. XI. Edit. Chart. p. 15. Insignem errorem commisit Bernier, qui ex hoc loco male intellecto Gnosidicum, præter Hippocratem, de articulis & fracturis scripsisse allegat. Essais de médecine P. I. C. IV. p. 50

(b) Hippocrates in omnibus fere morbis chronicis multum tribuit cauterio actuali. Vid. le Clerc. Hist. de la médecine P. I. L. III. cap. 28. Huc referri potest ustio venarum in dorso, pro gutta serena tollenda, etsi verba ista multa obscuritate adhuc laborant. Vid. Librum de visu T. II. Edit. Lindenian. (nam in Charteriana libellus, qui a nonnullis etiam suspectus habetur, plane omissus est.) Nostra ætate celeberrimus Ophthalmiater de Woolhousen, quem honoris causa nomino, feliciter in scenam reduxit ξύσις oculi & palpebrarum, in eodem libello ab Hippocrate, sive quocunque alio auctore commendatam, etsi instrumentum & methodum aliquo modo correxerit, & immutaverit. Hippocrates usus est ἀτράκτω juxta verba loc. cit. ὅταν δὲ ξύσις βλέφαρα ὀφθαλμοῦ, ξύσιν εἰς αὐτὴν μιλῆσις ἔλθῃ καθαρῶ, περὶ ἀτράκτον περιελὼν αὐτὴν, &c. Lindenius alique sine dubio Foesium in Œconomia Hippocratis pag. 106. secuti vocabululum ἀτράκτον communis significatione per fustum explicuerunt. Woolhousius vero primus observavit, illud & speciem cardui notare, quæ tali operationi inservit. Datur species Cnici silvestris a Mathiolo Atractylis dicta. Vid. Bauhini πίνακα Theatri Botanici L. X. Sect. II. pag. 378. Tabernemont. L. II. p. 1066. ex ea olim mulieres fustum, sive colum parabant, vid. Plin. Hist. Nat. Lib. XXI. Cap. XV. & Cap. XXXII. Sic & rectius intelligitur locus de Calculo L. V. Epidemiorum Text. XX. Edit. Chart. T. IX. pag. 340. de ancilla, cui ἐτέρη γυνὴ καθῆσα τὴν χεῖρα ἐξεπείσσε λίθον, ὅσον σπόνδυλον ἀτράκτε τρηχὴν ubi τὸ σπόνδυλος ἀτράκτε non fusi verticillum, uti in omnibus versionibus legitur, sed caput cardui sativi, sive hujus fructum capitatum denotat. Confer, quod omnium manibus teritur, Scapulæ Lexicon, sub vocabulo σπόνδυλος.

(c) E. g. Fistulam ani, quam ligatura curabat, Lib. de fistulis, Trepano perforabat cranium, Lib. de Capitis vulneribus. Paracentesi & ex thorace & abdomine pus & aquam evacuavit. Vid. le Clerc l. c. L. III. Cap. XXVIII. p. 221. lithotomiam vero interdixit discipulis in jurejurando: causas vide in Meibomio l. c. ut alia taceamus.

(d) Vid. ejus Descriptionem in Celso L. VII. Cap. V.

(e) Vid. Galen. de fasciis Cap. XV. & XIX. Edit. Chart. De aliis scriptoribus antiquis Chirurgicis vid. Celsus L. VII. Præfat.

(f) Præfat. L. VII.

(g) Vid. Plinii Hist. Nat. L. XXIX. Cap. I. Emplastrum ab eo compositum describit Celsus L. V. Cap. XIX. Confer. Reyes in Campo Elysiio jucundarum quæstion. Quæst. I.

(h) Celsus Præf. L. I.

(i) Ibid. Confer. le Clerc. l. c. P. II. L. I. Cap. IX. p. 45. (k) Præfat. Lib. V.

DISSERTATIO.

ita connexæ sunt, ut ex toto separari non possint. Multa quoque quæ hodie Chirurgis relinquuntur, olim ad Medicos, proprie sic dictos, pertinuerunt, qualia sunt ulcerum, vulnerum, tumorum, fistularum, & quæ oculos infestant, vitiorum curationes, ut sic Chirurgia solis operationibus exercendis fuerit contenta. (a) Mittimus nunc hunc ipsum sæpius laudatum CELSUM, nec non Galenum, qui non minus artem chirurgicam variis modis illustraverunt; præ reliquis posterior multa morborum & læsionum genera, hætenus non dum satis distincta, clarius exposuit, & nomine peculiari designavit; qui & ipse operationes chirurgicas exercuisse traditur. (b) Nec fusius persequi placet, quæ Arabes, ad quos, ingruente in Europa barbarie, uti reliquarum disciplinarum, sic & medicinæ cognitio transiit, ad Chirurgiam illustrandam contulerunt. (c) Brevissimis potius addere licebit, qua ratione exortis publicis Academiis, & medicina in illis recepta, se illa ars habuerit. Omni prorsus dubio caret, Lutetiæ Parisiorum primam scholam publicam, uti opinio invaluit (d), a Carlo M. fuisse constitutam, in qua tamen ab initio præter artes liberales & Theologiam, nihil aliarum rerum doceri consuevit. Accessit autem post decretalium & Juris doctrina; & tandem Græcorum medicina, quam nonnulli & schola Salernitana & Montpessulana Parisios detulerunt, in nova, ut dicebatur, Universitate locum invenit, quartamque facultatem constituit: (e) Chirurgiæ vero exercitium & tractatio, his novis doctoribus ideo minus convenisse videtur, quod Clerici erant, quos Ecclesia manus sanguine conspurcare, vetuit. Omne enim eruditionis & scientiæ genus ea ætate solis Clericis relictum fuisse, nemini ignotum est, quare & ab initio Medicinæ Professores, & sic dicti Regentes, vitam cælibem vivere, necesse habebant; qui tamen mos deinde peculiari decreto sublatus fuit. (f) Quod vero Chirurgia nihilominus magno ubique in pretio habitata fuerit, vel ex fabulis Romanensibus antiquioribus colligere possumus, quæ morum & ætatis imagines, nobis feminas principes ante oculos ponunt, vulnera

(a) Celsus Chirurgiæ tractationem libro septimo incipit, postquam libro quinto & sexto omnes supra dictas species exposuit. Galenus omnes hos affectus ad libros de methodo medendi retulit. Vid. L. III. & XIV. Edit. Charter. T. X. & ad Glaucum L. II. Hodie apud Gallos chirurgis etiam curatio interna morbi venerei permittitur, conniventibus magis, ut videtur, quam consentientibus medicis. Quare & chirurgus quidam, qui ex eo vitam & maximum lucrum quærebat, statum Caroli VIII. Galliarum Regis, genibus flexis honorasse dicitur, quod ejus copiæ, ex expeditione Neapolitana hunc morbum tam fecundum reportaverint. Vid. Bernier. l. c. Tom. III. Cap. III. p. 18.

(b) Vid. Vitam Galeni a Charterio compositam T. I. p. 73. le Clerc. l. c. P. III. L. III. Cap. I. p. 110.

(c) Vid. Goelicke Historiam Chirurgiæ.

(d) Probat hoc Bulæus Hist. Acad. Parisiens. T. I. p. 91. sq. in dubium vocat Pasquier Recherches de la France L. III. p. 261. sq. & L. IX. Cap. IV. p. 800.

(e) Carolus M. obiit anno 814. Bulæus T. I. p. 145. Quarto post Universitatis foundationem sæculo, anno circiter MCL. quo Gratianus decretorum collectionem absolvit. Vid. Thomas Cautelas circa Præcognita Jur. Eccles. Cap. XXI. p. 232. & jus canonicum Parisiis invaluit. Bulæus T. II. p. 580. Pasquier vero probare conatur, anno MCCXV. in litteris publicis nullam mentionem præter Magistrorum artium & Theologiæ fieri l. c. p. 812. ut probabile sit decreta simul a Theologis, ut Medicina a Philosophis tradita fuisse. Anno MCCLXX. Medicina suos Magistros & peculiare corpus habuit. Vid. Bulæum T. III. p. 396.

(f) Nec Presbyteris nec uxoris medicinam legere integrum erat, absque dispensatione: & Baccalaurei, antequam ad legendum cursum admittebantur, jurare debebant, se non uxoratos esse, nec Chirurgicos manualiter operantes. Sed anno MCDIII. facultas dispensavit. Vid. Bulæum T. IV. p. 91. & p. 542. Reformatione vero universitatis a Cardinale Tuttavilleo anno MCDLII. instituta, vetus hoc statutum, quo conjugati a regentia in facultate medicinæ prohibebantur, impium & irrationabile reputatum fuit, l. c. p. 568. Uxorati autem Magistri in facultate artium privati sunt adhuc anno MDLXXXVII. omni jure suffragii & omni magistratu. Nec non decretalium Doctoribus anno MDLXXXIX. a facultate artium & Theologiæ, ut & Rectore matrimonium interdictum fuit, dissentientibus tamen Medicis. p. 797. & 803. Obiter notamus Medicos & hæc primos fuisse, qui a præconceptis opinionibus & conditione Clericorum defecerunt.

DISSERTATIO.

ra heroum amatorumque deligantes, sanantesque, ut sic ex Chirurgiæ exercitio magna ipsis gloria tribuatur. Tandem vero ii, qui hanc artem præ aliis exercebant, in corpus peculiare coaluerunt, & hoc pro istius temporis more & religione S. Cosmo & Damiano sacrum esse voluerunt; id quod nonnulli Ludovico S. alii vero Philippo Pulcro imperante, factum fuisse contendunt. Leges vero & statuta, quæ hodie supersunt, anno MCCLXXVIII. sancire sibi coeperunt Chirurgorum magistri; quo circiter tempore medicina, quæ antea a magistris artium ad physicen relata, aliquo modo exponebatur, facultas ab aliis separata, constituta fuit. Chirugos vero eo tempore Medicis nullo modo subiectos fuisse eosque, si quid forte imperaverint iis Medici, omne recusasse imperium, verisimile est. Ipsorum autem Medicorum auspiciis postmodo factum est, ut novum genus Chirurgorum exurgeret, caputque deinde altius efferret, in primis cum illorum imploraret operam, seque ab ipsis institui, formarique pateretur. Tonsores enim, alias barbæ & capillorum curam gerentes, forficulæ novaculæque usum ad Chirurgiam transtulerunt, hancque intercedente facultatis auctoritate ubique exercuerunt, qui ideo & nomine Chirurgorum tonsorum, vel elegantix causa, Chirurgorum a tonstrina superbiebant. (a) Alii vero Chirurghi, qui anno MDXVI. post multas, quas cum ordine Medico agitaverant, controversias, tandem communi & sollemni omnium consensu, horum *discipuli & scholastici* declarati, & in *academiæ gremium recepti fuerant*, tandem anno MDLI. a Medicis deficere, & magnam denuo sibi auctoritatem conciliare studuerunt, quintam in Universitate Parisiensi facultatem formaturi. Res quoque eo pervenit, ut anno MDLXXXII. litteras a Pontifice Romano Gregorio XIII. exhiberent, quibus hoc suum institutum probare & confirmare conabantur. Rectorem quoque aliquoties eorum conventibus, & promotionibus interfuisse, certum est. Medici ut hos conatus everterent, omnes artes machinasque adhibuerunt, & quemadmodum de quodam du Four Medico & Rectore Academiæ testatur *Bulæus*, *tantum labori sumserunt, quantum si de propria salute, de vita, de fortuna ageretur*. (b) Veritati consentaneum est, hanc causam non plane dijudicatam fuisse: Chirurghi tamen ad hanc usque ætatem, Chirurgiam & anatomen, non solum in theatro ad S. Cosmum, sed & in Nosocomiis, publice docendi libertatem conservarunt, etsi ut cum Medicis, quos omnino Magistros venerantur, pari passu ambularent, & iisdem in academia juribus fruerentur, impetrare non potuerunt. Ii vero, quibus a tonstrina nomen erat, nunc cum reliquis, nisi fallor, in eandem societatem coaluerunt; cum jam anno MDCX. quidam ex illorum numero a Chirurgis fuerint recepti. Quod vero hujus artis magistri adhuc magno in pretio habeantur, vel exinde colligere possumus, quod in nova scientiarum Academia a Ludovico XIV. fundata, locum non infimum occupent. Chirurgia itaque, si illius antiquitatem, dignitatem utilitatem, spectemus, non contemnenda, nec flocci habenda videtur.

(a) Vid. Pasquier l. c. l. IX. Cap. XXX. p. 859. seq.

(b) Vid. Pasquier loc. cit. Bulæus Tom. VI. pag. 70. 447. 752. 757. 767. 803.

BIBLIOTHECA
CHIRURGICA,
SIVE
SCRIPTORES MEI
CHIRURGICI.

CHIRURGICA

SEVE

SCRIPTORES MEI

CHIRURGICI

BIBLIOTHECA CHIRURGICA.

A

BEILLE, *le parfait chirurgien d'armée, & le traité des playes d'arquebuse*, 8. a Paris 1696.

Academiae Berolinensis Acta. vid. Berolinensis.

———— Petropolitanæ commentarii. Petropoli Tom. I. 1728. 4. Tomus II. III. & IV. annis subsequentibus, sed paucissima chirurgica continent.

Acta Eruditorum Lipsiensia, notissima, itemque Acta Eruditorum Gallica, sub titulo *Journal des Sçavans*, omnis generis res chirurgicas referunt.

—— physico-medica acad. nat. curios. Vol. I. 4. Norimb. 1727. & Vol. II. 1730. Vol. III. 1733. & Vol. IV. 1737.

—— medica Hafniensia. vid. Bartholini Acta medica & philosophica Hafniensia.

—— Medicorum Berolinensium. vid. Berolin.

—— philosophica societatis Regiæ in Anglia, ab an. 1665. ad an. 1669. auctore Henr. Oldenburgio, 4. Lips. 1675.

—— eadem in compendium redacta, vulgo anglice, *Abridgment of the Philosophical Transactions* ab an. 1665. ad 1700. a J. Lowthorpio edita, vid. Lowthorpius. Eadem in compendium redacta a Benjam. Mottio ab an. 1700. ad 1720. vid. Mottius. Eadem in compendium redacta ab an. 1719. ad 1733. a Jo. Eames. & Jo. Martin, vid. Martin.

Actuarii (Jo.) *methodus medendi*, 4. Venet. 1554.

Aderlass-Büchlein (*neu vermehrtes*) oder Bericht vom Aderlassen und Schröpfen, germanice, hoc est, Libellus de arte venas incidendi & scarificandi, 8. Norimberg. 1665.

Adolphi (Chr. Mich.) trias diff. chirurgicarum 1) de spina ventosa, 2) de ligaturis dolorificis, 3) de morborum per manuum attrectatum curatione, 4. Lips. 1730.

—— de vinculis chirurgicis dissert. 4. Lips. 1730.

Æginetæ (Pauli) Opera, fol. Basil. græce 1538. & latine 1556. prodierunt etiam Lugdun. fol. 1589. it. Venetiis fol. 1528. 1568. it. Argent. 1542.

Ætii libri universi, fol. Venet. 1534. Basil. 1535. 1549. it. Lugduni 1549.

Agricolæ (Jo:) institutiones chirurgicæ, 12. Francof. 1638. germanice.

—— Wund-artzeney, vermehrt und verbessert, 8. Nürnberg. 1674. hoc est: Chirurgia aucta & emendata.

—— Neue Feldscherer-Kunst, 12. Dresd. 1716. germanice, h. e. Chirurgia nova.

—— (Georg.) de peste, 8. Swinfurt. 1607.

Alberti (Mich.) Introductio in universam Medicinam, parte II. Chirurgiam habet brevem, 4. Halæ 1719.

Alberti dissert. de Hydrocephalo, 4. Halæ 1725.

—— dissert. de Nasi excrementis, 4. c. fig. ibid. 1729.

—— de foetus mortui cum secundinis extractione dissert. 4. ibid. 1737.

Albini (Bern.) diff. de fonticulis, 4. Franc. ad Viadr. 1681.

—— dissert. de Paracentesi thoracis & abdominis 4. ibid. 1687.

—— dissert. de Paronychia, 4. ibid. 1694.

- differt. de Cataracta, 4. c. fig. ibid. 1695.
- differt. de Partu difficili, ibid. 1696.
- (Bern. Siegfr.) index supellectilis anatomicæ Ravianæ, cum Ravi vita & calculosorum curatione, 4. c. fig. Lugd. Batav. 1725.
- Albrechti* (Jo. Gunth.) de Enematum evacuantium, alterantium ac nutrientium usu, 4. ibid. 1698.
- Albucasis*, chirurgorum primarii, Opera, fol. Argentor. 1532. cum Octaviano Horatiano junctus.
- cum Argelata junctus, fol. Venet. 1631.
- Alghisi* (Tomaso) Lithotomia, 4. ibid. 1708. c. fig. italice.
- Alliot* (J. B.) *traité du cancer*, 12. Paris 1698.
- Alpini* (Prosp.) de medicina Ægyptiorum, 4. ibid. 1645. varias res chirurgicas Ægyptiorum continet notatu dignas.
- Alrutz* (Jo: VV.) Vade mecum anatomico-chirurgicum, cum Georgii Clacii observationibus chirurgicis, germanice, 8. Hannoveræ 1722.
- Amand* (Pierre) *observation sur la pratique des accouchemens*, 8. Paris 1714.
- Ammanni* (Pauli) medicina critica, 4. Stadæ 1677. multa chirurgica continet.
- diff. de resonitu sive contrafissura, Lipsiæ primum prodiit 1674. 4. sed quoque extat in Parænesi ejus ad discipulos, 12. Lipsi. 1677.
- praxis vulnerum lethalium, 8. Francf. 1690.
- Andry* (Nic.) *Examen de divers points de l'anatomie, de chirurgie, de physique, de médecine*, 8. Paris 1725.
- Anel* (Dominique) *l'Art de sucer les playes sans de servir ce la bouche d'un homme*. c. fig. 8. Amst. 1707.
- *methode pour guerir les fistules lacrymales*, 4. Turin. 1713.
- *discours apologetiques pour la nouvelle methode de guerir les fistules lacrymales*, 4. Turin. 1714.
- Angelini* (Facondini) *methodus pro venæ sectione eligenda*, 4. Patav. 1649.
- Anglici* (Jo.) *praxis medica, in qua de morbis, de chirurgia, &c. agitur*, 4. Aug. Vind. 1495.
- Anonymi Abhandlung von Erzeugung der Menschen &c.* germanice. Est liber de arte obstetricandi, cum multis fig. 8. Francof. 1706. ex belgica lingua translatus.
- *l'Art de saigner*, 8. a Paris 1689.
- *the Birth of ManKind, sive de partu hominis*, c. fig. 4. Lond. 1654.
- *Catechismus obstetricum*, germanice. 12. Argentorat. 1722.
- *charitable surgeon, anglice*, h. e. chirurgus misericors, 8. Lond. 1708. agit solum de curatione morbi venerei.
- Anonymi chirurgia; cum instrumentis & figuris ex Albucasi desumptis*, germanice, in fol. Argentor. 1540.
- *le Chirurgien charitable par I. A. G. Maitre chirurgien*, 8. a Paris 1656.
- *Chirurgus bene exercitatus, germanice*, titulo: *Der weitgereiste und wohl practicirte Barbierer*, 8. Ratisbonæ 1709.
- *chirurgus chemicus & Medicus curiosus*, 8. Dresd. 1719.
- *chirurgus expertus*, 8. Hamb. 1689. germanice.
- *Chirurgyns Gilde in Amsterdam, &c.* h. e. Chirurgorum Amstelodamensium statuta, leges & privilegia, 4. Amst. 1704. belgice.
- *clysmatica nova*, Kilix, 4. 1662. auctor hujus fuit Jo: Dan. Major.
- *Collectanea chirurgica an. 1721. & 1722.* 8. Hannoveræ 1722. german.
- *de contagio, quod 1713. Austriam invasit, relatio, ejusdemque optima curatio*, germanice, sub titulo: *Ansteckender Seuche, welche dieses 1713. Jahr in das Ertz-Herzogthum Oestereich eingeschilchen, gründliche nachricht, samt denen*

C H I R U R G I C A. V

- denen benöthigten Hülff-mitteln*, ex collegio sanitatis Austriaco . Ratisbonæ juxta exemplar Viennense, in 4. 1713.
- Cystotomia hypogastrica, anglice 4. Lond. 1724.
- Enchiridium chirurgicum, 8. Patav. 1593.
- fonticuli quomodo tractandi, germanice in 4. fine anno & loco.
- Gazophylacium, medicum & chirurgicum, germanice, Medicinisches und chirurgisches SchatzKästlein, 8. Frf. & Lips. 1709.
- *l'Indecence aux hommes d'accoucher les femmes, & l'obligation des femmes de nourrir leurs enfans*, 12. a Trevoux 1708.
- Journal de Medicine, ou observations des plus fameux Medecins, chirurgiens & anatomistes de l'Europe, tirées des Journaux des Pays étrangers, & Memoires particuliers, envoyez a Monsf. de la Roque, 8. Paris 1683.
- *Krebs Cur*, (Bewehrte) h. e. curatio carcinomatum experta, 4. Jenæ 1717.
- libellus 1) de morbis oculorum, 2) de herniis, 3) de tinea capitis, 4) de dentibus & ulceribus antiquis, germanice, 4. Argent. 1538.
- Lithotomus castratus, anglico sermone; in quo libro auctor de alto lithotomiæ apparatu agit, & *Cheseldeni* modum, hanc lithotomiæ speciem instituendi, eundem esse, quem *Jo: Douglassius* primus descripsit & instituit, affirmat, 8. London 1723.
- Medici antiqui græci, 4. Basileæ 1584.
- Medicus, nisi chirurgus, semiplenus vel nihil est, 4. Magdeburgi 1622.
- — theoria & praxi instructus, sive de internorum & externorum morborum curatione, 8. Genevæ 1690.
- *Novelle methode d'operations de chirurgie*, 12. a Paris 1693.
- *Nouvelles decouvertes sur toutes les parties de la Medicine*, 12. a Paris 1679.
- Observationes medico-chirurgicæ de variis rebus medicis & chirurgicis, germanice, 8. Ascherslebiæ 1715.
- Obstetricum Catechismus, germanice, 12. Argent. 1722.
- Obstetrix Brandenburgica, vid. Sigemundia.
- Anonymi obstetrix Coburgiaca*, 12. Hildburgshufæ 1700. germanice.
- Saxonica, 8. Francof. & Lips. 1701. germanice.
- operations de chirurgie, 12. 1692.
- de pestilentialibus tumoribus, bubonibus & carbunculis, germanice *Pestilentialischen Drüsen, Beulen und carbunculen*, 8. 1686. fine loco.
- Synopsis doctrinæ & medicinæ vulnerum, 4. Witebergæ 1699.
- Theatrum sympatheticum sive de pulvere sympathetico & unguento armario, 4. Norimber. 1662.
- Vade mecum anatomico-chirurgicum, 8. Hannoveræ 1718.
- Verhandelng van de Voortteeling en het Kinderabaren, belgice, h. e. Tractatus de generatione & partu hominis, cum multis figuris artem obstetriciam illustrantibus, auctore S. I. M. ed. Doct. edit. III. 8. Amstel. 1688.
- Idem in linguam germanicam translatus 8. Francof. 1706. c. fig.
- *Unterricht von Schwürigen offenen SchenkKeln*, germanice, h. e. Methodus curandi ulcera crurum antiqua, auctore D. D. K. 12. Nordhusæ 1688. Auctor hujus libelli fuit D. David Kellnerus, Medicus Nordusanus.
- ab *Aquapendente*. vid. Fabricius ab *Aquapendente*.
- Arantius* (Jul. Cæs.) de tumoribus. 4. Venet. 1587.
- commentarius in libr. Hippocr. de vulneribus capitis, 8. Lugd. 1579. & 1639. 12.
- Arceus* (Franc.) de recta curandorum vulnerum ratione, 8. Antuerp. 1574. & 12. Amst. 1658.

— idem

- idem germanice, titulo *von den wunden*, 8. Nürnberg. 1674. c. fig.
de Argellata (Petr.) chirurgia, fol. Venet. 1499. & 1531. cum Albucasi.
L'art de faire les rapports en chirurgie, 8. Paris 1703. supra una cum sequenti
 & aliis anonymis inter anonymos jam indicata.
L'art de saigner, 8. a Paris 1689.
Astruc (Jo.) de morbis venereis, 4. Lutet. Paris 1736.
Augenius (Horat.) de ratione curandi per sanguinis missionem, fol. Francof. 1698.
Avicennæ opera omnia, fol. Venet. 1564. 2. Vol.

B

- B** *Adilius* (Valerius) de secunda vena in pueris, 4. Veronæ 1606.
Bajeri (Jo. Jac.) diff. de fræno linguæ, 4. Altorf. 1706.
 — de turundis, 4. ibid. 1707.
Baldutius de tumoribus, 4. Venet. 1612.
Banier (Henry) Microtechne, five methodical introduction to the art of chirurgery, h. e. introductio methodica in artem chirurgicam, 8. Lond. 1717.
Barbette (Pauli) chirurgia, 8. Amstel. 1663. postea cum notis Muysii, 12. ibid. 1693.
 — opera omnia, cum notis Mangeti, 4. Genevæ 1688. Eadem germanice titulo: *Medicinische, Chirurgische und Anatomische Schriften*, 8. Lips. 1718.
Barbieren (der weitgereiste und wohl placirte) germanice, h. e. chirurgus bene exercitatus, 8. Regensp. 1709.
Bartholini (Th.) aneurysmatis dissecti historia. Accedit Jo. Van Horn ejusdem argumenti epistola, 8. Panormi 1644.
 — historiæ anatomicæ Centuriæ VI. 8. Hafniæ 1654. 1657. & 1661.
 — epistolæ medicinales, Centuriæ IV. 8. Hafn. 1663. 1667.
 — de insolitis partus humani viis, cui & *Veslingii* observationes anatomicæ & chirurgicæ junguntur, 8. Hafn. 1664.
 — acta medica & philosophica Hafniensia, 4. Hafn. Vol. I. 1673. Vol. II. 1675. Vol. III. IV. 1677. Vol. V. 1680. cum fig.
Bartisch (Georg.) Ὀφθαλμοδυσία sive Augiendienst, germanice, h. e. de morbis oculorum liber, fol. Dresdæ 1583. cum fig. quamplurimis.
Bassius (Henr.) de fasciis & vincturis chirurgicis, germ. 8. Lips. 1720. c. fig.
 — Commentationes in Nuckii experimenta chirurg. germ. 8. Halæ 1728.
 — observationes anatomico-chirurgico medicæ, 8. Halæ 1728.
 — observationes anatomico-chirurgico medicæ, 8. Halæ 1731.
 — de fistula ani, 4. Halæ 1718. c. fig.
Baubini (Casp.) de Hermaphroditorum & monstruosarum partium natura, 8. Oppenh. 1614.
Bautzmanni (Jo. Chr.) vernünftiges Urtheil von tödlichen wunden, h. e. judicium de vulneribus lethiferis, 12. Lips. 1717.
Bazzicalve (Ascanius Maria) novum systema medico-mechanicum, & nova tumorum methodus, 4. Parmæ 1701.
Beck (Dav. vonder) de procidentia uteri, 8. Hamb. 1683. cum fig.
Becker (Jo. Conr.) Παιδιοκενία inculpata ad servandam puerperam, 4. Gießæ 1729.
 — (Jo. Frid.) de fistula urethræ virilis dissert. 4. Halæ 1728.
Becker (Dan.) de cultrivoro Prussico, germ. 4. Regiomonti 1643. latine 12. Lugd. Bat. 1640.
Behrens (Rug. Aug.) Triga casuum memorabilium, (chirurgici in primis argumenti) 4. Wolffenbutelæ 1727.
 — de cerebri vulnere non semper & absolute lethali, 4. Franc. ad Moen. 1733.
Bejeri (Godofr.) diff. de Arteriotomia, 4. Jenæ 1673. Bel-

- Belloste* Chirurgien d' hospital , 8. Amst. 1707. idem germanice titulo : Hospitalchirurgus , 8. Dresd. 1703.
- Benevoli* (Anton.) Lettera sopra due osservazioni fatte intorno alla Cateratta , italice , h. e. Epistola de duabus observationibus circa cataractam oculi , 4. Florent. 1722.
- (Antonio) nuova proposizione intorno alla caruncula dell' uretra & della cataratta glaucomatosa , h. e. nova propositio de caruncula in urethra & de cataracta glaucomatica , 8. ibid. 1724.
- Manifesto sopra alcune accuse contenute in un certo parere del Signor *Pietro Pauli*, Cerusico in Lucca , 4. ibid. 1730. h. e. Responso ad certas accusationes libelli *Petri Pauli* Chirurghi Lucensis (in controversia de cataracta.)
- Giustificazione delle replicate accuse del Signor *Pietro Pauli* , 14. ibi. 1732. h. e. Refutatio objectionum *Petri Pauli* , Chirurghi Lucensis.
- Berdoti* (Leopold. Eman.) diss. de Paronychia , 4. Basil. 1731.
- Berengarii* (Jac.) Carpi de fractura cranii liber aureus , cum fig. 4. Bonon. 1518. & Venet. 1535. Idem 8. Lugd. Bat. 1639.
- Berenger* (N.) traité des descentes & des maux de ventre , 8. a Paris 1701. c. fig.
- Bergenii* (Jo. Georg.) diss. de Parotidibus , 4. Franc. ad Viadr. 1717.
- Berolinensis Academiae* regiae miscellanea , 4. Berolini 1710. cum continuationibus, variis postea annis impressis.
- Berolinensium Medicorum* acta , 8. Berolini 1717. & seq. cum figur.
- Bertapaliae* chirurgia, juncta cum Guid. de *Cauliaco* in arte chirurgica , fol. Venet. 1546. vid. *Cauliacus*.
- Beverlini* (Rud. Phil.) de luxatione & fractura femoris , 4. Altorf. 1719.
- Beverovicii* (Jo.) exercitatio de calculo , 12. Lugd. Bat. 1633. it. 1638. & 1641.
- exercitatio in Hippocratis aphorismum de calculo , 12. L. B. 1641.
- chirurgia germanice , continetur in operibus ejus , quæ in 8. Francof. 1671. & postea etiam in fol. ibid. 1674. prodierunt.
- Beynon* (Eliæ) Barmhertziger Samariter , h. e. Samaritanus misericors , sive de morborum internorum & externorum curatione , cum appendice de arte obstetricia , germanice , 12. Jenæ 1684.
- Bidloi* (Godofr.) exercitationes anatomico-chirurgicæ , 4. Lugd. Bat. 1708.
- opera anatomico-chirurgica , 4. ibid. 1715.
- Biumi* (Paul. Geronim.) scrutinio teorico pratico di notomia e chirurgia , sive Anatomia & Chirurgia , 8. Mediolani 1712.
- Blancardi* (Steph.) Chirurgia , belgice 8. Amsterd. 1680. & germanice Han-nov. 1692.
- collectanea medico-physica , 8. Amstel. 1688.
- Blegny* (Nic.) Zodiacus Medico-Gallicus , sive Miscellanea medico-physica Pa-risiensia , cum tract. de herniis & de lue venerea , 4. Gen. 1680.
- des maladies veneriennes , 12. Amsterd. 1696.
- Blondii* (Mich. Angeli) scripta chirurgica , in Thesauro chirurgiæ *Uffembachii*, in fol. Francof. 1610.
- Boccacini* (Antonii) disinganni chirurgici per la cura delle ferite , ulcere , e seni h. e. institutiones chirurgicæ ad curam vulnerum , ulcerum & fistularum , 8. Venet. 1713. 1714. 1715.
- Bohnii* (Jo.) de officio Medici duplici , clinico & forensi , 4. Lips. 1704.
- de renunciatione vulnerum , 8. Amst. 1710. & Lips. 4. 1711.
- chirurgia , germanice , 8. Brunsvigæ 1732.
- diss. de Trepanationis difficultatibus , Lips. 1694.
- diss. de revulsione cruenta , ibid. 1704.

- BoKelmanni* (Andr.) & Bonaventuræ *Dortmundi* Controversiæ de extractione foetus mortui , belgico sermone , Amsterd. 1677.
- Bolognini* (Angeli) de cura ulcerum , fol. Frf. 1600. in thesauro *Uffenbachii*.
- Boneti* (Theophil.) sepulchretum sive Anatomia practica , fol. Genevæ 1679. 1700.
- Bonham* (Th.) the chirurgians closet seu dispensatorium chirurgicum , 4. Lond. 1630.
- BonteKoe* (Cornel.) chirurgia , belgice 8. Gravenh. 1680. & germanice 8. Hannoveræ 1682.
- BonteKoe* Fundamenta Medicinæ & Chirurgiæ , germanice , titulo : *Grundsätze der Medicin und chirurgie* , 8. Aug. Vind. 1721.
- Borrichii* (Olai) de calculorum generatione in macro- & microcosmo , cum appendice Josephi *Lanzoni* , 12. Ferrariæ 1687.
- Bosii* (Casp.) diss. de obstetricum erroribus , 4. Lipsiæ 1729.
- Botalli* (Leonh.) de sclopetorum vulneribus , 12. Lugd. 1560. 1565. it. 8. Venet. 1566. & 1598. it. Francof. 1575. 4.
- de curatione per sanguinis missionem , venæ sectionem , scarificationem & hirundines ; 8. Lugd. Bat. 1577. & Antuerp. 1583.
- opera omnia medica & chirurgica , 8. Lugd. Bat. 1660.
- libri duo de morbo venereo & vulneribus sclopetorum , germanice , 8. Norimb. 1676. cui etiam jungitur *Tassini* chirurgia .
- Boulton* (Rich.) system of rational and practical chirurgery , anglice ; id est systema Chirurgiæ rationalis & practicæ , 8. Lond. 1713.
- physico-chirurgical treatises of the Gout , Kings-Evil , the Lues venerea and intermitting Fevers h. e. libri medico-chirurgici de podagra , strumis , lue venerea &c. 8. ibid. 1715. secunda editio .
- Bourgeois* (Louyse) liber de arte obstetricandi , germanice Hebammen-Buch , 4. Oppenheim 1619. item 4. Hannoviæ 1652.
- *observations sur la sterilité , perte de fruit , fecundité , les accouchemens & maladies des femmes & enfans nouveau naiz* , 8. Paris 1626. belgice 8. Delft 1658.
- Brandenburgica obstetrix* , vid. Sigemundin .
- Brandii* (Mich.) diss. de causis fracturæ ossium absque violenta causa externa , 4. Groeningæ 1722.
- Brauneri* (Jo. Jac.) tract. de formulis medicamentorum , sive experimenta medica & chirurgica , 8. Frf. 1717.
- Brisseau* traité de la cataracte & du glaucoma , 12. a Paris 1709. c. fig.
- Brissot* (Petr.) & *Moreau* de sanguinis missione , præsertim in pleuritide , 8. Lutet. Paris. 1722. item Venet. 1539. cum Matth. *Curtii* & *Victoris Trincavellii* de eadem re libellis .
- Browne* (Jo.) a compleat discourse of wounds , seu tractat. perfectus de vulneribus , 4. Lond. 1678. anglice .
- *Adenochoiradelogia* sive de glandulis & strumis , una cum dono divino Regibus Angliæ concessio sanandi strumas , 8. Lond. 1684. anglice , An AnatomicK-Chirurgical treatise of glanduls & strumæs , or Kings-Evil-Swellings , together with the royal gift of bealing or Cure thereof by contact or imposition of hands , performd above 640. Vears by our Kingsof England.
- Bubben* (Jo.) vom Blutlassen , germ. h. e. de sanguinis missione , 8. Gothæ 1729.
- Buchneri* (Andr. Eliæ) diss. de aeris externi noxis in vulnerum curatione , 4. Erford. 1737.

- ejusdem Miscellanea physico-medico-mechanica, 4. Erfurt. 1731. & seq.
Budai (Gottl.) Miscellanea medico-chirurgica, germanice 4. Lipsi. 1731.
Burchardi (Christ. Martin.) de partu difficili, 4. Rostoch. 1726.
Burchardi de tumoribus scirrhis, 4. Rostoch. 1727.
 — de chirurgiæ notitia Medico necessaria, 4. ibid. 1727.
Bürgers (Petri) Candidatus chirurgiæ, germ. 8. Regiomonti 1674. & Hannover. 1692.
Burgmanni (Petri Christoph.) diss. num intermissa funiculi umbilicalis ligatura mortem inferre queat, 4. Rostoch. 1734.
Burres (Laur.) chirurgia germanica, 4. Erfurt. 1544.
Burri (Franc. Jos.) epistolæ duæ de cerebro, & artificio oculorum humores restituendi, 4. Hafniæ 1669.

C

- C***Ajus* (Bern.) de vesicantium usu, 4. Venet. 1606.
Calmetei (Anton.) Enchiridion chirurgicum, 8. Paris. 1564. & 1667. italice 8. Venet. 1605. gallice 12. Lyon 1600.
Camerarii (Eliæ Rudolph.) diss. de fractura cum vulnere, 4. Tubing. 1693.
 — Historia pleuritidis & abscessus pectoris, 4. ibid. 1690.
 — de Clysmatibus, 4. ibid. 1688.
 — (Rud. Jacob.) diss. de Bubone & Carbone, 4. ibid. 1713.
Cantarini (Angeli) Chirurgia pratica, accomodata all' uso scolaresco (h. e. in usum scholasticum) 4. in Padova 1715.
Capelluti (Roland.) Tractatus de curatione apostematum pestiferorum, 8. Francof. 1642.
Carcanus (Jo. Bapt.) de vulneribus capitis, 4. Mediolani 1588.
Carlii (Jo. Sam.) Elementa chirurgiæ medicæ, 8. Buding. 1727.
Carpus, vid. Berengarius.
Casaleni (Jo. Ant.) de secanda vena in pleuritide revulsionis gratia, 4. Venet. 1605.
Carpius (Georg.) de cautionibus in sanguinis missione, 8. Basil. 1579.
Casseri (Julius) de vocis auditusque organis, fol. Ferrar. 1600. quo libro egregie de Laryngotomia agit, eamque iconibus illustrat egregiis.
Castellani (J. M.) Phylactirion phlebotomiæ & arteriotomiæ, 8. Argentinae 1628.
a Castro (Jac.) de inoculatione variolarum, 8. Hamburgi 1722. cum versione germanica.
Cauliaci (Guidonis) Chirurgia, fol. Venetiis 1499. it. 8. Lugd. 1559. belgice 4. Amst. 1646.
 — ars chirurgica, una cum chirurgia Brunii, Theodorici, Rolandi, Lanfranci, Bertapaliæ & Saliceti, fol. Venet. 1546.
 — sive *a Cauliaco* chirurgia cum notis Jouberti, 4. Lugd. 1585.
 — *Abregé de chirurgie de Guy de Chauliac, par Verduc*, 8. a Paris 1704. & 1716.
Causapè (Anicet.) reflexions singulieres sur le frequent usage de la saignée Tom. 2. 8. a Paris 1697.
Celsus (Aur. Corn.) de re medica sive Medicina, fol. Venetiis 1497. it. 4. Colon. 1613. it. 8. Hagenoviae 1528.
Celsus cum commentar. Hierem. Thriveri Brachelii, 8. Antwerp. 1539.
 — ex editione *Almelovenii*, 8. Amstel. 1687.
Heister. Chirurgica Tom. I.

X BIBLIOTHECA

- ex edit. Vulpii, & Jo. Bapt. Morgagni epistolis, 8. Patav. 1722.
- cum præfat. Wedelii, 8. Jenæ 1713.
- Chabert** Observations de chirurgie pratique, 12. Paris 1724.
- Chalmetei** (Anton.) Enchiridium chirurgicum, 8. Paris 1564. it. 12. Lugd. 1588. it. 8. Patav. 1593. & Basil. 1620. 8.
- Chamberlain's** practica obstetricum, anglice 8. Londin. 1665.
- the Charitable Surgeon**, Anonymi, anglice, h. e. Chirurgus misericors, 8. Lond. 1708.
- Charleton** (Walth.) spiritus gorgonicus, sive de caussis, signis & curatione lithiascos, Lugd. Bat. 1650.
- Charretani** (Jo.) Chirurgia sive *Wundartzney*, continetur in libro cui titulus germanicus: *Artzney-buch vor allerley KrancKheiten*, h. e. liber medicus contra omnis generis morbos, 4. Erfurt. 1545.
- Tarriere** (Joseph) *Traité des operations de la chirurgie*, 12. a Paris 1692. & post 1706. Idem germanice Francof. 1700. & deinde 1715. 8.
- Cheselden** (Guil.) *Treatise of his operation*, anglice, h. e. tract. de alto apparatu, 8. cum fig. Lond. 1723.
- *Anatomy of the human Body*, id est Anatome corporis humani, edit. III. 8. Lond. 1726. & edit. IV. 1730. in quibus variæ observationes chirurgicæ continentur.
- *Osteographia*, anglice fol. c. fig. quamplurimis, Lond. 1733. in qua multæ observationes circa ossium morbos exhibentur.
- Chesne** (Jof. du) *de la cure des arquebusades*, 8. Lyon 1576.
- Chevalier** *traité sur l'usage des differens saignées*, 8. à Paris 1730.
- Chicoyneau** *Relation de la peste de Marseille*, 8. à Leyden 1721. avec un discours de la contagion pestilentielle, par Rich Mead.
- Chiffletius** (Jo. Jac.) de acia Celsi, 4. Antuerp. 1633.
- le Chirurgien charitable* par J. A. G. Maître chirurgien, 8. à Paris 1656.
- Chirurgici Scriptores optimi** a Gesnero editi, nimirum *Cauliacus*, *Brunus*, *Theodoricus*, *Rolandus*, *Lanfrancus*, *Bertapalia*, *Rogerus* & *Salicetus*, fol. Tigur. 1555.
- a Petro Uffenbachio editi qui sunt, *Paræus*, *Tagaultius*, *Hollerius*, *Santetus*, *Bologninus*, *Blondus*, *Ferrius*, *Dondus*, *Fabricius Hildanus*, fol. Erf. 1610.
- Chirurgiæ compendium*, anonymi, germanice, 12. Hamb. 1679.
- Chirurgia germanice conscripta*, sub titulo: (*Feldbuch der wundartzney*) cum instrumentis ex Albucasi desumptis, fol. Argent. 1540.
- Chirurgische Berichten* ab zu fassen, germanice; hoc est ars perficiendi relationes chirurgicas, 8. Budissin 1713.
- tractælein 1) *von Augen KrancKheiten*, 2) *von Brüchen*, 3) *vom Erbgrind*, 4) *von Zähnen und alten Schaeden*, germanice, h. e. tractatuli de morbis oculorum, de herniis, tinea, dentibus & ulceribus antiquis, 4. Argentorati 1538.
- Chirurgus** (*der erfahrne*) 8. Hamb. 1689. germanice, h. e. *Chirurgus expertus*.
- Chirurgus**, **Chymicus** & **Medicus curiosus**, germ. 8. Dresde 1719.
- Chirurgus Gilde** in Amsterdam, Privilegien, Willeweuren en Ordinantien, h. e. *Chirurgorum Amstelodamensium statuta, jura, leges & privilegia*, 4. Amst. 1709.
- Chunii** (Jo. Phil.) *diff. de Pædarthrocace*, 4. Marp. 1697.
- Clacii** (Georg.) *observationes Chirurgico-practicæ*, germanice, 8. Hannoveræ 1718. 1721.
- Clauderii** (Christ. Ern.) *Mirabilis calculi humani historia* 4. Chemnitii 1728. c. fig.

- le Clerc* Chirurgie complete, Paris 1695. it. 12. à la Haye 1707. postea Paris. 1719. & 1720.
- chirurgie, germanice, 8. Dresde 1699.
- *L'appareil commode en faveur des jeunes chirurgiens*, cum fig. 8. Paris 1700.
- Clowes* (Guil.) de adustione a pulvere pyrio & vulneribus sclopetorum, anglie 4. Lond. 1637.
- Clysmatica* nova, germanice, 4. Kil. 1662. ejus auctor fuit Jo. Dan. Major.
- Cocchi* (Ant.) Epistola ad Morgagnum de lente crystallina oculi humani vera suffusionis sede, 8. Romæ 1721.
- Codronchius* (Bapt.) de prolapsu cartilaginis mucronatæ, 4. Bonon. 1603.
- de Hydrophobia & rabie, 8. Amst. 1710.
- Cohausen* (Jo. Henr.) lucina Ruyfchiana, sive musculus uteri orbicularis Ruyfchii ad medicinæ practicæ rationalis trutinam revocatus, 8. Amst. 1731.
- Colbach* (Jo.) Novum Lumen chirurgicum, or a new Light of Chirurgery, anglie 8. Lond. 1698.
- worcks in Physic and chirurgery, 8. hoc est Opera medica & chirurgica.
- collection of tracts chirurgical and medical, 8. Lond. 1700.
- Colle* (Jo.) elucidarium Anatomicum & Chirurgicum, fol. Venet. 1621.
- Collectanea* chirurgica anni 1721. & 1722. germ. 8. Hannoveræ 1722.
- Colot* (Franc.) traité de l'operation de la taille & des suppressions d'urine, cum fig. 8. à Paris 1727.
- Commercium* litterarium ad rei medicæ & scientiæ naturalis incrementum institutum; quo quicquid novissime observatum, agitatum, scriptum vel peractum est, succincte exponitur; inchoatum Anno 1731. Norimbergæ 4. & per aliquot annos continuatum, in quo etiam inventa & observationes novæ chirurgicæ recensitæ sunt. Dolendum vero opus tam utile non amplius continuari.
- Cooke* (Jac.) Chirurgia, Anatomia & Medicina anglie, 8. Lond. 1676.
- Marrow of Chirurgery, h. e. Medulla Chirurgiæ, 8. Lond. 1676.
- Corbye* (A. de) *Les fleurs de chirurgie cueillies es livres des plus excellents auteurs, qui ayent escrit d'icelle, tant anciens, que modernes*, 8. Lugd. 1642. & Paris 1660.
- Cortesii* (Jo. Bapt.) commentarius in librum Hippocratis de vulneribus capitis, 4. Messanæ 1632.
- Chirurgia, 4. ibid. 1633.
- Cortilionis* (Sebast.) de chirurgica institutione Lib. V. 8. Francof. 1610.
- Coschwitz* (Georg. Dan.) Manuductio ad chirurgiam, 4. Halæ 1722.
- dissert. de sphacelo renum, 4. ibid. 1725.
- Coschwitz* de parturientium reclamatione supina pro partu facilitando inutili, 4. Halæ 1725.
- de Trepanatione, 4. ibid. 1727.
- de Hypopyo, 4. ibid. 1728.
- Costæus* (Jo.) de igneis medicinæ præsiidiis, 4. Venet. 1595.
- Courcellius* (Franc.) de sanguinis missione, 8. Francof. 1593.
- Courtial* (J. Joseph.) Observations anatomiques sur les os & sur leurs maladies, 8. Paris 1705.
- Courtin* (Germain) les Oeuvres anatomiques & chirurgicales, fol. 2 Roven 1656.
- Coward* (Guil.) ophthalmiatria sive oculorum medela, 8. Lond. 1706.
- Crausii* (Rud. Guil.) de foetus mortui ex utero extractione, 4. Jenæ 1677.
- de Sphacelo, diff. 4. ibid. 1678.
- de Strumis, diff. 4. ibid. 1687.
- de Ulceribus uteri, 4. ibid. 1690.

- de Hirundinibus , 4. ibid. 1695.
 — de Scelopetorum vulneribus , 4. ibid. 1695.
 — de Ulceribus antiquis , 4. ibid. 1699.
 — de Suffocatorum aqua vel laqueo restitutione in vitam , 4. ibid. 1705.
 — de Ranula sub lingua , 4. ibid. sine anno impressionis.
Crelii (Lud. Christ.) marmorea memoria G. F. Seligmanni , Saxonici supremi Concionatoris , qua portentosi calculi , quæ ipsi fata properarunt , describuntur , cum fig. 4. Lipsi. 1708.
Cron (Ludwig) vom *Adarlassen und Zahnausziehen* , h. e. de venæ sectione & dentium extractione , germ. c. fig. 8. Lipsi. 1717.
a Cruce (Andr.) *chirurgia universalis* , fol. Venet. 1573. & 1596. item italice Venet. 1605. item titulo.
Wundartzney sive Chirurgia germanice , fol. Francof. 1607.
Cypriani (Abrah.) oratio encomiastica in chirurgiam , fol. Franequeræ 1693.
 — historia foetus post XXI. menses ex uteri tuba matre salva excisi , c. fig. 8. Lugd. Bat. 1700.
 — dissert. de carie ossium , 4. Ultrajecti 1680.
Cystitomia hypogastrica , anglice , 4. Lond. 1724. h. e. de Apparatu alto.

D

- D** **Alegamps** (Jaque) *Chirurgie Françoise avec plusieurs figures des instrumens necessaires* , 8. Lyon 1570.
Deggeleri (Tobia) dissert. de luxatione vertebrarum , 4. Altorf. 1702.
Deidier (Anton.) de morbis venereis & tumoribus , 8. Lond. 1724.
 — (Antoine) *Experiences sur la Bile & les Cadavres des Pestiferes* , 8. a Zurich. 1722.
DeKkers (Frid.) *exercitationes practicæ* c. fig. 4. Lugd. Bat. 1695.
Deliciæ medicæ & chirurgicæ , germ. 8. Lipsi. 1703. partes X.
Denys (Jac.) *Observationes de calculo renum , vesicæ , urethræ , lithotomia , & vesicæ punctura* , in quibus lithotomiæ methodum Ravii optimam esse sustinet , c. fig. 8. Lugd. Bat. 1731.
Deprè (Jo: Frid.) de ulcere auris diss. 4. Erford. 1718.
Dethardingii (Georg.) de methodo subveniendi submersis in aqua per laryngotomiam , Epist. 4. Rostoch. 1714.
 — de variolarum inoculatione dissert. 4. ibid. 1723.
 — dissert. An in cranii depressione elevatio ejus per manum chirurgicam semper sit necessaria ? ibid. 1732.
 — dissertatio de necessitate inspectionis vulnerum in crimine homicidii , 4. ibid. 1726.
a Deventer (Henr.) *operationes chirurgicæ in arte obstetricandi* , 4. Pars I. Lugd. Bat. 1701. Pars II. ibid. 1724. c. fig.
 — *Neues Hebammen Licht* , 8. Jen. 1717. est idem liber , germanica lingua.
Dibon *sur les maladies veneriennes* , 8. Paris 1724.
Dini *chirurgia* . Additi sunt Gentilis de Fulgineo & Gentilis de Florentia de dislocationibus & fracturis commentarii , fol. Venetiis 1536.
Dionis (Petr.) *Cours d'operations de chirurgie* , 8. a Paris 1707. & 1704. 8. maj.
 — *Chirurgische operationes* , germ. 8. Augsp. 1712. & altera vice ibid. 1722. aucta & emendata a L. Heistero.
 — *Traité general des accouchemens* , 8. Paris 1718.
Dæbelii (Jo: Jac.) *Historia penis , glandeancrosi ac feliciter resecti* 12. Lipsi. 1698.

1698. eadem germanice 12. Lipsi. 1699. cum fig.
- Dolai* (Jo:) Opera omnia medica & chirurgica , fol. Frf. 1703. in quibus Encyclopædia chirurgica continetur , quæ antea seorsim prodiit in 4.
- Dondi* (Jac.) remedia chirurgica , in thesauro chirurg. Uffenbachii , fol. Frf. 1610.
- Douglas* (Jo:) Syllabus of what is to be performd in a course of anatomy , surgical operations , and Bandages , 4. Lond. 1719.
- lithotomia Douglassiana sive de alto apparatu 8. Lond. 1720. & aucta , editione II. ibid. 4. 1723. c. fig. anglice .
- *nouvelle maniere de faire l'operation de la taille* , 8. c. fig. Paris 1724.
- de gangræna & corticis peruviani in hac sananda efficacia , anglice : A Short Account of mortifications , &c. 8. Lond. 1732.
- (Jacobi) history of the lateral operation anglice , h. e. historia operationis lateralis , 4. Lond. 1726. it latine 4. Lugd. Bat. 1728.
- appendix to the history of the lateral operation for the Stone : containing Mr. Chesedeln's present method of performing. h. e. Appendix ad historiam lateralem pro calculo extrahendo , continens *Cheseldeni* methodum præsentem , 4. Lond. 1731. cum fig. instrumentorum.
- DroKe* (Jacob) Anthropologia , anglice 8. Londin. 1707. 2. vol. cum fig. continet nonnulla chirurgica & in primis peculiare Ozaenæ specimen ejusque curationem .
- Dran* (Henr. Franc. le) *parallele des differentes manieres de tirer la pierre hors de la vessie* , c. fig. 8. Paris 1730.
- Drelincurtius* (Car.) *de la pierre* , 12. a Leide.
- Dubè Medecin & Chirurgien des pauvres* , 8. Roven 1712.
- Dubon* (Claude) *idée des Principes de la chirurgie , contenant les differentes tumeurs , playes , ulceres , fractures & luxations des os , &c.* 8. à Dresde 1734. gallice & germanice in uno volumine , c. fig.
- Duni* (Thaddæi) *de venæ sectione* , 8. Tigur. 1557.
- Dygby* (Kenelm) *Receipts in Physick and Chirurgery* , anglice , h. e. *Formulae remediorum medicorum & chirurgicorum* , 8. Lond. 1668.
- *discours su la guerison des playes par la poudre de sympathie* , 12. Paris 1658. it. germanice 8. 1684.

E

- E**CKbardi *unvorsichtige Hebamme* , h. e. imprudens obstetrix , 8. Lipsi. 1715.
- *verwegener chirurgus , sive chirurgus temerarius* , 8. Augustæ Vindel. & Lipsiæ 1698.
- Eggerdesii* (Alard. Maur. de Peste & infallibili eam extirpandi ratione , ex latina in germanicam linguam translata per *JuugKenium* 8. Francof. 1715. auctior Vratislaviæ 1720. 4.
- Elleri* (Jo. Theod.) *observationes medicæ & chirurgicæ Berolinenses* , germanice titulo : *Medicinische und Chirurgische anmerckungen* , 8. Berol. 1730.
- Elsholtzii* (Jo. Sigism.) *Clysmatica nova sive chirurgia infusoria & transfusoria* , 8. Colon. Brandemb. 1667. edit. II. c. fig. idem 4. Francof. 1668.
- *Steatomatis resecti & feliciter sanati Historia* , 4. Colonia Brandemburgicæ 1666.
- Enchiridium chirurgicum* , 8. Patav. 1593.
- Ephemerides , Miscellanea & acta Acad. nat. curiosor. variis annis , & locis edita .*
- Erasistratus* , sive de sanguinis missione , auctore Luca Antonio Portio , Med. Nea-

- Neapolitano , 12. Romæ 1682. & Venet. 1683.
 der Erfahrne Chirurgus , five Chirurgus expertus , germanice , 8. Hamb. 1698.
Erndelii (C. H.) Iter Anglicanum & Batavum , (in quo variæ observationes
 anatomicæ , chirurgicæ &c. & in primis Lithotomia Raviana sistuntur) 8.
 Amst. 1711.
Ettmülleri (Mich.) Opera omnia , fol. Francof. ad Moen. 1696. Vol. I. & 1697.
 Vol. II. ubi ejus chirurgia medica continetur ; itemque chirurgia infusoria &
 transfusoria .
 — operum compendium , 8. Amst. 1702.
 — chirurgiæ , gallice , 12. Amst. 1691.
 — (Mich.) diff. de viperæ morfu , 4. Lips. 1666.
 — chirurgia infusoria , 4. ibid. 1668.
 — — transfusoria , 4. ibid. 1682.
 — (Mich. Ernest.) diff. de Sarcocoele , 4. ibid. 1723.
 — de vulneribus diaphragmatis , 4. ibid. 1730.
 — — — ventriculi , 4. ibid. 1730.
 — de prægrandi pedis inflammatione , 4. ibid. 1730.
Eyselii (Jo. Philip.) Compendium chirurgicum , 8. Erford. 1714.
 — dissert. de vulnere ventriculi duplicato non lethali . 4. ibid. 1725.
Eysenbarthi (Jo. Mich.) de optima lithotomiam administrandi ratione , 4. Ha-
 læ 1713.

F

- F** *Abri* (Petr. Jo.) Chirurgia Spagyrica &c. 8. Argentor. 1632. & Tolosæ
 1638.
Fabricius (Guil.) *Hildanus* , de gangræna & sphacelo , cum obs. 8. 1598. idem
 germanice , 8. Norimb. 1625.
 — de combustionibus , 8. Basil. 1607.
 — observationum centuria , fol. Francof. 1610.
 — de partu cæsareo & vulnere sclopeti , Oppenheimii 1614.
 — *Neu Feld- Artzneybuch und Chirurgischer Reiss-Kasten* , germanice , h. e.
 nova chirurgia castrensis , & armamentarium castrense ; in quo præcipue de
 gangræna & sphacelo , de vulneribus sclopetorum , angina & dysenteria agi-
 tur , 8. Basil. 1615.
 — Lithotomia vesicæ , germanice , 8. Basil. 1626. & latine ibid. 1628.
 — cista militaris , 8. ibid. 1633.
 — observationum centuriæ V. 4. Basil. 1606. & Lugd. 1641. cum epistola de
 partu cæsareo .
 — de vulnere sclopeti , & monstro Laufannæ nato , 8. Oppenheim 1614.
 — *von dem Halsgeschwulst und der Bräune* , h. e. de Angina , 8. Stutg. 1661.
 — opera omnia cum M. A. Severino de efficaci medicina fol. Francof. 1682.
 prodierunt antea quoque 1646. in fol.
 — opera omnia germanice , fol. ibid. 1652.
 — observationes & epistolæ , ex Jo. Sigism. Henningeri edit. 4. Pars I. Argent.
 1713. P. II. ibid. 1716. qui eas in compendium & certum ordinem redigere stu-
 duit , omissis tamen figuris.
Fabricii (Hieron.) *ab Aquapendente* , Pentateuchus chirurgicus cum marginalibus
 & præfat. Beyerii , 8. Francof. 1582.
 — opera chirurgica in duas partes divisa , 8. Francof. 1620. in fol. Venet. 1619.
 it. Patav. 1647. & 1666. in folio , it. germ. 4. Norimb. 1716.

- œuvres chirurgicales de Fabrice d'Acquapendente, 8. Roven 1658.
Falcon (Jean) *remarques sur la chirurgie de M. Guy de Chaliac*, 8. à Lyon 1649.
Falconeti (Camilli) *Quæstio Medico-chirurgica, An educendo calculo, ceteris anteferendus apparatus lateralis?* 4. Paris. 1730.
Fallopianus (Gabr.) *de ulceribus & tumoribus*, 4. Venet. 1563.
— comment. in Hippocratem *de vulneribus capitis*, 4. ibid. 1566.
— opera omnia, fol. Francos. 1606. & fol. Venet. 1606.
— *chirurgia*, 4. ibid. 1637.
Faschii (Aug. Henr.) *de vesicatoriis diff.* 4. 1673.
— *de Medicina prostatica*, 4. ibid. 1677.
— *de anthrace pestilentiali*, 4. ibid. 1681.
Faschii *de Parotidibus*, Jenæ 1683.
Fauchard (Pierre) *Chirurgien dentiste, cum fig. 2. Tomes 8. Paris 1728. in linguam germanicam versus*, 8. Berlin 1733. cum fig.
Febrii (Jo. Henr.) *diff. de calculo vesicæ, ejusque per sectionem auferendi methodo*, 4. Basil. 1716. Hic Raviana methodus describitur, aliisque ab auctore præfertur.
Feldbuch der wundartzney, samt vielen instrumenten aus dem Albucasi, h. e. *Chirurgia, c. fig. Chirurgi Arabis Albucasis*, fol. Argent. 1540.
Feltman (Gerh.) *lib. de Cadavere inspiciendo*, 4. Bremæ 1692.
Ferrara (M. Camillo) *Nova Selva di chirurgia*, 8. in Venezia 1596. Prodiit etiam latine titulo.
Ferrara (Gabr.) *Sylva Chirurgiæ*, 8. Francos. 1625.
Ferrius (Alphonsus) *de sclopetorum vulneribus*, 4. Romæ 1552. & Lugd. 1553. cum libro *de caruncula in urethra*, item 8. Venet. cum *Botallo, Maggio & Rota* 1566. it. 4. Francos. 1575. deinde fol. Francos. 1610. in Thesauro chirurgiæ ab Uffenbachio edito.
FicKii (Jo. Jac.) *de Abdominis abscessu diff.* 4. Jenæ 1714.
— *de clysteribus nutrientibus & frigidis*, 4. ibid. 1718.
Fidelis (Fortunat.) *de Relationibus Medicorum*, 8. Lips. 1664.
Fienus (Thom.) *de cauteriis libri V. 8. Lovan. 1598.*
— libri chirurgici XII. *de præcipuis artis chirurgicæ controversiis cura. H. Conringii editi* 4. Francos. 1649. & haud pridem rursus prodierunt 4. Lond. 1733. item germanice 8. Norimb. 1675.
Fierabras la vraye methode de la parfaite chirurgie, 8. Paris 1648.
Filgi (Guil. Lud.) *de variis lithotomiam administrandi rationibus & præsertim Ravianæ præstantia*, 4. Giesæ 1627.
Fioravanti (Leonh.) *Chirurgia, italice* 8. Venet. 1588. & 1679.
Fischeri (Jo.) *And. diff. de oculi tumore scirrhuso extirpato*, 4. Erford. 1720.
— *de veneno canis rabidi*, 4. ibid. 1725.
— *de variolarum insitione*, 4. ibid. 1726.
— *de scroti sphacelo curato*, 4. ibid. 1729.
Foëssii (Anutii) *opera Hippocratis*, fol. Frf. 1594. & Genève 1657.
a Fonsæca (Roder.) *de calculorum remediis*, 4. Romæ 1586.
Fontani (Car.) *diff. de hydrope & tympanite*, 8. Genève 1697.
— (Jac.) *opera*, 4. ibid. 1613.
— (Nic.) *aphorismi Hippocratis, quibus accedit tractat. de extractione fœtus mortui per uncum*, 12. Amstel. 1633.
— *florilegium medicum: non solum Medicis, verum Chirurgis apprime jucundum & necessarium*, 12. ibid. 1637.
— *Commentarius in Sebast. Astrucum de puerorum morbis, ubi capite de an-*

- angina *Laryngotomiam* describit, cum fig. 12. Amstel. 1642.
Foresti (Petri) observationes & curationes chirurgicæ, 8. Antwerp. 1610.
 — Opera omnia, fol. Frf. 1602. & 1634. item fol. Norimb. 1660.
Formy (Sam.) Chirurgien de Montpellier, *Traité chirurgical des Bandes laqs, emplastres, compressees, Atelles & des Bandages*, 8. à Montpellier 1653.
Fragaso (Gio.) *Chirurgia ex hispanica in italicam linguam translata* a Balthas. Grassi, 4. Venet. 1686.
Frambesarii (Nic. Abrah.) opera, canones medicos & chirurgicos continentia, 4. Francof. 1629.
Framboisiere œuvres, ou sont décrites l'histoire du Monde, la Médecine, la Chirurgie & la Pharmacie, fol. Lyon 1669.
Franchimont (Nic. a Franckenfeldt) de calculo renum & vesicæ, 8. Prag. 1683.
Francisci (Jo. de Franc.) libellus aureus de venæ sectione contra empiricos, 12. Neapoli 1645. & 8. Francof. 1685.
Franci (Georg.) diss. de labiis leporinis, 4. Heidelbergæ 1686.
Franco (Pierre) *Traité des hernies, de la pierre, cataractes & autres excellentes parties de la chirurgie*, 8. Lyon 1561.
Fracus (Jo.) de setaceis, germanice, 12. Aug. Vind. 1683.
Freitagii (Jo. Henr.) diss. de cataracta, 4. Argentorat. 1721.
 — de Oscheo entero & bubonocoele, 4. ibid. 1721.
Fritschii (Jo. Chr.) theologische, juristische, medicinische und physikalische Geschichte, h. e. Acta theologica, juridica, medica & physica, germanice. Sunt proprie casus medico-legales, in quibus varii ad chirurgiam spectantes reperiuntur, 4. Tomi V. Lipsiæ 1730. ad 1734.

G

- G** *Ailhardi* (Jo.) de venæ sectione disquisitio, eam in apoplexia prodesse, 12. Haf. 1699.
GaKenholzii (Alex. Christ.) Diss. de visu per cataractam impedito, 4. Helmstad. 1713.
Galenii (Claud.) Opera omnia Lat. ex edit. Gesneri. III. Vol. fol. Basil. 1549.
 — de fasciis, cum fig. fol. Tigur. 1555. in Gesneri scriptoribus chirurgicis optimis.
Galvonus (Dominic.) de fonticulis, italice, 4. Paduæ 1620.
Garengeot (Jaques Croissant) *traité des opérations de chirurgie*, II. Tomes, 8. Paris 1720. Editio II. ibid. 1731. III. Tomes. Idem germanica lingua, 8. Berolin. 1733.
 — *traité des instrumens de chirurgie*, II. Vol. 8. Paris 1723. Edit. II. ibid. 1727.
Gavassetius (Mich.) de cauteriis, 4. Venet. 1587.
GauKes (Yvonis) Praxis medico-chirurgica rationalis, 4. Groning. 1700. it. 8. Amst. 1708. idem germanice 8. Dresdæ 1709.
 — de morbo gallico, belgico sermone, 8. Amsterd. 1706.
a Gehema (Jani Abrah.) De podagra Moxa victa germanice, *die eroberte Gicht durch die chirurgische Waffen der Moxa*, 12. Hamb. 1682.
 — *graufame medicinische Mord-mittel, Aderlassen, purgieren &c.* h. e. Remedia medicinae lethifera, venæ sectio, purgatio &c. 8. Bremæ 1688.
 — Medicus & chirurgus castrensis germanice, *tit. der wohlversehene Feld-Medicus*, 12. Hamb. 1684.
a Gehema observationum chirurgicarum decas 1. & 2. 12. Hamb. 1686.

- observationes chirurgicæ , 12. Francof. 1690.
- tractatus de plica Polonica , 12. Hamb. 1683.
- Krancker Soldat , i. e. miles ægrotans , 12. 1690.
- Geigeri (Malach.) Kelegraphia sive descriptio herniarum , cum fig. 8. Monach. 1631. id. germanicè 12. Ulmæ 1696.
- Geilfusii (Bern. Wilh.) diss. de Moxa , 4. Marburg. 1676.
- Gelmanni (Georg.) chirurgia , germanice , 4. Francof. 1652.
- Gemma (Jo. Bapt.) vera methodus curandi bubonem & carbunculum pestilentialem , 4. Græcii Stiria 1584. it. 4. Dantisci 1699. it. 4. Venet. 1602.
- Gendron (Deshaies) recherches sur la nature & la guerison de cancrs , 8. Paris. 1701.
- Genga (Bern.) anatomia chirurgica , 8. Rom. 1686.
- Commentaria in aphorismos Hippocratis chirurgicos , 8. ibid. 1694.
- Georgii (Matth.) phlebotomia liberata , seu Apologia pro sanguinis missione contra Dominic. Scalam , 4. Genuæ 1697.
- Gerstorff (Hans von) Feldbuch der wundartzney , germanice , h. e. chirurgia castrensis , 4. Argentor. 1527.
- Chirurgia , germanice c. fig. fol. Strasburg 1542.
- bewehrte wundartzney , id est : chirurgia experta , 4. Francof. 1606.
- Gesneri (Conr.) scriptores optimi de chirurgia , veteres & recentiores , ut Jo. Tagaultius ; Jac. Hollerius ; Marianus Sanctus ; Angel. Bologninus ; Mich. Angelus ; Barthol. Maggius ; Alphons. Ferrus ; Jo. Langius ; Claud. Galenus ; Oribasius ; Jac. Dondus ; fol. Tigur. 1555. cum fig.
- observationes de medicinæ chirurgicæ præstantia , antiquitate & chirurgis illustribus in eodem volumine.
- Gherli (Fulvio) centuria d' osservazioni rare di medicina e chirurgia , 12. Venezia 1719.
- Gibbs observations of scrophulons distempers calid the Kings Evil , 8. Lond. 1712.
- Glabachii (Carl. Frid.) dissertatiuncula de fistula ani , 8. Hannover. 1721.
- (Cornel.) quod instrumenta in partu p. n. nonnisi summa necessitate sint adhibenda , diss. 4. Lugd. Bat. 1732.
- (Jo. Adolph.) diss. de hernia incarcerata suppurata non semper lethali , sub meo præsidio , 4. Helmstad. 1738. c. fig.
- Glandorpil (Matth.) speculum chirurgorum , de vulneribus tractans , 8. Bremæ 1619.
- methodus medendæ paronychiæ , 8. ibid. 1623.
- de polypo narium , 4. ibid. 1628.
- gazophylacium polyplurium fonticulorum , & setaceorum , 4. ibid. 1633.
- opera omnia , 4. Londini 1729.
- Gockelii (Eberh.) de moribus canum rabiosorum , germanice , sub titulo : Kurtzer Bericht von den wütenden Hundes-bissen , 8. Augspurg 1679.
- (Jo. Christoph.) Chirurgia medica , germanice , 8. Ulmæ 1704.
- Goelicke (Andr. Ottomar.) historia chirurgiæ antiqua & recentior , 8. Halæ 1613.
- historia medicinæ universalis , 8. Francof. 1721.
- Diss. de uteri procidentiam curandi artificio novo , 4. Halæ 1710.
- Goelicke Diss. de mutilo Medicinæ corpore per chirurgiam & pharmaciam restituendo , 4. Halæ 1711.
- de Trichosi , 4. Francof. ad Viadr. 1724.
- de Dystocia , 4. ibid. 1732.
- Heist. Chirurgica Tom. I.

- de tendinum affectibus , 4. ibid. 1732.
 — de ileo ex hernia , 4. ibid. 1735.
 — de chirurgiæ cum Medicina conjunctione , 4. ibid. 1735.
 — Medicina forensis , 4. Ffurt ad Viadr. 1723.
 Gohlii (Jo. Dan.) Compendium chirurgiæ , germanice , 8. Norimb. 1736.
 — de spina ventosa diff. 4. Halæ 1727.
 Gorraei (Jo.) Opuscula de venæ sectione &c. 4. Paris. 1660.
 Gouey (Louis Leger de) *la veritable chirurgie* , 8. a Roven 1716.
 Gormeleni (Steph.) synopsis chirurgiæ , 8. Lutet. 1566.
 Gourmelin (Estienne) *oeuvres chirurgicales* , 8. à Paris 1647.
 Greiffens (Sebast.) Chirurgia , germanico idiomate , *Wundartzney* , 12. Schleu-
 singæ 1630.
 Grimberg (Nic.) de calculo renum & vesicæ , germanice : *Vom Nieren und*
Blasenstein , 8. Hafniæ 1695.
 Groenevelt (Jo.) dissertatio lithologica , cum fig. 8. Lond. 1687.
 — de Lithotomia , anglice : *Treatise of Stone and Gravel* , cum fig. 8. Lond.
 1710.
 Grube (Herm.) de ictu tarantulæ , 8. Francof. 1679.
 Grublmann (Jo. Gottfr.) de luxationibus , germ. *neuer anatomisch chirurgischer*
tractat von einrichtung und Zusammensetzung der Verrenckungen , 8. Lips. 1706.
 Gruling (Philipp.) de triplici evacuationis universalis genere , venæ sectione ,
 scarificatione , hirudinibus &c. 4. Francof. 1670.
 Guillemeau (Jac.) *Oeuvres de chirurgie* cum fig. fol. belgice , Dordraci 1598.
 & gallice in fol. Paris. 1612. item a Roven 1649.
 — *de la grossesse & accouchement des femmes* , cum fig. 8. à Paris 1643.
 — de morbis oculorum & dentium , germanice , *Augen-und Zahn-Artz.* 8.
 Dresden 1710. Idem belgice , auctus a Verbrugge titulo : *Gebreken en Gene-*
singe der Oogen , vermeerd. door Jo. Verbrugge , it. *Beschreiv. der Tan-*
den , 12. Amst. 1678.
 Guyard *de la frequente saignée dans les fievres* , seconde edit. 8. Paris 1710.

H

- H** Aenelii (Christ. Frid.) diff. de morbis scroti 4. Argent. 1723.
 Hammen (Ludov.) de herniis , cum epistolis de Crocodilo ac vesicæ
 mendaci calculo , 12. Lugd. Bat. 1681.
 Hampe (Jo. Henr.) de oculorum scarificatione Hippocratica diff. 4. Duisburgi
 1721.
 HancKe (Dan. Abrah.) *ob in den warmen oder Kalten Ländern ofter ader zu*
lassen , germanice , h. e. *Utrum in calidis an frigidis regionibus sanguis sæ-*
pius mittendus , 8. Francof. 1734.
 Harris (Gualter.) diff. medicæ & chirurgicæ , 8. Lond. 1725.
 Hartranfti (Jo. Valent.) diff. de non differenda secundinarum adhærentium ex-
 tractione , 4. Lipsiæ 1735.
 Hecquet *sur la saignée du pied & purgation* , au commencement de la petite ve-
 role & des Fieures malignes , avec de raison contre l'inoculation de la petite ve-
 role , 8. Paris 1724.
 Heide (Anton. de) novum lumen pharmacopœorum , una cum observationibus
 medicis & chirurgicis , belgice 8. Amst. 1682. cum fig.
 Heisteri (Laur.) de cataracta in lente crystallina , dissertationes tres , 4. Al-
 torfii 1711. & 1712.

- de cataracta glaucomate & amaurosi tractatio , 8. Altorf. 1713. & 1720. Apologia pro hoc libro , in primis contra *Wolbustum* , 8. ibid. 1717. Vindiciæ hujus libri , 8. ibid. 1719.
- diff. de Gastro & enteroraphe , 4. ibid. 1713.
- chirurgiæ novæ adumbratio , 4. ibid. 1714.
- de nova methodo sanandi fistulas lacrymales , respondente *Rodbergio* , 4. Altorf. 1716.
- chirurgia , germanice , 4. Norimb. 1718. 1724. 1731.
- diff. de superfluis & noxiis quibusdam in chirurgia , respondente D. *Schuttheo* , 4. Altorfii 1719.
- de foetu ex utero matris mortuæ mature excidendo , 4. ibid. 1720.
- de optima Cancrum mammarum extirpandi ratione , respondente D. *Hartungio* , diff. 4. ibid. 1720.
- de Trichiosi oculorum , respondente D. *Schwerdfegero* , 4. Helmstad. 1722.
- de anatomes subtilioris utilitate (præsertim in chirurgia) dissertatio , 4. ibid. 1728.
- de chirurgorum erroribus in curandis morbis venereis , respondente Dom. *Schmidio* , 4. ibid. 1728.
- de Kelotomiæ abusu tollendo , diff. 4. ibid. 1728.
- de Alto apparatu , 4. ibid. 1728.
- Observationes medicæ miscellaneæ , (in quibus variæ chirurgicæ) respondente D. *Mæbio* , 4. ibid. 1730.
- de chirurgia cum Medicina necessario conjugenda , respondente D. *Marteno* , 4. ibid. 1732.
- de fallaci pulmonis infantum experimento , respondente D. *Heerio* , 4. ibid. 1732.
- de Medico (aut Chirurgo) nimis timido , respondente D. *Schrædero* , 4. ibid. 1733.
- de Anatomes majori in chirurgia quam Medicina necessitate , respondente D. *Wagnero* , 4. ibid. 1737.
- De Hernia incarcerata suppurata non semper lethali , respondente D. *Glabachio* , 4. idib. 1738.
- (*Eliæ Frid.*) diff. de nova methodo amputandi brachium , 4. Helmstad. 1738.
- Dissert. de cura Principum circa sanitatem subditorum , 4. ibid. 1738. (varia chirurgica continet .)
- Helmontii* (Jo. Bapt.) Opera , 4. Amst. 1652.
- Helvetius* traité de pertes de sang & du cancer , 8. Paris 1706. c. fig.
- Hellwig* (Christoph.) chirurgia in nuce , germanice , 8. Muhlhausen 1709.
- casus & observationes medicinales , anatomicæ , chemicæ , chirurgicæ , &c. rariores , germ. 8. Francof. 1711.
- *Hauff-Medicus und Land-barbier* , h. e. Medicus & Chirurgus domesticus , 8. Lips. 1719.
- Medicus clinicus , in quo præter alia cista militaris & lexicon chirurgicum continentur , germ. 8. ibid. 1722.
- Henningeri* (Jo. Sigism.) Observationes & Epistolæ Fabric. Hildani in compend. & ordinem redactæ , Argentor. 1713.
- de paracentesi abdominis , 4. Argent. 1710.
- Henslingii* (Jo. Thom.) de ulcere cacoethico , diff. 4. Gießæ 1725.
- Herlicius* (David) de curationibus gravidarum & puerperarum , 8. Sedin. 1618. germanice .

- Herls* (Cornel.) examen Chirurgiæ , belgice 8. Amst. 1672. una cum cista Chirurgi navalis . Idem germanice titulo : *Wund-artzney* , 12. Norimb. 1676.
- Heucheri* (Ja. Henr.) diff. de Chirurgo infante , 4. Vitebergæ 1710.
- Heurnius* (Jo.) de morbis oculorum , aurium , nasi , dentium &c. 4. Antwerp. 1608.
- Heyne* (Jo. Christoph.) de præcipuis ossium morbis , cum fig. 8. Amstel. 1705.
- Herovii* (Barthol.) methodus chirurgica , 8. Francof. 1595.
- Hildanus* (vid. Fabricius Guilielmus .)
- Hilscheri* (Sim. Paul.) diff. de cruris fractura cum vulnere , 4. Jenæ 1710.
- de urinæ incontinentia ex partu globulis ligneis curanda , 4. ibid. 1716.
- de amputatione artuum rite administranda , 4. ibid. 1718.
- de Aneurismate , 4. ibid. 1728.
- de fonticulis , 4. ibid. 1729.
- de uteri procidentia , 4. ibid. 1730.
- de Paronychia , 4. ibid. 1736.
- Hippocratis* Coi opera , græce & latine , ex Anutii *Foësi* edit. fol. Frf. 1595. & latine in 8. ibid. 1596. Idem fol. Genevæ 1657. aucta & emendata.
- Opera omnia , græce & latine , industria Jo. Ant. vander *Linden* , Vol. II. 8. Lugd. Bat. 1665.
- Chirurgia , græce & latine , cum commentariis Steph. *Maniardi* , Med. Doct. 8. Parisiis 1619. In hoc libro solum scripta chirurgica Hippocratis continentur .
- aphorismi ex edit. *Heurnii* , 12. Lugd. Bat. 1623.
- *Tilemanni* , 12. Gießæ 1660.
- *Almeloveen* , 24. Amst. 1685.
- cum comment. *Galenii* , 12. Lugd. 1573.
- *Oribasii* , vid. *Oribasii* opera .
- *Foësi* , 8. Francof. 1554.
- *Listeri* , 12. Lond. 1703.
- Hippocrotis* aphorismi chirurgici , cum comment. Bern. *Genga* , 8. Romæ 1694.
- de vulneribus capitis , cum notis Franc. *Diffaudeau* , Gall. 12. à Roven 1658.
- Histoire de l'academie royale des sciences* , ab An. 1699. ad An. 1731. 12. Amstel. annis diversis edita .
- Historia Academiae Regiæ Scientiarum* , auctore Jo. Bapt. *du Hamel* , 4. Parisiis 1701. editio II. in qua observationes , ab hac Academia per XXXIV. annos factæ , in compendium & certum ordinem redactæ sunt .
- Hoffmanni* (Dan.) Historia sanationis cerebri quassati , cum deperditione substantiæ notabili , 4. Tubing. 1719.
- (Frid.) de amputatione membrorum sphacelatorum , diff. 4. Halæ 1696.
- de fistularum nova sanatione , diff. 4. ibid. 1697.
- de Ischæmis diff. 4. ibid. 1698.
- diff. de membris fractis , 4. ibid. 1700.
- de luxationibus in genere , 4. ibid. 1703.
- in specie , 4. ibid. 1704.
- de sphacelo ex causa interna , 4. ibid. 1717.
- de incontinentia urinæ ex partu difficili , 4. ibid. 1724.
- de vesicatoriorum usu , 4. ibid. 1727.
- de cataracta diff. 4. ibid. 1729.
- de uteri hæmorrhagia , 4. ibid. 1730.
- de fistula maxillari , 4. ibid. 1735.

- Medicina Consultatoria, germanice, quam partes decem diversis annis huc usque secutæ sunt, inter medica varia argumenta chirurgica continent, 4. Halæ 1721.
- Consultationes & responsa medicinalia, fere eadem latine, 4. ibid. 1734. tom. II.
- (Jo. Maur.) diff. de Hydrocephalo, Altorfii 1695.
- (Mauric.) diff. de uteri procidentia, 4. ibid. 1695.
- Holder (Jul.) *Beschreibung eines wahrhaften Wund-artzens*, 8. Lipsi. 1672. alias ibid. 1630. & 1692. 4.
- Hollerius (Jac.) de materia chirurgica, fol. Paris. 1544. 1552. & 1610. Idem 12. Francof. 1589. idem in Uffenbachii Thesauro Chirurgiæ, fol. Francof. 1610.
- & Tagaultius de re chirurgica, germanice, fol. Francof. 1574. italice chirurgia di Tagaulzio & Hollerio, 8. Venet. 1596.
- de morbis internis, febribus, peste, & de remediis chirurgicis, 12. Francof. 1603.
- commentarii in aphorismos Hippocratis, 8. 1613.
- Homburgii (Andr.) Diff. de Tentigine s. Clitoridis excrescentia nimia, 4. Jenæ 1671.
- de fracturis cranii diff. 4. Vitebergæ 1671.
- Hoppii (Eliæ) de Palpebrarum affectibus diff. 4. Basil. 1715.
- Horlacheri (Conr.) trifolium chirurgiæ, sive de carcinomatibus, scrophulæ & polypi curatione, germ. 8. Ulmæ 1697.
- Chirurgus extemporaneus, 8. Frf. 1701.
- Horlacheri modus hernias sine sectione curandi, germanice sub titulo: *Manier Brüche ohne schneiden zu euriren*, 8. Ulmæ 1695.
- Horne (Jo. von) microtechnæ & microcosmus, 12. Lugd. Bat. 1662. 1663. & 1675. it. belgice 8. Amst. 1684. Idem cum notis Pauli, 8. Lipsi. 1707. idem germanice, titulo: *Kleine Kunst oder Kurtze Anleitung zur Wund-artzney*, 8. Halberstadt 1679.
- Hoorn (Jon. von) Sueci, Ars obstetricandi, lingua Suecica, cum fig. 8. Stockholm 1697. & 1719.
- Ars obstetricandi auctior, germanice, *Wehmutter*, 8. ibid. 1726.
- Homburgii (Anna Elis.) instructio obstetricum, germanice, *Unterricht der Hebammen*, 8. Hannover 1700.
- Hornungi (Jo.) *Chirurgischer Unterricht, wie man allerley Brandschaden euriren soll*; hoc est, modus curandi ambusta, 8. Norimb. 1682.
- Horstii (Jo. Dan.) iudicium de chirurgia infusoria, 12. Francof. 1665. & dein etiam junctum est Jo. Dan. *Majoris chirurgiæ infusoriæ*, 4. Kiliæ 1667.
- Houston (Robert) de herniis, anglice, 8. Lond. 1726.
- Huberi (Rudolph.) diff. de tumore scrophuloso maxillæ inferioris, a retropulsa gonorrhœa, 4. Basil. 1713.
- Hubner (Jo. Chr.) de calculo in corpore humano; germanice, *vom Stein im menschlichen Leibe*, 4. Halle 1726.
- Hutter (Andr.) Observationes quinquaginta chirurgicæ, germanice 8. Rostock. 1718. aliæ quinquaginta, 8. ibid. 1720.
- Huxholzii (Wolrad.) *Unterricht vor Hebammen*, germanice, h. e. Instructio pro obstetricibus, 8. Cassel. 1652.

- J** *Ehringius* (Jo.) de calculo , 4. Jenæ 1664.
Jessenii a Jessen (Jo.) institutiones chirurgicæ , 8. Vitebergæ 1601. & germanice 4. Norimbergæ 1674.
l'Indecence aux hommes d'accoucher les femmes , 12. à Trevoux 1708.
Ingrassias (Jo. Phil.) de tumoribus , fol. Neapol. 1553.
Joelis (Franc.) chirurgia , germanice , 8. Norimb. 1680.
 — opera omnia , in quibus etiam chirurgia continetur , 4. Amst. 1663.
Jond (Philibert) *Nachricht vom Aderlassen* , h. e. instructio pro venis secandis , 8. Ratisbonæ 1710.
Jonge (James) Account of the many admirable vertues of oleum Terebinthinæ , particularly in wounds and hæmorrhagies , a new way of amputation and Speedier curing Stumps , h. e. Relatio de variis mirabilibus virtutibus olei terebinthinæ , præsertim in vulneribus & sanguinis profusionibus ; ut & nova via amputandi artus , cum celeriori mutilatæ partis glutinatione . Proponit hic eam methodum , quam postea Adrian. *Verduinius* uberius illustravit libello de nova artus amputandi methodo , 8. Lond. 1679.
 — wounds of the Brain &c. sive probatio vulnera cerebri non semper esse mortifera , 8. ibid. 1682.
JünckKen (Jo. Helfr.) Chirurgia manualis , germanice , 8. Francof. 1691. & postea Norimb. 1700. & 1718.
JuncKeri (Jo.) conspectus chirurgiæ , 4. Halæ 1721. & germanice , 4. ibid. 1722.
 — de fistula thoracis diff. 4. ibid. 1730. .

K

- K** *Altschmid* (Carol. Frid.) diff. de hepatis vulnere , 4. Jenæ 1735.
 — defensio hujus dissertationis , cum disquisitione in lethalitatem vulnorum hepatis , 4. Cahlæ 1736.
Kanoldi (Jo.) epistolæ de peste , quæ an. 1708. & 1709. in Borussia , Gedani præsertim , in Silesia & Polonia , atque postea Viennæ in Austria sæviit , cum optimo eam curandi modo , germanice , 4. Uratislav. 1713.
 — de Peste Massiliensi , 4. Lips. 1722.
 — Acta physica & Medica 4. Uratislaviæ 1718. per plures annos continuata , in quibus etiam res chirurgicæ continentur , germanice c. fig.
Kapfferi (Matth.) relatio vera , quomodo cultrum ex ancillæ cujusdam ventre , quem per annum fere in eo gestaverat , e latere extraxerit , ægramque sanitati restituerit ; germanice , cum figura cultri 4. Wolfenbuttela 1563.
KecKii (Egid. Craton.) diff. de ectropio , sub præsidio J. Zelleri , 4. Tubingæ 1733.
Keil (Chr. Henr.) *Chirurgisches Handbüchlein* , h. e. Enchiridium chirurgicum , 8. Lips. & Hofi 1730.
Keldermann (Cornel.) Officium obstetricum , belgice , Onderwys voor alle Vroed-Vrouwen , rakende hun Ampt ende Plicht , 8. Brugge in Flandria 1699.
Kennedy (Peter) Ophthalmographia cum appendice de morbis auris , anglice 8. Londin. 1713.
 — de remediis externis ad omnes morbos sanabiles curandos sufficientibus , anglice . *An Assai ou External Remedies* , 8. Lond. 1715.
Kentia Comitissæ (Countesse of Kent) arcana medica & chirurgica , anglice 12. Lond. 1659. Kir-

- Kirchmaier* (Jo.) diff. de sympathetici pulveris vanitate , 4. Vitebergæ 1672.
Kisneri (Jo. Ge.) diff. de læsionibus tendinum 4. Lugd. Bat. Continetur etiam in *Valentini Praxi Medicinæ infallibili* part. II. sive chirurgica , pag. 763.
Klaunigii (Godofr.) Nosocomium caritatis sive observationes medicæ & chirurgicæ c. fig. 4. Uratisl. 1718.
Kneufelius (Chr. Frid.) de hæmorrhagia uteri , 4. Gießæ 1698.
Koch (Dan.) diff. de hernia crurali , 4. Heidelberg 1726.
Koenerding (Adrian.) de gangræna & sphacelo , belgice c. fig. 8. Amsterd. 1698.
Krautermanni (Valent.) medicina renunciatoria & consultatoria , 8. Arnstad. 1726.
Krebs-cur , die bewehrte , 4. Jenæ 1717.
Kruger (Barthold.) historia calculorum macrocosmi & microcosmi per analogismum , 4. Brunopoli 1714.
Krugii (Theodor. Cristoph.) observationum curiosarum triga , quarum prima agit de cultivoro Halensi Saxonico , 4. Norimb. 1692. c. fig. cultri devorati & rursus excisi.
Kuchleri (Jo. Carp.) diff. de ulceribus dentium fistulosis , 4. Lips. 1733.
Kulmi (Jo. Adam.) diff. de claviculæ exostosi steatomatode , ejusque felici sectione , 4. Gedani 1732.
 — de uteri prolapsu , mortis causa , 4. ibid. 1732.
Kupferschmidt (Jo.) de morbis præliantium , quos in victoriosa Bernatum expeditione bellica 1712. observare licuit , 4. Basil. 1715.
D. D. K. Unterricht vongeschwürigen offenen Schenckel , germanice , h. e. libellus de ulceribus crurum antiquis , 12. Nordhausen 1688. Auctor est David Kellner.

L

- L** *Ambrech* (Amos) Manuductio obstetricantium belgico sermone , 8. Amstel. 1731.
Lamzweerde (Jo. Bapt.) notæ in Sculteti armamentarium chirurgicum , 8. primo Amstel. 1672. & dein iterum auctum atque emendatum a Jo. Tilligio , 8. Lugd. Bat. 1693. c. fig. quampluris.
Lanfranci Chirurgia , continetur in libro , cujus inscriptio : *Ars chirurgica : in quo simul Guidon. Cauliaci , Bruni , Theodorici , Rolandi , Bertapalia , Rogerii , & Saliceti scripta chirurgica continentur* , fol. Venetiis 1546.
 — *Wundartzney* , sive chirurgia , germanice , 8. Francof. 1566.
Langii (Jo.) themata aliquot chirurgica , in scriptoribus de chirurgia optimis a Gesnero , fol. Tiguri 1555. editis continentur.
 — epistolæ medicinales , 8. Hanov. 1605.
 — (Christian. Jo.) opera medica fol. Lips. 1704. continent Chirurgiam atque varias dissertationes argumenti chirurgici.
Lanzoni (Joseph) animadversiones variæ ad medicinam , chirurgiam & anatomiam facientes , 8. Ferrariæ 1688.
 — de clysteribus , fol. ibid. 1691.
Lapi (Petri Pauli) epistola , italica lingua conscripta , qua ostendere fatagit , cataractam oculi non semper esse in humore crystallino , 4. in Rimino 1722.
Largelata (Petri de) chirurgia , fol. Venet. 1499.
Lavateri (Jo. Rud.) diff. de atritæis & hypospadiæis , 4. Traject. ad Rh. 1708.

XXIV BIBLIOTHECA

- Laugier* (Jean François) traité des remèdes vulnèraires , 8. à Paris 1693.
Launay (Charles Denis) sur le maladies veneriennes & le mercure , ibid. 1698.
 — *dissertation de la pierre* , in qua de lithotomia & speciatim etiam fratris Jacobi agit , ibid. 1701.
Lauremberg (Guil.) de curatione calculi , 12. Lugd. Bat. 1619.
Lazermè (Jac.) specimen medico-chirurgicum de suppurationis eventibus , 8. Montpelii 1724.
Leawson operationes chirurgicæ , germanica lingua , 8. Dresdæ 1709.
Lechellii (Jo.) theorema , sitne tutum & conveniens in capitis imique ventris contusionibus , pharmaca per inferiora purgantia usurpare necne ? 4. Guelpherbyti 1668.
Leporinus (Christian. Polycarp.) de secundinis post partum non naturæ relinquendis , contra sententiam *Ruysschii* , germanico sermone , 4. Lips. 1728.
Lequin traité des hernies ou decentes , cum fig. 8. à Paris 1690. prodiit antea jam 1684.
Lichtmann (Jo. Mich.) de cataracta , germanice vom Staar , 4. Norimb. 1720.
Listeri (Mart.) iter Parisiense , a. 1698. factum , anglice A Journey to Paris in the Year 1698. editio tertia , in quo varia chirurgica , & cumprimis de *Fratris Jacobi* calculum secandi ratione referuntur , 8. Lond. 1699.
Lithotomus castratus : in quo auctor perhibet , *Cheseldeni* tract. de alto apparatu esse lithotomiam *Douglassianam* , anglice , 8. ibid. 1723.
Loeheri (Eman. Chr.) contusionum historia , 4. Jenæ 1726.
Læseheri (Mart. Gotth.) observationes medicæ & chirurg. VI. 4. Viteb. 1723.
 — diff. de herniarum curatione , 4. ibid. 1725.
 — uteri procidentia , 4. ibid. 1728.
Læw (Jo. Franc.) Theatrum medico-juridicum , 4. Norimberg. 1725.
Loniceri (Adam) constitutio & normæ obstetricum , germ. 4. Francof. ad Moen. 1573. itemque 1703.
Losen (Laur.) Pest-Barbier h. e. Chirurgus pestilentialis , germanice , 12. Meiningæ 1682.
Loth (Georg.) de cultrivoro Prussico , germ. 4. Gedani 1635.
Loweri (Rich.) tract. de corde : in quo etiam de transfusione sanguinis , ut & de venæ sectione agitur , Lond. 8. 1669. & postea 8. Lugd. Bat. edit. quinta 1708. Idem gallice , titulo : *Traité du Cœur* , 8. à Paris 1679.
Lowthorpii (Jo.) compendium actorum philosophicorum Societatis Anglicanæ , titulo : *The Philosophical Transactions to the End of the Year 1700. abrig'd* , 4. Lond. 1700. III. Vol.
Lupii (Jac. Ant.) Chirurgia inforzata , 8. Venet. 1721.
 — svelata , 8. ibid. 1716.
Lysthenii (Gottl. Wipert.) diff. de aneurysmate , 4. Halæ 1725.

M

- M** *Agatus* (Cæsar) de vulnerum rara medicatione , fol. Venetiis , primo 1615. postea ibid. 1676.
Maggius (Barthol.) de vulnerum sclopetorum & bombardarum curatione , 8. Bonon. 1552.
 — de vulneribus sclopetorum , fol. in *Gesneri* scriptoribus optimis chirurgicis , fol. Tigur. 1555.
 — de vulneribus sclopetorum , cum Jo. Franc. *Rota* , Alphonso *Ferrio* & Leonhardo *Botallo* , de eodem argumento , 8. Venet. 1566.
Magni (Pietro Paulo) Sopra il modo di sanguinare , attaccar le sanguisuche e le

- e le ventose , fu le fregagioni e vesicatorii , h. e. de modo sanguinem de-
trahendi , sanguifugas & cucurbitulas adhibendi , fricationibus & vesicatoriis ,
4. Roma 1613. & postea iterum prodiit 1626. & 1674.
- Magni* de cauteriis , Romæ 1588.
- Majoris* (Jo. Dan.) prodromus chirurgiæ infusoriæ , 8. Lips. 1664.
- ortus & progressus clysmaticæ novæ , 4. Kilix 1667.
- chirurgia infusoria , 4. ibid. 1667.
- Maitlands* de insitione variolarum , germ. 8. Bremæ 1725.
- Maitre Jean* (Antoine) *traité des maladies de l'oeil* , 4. à Troyes 1707.
- idem belgice cum additionibus a J. Palfino factis , 4. Leiden 1714. cum
figuris .
- idem germanice cum iisdem argumentis & figuris , 4. Norimbergæ 1725.
- Malphi* (Tiberii) Chirurgia , germ. 8. ibid. 1676.
- Mangeti* (Jo. Jac.) bibliotheca chirurgica , qua omnes humani corporis affe-
ctiones , manum chirurgi exposcentes , ordine alphabetico explicantur , Tom.
IV. fol. c. fig. Genevæ 1721.
- notæ in opera medica & chirurgica Pauli *Barbetti* , 4. Genevæ 1668.
- Mannus* (Jo. Jac.) de malleolorum scarificatione ex veterum sententia , 4. Pa-
tav. 1583.
- Mappus* (Marc.) de fistula genæ terminata ad dentem cariosum , 4. Argentor.
1675.
- de la Marche* (Madame) *instruction familiere & utile aux sages femmes pour
bien pratiquer les accouchemens* , 8. à Paris 1710.
- Marchettis* (Petri de) Observatio & curatio chirurgica nova , cum fig. (Agit
de evulso pollicis frusto , una cum tendine prælongo , pollicis flexore (edita
a Jacobo Martini germano , D. 4. Patav. 1654.
- Observationes medico-chirurgicæ , 8. ibid. 1664. & 1675. Eadem germanice
12. Norimb. 1676.
- Marescotti* (Franc.) Relatio mirabilis operationis in tumore carcinomatoso lin-
guæ , italica lingua , c. fig. 4. Bononiæ 1730.
- Marini* (Hieronymi) praxis operationum chirurgicarum , ad oculum & lithoto-
miam potissimum spectantium , italice 8. Romæ 1723.
- Marquardi* (Jo.) practica medicinalis cum Cortilionis chirurgia , 8. Frf. 1610.
- de Marque* (Jac.) *traité des bandages de la Chirurgie* , 8. à Paris 1618. & 1631.
c. fig.
- *methodique introduction à la Chirurgie* , 8. ibid. 1652. 1662. & 1675.
- Marten* (Jo.) treatise of venereal diseases , h. e. tract. de morbis venereis , 8.
Lond. 1708.
- Martynii* (Jo.) Acta philosophica anglicana in compendium redacta ab ann.
1719. ad ann. 1733. titulo : The Philosophical Transactions abridged , and
disposed under general Heads in 2. volum. by Mr. John Eames and John Mar-
tyn , 4. London 1734.
- Martyr* (Peter) de ulceribus & vulneribus capitis , 4. Ticinii 1584.
- Maseri* (Theod.) diss. de obstetricum erroribus , 4. Argent. 1726.
- Masiero* (Filippo) chirurgia compendiata , 8. Venet. 1702.
- Opere chirurgiche cum fig. 4. Patav. 1724.
- Chirurgus practicus , italice 8. Venet. 1702.
- Massa* (Nic.) de morbo gallico , ligno guajaco &c. 4. ibid. 1563.
- de venæ sectione , 4. ibid. 1563.
- Massaria* (Alex.) de scopis mittendi sanguinem , 4. Lugd. 1622.
- Massaria* opera medica , fol. ibid. 1634.
- Heist. Chirurgia Tom. I.

- Materni* (Ge. Christ.) diff. de chirurgia cum Medicina necessario conjungenda, sub meo præsidio, 4. Helmstad. 1732.
- Maubei traité des tumeurs & des obstructions*, 8. à Paris 1702.
- Mauchart* (Jo. Dav.) de hernia incarcerata diff. 4. Tubingæ 1721.
- diff. de ophthalmoxysi, 4. ibid. 1726.
- de capite obstipo, 4. ibid. 1737.
- Maurer* (Jo. Georg.) Vade mecum chirurgicum, germanice, 8. Schaffhusæ 1731.
- Mauriceau* (Franc.) traité des maladies des femmes grosses, (prodiit antea aliquoties) 4. Paris 1712.
- *observations sur la grossesse & l'accouchement des femmes &c.* 4. ibid. 1695.
- *observations dernières sur les maladies des femmes grosses & accouchées*, 4. ibid. 1708.
- *observations touchants la grossesse, l'accouchement & les maladies des femmes*, 12. Amst. 1700. una cum versione belgica.
- de arte obstetricandi, germanice, 8. Norimb. 1707.
- 700. observationes de hac re, germanice, 8. Dresdæ 1709.
- Mead* (Rich.) de pestiferæ contagionis natura & remediis, juxta exemplar, 8. Hagæ Comitum 1721. idem gallice, 8. Lugd. Bat. 1721.
- le Medecin & Chirurgien des pauvres*, par M. Dubè, 8. Roven 1712.
- Medici antiqui græci*, 4. Basil. 1581.
- Medicinisch und Chirurgisch Schatz-Kästlein*; h. e. Gazophilacium medicum & chirurgicum, 8. Francof. & Lips. 1709.
- Medicus theoria & praxi instructus*, sive de internorum & externorum morborum curatione, 8. Genevæ 1690.
- MeeKren* (Jobi) observationes medico chirurgicæ, belgice 8. Amst. 1668.
- eadem germanice, 8. Norimb. 1675.
- eadem latina lingua, 8. Amst. 1682.
- Meibomii* (Henr.) diff. de paracentesi in hydrope, 4. Helmst. 1670.
- diff. de suffusione, 4. ibid. 1670.
- bubonibus, 4. ibid. 1671.
- cancro mammæ, 4. ibid. 1673.
- ulcerum natura & curatione, 4. ibid. 1674.
- vulneribus lethalibus, 4. ibid. 1674.
- sanguinis educatione, 4. ibid. 1674.
- læsionibus cranii a causa violenta externa, 4. ibid. 1674.
- tumoribus pedum, in primis œdematosis, 4. ibid. 1679.
- vulnerum natura & curatione, 4. ibid. 1685.
- hernia, 4. ibid. 1686.
- fluxu humorum ad oculos naturali & præternaturali, 4. ibid. 1687.
- venæ sectionis in variolarum curatione usu, 4. ibid. 1694.
- catheterismo, 4. ibid. 1699.
- de abscessibus internis, 4. Dresdæ 1718.
- Meibomii* (Jo. Henr.) de flagrorum usu in re venerea, 12. Lugd. Bat. sine anno.
- (Dan. Henr.) diff. de patellæ ossis læsionibus & curationibus, 4. Francof. 1697.
- Melli* (Sebast.) Chirurgo svegliato, ovvero pratica chirurgica, P. II. Venet. 1717.
- lancetta in pratica, cum tract. de scarificatione, 8. 1717.
- delle fistole lagrimali, 8. ibid. 1717.

- de arte obstetricia , italice cum fig. sub titulo : la Comare Levatrice 4. ibid. 1721.
- l'Arte medico-chirurgica Vol. I. 8. ibid. 1721.
- pratica chirurgica P. I. 8. ibid. 1724.
- Mercier* (Petrile) Quæstio Medica , an ad extrahendum calculum , dissecanda ad pubem vesica , moderatore Nic. Pietreo 4. Paris. 1635. vid. *Pietreus*.
- MercKlinus* (Ge. Abrah.) de ortu & occasu transfusionis sanguinis , 8. Norimb. 1679.
- Mercurio* (Scipione) de arte obstetricandi , italice , titulo : la Comare , c. fig. 4. Venet. 1621. & germanice a God. *Welsch*io , notis illustrat. titulo : *Hebammen buch* , 4. Lips. 1652.
- Mery* (Jean) maniere de tailler pratiquée par Frere Jaque , avec un nouveau système de la circulation du sang par le trou ovale dans le fœtus humain , 12. Paris 1700. & belgice 8. Amst. 1700.
- Meyer* (Herm. Petr.) dissert. de punctura vesicæ in ischuria , 4. Marburg. 1727.
- Meysfeldi* (Jo. Godofr.) diff. de partu difficil. ex spastica strictura uteri circa placentam , 4. Altorf. 1732.
- Mezgeri* (Ge. Balth.) diff. de arteriotomia , 4. Tubing. 1670.
- Middleton* (Jo.) lithotomia de alto apparatu , anglie 4. Lond. 1727.
- Minadous* (Jo. Th.) de humani corporis turpitudinibus , fol. Patav. 1600.
- Mindereri* (Raymund.) Medicina militaris cum notis Cardilucii , germanice ; antea jam aliquoties prodiit , 12. Norimb. 1679.
- Mittermayer* (Jo.) de strumis Bursarum diff. 4. Erford. 1723.
- Mæbii* (Jo. Frid.) observationes miscellaneæ , sub meo præsidio , 4. Helmstad. 1730.
- Mællenbrocius* (Val. Andr.) de variis , 8. Lips. 1663.
- a *Moinichen* (Henr.) observationes medico-chirurgicæ , cum annotat. *Lanzoni* 12. Ferrariæ 1688. item germanice , 12. Dresdæ 1691.
- Molinetti* (Anton.) Dissertationes Anatomico pathologicæ , 4. Venetiis 1675.
- Momber* (Ant.) de calculo renum & vesicæ , germ. 8. Helmst. 1735. cum fig.
- Monavii* (Frid.) bronchotomia , 8. Gryphiswald. 1652. & Jenæ 1711. cum sylloge morborum oculi .
- Monnier* (L.) de la fistule de l'anüs , 8. Paris 1689.
- Montagnana* (Marc. Ant.) de herpete , phagedæna , gangræna , sphacelo & cancro , 4. Venet. 1589.
- Montuus* (Hier.) de febribus chirurgicis auxiliis , morbis venereis & infantum morbis , 4. Lugd. 1558.
- Morand* traité de la taille au haut appareil , avec une dissertation de Mr. Morand & une lettre de Mr. Winslow sur la même matiere , 8. Paris 1728. Dissertatio anglie versa a Jo. *Douglassio* 8. Lond. 1729. cum relatione LX. ægrorum hac methodo sectorum .
- Morasch* (Jo. Adam) de externis capitis morbis , 4. Ingolstadt. 1719.
- Moreau* (Renat.) de sanguinis missione in pleuritide , 8. Paris. 1622.
- Mori* (Horat.) tabulæ universam chirurgiam complectentes , fol. Venetiis 1572.
- Moschionis* de morbis mulierum liber , græce , cum variis auctoribus de eodem argumento tractantibus , 4. Basil. 1546.
- de la Motte (Guil. Mauquest) traité de chirurgie , Vol. II. 12. Paris 1722.
- traité des accouchemens , expliqué dans un grand nombre d'observations , 4. Paris 1722. & germanice cum notis *Scheidii* , Medici Argentoratensis , 4. Argentor. 1734.

xxviii BIBLIOTHECA

- Moyle* (John.) observationes chirurgicæ anglico sermone titulo : Chirurgie memoir , being an Account of many extraordinary cures , 12. Londin 1708.
- Mülleri* (Jo. Matth.) observationes & curationes chirurgicæ rariores , 8. Norimb. 1714. item de effractura cranii , 8. ibid. 1712.
- (Godofr. Guil.) diff. de partu difficili ex situ uteri obliquo , 4. Argentor. 1731.
- (Guil. Henr.) diff. de ankylosi , 4. Lugd. Bat. 1707.
- (Theoph.) de morbis hyemalibus & fonticulis , germanice *von Winter Krankheiten und Fontanellen* , 8. Francof. 1687.
- Mulichii* (Jo. Frid.) diff. de variolarum insitione , 4. Altorf. 1725.
- Munnicks* (Jo.) Chirurgia , germanice *Wundartzney* , 8. Francof. 1700.
- *Chirurgia* , latine , 4. Amstel. 1715.
- Muralti* (Jo.) scripta chirurgica , germanice *Chirurgische Scriften* , 8. Basil. 1691.
- *Kinder-und Hebammen-buch* , germanice , hoc est , liber de arte obstetricandi , 8. ibid. 1697.
- *Schriften von der Wundartzney* , h. e. scripta five opera chirurgica , 8. ibid. 1711.
- Muratori* (Lud. Ant.) de peste , italice titulo : del Governo della peste , e delle maniere di guardarsene , 8. in Brescia 1721. prodiit antea , 8. Mutinæ 1714.
- Musitani* (Car.) scripta chirurgica & physica , germanice *Chirurgische und Physicalische Schrifften* , III. Vol. 8. Francof. 1701.
- opera omnia , fol. Genevæ 1716.
- Mustigeri* (Jo. Casp.) diff. de luxationibus , 4. Argentor. 1713.
- Muys* (Jo.) observationes chirurgicæ , 8. Lugd. Bat. 1684. & postea 8. Amstel. 1695.
- eadem germanice , 8. Berol. 1694.
- *Podalirius redivivus* , in quo multa medica & chirurgica examinantur , 12. Lugd. Bat. 1686.

N

- N** *Arvatici* (Matthiæ) sylva sententiarum ad chirurgiam pertinentium , ex Hippocratis libris defumta , cum Jac. Alberti Semiotice & Frambesarii curatione tumorum , 8. 1632.
- Nebelii* (Dan.) diff. de lithotomia , 4. ibid. 1710.
- — foetus extractione ex utero , 4. Heidelb. 1713.
- Nenneri* (Franc.) chirurgia , five germanice *Wundartzneybuch* , 4. Francof. 1578.
- Neuteri* (Ge. Phil.) de vesicatoriorum usu , 4. Argent. 1704.
- Niccolinis* (Annibal de) de curativis & mittendi sanguinem scopis , 4. Perusinae 1591.
- Nicoli* (Nic.) opera medica & chirurgica , fol. Venet. 1533.
- Nolet* (Jos.) observationes in medicina & chirurgia , 12. a Brest. 1711.
- Norren* (Erh.) *Chirurgischer Wegweiser* germ. h. e. Hodegus chirurgicus , 8. Norimb. 1717.
- Novarini* (Ant.) *Chirurgica curiosa* , fol. Rotenburgi 1682.
- Nouvelle methode d'operations de chirurgie* , 12. Paris 2693.
- Nouvelles decouvertes sur toutes les parties de la medicine* , 12. ibid. 1679.
- Nuck* (Ant.) experimenta & operationes chirurgicæ , 8. Jenæ 1598.
- Idem germanice , titulo : *Chirurgische Handgriffe und experimenta* , 8. Lubecæ & Wismar. 1709. — Idem

— Idem cum annotationibus Henr. *Baffii*, germ. 8. Halæ 1728.

O

Observationes medico-chirurgicæ de variis rebus medicis & chirurgicis, germanice, *von etlichen medicinischen und Chirurgischen operationibus*, 8. Aschersleben 1715.

Observationum medicarum scriptores, qui fere omnes quoque chirurgicas observationes referunt, in hac etiam Bibliotheca continentur, sed sub auctorum nomine investigari & evolvi debent, quemadmodum & ei, qui observationes chirurgicas vel anatomico-chirurgicas ediderunt.

Obstetricum catechismus, germ. 12. Argentor. 1722.

Obstetrix Brandenburgica, vid. Sigemundia.

— Coburgiaca, 12. Hildburghusæ 1700.

— Saxonica, germ. c. fig. 8. Francof. & Lips. 1701.

Operations de chirurgie, 12. Paris 1693.

Oribasii opera Tom. III. 8. Basil. 1557.

— de laqueis & machinamentis chirurgicis, fol. in *Gesneri scriptor. opt. chirurg.* Tigur. 1555.

Ortlobii (Jod. Frid.) diff. de vesicatoriis, 4. Lips. 1696.

OverKamp (Heidenreich) fundamenta chirurgiæ, belgico sermone, titulo: *Beginfelen tot de Genees-en Heel-Konst*, 8. Amsterdam 1981.

— *Nieuw gebouw der Chirurgie*, belgice, h. e. novum chirurgiæ ædificium, 8. ibid. 1682.

— Idem germanice titulo: *Neues gebaeude der chirurgie*, 8. Lips. 1689.

— *Alle Medicinale, Chirurgicale en Philosophiche Werken*, 4. Amsterd. 1694.

— Eadem opera, germ. sub titulo: *OverKamps Medicinische und Chirurgische Schriften*, 4. Lips. 1705.

P

P*afin* (Jo.) *Chirurgie*, belgice, cum fig. 4. Leiden 1710.

— translatio libri Ant. *Maitre-Jean* de morbis oculi in linguam belgicam, & notæ in eundem, 4. Lugd. Bat. 1714. c. fig.

— operationes chirurgicæ, germ. c. fig. 8. Norimb. 1717.

— anatomie du corps humain, avec des remarques utiles aux chirurgiens dans la pratique de leurs operations c. fig. 8. Paris 1726.

Pandolphinus (Joseph.) de ventositatis spina cum notis Ge. Abr. *MerKlini* 12. Norimb. 1674.

Paniza (Lud.) de phlebotomiis & vini natura, 4. Venet. 1534. & fol. ibid. 1544.

— de venæ sectione in inflammationibus quibuscunque, fol. Venet. 1561.

Pansa (Mart.) consilium phlebotomicum, 8. Lips. 1615.

Paoli (Pietro) Libellus italicus contra Antonii *Benevoli* Observationes de cataracta in lente crystallina, sub titulo: *Parere &c.* 4. in Lucca 1730. huic respondit *Benevolus* libello italico, quem inscripsit *Manifesto* (vid. supra *Benevoli*.) Huic opposuit alium libellum, titulo:

— *Risposta sopra alcune accuse dategli in un certo Manifesto del Signor Anton. Benevoli*, 4. in Lucca 1731. Cui vero hic iterum regessit apologiam titulo: *Giustificazione*, 4. Florent. 1732.

Paracelsi (Theophr.) scripta chirurgica , germanice , Chirurgische Schriften , fol. Argentor. 1618.

— Opera omnia , fol. Genevæ 1658.

— opus chirurgicum , fol. Francof. 1565. & germ. Argentor. 1564.

— *von effenen Schaeden und Geschwüren* i. e. de ulceribus , 8. ibid. 1577.

— Chirurgia magna , fol. ibid. 1573.

— Chirurgia parva , germ. 8. Basil. 1579.

— *la grande chirurgie de Paracelse* , 4. Lyon.

— *traité des arquebusades par Th. Paracelse* , traduction de Jac. Veyras , 8. ibid. 1581.

Paræi (Ambrosii) Opera chirurgica , fol. Frf. 1594. 1610. & 1612.

— Eadem germanice , sub titulo : *Wundartzney Spiegel* , hoc est , speculum chirurgicum , per Petr. Uffenbach , fol. Francof. ad Moen. 1601. & 1635.

— opera omnia , belgice cum fig. fol. Amsterd. 1615. & 1636.

— opera , gallice , *œuvres d' Ambroise Paré* , fol. Lyon 1652.

Parisiis (Jo. de) chirurgia , germanice , 4. Erford. 1544.

Parmæ (Hippoliti) introductio in chirurgiam , 4. Patav. 1612.

— praxis chirurgica , sive commentarius in Hippocratem de capitis vulneribus , 8. Venet. 1608.

Parrot (Wolffg. Ge.) diff. de mola uteri , 4. Argent. 1733.

Patini (Car.) Oratio , quod optimus Medicus debeat esse chirurgus , 4. Patav. 1681.

Patuma (Nic.) relatio de cadavere foetus post XX. menses per annum matris extracti , matre viva superstite , & quæ post tres menses etiam per abortum adhuc alium foetum rejecerat , italice 8. Venetiis 1727.

Patuna dell' Erpete , 4. Venezia 1729.

Pauli (Sim.) programma de officio Medicorum , Pharmacopœorum & Chirurgorum , (extat in Quadripart. botan. pag. 627.)

Paaw (Petr.) commentaria in Hippocratem de capitis vulneribus , cum explanationibus in aliquod capita libri octavi Corn. Celsi , qui de ossium morbis agit , 4. Lug. Bat. 1616.

Peccetii (Franc.) opera chirurgica 8. Francof. 1619. prodierunt etiam Florent. apud Juntas 1616. & Ticini 1697. in fol.

Pechlini (Jo. Nic.) observationes physico-medico-chirurgicæ , quibus accessit Ephemeris vulneris thoracici , 4. Hamburgi 1691.

— diff. de vulneribus sclopetorum , 4. Kiloni 1674.

Penis cancrofi historia & felix ejus resectio , 12. Lips. 1698. vid. *Doebelius* . de *Pestilentialibus tumoribus* , bubonibus & carbunculis , germanice titulo : *von pestilentialischen Drüsen* , Beulen , CarbuncKel &c. 8. sine loco 1686.

Pestilentiales libri , sive libri , qui de peste agunt , plerumque etiam curationem bubonum & carbunculorum tradunt ; adeoque & omnes hic referendi essent . Verum quia fere innumeri sunt , atque ego ingentem eorum copiam etiam possideo , nolo tamen ob nimiam evitandam prolixitatem omnes hic recensere , sed sufficere chirurgo pro curandis pestilentialibus tumoribus & ulceribus ea fere existimo , quæ hac de re pag. 298. cap. IX. X. & XI. in Institutionibus hisce chirurgicis proposui . Qui alios adhuc auctores de peste legere cupit , huic præ ceteris ex recentioribus tanquam præstantiores ex innumeris aliis commendari possunt sequentes .

Diemerbroeck de peste . vid. *Diemerbroeck* .

Gieselerus de peste Brunsvicensi . vid. *Gieseler* .

Hodgesium de peste Londinensi . vid. *Hodgesius* .

Ex recentissimis vero optimi mihi videntur

Ano-

- Anonymus* de contagio, quod A. 1713. Austriam invasit, relatio, germanice, sub titulo: *AnstecKender Seuche, welche dieses 1713. Jahr in das Ertzherzogthum Oesterreich eingeschltchen, gründliche Nachricht, samt denen benoethigten Hulffsmitteln*, ex collegio sanitatis Austraico, 4. Ratisbonæ, juxta exemplar Viennense.
- Behrensi* informatio de peste. vid. Behrensius.
- Biesteri* (Joach.) *Physici Hamburgensis*, disquisitio de peste, germanice 8. Hamburgi 1713.
- Böttcheri* (Jo. Gottl. Medici Hafniensis, pestis & pestilentia, Hafniæ 1711. sævientis descriptio & explicatio, 8. ibid. 1713.
- Budai* (Gottl.) *Medic. Lufati* consilium medicum, quid tempore pestilentia agendum; jussu Statuum Lufati editum, 4. Budissinæ 1710.
- Chicoyneau* relation de la peste de Marseille, & de sa curasion, avec un discours de la contagion pestilentielle par Rich. Mead. 12. à Leyde 1721.
- Deidier* (Antoine) *Experiences sur la bile & les cadavres des pestiferes*. vid. Deidier.
- Dieterici* (Jo. Ge. Nic.) disquisitio luis, quæ 1713. Ratisbonæ sæviit, 8. Ratisbonæ 1714.
- Eggerdesii* (Alard. Maur.) *Medici Silesiaci*, vera pestis delineatio & extirpatio certissima, 8. Frf. ad Moen. 1715. Ejus prolixior truculentissimæ pestis descriptio, germ. 4. Uratislaviæ 1720.
- Goblii*, *Med. Berolin.* historia pestis, five de natura & curatione ejus.
- Kanoldi* epistolæ de peste, quæ A. 1708. & 1709. in Borussia, Gedani, in Silesia & Polonia & denique Viennæ in Austria sæviit, itemque de Peste Massiliensi. vid. supra Kanoldus.
- Mead* de pestiferæ contagionis natura & remediis. vid. Mead.
- Muratori* del Governo della Peste. vid. Muratori.
- Scheuchzeri* diff. de peste provinciali. vid. Scheuchzer.
- Petermanni* (Andr.) *observationes medicæ*, 8. Lips. 1707.
- casus medico-legales decad. II. ibid. 1709.
- Petit* (Chirurgus) *l'art de guerir les maladies des os*, 8. à Paris 1705. edit. I.
- *traitè des maladies des os*, 2. Tom. 8. ibid. 1723. edit. II.
- (Medicus) *lettres dans la quelle il demontre, que le cristalline est fort près de l'uvée, avec de nouvelles preuves, qui concernent l'operation de la cataracte*, 4. ibid. 1729.
- Petræi* *enchiridium chirurgicum*, germ. 4. Marp. 1617.
- (Henr.) *Enchiridium chirurgicum*, germ. una cum Guil. Fabricii Hildani tract. de gangræna & sphacelo, sub titulo: *Handburb der Wundartzney samt Hildani tractat vom heissen und Kalten Brand*, 8. Norimb. 1625.
- Peu* la pratique des accouchements, c. fig. 8. Paris 1694.
- Pezoldi* (Casp.) *observationes medico-chirurgicæ*, 8. Uratislav. 1715.
- Pfisteri* (Alex.) diff. de hydrosarcocoele, 4. Basil. 1689.
- Pfizer* (Jo. Nic.) de vulnerum renunciatione, five germanice, *vernunftiges w unden-urtheil*, 12. Norimb. 1674.
- Pietrei* (Nic.) *Quæstio medica*, An ad extrahendum calculum, dissecanda ad pubem vesica sit, 4. Paris. 1635. Continetur etiam in Jo. Douglassii *Lithotomia Douglassiana* edit. II. Lond. 1723. 4. pag. 121.
- Pigrai* (Petri) *epitome præceptorum medicinæ & chirurgiæ*, 8. Paris. 1612.
- *epitome des preceptes de medicine & chirurgie*, 8. Lyon 1628. & Roven 1649.
- eadem, belgice, titulo: *Kort begryp van de Genees-en de Heel-Konst*, 4. Amsterdam 1662. edit. III.

- Pistoris* (Chr. Frid.) diff. de foetu e rupto utero in abdomen prorumpente, 4. Argent. 1726.
- Platneri* (Jo. Zach.) diff. de fistula lacrymali , 4. Lips. 1724.
- diff. de scarificatione oculorum , 4. 1728. cum fig.
- — calculo ad vesicam adhærescente , 4. 1737.
- progr. de chirurgia , artis medicæ parente , 4. 1721.
- — chirurgorum temeritate salutari , 4. 1721.
- — arte obstetricia veterum , 4. 1735.
- Plazzonus* (Franc.) de vulneribus sclopetorum , 4. Venet. 1618.
- Plempii* (Vop. Fort.) ophthalmographia , fol. Lovan. 1648.
- Pohlîi* (Jo. Chr.) diff. de probatis calculo affectis , Lips. 1737.
- Pohlîi* progr. de abdominis abscessu. 1737.
- — tumoribus cysticis , 1738.
- Pons* (Jac.) de nimis licentiosa ac liberaliore intempestivaque sanguinis missione , 8. Lugd. 1596.
- Portal* (Pauli) practica obstetricantium , belgice , 8. Amsterd. 1690.
- Portii* (Jo. Dav.) tract. de tumoribus & in specie de spina ventosa , 12. Leoward. 1679.
- (Luc. Ant.) Erasistratus sive de sanguinis missione , 8. Romæ 1682. it. 12. Venet. 1683.
- de militis in castris sanitate tuenda liber , 8. Vienn. Austr 1685. & Neapoli 1728. edit. II. chirurgica quidem pauca continet : quia vero a Chirurgis utplurimum requiritur , ut & morbis militum , præsertim in castris mereri sciant ; hinc & hunc librum hic omittere nolui .
- Prat* (Ellis) Vade mecum chirurgicum , germ. 8. Hamb. 1690.
- Preusii* (Maximil.) Sciagraphia vulnerum lethalium , fol. Uratislav. 1712.
- Proebisch* de operatione alta observatio , germ. 4. Regiomonti 1727.
- Purmanni* (Matth. Godofr.) verus chirurgus , german. der rechte und wahrhafte Feldscher , 8. Halberstad. 1680.
- *grosse Wundartzney* h. e. Chirurgia magna , 4. Francof. 1692. & 1705.
- *chirurgia curiosa* , germanice , 4. ibid. 1699.
- *Schuss-wunden Curen* sive de vulneribus sclopetorum , 8. ibid. 1703.
- *curiose chirurgische observationes* , sive observationes chirurgicæ curiosæ , 4. ibid. 1710.
- *Feldscherer und Pest barbierer* , h. e. Chirurgus verus & pestilentialis , 8. ibid. 1715.

Q

- Q***uentin* (Just. Ott.) diff. de præparatione gravidarum ad partum facilem , 4. Traj. ad Rh. 1697.
- Quercetanus* (Joseph.) de vulneribus sclopetorum , 8. Lugd. 1576.
- Quesnay* (François) *observations sur les effets de la saignée* , 12. Paris 1730.

R

- R***amelovii* (Matth.) ortus & occasus calculi renum , germ. *Beschreibung des Nieren-steins* , 8. Lips. 1679.
- Ranchini* (Franc.) *questions sur toute la chirurgie de Guy de Gauliac* , 3. parties , 2. tomes 8. Lyon 1627.
- Eadem belgice , titulo : *Heel-Konstige Geschillen wegens de wesKe van Guido de Gauliac* , 4. Amst. 1662. Read

- Read* (William) *Chirurgorum comes : or the whole practice of chirurgery*, anglice, 8. Lond. 1687.
- *de morbis oculorum*, anglice 8. sine anno, Londini.
- Reiffens* (Jo. Casp.) *Anatomia & chirurgia*, germ. 8. Augspurg. 1716.
- Restaurant* (Raym.) *de inustionibus sive fonticulis*, 12. Lugd. 1681.
- Rex* (Sigism.) *specimen lithogenesiæ humanæ*, 12. Bern. 1689.
- Rhodii* (Jo.) *observationes medicinales*, 8. Patav. 1657. & Frf. 1676.
- Rhodium* de *Acia Corn. Celsi* dissertatio, qua simul universa fibulæ ratio explicatur; accedit de ponderibus & mensuris veterum dissert. & vita Celsi, 4. c. fig. Hafn. 1672.
- Rhodion* (Euchar.) *de partu hominis, parturientium & infantum cura*, 8. c. fig. Francof. 1563. Germanice ibid. 1582. & 1608.
- Rhumelii* (Jo. Phar.) *Opuscula chymico-magico-medica de medicina mulierum, herniarum &c.* 12. 1653.
- Rüenenburgh* (B. J.) *examen des chirurgiens, cum sententiis ex Guidone collectis*, belgice, 12. Rotterd. 1650.
- Rhyne* (Guil. ten) *de arthritide, acu punctura Chinenſium & Japonenſium*, &c. 8. Lond. 1683.
- Riedlini* (Viti) *observationes chirurgicæ rariores*, 8. Aug. Vind. 1702.
- *de embrochis*, germ. 8. Ulm. 1710.
- *Bericht von den vornehmsten Verrichtungen eines Wundartztes*, h. e. doctrina de præcipuis chirurgi actionibus, 8. ibid. 1724.
- Riolani* (Jo.) *chirurgia*, 8. Lips. 1601. it. 8. Paris. 1618.
- Robertii* (Laur.) *diff. de pernionibus*, 4. Upsal. 1722.
- Robinson* (Nic.) *de calculo, ubi docetur, calculum tuto dissolvi posse*, angl. 8. Lond. 1723.
- Rogerii & Rolandi* *chirurgia*, fol. continentur in *Arte chirurgica* cum Guid. Cauliaco aliisque vetustioribus chirurgis, quæ Venet. prodiit fol. 1546. vid. *Ars chirurgica*.
- Romani* sive Franc. *de Roma Consultationes medico-chirurgicæ*, fol. Neapoli 1669.
- Roonhuysen* (Henr.) *curationes chirurgicæ*, belgico sermone 8. Amst. 1663. & 1672. germanice vero titulo: *Chirurgische Heil-curen*, 8. Norimb. 1674.
- Rossetus* (Franc.) *de partu cæsareo* 8. Paris. 1590. & ex edit. atque additamentis Casp. *Bauhini* Francof. 1601.
- Rossii* (Matth.) *observationes medicæ, chirurgicæ & practicæ* 8. Francof. 1608.
- Rost* (Jo. Car.) *diff. de ozœna*, 4. Altorf. 1711.
- Rota* (Jo. Franc.) *de tormentariorum vulnerum natura & curatione*, 4. Bonon. 1555.
- *de sclopetorum vulneribus*, 8. Venetiis 1566.
- Rothens* (Jo. Phil.) *Chirurgia & Lexicon Chirurgicum*, germanice 8. Wismar. & Lips. 1707. deinde Lubec. & Wismar. 1720. 8. & cum notis Jo. Gerh. *Wagneri* Medici Lubecensis, 8. Lubec. 1734. c. fig.
- Rouhault* (Pierre Sim.) *traité des playes de tête*, 4. Turini 1720.
- Rubei* (Hier.) *annotationes in C. Celsum*, 4. Venet. 1616.
- Rudius* (Eustach.) *de chirurgicis, sive externarum partium affectibus*, fol. Venet. 1606.
- *de tumoribus* p. n. 4. ibid. 1600.
- *de ulceribus*, 4. Patav. 1602.
- Rueff* (Jac.) *de conceptu & generatione, ubi simul de arte obstetricandi tractatur*, 4. c. fig. Tiguri 1554.
- Heist. Chirurgicæ Tom. I.* c — de

- de tumoribus quibusdam phlegmaticis , 4. Tigur. 1556. & belgice 8. Amsterd. 1662.
- Rüffen* (Jac.) *Hebammen buch* , h. e. liber de arte obstetricandi , 4. Francof. ad Moen. 1600.
- Ruleau* (Jo.) tractat. vom *Kayserlichen Schnitt* , h. e. liber de sectione cæsarea , 8. Norimb. 1716.
- Ruysschii* (Frid.) *Observationes anatomico-chirurgicæ* , 4. Amst. 1691.
- thesauri anatomici , in quibus variæ quoque observationes chirurgicæ referuntur , 4. ibid. 1701.
- adversaria anatomica , medica & chirurgica , 4. ibid. 1717.
- tractat. de musculo in fundo uteri reperto , cum doctrina de secundinarum extractione , belgice , 8. ibid. 1725.
- Operum anatomico-medico-chirurgicorum index locupletissimus , concinnatus ab Ysbrando Gysberto *Arlebout* , 4. ibid. 1725.
- Ryff* (Gualt. Herm.) *grosse chirurgie* , h. e. *Chirurgia magna* , fol. Francof. 1545. c. fig.
- *Chirurgia* , germanice sub titulo . *Feld-und Stad-buch bewehrter wandartzney* , 4. ibid. 1556.
- *Hebammen buch* , h. e. liber de arte obstetricandi , 4. ibid. 1600. prodit antea 8. ibid. 1569. c. fig.

S

- Sachsische Wehmutter* , h. e. obstetrix Saxonica , 8. Francof. 1701.
- Saliceti* (Guil.) *chirurgia* , fol. continetur in *Arte chirurgica* cum Guid. *Cauliaco* aliisque vetustioribus chirurgis , quæ Venet. prodit 1546. fol. vid. *Ars chirurgica*.
- Salzmanni* (Jo.) *diff. de chirurgia curtorum* , 4. Argentor. 1713.
- *mira cranii fractura* , 4. ibid. 1718.
- *tumoribus quibusdam serosis* , 4. ibid. 1719.
- *amputandi membra nova methodo* , 4. ibid. 1722.
- *femoris luxatione rariore , frequentiori colli fractura* , 4. ibid. 1723.
- Sancaassani* (Dionysii Andr.) *il Chirone in campo* , h. e. *Chirurgus castrensis* , italice , 8. Venet. 1708.
- *aphorismi della cura delle ferite* , h. e. *aphorismi de curatione vulnerum* , cum nonnullis aliis opusculis , 8. ibid. 1713.
- Sancti* (Mariani) *compendium chirurgicum* , fol. 1610. in *Uffenbachii thesauro chirurg.* Idem junctus Joanni de *Vigo* , 8. Lugd. 1530. it. 1542.
- *de lapide renum , itemque de lapide vesicæ per incisionem extrahendo* , c. fig. 4. Paris. 1540.
- Sanden* (Henr. von) *observatio de prolapsu uteri inversi* , 4. Regiomont. 8. Lips. 1723.
- Santinelli* (Barth.) *Confusio transfusionis , sive confutatio transfusionis sanguinis* , 8. Romæ 1668.
- Santorini* (Jo. Domin.) *Historia foetus per posteriora extracti* , italice , *Istoria d'un feto estratto felicemente intero dalle parti deretane* , 4. in Venez. 1727.
- Saporta* (Ant.) *de tumoribus* , 12. Lugd. 1624.
- Sartorii* (Petri) *de curatione Luis veneræ , omniumque ejus accidentium* , germanice *Franzosen cur* 8. Lips. & Ffurt 1685.
- Saviard nouveau recueil d'observations chirurgicales* , 8. à Paris 1702.
- Schacci* (Durantis) *subsidium medicinæ , sive chirurgia* , 8. Urbini 1596.

- Scala* (Dominici la) phlebotomia damnata , 4. Patav. 1696.
Schacheri (Polyc. Gottl.) diff. de cataracta , 4. Lipsiæ 1701.
 — diff. de labiis leporinis , 4. ibid. 1704.
 — bronchotomia , 4. ibid. 1707.
 — fonticulis , 4. ibid. 1722.
 — foetus excisione ex utero matris mortuæ non negligenda , 4. ibid. 1731.
 — epiplocele , 4. ibid. 1734.
Schelhammeri (Gunth.) Chr. diff. de suffusione , Jenæ 1691.
 — diff. de epulide & parulide , 4. ibid. 1692.
 — Liber de humani corporis tumoribus , 4. ibid. 1695.
 — diff. de fonticulis , 4. ibid. 1696.
 — spina ventosa , 4. Kil. 1698.
 — odontalgia tactu sedanda , 4. ibid. 1701.
Schenck (Jo. Theodor.) diff. de vexatorum curatione , 4. Jenæ 1670.
Scheuchzeri (Jo. Jac.) dissertatio de peste provinciali (gallice sur la peste de Provence) latine , gallice & germanice 4. Tiguri 1721.
Scheurl (Christoph. Theoph.) de arteriotomia , 12. Norimb. 1666.
Schirlæus (Thom.) de caussis & curatione calculi , 8. Hamburgi 1675.
Schmidii (Andr. Chr.) curatio periculosi vulneris capitis , germanice 4. Rintelii 1732.
 — (Henr. Victor) dissert. de pædarthrocace , 4. Lugd. Bat. 1721.
 — (Joseph) examen phlebotomicum , germanice , *gründliche Erforschung vom Aderlassen und Schröpfen, nebst curirung der Franzosen* , 12. August. Vind. 1653.
 — Spiegel der Wundartzney , h. e. Speculum Chirurgicum , 4. Ulmæ 1656.
 — *Kriegs-artzney* , h. e. chirurgia militaris , 12. Francof. 1664.
 — Descriptio instrumentorum chirurgicorum , germanice , sub titulo : *Medicinisches und chirurgisches Schatz-Kästlein* , 8. Francof. 1709.
 — *Neu und wohleingerichteter Feld Kasten vor Wundartzney* , h. e. novum armamentarium chirurgicum , 8. ibid. 1710.
Schneidermannus (Jo.) de phlebotomia , 12. Helmstad. 1681.
Schobingeri (Jo. Casp.) diff. de fistula lacrymali , 4. Basil. 1730.
Schorer (Christoph.) vom Nutzen und Gebrauch der Fontanellen , germanice , h. e. de utilitate & usu fonticulorum , 8. Lips. f. a. it. Augustæ Vindel. 1686. 12.
Schoute (Walth.) het gewonde Hooft , belgice , h. e. de capitis vulneribus liber 8. Amst. 1694. Idem germanice , sub titulo : *Walther Schultzens Verletzer Kopf* , 8. Lipsiæ 1695.
Schræie (Frid.) diff. de partu difficili , 4. Helmstad. 1685.
 — diff. de vulnerum curatione , 4. ibid. 1695.
 — (Christoph.) diff. de hirudinibus , 4. Erford. 1713.
Schreiberi (Sam. Gotth.) diff. de partu difficili , 4. Francof. ad Viadr. 1736.
Schuckmanni (Jo. Henr.) diff. de herniotomia absque castratione instituenda , præside Waldschmidio , 4. Kil. 1730.
Schulze (Jo. Henr.) dissert. an umbilici deligatio in nuper natis absolute necessaria sit ? 4. Halæ 1733.
 — diff. de anatomes ad praxin chirurgicam summa necessitate , 4. ibid. 1737.
Schützens (Tob.) hodegus chirurgicus , germanice , titulo : *Chirurgischer Hand-leiter* , 8. Lips. 1687. it. 8. Berolin. 1714.
Schwartzens (Jo. Casp.) gezerete Narren Kappe der Bader und Barbierer , hoc est : controversiæ inter Chirugos & balneatores germanos , 12. Freiburg. 1702.
 e 2 — Vier

- *Vier Dutzend AmmercKungen von Wunden*, five, observationes 48. de vulneribus, 8. Hamburgi 1713.
- *Ammerc Kungen fünftes Dutzend*, five aliaæ adhuc observationes XII. 8. ibid. 1718.
- de clysmatibus, potu aquæ & the atque tabaco, germanice, 8. ibid. 1723.
- Schylandri* (Corn.) practica chirurgiæ, 8. Antwerp. 1577.
- Sculteti* (Jo.) Armamentarium Chirurgicum, fol. Ulm. 1655. c. fig. max.
- Idem 4. Francof. 1666. & 8. Amstel. 1669.
- Idem cum notis Lamzwerdii, Amst. 1672. postea iterum cum notis Lamzwerdii & Tilingii 8. Lugd. Bat. 1593.
- Idem belgice 2. Voll. 8. Amstel. 1657. & 1670.
- Idem germanice, 4. Frf. 1679.
- l' Arsenal de chirurgie, enrichi de 50. figures &c. 4. Lyon 1675. & 1712.
- trichiasis admiranda, 12. Norimb. 1658.
- Sebizii* (Melch.) examen vulnerum partium similiarium, 4. Argent. 1635.
- examen vulnerum lethalium, cum tract. de Synovia, 4. ibid. 1639.
- de balsamatione cadaverum, 4. ibid. 1649.
- Commentarius in libros *Galen*i de curandi ratione per sanguinis missionem, de hirudinibus, revulsione, cucurbitula, scarificatione, 4. ibid. 1652.
- Sennertus* (Dan.) in praxi medica, quæ sæpius variis in locis prodiit, multa tractat chirurgica.
- Sermes* (Jo.) lithotomia Douglassiana, belgica lingua, cum fig. & additamentis multis, 8. Ultrajecti 1726.
- Severinus* (Marc. Aur.) de recondita abscessuum natura, 4. Neapoli 1632. it. 4. Francof. 1643. cum fig. it. Lugd. Bat. 1724.
- de efficaci medicina, fol. Francof. 1646.
- trimembris chirurgia, 4. ibid. 1653. it. Lugd. Bat. 1725.
- synopsis chirurgiæ, 12. Amstel. 1664.
- Sigemundin* (Justina) *Brandenburgische Hoff-wehmutter*, hoc est: liber de arte obstetricandi, cum figuris quamplurimis majoribus, 4. Berolini 1689. & postea 1708. item belgice ex versione Solingenii, 4. Amst. 1691.
- defensio sive apologia contra objectiones Andr. *Petermanni*, Medici Lipsiensis, 4. Coloniae ad Spream 1692.
- Silva* (Jen Bapt.) *traité des l'usage des differentes sortes de saignées, principalement de celle du pied*, 12. Amst. 1729.
- Silvaticus* (Jo. Bapt.) de secunda vena in putridis febribus, 4. Mediolani 1583.
- Slevogtii* (Jo. Hadr.) diff. de carie cranii, 4. Jenæ 1695.
- diff. de fonticulo futuræ coronalis, memoriæ remedio, 4. ibid. 1696.
- ligaturarum usu in hæmorrhagiis, 4. ibid. 1697.
- paracenthesi thoracis & abdominis, cum progr. de scarificatione hydropicorum, 4. ibid. 1697.
- vaginæ uteri lapsu, 4. ibid. 1700.
- secundinarum retentione, 4. ibid. 1704.
- urinæ incontinentia, 4. ibid. 1707.
- cauteriis, 4. ibid. 1708.
- instrumentis Hippocratis chirurgicis, hodie ignoratis, 4. ibid. 1709.
- partu cæsareo, 4. ibid. 1711.
- embryulcia Hippocrat., 4. ibid. 1711.
- fungosis artuum tumoribus, 4. ibid. 1715.
- tumoribus tunicatis, 4. ibid. 1719.
- vulnerum exploratione, 4. ibid. 1721.

- Solingne* (Corn.) embryulcia , belgice , 12. Hagæ Com. 1673.
 — Chirurgia , belgice 4. Amst. 1684. & postea , 4. ibid. 1698.
 — Eadem germanice , 4. Viterberg. 1712.
 — versio libri Sigismundæ , obstetricis Brandenburgicæ de arte obstetricandi , ex germanica in belgicam linguam , titulo : Spiegel der Vroedvrouwen , cum fig. 4. Amsterd. 1691.
Sommers (Jo. Georg.) *Hebammen-Schul* , i. e. Schola obstetricum , c. fig. 12. Coburg. 1664. 1691. & 1715.
Sorbait (Pauli de) praxis medica , cujus tractatus VI. de chirurgia & examine chirurgorum agit , quo in opere etiam ejus Consilium de Peste laudatissimum continetur , fol. Viennæ 1701.
 — examen obstetricum , germanice , ibid. 8. sine anno impressionis .
Sperlingii (Paul. Godofr.) dissert. de suffusione , 4. Viteberg. 1684.
 — diff. de strumis & scrophulis , 4. ibid. 1707.
Sporischii (Jo.) Idea boni Medici , cum tractatu de symptomatibus crudelissimis , quæ scarificationi & cucurbitularum usui Brunæ incolis in Moravia supervenerunt , 8. Francof. 1582.
Sproegelii (Dieter.) observationes chirurgicæ selectiores , 4. Helmst. 1720.
Stablii (Ge. Ern.) diff. de hirudinibus sive sanguisugis , 4. Halæ 1699.
 — diff. de abscessu & furunculo , 4. ibid. 1701.
 — narium scarificatione ægyptiaca , 4. ibid. 1701.
 — fistula lacrymali , 4. ibid. 1702.
 — vulnerum lethalitate , 4. ibid. 1703.
 — medicinæ & chirurgiæ perpetuo nexu , 4. ibid. 1705.
 — officio Medici in casibus chirurgicis , 4. ibid. 1710.
Stablii (Ge. Ern.) diff. Chirurgia medica , 4. Halæ 1713.
 — *gründliche Abhandlung des Aderlassens , dessen Gebrauch und Misbrauch* . h. e. tract. de venæ sectione , ejus usu & abusu ; 8. Lips. 1719.
 — introductio in Chirurgiam , germanice , 8. ibid. 1730.
Steinii (Godofr.) Lithographia curiosa , 8. Baruthi 1707.
Stentzelii (Chr. Godofr.) tract. de asylis ignorantia in medicina & chirurgia , cum tract. de naturæ Sathlianæ in chirurgia impotentia , 4. Viteb. 1729.
 — de steatomatibus & tumoribus cysticis , 4. ibid. 1733.
Sterre (D. L.) nova praxis medico-chirurgica , germanice , 8. Dresdæ 1701.
Stigleri (Sam.) diff. de oscheocele sive hernia scroti , 4. Argentor. 1681.
Stiffer (Jo. Andr.) de machinis fumiductoriis curiosis , h. e. de Clysteribus tubacalibus , 4. Hamburgi 1686. c. fig.
 — (Jo. Chr.) de arte obstetricia , germanice , 8. Lips. 1712.
Stoer (Gerch.) *Untersuchung der Frage , ob es nöthig , nützlich , billig und möglich , die medicin , chirurgie und Apotheker-Kunst in einer Person zu vereinigen* , h. e. Disquisitio quæstionis , an necessarium , utile , æquum & possibile sit , Medicinam , Chirurgicam & Pharmaceuticam in una persona combinare , 4. Helmst. 1727.
Storchii (Jo.) de Militum morbis , germanice , quo libro multa quoque chirurgica proponit , 8. Eisenaci & Naumburgi 1735.
Stoschii (Henr. Sigism.) diff. de contraflura seu resonitu , experientia comprobato , 4. Argent. 1722.
Stuarti (Petri) diff. de secundinis salutiferis , & nocivis , 4. ibid. 1736.
Stylle (Peter von der) Manuale sive enchiridium chirurgicum , germanice Handbuch der Chirurgie , 8. Hafniæ 1651. item Francof. 1682.
Suevus (Bern.) de inspectione vulnerum lethalium , 8. Marpurgi 1629.

— Idem germanice titulo ; *Ghirurgischer Wunden bericht* , 12. Hamburgi 1644.

T

T *Aboris* (Gerh.) diff. de nova cancrum extirpandi methodo , 4. Lugd. Bat. 1721. c. fig.

Tagaultius (Jo.) de chirurgica institutione , cum Jac. *Hollerii* libro de materia chirurgica 8. Lugduni 1547. Idem Venetiis 1544. cum indice locupletissimo , 8. ibid. 1549. Italice Venet. 1550. & *Hollerii* Chirurgia , germanice, fol. Francof. 1574.

— institutionis chirurgicæ Libri V. de tumoribus , vulneribus , ulceribus , fracturis & luxationibus , fol. Francof. 1610. extat in *Gesneri* scriptoribus optimis Tiguri 1555. fol. itemque in thesauro chirurgico *Uffenbachii* , fol. Francof. ad Moen 1610.

Taliacotii (Casp.) de curtorum chirurgia , fol. Venet. 1597. cum fig.

— Chirurgia nova curtorum , sive de narium , aurium labiorumque defectu &c. 8. Francof. 1598. c. fig.

Taranta (Valesci de) *Gazophylacium* pharmacicæ & chirurgicæ , sive Philorium pharmaceutico-chirurgicum , 4. Francof. 1680. & 4. Lipsi. 1714.

Tassins (Leonh.) *Chirurgie militaire ou l'art de guerir les playes d'arquebusades* , 12. Nymwegiæ 1673. & 8. Paris 1688. Idem germ. titulo : *Kurtze Kriegswund-artzney* , 8. Norimb. 1676.

Taylor (Jo.) de visus morbis , germ. 8. Berolini 1735.

— of the cataract and glaucoma , h. e. tract. de cataracta & glaucomate , 8. Lond. 1736.

— *le mecanisme du globe de l'œil , avec l'usage de ses differentes parties &c.* 8. à Paris 1708. c. fig. In hoc libro non solum anatomicas & physiologicas res de oculo pertractat , sed etiam varias operationes chirurgicas describit.

Teichmeyer (Herm. Frid.) diff. de scrophulis , 4. Jenæ 1708.

— diff. de ventriculi instrumento repurgatorio , 4. ibid. 1712.

— cancro mammarum , 4. ibid. 1732.

— aneurysmate stupendo in brachio , 4. ibid. 1734.

— morfu canis non rabidi pernicioso , 4. ibid. 1736.

TencKe (H.) instrumenta curationis morborum , ex pharmacia , chirurgia & diætâ , 12. Lugd. 1681.

Theatrum sympatheticum , sive de pulvere sympathetico & unguento armario , 4. Norimb. 1662.

Theodorici chirurgia in fol. continetur in libro , qui inscribitur : *Ars chirurgica* , in quo Guido *Cauliacus* aliquæ varii vetustiores scriptores chirurgici extant , fol. Venet. 1546.

Thevenin (Francois) *Jæuvres de la chirurgie* , 4. Paris 1669.

Thurinus (Andr.) de curatione pleuritidis per venæ sectionem , 4. Lugd. 1538.

Timme (Jo.) versio germanica libri Jo. Douglassii de alto apparatu , 8. Bremæ 1729.

Tolet (Franc.) *traitè de la lithotomie* , 12. à la Haye 1686. & 8. Paris 1689. idem germ. 8. Hannover. 1694.

Tralles (Balth. Ludov.) de vena jugulari frequentius secanda , 8. Uralitav. 1735.

Trew. (Chr. Jac.) de raro quodam capitis vulnere , germ. titulo : *Von einer raren Hauptwunde* , 4. Norimb. 1724.

Troni (Petr. Martyr.) de ulceribus & vulneribus capitis , 4. Ticini 1584.

Tul-

CHIRURGICA. xxxix

Tulpæ (Nic.) observationes 8. Amst. 1672. item Lugd. Bat. 1616. prodiit ante has editiones jam ter.

Turner (Dan.) Casus chirurgicus rarior de singulari quadam fractura & depressione cranii, largaque cerebri suppuratione, c. fig. anglice 8. Lond. 1709.

— *Chirurgia*, II. Vol. 8. ibid. 1725.

— de lue venerea, anglice, 8. ibid. 1727.

— de morbis cutaneis, anglice, 8. ibid. 1731.

V

V Ade mecum anatomico-chirurgicum, anonymi, 8. Hannoveræ 1718.

Valentini (Mich. Bern.) Praxeos Medicinæ infallibilis pars altera chirurgica, c. fig. 4. Francof. 1715.

Valesci de Taranta Gazophylacium pharmaciae & chirurgiae. vid. Taranta.

Vallæ (Ge.) de universi corporis purgatione per frictionem, venæ sectionem, cucurbitulas &c. 8. Argent. 1529.

Valleriolæ (Franc.) observat. medicinal. lib. VII. 8. Lugd. 1588.

Vateri (Adr.) diff. de variolarum per insitionem transplantatione, 4. Vitebergæ 1720. & germ. 4. ibid. 1721.

— de inoculationis variolarum in nova Anglia successu, 4. ibid. 1723.

— diff. de vulnere in intestinis lethalitate, 4. ibid. 1720.

— vulnere cerebri sclopetario, septima hebdomade absolute lethali, 4. ibid. 1722.

— sarcomatis uteri, salva vita, e pudendo muliebri sectione sublata historia, c. fig. 4. ibid. 1728.

— mola, 4. ibid. 1729.

— gangræna per chinam chinæ sistenda, 4. ibid. 1734.

— antidoto novo adversus viperarum morsus, 4. ibid. 1636.

— (Chr.) diff. de partu cæsareo, 4. Viteb. 1695.

— diff. de ulceribus fistulosis, 4. ibid. 1700.

— trachomate, 4. ibid. 1704.

— ulceribus vesicæ, 4. ibid. 1709.

— vulneribus, 4. ibid. 1712.

— suffusione oculorum, 4. ibid. 1715.

— gangræna, 4. ibid. 1717.

Vauguion traité complet des opérations de chirurgie, c. fig. 8. à Paris 1598.

Verbrugs (Jo.) examen chirurgicum, sive praxis chirurgico-medica perfecta, germ. 8. Dresdæ 1715.

— Land-en Zee-Chirurgie, hoc est chirurgia terrestris & navalis, belgice 8. Amsterd. 1704.

Vercelloni (Jac.) de pudendorum morbis, 4. Astæ 1716.

Verduc (Jo. Bapt.) maniere de guerir les fractures & les luxations par les bandages, 8. a Paris 1689. item 1712. edit. III.

— idem liber, belgico sermone, sub titulo: Parysche Verbandhuys, 8. Amst. 1691. cui additus est Hippocrates de fracturis & luxationibus, belgice.

— traité des opérations de chirurgie avec un sommaire des bandages & un discours sur la verole, a Paris 1703.

— abrégé de la chirurgie de Guis de Cauliac, 8. ibid. 1704. & 1716.

— scripta omnia chirurgica, germanice, titulo: Verduc's Chirurgische Schriften, 4. Lips. 1712.

— Pathologie de chirurgie, Tomes II. edit. quinta, 8. Amst. 1717.

xl BIBLIOTHECA

Verduin (Petr. Andrian.) de nova artuum decurtandorum ratione , 8. Amst. 1696.

Idem, ibid. belgice, germanice & gallice, c. fig. 8. 1697.

Verhandeling van de Voortteeling en het Kinderbaren, belgice, h. e. liber de generatione & partu, anonymi c. fig. 8. Amst. 1685.

Verna (Jo. Bapt.) princeps medicaminum omnium, phlebotomia, 4. Patav. 1716.

Verpoortenii (Jo. Guil.) diff. de ramice five hernia varicosa, 4. Lug. Bat. 1706.

Vesalii (Andr.) diff. de vena axillari in pleuritide secanda, 4. Basil. 1539.

— *Chirurgia magna*, 8. Venet. 1569.

Veslingii (Jo.) observationes & epistolæ varias res chirurgicas continent, 8. Hafniæ 1664.

Vesti (Justi) diff. de struma, 4. Erf. 1685.

— diff. de pulvere sympathetico, 4. ibid. 1687.

Uffenbachii (Petri) thesaurus chirurgiæ, continens A. Paræi, Jo. Tagaulti, Jac. Hollerii, Mariani Sancti, Angeli Bolognini, Mich. Ang. Blondi, Aph. Ferrii, Jac. Dondi Guil. Fabricii Hildani opera chirurgica, cum fig. fol. Francof. 1610.

Viardel (Cosmus) *Anmerckungen von der weiblichen so wohl natürlichen als unnatürlichen Geburt*, germ. h. e. observationes de mulierum partu tam naturali quam minus naturali, 8. Francof. 1676. cum fig.

Vidii (Vidi) opera omnia medica, chirurgica & anatomica, c. fig. III. Vol. fol. Francof. 1668.

Vigierii (Jo.) opera medico-chirurgica, 4. Hag. Com. 1659.

Vigo (Jo. de) *chirurgia*, cum *chirurgia Mariani Sancti*, Berolitani, 8. Lugd. 1530. 1334. 1540. & 1582.

— *Practica in chirurgia*, 4. Lugd. 1416. & 1582.

— *Gallice*, *Pratique en chirurgie*, 8. ibid. 1537.

— *Italice*, *Pratica universale in chirurgia*, 4. Venet. 1560. & 1568. cum Gio. Andr. dalla Croce 1. della cura delle ferite, 2) del modo di cavar fuori della carne l' arme, le saette & le palle de gli Archibusi.

— *Chirurgica*, germanice titulo: *Jo. de Vigo grosse und Kleine wundartzney*, 4. Norimb. 1677.

Voelters (Christoph.) *Hebammen-Schul.*, h. e. Schola obstetricum, germ. 8. Stuttgartiæ 1687. cum multis figuris.

Voetii (Jo. Euseb.) diff. de ozæna, 4. Lugd. Bat. 1725.

Vogel (Zachar.) *Abhandlung alller arten der Bruchen*, Germanice c. fig. h. e. *Tractatus de Herniis*, ubi auctor etiam describit, quomodo Herniotomia sine castratione fieri queat, 8. Lips. 1728.

Voorde (Corn. von der) *Lichtende FaKKel der Chirurgie*, belgice, h. e. Fax lucida chirurgiæ, 4. Middelburgi 1664. & 1680.

Vroling (Abr. Len.) de sanitate navigantium, belgico sermone, Matrosen Gefondheyt, 5. Antuerp. 1663.

W

W *Agneri* (Rud. Chr.) diff. de contraffura, Jenæ 1708.

— (Jo. Gerh.) notæ in Phil. Rothii chirurgiam germ. 8. Lubecæ

— (Georg.) de Anatomes majori in chirurgia quam Medicina necessitate, sub meo præsidio, 4. Helmstadii 1737.

Wagret observations de medicine & chirurgie, 8. a Paris 1718.

Wa-

Wahrendoffers (Jo. Petri) *Unterricht von Aderlassen* , h. e. instructio pro vena
secanda germ. 8. Budissinæ 1719.

Wahrmund de scarificatione , germ. 8. 1690.

Waldschmidii (Jo. Jac.) *Opera medica* , quibus continentur notæ ad chirur-
giam Barbetti , 4. Francof. 1695. itemque.

— diff. de chirurgo Cartesiano , & alia de pernionibus.

— (Wilh. Hulderic.) diff. de spina ventosa , Kiliae 1718.

— diff. de fracturis ossium sine violenta causa , 4. ibid. 1721.

— variolarum insitione , 4. ibid. 1725.

— arteriarum vulneribus in artubus sæpe funestis , raro lethalibus , 4.
ibid. 1728.

Waltheri (Conr. Lud.) *observationes medico-chirurgicæ* , 8. Lips. 1715.

— de spina ventosa , casu admodum raro explicatio , germanice cum fig. 8.
ibid. 1715.

— (Henr.) de vulneribus capitis , germ. *Unterricht von Kopf-wunden* , 8.
ibid. 1718.

— (Aug. Frid.) diff. de obstetricum erroribus , 4. ibid. 1729.

Wedelii (Ge. Wolffg.) diff. de fetaceis , 4. Jenæ 1673.

— diff. de paronychia , 4. ibid. 1674.

— pernionibus , 4. ibid. 1680.

— bubone pestilenti , 4. ibid. 1681.

— gibbere , 4. ibid. 1681.

— hernia , 4. ibid. 1683.

— casu ab alto , 4. ibid. 1683 & 1684.

— vulnere capitis , 4. ibid. 1684.

— clavo pedis , 4. ibid. 1686.

— nervorum punctura , 4. ibid. 1689.

— cucurbitula sicca , 4. ibid. 1691.

— fundamentis vulnerum lethalium , 4. ibid. 1695.

— verrucis , 4. ibid. 1696.

— procidentia ani , ibid. 1696.

— aneurysmate , 4. ibid. 1699.

— ischuria , 4. ibid. 1699.

— ligaturarum usu in hydrope , 4. 1703.

— lithotomia , 4. ibid. 1704.

— cancro mammarum , 4. ibid. 1704.

— phimosi & paraphimosi , 4. ibid. 1705.

— testium tumore , 4. ibid. 1706.

— atretis , 4. ibid. 1709.

— carie ossium , 4. ibid. 1713.

— mola , 4. ibid. 1714.

— spina ventosa , 4. ibid. 1715.

— narium polypo , 4. Jenæ 1715.

Wedelii (Ge. Wolffg.) diff. de peripneumonia , empyemate & abscessibus in-
ternis , 4. ibid. 1717.

— gangræna , 4. ibid. 1719.

— (Jo. Adolphi) diff. de partu difficili , 4. ibid. 1730.

— diff. de partu difficili ex infante brachio prodeunte , respondente primo
Parasio , & postea *Weifsmanno* , 4. ibid. 1732.

— testium tumore venereo , 4. ibid. 1735.

Welschii (Godofr.) liber de arte obstetricandi & morbis puerpuerarum , ex
Heist. Chirurgicæ Tom. I. f Ita-

- Italico Scipionis Mercurii Germanice versus , & notis auctus , 4. Lips.
1652. edit. I. & Vitebergæ 1671 edit. II. c. fig.
- vulnerum lethalium judicium , 8. Lips. 1660. idem Germanice , 8.
Morimb. 1719.
- (Ce. Hier.) consilia , curationes , & observationes , 4. August.
Vindel. 1698.
- observationes physico-medice , 4. ibid. 1675. c. fig.
- Wepferus* (Jo. Jac.) de affectibus capitis internis , & externis , 4. Scaphus. 1727.
- Werenfeldii* (Conr.) diff. de inversione uteri , Præf. Bergenio , 4. Francof. ad
Viadr. 1732.
- Westphals* (El.) Schiff. barbier , h. e. Chirurgus navalis , 8. sine loco 1683.
- Weypert* (Jo. Franc.) trifolium Chirurgicum , Germanice , 8. Hamb. 1697.
- White* de recta sanguinis missione & febribus , Anglice 8. Lond. 1712.
- Widemannia* (Barbara) *Anweisung Christlicher Hebammen* , h. e. instructio pro
obstetricibus , c. fig. 8. August. Vindel. 1735.
- Widemann* (Franc.) *vom Stein und Bruschneiden , wie auch vom Staarstechen* ,
c. fig. 8. ibid. 1719.
- Collegium chirurgicum uber die Bandagen , 8. ibid. 1735.
- Wiel* (Stalpart van der) observationes rariores , 2. Vol. 8. Lugd. Bat. 1687.
- Wierii* (Jo.) observationes medicinales & chirurgicæ , 4. Basil. 1567. & 12.
Amstel. 1657.
- Wisemann* (Richard) *Chirurgical treatises* fol. Lond. 1676. & 1719. 8. ibid.
in 2. vol.
- Witte* (Jac.) diff. de ischuria , 4. Lugd. Bat. 1717.
- Wittichii* (Jo.) consilia , observationes & epistolæ medicæ , 4. Lips. 1604.
- de chirurgicis administrationibus , in tract. de medicamentorum sim-
plicium & compositorum methodo , 8. ibid. 1596.
- Wolfii* (Ido) observationes chirurgico-medice , 4. Quedlinb. 1704.
- Woolhouse* *Experiences des differentes operations manuelles & des guerisons*
specifiques , que le Seigneur de Woolhouse a toujours pratiqués aux yeux 8. a
Paris 1712. idem libellus germanice , 12. Jenæ 1715.
- Woolhouse* (Th.) *dissertations savantes* (sicut ab ipso appellantur) & *critiques*
sur la cataracte & glaucome , 8. Offenbaci sine anno , ubi atrocibus injuriis
in me invehitur .
- dissertationes de cataracta & glaucomate , 8. Francof. 1719.
- Woyts* (Jo. Jac.) *Chirurgia curiosa* , germ. 8. Dresdæ 1715.
- de vulneribus lethalibus , germanice *von tödlichen wunden* , 8. ibid. 1716.
- thesaurus pharmaceutico-chirurgicus , 8. Lips. 1696.
- Wreden* (J. E.) de variolarum inoculatione germanice , titulo : *von inoculio-*
cung. der Pocken , 8. Hanover. 1726.
- Wreden* (Otto Just.) *Introductio in chirurgiam* , germanice : *Anweisung zur*
chirurgischen praxi , in qua de vulneribus agitur , 8. Hanover. 1732.
- Wurtzen* (Felix) *Chirurgia* , germanice : *Wundartzney* , 8. Basil. 1576. 1596.
1638. & 1687. item Neustadii 1597.

Y

- Y** *Ves* (Charle de Saint) *traité des malades des yeux* , 8. a Paris 1722.
Idem germanice 8. Berolini 1730.

Z *Acchia* (Pauli) quæstiones medico-legales , fol. Francofurti 1666. Quamplurimæ adhuc aliæ prostant hujus libri editiones , quas qui nosse desiderat , evolvat Lindenium ex edit. MercKlini de scriptis medicis.

Zapata (Jo. Bapt.) mirabilia sive secreta medico-chirurgica , Italice : Secreti di Medicina e chirurgia , 8. Venetiis 1618. latine 8. Ulmæ 1696. & germanice , 8. Lips. 1685.

Zecchi (Jo.) consultationes medicinales , 4. Venet. 1627.

Zelleri (Jo.) dissert. de funiculi umbilicalis ligandi necessitate , 4. Tübingæ 1692.

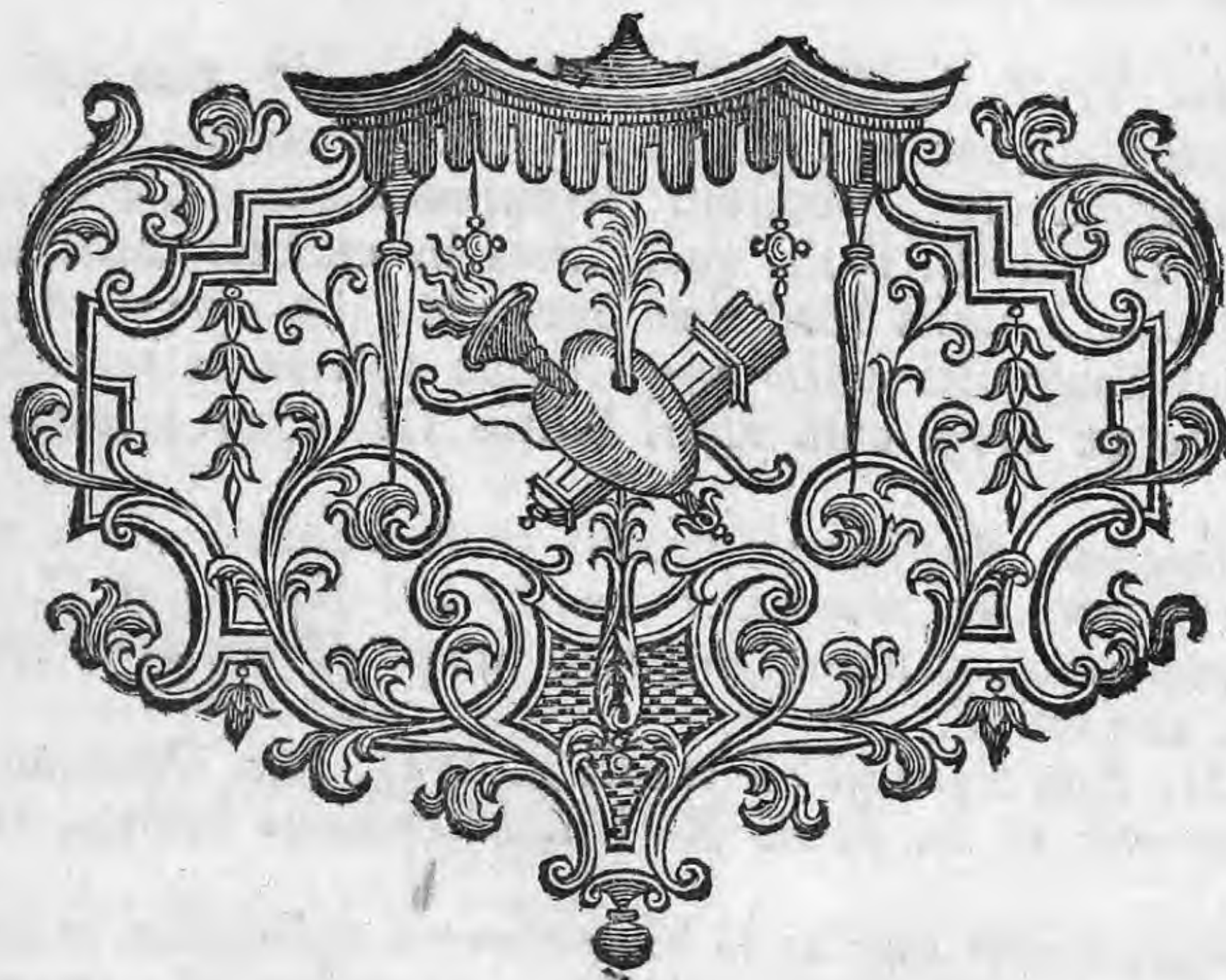
Zittmanni (Jo. Frid.) medicina forensis , 4. Lips. 1706.

Zobeli *Chimische , medicinische und chirurgische Perle* , h. e. Margarita chemica , medica & chirurgica , 8. Dresdæ 1701.

Zwingeri (Theodor.) dissert. de calvariae perforatione , Basil. 1715.

——— *Theatrum Praxeos Medicæ* , 4. ibid. 1710.

——— *Dissertatio de morbis præliantium* , 4. ibid. 1715.

LAVRENTII HEISTERI

Designatio scriptorum hactenus editorum , præter
ea , quæ in Bibliotheca Chirurgica pag. 21.
jam recensita sunt.

- Dissert. inauguralis de *Tunica choroidea oculi* , 4. Harderovic. 1708.
Bohnii (Jo.) Tract. de *renunciatione vulnerum* , cum præfat. 8. Amstelod. 1710.
 Programma de *veritatis inveniendæ difficultate* in *Physica & Medicina* , 4. Altor-
 fii 1710. quum munus Professoris ibidem susciperet .
 Oratio inaug. de *Hypothesium medicarum fallacia & pernicie* , (mechanicè expli-
 cata) respondente D. Goetzio Norimbergensi , 4. ibid. 1711.
 Dissert. I. II. & III. de *Cataracta in lente crystallina* , 4. 1711. & 12. Respond.
 D. *Widmanno* , Norimbergensi , & nunc Acad. Natur. Curiosor. Directore ;
 D. Ge. Phil. *Vogtio* Nassovico & D. Tob. Ferd. *Pauli* Uratislaviensi , in
 quibus novam tunc & in Germania adhuc incognitam sententiam hanc primus
 patefecerat & novis observationibus atque exemplis confirmaverat . Ex his po-
 stea nata est .
 Laurent. Heisteri Tract. de *Cataracta* , *Glaucomate & Amaurosi* , & alia in Bi-
 bliotheca Chirurgica hoc de argumento recensita scripta .
 Compendium anatomicum , veterum recentiorumque observationes brevissime
 complectens , 4. Altorfii 1717. quod antea in quatuor dissertationibus publice
 ventilatum fuerat a variis Medicinæ Studiosis . An. 1715. 1716. & 1717.
 Compendii hujus anatomici editio altera eaque auctior & correctior in 8. Altor-
 fii & Norimbergæ 1719. cum figur. Editio III. 1727. ; editio IV. 1732. pro-
 dierunt .
 Ejus versio in linguam Anglicanam prodiit in 8. Londini 1721. titulo : *A Com-
 pendium of Anatomy &c. translated from the last Edition of D. Laurentius Hei-
 sterus* quo anno etiam primum germanica lingua Uratislaviæ impressum est , &
 postea adhuc aliquoties .
 Latina editio II. Amstelodami est recusa a. 1723. cum Oratione auctoris de in-
 crementis anatomie in hoc sæculo XVIII. Helmstadii habita , vid. paulo infra ,
 Oratio .
 Parisiis hoc compendium uno anno bis a diversis auctoribus in linguam Gallicam
 translatum & a diversis quoque bibliopolis impressum est , atque alterum titulo ,
l' Abbregé anatomique de Mr. Laurent. Heister &c. par un chirurgien de Paris
 1724. 8. Alterum titulo : *l' Anatomie d' Heister* , avec des *Essais de physique*
sur l' usage des parties du corps humain , par J. B. ** de la Faculté de Mont-
 peillier , à Paris 1724. en grand 8. Relationes & judicia de his vid. in diar. Erudit.
 Paris. 1725. mense Julio & Augusto .
 Idem compendium anatomicum etiam juxta alteram editionem Altorfinam recu-
 sum est Venetiis 1730. una quoque cum prædicta Oratione de Incrementis ana-
 tomie in hoc sæculo XVIII. ; mox autem eodem adhuc anno juxta tertiam
 Altorfinam in 8. Venetiis 1730.
 Dissert. de varia Glandule appellatione 8. Altorfii 1718. respondente D. *Maucharto* ,
 Medicinæ nunc Professore Tubingensi .
 Dissert. de *Valvula coli* , opposita *Clar. Jo. Baptistæ Bianco* , qui eam negave-
 rat ,

- rat, 4. ibid. 1718. respond. Ge. Casp. Ihlio, Bohemo conf. diarium Erudit. Paris. 1730. mense Januar.
- Epistola, qua sententiam suam novam de cataracta a cavillationibus & objectionibus quibusdam defendit atque illustrat, continetur in Act. Eruditor. Lipsiens. A. 1719. Januario.
- Oratio de Incrementis Anatomiae in hoc saeculo XVIII. habita, quum in Academia Julia Anatomes & Chirurgiae Professionem auspicaretur, 8. Helmstadii 1720.
- Programma, de inventis anatomicis hujus saeculi XVIII. quo ad audiendam praedictam Orationem invitabat; quae utraque postea editioni Amstelodamensi & Venetae compendii sui anatomici rursus annexa sunt, 4. ibid. 1720.
- Petri Dionis chirurgia, Germanice edita & hinc inde aucta atque emendata est ab Heistero, 8. Augustae Vindel. 1722.
- Dissert. de morbis adolescentum & juvenum Hippocratis, respond. D. Frid. Henrico Schrammio Thuringo, 4. Helmstad. 1722.
- Dissert. de Fortuna Medici respond. D. Jo. Christ. Rabe, Schoenburgico, 4. ibid. 1722.
- Dissert. de collectione simplicium respond. Christ. Frider. Rabe, Schoenburgico, 4. ibid. 1722.
- Dissert. de Rhachitide, respond. D. Jo. Ge. de Brocke Altenburgico Saxone 4. ibid. 1725. cui dissertationi adjectum est programma auctoris, quo demonstratur.
- Infantes pro a Diabolo olim suppositis habitos, revera & nihil aliud nisi Rhachiticos fuisse, 4. ibid. 1725.
- Dissert. de Manna, & speciatim de securo & proficuo ejus usu in variolis confluentibus &c. respond. Jul. Bielitzio Marchico, 4. ibid. 1725.
- Dissert. Medica forensis de partu tredecimestri legitimo, in qua simul defenditur, partui nullum certum tempus in universum tribui posse, resp. D. Jo. Gerh. Wagnero Helmstadiensi, nunc Medico Lubecensi, 4. ibid. 1727.
- Diff. de Animi defectione, resp. D. Jac. Henr. Gebhardi, Brunsvicensi, Ser. Ducis Brunsvicensis nunc Archiatro, 4. ibid. 1728.
- Diff. de Debilitate Fibrarum resp. D. Ott. Just. Wreden, Hannoverano, & nunc Medico Hannovero castrensi, 4. ibid. 1728.
- Diff. de Medicamentis cardiacis, resp. D. Mart. Christ. Polentz, Lipsiensi, 8. ibid. 1729.
- Diff. de Medicinae utilitate in Jurisprudencia, resp. D. Jo. Mart. Starckio. Moenofrancofurtenfi, 4. ibid. 1730.
- Programma de Studio rei herbariae emendando quum Botanices Professionem five praedlectiones & demonstrationes plantarum aggrederetur, 4. ibid. 1730.
- Diff. de Medico Natura Domino, resp. D. Joh. Theoph. Hug. Rochlitzio, Andreamontano, 4. ibid. 1730.
- Diff. de Medicamentis Germaniae indigenis, Germanis sufficientibus resp. D. Jo. Maur. Hengstmanno, Quedlinburgensi, 4. ibid. 1730.
- Diff. de Foliorum utilitate in constituendis plantarum generibus, iisque facile cognoscendis, resp. filio meo, Elia Frid. Heistero, 4. ibid. 1732.
- Dissert. de Aquis Medicatis Pyrmontanis, resp. D. Jo. Sig. Hahnio, Silesio, 4. ibid. 1732.
- Dissert. de clavo haemorrhoidali, resp. D. Jo. Gottl. Rauphachio, Silesio, 4. ibid. 1734. cui annexa est.
- Epistola auctoris de Morte SILII ITALICI, celebris Poetae & Oratoris, ex Clavo insanabili, 4. ibid. 1734.

Differt. de *Kalendario artuum*, resp. D. Christ. Gottl. *Fregio*, Misnico, 4. ibid. 1736.

Differt. de *Perturbatione animæ & corporis*, resp. D. Jo. Godofr. *Byschero* Nordhufano, 4. ibid. 1738.

Programmata *anatomica de utilitate anatomes in Theologia generatim* edidit tria, quando dissectiones publicas ibidem instituisset, 4. Altorfii 1717. & 1718.

Programma de *Dei cognitione e Ventriculi functione & fabrica*, 4. ibid. 1719.

Programma de *Dei cognitione atque demonstratione ex intestinis tenuibus*, 4. ibid. 1719.

Programma de *Dei cognitione atque demonstratione ex intestinorum crassorum fabrica*, 4. Helmstadii 1720.

Progr. quo inquiritur, *an Circulus sanguinis veteribus fuerit cognitus*, 4. ibid. 1721.

Progr. de *Dei cognitione ex musculis & mirabili corporis motu*, quum musculos ejus demonstraret, 4. ibid. 1721.

Progr. de *Dei cognitione ex nervis*, quum *neurologiam* sive nervos corporis humani ostendendos susciperet, 4. ibid. 1721.

Progr. quo ostenditur *ex pulmone foetus in natatione vel submersione in aqua*, nullum certum infanticidii signum desumi posse, 4. ibid. 1722.

Progr. quo ad anatomen *cadaveris feminini, ultimo mense gravidæ glande plumbea interfecti*, invitat, 4. ibid. 1722.

Prog. quo *femina gravidæ, a se superiori anno dissectæ*, memoriam celebrat. 4. ibid. 1723.

Progr. de *Dei cognitione ex partibus generationi dicatis in universum*, 4. ibid. 1724.

Progr. de *Dei cognitione ex mirabilibus ossium articulationibus & motibus*, quum cadaver celeb. gesticulatoris Belgæ publice disseccandum esset, 4. ibid. 1727.

Progr. de *Dei cognitione ex partibus genitalibus virorum*, 4. ibid. 1728.

Progr. de *Dei cognitione ex mammis mulierum*, 4. ibid. 1730.

Observationes de *aneurysmatibus* in pectore maximis, & de *calculis singularibus in corpore humano*, vid. in *Annal. Acad. Juliæ* semestri XII. alia vero *notabilis de Phosphoro*, omnia inflammabilia accendente, ex *cerebro humano*, ab auctore confecto, cum modo eum præparandi, in *Fastis Acad. Altorfinæ* 1719. impressis, mense Novembri.

In *Ephemeridum Acad. Cæsareæ Naturæ curiosorum*. Cent. I. ad VIII. permultas dedit observationes anatomicas, medicas & chirurgicas: & quidem in *Centur. I. & II.* quæ anno 1712. prodierunt, pag. 426. & seq. 1. Describit duo *exempla apertorum oculorum*, qui secundum certa & pathognomonica auctorum signa *veris cataractis laborarunt*: in quibus vero nullam pelliculam aut corpus peregrinum, uti plurimi adhuc tunc crediderant, sed in utrisque *non nisi humorem crystallinum invenit opacum*. 2. Narrat, virum quendam eo tempore Altorfii vixisse, qui *brachii paralyti* laborabat, illudque movere non poterat, & tamen in illo brachio tactus sensus integer supererat. E contrario sinistrum brachium & pedem libere movere valebat; in quibus vero nulla tactus perceptio aderat: ita ut, si illa in ferventem aut frigidam immiserit aquam, nullum senserit discrimen. 3. Exemplum profert viri, quem una cum diversis aliis Germanis Anno 1710. Londini vidit, 40. circiter annos nati, qui ante aliquot annos *omnes in toto corpore crines amisit*, ita ut ne unicus quidem neque in capite, barba, ciliis & palpebris, neque etiam sub axillis, aut in regione pubis inventus sit. Cujusmodi etiam deinde exemplum Halbestadii in muliere quadam juvene & ceteroquin satis formosa vidit; quibus vero ambobus nulli pili iterum creverunt, licet cetera sana fuerint. 4. *Abscessum in processu vermiformi intestini coli* invenit. 5. Duo exempla de hominibus

bus refert, quorum *abdomen & umbilicus* ita introrsum tracta erant, ut umbilicus plane spinæ dorsi incubuerit. 6. Exemplum, ubi *arteria magna* sive *aorta* in puero 12. circiter annos nato, *quatuor distinctas ascendentes* ramos habuit: quum alias juxta consuetum naturæ morem *tres* modo eorum numerentur; illasque arterias una cum corde cera repletas adhuc asservat. 7. In ejusdem pueri intestinis non modo multos reperit lumbricos, sed etiam *intestina tenuia duobus in locis* se invicem præter naturam ingressa erant, qualis mutuus ingressus morbosus in iliacæ passione defunctis alias sæpe repertus est. 8. Memoriam prodidit, *arterias umbilicales* in vitulis ex trunci arteriæ aortæ parte infima; in infantibus vero plerumque ex arteriis iliacis ortum suum habere. 9. Se in foetu humano *urachum* nunquam pervium *invenire potuisse*, sicut in vitulis est; atque proinde non credit, in foetu humano tunicam alantoidem adesse, ad quam urina ex foetu humano per urachum deponatur.

In *Ephemeridum Centur III. & IV.* pag. 452. & seq. refert: 1. Historiam, ubi cuidam sclopeto, *charta masticata*, loco *glandis plumbeæ infarcto*, cadit vehementer diffractum læsusque ex tempore ea interfectus fuit. 2. *Tumorem cysticum in superiori palpebra* feliciter a se extirpatum. 3. *Novam delineationem* descriptionemque *tonsillarum*. 4. Descriptionem novi *instrumenti chirurgici ad tonsillas suppuratas* in faucibus aperiendas 5. Peculiares observationes diversarum partium, quomodo in *vitulo bicipite* a se dissecto, constitutæ fuerint. 6. Exemplum *infantis ano clauso nati*, & intestino recto omnino carentis. 7. Exemplum per quam rarum infantis, cujus *urachus a vesica usque ad umbilicum* apertus fuit inventus. 8. Delineat & describit peculiares nonnullos *vermes*, quos in *ventriculo equi Altorfii* a se dissecti observavit, similesque postea iterum in equo deprehendit quam plurimos, *Helmstadii* a se dissecto. 9. Aliam vermium speciem, quæ in *lue columbarum* mortifera in ventriculis earum reperta est, descripsit; a qua illæ mercurio vivo potui sive aquæ ipsarum injecto liberatæ sunt. 10. *Lienem in canibus sine detrimento exscindi posse*, novo exemplo confirmavit. 11. Peculiarem ac raram observationem describit; ex qua, quid *cataracta lactea* proprie & revera sit ostenditur, atque etiam *cataracta purulenta & caseosa* aliæque difficultates circa cataractæ morbum occurrentes hic illustrantur.

In *Ephemeridum Cent. V. & VI.* pag. 157. seq. ab eo describitur: 1. *accuratiores cerebelli structura*, & quomodo tam in hominibus quam animalibus, si medium discinditur, perbelle ex parvis quasi lobulis constet, qui a se invicem separari queunt; & quod non tam informem habeat compositionem, uti adhuc ab omnibus scriptoribus, qui de cerebro scripserant, delineatum tunc erat. Ubi simul illius constitutionem in figura ænea, cum cerebri humani, tum vitulini, ob oculos posuit. 2. Nova & vera *pylori ventriculi* humani constitutio. 3. Observationes de diversa sede & causa *tympanitidis* traduntur. 4. De *duplici eaque notabili epiplocele* in utroque latere viri, sectione cadaveris inventa. 5. Exemplum *feminæ*, quæ *vehementibus convulsionibus* subito, ac si venenum sumisset, *mortua erat*: in cujus orificio ventriculi superiori magna *lumbricorum mire implicatorum copia* reperta fuit. 6. Pag. 211. & seq. in eodem tomo describit *tunicam alantoidem vitulorum*, ejusque vasa, quæ in figura ænea repræsentantur. 7. Uberiorem relationem de supra dicto *cane*, cui lien erat extirpatus, exhibet. 8. *Vasa lactea in intestinis crassis equi* a se dissecti perspicue observavit: item *fibras annulares in ejus ductu thoracico*, quibus fabrica ejus in homine illustrari potest. 9. Veram constitutionem *venæ umbilicalis & canalis venosi*, cum in hominibus, tum vitulis, descripsit & delineavit: ubi diversorum, simul scriptorum circa has partes errores emendantur.

10. Observationem, in qua describitur, quomodo in *sectione duorum corporum melancholicorum*, quæ aqua se ipsos suffocarunt, nullum lienis vitium, sed *pancreas penitus induratum*, & *singulares valvulæ in ductibus biliariis* fuerint inventæ. 11. Novam anatomicam descriptionem & delineationem *certorum parvorum ossiculorum*, quæ *sesamoidea* nominantur in osse femoris & minimo digito repertorum.

In *Ephemeridum Cent. VII. & VIII.* pag. 49. 1. *Uberior de his ossiculis sesamoideis* relatio exhibetur 2. pag. 161. de *cancro* sive *carcinomate* agitur, qui ex *labro inferiori* ab auctore feliciter exsectus est. 3. Nova delineatio & descriptio *glandulæ thyroideæ*, *glandularum bronchialium* & *asperæ arteriæ* exhibentur 4. Singularis constitutio ita dictæ *venæ azygos*, sive *sine pari* hic ab ipso describitur ac delineatur. 5. *Cancer in partibus exterioribus uteri* describitur. 6. De singulari *vaginæ uteri prolapsu* agit, post partum difficilem. 7. De *tuberculo* sive *excrecentia ex intestino recto* feliciter a se resecta. 8. De *fistula lacrymali* secundum novam *Anelli* methodum bono successu a se curata. 9. Nova delineatio & probatio, *membranam hymenis* apud *juniores virgines* reapse adesse, hic sistuntur. 10. Probatur, & contra *Wolhusium* figura ostenditur *plus humoris aquei in oculo ante, quam post uveam, contineri*. 11. De *Ingenti quodam ventriculo*, qui *sexdecim libras, vel octo mensuras aquæ* continuit.

An 1730. *Indicem* publicavit *plantarum rariorum*, quas hoc anno in *hortum Academiae Juliae* intulit; una cum constitutione aliquot novorum plantarum generum, 8.

An. 1731. 1732. 1733. *continuationes tres* edidit *plantarum*, quibus *hortum Academiae Juliae* singulis his annis auxit; ubi in quavis parte etiam *nova quædam plantarum genera* proposuit. Nunc vero ad *adornandam Floram Helmstadiensem & Methodum Botanicam* concinnandam brevi progredietur.

Denique in *Actis philosophicis Anglicanis* N. 417. pag. 13. prolixè descripsit observationem notatu dignissimam viri senis, sed vegeti & robusti, qui diu vehementerque a *calculis vesicæ afflictus* fuerat; qui vero calculi tandem aliquando, ægro hoc vix cogitante, sponte, hoc est, sine vi externa, in *vesicæ cum impetu confracti* & mox postea *frustulatim*, larga copia satisque magnis frustulis, per *urethram excreti sunt*; quo ipso æger & a doloribus & a calculis liberatus est, atque postea ad finem usque vitæ ab iis immunis vixit. Hoc exemplo verisimile sit, quod non pauci impossibile esse credunt, *calculos in vesicæ confringi & excerni*, adeoque *remedia quoque aut dari aut inveniri posse*, quibus calculi in vesicæ comminui queunt, sic ut forte in multis (si non in omnibus) calculo vesicæ laborantibus, lithotomia tunc carere possimus.

LAVRENTII HEISTERI INTRODUCTIO

I N C H I R V R G I A M. P A R S I. D E

Chirurgiae natura, constitutione, origine, progressu, incremento, divisione, instrumentis, aliisque rebus generalioribus in universum, quæ Chirurgiæ tyronibus cognitu maxime sunt necessaria.

I.

EDICINÆ finis & scopus primarius est, morbos corporis humani vel scite prævenire, vel opportune curare. Hoc ab antiquissimis jam temporibus Medici triplici modo efficere allaborarunt; vel *victu*, vel *medicamentis*, vel *manibus*, vel omnibus, si res desiderabat, simul (a): id quod & hodie, sicut ratio atque experientia docent, nusquam non ita fieri oportet. Atque harum trium salutaris hujus professionis partium sive fulcrorum, primam *diætam* sive *diæticam* (διαίτησις); alteram, *pharmaceuticam* (φάρμακον); tertiam, *Chirurgicam* (χειρουργία) appellarunt. Nam quia ille scopus sive finis Medicinæ solo victu & medicamentis semper obtineri nequit, licet magnam in servanda restituendaque mortalium sanitate usum præstare soleant, sed manuum etiam auxilium sæpe postulat, imo haud raro absolute eo opus est; patet, hanc Medicinæ partem, quæ manu sanat, quamque CELSVS *Chirurgicam*, alii vulgo *Chirurgiam* vocant, humano generi summe esse necessariam; in primis cum hujus potissimum beneficio multi curentur morbi gravissimi, ut vulnera, fracturæ, luxationes, alique quamplurimi; ubi victus & medicamenta parum aut sæpe nihil efficere possunt. Sed ut præstantia

*Chirurgiæ
necessitas.*

Heisteri Chirurgiæ Tom. I.

A

& ne-

(a) Vid, Celsus præfat. Lib. I. pag. 3. edit. Almeloventianæ & Patavinæ.

& necessitas hujus tanto magis cognoscatur, sciendum, artes alias humanas ut plurimum ad vitæ commoditatem tantum nobis inservire; artem vero chirurgicam sæpe ad vitam & sanitatem (thesaurum hominis pretiosissimum ac præstantissimum) conservandam absolute esse necessariam; quemadmodum summa hæc necessitas in vulneribus periculosis, præsertim in bello, præliis, urbiumque obsidionibus optime cognosci potest (a); ubi quamplurimis sane militibus, eorumque ducibus ob sanguinis fluxionem, aliasve causas misere sæpe pereundum aut moriendum esset, nisi perita Chirurgorum ope conservarentur, restituerentur, atque ex orci, quod ajunt, faucibus eriperentur; qui etiam milites eo majori fortiorique animo, quo magis peritos atque exercitados adesse norunt Chirurgos, pugnare solent, ea spe, fore, ut eorum vulnera, si quæ forte ipsis infligantur, rursus sanentur, vivique servantur. Atque hinc, quia Chirurgica sæpissime in vulnerum curatione occupata est, a Germanis *Medicina vulnerum*, *Wund-Artzeney*) nuncupatur, non ac si tantum vulnera tractaret aut sanaret; verum quia præ aliis morbis in horum sanatione omnium frequentissime opem suam præstat insignem & manifestam, atque in hac adeo potentem, utilemque tum sæpe se exhibuit.

Quid Chirurgia & Chirurgus.

II. *Est vero Chirurgica, ut CELSVS ait (b), ea pars Medicinæ, quæ manu curat: sive est Medicinæ pars, quæ docet, quomodo manuum imprimis atque instrumentorum, imo & medicamentorum externorum adjumento morbi vel curandi sint vel avertendi; quemadmodum ad avertendos morbos, sanitatemque conservandam cum fructu sæpe inciduntur venæ, instituuntur scarificationes, excitanturque fonticuli, setacea & similia. Quia vero opem suam manibus magis quam medicamentis præstat; hinc ut denominationis ratio pateat, recte meritoque a Græcis Chirurgia (Χειρουργία) id est manuum opus, sive manuum medicina, a vocabulo Græco Χειρ, manus, & ἔργον, opus, composita, paululumque deflexa voce, appellari, atque ille, qui hac ratione bene mederi novit, CHIRVRGVVS dici consuevit: quia manu plurimum præstat, opusque suum perficit. Qui vero medicamentis & victu sive diætâ morbos tantum curat, MEDICVSHodie salutatur: quæ autem distinctio priscis temporibus inusitata erat, ubi ab iisdem personis utrumque perficiebatur opus, unicoque nomine Medici tantum appellabantur, ut ex Homero, Hippocrate, Celso aliisque multis videri licet.*

Scientia & ars dici potest.

III. Quidam Chirurgiam artem, alii scientiam vocandam esse contendunt: verum, mea quidem sententia, utraque hæc appellatio ipsi convenit. Nam scientia dici potest, quia tyro Chirurgiæ, antequam sanare recte discit, præcepta sive fundamenta, aut quid cum in cognitione, tum in sanatione morborum, qui manu curantur, agendum, ex anatome, physica & mechanica potissimum scire atque cognoscere debet: quoniam sine scientia hæc sæpe non nisi ineptissime mederi poterit, plusque damni quam emolumenti ægris totique reipublicæ inferet. Ars vero etiam merito nuncupatur, quando quis elementa illa artis probe intelligit, posteaque ea facultate præditus corpori humano tam integro conservando, quam sanando, manuum auxilio rite succurrit. Hinc artem chirurgicam probe callere dicimus eos, qui prompti sunt in sanandis vulneribus, reponendis ossibus fractis ac luxatis, aliisque morbis, manuum instrumentorumque auxilium requirentibus, recte sanandis. Unde etiam factum esse opinor, ut Chirurgiam in theoreticam & practicam nonnulli distinxerint. Sub priori intelligentes scientiam Chirurgiæ; quando quis regulas ipsarumque regularum rationes, quomodo morbi chirurgici optime sint curandi, & quomodo singulæ curationes, quæ manus & instrumenta postulant, (quas vulgo hodie operationes vocant)

(a) De Chirurgiæ necessitate eleganter differit Vesalius præfat. corp. hum. fabricæ, atque Schelhammerus præf. de tumoribus, aliisque.

(b) Lib. I. præfat. pag. 3. item Lib. VII. in principio præfationis.

cant) rite sint instituendæ atque perficiendæ, discit, aut intelligit; *operationes* vero ipsas, sive sectiones, amputationes, ustiones, ossium restitutiones aliasve operas non perficit: quam scientiam hodie vulgo *Chirurgiam Medicam* appellant. Atque hanc Chirurgiæ partem minimum omnes præstantiores ac genuini Medici nosse debent, ut in ejusmodi morbis idoneo prudentique consilio & ægris & chirurgis succurrere valeant. Sub posteriori vero parte, scilicet *practica*, ipsum usum, exercitium sive artem perficiendi opera chirurgica, reponendo, deligando, secando, extirpando, incidendo, urendo, &c. comprehendunt: quando scilicet quis prudenti manuum instrumentorumque auxilio *operationes* illas perficere, iisque morbos, qui hæc requirunt, sanare rite callet. Prioris scientia a longo jam tempore plerique Medici ut plurimum contenti erant, atque etiam adhuc hodie contenti esse solent; posteriorem vero Chirurgis relinquentes, imo sæpe, quod maxime dolendum, imperitissimis agyrtis & histrionibus: partim quia morborum, qui victu & medicamentis sanantur, curatio jam adeo est diffusa, prolixa & ardua, ut omnem plerorumque Medicorum ad hæc rite addiscenda requirant & operam & studium, ne multitudine rerum discendarum & exercendarum facile obruantur; partim quia ad curationes, quæ manibus fiunt, præsertim quæ periculosiores sunt, aut crudeliores videntur, singularis quædam animi constantia atque intrepiditas, sive, ut Medicorum Cicero, elegantissimus CELSVS, loquitur (a), *animus intrepidus & immisericors, qui clamoribus ægri non moveatur*, requiritur, qui sane non adeo multis datus est, licet, quid sit faciendum, perfecte cognoscant atque intelligant. Quicunque vero manu curare, hoc est, genuinus Chirurgus fieri vult, utrumque discat ac sciat oportet: & quidem sic, ut pars theoretica sive scientia fundamentorum (ad quæ potissimum *anatomie* pertinet) aliarumque rerum chirurgicarum præcedat, antequam ipsam artem exerceat. Nam si inverso modo quis procedat, & *operationes*, præsertim difficiliiores, perficiendas aggreditur, antequam anatomen, morborum naturam, & quid in eis faciendum sit, rite didicerit; necessario multum ægris damni consciscet, violentas eis manus ut plurimum inferet, pluresque eorum perdet, quam servabit: prout a multis, quod valde dolendum, imperitis ac temerariis hominibus ubique locorum, in magnum generis humani detrimentum artisque nobilissimæ opprobrium, fieri solet. (b) Nam profecto scientia dux esse debet manuum, atque demonstrare sive docere, quid his sit agendum. Idcirco, licet quis sit Chirurgus longo usu exercitatus, & ut vocant, bonus empiricus, si in anatomie atque cognitione fundamentorum chirurgicorum probe non est versatus, actiones ejus ancipites & incertæ sunt, multisque periculis semper obnoxia. Ergo bonus Chirurgus utrumque ut probe calleat, necessum est: Qui vero simul & reliquam Medicinam animo comprehendit, quemadmodum multi inter veteres & recentiores Medicos fecerunt (c), ille tanto major & perfectior erit Chirurgus.

IV. *Finis Chirurgiæ*, ut ex iis, quæ N. 1. diximus, patet, triplex est, *Finis Chirurgiæ quadruplex.* nimirum 1. *sanitatis hominum conservatio*, quemadmodum N. 2. jam explicavimus; 2. *ejusdem, si amissa est, restitutio*: hoc est morborum manuum ope curatio; vel etiam 3. si in integrum eadem restitui nequeat, *ut vita hominis, quamdiu fieri possit, quanquam læso interdum vel truncato corpore, conservetur.* Atque

A 2

(a) Lib. VII. in præf.

(b) Prolixius hæc jam disputata sunt a Celso in præfat. Lib. I.

(c) Ut Æsculapius, Podalirius, Machaon, Hippocrates, Galenus, Celsus, Aetius, Ægineta, Oribasius, Guido, Cauliacus, Salicetus, Vesalius, Fallopius, Marianus, Sanctus, Jo. de Romanis, Varolius, Cabrolus, Fabric. ab Aquapendente, M. A. Severinus, Hildanus, Spigelius, Glandorpheus, Geigerus, Scultetus, Marchettus, Rolsincius, Wepferus, Muraltus, Solingenius, Ruyschius, Bidlous, Nucktus, Groeneveltius, Cyprianus, Bohnius, Brunnerus, Ravius, Leusdenius, aliique.

4 INTRODUCTION.

que tertium hunc finem obtinere plerumque studemus amputatione membrorum sphacelo, cancro aut carie corruptorum; itemque in cancerorum, scirrhorum, ulcerum antiquorum, aliorumque similium morborum insanabilium, ut & in morborum capitis variorum; speciatim oculorum, aurium, ut in visus atque auditus debilitate, per fonticulos, setacea, sanguinis missiones, vesicatoria & similia, ne forte in pejus ruant, convenienti medela sive tractatione, licet sanari funditus sæpe non possint.

Chirurgia
subsidia
quænam
sint.

V. *Subsidia* sive *media*, quibus modo recensitos Chirurgicæ fines consequimur, *manus* in primis sunt atque *instrumenta*. Quoties enim os fractum luxatumve reponendum est, aut vena quædam incidenda, aut calculus excidendus, aut suffusio denique removenda, promptis semper manibus atque instrumentis opus est. Quanquam ut celerius, tutius atque jucundius curare isthæ singula queant, atque officio suo tanto melius satisfaciant, nec medicamenta, nec victus rationem omittere solent circumspecti chirurgicæ artis professores: siquidem sine istis sæpe nihil efficerent, atque ipsa quandoque ægrotantium vita in discrimen adduceretur. Unde satis patet, quod verissime dixerit CELSVS (a) *Omnes medicinae partes ita esse connexas, ut ex toto separari non possint*. Atque alibi (b) Ego, idem inquit, *eundem quidem hominem posse omnia ista præstare concipio: atque ubi se diviserunt, eum laudo, qui quamplurimum percipit*, id est, qui utramque medendi artem probe didicit.

Quæ prima
Chirurgicæ
origo fuerit,
ostenditur.

VI. Eandem propemodum Chirurgiæ, quæ Medicinæ omnis fuit, originem, eundem progressum, eadem denique prorsus fata fuisse, sororium illud, quod hætenus demonstravimus, utriusque vinculum clare satis, meo quidem iudicio, loquitur. Tametsi, ut verum fatear, Chirurgicam egomet cum CELSO (d) atque aliis inter omnes Medicinæ partes vetustissimam, ipsique hominum generi prope coævam, imo veram Medicinæ parentem, adeoque antiquiorum esse, non sine ratione credam. Scilicet, quo propiores primæ rerum origini fuerunt homines, hoc minus etiam, propter & consuetum temperantiæ studium ac bonos mores, quos nulla, ut CELSVS loquitur, *luxuria vitiaverat*, & conatum ipsius naturæ robur, interioribus morbis opportuni fuerunt atque obnoxii; itaque nec internis adversæ valetudinis auxiliis magnopere indigebant. Contra vero iidem noxis membrorum externis, & quæ manuum opem requirere solent, æque facile ac frequenter, quam nostræ hujus ætatis homines, affligi procul dubio potuerunt. Quis enim vel a lapsu indeque pendentibus ossium aut calvariæ fracturis, vel a feris earundemque moribus, vel a gravissimis, quæ aliorum hominum insidiæ, hostiumque in præliis arma infligere poterant, vulneribus, dum primi fere homines jam bella gesserunt, vel a quibuscunque demum aliis injuriis, sanguinis puta profluviiis, ossium luxationibus aut contusionibus salvos semper atque immunes præstare illos potuit? Ut adeo dubitari nequeat, quin, vel ipsa natura duce, in extrahendis spinis, festucis aut mucronibus, deligandisque ad reprimendum sanguinem vulneribus manuum & paulatim instrumentorum quoque subsidio, quantumvis alias imperiti homines, usi fuerint. Si qua vero in iteratis sæpius fortuitis istiusmodi experientis ægrorum, qui sine medicis erant, expectationi forte fortuna responderunt, fieri non potuit, quin homines diligentes eadem memoriæ mandaverint, tandemque notaverint: quæ incidentibus dein vel iisdem vel similibus morbis & ipsimet iterum adhibuerunt, & aliis ægrotantibus præceperunt, tandemque per litteras ad posteros transtulerunt. Atque sic a parvis iisdemque

rudio-

(a) In præfat. Lib. V. it. SCRIBONIUS LARGVS cap. 68.

(b) In præfat. Lib. VII.

(c) In præfat. Lib. I.

rudioribus initiis vulgaribusque experimentis salutaris illa professio subtilius sensim a perspicacioribus viris exulta feliciter admodum increvit.

VII. Natam sic ex obviis quotidie casibus rerum salutarium observationibus artem chirurgicam primi, quantum quidem ex historiæ monumentis constat, tractare novisque institutis locupletare coeperunt *Chaldaei* atque *Ægyptii*, qui præ ceteris gentibus sapere coeperunt. Veruntamen postea *apud Græcos*, nobilissimos illos sapientiæ quondam antistites, aliquanto magis, quam in ceteris nationibus exulta est *Chirurgica* (a). Celebrantur in his maxime *APOLLO* ejusdemque filius *ÆSCVLAPIVS*. Qui quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc scientiam paulo subtilius excoluerunt, tantam sibi admirationem conciliarunt, ut in *Deorum* numerum recepti sint. Hujus (*ÆSCVLAPII*) deinde duo filii, *PODALIRIVS* & *MACHAON*, prouti quidem *CELSVS* loco jam citato refert, bello *Trojano* ducem *Agamemnonem* secuti, non mediocrem opem commilitonibus suis attulerunt. Quos tamen *HOMERVS* non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii; sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse proposuit. Ex quo apparet, has partes medicinæ solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas. Neque vero minorem post illos inter Chirurgoſ celebritatem consecuti leguntur *CHIRON* *CENTAVRVS*, aliique plures: quorum tamen monumenta temporum injuriis dudum perierunt. Solertia denique, ut & felicitate reliquos fere omnes superasse videtur *HIPPOCRATES* *COVS*, vir ille, teste *CELSE* (b), non prudentia solum atque arte, sed facundia quoque insignis, atque ex nobilissimo, cui tunc medicina prope gentilitia fuit, *ÆSCVLAPII* genere oriundus. Hic enim majorum suorum & experimenta & dogmata, ipsas item curandi rationes, non mediocri studio ab iisdem excogitatas, diligentissime congeſſit, & pro admirabili, quo poluit, ingenio, proque indefesso in perscrutandis, *Democrito* duce (c), corporis humani partibus studio, magis magisque elaboravit ac perpolivit. Quam quidem ob rem neutiquam falluntur ii, qui primum ut medicinæ omnis sic & chirurgicæ in primis parentem *HIPPOCRATEM* pronuntiaverunt. Hujus enim scripta quemadmodum in omnibus vetustissima sunt, sic & vel maxime propterea reliquis præstant, quod nunquam non digna visa fuerint medicis, quæ singulis medicinæ cultoribus in exemplum proponerent.

VIII. Enimvero perquam strenuis his Græcorum in perficienda chirurgica studiis excitati quoque postmodum, ad ejusdem artis culturam una cum *Ægyptiis* suscipiendam, *Romani* perhibentur (d). Claruerunt inter hos paulo ante *CHRISTVM* natus *PHILOXENVS*, qui, quidem *CELSE* teste, pluribus voluminibus hanc (medicinæ) partem comprehendit. *GORGIVS* quoque & *SOSTRATVS*, & *HERONES* & *APOLLONII* duo, & *AMMONIVS* *ALEXANDRINVS* multique alii celebres viri singuli quædam reperirunt. Ac *Romæ* quoque, ut idem pergit, non mediocres professores, maximeque nuper *TRYPHON* pater & *EVELPISTVS*, *PHLEGETIS* filius, & ut ex scriptis ejus intelligi potest, horum eruditissimus *MEGES*, quibusdam in melius mutatis, aliquantum ei disciplinæ adjecerunt; quanquam horum omnia scripta ætatem neutiquam tulerunt. Proximis post *Christum* natus sæculis illustre admodum nomen adepti sunt ex Latinis quidem *CELSVS*, sæpe hætenus laudatus, ex Græcis autem *GALENVS*, *PAVLVS* *AEGINETA*, *AETIVS* & *ORIBASIVS*, quorum scripta etiamnum supersunt. Posteaquam vero sæculis subsequentibus barbaræ istæ, quas vulgo vocant, gentes universum prope terrarum orbem perreptare ac disturba-

*Chirurgica
artis apud
Græcos in-
crementa.*

*Romano-
rum, Græ-
corum, Ara-
bumque post
illos in chi-
rurgicis stu-
dia.*

(a) Vid. *CELSVS* Lib. I. præfat.

(b) Præf. Lib. I.

(c) Testatur hoc ipsum *CELSVS* Lib. I. præfat.

(d) Vid. *CELSVS* in præfat. Lib. VII.

6 INTRODUCTION.

re cœperunt , tantum pro dolor ! abfuit , ut chirurgicæ arti incrementum aliquod vel ornamentum adlatum fuerit , ut potius eadem cum reliquis scientiis plerisque omnibus calamitatem prorsus incredibilem acceperit . Quare mirum non est , neminem ferme hac tempestate extitisse , qui , si RHASES tamen , HALY ABBAS , ALBVGASIS , atque AVICENNA , sæculo circiter XI. & XII. florentes Arabes , excipiantur , de arte chirurgica bene mereri studuerit . Observandum hic obiter ex GVIDONE DE CAVLIACO (a) illud videtur , quod nimirum hac circiter ætate medici a curationibus chirurgicis , sive quæ manibus fiunt , abstinere penitus cœperint .

Recentiorum industria.

IX. Sed quicquid demum harum rerum sit , sæculo certe decimo quarto & quinto , ubi discussæ paulatim scientiarum tenebræ sunt , ipsa quoque chirurgicæ studia solertius & a Medicis & a Chirurgis agitari sensim cœperunt . Eminuerunt in his initio BRVNVS , THEODORICVS , SALICETVS , LANFRANCVS , ARNOLDVS DE VILLA NOVA pluresque alii : sed dein magis etiam verus ille chirurgices instaurator , GVIDO DE CAVLIACO , DE LARGELATA , JO. DE VIGO , VESALIUS , FALLOPIVS , ANDREAS A CRUCE , ARCÆVS , MARIANVS SANCTVS , ANGELVS BOLOGNINVS , BERENGARIUS CARPVS , ALPHONSVS FERRIVS , JO. TAGAVLTIVS , BARTHOLOMÆVS MAGGIUS , PARÆVS , SCHILHANS , GERSTORF , BRVNSVIG , RYFF atque alii , quia varia ratione , ut scripta eorum docent , rem chirurgicam auxerunt & correxerunt .

Recentissimorum.

X. Donec tandem & superiori præsentī nostro hoc sæculo , *Italorum* in primis , *Gallorum* , *Germanorum* , & nuperrime *Anglorum* etiam industria , egregiis admodum anatomicorum , mechanicorum & physicorum inventis atque observationibus , elegantissimis item instrumentis & curandi artificiis ita mirifice locupletata fuit chirurgica , ut ad summam ejusdem perfectionem atque excellentiam parum aut nihil deesse videri queat . Tametsi vero percensendi nobis ordine nunc erant illi , qui in promovendis chirurgicæ studiis non sine fructu elaborarunt ; tamen quando amplior eorum seges est , præcipuos tantum ex his tyronibus hic indicasse nobis sufficiat ; ceteros alio loco indicaturi . Pertinent igitur huc præ reliquis FABRICIVS AB AQUAPENDENTE , FABR. HILDANVS , M. A. SEVERINVS , SPIGELLVS , MARCHETTUS , GLADORPIVS . JO. SCVLTTETVS , FELIX WVRTZIVS , GVILLEMEAV , CÆSAR MAGATVS , CASP. TAGLIACOTIVS , GOVRMELINVS , RONHVYSIVS , VAN-MEEKERER , CORN. SOLINGEN , NVCKIVS , PVRMANVS , MAVRICEAV , TOLET , VERDVCIUS , BIDLOVS , RVYSCHIVS , BOHNIVS , CYPRIANVS , RAVIVS , MASSIERVS , DIONIS , PETIT , WISEMAN , DOUGLAS , CHESELDENVS , GARENGEOT , MARINVS , TVRNERVS , MORANDVS , LE DRAN , aliique plures , qui in *chirurgicorum scriptorum indice* , huic libro præfixo , recensiti deprehenduntur .

Qui specialiter partes exsoluerunt.

XI. Antequam tamen ulterius pergā , utile esse credo chirurgices tyronibus , ut initio & præcipuorum scriptorum , qui in specialibus , imo specialissimis chirurgices partibus industriam suam exercuerunt , atque de iisdem vel separatim vel saltem accuratius egerunt , notitiam adipiscantur : quos igitur hic eo fere ordine , quo liber hic dispositus est , strictim indicabo . Et quidem primo de *quinque illis magnis Chirurgiæ partibus* , *vulneribus* scilicet , *fracturis* , *luxationibus* , *tumoribus* & *ulceribus* egerunt , Vesalius , Tagaultius , Fabric. ab Aquapendente (qui quinque hisce libris *pentateuchi* nomen dedit .) Deinde Cortesius , Peccetius , Wisemmanus , Nunnickius .

Qui de vulneribus scripserunt.

XII. De *vulneribus* in universum legi meretur Paræus , Arcæus , Fabr. ab Aqua-

(a) Conf. ejus Chirurgia .

Aquapendente, Glandorpius, Magatus, Bellostius. De *vulneribus capitis* speciatim: Hippocrates, Celsus, Carpus, Arantius, Pavius, Millerus, Schultzius, Waltherus, ut recentissime Rouhaultus gallice; de *oculorum vulneribus*: Fallopius, Jo. Langius in epistolis, Ephem. N. C. Cent. V. & VI. St. Yves. De *vulneribus pectoris*: Fumanellus, Pechlinus. De *vulneribus sclopetorum*: Plazzonus, Maggius, Ferrius, Rota, Paræus, Fallopius, Guillemeau, Hildanus, Botallus, Purmannus, Tassim, Verduc, Vauguion, Charriere. De *turundis*, Bajerus, de *turundarum abusu in vulneribus*: Magatus, Bellostius, & nuperrime Chabert gallice, ac Lupus italice, qui & vulnera raro deliganda esse docuerunt. *Observationes de vulneribus* utiles scripserunt Scultetus, Bellostius, Schwartzius, de la Motte, Chabert, Le Dran. De *vulneribus lethalibus* eisque recte dijudicandis optime egit Bohnius, Teichmeyerus, & qui exempla eorum dederunt, Zacchias, Ammannus, Valentinus, Zittmannus, Frid. Hoffmannus, Libellus, qui inscribitur: *Ars faciendi rationes chirurgicas*, gallice, & Blegnius de eodem argumento.

XIII. De *fracturis & luxationibus*: Paræus, Aquapendens, Hildanus, Verduc in peculiari volumine de fracturis & luxationibus; Le Clerc in *Ostologia*; Petit, ars curandi morbos ossium, gallice, Palfynus, belgice. De *fracturis cranii*: Hippocrates, Celsus, Carpus, Cortesius, Paw, & qui de vulneribus capitis scripserunt, supra nominati. Qui de fracturis & luxationibus.

XIV. De *tumoribus*: Ingrassias, Fallopius, Arantius, Saporta, M. A. Severinus, Schelhammer, Calvus, Maubec, gallice. De *suppuratione*: Lazerme; de *abscessibus*: Severinus. De *carbunculo & bubone pestilentiali*: Fallopius, Gemma. De *œdemate & scirrho*: Harris; de *tumoribus artuum fungosis*: Slevogtius. De *gangrena & sphacelo*: Hildanus, Koenerding, Harris. De *ambustionibus*: Hildanus. De *cancro*: Alliot, Gendron, Helvetius, Harris, & inter antiquiores, Textor. De *ulceribus*: Tagaultius, Bologninus, Fallopius, Aquapendens, Verduc, Le Clerc. De *carie ossium*: Petit. De *spina ventosa & Padarthroce*: Severinus, Pandolphinus, Merchettus, & Waltherus germanice. De tumoribus & ulceribus.

XV. De *operationibus chirurgicis* generatim præ ceteris legi merentur Celsus, Ægineta, Paræus, Fabr. ab Aquapendente, Solingen, NucKius, Verduc, Vauguion, Charriere, Dionis, Palfynus, Malsierus, Garengéot, Marinus. De operationibus chirurgicis.

XVI. De *Venæ sectione* speciatim præter quamplurimos alios scripsit Botallus, P. P. Magnus, Schmid, Jondot, Verna, Melius Crone, Harris. De *aneurysmate*: Bartholinus, Hornius, Harris. De *chirurgia infusoria*: Major, Ettmullerus, Elsholzius; de *chirurgia transfusoria*: Lowerus, Sturmius, Santinellus, Manfredus, MercKlinus, Purmannus. De Venæ sectione & affinis.

XVII. De *variolarum insitione*: Maitland, Pilarinus, Le Duc, Vaterus, Wreden, Harris. De *cucurbitulis & scarificatione*: Celsus, Galenus, Magnus, Botallus, Mannus, Melius, De *cucurbitularum abusu in febribus putridis*: Aquapendens. De *scarificatione Ægyptiorum*: Alpinus, Stahlius. De *hirudinibus*: Galenus, Magnus, Heunius, Stahlius. De *acupunctura Japonensium*: ten Rhyne & Kaempfferus. De *fonticulis*: Galvanus italice, Glandorpius, Restaurant & Schorerus germanice. Dissertationes de his scripserunt: Albinus, Schelhammerus, Schacherus, Fr. Hoffmannus, Hilscherus, alique. De *cantharidibus*: Geyerus, Albinus, Wedelius. De *vesicantium usu*: Cajus, Nenterus, Frid. Hoffmannus, Lælius a Fonte, & Hercul. Saxonia de *phœnigmis*. De *cauterris*: Albucasis, Capi vaccius, Gavassetins, Severinus, Costæus, Magnus, Fallopius, Fienus, Bartholinus, Bauhinus, Slevogtius. De *Moxa*: ten Rhyne, Cleyerus, De iis, quæ in multis partibus fiunt.

8 INTRODUCTION.

rus, Valentini, Le Temple. De *atheromatibus & steatomatibus*: Cortesius, Jo. Langius, Elsholtius. De *Meliceriis*: Hildanus, Sebitius. De *tumoribus tunica-
tis*: Slevogtius. De *extraneis e vulneribus educendis*: Bidlous. De *artuum am-
putatione*: Fienus, Hildanus, Hoffmannus, Hilscherus. De *nova decurtando-
rum artuum methodo*: Jonge, Verduin, Ruyschius, Koenerdingius, Salzmannus.

De iis, quæ
in capite.

XVIII. De *fonticulo in futura coronali*: Slevogtius. De *Arteriotomia*: Fie-
nus, Severinus, Alpinus, Scheurlus. De *Hydrocephalo*: Cortesius. De *Tre-
panatione*, & speciatim de ejus difficultatibus: Fienus, Bohnius, Coschwitzius.

In oculis.

XIX. De *oculorum morbis*: Bartischius, Guillemeau, Read, Coward, Mai-
tre Jean, Kennedy, St. Yves. De *trichiassi*: ego. De *oculorum scarificatione*:
Mauchartus, Platnerus. De *fistula lacrymali*: Anellus, ego, Mellius italice,
Platnerus. De *suffusione sive cataracta*: Maitre Jean, Brisseau, Woldhusius,
ego, Widemannus, Marinus. De *Hypopio*: Bidlous in exercitationibus.

In naso &
ore.

XX. De *Polypo narium*: Glandorpius. De *labiis leporinis*: Marinus. De *den-
tium morbis & chirurgia*: Guillemeau, Strobelbergerus, Crone, & nuper gal-
lice Fauchard in libro: *Le Chirurgien Dentiste*. De *Epulide & Parulide*:
Schelhammerus.

Collo & pe-
ctore.

XXI. De *Laryngotomia*. Casserius, Moreau, Fienus, DeKKerus, Mona-
vius, Fontanus & Massierus. De *strumis & scrophulis*: Laurentius, Browne,
Gibs. De *setaceis*: Galvanus, Jo. Francus, Wedelius, Melzgeurus. De *cancro
mammarum* vide supra de cancro. De *gibbere*: Wedelius.

Abdomine.

XXII. De *paracenthesi* variæ prostant dissertationes academicæ, ut Meibomii,
Albini, Slevogtii, Henningeri. De *partu aut sectione Casarea*: Rossetus, Bauhinus,
Doering, Hildanus, Ruleau, Raynaudus, Fienus, LanKischius, Cyprianus,
Slevogtius. De *herniis*: Petrus Francus, Geigerus, Le Quin, Launay, Berenger,
von Hammen, Widemannus, Harris, Houstoun anglice, Jo. Sermes in libro
de *Lithotomia*, variæque disputationes academicæ, ac speciatim de *hernia in-
carcerata*, Mauchart; de *crurali*, Kochius; de *enterocoele* Rolfincius, Peter-
mannus; de *sarcocoele*, Marinus; de *hydrocele*, idem; & de *Kelotomiæ abusu*
tollendo, ego.

Partibus ge-
nitalibus.

XXIII. De *Phimosi*, & *Paraphimosi*; Wedelius: de *viis naturalibus clausis*,
Wierus; de *atretis* Wedelius; de *Hypospadiæis*, Lavaterus. De *Catheterismo*,
Meibomius, Marinus. De *calculo in urethra*, Marinus. De *caruncula in meatu
urinario*, Ferrius, Lacuna; Benevolus; de *fistulis urethræ*, Hildanus, Mar-
chettus, Beckerus.

De litho-
mia.

XXIV. De *lithotomia*, & speciatim de magno, ut vocant, *apparatu*, Ma-
rianus Sanctus. Hildanus, Toletus, Groenefeld sive Greenefield, Alghisius,
Marinus, Callotus. De *apparatu minore sive parvo*, haud pridem Marinus,
Italus, qui eum certis in casibus defendit, dum ab aliis omnino rejicitur. De
alto apparatu: Petr. Francus, Rossetus, Douglassius, Cheseldenus, Middleton,
Morandus, Jo. Sermes, Præbischius, & ego. De *methodo Fratris Jacobi*: Me-
ryus, Listerus, Dionis. De *methodo Raviana*: Albinus, Hertius, & Jac.
Denysius. De *sectione laterali*: Jac. Douglassius. De *variis lithotomiæ methodis*,
Pye, Anglus, & Le Dran, Gallus; itemque Schæfferus & Hertius, in dis-
sertationibus academicis, aliique. De *turundarum abusu post lithotomiam*: Hil-
danus. De *punctura vesicæ* in suppressione urinæ: Marinus, Meyerus.

De arte ob-
stetricandi.

XXV. De *arte obstetricia* inter veteres Rupeus, Ruef, Rhodio, Paræus;
inter recentiores, Scipio Mercurius, Mauriceau, Peu, Portal, Viardel; Voel-
terus, Sigismunda, obstetrix Brandenburgica, Deventerus, Dionis Melius, St.
Amand, de la Motte, Hoorn, Svecus. De *embryulcia sive fœtus mortui extra-
ctione*: Hippocrates, Solingen, Fontanus, & modo laudati scriptores. De
uteri procidentia: BeeKiur.

XXVI.

XXVI. De *clysteribus* : Lanzonus , Schwartzius . De *fistula ani* : Marchet- *De ano.*
tus , Le Monnier , Gladbachius , Bassius .

XXVII. De *paronychia* : Grandorpius , Wedelius , Albinus . De *tendinum* *De partibus*
futura : Kifnerus . De *clavis pedum* : Wedelius . De *Chirurgia curtorum* : Ta- *externis.*
gliacotius , Salzmannus .

XXVIII. De *fasciis chirurgicis* : Galenus , Vido Vidio interprete , cum fi- *De fasciis.*
guris ; Verduc libro de fasciis gallice , & Solingen : omnium vero optime
Le Clerc , Appareil commode , & Bassius germanice . De *Laqueis & machina-*
mentis chirurgicis , Oribasius & Scultetus videri possunt .

XXIX. *Observationum chirurgicarum scriptores* optimi sunt : Paræus , Hilda- *Observatio-*
nus , Scultetus , Marchettus , Tulpius , MeeKeren , Roonhusius , Lambsvver- *nium chirur-*
dius , Ruyschius , Bellostius , Purmannus , Saviardus , de la Motte , Chabert, *gicarum scri-*
Le Dran . *ptores.*

XXX. De *præcipuis artis chirurgicæ controversiis* scripsit Fienus . De *chirurg-* *Miscellaneis*
gia vel chirurgo militari : Fran. de Roma , Muraltus , Schmid , Tassin , Pur-
mannus , Bellostius , Abeille ; de *chirurgo pestilentiali* , Purmannus ; de *anatomia*
chirurgica , Genga , Cheseldenus , Palfynus . De *medicamentis chirurgicis* : Hol-
lerius , Pigræus , Wurtzius , Hildanus in cista militari , Ettmullerus in *chirurg-*
gia medica , Le Clerc , Verduc in lib. de fasciis , & Bellostius in *pharmacia*
chirurgica . *Istrumenta chirurgica* præ ceteris delinearunt Albucasis , Andr. a
Cruce , Hildanus , Guillemæus , Fabric. ab Aquapendente , Scultetus , Solinge-
nus , Massierus , Dionis , ego , & tandem Garengéot .

XXXI. Ceterum quando pleraque præstantissimorum fere chirurgorum mo- *Linguarum*
numenta non tam vernaculo , quam potius latino , gallico , anglico , aliove pe- *peregrina-*
regrini sermonis genere consignata extant , vel hodiernum prodeunt ; facile , ar- *rum notitia*
bitror , apparet , mirum quantum utilem , imo vero prope necessariam strenuis *chirurgo ne-*
cessaria.
chirurgicæ artis cultoribus esse accuratiorem istiusmodi linguarum , in primis
vero latinæ atque gallicæ , peritiam : utpote sine qua parum aut nihil ex alio-
rum insignium virorum inventis proficere poterunt . Si qui vero sunt latini ser-
monis notitia , quantum satis est , instructi , his ego , ut dissertationes quoque
de rebus chirurgicis academicas quotannis prodeuntes sibi comparent , auctor
fuerim . Præterquam enim quod exigui coemendis illis sumptus sufficiunt , diffi-
teri haudquaquam possum , reperiri in illis non paucas , quæ novas prorsus eas-
demque egregias observationes , nova item instrumenta , nova prorsus artificia
(encheirises græce dicimus) novas denique sanandi rationes , & quæ sunt alia
huiusmodi in grandioribus voluminibus non semper obvia , comprehendunt .

XXXII. Hactenus de *Chirurgicæ natura* , scopo item , subsidiis ac fatis stri- *Chirurgicæ*
ctim differuimus : progrediendum nunc quoque est ad *eiusdem divisionem* : quæ *variæ a vae-*
vero apud diversos auctores valde est diversa . Enimvero non desunt inter chi- *riis partes*
rurgicæ professores , qui *sex artis hujus partes* constituendas esse statuunt , qui *constituun-*
bus totam chirurgicam absolvi posse putant , easdemque græcis singulas nomi-
nibus insignitas . Cujusmodi nimirum sunt : 1. *Synthesis* , 2. *Diæresis* , 3. *Exe-*
resis , 4. *Aphæresis* , 5. *Prosthesis* , & 6. *Diorthosis* . Contra vero alii quinque
tantum , alii quatuor , alii tres , alii denique non nisi binas ex his partibus ad com-
prehendenda singula *Chirurgicæ artis capita* necessarias esse contendunt . Verum
quia hic nominibus ii , qui græca ignorant , facile turbantur , nec omnia sub
iis recte comprehendendi possunt , ea hodie , ubi res magis quam nomina secta-
mur , minus commoda , minusque necessaria esse , imo abolenda potius , quam
artis chirurgicæ tyronibus , quippe a Græcorum lingua plerumque alienis , ma-
gnopere commendanda atque inculcanda videntur , quia frustra iis memoriam
defatigarent . Sed visum denique aliis etiam fuit chirurgicam omnem in quin-

IO INTRODUCTION.

que partes distribuere ; quarum prima de *vulneribus*, altera de *ulceribus*, tertia de *fracturis*, quarta de *luxationibus*, & quinta de *tumoribus* tractare debeat. Quamquam ne vel hanc etiam chirurgicæ artis divisionem aptam satis esse atque accuratam existimo, ut universa hæc ars sine confusione hac ratione doceri aut disci queat.

Quamnam
chirurgiæ
divisionem
auctor insti-
tuerit.

XXXIII. Quapropter, meo quidem iudicio, præstat chirurgiam in tres sequentes partes dispescere : de quibus certus sum, totam hanc artem apto ordine atque perspicue proponi posse. Quarum prima, PENTATEVCHVS a quinario capitum numero FABRICIO AB AQUAPENDENTE dicta, de frequentissimis corporis humani noxarum generibus tractat ; atque ita quidem, ut sigillatim quinque sectionibus sive libris exponatur : 1. de *vulneribus*, 2. *fracturis*, 3. *luxationibus*, 4. *tumoribus*, atque 5. *ulceribus*. Pars altera dispicit de vulgo sic dictis OPERATIONIBVS vel CVRATIONIBVS CHIRVRGICIS, quæ peculiare sæpiusque difficiliore artes requirunt, explicatis simul singulis corporum morbis a capite ad calcem, qui manum curandi, & parte prima commode satis explicari non potuerunt. Tertia denique parte acturi sumus de FASCIIS CHIRVRGICIS, atque ita quidem, ut, qua ratione singulæ non confici solum, pro ipsa membrorum ac morborum indole, sed applicari etiam pro ægotantium salute possint ac debeant, luculentissime, quantum fieri potest, perspiciatur. Tametsi enim neglecta plerumque sit in scriptorum chirurgicorum libris de fasciis Chirurgicis tractatio, apprime tamen ubivis propemodum necessaria deprehenditur. Incidunt enim subinde, ut supra jam tum observavimus, istiusmodi mala, luxationes v. c. fracturæ, sanguinis profusiones, herniæ, quibus succurri vel solis etiam fasciis potest ; quum sine his vel ancipites vel desperatissimæ etiam illorum curationes sint. Accedit, quod per aptam nitidamque fasciarum applicationem non suæ tantum apud alios, præsertim spectatores, famæ atque existimationi, sed & vel maxime ægrorum fiduciæ, cujus mira plerumque ad sanitatem vis est, haud parum consulere chirurgus queat.

Quam docen-
di scribendi-
que ratio-
nem auctor
sequatur, ex-
ponitur.

XXXIV. Sed ne quis tandem ignoret, qua via in exponendis singulis istis chirurgicæ doctrinis incessem, haud abs re fuerit, ipsam tractationis rationem breviter hic describere. Nimirum ut illi, qui hanc artem addiscere volunt, de rebus quibuscunque chirurgicis debitam notitiam sibi comparent, non sola tantum artificia seu chirurgorum encheirises describam, ut varii fecerunt, missis eis, quæ ad naturam morborum, victum & medicamenta pertinent, quasi hæc chirurgus scitu non essent necessaria, & in chirurgia doceri non debeant ; sed potius ut in quocunque morborum genere, quantum quidem fieri poterit, luculentissime exponam, 1. quænam propria morbi istius natura atque indoles sit ; deinde 2. quænam corporis partes in hoc vel isto morbo afficiantur ; tum 3. signa quoque pro morbis rite cognoscendis, eorumque divinandis eventibus, declarabo ; utpote quæ ad vulgo sic dictam & diagnosim & prognosim medicorum requiruntur ; porro 4. solerter ubivis præcipua eademque aptissima instrumentorum chirurgicorum genera indicabo, prouti quidem ea ipsa magnitudine ut plurimum naturali æri incisa hic repræsentantur, inque scholis meis chirurgicis ad oculum demonstrantur. Denique 5. edocebo, non solum, qua ratione ipsæ operationes chirurgicæ quam optime institui queant ac debeant ; sed tandem postremo etiam, 6. quomodo, operationibus peractis, ægri corporis membra quam aptissime deliganda, iustaque victus ratione medicamentisque sic fovenda sint, ut ægotantibus, quantum fieri potest, celerrime, tutissime, sed & jucundissime sanitas pristina restituatur.

Instrumentorum noti-

XXXV. Diximus supra, (N. V.) chirurgum præter ipsas manus variis instructum esse debere *instrumentis* ; quæ probe omnino nosse debet is, qui recte
iisdem

INTRODUCTIO. II

iisdem uti in morborum curatione voluerit. Igitur quo facilius ac felicius nostrum instituere chirurgum queamus, operæ utique pretium erit, vel ipsorum etiam mechanicorum atque artificum exemplo, de maxime necessario instrumentorum chirurgicorum apparatu breviter ante differere, quam de ipsa eorundem applicatione fuerimus solliciti. Quanquam autem diffiteri nolim, pleraque chirurgorum instrumenta passim jam tum in ipsorum monumentis delineata reperiri; tamen neque illud etiam dissimulare possum, esse quamplurima in iisdem (præsertim quum primum chirurgiam meam Anno 1718. ederem) vel obsoleta atque minus apta, vel prorsus etiam omissa. Igitur istiusmodi opus videbatur esse instrumentorum chirurgicorum suppellectili, quæ non recentissime solum adinventa, sed ad usum etiam quammaxime accommodata, nihil immutatis singulorum magnitudinibus, si paucissima excipias, comprehenderet. Cujusmodi quidem suppellectilem an nostræ tabulæ suppeditent, aliorum esto iudicium. Id certe operam dedimus maximam, ut chirurgicæ tyrones tædiosissimo illo varia ex variorum libris instrumenta conquirendi labore levaremus, atque usitatissima & optima unico libro exhiberemus; sed & passim quoque illa sisteremus instrumenta, quæ vix ac ne vix quidem in aliorum libris, qui ante meum prodierunt, reperire liceat. Quum vero postea GARENGEOT librum gallicum de instrumentis chirurgicis ediderit, in quo varia adhuc nova aut correctæ, haud pauca vero magnitudine valde imminuta delineavit, quæ facile & tyrones & artifices, qui ea imitari volunt, fallunt, præcipua quidem inde & in hunc librum transtuli; attamen, quantum ob tabulas nostras licuit, pleraque naturali magnitudine exhibui, ita, ut meliora usui sic esse queant, quam ipsius huius auctoris figuræ. Interim quum instrumenta ipsa, quam instrumentorum delineationes conspexisse præstet, in illam utique curam incumbendum chirurgiæ studiosis est, ut nullam selectiorum & cumprimis novorum instrumentorum chirurgicorum contemplandorum prætermittant occasionem. Ego vero in prælectionibus meis chirurgicis omnia atque singula instrumentorum chirurgicorum genera discentibus ob oculos pono, & ut non ipse solum eorundem usus, sed veterum quoque defectus, recentiorumque vel emendatorum præstantia singulis innotescant, curate expono.

*ria commen-
datur, sele-
ctissimaque
illorum su-
pellex pro-
mittitur.*

XXXVI. Ante omnia vero designanda nobis jam ea videntur esse instrumenta, & quidem omnia magnitudine sua consueta, quæ propter frequentissimum in curationibus chirurgicis usum in primis scitu necessaria esse, ideoque ab hodiernis chirurgis peculiari capsulæ inserta ubicunque circumferri adsolent: unde *portatilia* vulgo vocari solent. Spectant huc primo loco ea, quæ *Tab. I. sub lit. A. & B.* exhibentur, *scalpellum* nempe minus & majus; vulgus *lancettas* sive *lanceolas*, Galli *lancettes*, eadem nominant. Serviunt eadem, præsertim minora, venis incidendis, quare *phlebotoma* Græcis vocantur, sed & abscessibus aperiendis, in primis majora; ideoque Gallis etiam *lancettes à l'abcès* appellari consueverunt. *Lit. C.* *forficem* eundemque *rectum* indicat, variis usibus accommodatum: quanquam & majores & minores etiam huiusmodi forfices domi in promptu habeat chirurgus necesse est; utpote quibus subinde opus est in variis diversorum morborum curationibus. *Lit. D.* *forficem curvum* exhibet, in fistulis aperiendis itemque aliis etiam in casibus perquam utilem. *Lit. E.* *volsellam* eandemque *denticulatam* monstrat; utpote qua in detrahendis a vulnere atque ulcere linamentis aut emplastris, nec non in festucis atque id genus aliis rebus extrahendis, itemque in variis rebus apprehendendis, ipsisque sectionibus anatomicis chirurgi commode utuntur. E ferro confici plerumque solent istiusmodi volsellæ, sed nitidiores fere sunt, quæ ex argento scite conficiuntur. *Lit. F.* *scalpellum* repræsentat, quod *novaculam* plerique appellant. *Lit. G.* sistit

*Instrumenta
portatilia
describun-
tur.*

scalpelli rectum ; *H. scalpelli curvum* , *falcatum* sive *lunatum* ; *I.* denique *scalpelli rectum* idemque *anceps* . Sub *lit. K.* *specillum* exhibetur , *une Sonde Gal-*
lis nuncupatum : cuius alterum extremum planum fere est & tenue , pro inve-

stigandis cranii ossium fissuris , aliisque usibus ; alterum vero teres , & globulo
 in apice munitum , pro explorandis scilicet vulnerum atque ulcerum viis : qui-
 bus ipsis etiam usibus inservire potest *specillum lit. L.* propositum . Nitidissima
 sunt , quæ ex argento construuntur *specilla* ; tametsi etiam ex ferro , ebore vel
 balenæ ossibus confici soleant ; Quod *lit. M.* designatur *specillum sulcatum* , Gal-
 lis *Sonde creuse* , aliis *director* sive *conductor* dici solitum , propterea quod scal-
 pelli aut forficis aciem in fistulis sinubusve incidendis dirigat sive ducat , ne sci-
 licet vasa subjacentia , nervi , tendines , aliæve partes integræ lædantur . Or-
 namentum superius pro manubrio est : quod ipsum quandoque etiam vel co-
 chlearis formam (*Indice lit. N.*) induit , pro adspargendo vulneribus , ulceribus
 uvulisque pulvere , aliove medicamento ; vel etiam furculæ instar , in freno
 linguæ incidendo idoneæ : cuius figuram sistit *lit. O.* Neque vero prætermitten-
 da hoc loco videtur *spatha* , (*vid. lit. P.*) deprimentæ linguæ , variisque ton-
 sillarum , uvæ ipsius , denique oris vitii explorandis , ut & linguæ elevandæ ,
 dum frenum ejus incidere volumus , ob rimam , quæ in suprema parte inscul-
 pta est , accommodata , proindeque ex argento potius quam ex alio metalli ge-
 nere conficienda . Hujus ad similitudinem aliquomodo accedit *spathula* utraque
 (*lit. A. & R.*) emplastris nimirum & malagmatibus seu unguentis linteis in-
 ducendis utplurimum , quandoque tamen etiam fractis calvariæ ossibus elevan-
 dis extremo suo sulcato serviens . Spectant huc etiam ultimo loco variæ *acuum*
 & *rectarum* & *curvarum* species , vulneribus suendis , arteriis læsis ligandis , plu-
 ribusque aliis usibus dicatæ ; quarum tres diversæ figuræ curvæ demonstrant
lit. S. T. V.

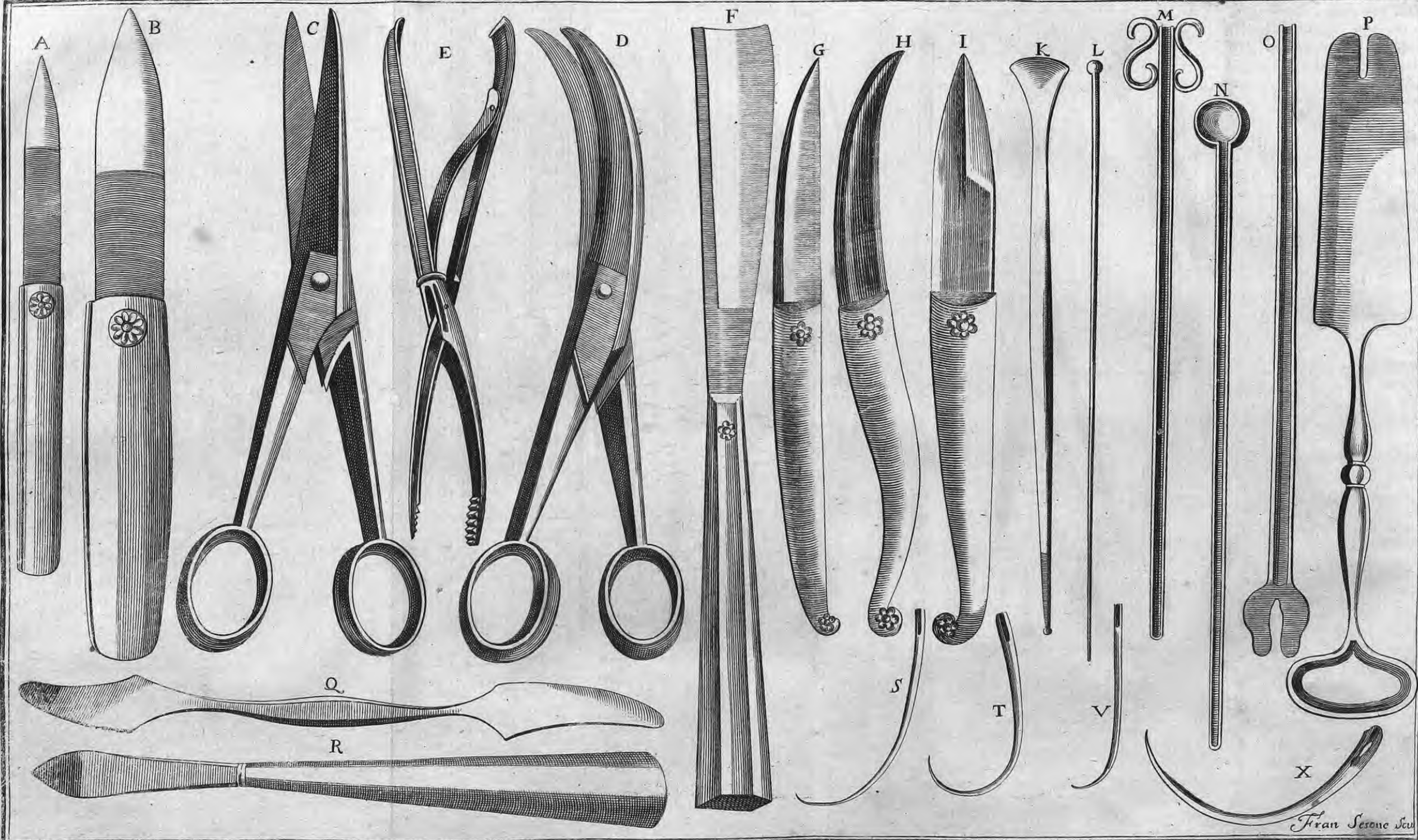
Quibusnam
 medicamen-
 tis instru-
 tus semper
 debeat esse
 chirurgus .

XXXVII. Hæc de instrumentorum chirurgorum maxime necessariorum appa-
 ratu dicta sufficiant : progrediendum nunc quoque ad alia est , quibus , tanquam
 rebus in curatione chirurgica valde necessariis , nunquam non instructum chi-
 rurgum nostrum velimus . Pertinent huc *præcipua quedam medicamentorum ge-*
nera : cuiusmodi e. c. sunt *unguentum* digestivum vulgo appellatum , *unguentum*
Ægyptiacum , aut *fusum WURTZII* , pro mundandis sive abstergendis vulne-
 rum ulcerumque sordibus ; tum *balsamum* aliquod *vulnerarium* , *ARCÆI* v. c.
Samaritanum , *Peruvianum* , *Copayvæ* , de Mecca , aliudve simile quodlibet ,
 quorum multa prostant . His adjungendum quoque porro est unum alterumve
 emplastrum , *diapalmæ* v. c. *diachylum* aut *stypticum CROLLII* , utpote quo-
 rum amplissimus ubique ferme usus est . Neque vero deesse chirurgis unquam
 debet *vitrioli cærulei* frustulum aliquod , ad exedendas nempe carnes luxuriantes
 sive incrementales , sanguinis item profusiones cohibendas . Vitriolum ubi defue-
 rit , adhiberi ejus loco poterunt ad carnes inutiles exedendas *alumen ustum* ,
mercurius præcipitatus ruber , *lapis* item *infernalis* , seu aliud quodcunque medi-
 camentum corrodens , quod & pro excitandis fonticulis , aperiendis abscessibus ,
 & si quæ sunt alia hujusmodi , usui esse potest . Sed in promptu quoque semper
 chirurgus habeat certam aliquam *linamentorum* , quæ vulgo *charpie* vocant , por-
 tionem , ut scilicet , omni cunctatione abjecta , celeriter succurrere vulneratis
 queat ; utpote quos nimia sanguinis profusio , si quando chirurgus imparatus ac-
 cederet , extinguere facili negotio poterat . Quæ ipsæ quidem rationes etiam at-
 que etiam nos movent , ut a *fasciis* quibusdam nunquam prorsus vacuum chi-
 rurgum nostrum exponemus .

Virtutes chi-
 rurgi quæ-
 nam sint .

XXXVIII. Dictum superius est , (*N. II.*) illos cum primis laudabiles sese
 chirurgos præstare , qui manuum instrumentorumque potissimum adminiculo cor-
 poris

Fran. Sessone Scul.

poris humani morbis promte mederi possint. Jam qualia sint in instrumentis imo & medicamentis illis præcipua, hætenus equidem declaravimus. Itaque nunc illud exponendum adhuc restat, qualibus nimirum quibusve virtutibus instructus esse debeat chirurgus, si quidem officio suo satis omnino facere voluerit. In primis vero corporis certa agilitas animique constantia qualis in chirurgo requiratur, elegantissimis, prouti quidem solet, verbis, exposuit CELSVS: (a) *Esse, inquiens, chirurgus debet adolescens, aut certe adolescentia propior; manu strenua, stabili, nec unquam intremiscente, eaque non minus sinistra quam dextra promptus; acie oculorum acri, claraque, animo intrepidus, immisericors, sic, ut sanare velit eum, quem accepit, non ut clamore ejus motus, vel magis, quam res desiderat, properet; vel minus, quam necesse est, se- cet: sed perinde faciat omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriretur.* Interim tamen ita se gerat velim, ut nihil temere, nihil crudeliter agat, neque ægris citra necessitatem dolores excitet. In primis vero operam det, ne, quantum in se est, sua culpa, metu aut temeritate ægrotantibus damnum inferat.

1. Corporis agilitas.

2. Animi constantia.

XXXIX. Neque vero binæ istæ, quarum mentionem nunc iniecimus, virtutes ad excellentem chirurgum sufficiunt; sed insuper aliæ quoque, a CELSO hic prætermittæ, apprime utiles videntur esse atque adeo necessariae. Sic enim nemo facile excellere in arte chirurgica poterit, nisi qui insigni quoque rerum anatomicarum & medicarum scientia, excellentique præterea ingenio præditus deprehenditur. Siquidem his maxime dotibus efficiatur, ut non singulas solum verasque morborum causas & circumstantias sagacissime peruestigare, sed & optimam medendi viam, atque commodissima quoque instrumentorum genera seleligere, vel, ubi opus fuerit, nova ac meliora excogitare felicissimeque applicare queat. Quum e contrario illi, qui his chirurgicæ principiis aut virtutibus destituuntur, nunquam boni evadent chirurgi, sed pestilentissimos ut plurimum, quin & capitales quandoque errores in curationibus suis admittent.

3. Sufficiens anatomica medicæque artis scientia, adjuncta simul prudentia.

XL. Jactis fideliter solidis ejusmodi, quæ jamjam commendavimus, chirurgicæ fundamentis, comparatisque laudatis chirurgi boni virtutibus, adjungenda erit professorum institutis scriptorumque lectioni exercitatio. Itaque strenui chirurgicæ cultores in eam præcipue curam incumbant, ut præter ægros & curationes, quos hinc inde videre possunt, majora illa, tum in castris, tum in amplioribus quoque civitatibus obvia passim nosocomia, quam fieri potest, solertissime frequentent. In his enim quum magnus plerumque reperitur ægrotantium numerus, qui manuum auxilio indigent, mirum videri haudquaquam debet, si quis probe in iisdem versatus vel intra unius etiam anni decursum plura morborum vulnerumque, sed & curationum genera perspiciat atque cognoscat, quam cognoscere alias aliis in locis per omnem vitam suam vix ac ne vix quidem potuisset. Sed quo felicius in publicis ejusmodi chirurgorum gymnasiis chirurgicæ candidati proficiant, observandum illis solertissime semper est, quæ morborum genera, qua ratione, quibusve artificiiis, quo denique successu ab ingeniosis longoque harum rerum usu exercitatis magistris tractentur. His ipsis observationibus quasi præparati, magistrorumque consiliis adjuti, ipsimet etiam tandem, primo cadaveribus humanis, ac deinde, qua data occasione, manum ægris corporibus diligenter admoveant. Valet enim utique hic tritum illud: non lectione, non meditatione, non disputatione, sed usu fieri artificem & magistrum.

4. Frequens in nosocomiis exercitatio.

XLI. Tandem ut ne qua forte ipso aspectu fastidium ægrotantibus, iisque in-

5. Urbanitas & mundities.

(a) Vid. Lib. VII. præfat.

14 INTRODUCTION.

interdum delicatioribus, principibus puta, nobilioribusque aliis, vel horrorem etiam chirurgus adferat, cavendum sollicitè est, ne quid agreste in moribus, sordidumque in vestibus eluceat. Morum enim elegantia & urbanitas quemadmodum alias semper fere ad honestiorum virorum benevolentiam conciliandam faciunt; sic & vel maxime in morborum curationibus illud præstant, ut ægotantium animi non mediocrem de sui corporis salute in chirurgi prudentia positam spem, cujus mira plerumque efficacia est, concipiant.

Chirurgi officia apud ægros consistunt in eo, ut.

(a) Morbum ipsum prius exploret.

(b) An & quomodo curandus sit, perpendat.

XLII. Atque istis quidem principiis, istis virtutibus atque experimentis rite imbutus & quasi præparatus chirurgus confidentissime jam morborum curationes aggredi poterit. Quas ipsas vero ut felicissime semper, quoad ejus fieri potest, absolvat, danda etiam atque etiam opera est, ut, quæ propter ipsam artis suæ professionem injuncta sibi esse novit, officiis exactissime satisfaciatur. Simulatque nimirum opem rogatus ad ægrum accesserit, percontari ante omnia, bene sic præcipiente HIPPOCRATE, vel ex ægri familiaribus, vel ex ejus domesticis, vel denique ex ipso ægro debet, *quid patiatur*; quidve in primis doleat; deinde qua de causa, & quamdiu jam malum duraverit. Quin ipsemet, nisi forte aliud quidpiam obtiterit, ægram corporis partem circumspiciat, curateque simul omnia, quæ vel audivit vel vidit, perpendat, quæ morborum causis atque indoli detegendis inservire quodammodo possint, ut sic ad veram morbi cognitionem perveniat.

XLIII. Explorato jam isthac ratione ægotantis morbo, disquirendum protinus solerter est, cuiniam præcipue morborum classi accensendus idem sit, seu, quod perinde est, num forsan insanabilis sit, nec ne; sanabilis autem ubi fuerit, difficiliorem habeat an promptiorem curationem: possitne medicamentorum beneficio adhuc curari, an ferrum in manus postulet. Tutior enim leniorque via, ut rectissime de Medicis pronunciat CICERO (a), periculosis reliquis merito præferenda, lenissimaque tentanda semper prius sunt remedia; ne scilicet ægotantes doloribus præter necessitatem discrucientur, vel in ipsum etiam vitæ periculum temere conjiciantur. Gravioribus autem morbis periculosa etiam & ancipites sæpe sunt adhibenda curationes. Peccant igitur, & gravissime quidem hic peccant illi, qui pessimo circumforaneorum exemplo, quoslibet continuo homines, hernia laborantes, nulla prorsus ætatis illorum aut corporis ratione habita, periculosis admodum, imo vero mortiferis quandoque per scalpellum curationibus submittunt, quum tamen maxima eorum pars longe mitiori via & tractari & curari potuisset atque adeo debuisset (b). Quod si autem gravem metum subesse, proindeque ægrum servari penitus haud posse, chirurgus intellexerit, indicare præsentissimum vitæ periculum, vel ægro, vel quod sæpe melius, familiaribus, quam dissimulare consultum magis esse videatur; ne scilicet, si victa ars malo fuerit, vel ignorasse vel etiam fefellisse idem existimetur.

XLIV.

(a) Lib. I. de Officiis cap. 24.

(b) Spectat huc, mea quidem sententia, illius circumforanei vel agyræ exemplum, qui herniæ non usque adeo periculosa curationem in puerulo, sex circiter annos nato, sectionis sed & castrationis beneficio tentaverat. Ex quo quum egomet, absentibus arbitris, quærerem, quare præter necessitatem periculosa adeo sectionem tentaverit, & cur non vinctura sive fascia potius idonea ipsum curasset, quum tamen omne istud malum commode satis hac ratione in tenera ista ætate tolli potuisset? tum is ingenue confitebatur, se lucri ergo id fecisse, atque alias etiam facere: fasciam enim ab ægotis vix unico nummo unciali, sectionem vero decem, viginti, pluribusve interdum redimi. Sed istiusmodi circulatorum mores valde iniqui atque adeo impii sunt: siquidem ægrorum saluti pessime sic consulitur. Quod ipsum paulo post in misero quodam rustico dictus antea circulator luculenter demonstravit, utpote quem isthoc solemni suo incidendi artificio crudelissime interfecit. Conf. Dissertat. nostra de Kelotomie abusu tollendo.

XLIV. Quod si vero sanabilem utique morbum esse chirurgus cognoverit, sed tamen ejusmodi, ut medicamentorum vires superet, ferrumque desideret; tum id quoque tempestive declarandum ægrotantibus est, iisdemque dictam curandi viam approbantibus, aut saltem non renuentibus, ipsa curatio quamprimum prudenter suscipienda. Non enim illud solum curare chirurgum oportet, ut morbi sævitia, doloresque opportune imminuantur; sed & vel maxime id quoque providere, ne, si forte periculum in mora est, propter ipsam chirurgi cunctantionem, graviores morbi sensim sensimque ingravescant, vel prorsus etiam insanabiles evadant. Contra vero in morbis curatu difficilioribus, ubi non tam in mora, quam potius in ipsa curatione, propter abditas illorum circumstantias, periculum est, tum demum optime sibi ipse non minus quam ægro chirurgus prospicit, quando simul alios salutaris artis peritos, & medicos & chirurgos in consilium adhibet, quibuscum de vera morbi natura recteque instituenda curationis optima ratione deliberare prius queat, quam ferrum ad ægras corporis partes applicet. Namque hac ratione cavetur, ne forte conjectura vel audacia sua, præsertim in personis splendidioribus, chirurgus periclitetur, vel culpa alicujus erroris aut nimiae festinationis, si res forte male cedat, ipsi adscribi queat, vel imprudenter etiam occidisse, quos forsitan non servavit, neque servare potuit, videatur. Quod ipsum quoque permoveere semper chirurgum prudentem debet, ut, quibus forte imparem sese esse intellexerit, periculosas, difficiliores atque ancipites curationes, peritioribus iisdemque exercitioribus chirurgicæ professoribus, si haberi possint, committat.

(c) Tempestive, sed circumspicite tamen ipsam curationem suscipiat.

XLV. Singulis ita jam circumspicis, præparanda solertissime, priusquam ipsa operatio suscipiatur, omnia sunt, quæ vel ad incisionem, vel ad deligationem, vel ad quamcumque demum aliam actionem necessaria videntur. Sed ista quidem apparatus atque instrumentorum præparatio non in ægri conclavi, aut ægris ipsis, præsertim si aliquanto molliores iidem fuerint, respicientibus fiat, ne scilicet illarum rerum conspectu intempestivo terrore correpti, vel nimium quantum a chirurgi manu sibi metuant, vel facilius animi deliquium patiantur, atque sic ipsas chirurgi actiones, non sine suo ipsorum damno, turbent. Eandem quoque ob causam arcenda semper ab ægris, præsertim timidioribus, nimia spectatorum cum primis inutilium turba est. Præterquam enim, quod istiusmodi ægris spectatores quasi totidem carnifices appareant; vel eam quoque ob causam molesta solet esse nimia istiusmodi adstantium multitudo, quod verendum plerumque sit, ne, vel ob interceptum lumen, vel ob nimiam loci angustiam, ipsum chirurgum impedian, quo minus ex sententia uti suis artificiis queat. Ut nihil nunc de eo dicam, posse quandoque summa inde provenire damna, si scilicet chirurgus in supprimendis v. c. suffusionibus, paullo imprudentius ab alio vel urgeatur vel impellatur.

(d) Instrumentorum necessarium apparatus rite prius præparet.

XLVI. Ad operationem sive curationem ipsam ubi procedendum est, animus semper, quibuscumque demum modis potest, miseris ægrotantibus addere studeat chirurgus, blandissimis nempe verbis pollicendo, se, quantum quidem fieri potest, celerrime mitissimeque singula effecturum. Igitur festinandum omnino in curationibus est, sed lente tamen ac provide: quemadmodum supra jam tum (N. XXXVIII.) indicavimus. His enim rationibus in primis cavetur, tum ut ne diu nimis torqueantur, tum etiam ut immunes a damno præstentur ægrotantes. Quin & ipse chirurgus eam reportare hinc solet laudem, quod opinione citius, blandius ac prudentius singula confecerit (a).

(e) Animum ægris semper addat festinantem, sed lente.

XLIV.

(a) Spectant huc quodammodo ea, quæ CELSVS affert L. III. cap. 4. in principio; ubi Asclepiades dicit, officium Medici esse, ut tuto, ut celeriter, ut jucunde curet.

(f) *Post operationem vulnus deliget, novisque malis occurrat.*

XLVII. Peracta jam, quæ ad levandum corporis morbum necessaria videbatur, operatione, tantum abest, ut penitus sese explevisse munus suum chirurgus existimet, ut potius de aliis etiam, si quæ reperiri forte possunt, salutis præsidii summopere sit sollicitus. Sic enim ex causa *cobibendum*, quoties ægrorum status id postulat, *sanguinis profluvium* est, *vulnus solertissime deligandum*, læsumque corporis membrum situ quam maxime commodo deponendum, ac denique circumspicte semper providendum, ut non nova solum, quæ adventare forte poterant, mala tempestive avertantur, sed ipsa quoque sanitas quamprimum ægris restituatur.

(g) *de die-za ægris prospiciat.*

XLVIII. Igitur *de justa quoque victus ratione, aere item salubriori, commo- diffimo denique conclavi*, diligenter ægotantibus prospicere chirurgus debet; requiem vero & patientiam ita semper illis commendare, ut & omnem animi ægritudinem abjiciant, &, si quæ porro etiam suspiciendæ chirurgo incisiones aliæve actiones salutare sunt, haud iniquo animo easdem admittant. Eandem ob causam id quoque cavendum sollicite videtur, ne istiusmodi quidpiam ægris objiciatur, quod perturbare illorum animos iracundia, terrore aliisque id genus affectibus gravioribus queat. Si quid enim aliud, animi certe perturbationes corporis salutis morborumque curationibus inimicissimæ sunt.

(h) *Visitationes nimias impediat.*

XLIX. Tandem illud quoque providere, quantum quidem potest, prudens chirurgus debet, ne scilicet *nimie sint ægrorum* ab amicis, nedum ab inimicis atque odiosis hominibus *visitationes* sive salutationes. Verendum enim hic est, ne sermonibus ultro citroque missis, vel quies ipsorum turbetur, vel etiam maxime, si morbis aliquanto gravioribus decumbant, læsa corporis membra justo magis defatigantur. Interim tantum abest, ut omni amicorum aliorumve hominum jucundorum ac festivorum convictione ægrum interdictum velimus, ut potius magno eandem opere commendare sustineamus. Hujus enim beneficio ægotantium animi sensim sensimque a dolorum molestiarumque memoria abstrahuntur, subindeque reficiuntur. Tametsi, quod iterum iterumque monendum hic ducimus, audiendo potius, quam loquendo tempus suum fallere ipsi debeant.

(i) *In præsagiendo & promittendo circumspicte admodum se gerat.*

L. Denique tametsi artem conjecturalem medicinam CELSVS (a) quondam appellavit; tamen illud quoque monendum hic restat, *circumspicte admodum & caute in his ipsis conjecturis* ac divinationibus suis, vel, quod perinde est, *in præsagiendis morborum eventibus versandum* chirurgus esse: ne scilicet, agyrtarum more, vel morborum quorumcunque, licet insanabilium, vel sanabilium etiam feliciorum promptiorumve, quam ipsorum indoles permittit, curationem spondeat. Si qui enim in ejusmodi prædictionibus ac pollicitationibus justo promptiores sunt ac faciliores, periculum est, ne, si victa ars malo fuerit, ii vel ignorasse morborum naturam, vel ægros fefellisse videantur. Quemadmodum illud quoque, si & rationem & CELSVI sequimur (b) *histrionis est, parvam rem attollere, quo plus præstitisse videatur*. Utrumque vero ab honestioris chirurgi persona semper debet esse quam alienissimum. Prudentis enim est vere atque ex animo, quod ejus fieri potest, dicere, qualis sit ægotantium status; sanabile sit an insanabile malum; & quanta denique sanitatis spes reliqua videatur: sic tamen, ut curiosius circumspiciat, ne, quod per se exiguum est, majus curantis negligentia fiat. In casibus dubiis, ubi scilicet gravis metus sine certa tamen desperatione est, sanitatis spem cum metu conjunctam adeoque ancipitem; malum autem ubi valde periculosum est, in difficili rem esse, periclitantis familiaribus chirurgus indicet. Quin etiam

(a) Vid. præfat. Lib. I. pag. 13. edit. Almelov.

(b) Vid. Lib. V. cap. 26.

etiam aliquando prudentis utique est, *eum*, qui *servari non potest*, non *attin- gere*, ne *occidisse videatur*, quem *sors interemit* (a). Iterim quicquid tandem sit, illud omnino datum sibi semper existimet esse chirurgus prudentior, ut perturbatos ægrorum animos, vel in desperatissimis etiam morbis, dulcissima, quantum potis est, salutis spe lætetur atque confirmet. Quemadmodum enim propter metum atque terrorem ingravescere nunquam non morbi consueverunt, sic spei atque lætitiæ usque adeo blanda plerumque vis est, ut morbos si non penitus tollant, saltem tamen imminuant.

LI. Quot & quænam sint præcipua chirurgi officia, hætenus equidem declara- vimus. Quando vero primum, quod de morborum exploratione agit, ut & sextum, quod ad læsæ partis deligationem pertinet, in primis solent esse necessaria, explana- tius ostendendum jam est, qua ratione in utriusque, tum in morborum exploratio- ne, tum in illorum deligatione versari prudentissime chirurgus debeat. Atque in explorandis quidem ac detegendis morbis, iisdemque gravioribus, varia sunt, qui- bus uti chirurgus queat, subsidia. Sic enim primo loco spectare huc solent ipsi *oculi*; utpote quibus vulnera, ulcera, tumores, fracturæ, suffusiones, sexcen- tique alii hujus generis morbi, ut plurimum cognoscuntur. Si quæ autem por- ro sunt, quæ visus aciem effugiunt, vel iis solis cognosci nequeunt; tum ocu- lis adjungendæ simul *manus* sunt, ut adeo *tactu* explorentur, quæ nudo visu explorari satis haud poterant. Fieri illud ipsum solet in quibusdam fracturis, luxationibus, abscessibus, herniis, œdematibusque, & si quæ sunt ejusmodi. Neque vero nullus *instrumentorum*, quoque præsertim *specillorum*, hic usus est: idque in primis in vulneribus, ulceribus, fistulis, cranii fracturis, vesicæ cal- culis, similibusque aliis membrorum noxis detegendis. Deinde *aures* etiam ad- hiberi non incommode in cognoscendis quibusdam morbis possunt, imo vero debent. Ut enim nihil nunc de eo dicam, vel ex solis etiam ægrorum, aut, qui horum curam gerunt, necessariorum relationibus morbos eorumque cau- sam & naturam quandoque disci; nihil de eo, stridorem ossium, auribus per- ceptum, eorundem fracturas sine omni prorsus fallacia significare; in dete- gendis certe, si quæ forsan in vesica delitescent, calculis usque adeo insignis aurium solet esse usus, ut, nisi strepitus, specillo in vesicam immisso, atque ad lapideam materiam allidente, excitatus, eosdem proderet, nunquam fortas- se satis certi de calculorum præsentia redderemur. Denique in dignoscendis morbis quibusdam prope necessarius quoque deprehenditur esse *odoratus*. Hujus enim beneficio vulnus vel ulcus putridum & impurum a puro dignosci facilli- me potest; ita & in partu difficili ac diuturno ex insigni foetore, quem fo- tus adhuc in utero hærens emittit, certi reddimur, foetum non amplius vive- re, sed jam mortuum esse; id quod sine foetore hoc vix unquam certe cogno- scere possumus. Simili prorsus ratione odoratus quoque facit ad faciliorem ca- riei ossium, canceri exulcerati aliorumque his vicinorum morborum dignosin, peculiarem omnino odorem exhalantium. Qui igitur in morborum exploratione hisce sensuum & instrumentorum adminiculis rite utitur, illum recta eorum co- gnitio raro deficiet.

LII. Sed incidere tamen quandoque casus quidam in chirurgica possunt, imo vero solent, ubi ad dignoscendos morbos neque sensus externi, neque instru- menta sufficiunt: sed *judicium* utique ac *ratio* in consilium diligenter advocari debent, proindeque vera morborum indoles ex variis symptomatibus quasi ra- tiocinando indagari. Respexisse huc videtur communis ille omnis medicinæ pa-rens, HIPPOCRATES, dum *quæcunque*, ait (b) *oculorum conspectum effugiunt*,

Heisteri Chirurgiæ Tom. I.

(a) Ibidem.

(b) In Lib. de Arte.

Explorandis morbis inser- viunt.

(1) *partim sensus atque instrumenta.*

2. *Partim ipsa quoque ratio.*

ea mentis oculis obtinentur & superantur. Sic enim ubi quispiam propter *gravio-rem capitis* vel ex lapsu, vel ex ictu *percussionem*, sed sine omni tamen exter-
narum partium læsione, absque sensu quasi profunde dormiens jacuerit; tum
ratio ex his ipsis indiciis statuere facile poterit, partem aliquam capitis inte-
riorem læsam, indeque sanguinis aliquid effusum in cranium esse, cui proin-
de, quibus fieri illud ipsum commodissime potest modis, si medicamenta pa-
rum faciunt, exitus parandus sit. Eadem propemodum ratione se res habet in
empyemate: quamvis enim hic, prægressa pulmonis, & quæ latera intus con-
tegit, membranæ, sive pleuræ inflammatione, pus in thoracem descendat,
sensu tamen externo sæpe vix, ac ne vix quidem percipi illud ipsum potest;
ideoque cum ex præcedenti morbo, tum ex præsentibus, quibusdam sympto-
matibus dijudicari & conveniens remedium inveniri debet. Atque sic se res
habet variis aliis in casibus.

LIII. Sed dispiciendum nunc quoque ulterius est de iis rebus, quæ ad
membrorum *deligationem* in primis accommodata sunt. Spectant huc primo loco
linamenta carpta (a), *Charpie* gallis vocata; siquidem ex linteo, mundo
præsertim ac detricto, sive molliori per rasuram discerpto, aut in filamenta
dissoluto, conficiuntur. Ex his ipsis linamentis carptis varia construi a chirurgis
solent *glomera*, diversis nominibus, pro diverso singulorum habitu, insigniri
solita. Sic enim illa, quæ ad ovatam vel orbiculatam formam quam proxime
accedunt, *plumaceola* latinis barbaris, *Plumaceaux* gallis, propter priscam ipso-
rum ex plumis complicato linteo inclusionem, dici consueverunt.
(Vid. Tab. II. litt. A. & B.) Quæ teretem magis & cylindricam, aut oli-
varum atque dactylorum nucleis propiorem figuram habent linea *glomera*,
Bourdonets gallis appellantur, latine *glomera cylindrica* haud fortassis inepte di-
ceres. Magnitudo illorum varia, ceu patet ex fig. litt. C. D. E. insignitis:
sic & quandoque filum aliquod circa medium fere illis adnectitur; quemadmo-
dum figuræ litt. F. & G. notatæ luculentissime docent. Utriusque generis glo-
mera linea, præsertim priora ista, sicuti affabre atque eleganter contexere illa
volueris, peculiarem quandam longoque harum rerum usu acquisitam artem
sibi vendicant. Qua quum non pauci destituuntur, inepta valde sunt, quæ apud
quamplurimos chirurgos vulgares deprehendimus, *glomera*.

Linamenti
carpti usus
quotuplex
fit.

LIV. *Glomerum* istiusmodi *lineorum*, præsertim *cylindricorum*, varius est
usus. Adhiberi enim ea solent 1. *ad cohibendum sanguinem in vulneribus recen-
tibus*, atque ita quidem, ut linamenti carpti affatim in ipsum vulnus farciatur,
antequam fasciis illud ipsum circumcingitur. Quod si vero linamenta istiusmodi
forte defecerint, frustulis linteolorum siccorum conceptis, rudiorive modo
contortis, adimpleri vulnera sanguinisque profusiones eodem, aut forte adhuc
meliori effectu supprimi possunt. In sanguinis profluviiis vehementioribus liquo-
re styptico, alcohole vini, aut oleo terebinthinæ imbuenda, vel & pulvere
adstringente conspergenda prius sunt, quam vulneribus immittuntur: qua de
re infra prolixius differemus. Deinde 2. *ad vulnera quoque glutinanda & sa-
nanda* conferre haud parum solent *glomera* nostra linea; si nimirum digerente
quodam unguento (*digestivum* vulgo dicunt) balsamo sive alio id genus un-
guento vel liquore vulnerario imbuta rite ipsis insinuantur. Neque vero mi-
nor illorum usus est 3. *in vulneribus atque ulceribus siccandis* eaque cicatrice
claudendis. Denique 4. *apta quoque sunt ad glutinationem sive concretionem oris
vulnorum eo usque impediendam*, donec imus illorum fundus coaluerit. Tandem
etiam 5. *apprimere necessaria sunt linamenta ejusmodi ad quasvis aeris injurias
a vulneribus avertendas*. Quæ filum adnexum sibi habent *glomera* linea, (Vid.
Tab.

Tab. II. litter. F. & G.) adhiberi ut plurimum solent in vulneribus & ulceribus aliquanto profundioribus, ac prima quidem; quibus alia dein filo neutiquam instructa, ad reliquum vulnere ejusmodi spatium adimplendum, pro re nata, superingeruntur. Siquidem hac ratione non ipsa solum hæc linamenta in deligationibus commodissime semper extrahi, sed & vel maxime caveri quoque potest, ne quid forte eorum in imo vulneris sinu abditum remaneat. In vulneribus magnis, & cum primis in femoris aliorumque artuum majorum amputationibus, quæ insignem linamenti carpti copiam efflagitant, ea vero non satis ubique, præsertim in castris, sæpe prostat, tantum carnem & ossa linamentis contegunt, hisque *stupea*, dein *glomera* paulo majora (*Plumaceaux d'etoupe* gallis appellata) superimponuntur: quorum figuras exhibent (litteræ H. & I. Tab. II. Quibus præsci quondam chirurgi usi fuerunt, *glomera*, e spongiis, plumis, lana vel gossypio confecta fuisse legimus: siquidem major apud illos linamentorum fuit caritas. Interim *glomera* linea reliquis omnibus quam longissime præstant, hodieque fere sola in usu sunt.

LV. Præter modo dicta linamentorum *glomera*, in vulnerum deligationibus quandoque etiam in usum vocantur TVRVNDÆ (*Tentes* gallis vocatæ) atque ex linamento carpto affabre circumvoluto, adinstar clavi cujusdam capitati, parari solitæ. Quanquam illarum magnitudo, i. e. longitudo & crassities, pro ipsa vulnerum diversitate, varia est; ceu liquet ex figuris Tab. II. litt. K. L. M. & N. notatis. Præcipuus ejusmodi turundarum usus est in vulneribus atque ulceribus aliquanto profundioribus: siquidem illarum beneficio 1. non medicamenta solum ad intimos vulnerum sinus ac recessus referuntur; sed 2. impediri quoque potest, ne exteriores vulneris partes prius coeant, quam interior ejusdem fundus sanescere deprehenditur. Accedit denique 3. quod earundem subsidio purgari a cruore aliisque id genus sordibus vulnera quam aptissime queant. Ceterum non ipsis modo vulneribus accommodatæ, sed & vel maxime molles sint oportet, ne dolores cum ipso vulnere per easdem ingravescant. Sed ne qua forte ipsa etiam vulneris sanatio per turundas impediatur, sic omnino velim habeant chirurgicæ candidati, purgatis jam, quantum satis est, vulneribus, sinubusque illorum sensim sensimque coeuntibus, magis subinde imminuendas turundas, & quamprimum fieri potest, prorsus removendas. Quam ipsam vero curandi prudentiam quum passim neglectam a chirurgis deprehendere liceat, mirum videri haudquaquam debet, extitisse quondam, vel hodie quoque existere non mediocres artis salutaris doctores, qui omnem turundarum usum chirurgis interdicendum esse, cum CÆSARE MAGATO Italo, (a) BELLOSTIOQUE Gallo, (b) aliisque statuerunt. (c)

2. De Turundis ex linamento carpto confectis, earundemque usus exponitur.

LVI. Sed confici quoque, præter hætenus recensitas, turundæ quædam aliæ solent ex linteorum panniculis non discerptis, sed integris, in coni similitudinem contortis, & filo robustiori, juxta basin applicato, instructæ, ita tamen, ut propter discerpta inferius linamenta, paulo molliorem habeant apicem, ne scilicet noxa cum molestiis per easdem augeatur. Filum autem applicari eum præsertim in finem debet, ut, si qua forte & ipsa basis, licet amplior, per ipsum vulnus in ventrem vel thoracem descenderit, impune rursus extrahi turundæ queant. (Vid. Tab. II. Fig. O.) Observandum enim hic est,

De turundis e linteolo confectis.

C 2

(a) Vid. Ejusd. tract. de rara vulnerum medicatione.

(b) Vid. Ejusd. tract. Chirurgien d'ospital.

(c) Ob rei hujus dignitatem Academia Chirurgorum Parisiensium anno superiori præmium proposuit ei, qui verum turundarum usum optime docere; & exponere possit: quamvis Medicus Italus, Lupius, peculiarem libellum hac de re Venet. An. 1721. 8. evulgaverit, in quo hoc de argumento satis prolixè proposuit.

est, turundas has adhiberi potissimum solere in vulneribus ad ipsum pectoris aut ventris cavum penetrantibus; ne scilicet eadem prius glutinentur, quam cruor cum aliis materiis purulentis omnibus evocatus inde fuerit.

De turundis
intumescen-
tibus, nec
non de tubu-
lis ac fistu-
lis.

LVII. Tertium denique turundarum genus eo præcipue comparatum est, ut scilicet nimis angustum vulneris aut ulceris os sensim per easdem ampliari, quæque forsan intus delitescunt, sanguis atque sanies facilius inde extrahi, ipsaque medicamenta commodius ingeri queant. Conficiuntur ipsæ ut plurimum vel e spongiis peculiari modo præparatis, quam Galli *eponge præparè* appellant, vel ex gentianæ, rapæ, acori, symphytique radicibus arefactis: siquidem istæ res singulæ ejus indolis sunt, ut a pure vel sanie affluente multum intumescant, ipsasque vulneris oras diducant. Apparet hinc simul facile, quid sit, cur istiusmodi turundæ *intumescentes* (germanis *Quelmeissel*) appellari in chirurgorum scholis consueverint. Ad turundarum similitudinem proxime accedunt *tubuli* sive *canaliculi* isti argentei vel plumbei, quorum aliquando usus est in sanguine & pure, e vulnerum atque ulcerum quacunque angustia educendis; aliquando in aqua hydropicorum, aut urina evacuanda. Magnitudo illorum atque figura pro ipso vulnerum discrimine mirum quantum variæ sunt: quemadmodum *Tab. II. litteræ P. Q. R. S. T. V. X.* luculenter demonstrant. Reliqua enim plenius cognosci poterunt ex inferius de morbis, in quibus iis indigemus, speciatim tradendis.

3. De Em-
plastris qua-
dam propo-
nuntur.

LVIII. Ad deligationis apparatus in primis etiam referenda sunt emplastra: quæ quid sint, usque adeo manifestum plerisque est, ut proluxa descriptione neutiquam indigeant. Sunt autem varia admodum, imo vero innumera fere emplastrorum genera: quorum præcipua, quoad ipsam singulorum compositionem & mixturam, tum in aliorum libris, tum & vel maxime in *Augustana*, *Londinensi*, *Borussio-Brandenburgica*, *LEMERIIQUE* Gallica pharmacopœiis descripta reperiuntur. Atque induci quidem ut plurimum singulæ ejusmodi emplastra consueverunt linteolis, quandoque coriis vel serico etiam, pro diversis nempe vulnerum, loci ac personarum circumstantiis. Quod si pilosis forte corporis partibus imponenda emplastra sint, removendi prius novaculæ subsidio pili sunt, ut cuti melius adhæreant, & facilius rursus, si removenda, sine dolore auferri queant. Sed quo melius applicari eadem ubivis queant, ipsi membrorum corporis habitudini accommodanda semper illorum *forma* est. Igitur alia emplastra fieri debent rotunda, alia quadrata, alia triangularia, alia ovata sive elliptica, alia lunata, alia denique litteræ T. nec non crucis, ut vocant, Melitensis figuram habentia; prouti quidem ad oculum patet ex *Tab. II., num. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.* Sunt autem porro alia, quorum latus, pro re nata, vel alterutrum, vel utrumque etiam fingitur. *Vid. num. 9. & 10.* His denique ista etiam adjungenda emplastrorum genera videntur, quæ circa medium fere perforata, fracturisque, vulnus aliquod adjunctum habentibus, destinata sunt; quo nimirum, ipsis etiam emplastris neutiquam semotis, vulnera & solvi & purgari, sed & denuo deligari commode semper possint. *Vid. num. 11.* Quantumvis autem variæ sunt, prouti ex adductis liquet, emplastrorum figuræ, tamen quadrata & rotunda usitatissima sunt; siquidem paucissima sunt corporis humani membra, quibus non applicari eadem apte possint, maxime si ipsa emplastrorum ora hinc atque inde forfice findatur sive incidatur.

Emplastro-
rum magni-
tudo itemque
usus quotu-
plex sit.

LIX. Emplastrorum *magnitudo*, perinde ut ipsorum figura, varia esse consuevit; siquidem illa respondere semper plagæ & læsæ corporis parti debeat. Ad emplastrorum *usum* denique quod attinet, longe amplissimus maximeque varius idem esse deprehenditur. Sic enim non balsamis solum, unguentis, pluribusque aliis hujus generis medicamentis, linamentis item carptis atque tu-

run-

rundis, ne e vulneribus excidant, retinendis serviunt; sed in primis quoque faciunt ad pus movendum, tumoresque & digerendos & maturandos, vulnera item glutinanda & sananda, ossa fracta jungenda, adusta corporis membra restituenta, dolores mitigandos, & denique etiam ad infirmiores partes roborandas. Sed ista quidem singula plenius cognosci poterunt ex inferius dicendis.

LX. Emplastris ac reliquo apparatusi superimponi ut plurimum solent *pulvilli* quidam, ex mundis atque his aliquanto mollioribus ipsoque usu ferme detritis linteolis, quater, sexies, octiesve complicatis, futura tamen fimbriaque carentibus, confecti. Hos prisci olim medici, propter figuram spleni sapissime haud ab similem, *splenia* dixerunt: galli vero *Compresses* nominant; siquidem non ad propulsandas solum aeris injurias, sed & vel maxime ad melius firmanda emplastra vulnerumque deligationes accommodati sunt. Adhibentur tamen etiam sæpe sine emplastris splenia, eademque modo sicca, modo certis etiam imbuta liquoribus, roborantibus puta, resolventibus, lenientibus, emollientibus, adstringentibus, refrigerantibus, tum & in primis variarum herbarum decoctis, vino item, vini spiritu, aqua, aceto, vel & oxycrato, nec non aqua calcis; iisdemque singulis nunc frigidis, nunc calidis, prouti nimirum ipsa morborum curandorum indoles modo hoc modo illud desideraverit.

4. Quid & quoruplicita sint splenia.

LXI. Enimvero spleniorum figuram & magnitudinem ubi spectaveris, haud sane minor illorum, atque emplastrorum diversitas, pro diverso scilicet ægrarum partium habitu, esse deprehendetur. Pleraque figuram habent *quadrata*; (vid. Tab. II. num. 12.) alia *oblongam*, splenique haud ab similem; (num. 13.) rursus alia *triangularem*; (num. 14.) alia denique *crucis* formam imitantur, (num. 15.) Propter situm vero, quem obtinent, spleniorum alia *recta* vocantur, alia *obliqua* alia *transversa*, alia item *annularia*, si scilicet brachium aut pedem circumcingunt, alia porro quendam quasi *asteriscum* sive *stellam* præ se ferunt. (num. 16.) Quædam in latere vel alterutro, vel etiam utroque media fere inciduntur, sive finduntur. (vid. num. 17. 18.) Quin & *hexagona* quandoque fiunt splenia, (num. 19.) vel *rotunda* aut *globosa* pilamque repræsentantia, sub alia quippe, ad curandam ossis humeri luxationem, reponenda. (num. 20.) Interdum etiam valde *minuta* parantur *spleniola*, eademque vel quadrata, (vid. num. 21.) ad vulnera vasorum sanguinem fundamentum obturanda & comprimenda; vel gracilia, (num. 22.) in futuris vulnerum ligandisque arteriis usurpari solita. Quæ tamen, sicubi emplastris superimponuntur, his semper debent esse paulo majora, siquidem illis contegendis sapissime destinata sunt.

Spleniorum figura & situs quoruplex sit.

LXII. Ceterum singula fere splenia eo potissimum spectant, 1. ut naturalem agræ partis calorem foveant, omneque frigus avertant; 2. tum ut res in deligatione sibi subjectas firmitus contineant; 3. hinc ut liquores vulneribus aliisque malis curandis aptos & commodius & diutius super parte læsa contineantur; denique 4. ut depressiora sive inæqualia membrorum loca repleant: pro firmiori scilicet vulnerum atque in primis fracturarum deligatione; tandem etiam 5. ne propter irritatam fasciis constrictioribus cutem, pruritus aliquis molestior sive dolores etiam excitentur.

Spleniorum usus quoruplex sit.

LXIII. Sed dispiciendum nunc quoque porro de *fasciis* est, *Bandes* gallice vocatis; utpote quarum longe amplissimus in deligandis ac vincendis partibus læsis solet esse usus. Neque enim spleniis tantum, emplastris rebusque id genus aliis melius in deligatione firmandis, sed cohibendis quoque periculosis sanguinis ex vulnere profusionibus, jungendisque fractis aut luxatis ossibus haud parum ipsæ inserviunt. Tametsi vero plenior atque accuratior fasciarum consideratio peculiarem aliquam, id est, tertiam chirurgicæ institutionis nostræ partem, jure

5. De fasciis strictim hic agitur.

jure merito sibi vindicaverit, visum fuit, breviter hinc in principio ea & quasi in antecessum perstringere, quæ chirurgicæ artis cultoribus in primis necessaria deprehenduntur.

Undenam
parari de-
beant fa-
scia.

LXIV. Scilicet observandum ante omnia hic est, fascias plerasque omnes, in vulnere, ulcerum, ossiumque, & fractorum & sede sua motorum, deligationibus adhiberi solitas, parari omnino debere ex linteamine puriori, paululumque detricto, sed tamen robustiori. Atque, ut commodiorem ipsæ firmioremque deligationem efficiant, providendum utique est, ut convenientem obtineant longitudinem ac latitudinem, & ut earumdem longitudo roboris causa ipsi filorum tractui respondeat. Sed absint quoque in illis oportet futuræ fimbriæque omnes, quantum fieri potest, ne scilicet inæquabilis partique læsæ molesta fiat deligatio. Ceterum quæ sit aptissima fasciarum magnitudo, infra planius explicabimus.

Fasciarum
species quæ-
dam enume-
rantur.

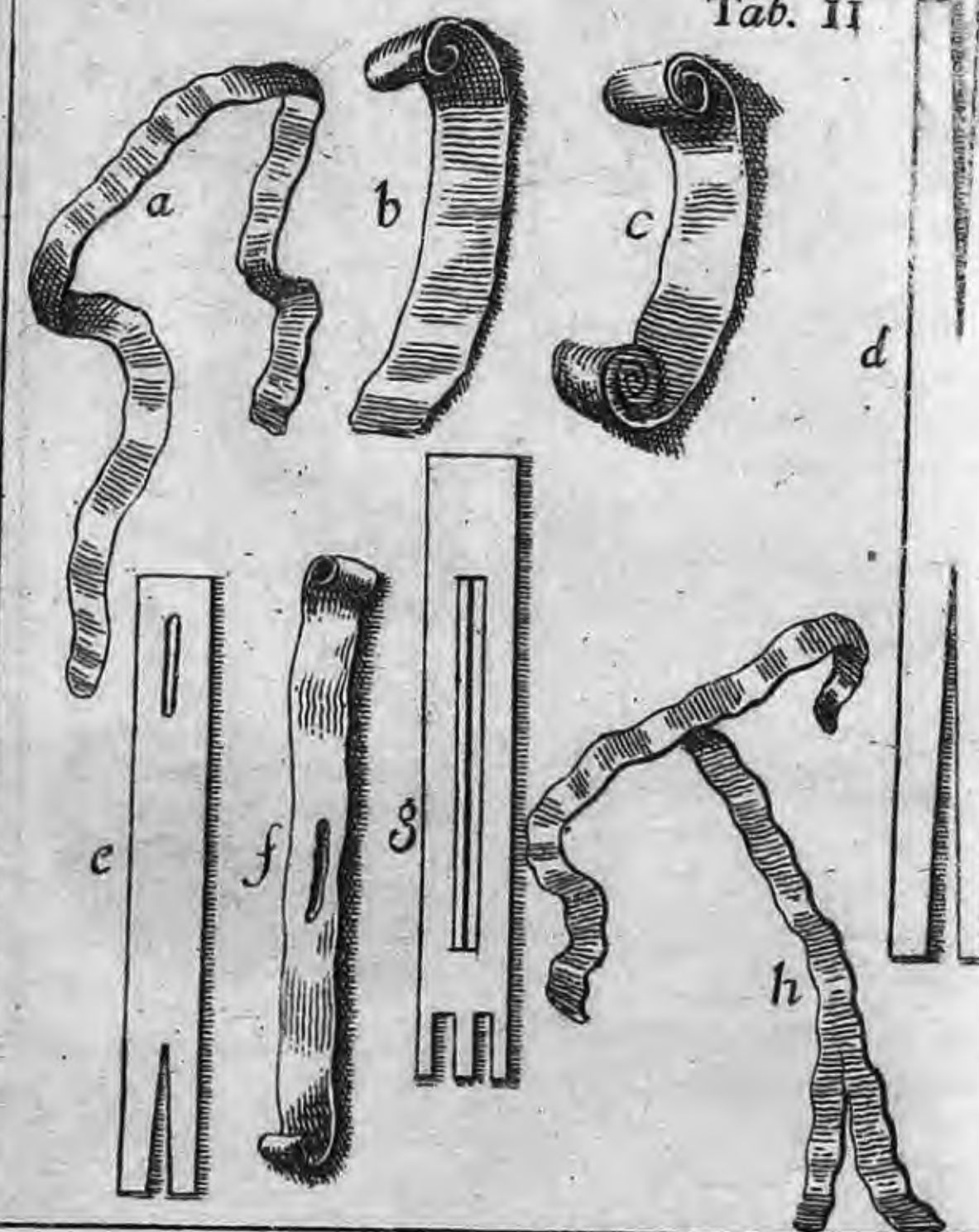
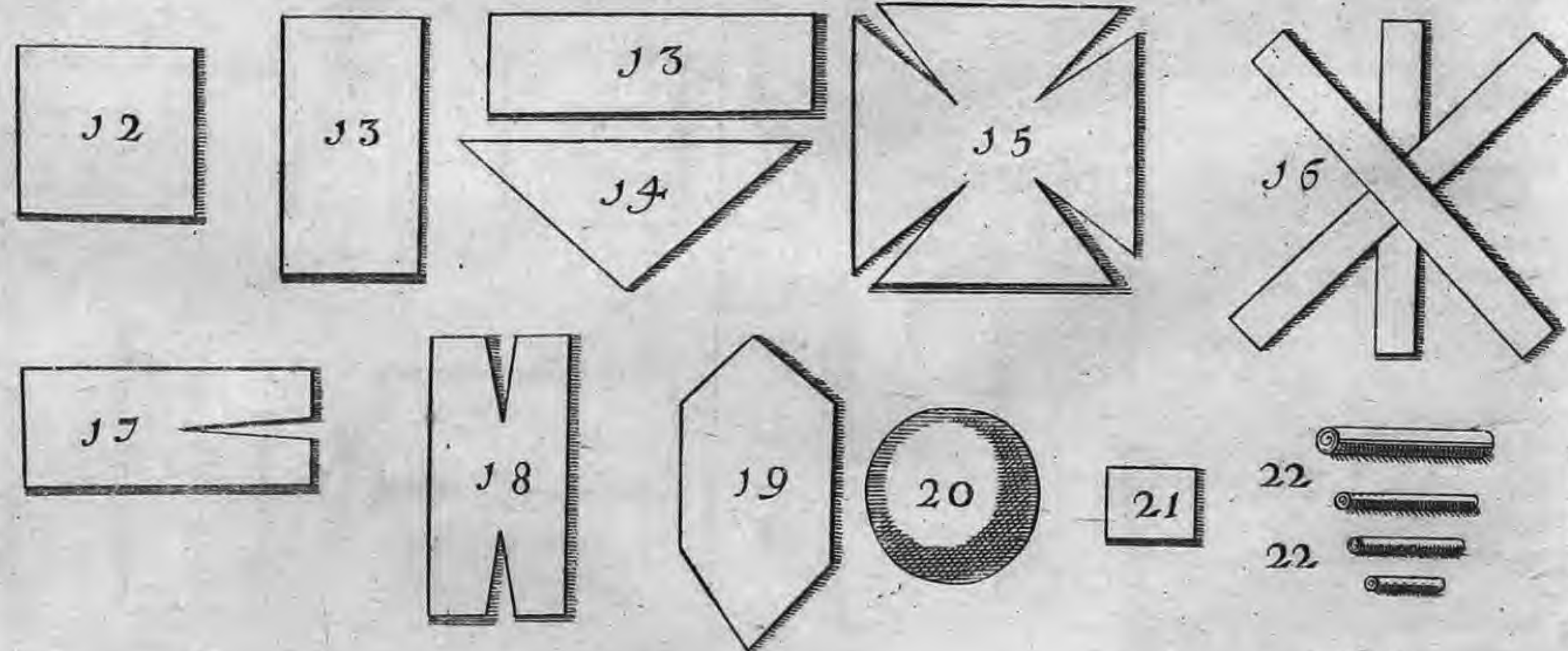
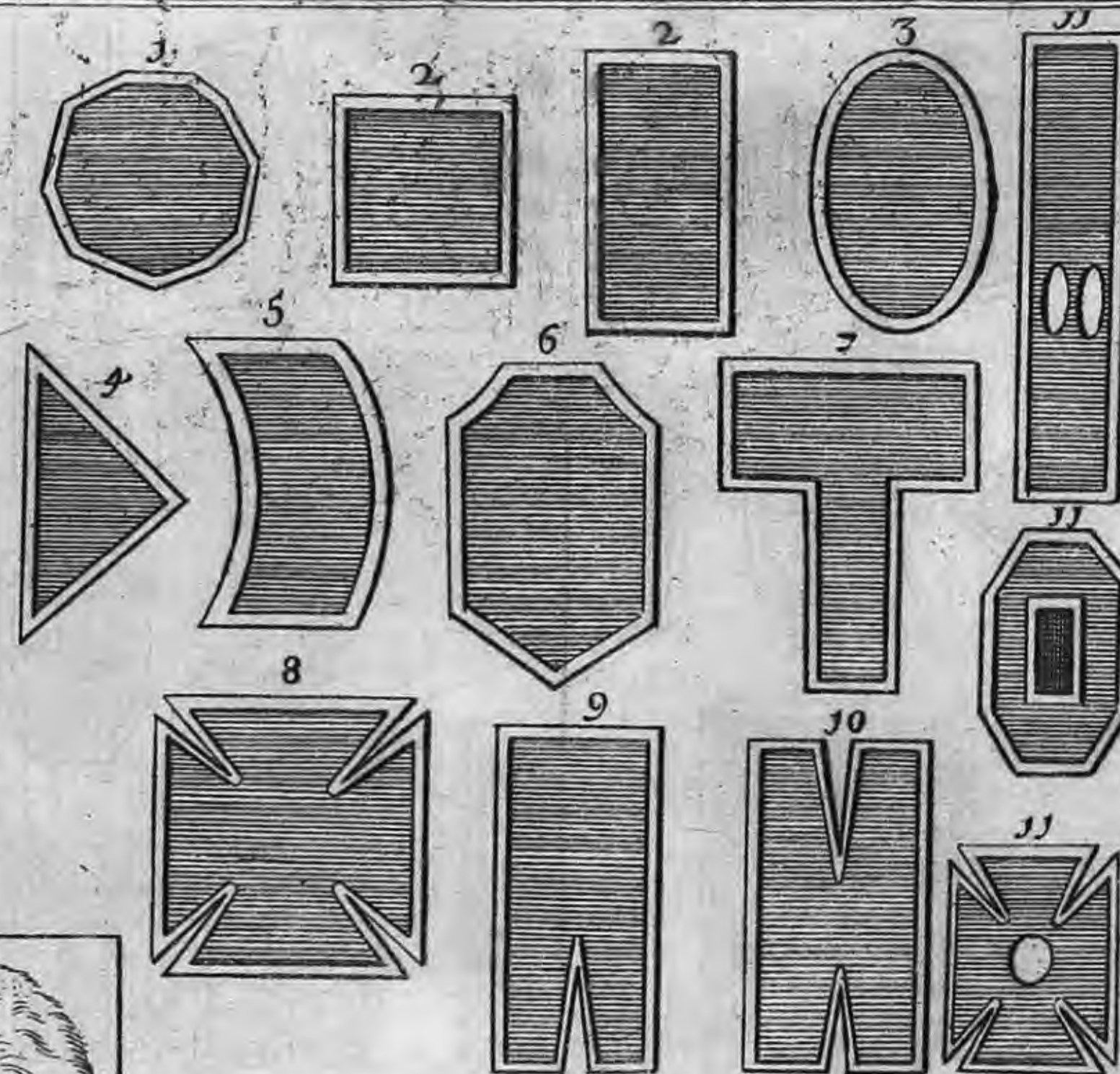
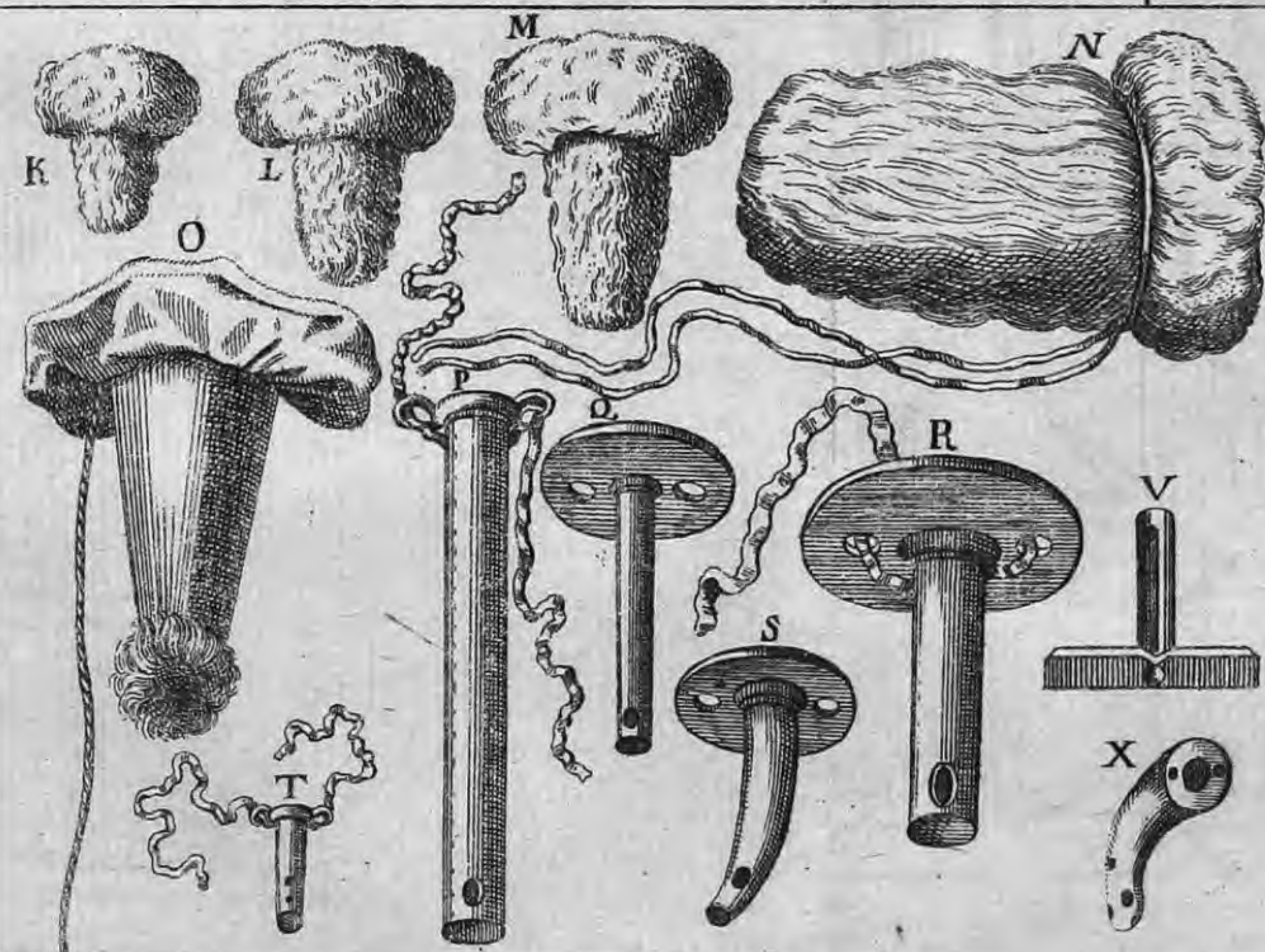
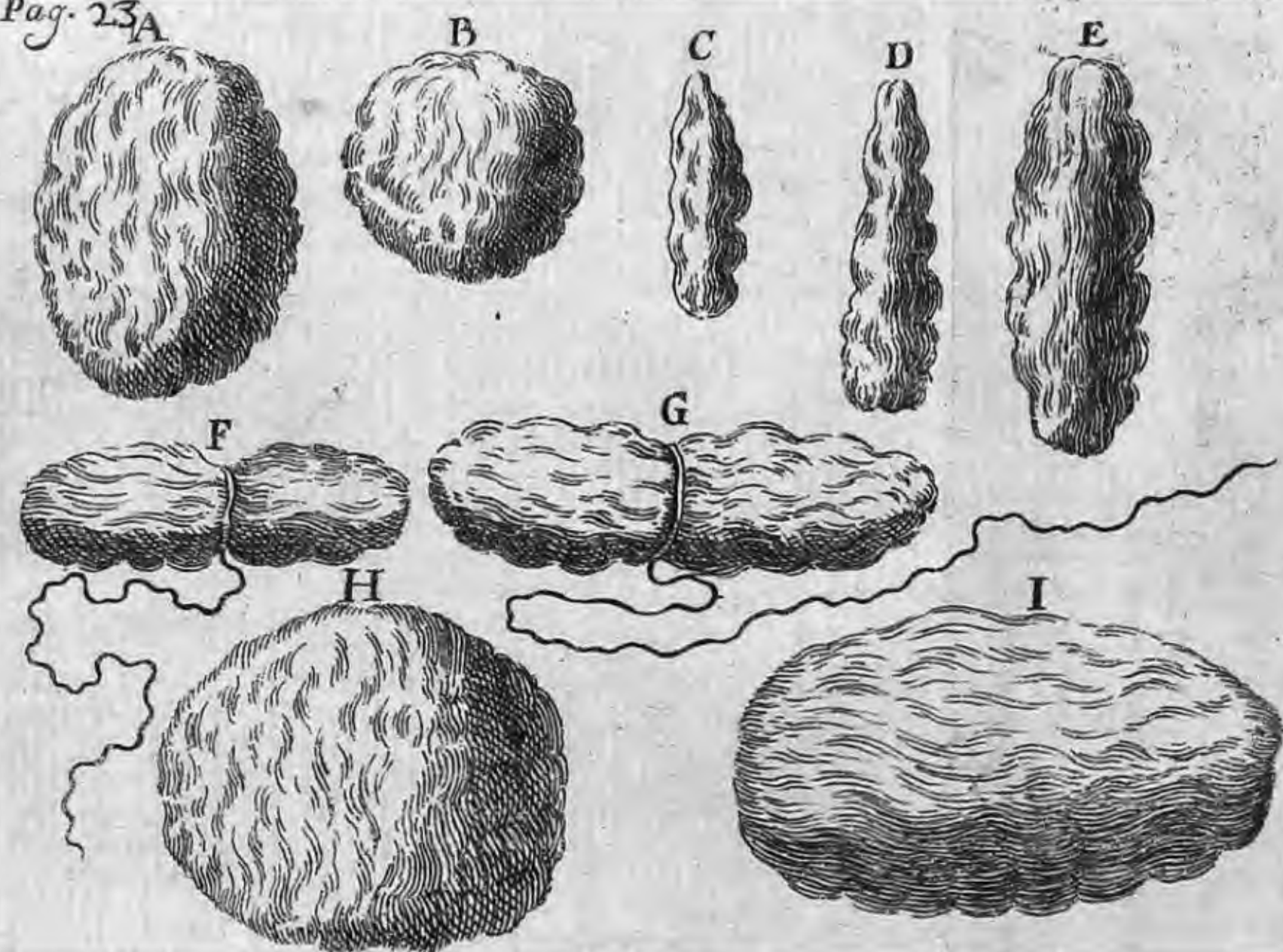
LXV. Sunt autem varix admodum, pro vario scilicet usu, fasciarum species: siquidem aliæ communes sunt, aliæ vero propriæ; quarum hæ non nisi certis quibusdam partibus vel morbis conveniunt: istæ vero nusquam fere non adhiberi possunt. Simili propemodum ratione distingui in simplices atque compositas fasciæ consueverunt; simplices enim dicuntur, quæ ex unico tantum eodemque continuo linteaminis frusto constant; compositæ vero, quæ ex variis, diversimode confutis vel incisis etiam aut fissis linteolis, conficiuntur. Simplissima ferme inter omnes eademque non convoluta est, quæ venarum incisarum deligationi accommodata est fascia, indice litt. a Tab. II. Proxima huic videtur, quam litt. b. repræsentat, ab alterutra sui parte conglomeratam, ideoque fascia unius capitis dici vulgo solitam. Quemadmodum bicipites seu duplicis capitis fasciæ (bandes a deux chefs) nuncupantur, quæ utrinque convolutæ sunt vel conglomeratæ. Vid. Tab. II. litt. c. His aliæ dein succedunt fasciæ, ex uno quodam linteaminis frusto confectæ, sed utrinque tamen ferme ad medium usque (prouti quidem ex Tab. II. fig. d. apparet, fissæ vel incisæ, chirurgisque proin quadricipites sive quatuor capitum frondiumque fasciæ (bandes a quatre chefs) appellari solitæ. Quam litt. e. Tab. II. commonstrat, paullo brevior atque angustior fasciola, in altero latere perforata, in altero fissæ est atque adhiberi ut plurimum solet in penis, digitorumque deligationibus. Porro litt. f. sistit fasciam bicipitem, circa medium fissam: quæ quum vulneribus aliquanto longioribus, sed angustis sine futura glutinandis sive uniendis inserviat, uniens plerumque appellatur. Fascia denique scapularis vocatur, quæ, ut litt. g. ostendit, ejusmodi circa medium instructa foramine est, ut ipsum caput transmitti haud difficulter queat; partium fasciæ extremarum altera per præcordia, altera per dorsum dependentibus. Præcipuus enim fasciæ illius usus in eo consistit, ut in deligandis thoracis atque abdominis vitiis aliam eandemque paullo latiore, e mantili, quater aut sexies complicato, paratam, pectorique aut ventri circumcinctam fasciam sustineant; prouti ex jam jam dicendis luculentius apparebit.

De fascia
Heliodori,
litt. T figu-
ram exhiben-
te.

LXVI. Restat nunc denique fascia quædam composita sive ex duobus frustis ita confuta, ut, indice litt. h. ipsam quasi litteræ T. figuram non obscure repræsentet. Pars ejus superior ventri circumducitur nodoque firmatur; pars autem inferior, inter media femora transiens, parti modo dictæ superiori in opposito corporis latere jungitur. Apparet ex his facile, has ipsas fascias eo potissimum spectare, ut medicamenta ceteraque ad curandum necessaria circa anum partesque generationi dicatas melius firmari queant. Sunt, qui, ab inventore, Heliodori fasciam; a forma autem, fasciam T; & denique a binis fasciis sive frustris lintei aliquando dependentibus, T duplex eandem nuncuparunt.

Expli-

Explicatio Tabulae II. quam maxime necessariam deligationis supellectilem exhibentis : ex DIONE potissimum deprompta.

- A. & B. *linamenta carpta* sunt, tum ovata, tum rotunda sive orbiculata, quæ vulgo *plumaceola* dicunt, tametsi rectius dici possent *pulvilli*, sive *glomera linea*.
- C. D. E. *linamenta carpta* olivæ nucleivæ dactylorum formam præ se ferentia, variæ magnitudinis, *Bourdonets* Gallis vocata, i. e. *glomera linea cylindrica*.
- F. & G. a jam dictis haud differunt, nisi forte in eo, quod filum sibi adnexam habeant.
- H. & I. *glomera stupea* sunt sive ex lino crudo parata, eademque majora, *Plumaceax d'etoupe* Gallis dicta.
- K. L. M. *turundas* repræsentant variæ magnitudinis ex linamento carpto confectas.
- N. *turundam* aliquam valde insignem exhibet, filum trahentem.
- O. *turundam* sistit paullo majorem conicam atque ex linteolo paratam.
- P. Q. R. S. T. V. X. sunt varii generis canaliculi sive tubuli ex plumbo vel argento confecti.
- Num. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. variæ emplastrorum figuræ,
- Num. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. variæ spleniorum imagines.
- Num. 19. Tria splenia repræsentantur ad asterisci alicujus formam disposita.
- Num. 20. Pila splenii loco adhiberi quandoque solita.
- Num. 21. Splenium quadratum valde minutum.
- Num. 22. Varia spleniola minuta atque angusta.

De Fasciis.

- a. Fascia simplicissima eademque non convoluta.
- b. Fascia extremo altero conglomerata, sive *unius capitis*.
- c. Fascia utroque extremo convoluta sive *biceps*.
- d. Fascia quatuor capitibus seu frondibus instructa.
- e. Fasciola peculiaris digitorum ac penis deligationibus apta.
- f. Fascia *uniens*, in medio quippe perforata.
- g. Fascia *scapularis*: vulgo *le Scapulaire*.
- h. Fascia *Heliodori*, seu litteræ T. figuram referens.

LXVII. Quanquam diversæ admodum, pro deligandis quibuscunque capitis ^{*Que sit usi-*}noxis & vulneribus, excogitatae quondam, priscorum chirurgorum industria ^{*tatissima*} fasciæ sunt; tamen, si dicendum, quod res est, vel solum etiam *muccinium*, ^{*capitis fa-*}*sudarium*, aut *mantile* (*Serviette*) aliudve his non absimile linteamen aliquod ^{*scia*} quadratum, atque ad instar trianguli alicujus compositum, sufficere hic fere ad deligationem poterant: ubi scilicet capiti sic applicarentur, qualiter fieri id ipsum solet æstivo tempore, quando, rejectis consuetis capitis tegumentis, fervorem solis aliquo modo temperare volumus. Neque vero multum ab his ipsis differt apud hodiernos chirurgos usitatissima illa fascia, quam *magnum capitis tegumentum* (*le grand couvrechef*) appellare consueverunt. Siquidem hæc ipsa ex ejusdem generis linteamine quadrato, sive molliori quodam mantili ut plurimum paratur. Complicatur scilicet linteamentum illud, atque ita quidem, ut pars inferior quatuor circiter digitorum transversorum latitudine superiorem superet: media linteaminis hujus pars sic omnino capiti imponitur, ut pars anterior ad oculos usque protendatur, quatuor vero extrema sive anguli utrinque super genas propendeant. Partis superioris utpote angustioris binæ extremitates sub mento constringuntur; quemadmodum partis latioris sive inferioris

binæ extremitates versus occiput retrahuntur, ibidemque vel nodo vel aciculis bene firman- tur. Pars ad oculos propendens sursum elevatur atque ad verticem reclinatur; binæ vero partes juxta humeros utrinque prominentes eadem ratio- ne attrahuntur, apte complicatæ, acicularumque subsidio post aures affiguntur, Quod ipsum fasciarum genus, ubi recte fuerit applicatum, firmiter capiti ad- hærescit, atque ab aeris frigidioris injuria illud ipsum egregie defendit: qua- propter omnium fasciarum capitis usitatissima hodie est, atque præstantissima habetur. Qualis vero sit ipsi capiti applicatæ fasciæ hujus facies, elucere, nisi fallor, aliquo modo poterit ex *Tab. III. fig. 1. littera A.* Quæ autem, ut ni- tide recteque applicetur, a perito artifice addisci debet: nam facile vel ex hac sola constare potest, quam difficile sit artem fascias applicandi verbis clare de- scribere, aut ex descriptione sola eam recte addiscere.

*Mantile
cum scapula-
ri quomodo
applicetur,
ostenditur.*

LXVIII. Littera B. *Tab. III. fig. 1.* illam indicat fasciam, quæ ad splenia itemque alia medicamenta firmitus continenda in quibuslibet fere pectoris aut ventris vulneribus deligandis ut plurimum solet adhiberi. Qua ratione parari optime fascia ista debeat, supra jam tum (§. 65.) indicavimus; ideoque non nisi illud exponendum hic restat, quo nempe modo applicari quam commodif- sime queat. Scilicet postquam ipsi vulnere prospectum est, complicatum man- tile istud sic omnino vulnere ipsique abdomini vel pectori circumvolvitur, ut non ejus solum extrema acicularum beneficio jungantur vel ope fili consuantur, sed ipsum quoque mantile, ne forte prolabatur, fasciæ scapularis extremis fir- miter adjungatur: prouti quidem manifesto liquet ex ipsa fasciæ applicatæ de- lineatione *Tab. III. fig. 1. litt. B. & C.* Ceterum quare fascia hæc *mantile cum scapulari* dici a chirurgis soleat, in promptu jam ex hætenus adlatis vide- tur esse ratio.

*De fasciis
ad deligan-
das venas.*

LXIX. Littera D. indicat, qualis in brachiis; E, vero, qualis in pedibus debeat esse venarum deligatio seu vinctura. Qua autem ratione & parari opti- me & applicari commodissime queant istius generis fasciæ, in tertia institutionis nostræ chirurgicæ parte aliquanto luculentius exponere constituimus.

*Quo nomine
simplicissi-
mi fasciæ-
rum ductus
veniant.*

LXX. Circa fascias simplices illud omnino monendum hic restat, quod sci- licet varii possint esse earundem in deligatione tractus: unde varia simul tribui illis ipsis consueverunt nomina. Quod si enim simplex aliqua uniusque capitis fascia tractu sive ductu propemodum directo læsæ corporis parti circumcingitur, ductus isti *annulares, orbiculares, aut circulares* dici consueverunt. Contra vero si fasciarum simplicium ductus adinstar cochleæ cujusdam vel spiræ circa læsas corporis partes æquabiliter vel ascendunt vel descendunt; tum *obtusæ* (Gallis *Dol- loires*) ipsi cognominantur, vel etiam *spirales*, passimque in fracturis atque id genus pluribus aliis malis non sine mirifico usu adhibentur. Quoties autem porro istiusmodi corporis membra deliganda offeruntur, quæ inæqualia sunt, sive quo- rum diversa hinc inde crassitudo est, prouti quidem in tibiis e. c. earundemque suris deprehendimus; tum plane singulari artificio opus est, nisi deformes at- que laxiores videre velimus fasciarum spiras. Scilicet fascia in extremo pede si- ve tarso supra malleolos decussatim applicanda, ductibusque, ut vocant, obtu- sis circum tibiae volvenda; ad suras autem simulatque ventum fuit, identidem atque in singulis ferme spiris singulari modo invertenda, quantumque pro re- nata sufficit, stringenda est. Quod vero invertendi artificio manibus potius quam verbis demonstrari potest. Conferatur interim *Tab. III. fig. 1. litt. F.* Ce- terum ex jam dictis haud obscure cognoscitur: quæ tandem subsit ratio, qua- re chirurgis jamjam descripti fasciarum ductus *inversi*, gallice *Renversees*, ple- rumque vocitentur. Atque istæ quidem vulnerum deligationes ita maximam partem comparatæ sunt, ut fasciarum spiræ sibi ferme sint contiguæ. Sed usi- tata

tata tamen præter istas alia quoque deligationis ratio est ; utpote in qua fasciarum ductus paulo rariores sunt minusque contigui , proindeque *repentes* , gallice *Rempans* , in chirurgorum scholis appellati , sicut in brachio sinistro ejusdem figuræ videre est , *litt. G.* Frequentissimus ductuum istiusmodi rariorum & serpentum modo quasi repentium usus est in splenis & cataplasmatibus firmiter continendis .

LXXI. Sed ne quis tandem ignoret , quæ commodissima atque aptissima istiusmodi fasciarum applicatio sit , observandum præcise illud hic est , scilicet quando brachium deligandum , initium fit duobus vel tribus ductibus circularibus in carpo , ad principium fasciæ firmandum , indeque ad cubitum vel humerum , prout morbus requirit , laxis spiris adscendimus . Si vero pes deligandus , tres initio quatuorve ductus fasciæ circulares in tarso & metatarso fieri ante debent , quam serpentinis aut laxioribus fasciarum ductibus ad genu , vel , si necessitas id requirit , ad summum femur , aut partem læsam adscendamus , rursumque , ut fieri quandoque solet , descendamus . Ceterum neque illud prætermittendum hoc loco est , primam scilicet fasciarum partem vel in ipsa parte læsa , ut in plerisque fracturis , vel & prope illam , modo scilicet supra , modo infra eam , quandoque procul ab ea , prouti nimirum ipsa vulneris indoles hoc vel istud requirere videtur , quam commodissime applicari : quemadmodum e contrario extremæ fasciarum partes vix unquam in loco læso , nedum in ipso vulnere aut fractura , firmandæ sunt , sed potius in ejusdem parte sana atque integra , cujus contrectatio frequentior expers dolorum est (a) . Sed ista quidem singula explanatius tradenda sunt inferius : siquidem hoc loco summa saltem harum rerum capita detegisse sufficere nobis poterit .

Ubinam fasciæ pars prima applicari , extrema autem firmari debeat .

LXXII. Denique ad necessarium deligationis apparatus spectare quodammodo videntur *ligamentorum , funium , vinculorum & filorum* , eorundemque nunc robustiorum & crassiorum , nunc tenuiorum ; vel ex lino , vel cannabi , vel panniculis , vel serico , vel fetis equinis , pro diversa morborum indole , confectorum varia genera : utpote quorum amplissimus in omni curatione chirurgica usus deprehenditur . Sic enim illis utimur ad ossa , si quæ forte fracta , sedibusque suis mota fuerint , extendenda vel reponenda ; item ad ægros in lithotomia , Kelotomia , atque id genus aliis curationibus difficilioribus vinciendos ; deinde ad venas , si quæ incidendæ fuerint , stringendas ; tum ad arterias in artuum amputatione aliisque vulneribus , ne scilicet nimia fiat sanguinis profusio , torcularis ope contorquendas ; denique ad firmandas in ossium fracturis ferulas circumpositas ; tandem ad processus peritonæi cum vasis spermaticis ligandos in testiculorum extirpatione ; postremo etiam ad excrescentias & verrucas ligaturæ beneficio tollendas ; & si quæ sunt alia hujusmodi , quorum & commodior & plenior in subsequentibus erit expositio .

6. De funibus , vinculis , ligamentis & filiis .

LXXIII. Atque ista quidem de vera chirurgicæ natura præcipuisque chirurgorum virtutibus , officiis atque instrumentis hic dicta sufficiant . Ceterum ex his ipsis evidentissime simul illud constat , non adeo angustam , levem aut facilem , sed *amplam potius atque arduam in primis artem esse chirurgicam* . Neque enim innumera tantum morborum genera , sed infinita quoque in unoquolibet morborum genere artificia sunt , quorum genuinam indolem atque naturam explorate perspectam habere chirurgicæ cultores convenit . Ut proinde nemo facile sine multo judicio , labore atque sudore , pertinacique studio excellere in arte chirurgica possit . Sed nolim tamen ab ejusdem studiis quenquam propter istas difficultates magnopere deterreri : nihil enim est , quod , veteri proverbio , *labor improbus vincere nequeat ac superare* . Quin potius ita velim habeant chi-

Arduum est chirurgicæ artis studium .

Heisteri Chirurgicæ Tom. I.

D

rur-

(a) Conf. hic CELSVS Lib. V. Cap. XXVI. num. 24.

rurgicæ tyrones, recolenda hic semper animo esse priscorum quorumcumque insigniterque in hac arte excellentium virorum exempla atque studia. Enimvero tantum abest, ut, quibus veteres chirurgicæ professores usi fuerunt, opportunitatum quicquam denegatum nobis suspicemur, præsertim si peritis & fidis utamur præceptoribus, ut potius quamplurima & instrumenta & artificia, præter alia hujus generis præsidia priscis ignorata, eaque longe præstantiora, nobis nunc in promptu esse credamus, quorum beneficio vel excellentissimos etiam chirurgos antiquos, dummodo solertia eosdem æquaverimus, superare quam facillime possimus.

Interim tamen quam maxime necessarium.

LXXIV. Et vero tametsi vel maxime difficilis atque ardua chirurgica esset, tamen, quum in æstimandis atque eligendis artibus sive scientiis non quam arduæ, sed quam præstantes illæ sint, disquiri maxime debeat; tantum profecto abest, ut a chirurgicæ studio generosiores juvenum mentes absterreri possint, ut potius propter summam ejus & utilitatem & necessitatem ad illud ipsum suscipiendum debeant esse tanto promptiores. Quam enim salutaris atque ad ipsam hominis vitam servandam sæpissime necessaria sit chirurgica, id quidem non ex iis solum, quæ statim ab initio hujus nostræ introductionis hanc in rem disputavimus, sed inde quoque in primis manifestum videtur, quod ipsis quoque medicis in quamplurimum periculosissimorum gravissimorumque morborum, & quidem non solum externorum, (ad quos tantum nonnulli chirurgiam inepte restringunt,) verum etiam interiorum curationibus, quibus medicamenta & diætæ neutiquam sufficiunt, ut in suffusione, calculo, empyemate, hydrope, urina suppressa, partu difficili aliisque innumeris, quasi ad sacram aliquam anchoram, sic ad chirurgicam, ipso HIPPOCRATE judice (a), quam sæpissime confugiendum sit. Quemadmodum in argutissimis medicinæ irrisoribus & cavillatoribus pauci atque adeo paucissimi fuerunt, qui cum reliqua medicina chirurgiam abjicere aut inutilem proclamare sustinuerint. Impudentissimus enim imo & stultissimus merito suo judicaretur, qui levem atque inanem istiusmodi artem pronunciaret, cujus adjumento vel gravissima etiam humani corporis mala, vulnera scilicet, eorumque profusiones periculosa sanguinis, ossium fracturæ aut luxationes, vesicæ calculi, urina suppressa, atque innumera alia, præsertim si ipse eis affligeretur, promptissime aut tolluntur aut ad minimum levantur.

Chirurgica certissima medicine pars est.

LXXV. Quod ipsum ne quis forsan magnopere miretur, observandum omnino hic illud videtur, *nullam medicinæ partem certam magis atque evidentem esse chirurgicam*. Est enim, ut verissime CELSVS quondam statuit (b), *effectus ejusdem inter omnes medicinæ partes evidentissimus*. Siquidem, ut idem pergit, *in morbis quam multum fortuna conferat, eademque sæpe salutaria, sæpe vana sint; potest dubitari, secunda valetudo medicinæ, an corporis beneficio contigerit*. (Sæpius enim sine medicamenti redditur sanitas.) *At in ea parte, quæ manu curat, evidens est, omnem profectum hinc plurimum trahere*, chirurgique proin artificiis maxima ex parte acceptum referri debere. Quicquid enim in sistendis vulnerum majorum arteriarum hæmorrhagiis, in tumoribus atque excrescentiis tollendis, herniis curandis, calculis excindendis, suffusionibus acusanandis, urina suppressa educenda, in partu difficili, infantibus in utero male positis invertendis indeque extrahendis, fracturis sanandis, ossibus sede sua motis reponendis, aliisque similibus malis tollendis efficimus, illud ipsum manu potissimum atque evidentissime efficimus.

LXXVI.

(a) Sect. VIII. aphor. 6. *quæ medicamenta non sanant, ferrum sanat: quæ ferrum non sanat, ignis sanat*.

(b) Vid. Lib. VII. præfat. it. HIPPOCRATES de arte V.

LXXVI. His ita jam , quasi præparationis loco , præmissis , non possumus, quin singulos chirurgicæ cultores iterum iterumque moneamus, ne illotis, quod *Denique chirurgicæ* dici solet , manibus nobilissimam præstantissimamque istam medendi scientiam *tirones ad* aggrediantur , vel satis etiam sapere sibi videantur , simulatque vel barbam *solertiam* tondendi , vel emplastra conficiendi atque applicandi , vel venas denique inci- *tur.* dendi artem quadantenus calluerint . Sciant enim , pertinacissimo plane studio, atque labore non minus quam ingenio illis utique opus esse , qui commissam sibi corporis humani salutem recte laudabiliterque curare voluerint . Nos au- tem , ne qua forte istarum rerum , quæ ad perfectam chirurgi laudem spectant, omisisse quidpiam videamur , non vegetas modo corporis vires , sed ejusmodi quoque animi constantiam salutaris hujus artis candidatis exoptamus , ut nullo nec fœtore , nec sanguine , nec pure , neque aliis id genus molestiis , in cu- ratione morborum passim obviis , graviter moveantur aut perturbentur ; sed ita potius existiment , frequenti exercitatione consuetudinem fieri facile quasi alteram naturam , sanguinemque aliasque sordes aqua abstergi posse ; chirurgum autem quidvis potius admittere debere , quam ægrotantium saluti non succur- rere . Nam tunc demum suo satisfecit officio , suamque liberavit conscien- tiam , quando omnia fecit , nihilque eorum omisit , quæ ægro sanando utilia & necessaria esse perspexit .

INSTITVTIONVM CHIRVRGICARVM

PARTIS PRIMÆ,

D E

Quinque generibus noxarum corporis,

LIBER PRIMVS.

D E

V V L N E R I B V S.

INSTITUTIONVM CHIRVRGICARVM

PARTIS PRIMÆ,

D E

Quinque generibus noxarum corporis.

LIBER PRIMVS,

D E

VVLNERIBVS.

CAPVT PRIMVM.

D E

Vulneribus universim spectatis.

I.

VOD institutionis hujus nostræ chirurgicæ primordia a *Vulnus quid sit, expenditur.* vulnerum disquisitione capere sustinuerimus, id binis potissimum de causis fecisse nobis videtur: non enim frequentissima solum in malis corporum externis vulnera sunt, sed & quam maxime facilis illorum in scholis chirurgicis consideratio. Quæ proin recte instituta reliquis plerisque omnibus chirurgicæ doctrinis & facilius & plenius percipiendis mirum quantum inservire consuevit.

Vulnus autem quid sit, ne vel imperitissimi quidem nesciunt: interim describi illud ipsum plerumque solet, quod sit *violenta atque extrinsecus ab instrumentis facta continuarum earundemque mollium corporis partium solutio*. Qui latius aliquanto vocem istam finiunt, *quancumque lesionem corporis externam, a quacunque causa factam, vulnus appellant*. Si enim capitis e. c. pectoris atque abdominis percussiones, non disruptis licet partibus exterioribus factas, in numerum vulnerum quidam referunt, quemadmodum facile patebit ex iis, quæ de vulneribus lethalibus infra differemus.

II. Neque porro etiam desunt alii, qui nihil quidquam pro vulnere habent, nisi istiusmodi partium corporis resolutiones, quæ instrumentorum paulo *Quotuplex vulnus sit pro ratione instrumenti.* acutiorum, gladii puta, cultrive beneficio factæ fuerunt: quum tamen ex jam dictis facile constet, illas quoque membrorum læsiones violentas pro vulneribus commode satis haberi posse, quæ per instrumenta, quamlibet retusa, fieri consueverunt. Spectant huc ea in primis vulnera, quæ per glandes vel globulos plumbeos, lapidis aut fustis ictum, vel per lapsum etiam inferuntur. Itaque *duplex* omnino constitui potest *vulnerum species*; utpote quorum alia *per instrumenta acuta*, alia vero *per retusa* infliguntur.

III. Ex hætenus adductis facile simul illud liquet, nempe vulnera ut plurimum inferri, *mollioribus corporis humani partibus*; cujusmodi sunt cutis, adeps, *In quibus nam partibus vulnera fiant.* musculi vel caro, ligamenta, venæ atque arteriæ, nervi item & si quæ alia sunt.

sunt ex iisdem composita, viscera scilicet atque intestina. Tametsi neque ipsas etiam *solidiores corporis partes* sive *ossa* penitus excludere hic debeamus: siquidem haud raræ sunt ossium per instrumenta paulo acutiores factæ læsiones. Ut adeo pro ipso etiam partium læsarum discrimine duplex vulnorum constitui queat classis: siquidem alia *mollium partium*; alia vero *ossium vulnera* denominari possunt.

Vulnorum
cause quæ-
nam sint.

IV. Quod ad *vulnorum causas* attinet, referri huc in primis merentur *instrumenta* pleraque omnia, sive jam acuta sint, sive obtusa, dummodo ita fuerint comparata, ut per violentam atque extrinsecus factam eorundem applicationem in jam dictis continuis iisdemque mollioribus præsertim corporis partibus solutio quædam fieri possit. Quoties enim istiusmodi læsio sive solutio ab interiori aliqua causa provenit, non tam vulnus, quam potius *abscessum* sive *ulcus* eandem vocamus. Contra vero duriores corporis partes, sive ossa, ubi vel lapsu vel ictu quodam vehementiori instrumenti obtusi diffringuntur, tum ipsæ læsiones *fracturæ* sive *ossa fracta* dici proprio nomine consueverunt.

Vulnorum
effectus qua-
les sint.

V. *Vulnorum effectus*, præter ipsam partium mollium dissolutionem, sanguinis plerumque *profusio* est. Quanquam alia etiam subindeque graviora supervenire his ipsis solent mala. Fieri enim vix ac ne vix quidem potest, quin per istiusmodi membrorum dissolutionem naturales ipsorum actiones atque usus vel impediuntur, vel & prorsus quandoque tollantur, pro leviori scilicet graviorique partium læsione, itemque pro diversis earundem usibus. Etenim quo plures quoque magis necessarii sunt membrorum usus, hoc magis etiam gravia & perniciofa solent esse, quæ ipsorum læsionem subsequuntur mala. Quod ipsum hoc principium usque adeo late semper patet, ut ipsa quoque vulnorum, sanabilia sint an lethalia, ex eodem petenda sit dijudicatio. Igitur quo quis plenius atque accuratius singulorum corporis membrorum nativam indolem, usum, inque ipsa vita servanda necessitatem in anatomicorum scholis explorare studuit, hoc magis quoque postmodum in vulnere cujuscunque indole, periculo & lethalitate dijudicandis lynceus esse poterit.

Potiores
vulnorum
species quæ-
dam recen-
sentur.

VI. Ceterum ex iis, quæ de variis vulnorum sedibus & causis hætenus disputavimus, manifesto consequitur multifaria utique vulnorum deprehendi genera. Namque alia *pungendo*, alia *cædendo*, alia denique *per ictum* inferuntur. Alia prorsus *insanabilia* sive lethalia sunt, alia vero *sanabilia*. Alia *instrumentis acutis*, alia *retusis* fiunt; cujuscumque ea quoque sunt, quæ per globulos e sclopetis ejaculatos, per ictum lapsumve infliguntur, proprioque nomine *contusiones* chirurgis appellantur. Figuram ubi spectes, vulnera alia *lineæ modo recta* sunt, alia vero *curva*, *transversa* vel *obliqua*. Ipsas autem sedes ubi respexeris, vulnera alia *capitis* sunt, alia *colli*, alia *pectoris*, alia *abdominis*, eorundemque alia *interna*, alia *externa*. Denique diversum læsionis modum si consideraveris, hinc quoque diversa resultant vulnorum genera: in quibusdam enim vulneribus *infixum aliquid* remanet, globulus e. c. plumbeus, vestimenti aliquod frustulum, festuca, portiunculæ quædam vitri, aut glandis igniariæ (*Grenade Galli* dicunt) mucrones item gladiatorum atque telorum; in aliis vero harum rerum nihil quicquam delitescit. Nonnunquam adjunctæ vulneribus quoque sunt *ossium læsiones*; prout quidem semper fere observamus in vulneribus capitis, nec non iis, quæ per glandes plumbeas illata fuerunt. Sunt & vulnera quædam *venenata*, venenatis scilicet instrumentis facta: quibus annumerari jure suo debent animalium horumque cumprimis rabidorum & serpentum morsus; siquidem hi semper virus aliquod habent. Quin & referri quoque huc, nonnullorum judicio, promerentur vulnera, per instrumentum aliquod

quod cupreum argenteumve inflicta. Quorum virus, si quid forsan adest, tribuendum videtur vitriolo, his ipsis metallis admixto.

VII. In *vulneribus* mollium corporis partium *levioribus*, hoc est, in quibus nec venæ, nec arteriæ, nec nervi, nec tendines grandiores læduntur, fere subsequentes occurrunt *observationes*: Scilicet initio ipsum vulnus quasi rubicunda quædam linea visui nostro sese offert, ex qua protinus dilatata sanguis profluit, nunc quidem parcius, nunc vero copiosior, pro ipsa nimirum vulneris vasculorumque sanguiferorum præcisorum diversa magnitudine, aut copia. Quo cursu sanguinis aliquantisper continuato, sanguis dein per se con- quiescit, sensimque in vulnere concretus quandam quasi crustam eidem inducit. Dehinc vulneris oræ paulatim rubescunt atque intumescunt, doloribus simul atque inflammatione mox sequentibus. Aliquanto grandius ubi fuerit vulnus, *febris*, hoc est, calor per totum corpus, concitatioque arteriarum pulsus, numquam fere non superveniunt. Tertio vel quarto die, nunc quidem citius, nunc vero tardius, humor quidam subalbidus, glutinosus atque oleo albo haud dissimilis, quem *pus* vel *materiam* dicere chirurgi solent, conspicitur. Quo facto rubor iste vulneris, tumor item, dolores atque inflammatio una cum ipsa febre vel penitus mox evanescent, vel saltem imminui sensim occipiunt. Atque ista quidem singula fanescentis jam vulneris signa sunt: siquidem sub dicta jam materia ex præcisis passim venulis atque arteriis nova caro succrescit, quæ paulatim adimpleto vulnere in summa parte arefcit, tandemque cicatricula quædam ipsum vulnus glutinat.

VIII. Contra vero in *vulneribus vehementioribus*, h. e. in quibus vel *vena* vel & *arteria* quædam *grandior* præcisa fuit aut collisa, usque adeo vehemens oriri ut plurimum solet *sanguinis profluvium*, ut vulnerati mirum quantum statim sentiant virium defatigationem, animo linquntur, quin etiam, sicubi intus aliquid ejusmodi læsum fuerit, aut etiam extus majores arteriæ vulneratæ, protinus emoriantur. Tametsi autem paullo minus periculosa videntur, quæ in exterioribus corporis partibus fieri solent, venarum atque arteriarum istiusmodi læsionis, si nonnullas excipias, siquidem in his longe facilius supprimi sanguis queat; caveri tamen vix ac ne vix quidem potest, quo minus illæ corporis partes, quæ præcisis ejusmodi arteriis subjacent, omneque nutrimentum suum ab iisdem accipiunt, sensim contabescant, putrescant, quin & interdum gangræna & sphacelo penitus absumantur. Quemadmodum semper fere contingit, ubi arteriæ brachialis aut cruralis trunci dissecti forte sunt vel disrupti.

IX. Hæc de venis atque arteriis majoribus prorsus dissectis: exponendum nunc porro etiam est, quæ in iisdem ex parte solum disruptis usu evenire soleant. Nempe quoties *vascula* hujusmodi *ampliora ex parte solum incisa* sunt, fibræ præcisæ singulæ protinus sese versus extrema contrahunt, ipsæque proinde vulneris oras ita diducunt, ut sanguis inde profluens difficulter admodum sup-primi queat; vel, sicubi suppressus etiam aliquantisper fuerit, identidem tamen atque opinione citius cursu quodam violento iterum inde prorumpat; vel saltem periculosum valde tumorem, *aneurysma* Græci vocant, in dicto arteriarum vulnere moveat. Quod ipsum etiam fieri non raro solet, quoties exterior quædam arteriæ tunica læsa fuit. Hic enim tantum abest, ut tunica interior, licet illæsa sit, vehementiorem sanguinis pulsum impune sustineat, ut potius in quandam quasi sacculi formam paulatim dilatata quamplurimis iisdemque gravissimis malis præbeat ansam: prouti quidem in altera institutionis nostræ chirurgicæ parte prolixius docebimus.

X. Quoties *nervus aliquis præcisus* fuit, rigidum protinus, amissoque sensu

Vulnerum leviorum phenomena quænam sint.

Vulnerum periculoso- rum observa- tiones quales sint.

Quid fieri soleat in ve- nis atque ar- teriis ex par- te solum præ- cisis.

Quid usu ve- niat præcisis nervis.

tabidum redditur illud membrum, in quod nervus ille discissus extenditur. Ut adeo mirum non sit, statim exspirare illos, quibus nervi ad cor septumque transversum transeuntes dirumpuntur. Periculosum quoque vulnus est, ubi nervus aliquis non nisi ex parte fuerit incisus. Quicquid enim in fibrillis læsum est, retrahitur, contra vero quicquid integrum in illis est, nimium quantum distenditur: unde fieri haud potest, quin acutissimi dolores & spasmi, convulsiones item, inflammationes & gangræna, quin & ipsius quandoque mortis periculum suboriantur.

Quid fiat
post tendinis
alicujus læ-
sionem.

XI. Si quis *tendo* forte *læsus* aut *præcisus* est, tum pars illa, ad quam is pertinet, mobilitatem suam amittit. Sicubi vero idem non nisi aliqua ex parte tantum læsus vel incisus est, eadem fere, quæ in nervis paululum incisis usu plerumque veniunt. In interiorum denique partium læsionibus, quæ contingere soleant, id quidem luculentius constabit ex iis, quæ de vulnere diagnosi atque prognosi mox differemus.

Circa vulne-
rum diagno-
sin quid uni-
verse notan-
dum sit.

XII. Ad vulnere diagnosis sive cognitionem quod attinet, prompta plerumque eadem esse solet atque facilis; quantum enim aut quale vulnus aliquod sit, nudo plerumque conspectu dignoscitur. Sunt interim casus quidam non usque adeo insolentes, ubi, quæ vera vulnere indoles sit, aliquanto difficilius cognoscitur. Quo igitur promptius atque felicius explorari queat, altumne sit, an tenue vulnus aliquod; læsæne sint partes quædam interiores, nec ne; id sibi datum in primis esse chirurgi sciant, ut, simulatque ad vulneratum accesserunt, sanguinem proruentem spongia quadam ex vino calido vel ex aqua etiam expressa detergant ipsumque vulneris fundum interiorum curiose circumspiciant. Quoties vero sanguinis ex vulnere cursus vehementior est, quam ut ejusmodi abstersione facta supprimi queat, deligandum protinus solertissime ipsi vulnus est, ejusdemque exploratio tantisper differenda, dum sanguis penitus conquieverit.

Quenam ex
abditis cor-
poris parti-
bus læsæ sint
conjectan-
dum est ex
Anatomia.

XIII. Simulatque jam constiterit, aliquando profundius vulnus aliquod obvium esse, explorandum statim ulterius, læsæne tantummodo fuerint partes pingues & carnosæ, an vero simul arteriæ quædam grandiores partesque interiores. Cujus quidem explorationis varia admodum solent esse præsidia. Primo omnium loco in auxilium adhibenda hic est *rerum anatomicarum scientia*; utpote quæ docet, quanam & quales arteriæ, quinam & quales nervi & tendines, quæ denique & qualia viscera vel intestina in læsis corporis regionibus sive partibus delitescant, quæ lædi forte simul potuerint. Sed circumspicienda quoque dein sedulo semper est *vulnerati in ipsa læsione positura*; utrum scilicet erectus idem steterit, an supinus jacuerit; pronusne an resupinus inclinaverit; conjici enim ex his non sine veritatis specie potest, quas partes & quousque instrumentum aliquod transierit. Hinc attendendum simul etiam est, *quonam*

2. Positura
vulnerati,

3. Positura
corporis situ,
quo item modo,
qua denique violentia is,
qui læsit, vulneratum
exceperit.

4. Instrumen-
to, per quod
læsio facta
fuit.

5. Ex turba-
ta membro-
rum actione.

corporis situ, quo item modo, qua denique violentia is, qui læsit, vulneratum exceperit. Quo enim major in læsione adhibita violentia fuit, hoc profundius etiam atque grandius sit necesse est ipsum vulnus. Neque vero prætermittenda hic est *ipsius instrumenti*, gladii nempe, cultellive, quorum adjumento vulnus illarum fuit, *consideratio*: siquidem vel ipsa illorum magnitudo atque adhærens etiam cruor haud raro demonstrant, quanta sit facti vulneris profunditas.

XIV. Denique nihil fere est, cujus adjumento vera vulneris grandioris indoles promptius explorari queat, quam impeditæ vel turbatæ singulorum membrorum actiones. Quoties enim v. c. in præcordiorum læsionibus spiritus rarus ac difficilis, vel cum sono etiam spumanteque sanguine fertur, intermixtis subinde singultibus atque angoribus, conjici hinc non sine ratione solet, aut *septum transversum* percussum, aut *pulmones vulneratos* esse. Sic ubi chylus ex

abdo-

abdominis vulnere quodam effluit, indicio illud est, aut *ventriculum*, aut *intestina tenuia*, aut denique ipsa vasa lactea vulnerata esse. Stercus autem ubi ex vulneribus excernitur, manifesto inde colligitur, ista jam esse *intestina crassiora*. Pari ratione cruor biliosus læsam *jecinoris* aut *vesiculæ bilis* partem aliquam significat. Porro si urina ex vulnere descendit, *vesica* vel *ureterum* vulnus aliquod subest: quemadmodum urina cruenta percussorum *renum* vel & *vesica* vulneratæ indicium esse consuevit. *Vomit* *cruentus* ut plurimum testari solet de percussi *stomachi* vulnere. Quoties vero cumque vehementior aliqua sanguinis profusio accidit, grandiora quædam vasa sanguifera læsa sint oportet. *Dolores* aut *convulsiones* vulneribus ubi superveniunt, tum vel nervi quidam præcisi sunt, vel etiam naturæ inimicum quidpiam intus in ipso vulnere hæret conditum. Quoties post factam capitis læsionem sensus obtunduntur, ipsa mens labitur delirioque vexatur, etiam atque etiam verendum est, ne ipsum cerebrum paulo vehementius fuerit percussum. Tandem ubi spiritus difficulter trahitur, anxietates præcordiorum & singultus adsunt, diaphragma læsum indicant.

XV. Ceterum quæ de vulnerum diagnosi vel exploratione hætenus (N. XII. seqq.) exposuimus, ita maximam partem comparata sunt, ut ipsam quoque *vulnerum prognosin*, vel eventus illorum dijudicationem promptam reddant propeque admirabilem. His enim tanquam principiis solertius expensis, dignosci haud difficulter poterit, sitne periculosum vulnus aliquod, an tolerabile; possitne servari vulneratus, an emori debeat; atque, ubi servari forsan idem potest, sitne celeris, an lenta, facilis, an difficilis, perfecta, an imperfecta curatio speranda. Attamen in universum hic notandum, quod *vulnera leviora* facilius curentur gravioribus: *facilius in sanis & junioribus*, quam in senibus & iis, qui pravo sunt corporis habitu, ut speciatim sunt hydropici, tabidi, scorbutici aut lue venerea laborantes; *facilius etiam aere temperato*, quam nimis frigido aut calido; *facilius denique etiam in locis temperatis & sanis*, quam in aere impuro & intemperato. Præterea major spes curationis est, ubi graviora desunt incommoda, ut nimia sanguinis profusio, nimius tumor, vehementes dolores, aut convulsiones, magna inflammatio aut febris, quam ubi hæc adsunt. Interea tamen *Hippocrates* recte jam notavit (a) quod si magnis & pravis existentibus vulneribus tumores non appareant, magnum malum id indicet: id quod *Celsus* adhuc elegantius exponit, quando dicit (b) *minis intumescere vulnus, periculosum; nihil vero intumescere periculosissimum est. Illud indicium magnæ inflammationis, hoc emortui est corporis.* Hinc tumores mediocres optimi sunt.

XVI. Sed disquirendum nunc jam illud in primis hic est, quænam vulnera *Insanabilia* sint, quæque *insanabilia* vel *lethifera*. Cujus quæstionis justa resolutio sicuti difficilis admodum atque ardua censenda, ita mirum quantum utilis etiam esse solet ac necessaria Medico & Chirurgo, præterquam enim quod divina lex gravissimam in homicidarum caput poenam statuerit; maximi sane interest, lædentem capite plectas, an dimittas; innocentem damnes, an liberum pronuncies. Ut adeo non de nihilo sit, quod in impeditis ejusmodi casibus, lustrandisque occisorum hominum cadaveribus in consilium advocari a justitiæ sacerdotibus medici atque chirurgi perspicaciores consueverint. Nos autem ut nostrum chirurgicæ candidatum ad ejusmodi quæstiones & promptius & felicius expediendas digne præparemus atque instituamus, explanatius singula

De vulnerum prognosi differitur.

Institutum auctoris de vulnerum sanabilitate etque insanabilitate dijudicatione declaratur.

Heisteri Chirurgicæ Tom. I.

E

de-

(a) Hippocr. Aphor. 66. sect. V.

(b) Lib. V. cap. 26.

clarabimus : atque ita quidem , ut triplex admodum vulnerum genus constituendum censeamus . Siquidem alia vulnera 1. *prorsus insanabilia* , hoc est , absolute & simpliciter lethalia sunt ; alia 2. *per se* sive sua natura sunt lethalia ; quæ tamen sæpe adhuc curantur ; alia denique 3. *per accidens* tantum si ve per errorem lethalia fiunt , quæ sua natura lethalia non sunt , sed ut plurimum sanantur .

1. *Quenam vulnera prorsus insanabilia sint .*

1. *Ea , in quibus nimia sanguinis fit profusio .*

XVII. Scilicet *prorsus insanabilia* sive absolute lethalia dicimus ejusmodi vulnera , quæ nulla mortalium neque arte , neque industria curari unquam possunt . Sic enim insanabilia jure merito censentur ea vulnera , quæ propter nimis violentam sanguinis profusionem , quæ cohiberi nequit , opinione citius vulneratum exhaustiunt . Pertinent huc ea potissimum vulnera , quæ in ipso cordis ventriculos sive auriculas penetrant : nec non ea quoque viscerum omnium vulnera , quibus vel grandiora vasa læsa sunt , vel nimium sanguinis profluvium excitatum . Cujusmodi quidem esse solent graviora pulmonis , jecinoris , lienis , renum , ventriculi , intestinorum , mesenterii , pancreatis , uteri , arteriæ magnæ , iliacæ , coeliacæ , renalis , mesentericæ , carotidum , maxime si circa principium facta fuerit percussio , subclaviæ , vertebralis item vel cervicalis , venæ cavæ , iliacæ , jugularis internæ , vertebralis , renalis , mesentericæ , venæ portæ , aliarumque venarum intus conditarum aliquanto majorum , quibus dissectis multus sanguis erumpit , ejusque fluxus sisti nequit . Quod autem isthæc vulnera singula ad insanabilium classem retulerim , id quidem jure fecisse mihi videor , quia neque medicamentis adstringentibus , neque ligando vasa læsa , neque adurendo iisdem succurri sanguinisque cursus coerceri hic potest : adeoque etiam non est in artis aut chirurgi potestate , ut ejusmodi vulnerati ferventur .

2. *Quæ cordis cum cerebro nexum tollunt .*

XVIII. Hactenus enumeratis vulneribus haud absimilia ea sunt , quæ spirituum animalium ex cerebro transitum ad cor impediunt vel omnino tollunt . Cujusmodi sunt vulnera cerebelli , medullæ oblongatæ , quin & cerebri plagæ graviores quæcunque . Præterea in præcipiti res est , sicubi venulæ atque arteriolæ sub cranio delitescentes percutiuntur , ex quibus sanguis profluens in interiores cerebri sinus descendit , & vel mollissimas illas cerebri partes comprimit , ipsasque proin sanguinis ac spirituum vias obstruit ; vel putrefactus etiam ipsum simul cerebrum corrumpit , in primis si per foramen terebræ subsidio in calvaria factum educi nequit : ut ex. gr. quando in fundo cranii , vel in ipsis sinibus cerebri delitescit . Nec minus etiam illorum salus periclitatur , quibus nervi ad cor tendentes , cujusmodi par vagum & intercostale sunt , aut læduntur , aut prorsus etiam præciduntur . Siquidem iis disruptis ac percussis , nihil omnino est , unde vel spiritum vel motum quendam cor hominis expectare queat , quo ipso autem necessario homini moriendum est .

3. *Quæ spirandi facultatem auferunt .*

XIX. Sed referri deinde in hunc quoque censum possunt ejusmodi vulnera singula , quæ ipsam spirandi facultatem penitus auferunt . Hac enim ablata , certissima subest vitæ desperatio . Itaque graviter admodum periclitantur , quibus aspera arteria prorsus discissa est : namque ubi ex parte solum percussa eadem fuerit , glutinari subinde rursus potest , si nimirum prudentior chirurgus aliquis accesserit . Cujusmodi quidem curationis & propriæ & alienæ (a) in promptu mihi sunt observationes . Quin spectant huc etiam istæ præsertim plagæ , quibus bronchia , asperæve arteriæ rami , utrumque præcordiorum latus , mediastinum item ac transversum septum , in primis autem media sive tendinea ejusdem pars forte percutiuntur .

XX.

(a) Vid. BOHNIVS de vulner. renun. pag. 21. licet ipsemet hujusmodi vulnera ad insanabilium classem referat .

XX. Neque minus autem insanabilibus accenseri merentur istiusmodi vulnera, quæ chyli ex ventriculo atque intestinis transitum ad cor evertunt, ut sunt vulnera ventriculi, intestinorum, chyli receptaculi, ductus thoracici, vasorum lacteorum majorum: quibus annumerari adhuc potest gula sive œsophagus, si quando magnum aliquod vulnus accepit. Tametsi enim non adeo subita mors in ejusmodi læsionibus insequatur: tamen qui sic vulnerati sunt, propter succi nutritivi defectum sensim, & quasi sine sensu contabescunt, nimiumque dein debilitati penitus conficiuntur.

4. Quæ chyli ad cor viam disturbant.

XXI. Denique haud omittenda quoque hic sunt ejusmodi vulnera, quæ partibus interioribus membranaceis humoremque continentibus, bilis puta, vel urinæ vesicis, ventriculo, intestinis, chyli receptaculo, venisque lacteis infliguntur. Præterquam enim, quod ab iis humoribus in ipsum abdomen continuo destillantibus nullumque exitum invenientibus, corrodi facillime queant partes internæ, ipsæ illæ membranulæ ita plerumque tenues atque subtiles, ut difficulter admodum glutinari soleant; maxime quum nulla iis applicari medicamenta extrinsecus possint. Etiam si autem non omnino desint, qui ex ejusmodi vulneribus levioribus convalescant, tamen quando & rarior & fortuita potius quam ab arte chirurgi profecta ipsorum curatio videtur, egomet sane facere aliter haud potui, quam ut insanabilibus eadem adjungerem. Parum enim bene, meo quidem judicio, quin imo pessime prorsus conscientiæ suæ consulunt, qui, ut interfectorem in libertatem vindicent, non solum sanabilia, sed & levia pronunciare istiusmodi vulnera sustinent; quum tamen nulla chirurgi aut vulnerati neque aberratio, neque negligentia, sed ipsa potius fors sua vulneratum interemit.

5. Quæ humores in abdominis sinus continuo deferunt.

XXII. De vulneribus prorsus insanabilibus hætenus differuimus: progrediendum nunc est ad ea, quæ per se & sibi relicta lethalia haud inepte diceres. Per se autem & sibi relicta lethalia vulnera dum nominamus, ea intelligimus, quæ sua natura præsentissimam mortem afferunt, nisi opportunum & citum peritoris alicujus chirurgi auxilium accedi; quæ vero, licet periculosa, curari tamen a bono chirurgo possunt, si in tempore adveniat; qualiter fieri ut plurimum solet in grandioribus illis, sed externis venis atque arteriis; utpote quibus, vel apte deligando, vel medicamenta adstringentia injiciendo, vel ligando, vel adurendo etiam succurrere chirurgus valet. Spectant huc ea potissimum vulnera, quæ fieri solent in arteria brachiali vel crurali; nisi tamen ipsi trunco corporis nimium fuerint vicina. Ejusdem fere generis vulnera sunt, quæ arteriis cubitalibus ac tibialibus inferuntur; ramis item arteriæ carotidis externæ ac temporalis, siquidem non defuerit peritior aliquis chirurgus, qui aptis remediis & artificiis vehementiori sanguinis profluvio protinus occurrat, antequam jam vulneratus nimiam sanguinis copiam amisit. Denique his vulneribus accenseri jure merito possunt jugularium internarumque his non absimilium venarum atque arteriarum in partibus externis non nimis graves percussiones. Gravioribus enim ubi fuerint, tum ad primam, quæ vulnorum insanabilium est, classem referri eadem non sine ratione possunt: siquidem in his casibus vulnerati nimia sanguinis profusione ante plerumque exhauriuntur, quam chirurgus aliquis advocari aut succurrere queat (a).

II. Vulnera per se lethalia quænam sint.

XXIII. Vulnera casu, sive per accidens lethalia proprie dicimus ea, quæ in se spectata ita parum quidem periculosa sunt, ut curari alias semper fere soleant; sed propter alias quasdam res aut errores, vel ex vulnerati vel ex chirurgi culpa supervenientes lethifera effici possunt. Pertinent huc 1. istiusmodi vulnera, quæ

III. Vulnera per accidens lethalia quænam sint.

E 2

a chi-

(a) De hac distinctione ac divisione eleganter Bohnius de Vuln. Renunc. Cap. II.

a chirurgus, licet potuissent, tamen non satis purgata sunt: veluti quum præternaturam quidpiam, quod extrahi tamen debebat ac poterat, chirurgorum negligentia inibi relictum inflammationes, hæmorrhagias, aut convulsiones atque ipsam denique mortem afferat. Sic nisi chirurgus ex abdominis atque pectoris vulneribus sanguinem concretum summo, quoad fieri potest, studio eduxerit, fieri aliter propemodum haud potest, quam ut relictus inibi sanguis putrescat, corruptisque simul aliis interioribus corporis partibus non vulneratis, præsentissimo mortis periculo vulneratum exponat. (*a*) Igitur cavendum hic sollicitè semper est, ne vulneris ejusmodi oræ prius glutinentur, quam collectus in ventris cavitate sanguis penitus, si fieri potest, effluxisse deprehendatur, spirandi facilitate pristinorumque malorum remissione indicibus (*b*). Ceterum si quæ intus præcisa majora sanguinis vasa sunt, tunc ipsa quoque vulneris purgatio omnis frustranea est: siquidem nimia sanguinis profusio sensim sensimque vulneratum exhaurire atque extinguere solet. Sic per accidens lethalia porro quoque 2. sunt ejusmodi vulnera, quæ non satis leniter ac mite a chirurgis vel explorantur, vel tractantur. Si qua enim partium molliorum, nervosarum, grandioribusque vasis sanguiferis plenarum vulnera paulo durius tractaveris, periculum sane est, ne major sanguinis profusio, convulsio, inflammatio, gangræna, ipsa denique mors vel leviter etiam vulneratum suppriment. Atque eo-

(*a*) Sunt tamen casus quidam, ubi chirurgorum in educendo sanguine studium omne frustraneum aut impossibile est, atque chirurgus culpa neglectæ purgationis tribui jure nequit; sed vulnus potius, quia a cruore purgari non potuit, lethale merito pronunciandum. Exempli loco sit casus sequens. An. 1725. quidam gladio vulnerabatur. Gladius spatio pollicis transversi sub papilla dextra, inter quintam & sextam costam intrabat & per diaphragma in ventrem descendebat. Tametsi vero ab initio per dies tres multum sanguinis e vulnere profluebat, atque etiam chirurgus nihil non tentabat pro vulnere purgando ac vulnerato servando, tamen sanguis ex abdomine per vulnus in pectore educi non poterat; atque æger, licet per aliquot dies satis commode viveret, octavo tamen post inflictum vulnus die intermoriebatur. Inciso deinde ejus corpore, sub jecore, ubi ventriculo accumbit, duo circiter manipuli cruoris concreti inveniebantur, atque etiam notabilis adhuc ejus portio & superiori & posteriori ventriculi parti & concavæ hepatis regioni tam firmiter adhærebat, ut vix digitis inde separari potuerit. Absterfo hoc cruore primo vulnus pollicem latum, quod medium & integrum hepar perforabat, conspiciebatur, & in hepate multi venæ portæ & venæ cavæ rami dissecti reperiebantur. Deinde & vulnus ejusdem amplitudinis in septi transversæ parte musculosa, ubi sextæ costæ adhæret, se ostendebat, atque etiam in inferiori abdominis regione duæ circiter cruoris uncie hærebant; nihil vero cruoris in pectoris cavo, nihilque aliud læsum deprehendebatur. Ego hoc vulnus ob gravem diaphragmatis & hepatis læsionem & quammaxime ob magnam cruoris concreti in abdominis cavo hærentis copiam, quem chirurgus nulla ratione ejicere poterat, lethale pronunciavi. Attamen satis mirari nequeo, fuisse aliquod Medicorum collegium, quod vulnus hoc gravissimum non nisi per accidens, ut ajunt, lethale pronunciarunt, atque reum sic a pœna capitis liberarunt. Sed scire velim, quomodo tanta cruoris concreti copia ex abdomine & pelvi per vulnus juxta papillam in thorace elici vulnusque sic rite purgari debuerit aut potuerit, sine quo tamen salus non speranda fuit? Adeoque recte an secus hic judicatum sit, aliis dijudicandum relinquo. Vid. Fr. Hoffmanni Consultat. Tom. I. p. 376. & seqq.

(*b*) Quæ ipsa purgati vulneris indicia sicubi fallunt, liberandus utique a culpa chirurgus est. Dabo aliud idque præclarum rei hujus exemplum. Scilicet an. 1726. homo quidam Helmstadii sic vulneratus in dextro quoque pectoris latere juxta papillam fuerat, ut non ex vulnere tantum largiter efflueret, sed per ipsum quoque os ejiceretur cruor. Cessabat autem mox altero post factam vulnerationem die cruoris ille ex ore & vulnere fluxus, ipseque vulneratus ita belle sese habebat, ut in publicum mox prodire constitueret, meque ut turundam, quam vulnere immiseram, removerem, recuperatæ spirandi facultatis sensu facile permoveret. Sed quid sit? vulneratus, peracto sic sine doloribus biduo, præter omnem & culpam & expectationem, tertio die protinus emoritur. Adapertis præcordiis, ecce insignis libramque circiter adæquans in pectore in conspectum prodibat concreti sanguinis copia: de quo evocando fieri haud potuerat, ut cogitasset medicus; siquidem sanguinis delitescens indicia penitus evanuerant. Accedit, quod BELLOSTIVS, De LA MOTTE, pluresque alii percelebres chirurgi recentiores pro acceleranda vulnerum glutinatione, nullas omnino pectori immittendas statuunt esse turundas. Quod tamen consilium an tutum satis semper, paulisper dubito, aliis dijudicandum egomet relinquo.

eodem fere modo res sese habet, 3. in istiusmodi vulneribus externis, quæ, tametsi levia prorsus fuerunt, vulneratum tamen ideo extinguunt, quod chirurgus excitatam forte sua culpa inflammationem aliumque affectum graviores non satis caute tractaverit. Vel 4. si quis extrinsecus in manu vel pede vulneratus sanguinis profluvio conficitur; quum tamen vel apta deligatione, vel medicamentis, sanguinem cohibentibus, vel ligando arteriam læsam, sisti omnino sanguis a chirurgo potuisset. Vel 5. si quod vitium in victus ratione, libidinisque vel affectuum intemperantia vulneratus admittit, frigori corpus exponit, iter aliquod suscipit, ipsumque corpus vehementius commovet. Fieri enim vix potest, quin isthac ratione capitis præsertim vulnera aut quæcunque demum alia novæ sanguinis profusioni obnoxia, citra omnem licet chirurgi culpam, periculosa reddantur, penitusque mortifera. Sed referri quoque huc solent 6. ista capitis vulnera, quæ propter collectum in cranio sanguinem, vulneratos consumunt, quum tamen sanguis ille in tempore, factò per terebram foramine, educi omnino potuisset. Tametsi enim insanabilia ut plurimum esse solent ejusmodi capitis vulnera; tamen quia dubium esse solet, servarine vulneratus terebratione vel trepanatione forte potuerit, an minus; dubiis quoque eadem haud inepte solent accenseri. Denique 7. infirmus quoque corporis habitus insanabilia haud raro reddit ejusmodi vulnera, quæ in robustioribus facillimo curari negotio potuissent. Sic vel levissima interdum manus aut pedis vulnera in hydropicis, phthisicis & scorbuticis gangrænam excitant, ipsamque mortem afferunt, utut chirurgus nihil quicquam eorum, quæ ad ægroti salutem spectare videbantur, temere omiserit. Non sum equidem nescius, esse in medicis non paucos, qui ad plane insanabilia referant istiusmodi vulnera: interim prudentiores medici fere omnes mitius hic judicare, dubiisque vulneribus eadem annumerare, non sine consilio, maluerunt.

XXIV. Atque his quidem principiis superstruenda utique sunt medicorum ista, quæ Principi vel magistratui subinde exhibenda sunt, de vulnerum lethaltate judicia. Quamquam autem pleræque omnes vulnerum species circumspicte admodum dijudicandæ sunt, nullæ tamen sunt, quæ majorem judicantis circumspiccionem postulant, quam mediæ classis (N. 22.) vulnera: siquidem in his æstimandis tantus plerumque inter viros doctos dissensus est, ut quot capita, totidem quoque fere soleant esse de ipsorum lethaltate sententiæ. Neque enim desunt, qui quam maxime periculosa ista mortemque præsentissimam, nisi præsto fuerit peritioris chirurgi auxilium, secum afferentia vulnera (N. 22.) ad tertiam, & horum quidem dubiorum, sive per accidens lethaliæ vulnerum classem reducere, ipsosque adeo interfectores a pœna capitis immunes præstare neutiquam verentur. Quod tamen quo jure quave injuria nonnunquam faciant, ipsi viderint. Enim vero si quis forte post præcisam, nocturno tempore, deficienteque chirurgo, arteriam aliquam temporalem aut tibialem, sanguinis profluvio interiret, hujus ego plagam, rebus ita se habentibus, prorsus insanabilem, interfectorem autem capitis reum existimaverim. Contra vero si quis eadem ratione, sed interdum vulneratus, propter adstantium in succurrendo negligentiam, chirurgive in supprimendo sanguine ignorantiam exspiraret, hujus ego vulnus ad dubiorum seu per accidens modo lethaliæ classem referendum, interfectorem absolvendum, chirurgum autem in jus vocandum statuerim. Sed ista quidem singula dijudicari atque expedire felicius haud poterunt, quam ubi singulas in impeditis ejusmodi casibus obvias circumstantias solertissime expenderimus. (a).

*Difficilia
plerumque
sunt de vul-
nerum letha-
litate judi-
cia.*

XXV.

(a) Exemplum hanc rem declarans, sequens sit. An. 1733. mense Septembri femina quædam Brunf.

Quid agen-
dum sit in
casibus o-
mnino du-
biis.

XXV. Ceterum neque illud dissimulare egomet ausim, in casibus quam maxime dubiis mitiorem duriori præferendam semper esse sententiam. Siquidem, ut dici in proverbio solet, *decem nocentes dimittere, quam unicum innocentem capitis damnare, præstat*. Durior enim sententia quemadmodum iudicis conscientia molesta, sic innocentium hominum vitæ perniciofa, inque universam ipsorum familiam mirum quantum injuria esse consuevit.

Chirurgica
vulneris de-
scribendi
formula.

XXVI. Sed ne quid tandem chirurgicæ tyronibus in hoc ipso argumento desit, suppeditanda utique hic est *vulneris describendi formula*, quemadmodum apud nos usitata sunt, in ejusmodi casu a me exarata, ad cujus similitudinem formulas suas componere ipsi queant, si a magistratu desiderantur.

Ego in fine subscriptus, exanimus N. N., corpus, præsentibus N. N. hodie quam solertissime perlustravi, atque hanc fere in eodem reperi membrorum læsionem. Nempe conspiciebatur sub dextro humero dorsum versus vulnus aliquod, duos prope digitos amplum, cui digitus ad ipsam pectoris cavitatem inter costas immiti facillimo negotio poterat. Ipsum vero pectus simulatque aperiiebatur, integrum ferme latus ejusdem dextrum sanguine concreto plenum deprehendebatur. Quo quidem remoto, novum statim in conspectum prodibat vulnus, ad pollicis amplitudinem dextro pulmonum lobo a tergo sic quidem illatum, ut non ipse solum pulmonis lobus medius transfossus, sed grandiores etiam cum arteriæ tum venæ pulmonalis rami una cum ipsis bronchiis penitus præcisi deprehenderentur. Ipsum cor eidemque connexa sanguinis vasa penitus exhausta cernebantur, salvis interim abdominis capitisque partibus omnibus. Quando vero præcisæ istæ pulmonis venæ atque arteriæ sanguinem omnem in pectoris cavitatem effuderunt, mirum non est, vulneratum protinus (ut factum erat) expirasse, nullaque prorsus ratione servari potuisse. Ut adeo ex jam dictis manifesto pateat, vulnus hoc penitus insanabile fuisse, adeoque absolute lethale. Quod ipsum, veritatis ergo, testari debui, volui.

Factum N.

die — Ann. —

N. N.

De formulis
chirurgicis
in univer-
sum quedam
moventur.

XXVII. Ex hac ipsa formula construi facile, mutatis circumstantiis, poterunt a prudentioribus chirurgis innumeræ aliæ in genus relationum chirurgicarum aut describendi vulneris formulæ. Ceterum illud in primis in hoc ipso negotio commendatum sibi habeant chirurgorum filii, ut non ipsum modo vulnus sed capitis etiam atque abdominis partes quaslibet quam curiosissime perlustrent, pla-

Brunsvigæ extra urbem habitans, a viro quodam circa vesperam, cum portæ urbis mox essent claudendæ, fuisse robusto tam vehementer capite percutiebatur, ut mox in terram, sensibus orbatæ, procideret. Hoc quum percussor videret, aufugiebat, & nemo nisi maritus & tres parvi liberi sive infantes aderant. Maritus prorsus attonitus circumcurrebat, & quærebat homines, qui ipsum juvarent uxorem, quæ valde gravis & robusta erat, elevare, eamque e solo in lectum reponere: verum propter noctem ingruentem neminem, qui hoc faceret, invenire, multo minus aliquem, qui ex urbe chirurgum accerferet; id quod etiam factu erat impossibile, quia portæ urbis mox clausæ erant. Mulier itaque percussa in solo erat relinquenda per integram noctem sine ullo auxilio, & appropinquante die moriebatur. Cadaver postea a medicis & chirurgis visitabatur, qui primo fissuram in osse syncipitis, & deinde calvaria ablata, sub dura matre in dextra cerebri parte magnam cruoris concreti copiam invenerunt, hinc vulnus lethale merito pronunciarunt. Defensor rei lictus hanc sententiam impugnare eam ob causam studebat; quia chirurgus non fuerit accersitus, qui convenientia remedia adhibere, imo & calvariæ perforationem instituere, atque defunctam sic servare potuisset. Postquam vero in hac sententiarum diversitate & mea sententia fuit desiderata, ea hæc fuit. Nimirum si hæc mulier in urbe vel loco fuisset, ubi chirurgi & medici haberi potuissent, atque illi vel ex negligentia non desiderati fuissent, vel accersiti debita remedia neglexissent, tunc vulnus ob hanc causam per accidens lethale dici potuisset. Quoniam vero hoc in casu chirurgi obtineri non potuerunt, ægra non ex negligentia aut culpa vel circumstantium vel chirurgorum, sed unice ob vehementem plagam perpeffam mortua est; idcirco vulnus hoc lethale pronuntiandum esse indicavi.

planissimeque in schedis suis describant, si quæ forte præter vel secundum naturam in istis invenerint. Istiusmodi enim circumstantiæ dici vix potest, quantum expediendis de vulnerum lethalitate quæstionibus subinde inserviant; & quantum e contrario turbent, si negligentur & omittantur. Si qui vero sint, qui plura relationum ejusmodi exempla inspicere aut legere cupiunt, ii velim consulant librum istum, qui *relationes aut formulas chirurgicas consignandi ars* inscribitur (a). Ut nihil jam de eo dicam, quam plurima eademque varia in laudatis superius chirurgorum libris passim inveniri formularum istiusmodi exempla.

De vulnerum curatione.

XXVIII. Equidem quando vulnus non est nisi continuarum corporis partium solutio, sane præcipuus curationis scopus in eo potissimum consistit, ut disjunctæ corporis partes rursus uniantur ac probe glutinentur. Quoniam vero vulnera valde diversa, & nonnulla quam levissima, alia vero majoris momenti, aliaque quam gravissima, varia hoc ratione fieri debet. *Vulnerum curatione.*

XXIX. Vulnerum levissimorum facilis ut plurimum curatione est. Quod si enim super læsam corporis partem vel linamentum aliquod e spiritu vini succidum, vel oleum ovorum, terebinthinæ aut hyperici, vel balsamus Arcæi, Copaivæ, de Meccha, Peruvianus aut vulnerarius alius, vel spiritus vini camphoratus cum spleniolo quodam, vel quodcumque demum fere emplastrum ei imponatur (b), ne qua forte sordes in vulnus sese insinuet, ac semel quotidie vel alternis tantum diebus deligetur, cum diductæ a se invicem vulneris oræ quasi sponte sua glutinantur: Hinc fit ut in ejusmodi vulneribus paucissimi chirurgum advocent. *Leviorum vulnerum curatione.*

XXX. Vulnerum autem aliquando graviorum sic omnino instituenda curatione est: Scilicet purgandum ante omnia vulnus est a sanguine, sordibus, aliisque, si quæ forte adsunt, rebus præter naturam; deinde, si quid, porro sanguinis concreti, glandis plumbeæ, ferri, vestimenti, vitri festucæ, aliudque his non absimile, quod curationem impedire potest, in vulnere delituerit, illud omne vel digitis vel idoneis ferramentis, ut uberius mox exponetur, extrahendum. Postea sanguinis fluxus, si quis est, in prima deligatione cohibendus. Hinc partes dissectæ rursus conjungendæ, in hoc situ conservandæ & glutinandæ, ac denique opera danda, ut apta quædam & æquabilis glutinato vulnere cicatrix inducatur. *Vulnera graviora quomodo curanda sint.*

XXXI. Ad *vulneris purgationem* quod attinet, res ejusmodi extraneas vel manu, vel ferramentis sive instrumentis, forcipibus puta, vossellis, hamulis, terebris, aliisque, quæ Tab. III. fig. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. delineavimus, extrahendæ sunt. Ubi vero harum rerum alienarum nihil adfuerit, removendus tamen atque abstergendus solertissime est cruor omnis spongia quadam molliori, vel linteo, atque ex vino calido vel spiritu vini etiam expressa; quo rite peracto progrediendum statim est ad sanguinis profluvium sistendum, ac denique ad ipsam vulneris glutinationem. *1. Vulneris purgatio quomodo instituenda.*

XXXII. In educendis ex vulnere rebus alienis dispicere ante omnia chirurgus debet, satiusne sit, protinus idem extrahere, an aliquantisper in vulnere relinquere. Quod si enim vulneratus jam valde debilis, imo ex ipso sanguine *Quomodo, quæ aliena sunt, e vulneribus extrahenda sint.*

(a) L' Art de faire rapport en chirurgie.

(b) Usitatiora vulnerum emplastra mihi sunt, emplastra diachylum simplex, diapalmæ vel stypticum Crollii.

guinis profluvio jam mente lapsus fuerit, præstabit omnino prius prospicere, ut non sanguinis solum profusio sistatur; sed & vel maxime, ut vulneratus vel potu temperato, vel lacte, vel boni succi jusculis, potionibus cardiacis sive roborantibus vinove prius reficiatur. Periculum enim est, ne vulneratus imbecillior vel propter dolores, vel sanguinis ex majori vulneris irritatione ortam profusionem in ipsa rerum istiusmodi extractione intermoriatur. Sic, ubi verendum forte est, ne grandior aliquis nervus, arteria vel vena, gladii vel hastæ mucronis juxta hærentis extractione disrumpantur, satius utique videtur tantisper expectare, donec vel æger ad se redierit, vel ipsum vulnus suppuratione dilatatum paullo faciliorem reddat extractionem. Sed ista quidem omnia tum ex ipsa vulneris læsæque partis natura, tum ex vulnerati robore ipsiusque rei inhærentis indole, tum etiam ex præsentibus vel imminentibus ægroti affectibus a chirurgo probe dijudicanda sunt atque æstimanda.

Quomodo & quibus adhibitis instrumentis fieri debeat extractio. XXXIII. At ipsam rerum peregrinarum, cujusmodi gladiorum, sicarum aut lancearum mucrones sunt, extractionem ubi ventum est, manu, si quidem fieri illud potest, eadem apprehendi debent, celerrimeque, at circumspicte tamen, mitissimeque inde extrahi; ne scilicet aliæ quoque partes integre præsertim illæ, quarum valde periculosa solet esse læsio, inter educendum lædantur. Si quæ vero sint, quæ manibus præhendi vel extrahi nequeunt, tum forcipibus ejusmodi rostratis, quales Tab. III. fig. 3. 4. & 5. delineavimus, etiam atque etiam opus est. Iisdem prorsus artificiis atque instrumentis uti solemus in extrahendis ex vulnere glandis igniaræ, ferramenti, vitri, chartæ, panni, corii, aut ex cujuscunque demum alius vestimenti portiunculis. Denique glandes plumbeæ quomodo a vulneribus educi debeant, uberius infra declarabimus, ubi de vulneribus, quæ per sclopeta infliguntur, tractabimus. Vulnera autem ubi forte angustiora sunt, quam ut istæ res, quæ præter naturam in ipsis delitescunt, extrahi commode queant, aliquanto latius, ubi id tutissime fieri potest, scalpello incidenda sunt. Ceterum ita velim habeant chirurgorum filii; nempe rerum alienarum extractionem, nisi graves admodum causæ id suadeant, vel postulerint (N. 32.) neutiquam differendam, sed, quantum fieri potest, citissime suscipiendam esse. Præterquam enim quod vulnere recentium, necdum tumefactorum commodior tractatio sit; vulnerati quoque in principio ob animi perturbationem & vivendi desiderium facilius omnia patiuntur & sustinent, quæ pro vulneribus lustrandis, purgandis, dilatandis aut incidentis a chirurgo tentantur: quum e contrario post sedatam animi perturbationem, vel ob majorem doloris sensum, vel propter alios quoque corporis affectus malos, duriorrem chirurgi manum difficilius admittant.

II. De vulnere graviorum glutinatione.

XXXIV. Purgatis jam a cruore aliisque rebus extraneis vulneribus, proximum est, ut sedato sanguinis profluvio, (qua de re ex proposito inferius plura) de oris plagæ jungendis, iisque, postquam junctæ sunt, conservandis chirurgus cogitet, ut quam optime glutinari queant. In quo ipso tamen negotio diversa semper, pro re nata, ineunda videtur esse ratio. Sic enim aliter glutinanda sunt vulnera sic dicta simplicia, ubi gravia nimirum mala absunt, quæque levia & non profunda, quam quidem illa, in quibus gravia mala sive, ut vulgo dicunt, symptomata adsunt, vel etiam ubi frustra dependent, vel haud exigua carnis portio detrita vel excisa est. Aliter præterea glutinanda sunt, quæ in ipsum aliquod ventris cavum penetrant, præsertim si viscus quoddam internum læsum est; rursus aliter ea, quæ non nisi externis corporis nostri membris illata deprehenduntur; ac denique aliter quæ punctim, aliter quæ cæsim inflicta sunt.

Et quidem (a) quæ

XXXV. Inter vulnera vero hæc ex simplicioribus & levioribus ea sunt, quæ pun-

punctim illata & non adeo profunda sunt, atque non nisi in partibus corporis exterioribus sedent. In his, postquam in prima deligatione linamentis aridis sanguis cohibitus, eaque a cruore purgata sunt, unguentum digerens (*digestivum* vulgo dictum) sequentibus diebus, vel balsamum Arcæi, vel aliud vulnerarium remedium ex supra N. XXIX. laudatis, cum linamentis (*plumaceaux*) quotidie semel, vel ubi non multum puris fundit, alternis tantum diebus, superaddito emplastro N. XXIX. & splenio applicandum, & fascia continente omnia firmanda. In singula vero deligatione hæc omnia, quæ facile recedunt, blande removenda, vulnus detegendum, fordes, pus aut sanies linamentis mollioribus abstergendæ, ac denuo, ut modo docuimus, deligandum, atque sic, donec glutinatum vulnus sit, continuandum. Nam sciendum in universum est, tam in his, quam quæ cæsim infliguntur, crebriorem deligationem vulneribus plerumque magis perniciosam esse quam salutarem, nisi nimia forte puris copia, præsertim æstate, vel aliud peculiare malum id exigat: quemadmodum CÆSAR MAGATVS libro de rara vulnerum deligatione, BELLOSTIVS in Chirurgo nosocomico, alique e recentioribus, ut meam nunc experientiam silentio præteream, evicerunt. Ubi vero id adhuc monemus, quod linamenta vulneribus immissa, & præsertim eis, ubi gravior sanguinis profusio adfuit, in primis deligationibus vi non sint evellenda, sed potius tam diu, donec sponte, quando suppuratio accedit, exeant, relinquenda, ne dolor aut novus sanguinis fluxus moveantur. Quando vero hæc vulnera *punctim inflicta valde profunda*, tunc curatu longe difficiliora sunt, maxime si in parte non ascendunt, sed descendunt: quia facile sanguis vel pus in fundo hic colligitur, quo curationem difficilem reddit & fistulas sæpe producit. Ad quod evitandum, noxia hæc in quavis deligatione e fundo probe ejici debent, vulnus medicamentis laudatis nutriri, fundo extus linamenta, linteola, vel spleniola crassa imponi,isque fascia, quam *expellentem* appellant, fortius quam oræ vulneris in singula deligatione constringi.

XXXVI. Quod si vero hæc parum sint, ut haud raro contingit, oportet sæpe, si toto hoc fieri possit, fundum scalpello vulnere satis amplo (quam Galli *une contre-ouverture* dicunt) in tempore aperire, antequam in fistulam vulnus mutetur. Ut vero hæc altera & nova apertura commodius meliusque fiat, specillum vel acus peculiaris sumitur ad apicem obtusa & nodulo instructa A, in parte vero opposita satis amplo foramine B, (Vid. Tab. V. fig. 1.) quæ ad fundum usque vulneris vel ulceris demittitur, nodulus ad cutem dirigitur, & paulo fortius premitur, ut extus digito percipi possit. Deinde super hoc nodulo cutis & ceteræ partes, quæ hanc inter & nodulum interjacent, si tuto id fieri potest, (quod ex partium scientia intelligitur) satis amplo vulnere inciduntur; postea in foramen specilli sive acus B linteolum longum, sed angustum, immittitur, nisi forte jam antea inditum fuerit, specillum linteolum trahens per novum vulnus transmittitur, linteolumque balsamo vel unguento vulnerario succidum, per vulnus trahitur, & in eo ad modum setacei relinquitur, superimpositis linamentis utrique vulneri, simili medicamento inductis, & emplastris fascia firmandis. In singula post hæc deligatione vulnera mundantur, pars superior setacei sive linteoli unguento vulnerario imbuitur, inferior vero eousque trahitur, ut recens inunctum frustulum vulnus subeat, hocque continuatur, donec vulnus per novam aperturam probe purgatum, ac pus valde imminutum sit, nihilque purulenti in fundo colligi queat; ubi linteolum, setaceum hic dictum, educitur, & vulnera, ut alias, glutinantur.

XXXVII. In eundem scopum GARENGEOT describit & exhibet ferra-

Heisteri Chirurgica Tom. I.

F

men-

Quomodo hæc alia ra-

zione fieri
possis.

mentum quoddam ex PETITI inventione triangulare, quod *Troicar Galli* vocant, (a) quo fundus vulneris sive fistulæ pertunditur, & mox postea linteolum per foramen hujus ferramenti transmissum, per totum vulneris vel fistulæ tractum reducitur. Vid. Tab. IV. fig. 1. Quoniam vero hoc PETITI ferramentum rectum est, mihi que tales ægri oblatis fuerunt, ubi recto ejusmodi nova apertura commode ac tuto fieri non potuit, hinc jam diu, antequam GARENGETI liber prodierat, in gratiam ægri cujusdam nobilis, qui gravi abscessu in abdominis parte anteriori laborabat, cujus os juxta umbilicum in latere dextro erat, fundus vero ad inguen in eodem latere, aliud excogitavi. Nam quia recto ferramento hic novam aperturam moliri ob vasa crucialia magna hic vicina periculosissima mihi videbatur, ferramentum fere simile ferramentis, sive acubus illis, quibus in educenda hydropicorum aqua utimur, sed aliquo modo versus apicem curvum & longius, quia fistula longa erat, fabricari curavi, in cannula quoque reconditum; vid. Tab. IV. fig. 2. cujus ope, dum apex commode versus cutem dirigebatur, tuto nova apertura e fundo fieri poterat, sine metu læsionis prædictorum vasorum. Et ut simul ope hujus ferramenti setaceum sive linteolum in vulnus immittere possem, sulcum instar annuli juxta apicem limari jussi, cui id ope fili satis robusti alligavi, atque retrahendo ferramento setaceum quoque per fistulam transmissi. Quoties vero ejusmodi linteolum fere finitum, & vulnus nondum satis purgatum est, novum superiori extremo alligatur vel assuitur, & trahendo in vulnus insinuat, postea resecto impuro linteolo, ut antea dictum, pergitur, quamdiu id necesse; ita opus non est, ut novum linteolum ope ferramenti semper immittatur.

Cautela
circa horum
glutinationem.

XXXVIII. Denique id monendum, quod, licet in plerisque vulneribus chirurgus opera danda sit, ut oræ vulneris, quam citissime fieri possit, glutinentur; in his tamen e contrario studendum, ne oræ citius quam fundus consolidentur: id quod fieri commode potest interjecto linamento parum contorto, quod *Bourdonet Galli* vocant, vel molli ac brevi turunda, donec fundus concrevit. Quod ubi factum, turunda mox removenda, & oræ balsamis & linamentis, ut alias diximus, glutinandæ. Quomodo ejusmodi vulnera, quæ in cava pectoris vel abdominis penetrant, sunt curanda, infra cap. V. ad X. exponetur.

1 3) Quæ
casim, & ubi
nihil de carne
detritum
est.

1. Apto situ.

2. idonea deligatione.

XXXIX. In vulneribus vero, quæ casim infliguntur, & ubi nihil de carne detritum est, quæque non nisi in exterioribus corporis partibus, & quidem non valde profunda, postquam purgata sunt, immisso balsamo vulnerario, (b) oræ vulneris conjungendæ, atque in hoc situ conservandæ: id quod diversis fieri solet ac debet modis, pro vulnerum diversitate. Nam 1. subinde hoc obtineri potest apto parte læsæ situ; ratione hujus potissimum observandum, ut parti vulneratæ, postquam medicamentis vulnerariis ipsi prospectum est, ille situs & positura concilietur, in quo partes divisæ se invicem quam proxime semper attingant, deligatione singulis vel alternis diebus, ut modo Num. 35. diximus, repetita. 2. Idonea ligatura sive vinctura: qua similiter partes dissectæ ita vinciendæ, ut oræ sese contingant, atque sic facile glutinari queant: id quod cum primis eis in vulneribus felicissime succedit, quæ in longitudinem infliguntur;

(a) Traité des Instrumens Tome I. pag. 319.

(b) Præter supra Num. XXIX. laudatæ, huc etiam referenda Essent. succini, terebinthinæ, mastichis, myrrhæ & aloes, gemmarum populi &c. Ubi vero adhuc notamus, quod, si plagis confusio juncta, ad quas etiam eas referimus, quæ a vitris, ferris &c. factæ sunt, olea vulneraria vel balsama blandiora, ut ung. digestiv. vel bals. Arcæi adhibenda; sin vero ensibus, gladiis aliisve acutis telis infligta, reliqua balsama vel essentia laudatæ, tanquam magis stringentes & siccantes, præstent.

sunt ; ut in fronte , abdomine , brachiis & pedibus : utpote in quibus fascia , uniente dicta , Tab. II. lit. f. oræ vulneris quam commodissime junguntur . 3. *Apta futura* : quæ vero pro varietate vulneris rursus diversa esse debet ; atque generatim in siccam & cruentam dividi solet . *Sutura sicca* , quam etiam *notham* dicunt , appellatur , quando oræ vulnerum ope emplastrorum glutinantium junctæ servantur ; *cruenta* autem sive *vera* dicitur , quando idem acuum & filorum beneficio perficere studemus .

XL. Sciendum igitur hic est , non omnes plagas acubus conjungi , sed ex solum , quæ obliqua vel transversa , vel angulis donata , & plerumque simul magna & profunda sunt ; vel etiam eæ , ubi frustra a quocunque telo soluta dependent , ut in læso naso , aure , mento , fronte , genis , cute calvariæ &c. verbo , ubi vulnus ita deprehenditur , ut oræ ejus apto situ , ligatura & emplastris adunatæ servari nequeunt . Oportet vero ut suenda hæc vulnera 1. adhuc sint recentia , atque a cruore aliisque extraneis probe purgata : 2. deinde nihil de substantia carnis detritum aut amissum ; si eas modo excipias partes , quæ valde cedere & prolongari possunt , ut labra : 3. nulla adsit inflammatio vel collisio aut contusio . Hisce enim in casibus futura oræ vulneris citius , melius atque elegantius glutinari rursus possunt , quam iis omisis atque neglectis .

Quibus quomodo futura sicca instituenda.

XLI. *Sutura sicca* vero utendum in vulneribus , non adeo magnis profundis , & præsertim etiam in facie , genis , fronte , & alias ubique , ubi eam pro continendis plagæ oris sufficere intelligimus (a) . Nam quia neque dolores movet , neque novas cicatrices concitat , ea cum primis in facie longe commodius uti possumus , quam illa , quæ ope acuum fit , præsertim quia his , præter dolores & cicatrices , etiam sæpe haud leves inflammationes concitari solent . Ad siccam vero suturam optime instituendam requiritur , ut emplastra non sint nimis brevia , sed satis longa atque cum parte læsa conformia : & quidem ita , ut magnam ejus partem , non vero integram cingant ; ne motum sanguinis intercipient , & tumores aliaque inde oriunda mala moveant . Deinde ut satis firmiter hæreant , nec facile solvantur : quem in finem egregie inservit empl. ANDRÆ A CRUCE , vel *stypticum* CROLLII , vel *diachylum* , vel *diapalmæ* , *terebinthina* probe subactum , & firmo linteo inductum . Fluxu itaque sanguinis prius cohibito & vulnere rite purgato , balsamum vulnerarium probe glutinans vulnere immittitur , quale esse potest essentia mastichis , succini , balsami peruviani ; vel balsamum Præfecti Equitum Melitensium , Gallis *beaume du Commendeur* dictus (b) ; vel aliqua ex eis melioribus balsamicis compositionibus , quas *Vernices* vulgo appellant , (utpote quæ brevi in crustam quandam glutinantem ac balsamicam abeunt , qua aeri accessus ad vulnus denegatur , ejusque glutinatio egregie promovetur) emplastrum postea aliquod ex modo laudatis , pro vulneris ratione satis longum & amplum ; vel duo , aut plura , si opus est , vel recta vel aliquo modo sinuata , relictis interstitiis , juxta se posita (c) , calide in altero vulneris latere injici , palma manus aliquamdiu , ut tanto firmitus hæreant , premi , ac deinde diductæ a se invicem vulneris oræ leniter atque æquabiliter compelli conjungique debent , atque sic junctæ ope emplastri , in opposito latere agglutinandi , firmiter contineri , linamentis glutinantibus illis balsamis succidis tegi , spleniisque & fasciis idoneis bene firmari .

Quando & quomodo futura sicca instituenda.

F 2

XLII.

(a) Ita aliquoties eis , quibus digitus ictu cæsim facto ita dissectus erat , ut ab interiori tantum cute dependeret , & chirurgi eum rescindendum suaderent , ope emplastrorum junxi , atque sic digitos servavi , osse simul rursus coalito .

(b) Describitur in *Lemerii Pharmacop. Univers.* p. 641 , atque ibi etiam *balsamum Equitis Sancti Victoris* appellatur .

(c) Vid. Tabulam IV. fig. 3. 4. 5.

*Alia ratio-
nes futuras
siccās facien-
di.*

Tertia.

Quarta.

*Sutura vul-
nerum cruen-
ta quid, ejus-
que divisio.*

*Sutura nodo-
sa quomodo
fieri debeat.*

XLII. Emplastra glutinantia, secundum PETITI morem, etiam in medio uno alterove foramine, aut pluribus, pro diversa vulneris magnitudine, figuræ vel ovatæ, prædita esse possunt, vid. Tab. II. fig. 11. * vel angulari, vid. Tab. IV. fig. 7. ut per hæc, sicut in præcedenti modo per interstitia emplastrorum, an vulneris oræ rite junctæ sint, non solum cognosci, verum etiam vulnus aptis medicamentis quotidie foveri queat. Hæc emplastra, ut antea dictum est, applicantur, & tamdiu relinquuntur, donec vulnus probe glutinatum conspicitur. *Alia vero adhuc ratione sutura sicca fieri potest:* nimirum duo sunt emplastra ex emplastro ANDRÆ A CRUCE vel alio ejusmodi bene glutinante, novo & firmo linteo superinducto, magnitudine cum vulneris altitudine & amplitudine respondente, (nam in profundioribus longiora, in levioribus breviora esse debent) his linteolorum frustis in margine sive limbo firmo affiguntur tres vel quatuor ligulæ, pro diversa plagæ longitudine, & postea emplastra hæc, antea paullo calefacta, utrinque oris vulneris ad distantiam digiti quasi transversæ probe agglutinantur (a), ita ut vulnere recte prospicere medicamentis queamus idoneis. Posthæc oræ vulneris curate junguntur, linamentis balsamo glutinante succidis contenguntur, & dum minister has ita junctas continet, Medicus ligulas utriusque emplastri adversas primum nodo simplici, & deinde nodo solubili sive ansis instructo, probe constringit, ut sic recte adunatæ servantur. Cuivis emplastro splenium oblongum imponitur, his aliud majus quadratum, & omnia fascia comprehenduntur atque apte firman- tur. Postridie vulnus examinandum: & si ligulæ forte laxatæ sunt, solvendæ arctiusque rursus constringendæ. Sin vero adhuc satis contineant, relinquendæ, & linamenta superimposita tantum guttulis aliquot balsami glutinantis denuo imprægnanda: denique splenia & fascia, ut antea, rursus injicienda. Nonnul- li loco ligularum aliquot *uncinulos* vel *ansulas* aut *habenulas*, ex ferro vel cu- pro flavo confectas, emplastris his glutinantibus utrinque junxerunt, ut ex Tab. IV. fig. 9. & 10. videre licet, quæ emplastra eodem modo oris aggluti- narunt, ut diximus, & deinde ope filorum adversos emplastrorum uncinulos vel habenulas ita contraxerunt, ut oras plagæ junctas fervarent. Quoniam ve- ro hæc ultimæ suturarum siccæ species plus laboris & temporis ut plurimum requirunt, priores, quæ solis emplastris fiunt in frequentiori usu esse solent.

XLIII. Si quæ vero profundiora & ampliora vulnera sint, eaque potissimum transversa, ut eorum oræ futuris siccis contineri nequeant, quemadmodum sæ- pe contingit in femore, prout videre est Tab. III. fig. 1. litt. H., vel in abdo- mine, vel in natibus aut brachiis, vel ubi frusta quædam, ut in fronte, genis, naso, mento vel auribus soluta indecore dependeant; vel vulnera majora angu- los obtineant, vel in formam crucis inflicta sint, ut Tab. IV. fig. 12. 13. & 17. videre est, sutura utique, quæ acuum beneficio perficitur, eorundem oræ compre- hendi debent, quæ hinc sutura *cruenta* sive *vera* dici solet. Vera autem rursus distinguitur in *simplicem* & *compositam*. *Simplex* appellatur, quæ tantum median- te acu & filo peragitur, & ad quam sutura *nodosa*, sutura *pellionum* dicta, & *convoluta* pertinent. Hæc vix nisi in labri leporini curatione usurpatur; illa tan- tum in vulneribus intestinorum, ubi uberius de his dicemus; ista vero, sive *no- dosa* in ceteris quibuscumque vulneribus, quæ sutura vera indigent, usitatissima est: quare de ea nunc primum proponemus. *Composita* vero sutura dicitur, ubi præter acum & filum adhuc aliæ res requiruntur; de qua vero postea.

XLIV. Optima mihi futuræ nodosæ conficiendæ ratio hæc est: Nempe fi- lum aliquod duplicatum ac ceratum, vel ligula linea tenuis, ex sex quasi filis con-

(a) Vid. Tab. IV. fig. 8.

constans, in vulneribus paullo profundioribus innectendum acui fortiori atque (a) incurvatæ. (Tab. I. fig. S. T. V.) Hac ipsa acu utræque vulneris oræ mediæ, quod duos pollices longum nunc fingimus) uno ictu, ab exteriori inferioris oræ parte fere versus fundum, & inde rursus in superiori ora ab interiori parte in exteriorem sic perfodiendæ sunt, ut foramina externa, per quæ filum traje-ctum conspicitur, interposito digiti spatium circiter, ab ipsis vulneris oris distent, (plus vel minus pro vulneris magnitudine). Tum, remota jam acu, compres-sisque leniter hiantibus vulneris labris, filum ipsum vel ligula ita in nodum primo simplicem, deinde solubilem sive habenulis præditum, constringitur, ut oræ vulneris quam aptissime in unum attrahantur, supra impositis iis, quæ in deligatione futuræ siccæ modo descriptæ solent adhiberi. Si qua autem paullo longiora vulnera sint, quibus glutinandis unica istiusmodi futura non omnino suf-ficere videtur, tum binæ, tres, vel, pro re nata, plures (vid. Tab. IV. fig. 11. & 16.) etiam eodem prorsus, quem nunc descripsimus, modo confici poterunt; ita tamen, ut altera pollicem quasi semper distet. Præterea ne quid forte de-trimenti vulnera a nodis his capiant, ita semper constringenda sunt fila, ut pri-mo semper nodo exiguum quoddam superimponatur spleniolum (Tab. II. fig. 22.) ex linteo vel serico cerato confectum: super quo postea alter nodus, sed solubilis conficiatur, ut, ubi opus, propter dolorem vel inflammationem, re-serari & laxari facile queat.

XLV. Hoc modo procedimus, quando vulnera obliqua sunt vel transversa. *Quædam ad-
huc cautela.* Quando vero ungulos habent, ut in triangulari vulnere, Tab. IV. fig. 13. tunc eo-dem, ut diximus, modo primum in angulo A futura instituitur, eaque simili nodo firmatur. Deinde etiam latera vulneris circa medium B & C acu perfo-diuntur, & oræ ope ejusmodi nodorum adunantur. Si vulnus quasi quadratum est, aut in forma qualicunque litteræ græcæ Π, duobus angulis præditum, quem-admodum subinde in facie, & præsertim in fronte occurrunt, vid. Tab. IV. fig. 17. tunc futuræ in utroque angulo AA injiciendæ sunt. Quando vero ob vulneris magnitudinem has binas haud sufficere conspicimus, etiam via media inter angulos BB adhuc tot adhibendæ sunt, quot necessarias esse intelligimus. Quando vulnus occurrit, quod formam litteræ X vel crucis obtinet, ut fig. 6. & 12. ejusque oræ emplastris junctæ servari nequant; acus, ut fig. 12. indicat, primum ad litt. A immittenda, ita ut in altera ora ad B rursus emergat; dein-de ad litt. C ita iterum transfigenda, ut ad D prodeat; postea oræ ac fila blan-de constringenda, & nodo solubili, ut sæpius jam indicavimus, inter A & D firmanda. Quomodo posthæc curanda atque tractanda sint ejusmodi vulnera & futuræ, infra mox exponemus.

XLVI. Loco hujus futuræ simplicis sive nodosæ chirurgi quidam veteres fu-turam quandam *compositam* (quæ ope duorum clavorum sive bacillorum ligneo-rum, Gallis *Cheville*, unde iis *future enchevillee* dicebatur, latine *clavata* voca-ri potest, peculiari ratione perficienda erat) in vulneribus majoribus institue-bant, cujus auxilio oras vulneris jungere ac componere studebant, ut facilius firmitusque glutinentur, eamque propterea adhibendam, reliquisque præferendam esse putabant, quia fila trajecta alias sine his clavis sæpius oras vulnerum la-cerabant; quo factum est, ut eæ non solum non glutinentur, sed & gravia incommoda sæpe sequerentur. Attamen licet hæc futura a plerisque recentio-ribus, & nominatim etiam a DIONYSIO, Chirurgo quondam celebri Pari-sien-

*Sutura
composita si-
ve clavata.*

(a) In levioribus vulneribus, præsertim etiam faciei, futuræ hæc acubus rectis quoque fieri possunt; hinc chirurgus variis instructus esse debet: attamen lunatis sive curvis idem etiam quod rectis perfici potest, hinc rectæ in futuris his conficiendis non sunt adeo necessariæ. Curvæ vero acus variæ magnitudinis præsto sint.

fiens, in chirurgia sua aliisque tanquam minus idonea rejecta sit, atque etiam per multos annos in usu esse desierit, a nonnullis tamen recentissimis (a) rursus vehementer commendatur, imo & nodosæ, quam antea proposuimus, variis in casibus præfertur: ea tamen lege, ut loco duorum clavorum ligneorum, quibus veteres usi sunt, linteola vel frustula panni sericei, quod *taffetas* Galli & nostri appellant, cera obducti, forma cylindrorum convoluti, vulneris quasi longitudine & calami anserini scriptorii aplitudine (vid. Tab. IV. fig. 17. & 18. in hunc usum adhibeant, quibus cavere voluit, ne oræ vulneris a filis facile lacerentur, & dein ne eadem oræ tam vehementer aut ruditer ac a ligneis clavis premantur, quibus sæpe tumores, dolores, & inflammationes molestissimi commoti sunt. PALFYNVVS eum in vulneribus profundioribus partium musculosarum instituit acu magna robusta & curva, duplex filum robustum cera obductum (b), trahente, quod ansam efficit, quo per vulnus, ut supra docuimus, rite trajecto, alterum imo & tertium hujusmodi filum, ut fig. 17. indicatur, transfigitur, hisque duabus vel tribus fili duplicati ansis immittitur alterum illud teres linteolum vel sericum ceraceum, BB, deinde in altero latere, postquam fila ab acu liberata sunt, alterum ejusmodi linteolum ceraceum inter filum duplex interferitur, atque adductis prius oris vulneris, fila super hoc altero clavo sive cylindro ceraceo, AA, modice & æqualiter adducta constringuntur, ac nodo primo simplici, deinde etiam solubli firmantur CCC: quorum filorum, si tria sunt, modum primum, ac deinde reliqua constringuntur, vulnereque, ut mox dicemus prospicitur.

Gavengeoti
alia ratio
eam insti-
tuendi.

XLVII. GARENGEOT eam quidem eodem fere modo perficiendam esse, scribit (c), ut nunc proposuimus, sed ea potissimum cum differentia, ut loco fili duplicis *peculiares quasi ligulas conficiendas esse velit*, ex sex vel octo filis (pro plagæ diversitate ejusque majori vel minori altitudine) cannabinis, puris, candidis, una junctis, & simul ceratis, prout vel magis vel minus robustas eas desiderat chirurgus, observando tamen ne hujusmodi ligula duplicata crassior sit ipsa acu, ut eam facile, dum per oras vulneris adigitur, sequatur, ne in transmittendo multum negotii vel doloris creet. Quando igitur una, duæ, tres, vel tot ejusmodi, quot opus est, ligulæ per oras vulneris trajectæ sunt, in quovis uniuscujusque ligulæ extremo, quod in ora vulneris superiori eminet, nodum conficiendum esse vult, ac deinde fila, quæ componunt has ligulas, inter nodum & oram plagæ æqualiter esse disjungenda, ita ut ansæ hic fiunt, per quas clavus aut cylindrus, ex serico cerato factus, transmittendus. Postea duo digiti oræ vulneris inferiori juxta acuum puncturas imponuntur, & altera manu ligulæ sensim eousque trahuntur, incipiendo a media, si tres sunt, donec sic oræ bene exacteque sibi invicem junctæ sint. Deinde fila uniuscujusque ligulæ oris inferioris in duas partes dividenda (d), quæ pro altero clavo sericeo ligando inserviunt; quibus primum in medio vulneris nodus fit simplex altero hoc super clavo, (oris postea plagæ quam curiosissime iterum adaptatis). Denique cum reliquis ligulis similes super eodem cylindro efficiendi erunt nodi, observando ne initio nimium constringantur, ne inflammatio moveatur, & super priorum nodorum singulo adhuc nodus solubilis, ut omnia melius firmentur, efficitur. Vulneri tandem balsamum vulnerarium, & cum primis supra jam laudatum Præfecti equitum Militemum (*beume du Commendeur* Gallis dictum)

(a) Ut PALFYNO in chirurgia Cap. VI. de futuris, & post hunc a GARENGEOT in chirurgia. cap. de futuris & de Gastroraphia.

(b) Vid. IV. fig. 15.

(c) Operat. Chirurg. Cap. III. de futuris.

(d) Gavengeot in tres partes has inferiores dividendas esse docet: quid vero cum tertia harum parte hic fieri velit, ego non satis comprehendo, atque aliquid omissum esse mihi videtur.

Etum) cum linamentis carptis imponitur , quod brevi speciem crustæ balsami-
cæ sive vernicis efficit , qua aeris accessus a vulnere arcetur , atque sic brevi
glutinatio promovetur : superaddito splenio , liquore digerente calido succido ,
vinctura conveniente , & situ partis idoneo .

XLVIII. Primis diebus , quacunque ratione futura facta sit , fascia & sple-
nia caute removenda , vulnerisque conditio examinanda : quod si tunc omnia *Quæ post ob-*
bene se habeant , inflammatio & dolores vel non sint , vel saltem non adeo *servanda .*
vehementes , relinquendæ futuræ per sex septemve dies , imo etiam diutius ,
ac vulnus , ut antea dictum , denuo deligandum , donec bene glutinatum esse
pateat . Si vero primis diebus futuræ nimis laxæ deprehendantur , nodi solven-
di & fila paululum adstringenda ; sin nimis adstrictæ , paululum relaxandæ sunt .
Præterea quando ora vulneris nimis tumida , vel aliquo modo collisæ sive contusæ
appareant , unguento digerente vel balsamo Arcæi suppuratio movenda , eaque
per aliquot dies his remediis continuanda , ita mala hæc aliaque inde metuen-
da incommoda plerumque brevi tolluntur . Quando autem inflammationes pau-
lo majores & febres incidunt , futuræ aliquantisper relaxandæ , vulnus unguen-
to digerendæ vel balsamo Arcæi deligandum , ægro sanguis mittendus , alvus
lotionibus ducenda , potus aqueus commendandus , aliaque , quæ ad febres &
inflammationes vulnerum prodesse infra proponemus , adhibenda . Vitiis hisce
rursus sublatis quotidie aliquantisper futuræ denuo constringendæ , deligandum
præterea vulnus est , ut antea exposuimus . Sed si hæc parum sunt , & mala
hæc cedere recusent , imo potius in dies augeantur , ut periculum inde metuen-
dum , futuras refecare oportet , vulnusque ut ea curandum , ubi magna pars sub-
stantiæ carneæ detrita ac deperdita est : sicut mox proponemus .

XLIX. Contra si plagæ ejusmodi futurarum auxilio bene glutinatae sunt , quod
non solum ex concretis oris , sed quam maxime etiam ex filis vel ligulis laxè *Quid gluti-*
in parte læsa hærentibus cognoscitur , fila aut ligulæ forficis ope , subjecto prius , *natis hisce*
ubi id opus esse judicatur , specillo fulcato , juxta nodum dissecantur , ora in- *vulneribus*
ferior digito manus alterius sustentatur , & altera manu , prehenso nodo , blan- *faciendum .*
de & caute extrahuntur . Vulnuscule deinde minora , ab acubus relictæ , vel aqua
vulneraria , (l'eau d'arquebuse) vel aqua calcis immissa , vel spiritu vini in-
jecto , spleniisque iisdem vel similibus liquoribus succidis superimpositis facile
sanantur . Majus vero vulnus vel balsamo prædicto , vel alio ejusdem naturæ
fovetur , oræque adhuc aliquamdiu emplastris glutinantibus probe sustentantur ,
donec firma cicatrix inducta sit .

L. Si quid vero carnis detritum vel excisum est , tum glutinari vulnus , neque
emplastris , neque futura prius poterit , quam nova carne sensim sensimque il-
lud ipsum impletum fuerit . Ad implendum autem vulnus proficiunt lineamen-
tum carptum , oleo , unguento , balsamove vulnerario succidum , ipsique vulne-
ris fundo insertum , superinjectis emplastro quodam vulnerario ex modo lauda-
tis , deinde splenio ut & fasciis . Quæ deligatio quotidie repetenda est . Quan-
quam autem nova caro ista neutiquam , ut vulgus quidem opinatur , exempla-
stris , oleis balsamisve , sed sanguinis potius circulantis sive naturæ beneficio ,
ut loqui amant , succrescat , quibus semper aliquid novi ad læsa , donec vul-
nus impletum est , admirando prorsus modo apponitur ; tamen neque illud dis-
simulandum est , posse utique istiusmodi medicamenta haud parum ad novam
carnem producendam conferre , & simul removere ea , quæ impedire possunt
ac solent , quo minus eadem succrescat . Ut proinde mirum haud sit , id genus
medicamentorum carnem producentia , sive græco vocabulo , *sarcotica* me-
dicorum filiis appellari . Scilicet inesse his debet vis quædam balsamica & emol-
liens , qua non ipsum modo vulnus a corruptione aut putredine tutum præste-
tur ,

*Quid gluti-
natis hisce
vulneribus
faciendum .*

*De gluti-
natione
vulnerum ,
ubi carnis
aliquid exci-
sum est .
Medicamen-
ta vulnus
implentia .*

tur, sed sensim quoque succrescens nova caro leniter quasi irrigetur, inungatur atque sic emolliatur, ut eo facilius atque commodius e sanguine aliquid apponi, vasaque sic extendi atque amplificari possint. Atque hujus generis sunt, quæ supra N. 35. & 29. commendavimus, olea, unguenta & balsama blandiora.

Quomodo aer
a vulneribus
arcendus sit.

LI. Aer autem, præsertim nimis frigidus aut nimis calidus, quum vulneribus inimicissimus sit, solertissime semper ab iisdem arcendus est. Nihil enim fere est, quod vel humores facilius corrumpat, vel subtiliora ægri corporis vascula fortius & constringat & exsiccat, carnemque succrescentem vehementius reprimat, ipso illo aere. Sed quo felicius ab isthac aeris injuria defendi possint vulnera, illud utique sibi datum sciant esse chirurgi, ut primo præparatis antea, quæ ad novam deligationem necessaria sunt, singulis, ipsa deinde deligatio quam celerrime expediatur: postea ut vulnus linamentis, oleo vel blandiori balsamo vulnerario madentibus, probe impleatur: denique ut linamentis emplastrum aliquod vulnerarium, (cujusmodi sunt N. 29. nominata) emplastro splenia, spleniis denique fascia, ut valentius hæreant omnia, superinijciantur.

Quomodo
vulneris glu-
tinatio peni-
tus absolva-
tur.

LII. Quando post hæc pus, sive materia subalbida, æqualis & crassiuscula in vulnere reperitur, instaurandæ per dies singulos vel alternos, pro re nata, deligationes sunt. Ubi tamen illud in primis prospicere chirurgus debet, ut materia supervacua, quoad fieri potest, lenissime semper abstergatur. Siquidem tutius meliusque est materiæ paucillum in vulneribus semper relinquere, quam duriter nimis eandem exprimere vel abstergere. Quemadmodum enim durior ejusmodi vulnerum absterfio succrescentem carnem novam graviter admodum affligit atque destruit, sic rarior ista in ipsis relicta materia adinstar olei vel balsami alicujus blandi succrescentem carnem istam alere quasi solet atque conservare. Hisque ita diligenter observatis, fieri aliter vix potest, quam ut vulnus nova carne sensim impletum optime tandem glutinetur.

III. Bona ci-
catrrix quo-
modo indu-
cenda sit vul-
neri.

LIII. Sed ut nihil quicquid omittatur eorum, quæ ad perfectam vulneris curationem necessaria videntur, illud utique operam dare debent chirurgi, ut indecoram evitent, atque elegantem, hoc est, æquabilem ipsi inducant cicatricem. Longe optimum hic est, novam eandemque mollem glutinati vulneris carnem eique adhærens gluten blande sensim exsiccare, adhibitis eum in finem non nisi linamentis aridis, nulloque balsamo succidis, supra datis spleniis fasciisque paulo constrictioribus. Quod ubi parum fuerit, propter humores largiter adhuc dum exinde promanantes, haud alienum erit siccantes illas essentias, vel balsama nativa (XXXIX.) cum lineamentis imponere; vel siccos etiam pulveres, tutiam nempe, lapidem calaminarem, mastichis vel colophonii &c. adspargere, eosdemque spleniis ac fasciis arctioribus contegere. Ita etiam magnus omnino vel solius spiritus vini rectificati hic deprehenditur usus, quia egregie adstringit & siccatur: siquidem nihil fere magis novam carnem melius vel siccatur vel confirmat, quam ubi vulnere jam jam impleto liquorem istum ex intervallo aut saltem inter deligandum illinieris aut applicueris.

Vulnera sor-
descentia
quomodo tra-
ctanda sint.

LIV. Quoties autem impura sive sordida fiunt vulnera, id est, si quæ forte putrida, spongiosa, nigra, pallida, livida, caro, membranula, similisque alia materia foetida in iisdem increscunt; purganda utique prius ab his, quam glutinanda istiusmodi vulnera sunt. Solet autem variis modis institui ea purgatio. Vel enim adhiberi hic consuevit mel solum, apud veteres, cum lineamentis impositum, (a) apud recentiores unguentum aliquod digestivum ex terebinthi-

na,

na, ovi vitello, rosarumque melle confectum; vel, ubi fortiori purgatione opus est, unguentum ægyptiacum; idque vel vini spiritu dilutum, vel digestivo etiam admixtum, vel hujus locum etiam supplere apte potest *fuscum illud Wurtzii unguentum*. Si admisceri quoque unguentis digestivis haud incommode potest aloes quædam myrrhæve portiuncula, vel, si quid vehementius necessarium videtur, mercurii præcipitati rubri. Ceterum etiam insignis admodum propeque frequentissimus in vulneribus atque ulceribus sordidis perpurgandis usus est aquæ calcis, cum primis si hujus libræ mercurii sublimati grana XX. vel XXX. immisceas, quæ propter ipsam vim suam *aqua phagedænica* chirurgis vocari solet. Harum rerum una alterave tamdiu quotidie continuatur, donec sordium nihil quidquam superest, & postea recurrendum denuo ad antea laudata balsa-
ma vulneraria & methodum N. 50. descriptam.

LV. Si quæ autem caro supervacua inter ipsam vulneris glutinationem supercrescere incæperit, tum, ne inæqualem atque eminentem ipsa cicatricem efficiat, vitriolo ceruleo illinenda quotidie, atque isthac ratione, quantum satis esse videtur, coercenda est carnis illa luxuries. Vel vitrioli loco pulvis ex alumine usto, mercurioque rubro præcipitato confectus carni excrescenti adspersendus, supraque datis emplastro, spleniis ac fasciis strictioribus tantisper ea reprimatur; donec cicatrix aliqua cuti reliquæ haud inæqualis proveniat.

Caro supercrescens quomodo reprimenda sit.

LVI. Tandem in legitima vulnerum curatione id quoque in primis prospiciendum videtur, ut *justam & victus & vitæ rationem vulneratus servet*; quo scilicet, disiectis omnibus, quæ cruditatem vel acrimoniam afferre poterant, sanguis bonus ac sanus efficiatur. Si quid enim aliud, bonus profecto sanguis ad promovendam atque accelerandam vulnerum glutinationem quam maxime utilis, quin imo prope necessaria est. Atque idem fere tenendum quoque est de aere, conclavi, corporis atque animi affectibus, somno, vigilia, similibusque rebus aliis, quæ ad bonam vitæ rationem etiam atque etiam pertinere videntur. Siquidem isthæc singula sic omnino temperanda semper sunt, ut vulnerum glutinationem non impédiant, sed potius promoveant. Et certe quo debilioris valetudinis sunt vulnerati, quoque gravia magis ac periculosa vulnera deprehenduntur, eo major etiam atque accuratior victus illa vitæque institui debet observatio.

Quomodo vulnerato agendum sit.

LVII. Atque ad aerem quidem quod attinet, temperatum maxime sit, oportet, conclave istud sive locus, in quo vulneratus commoratur; propulsis, quantum fieri potest, frigore atque æstu. Siquidem his gravia quælibet atque capitis præsertim vulnera mirum quantum ingravescent. Ne quid autem incommodi vel aeris vel loci, in quo vulneratus decumbit, humiditas pariat, longe optimum erit, succino, thure, mastiche similibusque aliis suffumigiis conclave ipsius identidem exsiccare atque temperare.

Quæ aeris temperies vulnerato quam maxima conveniens sit.

LVIII. In assumendis cibis ac potu cavendum ante omnia vulneratis est, ne qua forte subsit intemperantia. E cibis autem quam convenientissimi illi sunt, qui & nullam admixtam sibi habent acrimoniam, & quam facillime digeruntur. Siquidem hi non chylum modo tenuem ac lenem, sed quam maxime temperatum quoque sanguinem efficiunt, quo glutinatio vulnerum mire promovetur. Igitur vulneratis commendare præ ceteris possunt varii generis juscula, ex hordeo præsertim, avena, manna, oriza, scorzonera, lactuca, endivia, charyophyllo, petroselino, cichoreo, asparago, parata; nec non caro vitulina atque agnina, gallinæ item & capi sive galli castrati, cerevisia calida vitello imprægnata, fructus arborum probe cocti, præsertim poma, cerasa & pruna; vegetabilia etiam alia bene cocta; quo referri possunt spinachia, lupulus, asparagi, cinaræ, lactucæ, & si quæ sunt alia hujusmodi olera blan-

Quo victu uti debeant vulnerati.

diora . Si qui vero paululum robustiores sint , milites puta , vel rustici , qui modo recensitis esculentorum tenuiorum generibus exsatiari nequeunt , his , nisi grave admodum vulnus est , noxive aliis comitatum , concedi quoque , pro re nata , poterunt valentiora quædam carniū genera . Quoties autem inflammatio simileve aliud malum adfuerit , abstinendum utique vulneratis est non ab omni solum carne , sed & a quocunque cibo alio duriori . Univerſe autem vitandum vulneratis inter esculenta videtur omne 1. *quicquid acre , salinum vel aromaticum est* . Si quid enim aliud , hoc certe sanguinem acrem efficit , ejusque vehementem motum , calorem , indeque pendentes sanguinis profusiones , febres , vulnorumque inflammationes concitare adſolet . Absint igitur a vulneratis , præſertim ab iis , qui calidioris temperamenti vel naturæ sunt , condimenta omnia , ſinapi , raphani , cepæ , ejusdemque materiæ acrioris alia . 2. sic detrahenda quoque vulneratis ſollicite ſunt , *quæcunque difficilius concoquuntur , sanguinemve gignunt craſſiorem* . Cujusmodi ſunt pingua omnia , lardum , caro ſuilla , anſerina , bovillaque vel vetuſtior , vel fumo aut ſale condita ; piſces item vetuſti iidemque tenaciores , leguminaque omnia , piſa nempe , fabæ & lentes , præſertim exſiccata ; alia denique his non abſimilia omnia .

*Qualis potio
vulneratis
conveniat .*

LIX. *Potiones quotidiana* quo vehementiores vel aciores ſunt , hoc magis quoque ſolent eſſe pernicioſæ . Igitur prohibendi utique vulnerati ſunt a vino , maxime a ſpiritu vini & frumenti , aqua vitæ , mulſo , cereviſia generoſiori , & ſi quæ forte alia ſunt hujusmodi . Contra vero quo magis tenues ſunt , hoc magis etiam tutæ ſolent eſſe potiones . Quanquam reſpiciendum hic ſimul ſemper ſit ad ipſam vulnerati & naturam & conſuetudinem . Sic , ubi ægrotans adſuetus aquæ fuerit , tum vel potio iſta quotidiana ſervanda , vel ejus loco adhibenda ptiſana ex pane cocto , vel hordeo admixta , vel glycyrrhiza , vel aniſo , fœniculo , vel mali citrii cortice , aliave re ſimili . Qui ab aqua prorfus abhorrent , his commendanda cereviſia quam maxime tenuis & diluta , eademque nec nimis vetuſta aut acida , nec nimis nova ac fœculenta . Si quæ autem vulnera prorfus periculofa , ipſeque vulneratus infirmi habitus aut valetudinis fuerit , conſultum utique , quin imo neceſſarium videtur , peculiareſ quædam *potiones vulnerarias* conficere , quæ male temperatum ſanguinem corrigant atque reſtituant . Sed de his mox inferius prolixior N. 63. & 64. erit agendi locus .

*De quiete
motu, vigi-
lia, & ſom-
no vulnera-
torum .*

LX. Optimum etiam vulneratis medicamentum *quies* eſt . Igitur , quantum fieri poteſt , graviter in primis atque in inferioribus corporis partibus vulnerati quieſcant . Moveri enim atque ambulare alienum prorfus eſt . Neque enim deſunt iſtiusmodi vulneratorum exempla , qui vehementioribus corporis *motionibus* , vehendo ſcilicet , equitando , currendo , ſaltando , non gravioribus tantum affectibus vel noxis , ſed præſentiſſimo etiam mortis periculo ſeſe expoſuerunt . Neque vero minus pernicioſa vulneratis ſolet eſſe *nimia vigilia* : ideoque proſpiciendum omnino eſt , ut , quem ipſa natura fortassis denegare videtur , lenioribus quibuſdam medicamentis ſoporiferis provocetur ſomnus . Siquidem in hoc ipſo non exigua ſalutis ſpes quandoque ſita deprehenditur . Ad excitandum autem ſomnum commodiſſime adhiberi poteſt ſirupi papaveris albi ꝛꝛ ad 3 j. ex aqua primulæ veris vel ceraſor. nigror. vel & ex emulſione quadam papaveris ſemine & amygdalis dulcibus confecta . Quod ubi parum neque ſatis efficax fuerit , aſſumi ejus loco poterit theriacæ mithridative 3 j. vel 3ij. aut quantum latioris cultri pars extrema capit ; vel ipſius opii granum , eodem , quem modo commendavimus , liquore admixto .

*Alvus debet
eſſe laxa .*

LXI. *Alvus* , quantum fieri poteſt , *laxa ſemper ſervanda eſt* , maxime in iis , qui in capite vulnus aliquod acceperunt . Si quibus enim in his vulneribus ju-
ſto

fit magis dura atque adstricta alvus est, hi nimio plerumque calore capitisque doloribus obnoxii sunt. Sciendum interim hic est, medicamenta alvum ducentia vehementiora prorsus aliena hic esse, vulneratisque propter ipsam corporis imbecillitatem perniciofa. Satiùs igitur est, medicamentis quam lenissimis alvum solvere. Tutissimum vere longeque optimum, istiusmodi cibos ac potiones assumere, qui simul & alant & ventrem molliant. Spectant huc sufficientes consuetoque largiores, quæque ex the herba, caffèque fructibus parari solent potiones; pruna item largioresque ex iisdem sorbitiones; poma molliter, admixtisque uvis passis minutionibus cocta; spinachia item ac cerevisia alba & calida cum saccharo vitellisque attenuatis, & si quæ sunt alia huiusmodi. Cibi duriores quicunque, in primis vero panis siccior, removendi a vulneratis sunt. Denique ubi alvus durior est, quam ut cibus ejusmodi mollioribus solvi queat, necessarium videtur, ad medicamenta, sed ea tamen lenissima, confugere. Itaque admovenda erit lotio aliqua sive clyster vel suppositorium; vel dandum etiam jusculum calidum injectis mannæ præstantioris una vel binis uncis, pro vi corporis vulnerati; vel magnesiæ binis drachmis; vel denique salis cathartici alicujus apta portio.

LXII. *Affectus animi vehementiores* quibus ira, terror, tristitia, ægritudo, sollicitudo, meditatio, venerisque cum primis intemperantia accenseri merentur, summo studio pellendi vitandique sunt, mente, quoad ejus fieri potest, quieta, serena atque hilari servata: quia iis sæpe gravissima mala vulneratis concitata sunt.

*Animus a
perturbatione liberan-
dus.*

LXIII. Quoties autem cunque vel graviora paulo vulnera, vel vulnerati etiam minus boni habitus fuerint, *internis* quoque opus subinde solet esse *medicamentis*. Siquidem horum beneficio non removeri solum ea possunt, quæ curationem impediunt, sed & vel maxime ipsa quoque vulneris curatio haud parum promoveri. Primum in his medicamentis locum sibi vindicant *potiones vulnerariae*: quæ ipsæ tamen pro ægrotantis natura atque affectibus solertissime semper attemperandæ sunt. Falluntur enim egregie illi, qui chirurgorum vulgarium, hoc est, minus circumspectorum, exemplo, unam eandemque omnibus potionem sive decoctum sine discrimine inculcant. Si quis igitur vulneratus frigidioris ac pituitosæ naturæ est, vel pallidus etiam ac tumidus, quæ crassioris ac pituitosi sanguinis indicia sunt; tum potio vulneraria paranda est ex ejusmodi herbis, quæ sanguinem resolvunt atque attenuant. Cujus generis sunt radices 5. aperientes, rad. coryophyllat. fœnicul. gramin. &c. Herb. fœnicul. alchymill. agrimon. betonic. veronic. pilosellæ, pervinc. virgæ aureæ, sophiæ chirurgorum, semen anisi, fœnicul. dauci. &c. Potio ipsa sic fere paratur: Nempe ex jam recensitis herbis quædam pro lubitu seliguntur, atque ea quidem copia, ut binas tresve manus circiter impleant. Hoc quicquid herbarum est, cum libris sex circiter aquæ per momenta aliquot horæ leniter decoquitur, percolatur, liquorque apto quodam sirupo, cujusmodi sunt sirupus flor. tunic. betonic. capillor. veneris, rad. 5. aperient. de cinnamom. &c. quantum satis est, edulcoratus, & calidus quidem, ter vel quater per singulos dies haustulus aliquot unciarum vulneratis præbetur. Eadem istæ herbæ ad modum infusi the etiam præparari, atque a vulneratis ita aliquoties in die cum paulillo sacchari assumi haud incommode possunt.

*Medicamen-
ta interna
quænam vul-
neratis dan-
da sint.*

*Potiones
vulnerariae
adversus pi-
tuitosum
sanguinem.*

LXIV. Contra vero iis *vulneratis*, qui paulo tenuiorem habent atque acriorem sanguinem, ea potio vulneraria quam maxime accommodata videtur, quæ conficitur ex plantis aliquo modo glutinosis ac subpinguibus: quales sunt radix symphyt. liquirit. polypod. scorzoner. farsaparill. herb. malv. althææ, verbasc. parietar. mercurial. flor. malv. alth. verbasc., dactyli, ficus, jujubæ. Ex qui-

*Potiones
vulnerariae
adversus te-
nuem atque
acrem san-
guinem.*

bus ipsis eadem prorsus, quam antea descripsimus, ratione, sorbitio quædam parari, admixtoque, nisi vulneratus a dulcedine abhorreat, sirupo alth. vel de symphyt. Fernel. liquiritiæ vel papaveris, quantum ad gratum saporem satis est, assumi identidem poterit. Si qui autem vulnerati sunt, qui vel *nimis vulnerum doloribus* vel *vigiliis* discruciantur, tum præter ea, quæ Cap. II. de doloribus dicta sunt, una vel duæ sirupi papaveris albi, sive de meconio uncia admisceri commendatæ jam potioni vulnerariæ haud incommode poterunt, vel emulsionem ex amygdalis & papavero albo exhiberi.

*Medicamen-
ta adversus
acrimoniam
& fervorem.*

LXV. Porro *si quid forte acidi intus delitescit*, quod vulneratum affligit, ingerendum ipsi quotidie nonnihil est pulveris vel ex lapid. cancrorum, vel ex perlarum matre, vel ex conchis præparatis, vel denique ex ejusmodi absorbentibus aliis confecti. Quantitatem medicamenti bini vel tres cultri mucrones facile definiunt. Ubi vero *calorem internum vulneratus persentiscit*, pulsusque paulo citatior est, tum *febrem vulnerariam* adesse dicimus. Cui quidem imminuendæ vel prorsus tollendæ subsequencia inservire possunt medicamenta. Vel enim 1. dandum est decoctum hordei, mali citrei vel ribesiorum sirupo suave redditum; cui etiam, si lubet, tamarindi haud inepte incoquantur. Vel 2. ingeri possunt iidem pulveres, quos jam jam laudavimus, admixta nitri aliqua portiuncula. Vel denique 3. haud alienum quandoque est sanguinem mittere; idque in primis, si vulneratus junior, sanguisque plenus, pulsus vero atque ardor vehementiores deprehendantur. Sed de his omnibus, si quis adfuerit, ipse medicus potius, quam chirurgus prospiciat. Ceterum ubi robustiores atque ab aliis malis immunes fuerint vulnerati, commodissima potio quotidiana, ut supra jam monuimus, ea fere est, quæ fit ex decocto hordei vel tenuiori etiam cerevisia. Atque ista quidem dicta nunc sufficiant de vitæ victusque ratione graviter vulneratorum: quam vero sollicitè quoque servandam commendamus iis, qui propter duriores etiam curationes sive operationes, ut vocant, terebrationem puta, calculorum excisionem, mammarum membrorumque vel tumorum majorum amputationem, misere decumbunt. Quoties igitur de ægrotantium diætâ interiorius monendum aliquid erit, hætenus allata, ut breviter in memoriam revocare sibi velint Lectores, hortabimur, ne sæpius eadem repetere cogamur.

C A P. II.

De accedentibus vulnerum malis, sive symptomatibus, ut vulgo dicunt, vulnerum, & quidem

I. De sanguinis profusione.

*Sanguinis
in vulnere
profusio quo-
modo sisten-
da sit.*

I. **N**IMIÆ sanguinis in vulneribus profusiones ad unam omnes oriri solent e venarum, in primis autem ex arteriarum læsionibus. Quo igitur majores atque ampliores venæ vel arteriæ percutiuntur, hoc graviores etiam contingant oportet sanguinis profusiones. Ut adeo mirum non sit, vulneratos quosdam, nisi promptum adfuerit auxilium, quam celerrime infirmari, animo linqui, vel protinus quoque emori. Quæ quum ita sint, consultum utique vel & necessarium videtur, illud in primis operam dare chirurgos, ut ad cohibendam sanguinis profusionem promptis semper atque expeditis instructi sint auxiliis.

Quan-

Quamquam nec illud diffimulare possum, accidere nonnunquam istiusmodi vulnerationes, in quibus sanguinem statim suppressere neutiquam conveniat. Nisi enim nimius jam tum sanguis ex vulnere eruperit, sane haud alienum est sanguinem adhuc aliquandiu pati fluere, dum tutum erit: maxime si corpus juvenile, robustum sanguinisque plenum fuerit, vel etiam si id vulnus ebrietas atque ira præcesserit. Siquidem in ipsa sanguinis modica profusione haud contemnendum adversus inflammationem, tumorem, dolorem & febrim solet esse auxilium.

II. Sunt autem *varia suppressendi sanguinis artificia*. Nisi enim grandiores *Linamentis* dissectæ venæ vel arteriæ sint, promptum utique in *linamentis siccis, panniculisve lineis* adversus nimiam sanguinis profusionem solet esse remedium: dummodo ista paulo compactiora in vulnus ingerantur, superque injectis spleniis crassioribus, & fasciarum & manuum quandoque subsidio, quam arctissime vulneribus accommodentur. Siquidem apta & simul arctior vulneris deligatio manuumque beneficio facta ejusdem compressio tantum haud raro præstant, quantum violentiora suppressendi sanguinis adminicula non æque commode præstare solent.

III. Si quæ autem gravior sanguinis profusio contingit, quæ siccis ejusmodi *2. Medicamentis adstringentibus.* linamentis solis vinci nequeat, tum alia quoque adstringentia sanguinemque si-
stentia adhibenda simul sunt remedia: quorum loco veteres (a) aquam frigidam, vel acetum cum linamentis vulnere immiserunt, atque splenia iisdem his liquoribus succida superimposuerunt. Recentioribus nonnullis in usu tanquam egregium hic remedium est fungus ille, quem *Lycoperdon*, vulgo *lupi crepitum* vel *bovis* appellant. Hoc probe implendum vulnus est; superimpositis spleniis & fasciis aliquanto arctioribus. Sed vehementius atque usitatus hodie ad suppressendum sanguinem est *spiritus vini rectificatissimus*, quem *alcohol vini* appellamus (b). Hoc frigide vulnere infunditur, injectis simul linamentis probe contortis, hoc liquore imbutis, supraque datis spleniis crassis eodemque spiritu madentibus, fasciarumque adminiculo quam firmissime applicatis. Eadem quoque sita solet esse virtus in *oleo spirituque terebinthinæ* (c), qua vini alcohol, ratione applicatis. Ita & aqua, præsertim plantaginis, in qua aluminis, vel vitrioli, vel sacchari saturni tantum, quantum in ea solvi potest, solutum est; vel alumen & vitriolum simul in eadem aqua, aut, quod adhuc fortius, phlegmate vitrioli soluta; aut aceti fortissimi ℥iij. quibus vitrioli albi ℥i. admiscetur, liquores stypticos præstantissimos constituunt, si modo prædicto adhibentur. Nec denique omittendi hic sunt *pulveres adstringentes sanguinemque cohibentes*; quales quidem ex bolo Armena, lapide hæmatite, sanguine draconis, croco martis adstringente, terra Japonica, aloe, olibano, mastiche, granat. corticibus, alumine, saccharo saturni, terra vitrioli dulci, gypso, hepate vitulino tosto similibusque rebus aliis, vel solis & seorsim sumtis, vel varia ratione mixtis, conficiuntur, ipsisque vulneribus abunde insperguntur, linamentis, spleniis ac fasciis, ut antea, insuper applicatis.

IV. Vasis sanguiferis paulo majoribus præcisus, *rodentia seu caustica* quoque *3. Rodentibus seu causticis.* adhiberi solent medicamenta: siquidem ista vehementer admodum adstringunt. Frequentissimum idemque adhuc fere tutissimum in his est *vitriolum ceruleum*: quod ruditer contusum gossypioque vel linamentis involutum hianti vulnere quam aptissime applicatur, firmiter supra deligatis plumaceolis cylindricis, spleniis, itemque fasciis. Huc etiam pertinet *liquor Weheri*, *stypticus* dictus, alique similes,

(a) Vid. Celsus Lib. V. cap. 26. N. 21.

(b) De quo vid. Bohnius in Act. Erud. Lipsiens.

(c) De hujus egregia virtute vid. Young in peculiari libello anglico de hoc oleo.

miles, quos oleum vitrioli, tanquam vehementissimum rodens, ingreditur: quibus vero linamenta tantum inferiora imbuenda sunt, ne nimis rodendo partes vicinas lædant, dolores acutissimos aliave gravia mala concitent. Quæ vehementius his rodunt medicamenta, *mercurius* nempe *sublimatus*; *lapis causticus*, *spiritus* vel *oleum vitrioli*, & quæ ejusmodi sunt alia, ista quidem vel ideo minus solent esse opportuna, quod graviora symptomata nunquam fere non adjuncta sibi habeant, ob nimiam vim rodentem.

4. Arteriarum intercisione.

V. Quod si vero illa quoque profluvio vincuntur medicamenta, sæpius prodest *arterias*, quæ sanguinem fundunt, *ex parte tantum dissectas*, penitus intercidere. Sic enim non facilius solum ipsæ sub carnem atque cutem retrahuntur; sed longe commodius quoque superius commendatis medicamentis earundem ora præcluduntur. Quæ curandi ratio quam maxime necessaria esse solet cum in temporalibus, tum etiam in tibiæ & cubitorum arteriis.

5. Ferro candente.

VI. Ubi ne sic quidem sanguis conquiescit, ferro candenti sive *cauteriis*, ut vocant, utendum est. Quibus ita feliciter aduri, inductaque istis crusta; præcludi venarum hiantium ora solent, ut nulla ferme tam gravis in externarum partium vulneribus contingat sanguinis profusio, quin istorum subsidio cohiberi queat. At vero bina semper velim in promptu sint ejusmodi cauteria candentia: sic enim, uno forte extincto, applicari statim si opus est alterum poterit. Figura ipsorum & magnitudo, pro discrimine loci, ubi applicanda sunt, mirum quantum variæ possunt esse ac diversæ: siquidem aptissima semper seligenda sunt: & hinc nos octo potissimum ipsorum species hic (Tab. III. fig. 9. 16.) pro vario usu delineari curavimus. Instrui eadem, pro re nata usuque commodiori, possunt variæ formæ manubriis, usibusque adhuc aliis quamplurimis accommodari, ceu ex iis, quæ alibi edisserere constituimus, luculentius apparebit. Interim bina fere sunt, quæ cauteriorum usum dissuadere atque impedire ut plurimum solent incommoda. Neque enim primo ægroti solum abhorrere mirifice a cauteriis absolent; sed reliqui etiam homines tantum non omnes crudelem nimis esse proponunt istiusmodi medicum, qui cauteriis utitur: quum tamen non adeo vehementes inde oriantur dolores, quales quidem plerique sibi imaginantur, iidemque etiam quam celerrime atque opinione citius rursus evanescent. Sed majus etiam incommodum situm esse solet in eo, quod crusta, ferri candentis ope arteriis inducta, (*escharam* vulgo appellant) biduo vel tri-duo præterlapso decidere haud raro, præsertim in arteriis grandioribus, soleat: unde nova iterum sanguinis exoritur profusio, eaque sæpe periculosissima. Quod tamen, ne qua forte fiat, prospicienda in primis duo sunt: ut non vulnera solum in deligationibus semper quam mitissime tractentur; sed ut in promptu quoque sint ad prorumpentem forte sanguinem denuo suppressendum accommodata ferra candentia. Ist hæc observatio in majoribus arteriis per quatuordecim fere dies necessaria est: hisque peractis nullum ferme profusionis periculum superesse consuevit. Ceterum ubi vel cruralis vel brachialis percussæ fuerint arteriæ, parum sane adversus sanguinis profusionem in cauteriis auxilii est: propterea quod vehementior sanguinis in iisdem motus crustam inductam identidem dirumpat aut repellat, novumque denuo profluvium concitet.

6. Ligatura.

VII. Sed vero in periculosis arteriarum maximarum, cruralis puta & brachialis, percussionibus, quales nimirum in artuum amputationibus fiunt, tutissimum adversus sanguinis profusionem auxilium situm esse deprehenditur in earum ligatura sive colligatione. Quod si enim filo quodam cerato firmiori, subter læsa arteria incurvatæ acus ope trajecto, id, quod ictum est, colligatur, sanguis protinus cohibetur, ipsaque arteriarum ora sensim coeunt.

VIII. Denique nec instrumenta desunt, ad suppressendum sanguinem in variis

variis corporis partibus a chirurgis excogitata & accommodata. Sic enim dum apud chirurgos invaluit usus magni cujusdam annuli ferrei, cochlea instructi: quem vulneratis membris sic applicuerunt, ut linamentis ac spleniis superimposita sensimque magis intorta cochlea hiantes arteriarum oras præcluderet, atque ita ruentem ex illis sanguinem penitus cohiberet: quem tam diu ibi reliquerunt, donec metum novi profluvii præterisse judicarunt (a). Quando vero dictus iste annulus paulo incommodior, & non nisi artubus applicari commode poterat, id sibi datum existimabant esse chirurgi, ut ejusmodi excogitarent instrumenta, quæ & commodiora, atque ipsis quoque & colli & capitis arteriis firmiter comprimendis essent accommodata. Atque hujusmodi fere illud instrumentum est, quod Tab. V. fig. 2. delineatur, sequentemque in modum construitur. Nempe lamina quædam orichalcea, trium quasi pollicum longitudinem & duorum latitudinem adæquans AA. media sic perforatur, ut cochlea quædam robustior BB., lamellaque orbiculari circiterque pollicari C. inferius instructa, intorqueri possit. Alteri laminæ orichalceæ extremo ejusdem latitudinis lorum coriaceum vel sericeum firmiter junctum est EE. FF. Quoties igitur graviores cohibendæ sunt sanguinis profusiones, sic omnino instrumentum illud, lori ope, foraminulis FF. instructi, vulnerato corporis membro adaptatur, atque extremo F. ope foraminulorum in uncinulis GG. firmatur, sic, ut lamella C. ipsum vulnus, vulnerique superimposita splenia quam exactissime comprehendat. Quibus ita jam confectis, superimminens cochlea ad D. tantisper super ipsum vulnus intorquetur, donec sanguis penitus conquieverit: eoque in statu per unum alterumve diem relinquitur. Ceterum quandonam vel relaxari, vel arctius constringi, vel & prorsus removeri instrumentum illud conveniat, id ipsum chirurgorum providentiæ dijudicandum relinquimus. Ita etiam simili instrumento longiori loro donato instructus esse potest chirurgus, ut in capitis, speciatim vero temporum vulneribus eo uti queat.

7. Peculiaribus instrumentis.

IX. Denique in instrumentis supprimendo sanguini accomodatis omittenda hic neutiquam videtur machina sive fascia illa contortilis, quam Tournequet vulgo Gallorum ore, Torcular latine dicimus, inque gravioribus sanguinis profusionibus, & cum primis post amputatas partes corporis grandiores, quam commodissime adhibemus. Huic rite conficiendæ varia sunt, quæ serviant. Sic enim ante omnia in promptu sit 1. funiculus planus, latitudine pollicem, longitudine Parisiensem circiter ulnam adæquans; deinde 2. cylindrus ligneus digitalis sive bacillus; tum 3. fascia conglomerata duos digitos crassa, quatuor longa; denique 4. splenia longiora, fereque tres quatuorve digitos ampla, pro circumcingendis pedibus vel brachiis, quibus fascia sive funiculus applicandus; postremo 5. frustum aliquod chartæ crassissimæ, quam pappam dicimus, vel corii rigidioris quadratum quatuorque circiter digitos amplum.

8. Fascia contortili, sive torculari.

X. Equidem quale esse debeat torcular, cognovimus. Disquirendum jam est, quibus artificiis applicari illud in vulneratis quam aptissime queat. Scilicet fascia conglomerata trunco arteriæ præcisæ (cujus situm anatomia docet) secundum longitudinem imponitur, superinjectis spleniis transversis, brachium vel pedem adinstar alicujus annuli cingentibus. His dein funiculus ita leniter bis circumvolvitur nodoque firmatur, ut facilis ipsum inter & partem corporis læsam manui pateat transitus. Tum exteriori pedis sive brachii vulnerati lateri sub eodem funiculo corium vel charta crassissima quam fieri potest accuratissime applicatur; funiculusque per insertum versatumque super isto volumine cylindrum sive bacillum tantisper contorquetur, donec sanguis penitus conquiescit. Denique firmato, ne forte rursus remittat, baculo, vulnus ipsum pro re nata

Torcular quomodo applicandum sit.

tra-

(a) Species aliqua ejusmodi ferramenti apud Scultetum videri potest.

tractandum vel curandum, sanguinisque profusio vel medicamentis adstringentibus, vel ligatura, vel ferro candenti, vel instrumentis etiam huic negotio destinatis, ægrorumve membrorum amputationibus, vel quibuscunque demum aliis artificiis cohibenda est. Quibus rite peractis, torcular, simulatque id ipsum tutum vel commodum visum fuerit, relaxandum est penitusque removendum. Ceterum in brachio fascia ista coglomerata haud procul ab humero, interiori ejus parti, prout arteriæ situs illud ipsum postulat, imponitur, immissoque ab altera, id est exteriori parte baculo constringitur, indice Tab. III. fig. 1. litt. K. Quoties autem in crure cohibendus sanguis est, fascia vel in summo femore, vel, pro re nata, supra poplite etiam, pari ferme, ut antea ratione, solet applicari. (Vid. litt. L. M. N.) Sed quo facilius tandem appareat, quæ vera sit instrumenti sive torcularis hujus forma & positura, seorsim eandem utcunque delineavimus Tab. III. fig. 2.

Petiti torcular.

XI. Loco hujus machinæ sive torcularis cel. chirurgus Parisinus PETITVS in Acad. Parisin. An. 1718. aliam a se inventam delineavit, quam nunc vulgo *torcular Petiti* appellant; quo id potissimum obtinetur, ut clausum sine alterius ope persistat; cum vulgare huc usque usitatum a ministro quodam sustinendum & gubernandum sit. Deinde quod, ubi necessitas id exigat, tam diu in membro relinqui queat, quam diu id opus esse judicatur, sine impedimento circuli sanguinis in parte ægra; quum vulgare sanguinis circulum omnino intercipiat, adeoque post breve tempus rursus removendum sit. Descriptio vero ejus tam brevis & imperfecta est, præsertim cum illius partes seorsim ibi non descriptæ sint, ut eam in multis intelligere non potuerim (a).

Aliud ex nostra emendatione.

XII. Hinc paulo aliter eam fabricari, atque simul emendare studui, ut ex Tab. V. fig. 6. videre licet: ubi AA partem superiorem, BB inferiorem, & C trochleam denotat, omnia in naturali magnitudine & ex ligno forti parata. In extremo DD duæ minores trochleæ ex ferro infixæ sunt, quibus firmatur funiculus sericeus planus & robustus ejusdem fere latitudinis, qui viginti circiter pollicum longitudinem habet, ita, ut crassiora membra quoque cingere, & uncinulis, litt. E indicatis, innecti possit. In extremis FF partes ambæ utrinque paulo excavatæ sunt, ut funiculus in iis firmiter quiescat, nec facile hinc inde moveatur aut omnino decidat. Ad litt. G roboris causa lamina adest ferrea, ne facile disrumpatur. Vulnere itaque linamentis & spleniis rite instructo, torcularis pars inferior BB, splenio crasso munita, opposito vulneris lateri imponitur, funiculus membro læso arcte circumdatur, & uncinulis E innectitur, postea ope trochleæ C, quantum opus est ad sanguinis profluvium coerendum, tenditur, atque hoc in statu, quamdiu chirurgus id necessarium esse judicat, in parte læsa relinquitur.

Morandi torcular.

XIII. Aliud ejusmodi torcular Garengot descripsit (b) atque delineavit, quod præclarus chirurgus Parisinus MORANDVS invenit, quod quidem in multis cum præcedentibus convenit, attamen in hoc potissimum differt, quod loco cochleæ simplicis *Morandus* suum cochlea composita celerioris actionis causa instruxerit, & ex ferro illud fabricari curavit, ita enim unica cochleæ torsione plus hic tenditur lorum, & plus comprimitur vulnus aut arteria, quam cum aliis duabus aut pluribus contorsionibus. Quemadmodum loco citato prolixius, cui lubet, videri potest. Attamen ipse *Garengot* nonnulla in hoc instrumento carpit, & *Petiti* huic præfert.

Aliud ejusmodi.

XIV. Quum aliquot abhinc annis Berolinum vocatus essem ad belli quendam

(a) *Garengot*, Tom. II. de instrum. chirurg., paulo aliter illud exhibet, sed nec hic satis clarus est.

(b) In altera editione de instrumentis chirurg. pag. 351. icon vero pag. 360. ibidem exhibetur.

dam ducem, qui ex primariis est Regis Borussiae, graviter decumbentem, sanandum, vidi ibidem torcularis ejusmodi speciem, ex ferro paratam & valde gravem, quæ multum cum *Morandi* conveniebat; attamen in quibusdam rebus, nescio cujus consilio, mutata erat: quam propterea, quia nusquam adhuc delineatam novi, Tab. V. fig. 7. delineari jussi. A est lamina inferior cum multis ad oras foraminulis, ut pulvillus vel splenium ei submitti & assui possit. B est eminentia excavata, quæ cochleam recipit. C est lamina superior. D cavum in lamina superiori pro cochlea recipienda. EE extrema laminæ superioris, quorum alterum uncinulis, alterum uncinulis & arcus specie instructum est, ut lorum fere, ut in fig. 2. & 6. nostra, quod membrum complecti debet, firmari queat. F est annuli species, cochleæ cavum laminæ superioris ambiens. G pars quadrata sive cubica, cochleæ in modum exsculpta, ut cochleam parvam H recipere & majorem cochleam I, K, quæ facile alias recidit ac remittit, in cavo D firmare valeat. L cylinder ferreus est, qui in lamina inferiori firmiter infixus, in superiori vero liber est, ut lamina superior ad inferiorem, quando volumus, accedere, & ab eadem rursus, pro loro tendendo, vulnereque aut arteria comprimenda recedere possit, & simul forte efficere, ne lamina superior in alium situm, quam quem inferior habet, distorqueri possit, id quod actionem totius machinæ facile labefactaret.

XV. Ad hoc vero impediendum adhuc alia ratione torcular fere ejusmodi fabricari curavi, idque ex cupro flavo sive orichalco, quemadmodum Tab. VI. fig. 1. ostenditur. Ubi lamina superior longe brevior inferiori, & in altero extremo lorum affixum habet, quod, postquam membro læso circumductum est, uncis alterius extremi innectendum. Lorum vero utrinque per foramen laminæ inferioris transit, eoque efficit, ut eandem lineam perpendicularem servant, nec hinc inde, quando cochlea commovetur, temere vacillare queant. Quilibet jam pro lubitu ex his eligere potest, quod ipsi maxime arridet. Res omnibus succedit. Alterum rem paulo celerius, alterum paulo tardius perficit. Sed & hic tritum illud valet: *Sat cito, si sat bene*. Quomodo vero ejusmodi torcularia in amputationibus majorum artuum sint applicanda, infra suo loco proponemus.

XVI. Denique illud etiam paucis admonendum hic restat, *medicamenta adstringentia sanguinemque sistentia interna, læsis præsertim arteriis grandioribus*, param vel nihil efficere: præterquam quod obstructions cum primis vasorum lacteorum in intestinis, glandularum mesenterii, aliorumque vasorum ac paratium, itemque dolores, inflammationes, febres noxasque id genus alias excitare eadem consueverint. Ut proin abstinere ipsis, quam uti satius esse videatur.

II. De vulnerum doloribus.

XVII. In accedentibus vulnerum malis gravioribus principem fere locum sibi vindicant *dolores*: siquidem ex his ipsis vigilia, debilitas, convulsiones, inflammationes, gangræna & denique ipsa mors enasci quam sæpissime solent. Ad *causas dolorum* quod attinet, variis utique modis excitari iidem solent: nempe si vel 1. alieni quidpiam in vulneribus hæserit, quo irritari eadem possunt; ceu fieri quam facillime solet in partibus corporis nervosis. Vel ubi 2. rodentia quædam medicamenta ad suppressendum sanguinem vulnere fuerint admota. Vel ubi 3. gravior aliqua sanguinis juxta vulnus obstructio, tumores atque inflammationes moverit; quemadmodum contingere haud raro solet in iis, qui vel nimio sanguine laborant, vel per sclopetum aliquod vulnerati sunt: siquidem

dem in his vulneribus parce admodum fluere sanguis consuevit : id quod ex magno tumore & inflammatione cognoscitur . Denique ad dolorum causas referri quoque in primis meretur 4. ipsa nervorum aut tendinum violenta læsio atque distensio .

De dolorum .

XVIII. Igitur longe optimum erit in *dolorum curationibus* ad diversas eorundem causas quam solertissime semper respicere : siquidem omnes dolores uno eodemque tolli possunt medicamento . Quare 1. *si quid forte alieni vulneribus infixum hæret* , quod dolorem moveat , extrahi protinus illud ipsum convenit , quemadmodum supra jam tum demonstravimus . Num. 31. 32. 33. Quod si autem 2. *ex rodente sive adstringente aliquo medicamento enati dolores sunt* , expurgandum id quoque , vel saltem leniendum solertissime , quod adhuc intus relictum est . Serviunt hic in primis ea , quæ decocta sunt ex malva , althæa , floribus chamomill. sambuc. melilot. verbasc. sem. lin. sem. papav. & si quæ sunt alia hujusmodi . Ex his ipsis expressa spongia vulnus identidem madefieri debet atque expurgari , donec nihil nec rodentis medicamenti , nec doloris reliquum sit . Quæ ex hætenus recensitis herbis decoqui solent cataplasmata , idem prorsus efficiunt , si nimirum probe calida vulnere admoventur . Quanquam nec alia etiam medicamenta desunt , quæ a Medicis ordinanda & intus adhibita leniendis doloribus apprime idonea sunt . Porro 3. *ubi dolorum causa in vehementiori quadam inflammatione sita esseprehenditur* , qualiter contingere utplurimum in iis solet , qui vel nimia sanguinis copia premuntur , vel quibus parum sanguinis pro modo vulneris fluxit ; tum necessarium utique videtur , sanguinem , & quidem pro virium ratione , largiter mittere ; vel , si id quoque parum est , partem inflammata , quoad tutum est , juxta vulnus , præsertim si sclopeto inflictum fuit , incidere . Namque ista ratione non sanguis solum concretus si ve stagnans e venis obstructis educitur , sed ipsa quoque inflammatio cum doloribus felicissime tollitur . Interim adhiberi quoque adversus inflammationes subinde possunt liquor calidus ex aceto & aqua confectus , quem *oxycratum* vulgo dicimus , vel spiritus vini calidus , vel , quod efficacissimum deprehendimus , aqua calcis vivæ , cum modica portione spiritus vini camphorati , cum linamentis complicatis ; cataplasmata item digerentia , & si quæ sunt ejusmodi , quæ explanatius descripturi sumus , ubi de inflammationibus exponere coeperimus . Ceterum intus opportuna hic sunt absorbentia , lapid. nempe cancrorum , conchæ præparatæ , antimonium diaphoreticum & similia , cum modico nitri permixta , itemque potiunculæ temperantes & alia : sicut e contrario removen- da singula sunt , quæ sanguinis fervorem quendam concitare quomodocunque possunt . Denique 4. *ubi dolores ex nervo vel tendine quodam læso nascuntur* , difficillima plerumque curatio est : siquidem convulsiones , vehementesque inflammationes semper fere iisdem superveniunt . Quod ipsum tamen ne qua forte facile contingat , commodum utique erit , balsamum peruv. balsamum copaiv. oleum terebinth. vel & confectam ex oleo terebinth. & aqua Reginæ Hungariæ , mixturam modice calidam identidem in vulnus infundere ; superimposito cataplasmate aliquo digerente , ex herb. scord. absinth. abrotani , flor. sambuc. chamomill. aliisque ejusmodi cum vino admixto decoctis : non omnino tamen neglectis medicamentis lenientibus internis . Quod si vero nec ista quidem leniendis doloribus avertendisque convulsionibus sufficiunt , sane haud incerta subesse plerumque solet desperatio , nisi vulnerata nervi pars protinus præcidatur . Quanquam enim ejus membri , in quod nervus ille præcisus extenditur , omnis plerumque & motus & sensus pereunt , præstat tamen in desperato ejusmodi malo membri alicujus usum amittere , quam vitam .

III. De vulneratorum spasmis & convulsionibus.

XIX. Spasmodum & convulsionum in vulneratis causæ variæ sunt. Neque enim 1. ex iis solum rebus oriri consueverunt, unde dolores enasci, secundum hætenus demonstrata, solent; sed & vel maxime 2. ex nimio sanguinis profusio. Patet hoc ipsum luculentissime ex illorum exemplis, qui sanguinis profusionibus extinguuntur. Hi enim antequam prorsus expirant, nisi in tempore adhuc succurramus, crebris ut plurimum iisdemque gravioribus premuntur nervorum distentionibus sive convulsionibus.

Spasmi & convulsiones vulneratorum unde nam sint.

XX. In curandis vulneratorum spasmis & convulsionibus respiciendum semper est ad primas malorum istorum causas. Enimvero quoties spasmi vel a rebus extraneis ac rodentibus, vel a nervorum læsionibus proveniunt, eadem prorsus in iisdem curandis instituenda ratio est, ac in leniendis doloribus. (Num. 18.) Ab inflammationibus autem nimiaque sanguinis copia qui enascuntur spasmi, hos opportuna sanguinis missio commodissime tollit; maxime, si ista quoque simul adhibentur, quæ supra commendavimus, temperantia. (Num. 18.) Quod si autem a nimia sanguinis profusione excitatæ fuerint convulsiones, minime conducunt missiones sanguinis, quas nonnulli ex Gallis (a) promiscue, sed male, in convulsionibus commendant; certumque potius esse credo, multos ob nimias sanguinis missiones convulsionibus corripere, eisque interficere; verum hoc in statu longe optimum erit, sanguinem ante omnia suppressere ipsumque vulnus probe deligare: tum vulnerato iuscula calida, lac item calidum, ac sorbitiones ex calida cerevisia, saccharo vitellisque admixtis, identidem ingerere. Namque sic exhaustæ venæ atque arteriæ sensim rursus adimplentur, ipsæque convulsiones, sublatis ita causis suis, protinus evanescent. Tametsi nec alia eademque fortiora medicamenta confortantia, in primis vinum (b), emulsiones & potiunculæ roborantes prorsus hic omittenda videantur, ut his rursus reficiantur.

Quomodo spasmi curandi sint.

IV. De Febris vulneri supervenientibus.

XXI. Si quis forte major calor, arteriarumque pulsus citatior vulneribus supervenit, febrem accessisse dicimus. Quæ subinde usque adeo gravis esse solet ac periculosa, ut nisi promptum adfuerit medici auxilium, vulneratus æque facile, ac alia acuta febre correptus, intermoriatur.

Febris vulneratorum quid sit.

XXII. Igitur in curandis ejusmodi vulneratorum febribus illud in primis prospiciendum medico videtur, ut iidem semotis, quæ calorem aliquem excitare poterant, medicamentis ac potionibus, 1. cerevisia quadam leviori, decocto hordei aut avenæ, vel ptisana, similive alia potione tenuiori sed sufficienti tamen utantur. Deinde 2. vulneratis identidem pulveris quidpiam vel potiunculæ refrigerantis, admixto nitro, ingerendum est. 3. Alvus autem, ubi forte suppressa fuerit, convenienti aliquo ducenda ex clystere. Tum 4. ubi parum sanguinis per se fluxit, vulneratique nimia sanguinis copia urgentur, commodissimum fere est, ex adversa eademque sana parte sanguinem mittere. Denique 5. ipsa victus ratio usque adeo semper debet esse circumspecta, ut non nisi tenuiores cibi, quales sunt ex hordeo atque avena paratæ sorbitiones, iidemque parce admodum assumantur: carnibus atque id genus aliis cibis firmitioribus caloremque moventibus etiam atque etiam evitatis.

Quomodo curanda sint vulneratorum febres.

H 2

CAP.

(a) Vid. Garengéot Chirurgie Cap. 2.

(b) Quod ipse Celsus hic commendat, Lib. V. Cap. 26. n. 25.

De Vulneribus, quæ per sclopeta inferuntur.

Vulnera, quæ per sclopeta aliquod infliguntur, multis obnoxia esse solent malis. I. **Q**Uæ per sclopeta corporibus infliguntur vulnera, ea quidem longe gravioribus obnoxia solent esse malis, quam quæ acutioribus sunt instrumentis. Siquidem in illis vehementissima ut plurimum contingit membrorum collisio vel disruptio: idque vel maxime iis casibus, ubi vel ossa, vel articuli, vel alia id genus membra corporis nobiliora glandibus plumbeis aut ferreis diffringuntur.

Sanguinis & materie parum fundunt. II. Ex hujus generis vulneribus, propter inductam iis a glande injecta crustam, parum sæpe aut nihil sanguinis initio effluit; nisi grandes admodum arteriæ aut venæ fuerint laceratæ. Simulatque autem crusta illa, quam *escharam* vulgo appellant, post aliquot dies deteritur, ita graves interdum fieri solent profusiones, ut, nisi promptus aliquis chirurgus accesserit, exhaustiri vulneratus quam facillime possit. Similiter primis diebus materie parum aut nihil ex ejusmodi vulneribus propellitur; quare mirum haud est, nulla fere vulnera inflammationibus, doloribus, grangrænæ aut putredini atque similibus aliis noxis opportuna magis esse atque obnoxia quæ per sclopeta corporibus inferuntur.

Crustam habent, sed nihil quicquam veneni. III. Quam istis vulneribus inductam plerumque cernimus crustam, quasi ferro candente fuerit inducta, ea quidem non tam a glandium fervore, ut prius visum fuit, quam potius a celerrima ista partium collisione proficiscitur. Atque huic ipsi quoque collisioni accepta ferenda sunt pleraque omnia, quæ suboriri hic solent, incommoda. Quod enim veneni quidpiam subesse hic antiquiores opinati fuerunt, hoc sine ratione fecisse videntur; siquidem nec pulvis pyrius, nec plumbum venenati quidquam sibi habent admixtum.

Quotuplicia sint. IV. Vulnerum, quæ scopletorum instrumento fiunt, alia aliis solent esse profundiora. In quibusdam partes carneæ, in aliis arteriæ aut venæ grandiores, ossa vel viscera etiam colliduntur. Interdum glandes ipsum corporis membrum penitus transferunt; nonnunquam in eodem hærent infixæ. Quemadmodum in aliis vel vestimenti vel chartæ frustum aliquod illatum corpori intus delitescit. Atque ex his singulis nunc leviora, nunc graviora enasci consueverunt vulnorum pericula.

Quid fiat in cranii læsionibus. V. Quæ scopletorum instrumento in cranio fiunt vulnera, gravia maximam partem esse solent atque periculosa. Quantumvis enim levia in specie sint hujusmodi vulnera, & per glandem leviter prorsus cranium stringentem illata; tamen, quod fortasse mireris, leviores in speciem istiusmodi glandium stricture ita plerumque graves sunt & vehementes, ut vel ipsum cranium hac atque illac fundatur, vel interiores quædam venæ atque arteriæ disrumpantur, sanguine in intimos cerebri sinus effuso. Ut adeo mirum videri haudquaquam debeat, protinus emori posse illos, quibus cranium leviori quadam glandis plumbeæ stricture vulneratum deprehenditur: nisi scilicet terebræ subsidio collectus in cranio sanguis solerter ac mature fuerit evocatus. Ceterum ex jam dictis sponte sua illud consequitur: nempe cranii læsiones per ejusmodi glandium stricture factas hoc magis semper esse periculosas, quo graviores sunt ac vehementiores stricture.

VI. Si qui intus vulnerati per glandes plumbeas sunt, difficilius ut plurimum sanantur iis, qui acutiori instrumento percussi fuerunt. Ratio manifesta est

De vulneribus, quæ per sclopeta inferuntur. 61

est ex superius allatis. (Num. 1.) Interim nisi grandiores venæ vel arteriæ disrumpuntur sunt, curationem aliquam vulnera ista sæpe recipiunt. Quoties autem vel ossa vel ossium articuli glandium ictibus diffringuntur, gravia ut plurimum suboriri ex isthac vulneratione solent pericula. Etenim abesse vix ac ne vix quidem hic potest, quin magnæ inflammationes, gangræna, sphacelus, caries, fistulæque insanabiles inde proveniant, quæ vel amputationem postulant, vel læsam corporis partem sensu motuque omni privant.

VII. Si quod vestimenti, panni, linteamenti, corii vel chartæ frustrum, ut fieri haud raro in vulneribus per sclopetum illatis solet, infixum hæserit, glutinari vulnus ante non solet nec debet, quam res ejusmodi peregrinæ ex eodem fuerint extractæ. Namque alias periculum est, ne vel gravia quædam incommoda vulneratum exerceant, vel ipsum quoque vulnus glutinatum denovo recrudescat. Quod ipsum quoque usu venire adsolent, quoties vel ossium caries intus fuerit, vel & aliqua derafa ab iisdem festuca in vulnere delituerit.

VIII. In horum vulnerum curationibus respiciendum semper est cum ad ipsa vulnera, tum ad alia vulnerum mala accidentia. Circa ipsa vulnera quintuplex fere necessaria esse solet observatio. Namque 1. si quid alieni intus hæserit, hoc ipsum opportune extrahendum: 2. si profusio sanguinis adsit, ut hæc cohibeatur: 3. caro detrita vel corrupta suppurationis adjumento removenda: 4. hinc ipsum vulnus nova carne implendum: & denique 5. apta quædam cicatrix illi inducenda.

IX. Ad primam observationem, hoc est, *rerum alienarum & glandium in primis extractionem* quod attinet, in illud opera semper danda chirurgis est, ut, simulatque ad vulneratum accesserunt, curiose circumspiciant, num aliquid ejusmodi, atque ubinam illud in vulnere delitescat. Quod ubi constiterit, manu statim, si fieri potest, vel & vossella aut forcipe quadam dentata aut concava, vel denique hamulo quodam bifurco (vid. Tab. III. fig. 3. 4. 5. 6. 8.) res istiusmodi educere oportet. Quæ ubi altius defederunt, specillis inquirendæ, atque tum, quantum fieri potest, citissime ferramentis jamjam indicatis extrahendæ sunt. Præterquam enim quod vulnerati primo post acceptum vulnus tempore longe commodius tractari a chirurgis soleant; sane longe difficilius e vulneribus extrahi res istæ extraneæ possunt, ubi jam tumores atque inflammationes accesserunt. Quin & longior in educendis rebus alienis mora quam sæpissime efficit, ut glandes subter musculis vel in sinibus aliis penitus sese abscondant, & quum extrahi sic neutiquam possunt, fistulas pessimas, membri rigorem atque id genus alia incommoda pariant. In extrahendis autem glandibus alte admodum insidentibus illud in primis cavendum sollicite videtur, ne scilicet venæ vel arteriæ, nervi ac tendines pro glandibus apprehendantur, violenterque, non sine gravissimo vulneratorum damno vel periculo, disrumpantur. Quod ipsum quidem præcaveri felicius haud potest, quam si demissam in vulnera forcipem tantisper clausam servamus, donec glandes ipso ferramenti rostro contigerimus.

X. Si qua forte altius sese demerferunt glandes aliæque id genus res corpori violenter illatæ; vel si angustius quoque ipsum vulnus fuerit, quam ut eadem extrahi commode queant, protinus amplianda scalpello plaga est, a quo latere commodum & securum illud visum fuerit. Sed habenda tamen hic summa semper cura est, ne nervus, ne vena major, ne arteria, ne tendo vel ligamentum incidatur. Atque idem quoque solerter observare chirurgum convenit, quoties educendum aliquid occurrit ex ejusmodi plagis, quæ jam tum inveterascere, proindeque ob tumorem atque inflammationem justo arctius contrahi occoeperunt. In his enim salutaris admodum esse solet incisio: siquidem

Quid fiat in percussis visceribus vel ossium articulis.

Res alienæ solerter extrahendæ sunt.

Vulnerum per sclopeta factorum curationis.

Rerum alienarum extractionis.

Quomodo vulnus ampliari debeat.

ejus

ejus beneficio non sanguis solum inspissatus juxtaque vulnus hæsitans quam commodissime evocari, sed majores quoque inflammationes cum pluribus id genus aliis incommodis præcaveri optime possunt. Ceterum quando *bina* sæpius in eodem vulnere *defixæ latent glandes plumbeæ*, necessaria utique ista chirurgorum cura videtur, ut post eductam glandem unam sollicitè semper circumspiciant, num præter istam alia quædam vel glans vel chartæ vestimentique particula intus hæreat, quæ plenam vulneris sanationem impedire quoquo modo possit.

*Quid in
glandium
extractione
fieri opus
sit.*

XI. Et vero peculiaris quædam in extrahendis glandibus vel quibuscunque demum aliis rebus similibus commendanda chirurgis videtur observatio. Scilicet *vulnerati in eodem situ constituendi iterum sunt, in quo constituti antea fuerunt, dum glandes in corpus penetrarunt*. Namque mutato corporis situ fieri quam facillime potest, ut glandes intus hærentes musculis, membranis aut pinguedine contegantur, atque proin nec specillis nec alio ferramento detegi atque apprehendi queant. *Quoties vero glans aliqua usque adeo alte in corpus penetravit, ut ab adversa vulnerati membri parte sentiri digito queat*, dispiciendum sollicitè chirurgis est, satiusne sit, pro partium juxta vulnus positarum indole, eandem qua venit via revellere, an, quod integrum ab adversa parte superest, scalpello aperire atque sic eandem vel manu vel ferramento eximere. Quod si vero nec vulnus ampliari nec glandes inde extrahi sine præsentissimo juxta positorum nervorum atque arteriarum periculo, gravissimisque vulneratorum doloribus queant, relinquere glandes in vulnere tantisper convenit, donec vel imminuti dolores fuerint, vel commodiorem suppurationes transitum quasi sponte sua paraverint. Sic e contrario sine omni mora & quam primum ejiciendæ ex vulneribus res alienæ sunt, sicubi periculum est, ne intus relictæ convulsionem, dolorem aliaque id genus incommoda moveant. *Si qua porro glans in interiora corporis cava vel sinus transierit*, unde retro recipi minus commode vel tuto queat, præstat utique ipsam inibi relinquere, ipsumque vulnus glutinare. Præterquam enim quod durissime, sæpiusque per omnem reliquam vitam, & sine incommodo quidem ac periculo gestari intus glandes ejusmodi plumbeæ soleant; accidere forte fortuna potest, ut ipse postmodum in alia quadam corporis parte semet ipsas prodant, unde longe facilius ac tutius evocari possunt.

*De glandi-
bus in osse
vel articulo
quodam hæ-
rentibus.*

XII. *Quæ ipsis ossibus infixæ hærent glandes*, forcipe dentata vel unco, eadem scilicet ratione, quæ supra posita est, extrahi debent. Hac ubi non successerit, alia via res aggredienda est; sic nimirum, ut intus conditæ glandes, leniter intorta iis terebra quadam eliciantur. Ad evocandas autem glandes, quæ in ossibus multa carne tectis, cujusmodi suræ vel femora sunt, desederunt, peculiaris quædam necessaria videtur terebra qualem delineavimus Tab. III. fig. 7. Si quæ vero firmitus in ossibus hæserint, quam ut evocari commode queant, intus relinquendæ sunt, donec suppurationis beneficio solvantur. Quam citissime tandem educendæ sunt istæ glandes, quæ ipsis ossium articulis injectæ sunt. Siquidem hic semper fere periculum in mora esse consuevit. Etenim abesse vix potest, quin graves dolores, inflammationes ossiumque caries inde exoriantur, quibus tollendis amputatio plerumque adhibenda est.

*Ubi ossa vel
articuli fue-
runt colli.*

XIII. Quoties in ejusmodi vulneribus, quæ per sclopetum vel tormentum aliquod majus (*Falconet*) inflictæ sunt, *articulus aliquis vel ipsum quoque os graviter nimis collisum aut prorsus excisum deprehenditur*, præstat sæpe omnino membrum illud statim amputare, quam in eodem conservando diutius frustra laborare. Quemadmodum enim naturales articulorum figuræ nunquam restitui possunt; sic ossium confractorum surculi, & si quid aliud nervorum, tendi-

num

De vulneribus, quæ per sclopetum inferuntur. 63

num ac ligamentorum disruptum est, gravissimas ut plurimum inflammationes ipsamque gangrænam & sphacelum, non sine præsentissimo vulneratorum periculo, concitant. Contra vero ubi non nimis graves factæ sunt ossium collisiones, prospiciendum in tempore chirurgis est, ut frustula seu festucæ ossium, vel si quæ alia intus hærent peregrina, quantum fieri potest, lenissime extrahantur, iisdemque remotis vulnera, qua par est, ratione curentur.

XIV. Denique si qua forte magna arteria, vel in brachiis vel pedibus, glandium plumbearum ictu disrumpitur, quod ex forti sanguinis profluvio constat, *torcular protinus applicandum est*, (vid. supra Cap. II. §. 9. 10.) suppressoque sanguine dispiciendum, num filo ope acus curvæ circumducto ligari præcisa istiusmodi arteria commode queat. (Cap. II. §. 7.) Cujusmodi quidem curandi rationem ipsemet aliquoties feliciter tentavi. Quod si autem vel impossibilis, vel prorsus quoque inanis ejusmodi deligatio futura esse reperiatur, necessarium utique est, membrum illud, sed suppresso tamen prius ope torcularis sanguinis profluvio, paulo supra vulnus, quamprimum præcidere, ne scilicet ægrotus, propter hoc profluvium vel alia accedentia mala graviora, interficiatur.

Ubi arteria cruralis aut brachialis collisa est.

XV. Vulnere sic jam rite purgato, fluxuque sanguinis, si opus, cohibito, prima ejus curatio sic omnino instituenda est, ut tumores atque inflammationes, quoad ejus fieri potest, solertissime præcaveantur, vel saltem leniantur. Igitur ipsum vulnus spiritu vini calefacto, linamentisque eodem liquore madentibus accurate prius implendum, atque dein, superimpõitis spleniis vel in eodem liquore, vel in spiritu vini camphorato, vel & in hoc spiritu, qui aqua calcis dilutus est, probe deligandum.

Quæ prima sit vulnerum sclopeto factorum curatio.

XVI. Quibus rite peractis, proximum est, ut de partibus in vulnere contusis & corruptis per suppurationem removendis cogitare chirurgus incipiat. Faciunt huc, præter usitatum illud unguentum digestivum, quod ex terebinth. & vitello ovi paratur, sequentia:

Partium corruptarum suppuratio.

2. Unguent. basilic.

Balsam. Arçai aā 3j.

Spirit. vin.

Ol. ovor. aā 3j. M. F. Ungu.

Hic, ubi forte gravior subest partium corruptio, myrrhæ atque aloes, theriacæ, ungu. fusci, vel & in locis non adeo nervosis, præcipitati rubri pauxillum admisceri commodissime poterit.

XVII. In vulneribus perviis altioribus, sive quæ per glandes plumbeas medium membrum aliquod crassum transeunt, propria quædam necessaria videtur observatio. Scilicet funiculus quidam lineus per acum longiorem sed retusam (Tab. V. fig. 1.) trajectus, unguentoque jam jam præscripto succidus, quasi setaceum aliquod, pro vulnere medicamentis fovendo, per mediam partem vulneratam identidem trahitur, retrahitur, & tamdiu in vulnere servatur, donec ipsa vulneris rubedo partes corruptas plane jam ejectas, sanas autem ulteriori curationi opportunas significaverit: postea funiculus denuo extrahitur.

Vulnera pervia quomodo tractanda sint.

XVIII. Quibus autem artificiis ulterior ista vulnerum hujusmodi curatio debeat institui, sive, quod idem est, quomodo purgatum vulnus nova carne implendum, inducæque cicatrice quadam elegantiori glutinandum sit, denuo nunc commostrare superfedemus, quum eadem prorsus, quæ curandis vulneribus quibuscunque supra destinavimus, & medicamenta balsamica & curandi artificia,

Uterior curatio quomodo instituenda sit.

Cap. I. §. 35. & seq. his quoque vulneribus feliciter sanandis sufficiant: in quorum locum nonnulli aquam vulnerariam Gallorum (*L'eau d'Arquebuse* vocant) substituunt.

De vulnerum sclopeto factorum malis accedentibus.

XIX. De vulnerum sclopeto factorum malis accedentibus, profusione scilicet, febre, tumore, inflammatione, doloribus & convulsionibus eadem plane tenenda sunt, quæ supra Cap. II. hanc in rem proposuimus: nisi quod vulnera, sclopetorum adminiculo facta, propter vehementiorem partium contusionem atque collisionem, longe magis quam reliqua corruptioni vel putredini obnoxia esse consueverunt. Simulatque igitur, quemadmodum fere semper accidit, vulneris oræ subnigræ aut lividæ, flaccidæ item, malique odoris esse deprehenduntur, providendum utique est, ut vitiatæ carnis partes quam citissime ab integris separentur. Commodissimum hic est applicare unguentum ægyptiacum spiritu vini dilutum, vel & æquali unguenti digestivi portione permixtum linamentisque infusum. Quanquam & præcipitati rubri pauxillum admisceri unguento digestivo possit. Quæ vulnere superinjiciuntur splenia in spiritu vini camphorato calido theriaca mixto, vel aqua calcis spiritu vini camphorato roborata, largiter prius tingenda sunt. Sicubi vero carnis ejusmodi corruptio altius transierit, scarificationibus sive incisionibus tantisper exercendæ sunt partes corruptæ, donec intus absconditi humores corrupti effluxerunt, medicamenta autem vulnere imposita ad ipsas partes interiores penetrarunt. Hætenus præscripta si parum efficiant, paulo vehementioribus ad exedendam carnem corruptam utendum est remediis. Sic enim vehemens admodum adversus corruptionem esse solet, quam ex aqua calcaria & mercurio sublimato conficimus, *aqua phagedanica*. Ejusdem prorsus virtutis est ea, quæ parari solet ex aquæ calcaris ℥j. admixta mercurii vivi ℥j. per aquæ fortis ℥ij. soluta. Neque vero ad carnem solum corruptam, sed ad ipsam quoque ossium cariem in hisce medicamentis auxilium esse deprehenditur. Ceterum quando in articulo- rum ac ligamentorum vulneribus non satis tutus, ad tollendam corruptionem, unguenti ægyptiaci, aquæ phagedanicæ, rerumque id genus acrium aliarum usus est, balsamica potius adhibenda hic sunt medicamenta. Cujus generis sunt aqua vulneraria Gallorum (*L'Eau d'Arquebuse*) balsamus peruvianus, tinctura myrrhæ atque aloes, sale ammoniaco & spiritu vini parata, itemque essentia succini, spiritus mastichis, aqua Reginae Hungariæ, oleum terebinthinæ aqua hac dilutum, & si quæ sunt hujusmodi: quibus leniter calidis identidem immitti in vulnera possunt.

Quæ intus adhiberi debeant medicamenta.

XX. Interim neque interna etiam in curandis ejusmodi vulneribus corruptis negligenda prorsus sunt *medicamenta* balsamica putredinemque reprimentia. Cujusmodi sunt elixir proprietatis, essentia myrrhæ & aloes, essentia succini, balsami peruviani & si quæ sunt similia. In his enim, aliquoties per dies singulos ad 30. vel 40. guttas vulnerato ingestis, haud exiguum adversus putredinem solet esse præsidium. Denique ubi forte aliquanto debiliores fuerint ægroti, longe optimum erit, præter vulneraria ista, potiunculas quoque confortantes vulneratis identidem præbere cum confectioe alKermes, itemque sirupo quodam confortanti, & aliis. Quibus rite peractis, reliqua vulneris curatio secundum easdem institui debet leges, quas supra jam tum proposuimus Cap. I. §. 35. & seq.

Quomodo pulvis pyrius e facie ejiciendus.

XXI. Ceterum quia explosione sclopetorum haud raro contingit, ut *grana pulveris pyrii* cutem faciei intrent, vel omnino penetrent, quæ ibidem indecoras maculas concitant, nisi mature ac scite ejiciantur, boni chirurgi esse puto etiam nosse, quomodo id efficiendum. Hoc autem fieri potest, quando hujus pulveris grana non omnino cutem subjerunt, vel vossella, vel calamo anseri-

De vulneribus, quæ per sclopetum inferuntur. 65

no, in formam dentiscalpii secto sive efformato; vel apto ferramento in formam auriscalpii. Vid. Tab. V. fig. 14. Sed si profundius cuti inhærent, quam ut his prehendi possint, protinus scalpello tenui, vel lanceola cutis paulo incidenda, ita ut modo laudatis ferramentis ejici queant. Si plura ejusmodi granula cuti insident, toties id repetendum, donec omnia educta sunt; cavendo, ne inter educendum temere diffringantur vel comminuantur, quia turpes maculas sic post se relinquunt.

C A P. IV.

De vulneribus abdominis.

I. **H**ACTENUS consideravimus ea, quæ circa vulnus unumquodque, sive jam cædendo, sive pungendo, sive glandium plumbearum ope factum illud sit, univèrse attendenda sunt. Proximum est, ut de singulis vulnerum speciebus diversis explanatis nunc differamus ac præcipiamus. Itaque sigillatim agendum erit de 1. ventris sive abdominis, 2. pectoris item, atque 3. colli; & denique 4. de capitis vulneribus. Instituti ratio.

II. *Ventris sive abdominis vulnera vel summam tantummodo cutem & carnem lacerant, vel ad ipsum abdominis cavum transeunt.* Quæ ad abdominis cavum transeunt, vel in longitudinem inflicta sunt, vel obliqua vel transversa sunt, atque in his vel perrupta sunt, vel integra remanserunt abdominis viscera. Hanc ipsam vulnerum abdominis differentiam hoc semper accuratius explorare debent chirurgi, quo magis diversa singulorum instituenda videtur curatio. Quotuplicia sint abdominis vulnera.

III. Explorari autem istiusmodi vulnera commodissime possunt vel 1. oculis, vel 2. digiti ac specilli immisione; vel denique 3. aqua tepida syringæ adminiculo in vulnus injecta. Quæ ubi introierit, abdomen perforatum esse demonstrat; ubi vero refluxerit, & simul specillo introitus denegatur, haud penitus adaperit abdomen significat. Abdominis vulnera quomodo exploranda sint.

IV. Quæ ad abdominis cavum nondum transeunt vulnera minus quidem periculosa, sed duplicis tamen generis esse consueverunt. Vel enim 1. in summa tantum cute atque adipe plaga est: vel 2. *musculi etiam abdominis ad ipsum peritonæum usque divisi reperiuntur.* Prioris generis plaga levior est, quam ut peculiare curationis regulas postulet. Posterioris autem classis vulnera vel ideo periculosa sunt, quia facilis plerumque ad intestinorum prolapsus sive hernias ab iisdem transitus est. Igitur quo gravior musculorum abdominis facta est vulneratio, præsertim si transversa vel obliqua est, hoc major quoque esse debet chirurgorum in curando istiusmodi vulnere solertia. Scilicet ubi opus est, *injicienda protinus abdomini sutura est*, cujus beneficio hiantes vulneris oræ in unum contrahantur: prouti quidem supra jam tum ex parte declaravimus (Cap. I. Num. 44.). Reliqua patebunt ex iis, quæ de gastroraphia inferius mox proponere constituimus. His ita jam pro peritonæo naturalique intestinorum situ conservando, peractis, illud quoque porro prospicere chirurgus debet, tum ut vulnus balsamo vulnerario glutinantibusque emplastris muniatur; tum etiam ut vulneratus leniter conquiescat, tum denique ut alvus, nisi sponte respondeat, lotionum mitiorum subsidio laxa semper servetur, servata interim abstinentia, id est, cibis ac potionibus, quantum licet, parcissime assumtis. Quotuplicia sint, quæ ad abdominis sinum haud transeunt, vulnera.

V. Simulatque vero *plagam in ipsum abdominis sinum transisse* constiterit, circumspicere ante omnia chirurgus debet, numquid forte laceratum intus fuerit, nec Vulnera ad abdominis sinum

transseuntia
quomodo lu-
strari de-
beant.

nec ne. Nihil autem quicquam læsum intus in abdomine esse, id cognosci quidem vel divinari commodissime poterit inde, 1. si debilitas, sanguinis profusio, dolor, febris, aliaque id genus incommoda prorsus abfuerint; 2. si nec chyli, nec fæcis, nec urinæ quidpiam, vulnerato in ipsum vulnus inclinato, effluxerit; 3. si lac vel simile fluidum aliud calidum per syringam injectum sine coloris immutatione refluxerit; & denique 4. si vulnerationis instrumentum satis retusum esse deprehenderimus; 5. si vomitus non incidit nullusque sanguis neque per os, neque per alvum, neque per urinam rejicitur, neque venter valde intumescit aut durus est. Interim quando gastroraphia in curandis quibusdam abdominis vulneribus mirum quantum necessaria, & nisi accurate satis facta est, periculosa esse consuevit, operæ pretium facturi nobis videmur, sicubi accuratiorem nunc ejus conficiendæ modum describerimus.

C A P. V.

De Gastroraphia sive vulnerum abdominis sutura.

Quandonam
supervacua
sit gastrora-
phia.

I. **G**ASTRORAPHIA dicitur, quando certa ventris vulnera ope acus & fili consuuntur. Nullus vero omnino vel & supervacua gastroraphiæ usus est, quoties 1. vel in summa tantum abdominis carne; vel & 2. non adeo ampla seu diducta fuerint abdominis vulnera, præsertim si in longitudinem inflicta. Tametsi enim ad ipsum abdominis cavum plaga quædam transierit, imo & omenti vel intestinorum aliquid transmiserit, tamen ubi paulo angustior eadem fuerit, sicuti eæ plerumque esse solent, quæ punctim inferuntur, vel in longitudinem facta, & prolapsis partibus iterum conditis, turunda molliori & idonea fascia ita claudi possit, ut nihil rursus evolvatur, eam ita sanare satius videtur, quam suturam aut gastroraphiam magno negotio injicere. Præterquam enim quod in universum, & speciatim cum primis in hominibus pinguioribus difficulter admodum fieri hæ suturæ soleant: crudelem sane in vulneratos chirurgum sese præstaret, qui futuris indeque provenientibus doloribus ac inflammationibus illos exerceret, quos servare tamen sine his longe commodius poterat.

Quandonam
necessaria sit
gastrora-
phia.

II. Contra vero duplex fere casus est, ubi gastroraphia etiam atque etiam necessaria deprehenditur. Primus est, si scilicet *abdominis aliquod vulnus, quod ad cavum ejus penetravit, tam amplum sit, ut intestina nulla alia ratione intus contineri possint.* Quum enim intestinorum, propter continuum eumque vehementiorem ventris septique transversum in viventibus motum, in vulneribus amplioribus longe facillimus prolapsus sit; (vid. Tab. III. fig. 1. litt. O.) contineri profecto ipsa sæpius sine sutura vix ac ne vix quidem poterunt. Sed alius quoque evenire nonnunquam casus potest, ubi vulneratis sutura hac opus est: nimirum in *eis ventris vulneribus amplioribus, transversim & casim præsertim inflictis, quæ ad peritoneum usque transeunt, tametsi ventrem ipsum non plane penetraverint.* Vid. supra Cap. IV. Num. 4.

De intesti-
norum pro-
lapsu.

III. In vulneribus, quæ ad abdominis cavum penetrarunt, dispiciendum ante omnia semper est, *utrum omenti vel intestinorum aliquid prolapsum inde fuerit, nec ne.* Quod si enim nihil adhuc dum prolapsum inde est, comprimere statim manibus debent utraque vulneris oræ, vulneratique, depresso capite, coxis erectioribus, tantisper resupinari, donec vulnus contra intestinorum prolapsum satis præmunitum fuerit. *Ubi vero evoluta jam tum ex vulnere intestina* repe-

reperiuntur, succurrendum utique eis est magna cum festinatione, ne scilicet externo eodemque insueto spiritu alienentur, quantum fieri potest, citissime refusis. Interim *considerandum hic protinus semper est, an integra adhuc ea sint, naturalique colore ac calore prædita*. Namque ubi frigida jam tum, livida & sicca, vel læsa etiam intestina, haud reponenda sunt, sed peculiari quadam opus est curandi ratione: de qua mox infra.

IV. Factam esse aliquam in intestinis læsionem, nisi ipsum vulnus in apri-<sup>Intestina-
rum læsio
quomodo co-
gnoscat.</sup>co fuerit, insueta prorsus ipsorum detumescencia luculentissime demonstrat. Quo-
ties igitur flaccida nimis sunt, quæ proruperunt intestina, eaque integra, di-
vinare haud inaniter licet, partem ipsorum læsam intus delitescere. Quæ ipsa
ut in conspectum prodeat, debitaque ratione tractari queat, intestina reliqua,
quantum satis est, leniter sunt evolvenda, læsio inquirenda, eaque reperta, ut
Capite VI. docuimus, procedendum.

V. Simulatque vero integra reperiuntur *intestina, condi protinus ea debent,*<sup>Intestina
prolapsa
quomodo
rursus con-
denda sint.</sup>
ne corrumpantur. Condi autem facilius atque commodius eadem haud possunt,
quam si vulneratus eo, quem supra (Num. 3.) descripsimus, situ fuerit resu-
pinatus; atque ita quidem, ut in dextrum latus inclinetur, si in sinistrum
latus vulneratum; in sinistrum vero, si dextro lateri vulnus inflictum fuerit.
Constitutio sic vulnerati corpore, binorum indicum utriusque manus digitorum
alternio ministerio, refundenda sunt in abdomen prolapsa ex eodem intestina:
& quidem ea tatione, ut alter digitus non retrahatur, antequam alter in prio-
ris locum intravit, & omnia rursus condita sunt. Quod ipsum tamen ut com-
modius fieri queat, hortandus utique vulneratus est, ut quoad fieri ejus potest,
spiritum interea contineat, & ut minister vulneris oras digitis vel hamis di-
ducatur. Tab. VIII. fig. 2. & 3.

VI. Hactenus ea proposuimus, quæ in refundendis intestinis integris atque
adhuc calentibus factu necessaria sunt: sequitur nunc, ut ostendamus, *quomo-<sup>Quomodo
intestina sic-
ca & frigida
tractanda
sint.</sup>do intestina sicciora & frigida tractari optime queant*. Scilicet, commodissimum
est, aqua calida, vel lacte modice calido linamenta vel spongiam tingere,
iisdemque intestina solerter prius fovere, quam refundantur; vel ubi animalia
in promptu fuerint, recens laniati vituli, agni, vel suis, vel cujuscunque de-
mum alius animalis omento probe adhuc calente tantisper eadem involvere,
donec naturalis calor & color restituti fuerint. Qui nisi redierint, medicina
omnis inanis, vulneratique, propter emortua intestina, vix ac ne vix quidem
servari possunt. Attamen *si hæc siccitas & frigus adhuc mediocris, & intestina*
nondum omnino corrupta appareant, melius esse judico intestina hæc quam ci-
tissime in abdomen refundere; utpote in quo a calore & madore naturali me-
lius & citius reficientur, quam a fomentis artificialibus quibuscunque.

VII. Quoties *intestina ex angustiori vulnere prolapsa propter intus hærentes fla-*<sup>Quomodo in-
testina vul-
neri angu-
stiori inji-
cienda sint.</sup>
tus ita fuerint distenta, ut commode satis refundi nequeant, haud sane alienum
quandoque erit paulo magis eadem evolvere, dissipatisque ac divisis hac ratione
flatibus, extenuare. Tum minister oras vulneris leniter diducere manibus suis,
vel etiam duobus hamis (Tab. VIII. fig. 2. vel 3.) interiori membranæ inje-
ctis debet: medicus priora semper intestina, quemadmodum Celsus jam docuit
(a), quæ posteriora prolapsa vel evoluta sunt, condere sic, ut orbium singu-
lorum locum servet. (Conf. N. V.) Repositis omnibus contineri primo manu
vulnus debet, ne denuo procidant: deinde vel linteo carpto contorto, vel ubi
forte multus sanguis in abdomen effusus, prima vice molliori quadam turan-

I 2

da

(a) Lib. VII. Cap. XVI.

da (a) impleri ; (Tab. II. litt. L. M. N. & O.) supra delicatis emplastris & spleniis . Ægro dein servanda est quies , decumbendumque , quantum fieri potest , super vulnere . Postea quotidie balsamo vulnerario semel , vel , ubi multum puris effluit , bis deligandum est vulnus donec probe glutinatum : & si hoc modo procedimus , futura in angustioribus ejusmodi vulneribus , utpote chirurgi molesta , ægro autem semper dolorifica , sæpe haud indigemus .

Quomodo
ampliari de-
beant abdo-
minis vulne-
ra angustio-
ra .

VIII. Quod si autem vulnus aliquod abdominis angustius sit , quam ut intestina per ulteriorem evolutionem extenuata refundi facile queant , vel aliæ causæ adsint , quæ hanc ulteriorem educationem vetant aut impediunt , *incidendum est , donec satis pateat (b)* . Ampliari autem vulnus ejusmodi poterit vel scalpello usitatissimo & conductore , sive specillo fulcato Tab. I. M. vel N. eo in vulneris extremo , ubi id tuto fieri potest , caute immissis , & peritonæo , musculis ac ceteris tegumentis incisis . Cavendum enim quam solertissime semper est , ne forte linea alba , vel sub musculis rectis arteriæ , vel vena umbilicalis , vel denique intestina ipsa lædantur . Sunt in chirurgis , qui conductoris & scalpelli loco *peculiare quoddam scalpelli genus* , quem *syringotomum* dicunt , quoque in fistulis ani utuntur , globulo in apice instructo , applicare hic & eo ipso vulnus ampliari consueverunt ; aliique adhuc aliis in hunc scopum utuntur : sed longe tamen commodior atque tutior ejus scalpelli usus hic mihi videtur , quod egomet his vulnerum ampliationibus pridem jam destinavi , delineatumque (Tab. V. fig. 3.) repræsentavi ; vel etiam unum ex illis , quæ fig. 4. & 5. exhibentur . Quæ ipsa tamen ferramenta admoveri prius vulnere haud debent , quam involuta linamentis succidis vel omentis calidis intestina minister aliquis accurate continuerit , ne facile lædantur . Ubi vero *propter nimis inflata intestina prolapsa , scalpellum vel specillum immitti satis tuto haud commode abdomini nequit* , tum remotis sinistra manu intestinis , quam cautissime incidi antea cutis , adeps & musculi ad peritonæum usque , dextræ manus adminiculo , debent ; cruore interim effluente , pro tutiori incisione , spongia identidem absterfo . Quibus omnibus rite sic peractis , vel intestina postea , laxato sic vulnere , reponi , vel immitti deinde facile vel conductor aliquis , vel unum ex laudatis scalpellis , pro incidendo peritonæo , poterit ; vulnereque sic ampliato , intestina modo jam dicto N. V. condenda .

Quomodo in-
testina sine
vulneris am-
pliatione re-
fundenda
sint .

IX. Si qua forte excrementorum aut fecum in intestinis prolapsis rigor impederit , quo minus condi ea possint , fomentis aliquamdiu vel cataplasmatibus mollientibus fovenda , pauloque magis evolvenda intestina sunt : siquidem hac ratione fæces aliquando disjungi ac digeri manibus possunt , ipsaque intestina commodius dein refundi . Pro molliendis vero ac recondendis , *sine vulneris incisione , intestinis , spiritu inflatis* , peculiarem quandam PARÆVS nonnullique alii chirurgi commendarunt curandi rationem . Scilicet minutas , acicularum instrumento , in intestinis fieri volunt *punctiunculas* , per quas flatus emittendi ; easque minime perniciosas , sed spiritibus tamen transmittendis haud parum accommodatas proponunt . Interim vulneris ampliationem dictis modo intestinorum ex-
tra-

(a) Sunt inter recentiores chirurgi , præsertim *Garengeot* , Cap. de Gastroraphia qui in vulneribus abdominis *omnem turundarum usum rejiciunt* . Hoc cum An. 1734. chirurgus quidam junior in vicina urbe imitari vellet in juvene , qui ictu gladii inter umbilicum & penem , plaga in abdomen penetrante , vulneratus erat , æger quidem primis duobus diebus bene satis se habebat , quarto tamen a vulnere accepto die mortuus est . Aperto cadavere magna puris copia in abdomine deprehendebatur cum omento prorsus putrido ac corrupto , atque præter hæc nihil in abdomine læsum aut vulneratum reperiatur . Si turunda hoc vulnus apertum fuisset servatum , sanguis effusus & pus educi potuissent ; quæ vero , ea omissa , ægrum sine dubio occiderunt .

(b) Quod ipsum artificium dudum jam a CELSO commendatum reperimus loco modo indicato .

tractionibus & punctiunculis antepono : siquidem chirurgorum multi has nec potentes satis nec tutas semper esse contendunt (a).

X. Intestinis dicta ratione probe jam repositis, siquidem plaga non nimis ampla fuerit, in primis si recta, sive secundum longitudinem, plerumque haud opus est futuris, sed potius ab eis abstinendum : quia sine eis curari possunt ejusmodi vulnera, & ab illis graves admodum concitari saepe solent dolores & inflammationes, sic ut ex non sint instituendae, nisi ubi summa eas exigat necessitas. Igitur, nisi prorsus necessaria futura sit, commodissimum erit, turunda quadam molliori inferiorem vulneris partem implere, superjectis emplastris glutinosis, nec non spissioribus ac longioribus spleniolis, utrinque secundum vulneris oras positis, fascia quadam, ut vocant, *uniente* (Tab. V. fig. 8.) firmiter illud ipsum deligare. Tum sanguinem vulnerato mittere convenit, ne qua forte gravior inflammatio subnascatur; quiete simul super vulnere atque exactissima victus ratione ipsi commendatis. Denique prima istiusmodi deligatio ante diem tertium, nisi aliquod malum id exigat, haud facile resolvenda est: quin & postea non nisi semel quotidie, vel altero quoque die novanda; ne scilicet crebra vulneris tractatio glutinationem ejus impediat. Contra vero si vel obliqua, vel transversa, (ut in Tab. III. fig. I. O.) & adeo ampla ventris ejusmodi plaga deprehenditur, ut intestina ea, quam modo praescripsimus, curationis ratione, in abdomine detineri non possint, tunc omnino opus est, ut ad futuram confugiamus, si ægrum rite sanare cupimus.

Quando & quomodo conglutinari vulnus sine gastroraphia debeat.

XI. Confici autem abdominis futura apte poterit modo fere sequenti. Nempe in duas acus probe incurvatas (Tab. VI. fig. 5. vel 6., vel quam haud pridem amicus mecum communicavit (fig. 7.) filum aliquod robustum duplex, imo quadruplex, & ceratum conjiciendum, eademque utriusque plagæ oris ita immittendæ, ut altera acu primo in ora superiori per ipsum peritonæum sive interiorem membranam, musculos abdominis, adipem denique & cutem, ab interiore parte ad exteriorem transeat, pollicari circiter spatium illas inter & vulneris oras interjecto, ne fila has disrumpant, & dein altera acu e regione in ora inferiori. Sed ne qua forte intestina per acus vulnerentur, apprehendendæ solerter diducendæque ipsæ sunt vulneris oræ, digitis, quam commodissime fieri potest, alterius manus. Sed acus ipsa manus alterius digito indice, quantum fieri potest, vel alia ratione sollicite contegenda & dirigenda. Quoniam vero nudæ manus acubus satis firmiter comprehendendis subinde impares sunt, nonnullius usus tunc esse potest adinventum illud a chirurgis recentioribus instrumentum, cui, pro futuris commodius injiciendis, incurvatæ istiusmodi acus quasi capulo sive manubrio immittuntur, (vid. Tab. VI. fig. 2. 3. & 4.) quod Galli *Portaiguille*, quasi *Acutenaculum*, appellant.

Gastroraphia quomodo fieri debeat acm duplici.

XII. Quod si forte duæ ejusmodi acus non præsto essent, futura quam aptissime quoque unica perfici potest; postquam enim altera vulneris ora prædicto modo rite perforata est, solvitur ab illo fili extremo acus, mox in alterum ejusdem extremum injicitur, atque sic ora opposita, ut decet, ea transfigitur: postea, ut alias, procedimus. Ita etiam loco filorum tenuis ligula sive *tania* (b), ex sex quasi filis composita, apte adhiberi potest, cum fila subinde, præsertim in robustioribus, vel ipsa rumpantur, vel vulneris oras perrumpant, atque sic luturam inutilem efficiant.

Fieri etiam potest acu unica.

XIII. In vulnere mediocri, duorum circiter pollicum, semel circa plagam mediam futuram immisisse sufficiat. In aliquanto amplioribus iterum iterum-

Vulnera majora plures requirunt suturas.

(a) Frustra quandoque fieri istiusmodi punctiunculas, exemplo demonstravit BIANCARDVS in Collect. medico-phys. Part. I. ult. Obs. I.

(b) Ut Palfynus docuit, in Chirurg. Cap. de Gastroraph.

que, pro re nata, eodem prorsus, quo antea, modo per oras transmittendæ acus sunt, spatio pollicari inter suturas singulas interjecto, filis utrinque dependentibus, ut aliquo modo docet Tab. III. fig. 17. itemque Tab. IV. fig. 15. a suprema vulneris parte semper inchoando. Injectis sic, quantum satis est, aliquot hujusmodi futuris, continere diligenter minister aliquis debet vulneris oras; chirurgus autem transmissa fila singula sic omnino jungere.

Quomodo fila transmissa constringenda sint.

XIV. Scilicet *fili vel ligula partes extremæ manibus utrinque apprehendendæ, duplicique peculiari ac solubili, ut supra docuimus, nodo (a) firmiter super ipsam plagam constringendæ*; insertis tamen, ne cutem affligant, inter utrumque nodum minutis quibusdam spleniolis. Tab. II. fig. 22. Ubi vero plures futuræ sunt injectæ, oriendum a vulneris parte suprema, filaque singula ordine sic constringenda, ut, antequam infimum constringatur, inferiori prius vulneris parti turunda quædam mollior, digiti minoris amplitudinem adæquans, superneque filo robusto instructa, immitatur, ut hujus ope, ubi opus, (si forte in abdomen ingrediatur) revelli possit. Namque hujus turundæ adminiculo efficitur, ut collecta intus materia impurior, quasi per canalem quendam, abduci queat. Sunt tamen interea hodie chirurgi, inter quos & *Garengot*, qui turundæ usum his in vulneribus rejiciunt, & pus ex interstitiis futurarum exire perhibent; quod ego vero, ubi multus sanguis aliæve sordes in ventre hærent, alienum esse existimo. Conf. quæ supra N. VII. hujus Capitis in subjecta nota b) a nobis allata est observatio hanc controversiam pulchre illustrans: quæ majoris mihi videtur momenti, quam omnes in contrariam sententiam ab ipso prolatae rationes.

Quomodo post injectam futuram deligari vulnus debeat.

XV. Junctis ita, post insertam turandam, filis singulis, balsamo vulnerario partem læsam probe inungere convenit, supra datis linamentis carptis, emplastris glutinantibus ac spleniis: quibus firmiter deligandis mantile cum scapulari applicandum. (Vid. Tab. III. fig. 1. litt. B. C.) *In deligationibus singulis leniter isthæc omnia solvi debent*, turunda extrahi, vulneratusque in ipsum vulnus inclinari, quo facilius effluat, si quid forte præter naturam vel noxium intus collectum hæserit. Tum præsertim ubi sordes multæ, *injectio quædam vulneraria*, ex decocto herbæ agrimonix, faniculæ vel hyperici, aut alterius vulnerariæ, admixto rosarum melle confecta, modiceque calida, bis terve inter deligandum per syringam immittenda est, inclinatoque in vulnus corpore, una cum ipso cruore vel purulenta materia rursus elicienda. His ita peractis; nova turundula, unguento digestivo illita, denuo in vulnus inferenda est reliquis, ut antea proposuimus, supra deligatis. Atque ista quidem purgationis ac deligationis opera per dies singulos, si opus, tantisper debet continuari, donec impuritatis parum vel nihil intus reliquum mansisse animadversum sit. Tunc enim removeri mox turunda poterit, ipsumque vulnus, ut aliud vulnus, diligenter glutinari. Ceterum ad feliciorum vulneris hujusmodi glutinationem mirum quantum proficiunt non quies tantum, sed circumspecta quoque victus ratio, itemque continua vel saltem frequentior in ventrem atque vulnus super molliori pulvinari cubatio. Hujus enim beneficio materia impura non solum emititur, verum etiam diductæ a se invicem vulneris oræ mirifice comprimuntur atque proin facilius semper glutinari consueverunt.

Alter casus, in quo fieri debet gastro-raphia.

XVI. *Sed injicienda quoque iis vulneribus futura est, quæ, tametsi ventrem ipsum non penitus perruperint, adusque interioram tamen membranam sive peritoneum transierunt*. Si quid enim istiusmodi incidit, periculum utique esse solet, ne propter vehementem ventris in spirando, surgendo, ambulando, alvum excernendo &c. motum, membrana illa interior nimium aliquantum distendatur; adeoque sic intestina, post debilitatem membranæ hujus vim, protinus inter-

mu-

musculos devolvantur, unde gravia plerumque mala cum herniis enascuntur. Quibus ipsis incommodis occurri felicius haud potest, quam ubi secundum tradita superius artificia, N. 11. 12. 13. per injectam scilicet futuram, vel una vel duabus acubus, musculos abdominis rursus contraxerimus. Quanquam istud peculiare hic observandum est, quod *acus, integro servato peritonæo, non nisi per musculos, adipem atque cutem*, qua par est, circumspeditione, transmitti debeant.

XVII. Quamvis autem Chirurghi per multos annos futuram hanc nodosam in abdominis vulneribus suendis adhibuerint, eaque in his non solum contenti fuerint, verum etiam eam reliquis prætulert; tamen nonnulli recentiorum ejus loco, ut supra jam indicavimus, tam in majoribus & profundioribus aliis vulneribus, quam speciatim quoque hic in gastroraphia sive majoribus abdominis vulneribus glutinandis *futuram clavatam* (*enchevillee* Gallis dictam) commendarunt, imo ipsi futuræ nodosæ prætulert (*a*). Nam quia præ ceteris partibus ventris muscoli, in respirando, surgendo, sternutando, tussiendo, & quæ alia sunt ejusmodi, fortiter sæpe commoventur, atque chirurgi observarunt, fila quandoque ac præsertim tenuiora, oras vulnerum horum, ob continuos & vehementiores ejusmodi motus, lacerasse, ac vulnera propterea non fuisse glutinata, sed potius omnis generis gravia incommoda inde secuta esse: hinc factum est, ut futuram clavatam ab aliis & præsertim a *Dionysio*, uno ex recentioribus chirurgis Parisiensibus, adhuc rejectam (*b*) in usum rursus revocaverint; attamen ne oræ vulneris tam duro modo a clavis ligneis, quibus olim usi sunt, premerentur, unde sæpe vehementes dolores & inflammationes concitati sunt, loco horum clavos sive cylindros ex panno sericeo (*Taffetas*) cera obducto, adhibendos suadent, quemadmodum jam supra indicavimus (*c*), & ex Tab. IV. fig. 17. aliquo modo intelligi potest, ut tanto tutius & commodius vulnera hæc glutinentur. Quando itaque in vulneribus abdominis transversis, amplis & profundis, peritonæum tamen non penetrantibus, hæc futura instituenda; utpote in quibus eam cum fructu adhiberi posse *Palsynus* censet (*d*) illa eadem prorsus ratione, ut supra Lib. I. Cap. I. N. 46. proposuimus, perficienda est.

XVIII. *Garengot* vero eam & in penetrantibus vulneribus instituendam esse non solum suadet, verum etiam nodosæ præfert, atque sequenti modo illam in his perficiendam esse scribit (*e*). Loco fili duplicis ligulam conficiendam esse docet ex sex vel octo filis robustis, ut supra jam proposuimus (*f*), quam per magnam acum curvam transmittit, qualis Tab. VI. fig. 5. vel 6. repræsentatur. Hanc chirurgus dextra prehendit circa partem obtusam sive perforatam, & postea pollicem suum manus sinistræ in vulnus immittit, eoque oram superiorem, quam extus reliquis ejusdem manus digitis amplectitur, elevat, apicem acus per vulnus in ventrem immittit, eaque duorum digitorum intervallo ab ora vulneris peritonæum, musculos, pinguedinem & cutem perforat. Deinde acum hanc a ligula solvit, alterumque ligulæ extremum in eandem acum injicit. Postea indicem & medium digitum alterius manus oræ vulneris inferiori submittit, pollice autem cutem prehendit, atque sic oram inferiorem elevat. Altera deinde manu e regione prioris puncturæ acum ad duorum rursus digitorum distantiam a vulnere, per oram hanc inferiorem eodem modo transmittit. Si vulneris longitudo est quatuor digitorum transversorum, duas futuras, æqualiter a finibus vulneris & a se invicem distantes, requirit; sin, minor unam sufficere posse; sed

Gastroraphia etiam futura clavata fieri potest.

Garengot methodus.

(a) Vid. supra Lib. I. de vulneribus, N. 46.

(b) Vid. Dionis Chirurgia Cap. de Gastroraph.

(c) Lib. I. Cap. I. N. 46.

(d) In Chirurgia sua Cap. VI. de futuris, mihi pag. 32.

(e) In Operatione Chirurg. Artic. de Gastroraph.

(f) Lib. I. Cap. 1. N. 47. ubi de futura clavata aliarum partium agitur.

(a) sed si major, plures duabus requiruntur. Tandem utrinque fila ligulæ in tres partes æquales disjungit, clavum sericeum unicuique oræ imponit, eosque duabus partibus ligulæ nodo ansis prædito, firmat, vulneri balsamum Arcæi cum linamentis imponit, eaque similibus nodis solubilibus, cum parte tertia ligularum utrinque relicta, modice constrictis obfirmat. Ventrem deinde oleo rosarum calido, pauco spiritu vini animato fricat, & cum primis vulneris viciniam atque umbilicum; postea magnum splenium eodem medicamento succidum his partibus imponit, aliudque huic superaddit oxycrato calido imbutum. Hæc denique frusto panni lanei (qui *flanelle* vulgo appellatur) decocto emolliente ebrii tegit, omniaque tandem fascia, quæ mantile vocatur, firmanitur, & mantile hoc scapulari fascia Tab. III. fig. 1. C. quæ vero hic longius descendere debet, sustentatur (b).

Quomodo
glutinari
vulnus de-
beat.

XIX. Denique simulac in ejusmodi futuris vulneris probe glutinata reperiantur, quod & filorum laxitas indicare solet, incidi jam ligulæ sive fila singula, unum post alterum, forcicis adjumento possunt, vel simul, pro re nata, diversis diebus: quibus leniter, ut supra docuimus (N. 49.) extractis, reliqua vulneris glutinatio atque curatio balsami vulnerarii atque emplastrorum glutinantium beneficio absolvenda est. Probe tamen cavendum, ne præmature removeantur; quia sic oræ vulneris dissolverentur; unde incommoda quamplurima ortum trahere possent.

Explicatio Tabulæ tertiæ.

Fig. 1. litt. A. indicat, quomodo fascia capitis, quam *Couvre-Chef* Galli, nonnulli *capitale magnum* dicunt, post terebrationem aut capitis vulnerationem applicanda sit.

B. *Mantile*, quod in pectoris atque abdominis læsionibus corpori circumcingitur.

C. *Scapulare* sive *fascia scapularis* pro sustinendo mantili.

D. Quomodo brachium post sanguinis missionem deligandum sit.

E. Peculiare deligationis genus in pedibus, facta sanguinis detractione, applicari solitum, atque ob qualemcumque cum stapede similitudinem *stapes* appellatum.

F. Quomodo in deligandis pedibus, imo & brachiis, aliquando fasciæ sensim sensimque ascendere debeant.

G. Quomodo fascia interdum in brachio ductibus raris & serpentibus ascendere debeat.

H. Vulnus aliquod amplum in crure, ubi futura cruenta injicienda est.

K. Ubinam & qua ratione in brachio *torcular* (*Tourniquet*) applicari debeat.

L. Quomodo illud in superiore femoris parte injiciendum, ubi fascia convoluta versus M. arteriæ crurali imponenda.

N. Ostendit, quomodo *torcular* in inferiori femoris parte applicandum: quo in casu fascia convoluta posteriori poplitis parti immittitur.

O. Vulnus abdominis grave cum prolapsis intestinis.

Fig.

(a) *Garangeot*, Operat. Tom. I. p. 220. Edit. II. sed velim, ut curatius describeret, quomodo una punctura futura clavata fieri possit: nam ad clavos sustinendos firmandosque minimum duæ requiruntur futuræ.

(b) Sed an non linamentorum peculiaris illa cum tertia ligularum parte obfirmandi ratio valde molesta ac supervacua imo inutilis sit, cum splenio & fascia satis contineri queant: itemque an opus sit fomentum numerum (dum tria simul hic adhibenda esse vult) adto multiplicare, atque operationem hanc, jam satis difficilem, ac simul deligationem his ipsis præter necessitatem multum prolongare atque difficiliorem efficere, prudentibus Medicis & Chirurgis dijudicandum relinquo.

Fig. 1.

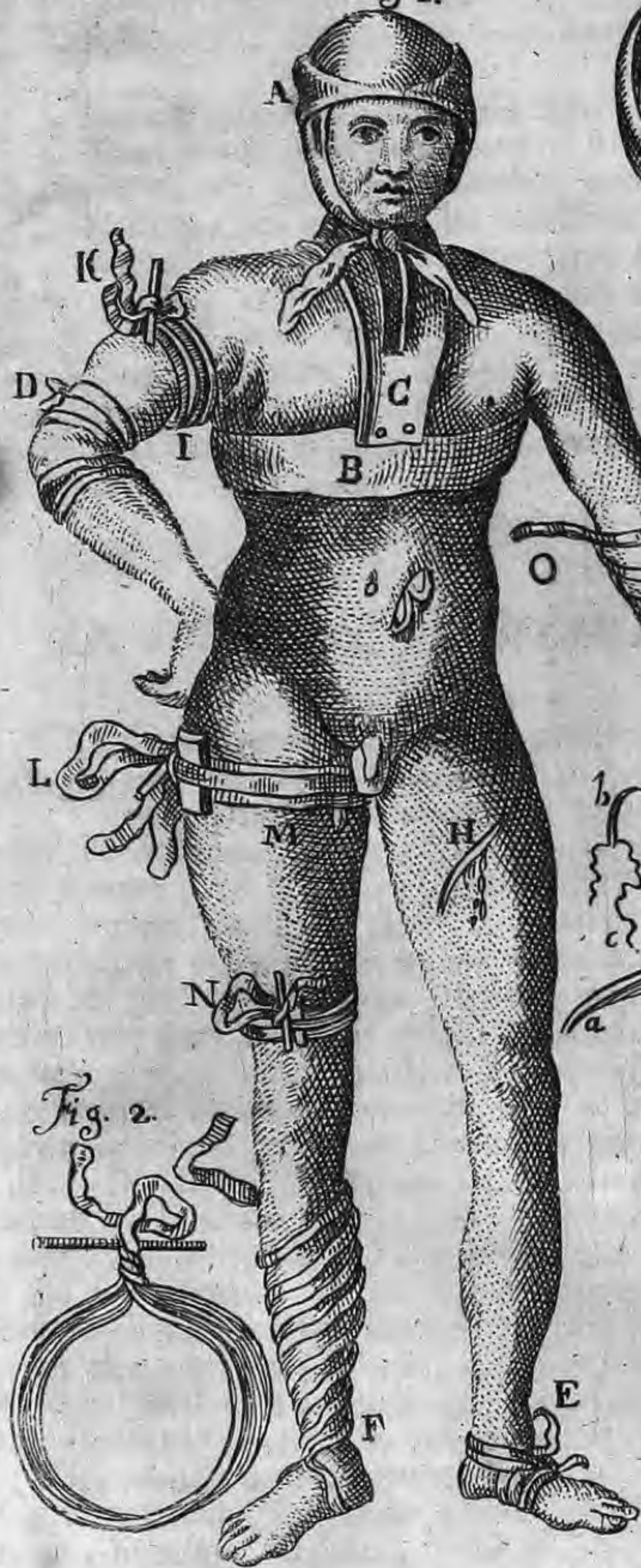

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

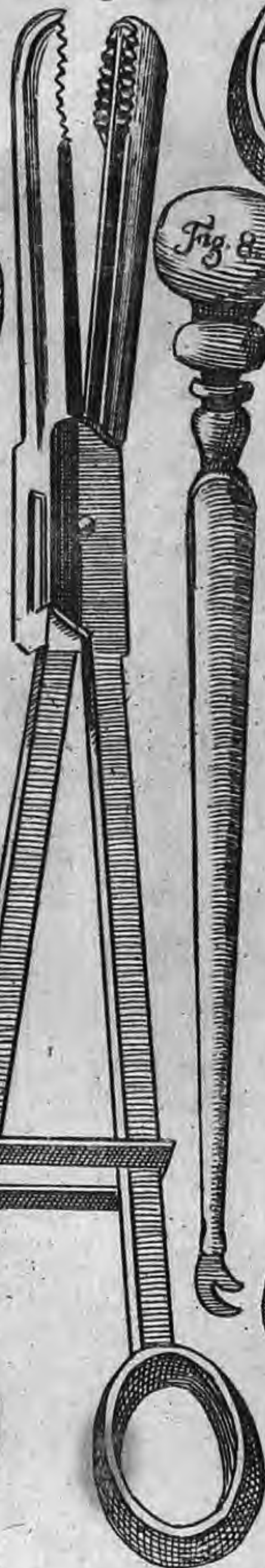

Fig. 6.

Fig. 8.

Fig. 7.

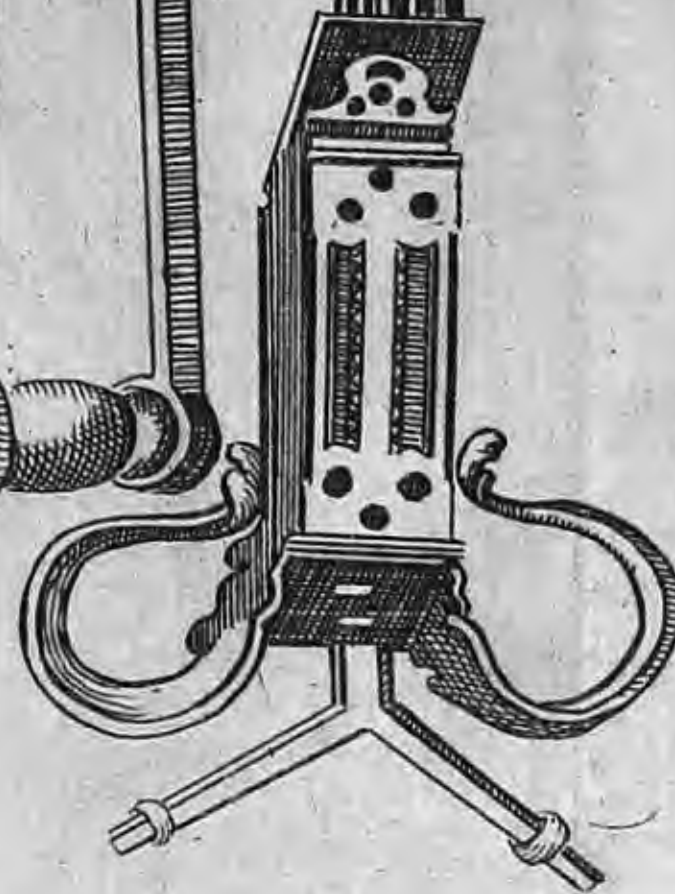
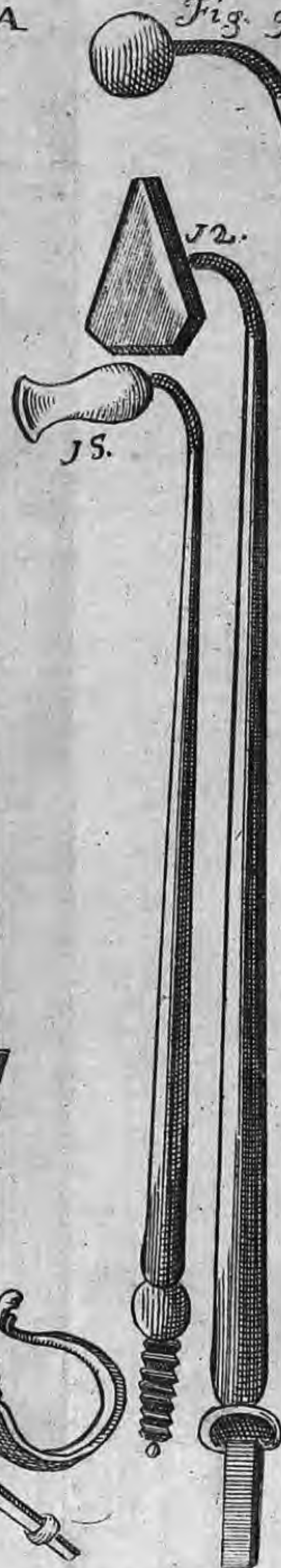

Fig. 9.

J3.

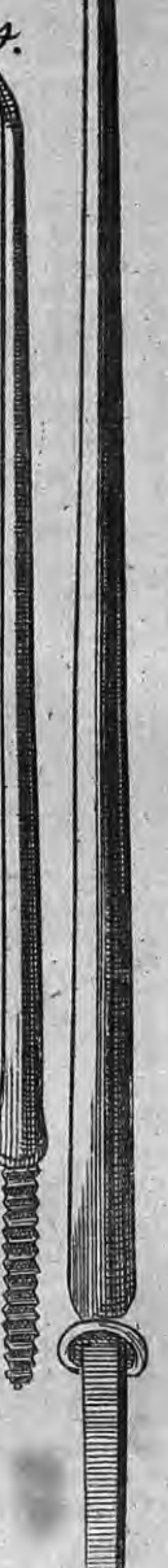
J4.

J5.

J6.

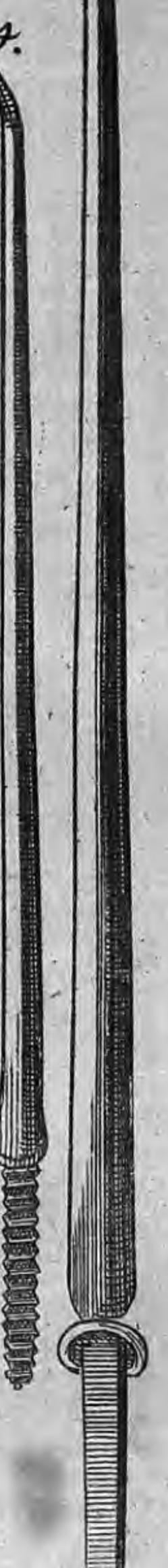
J7.

J8.

J9.

J10.

J11.

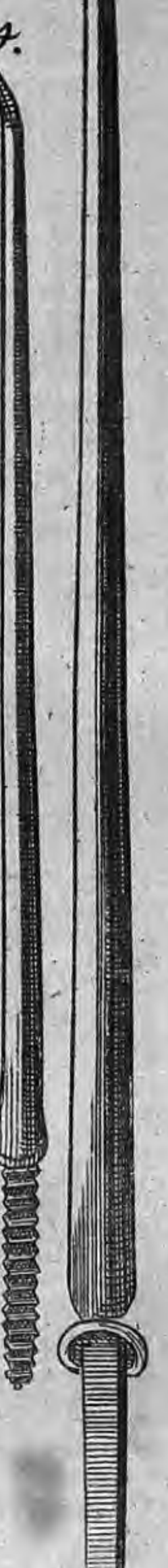

Fig. 12.

- Fig. 2. Torcular vulgare nondum applicatum quale sit.
 Fig. 3. Forceps quædam incurvata ac dentata, *rostrum gruis* propter figuram appellata.
 Fig. 4. Forceps sive volsella recta.
 Fig. 5. Forceps alia dentata, *rostrum anatis* dicta, inferius annulo mobili instructa.
 Fig. 6. Forceps alia, *rostrum anseris* dicta.
 Fig. 7. Terebra tubulo inserta atque a BARTHOLOMÆO MAGGIO pro extrahendis ex osse glandibus plumbeis excogitata.
 Fig. 8. Hamulus pro extrahendis glandibus plumbeis.
 Fig. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. Variæ figuræ cauteria pro supprimendo sanguine, ossibus cariosis adurendis, aliisque malis tollendis adinventæ.
 Fig. 17. Aliquo modo demonstrat, quomodo fieri debeat *gastroraphia* sive abdominis futura. Litteræ aa. designant ipsam plagam; bb. binas acus incurvas cum innexis filis per vulneris oras transmissas; cccc. bina fila alia per vulneris oras ducta, atque ex acubus jam tum extracta.

C A P. VI.

De intestinis vulneratis eorumque futura.

I. QUOTIES ventre ictu aliquo perforato intestina quoque evoluta & vulnerata, quo antea Cap. V. N. 4. docuimus modo, reperiuntur, id in primis datum sibi ducant esse chirurgi, ut læsam intestinorum partem prius suant, quam etiam refundant. Sic enim non vulnus solum facilius glutinari sperant, sed & vel maxime caveri, ne chyli stercorisve quidpiam in ventrem profluat, aliasque partes integras corrumpat. Quanquam autem periculosa admodum ac fere semper sine certa salutis fiducia sunt intestinorum, ac tenuiorum præsertim vulnera; tamen, quia latius intestinum, CELSO jam tum observante (a), non sui solum, sed glutinari quoque interdum potest, *dubia profecto spes*, (eodem auctore) *certa desperatione potior videtur*: ideoque chirurgus nihil eorum intermittat, quæ ad intestini perforati lustrationem atque curationem aliquo modo necessaria esse cognoverit. Vid. supra Cap. V. N. 4. 5.

II. Quæ angusticra calamique circiter amplitudinem vix superantia deprehenduntur intestinorum vulnera, sui neutiquam debent, sed naturæ bonitati committi. Siquidem hæc felicius plerumque sponte sua curantur, sive glutinantur, si sibi relinquuntur, quam si futuris magnopere irritantur: nam futuram plerumque dolores, inflammationes aliaque mala sequuntur. Quocirca longe optimum erit intestina protinus, qua par est diligentia, recondere (Cap. V. Num. 5. seqq.) missoque ad inflammationem præcavendam sanguine, quietem in primis atque abstinentiam vulneratis serio commendare.

III. Ampliora autem eademque graviora intestinorum vulnera tametsi nunquam fere non lethalia sint atque insanabilia, sui tamen, pellionum more futura continua, hucusque solebant, & adhuc a quibusdam solent, priusquam prolapsi intestinorum orbes refundantur. Namque satius videtur dubiam ægrotorum spem solertia sua fovere & confirmare, quam negligentia in certissimam desperationem convertere. Igitur ad hoc præstandum in promptu sit acus quædam communis ac tenuior, filum aliquod lineum vel sericum tenuius trahens. Tum minister

Quandonam fieri debeat intestinorum futura.

Quando nulla fieri debeat futura.

Quomodo intestinis injicienda futura sit.

aliquis, subtilioris linamenti subsidio, partem vulneris alterutram apprehendere, chirurgus vero alteram manu sinistra continere, dextra autem, ut pelliones fuere solent, sutura continua perforatum illud intestinum jungere debet; interjecto inter futuras singulas spatium lineæ quasi mathematicæ latitudinem circiter adæquante, vel adhuc superante. Utraque filii pars exterior subter altera, sibi proxima sutura condatur atque sic firmetur, ita tamen, ut posterior in nodum constringatur; principio ad pedis longitudinem ex ventre propendente, quo extrahi filum post factam intestini glutinationem commodius queat. Vid. Tab. IV. fig. 20. Quanquam aliis longe commodior hic videtur *sutura nodosa*; siquidem hæc, propter rariorem carnis punctiōem, non adeo gravibus obnoxia esse solet inflammationibus, vel ipsis quoque linis, utpote minutioribus, intus relictis, *Garengeot* aliam adhuc futuram pellionum conficiendi rationem proponit (a). Atvero quæcunque demum intestinis læsis sutura injiciatur, paucissimos tamen servari in ejusmodi casibus posse, satis experientia loquitur.

Quid post
factam in
intestinis
futuram fieri
debeat.

IV. Consutis hac ratione perforatorum intestinorum oris, sequitur, ut de contrahendo, vel etiam, ubi opus fuerit, suendo ventre exteriori chirurgus cogitet. Quod qualiter fieri quam aptissime queat, superiori Capite declaravimus. Ceterum illud denuo nunc atque iterum monendum ducimus, *in vulnerum abdominis quorumcunque curationibus turundam tam diu conservari semper debere, donec humores præter naturam intus collecti prorsus, vel saltem maximam partem effluxerint, vel & propendens ob futuram ex ventre linum, aut filum, glutinatis intestinis, eductum fuerit.*

Quomodo
vulnus deligari
debeat.

V. De horum vulnerum deligatione, purgatione, glutinatione, reliqua denique omni curatione non est, quod denuo hic præcipiamus. Quicquid enim factum necessarium hic deprehenditur, id supra jam tum planissime demonstravimus Cap. V. Num. 14. seqq. Interim illud quoque prospicere chirurgos oportet, ut, quoties forte bina ex ventre fila propendeant; alterum ex rotunda, ex intestini sutura alterum, diverso semper colore a se invicem ipsa distinguantur; ne scilicet, quum illapsa forte extrahenda turunda est, commutatis inter se filis, intestinum læsum loco turundæ vellicetur, adeoque sic ipsa intestina graviter irritentur.

Vulnerum in
intestinis
factorum facilius
curandorum nova
ratio.

VI. Verum enim vero quum observatum a recentioribus chirurgis sit, nullos, vel saltem paucissimos, ex intestinorum læsionibus convalescere, ipsaque intestinorum vulnera, servatis licet vulneratis, propter insignem tunicarum tenuitatem non tam glutinari quam potius cum vulnerata ventris parte, peritonæi membrana interiori, vel omento, vel alio etiam intestino concreescere (b); mirum non est, ut chirurgi *ab intestinorum futuris, præsertim continuis, sive pellionum, hodie semper fere abstineant*. Idque magis ideo, quia crebrior intestinorum compunctio gravem plerumque inflammationem, acutissimos dolores, convulsiones, cancrum sive gangrænam, quin & ipsam mortem concitare solet. Igitur ut paulo mitius cum vulneratis agant, hanc potius curandi viam ineundam sibi statuunt. Scilicet per mediam intestini partem læsam filum aliquod ceratum subtiliori acu transmissum, nodo constringunt, ejusdem beneficio illam ipsam junctis quoquo modo vulneris externi oris interioribus, quam accuratissime fieri potest, applicant. Filum ex abdomine propendens per emplastra glutinosa vulnere superimposita ita diligenter firmant, ut neque intestinum retrocedere, neque alieni humoris quidpiam ex illo in ventrem destillare queat. Quibus omnibus rite confectis, non perforatæ solum intestinorum partes ventri quam aptissime coalescunt, sed vulnerati quoque multo mitius ac felicius quam per

(a) In Operat. Chirurg. Art. de Gastroraph.

(b) Vid. Littrii Observatio in Memor. Acad. Reg. Paris. Ann. 1705.

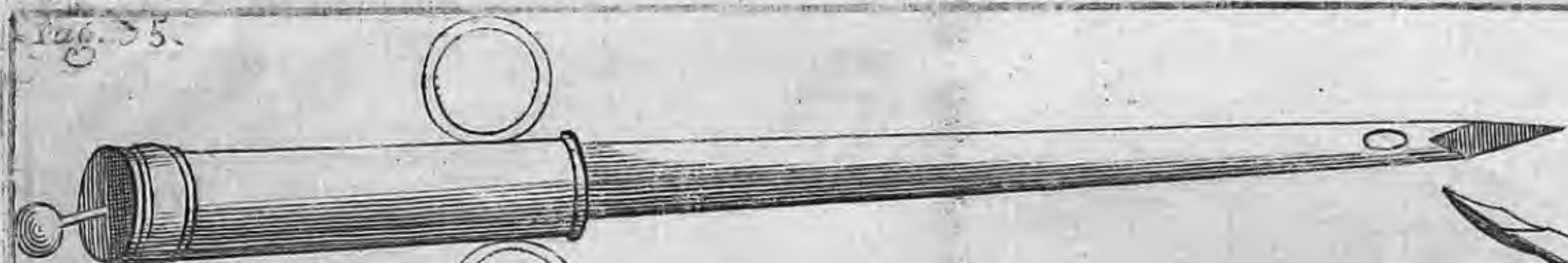

fig. 3.

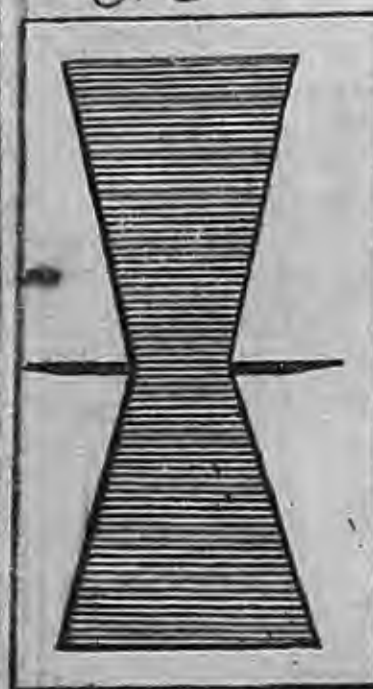

fig. 4.

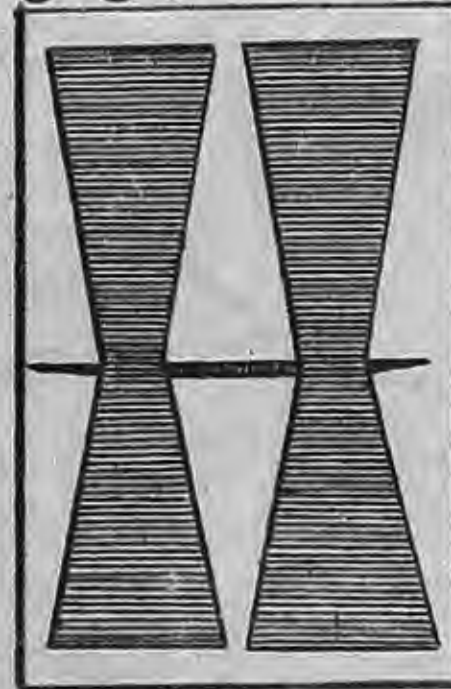

fig. 5.

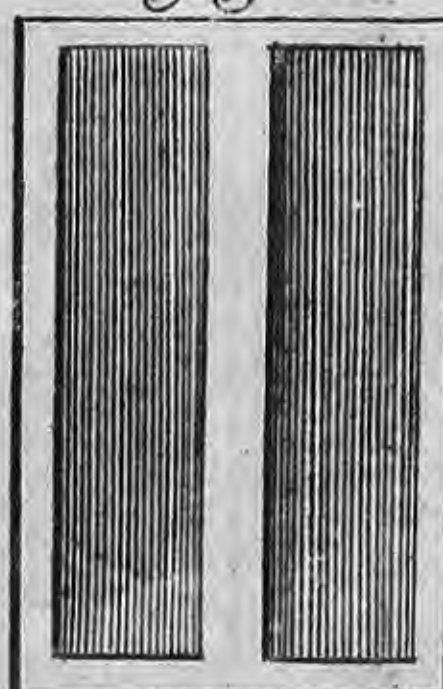

fig. 6.

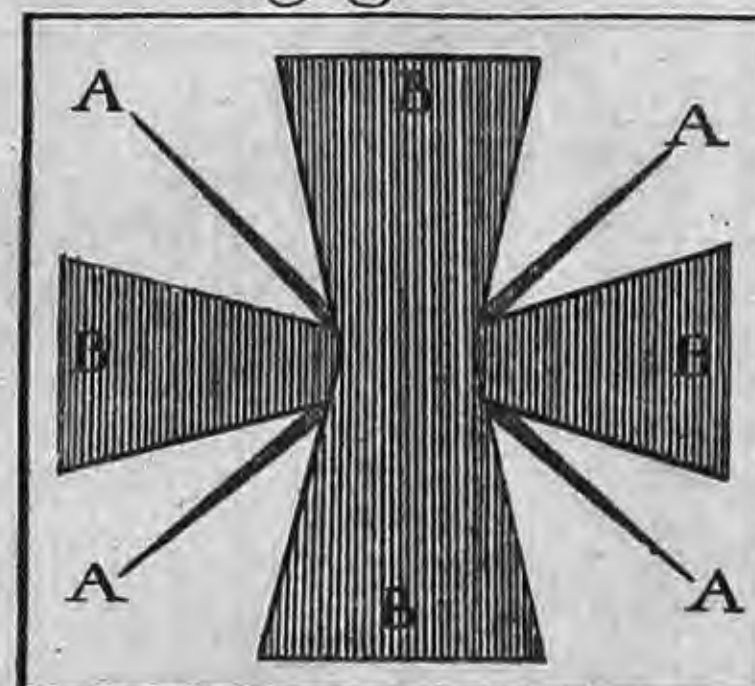

fig. 7.

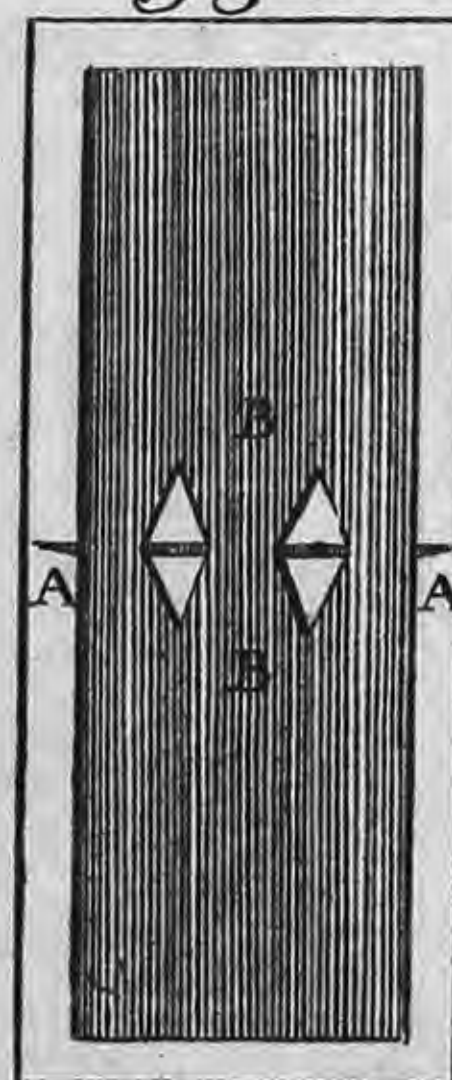

fig. 8.

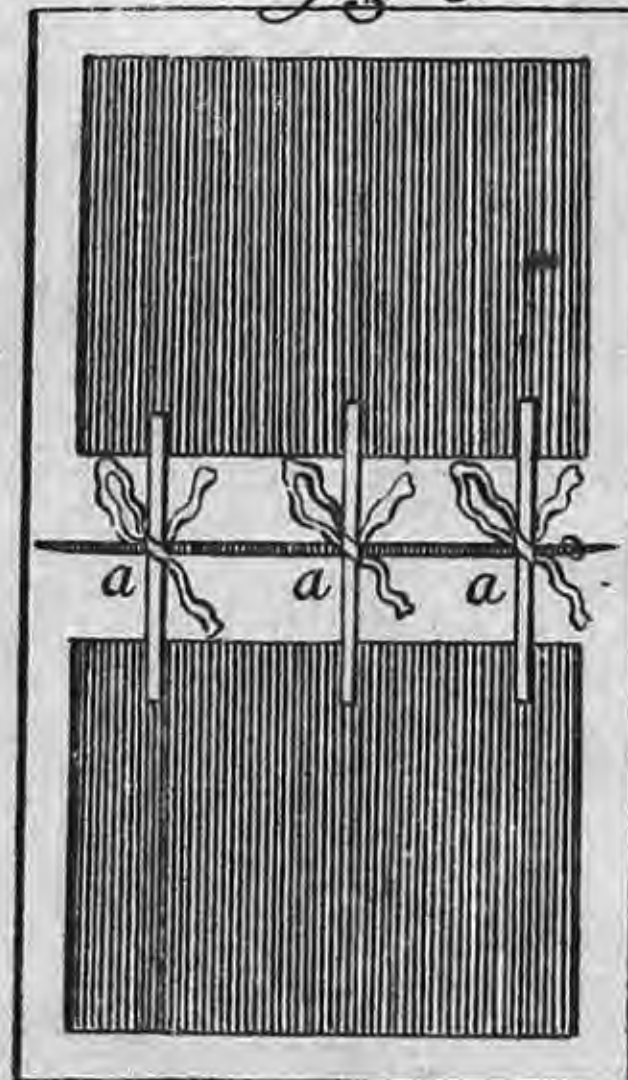

fig. 9.

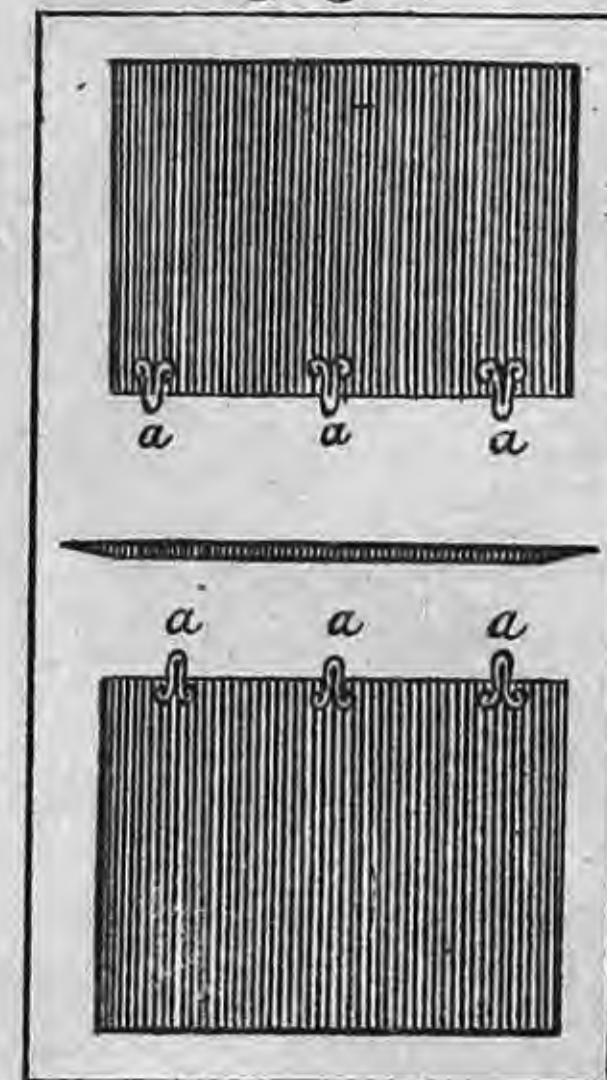

fig. 10.

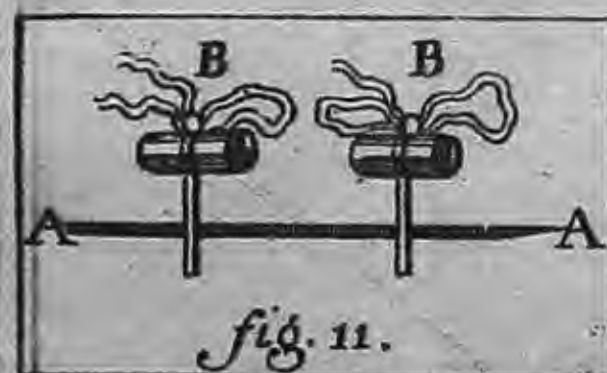
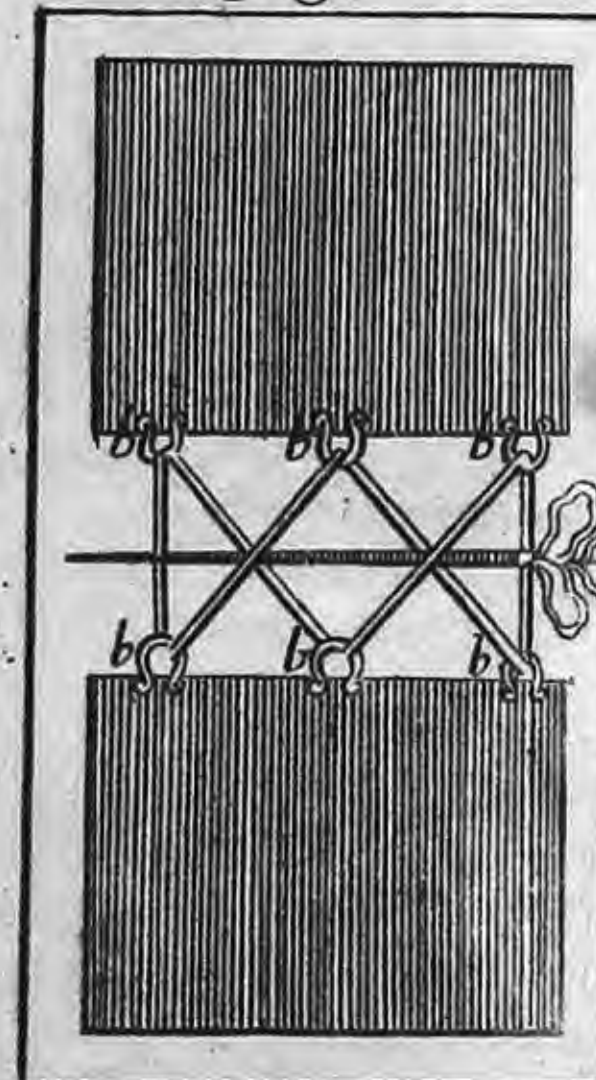

fig. 11.

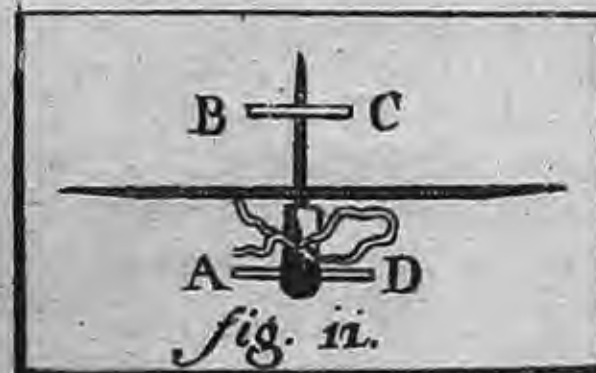

fig. 12.

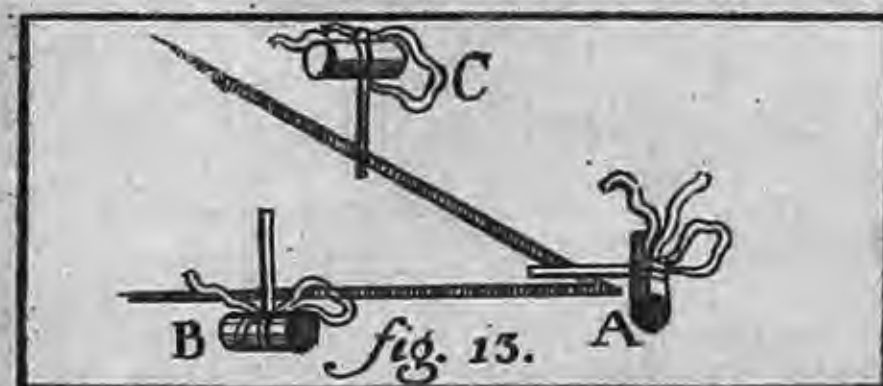

fig. 13.

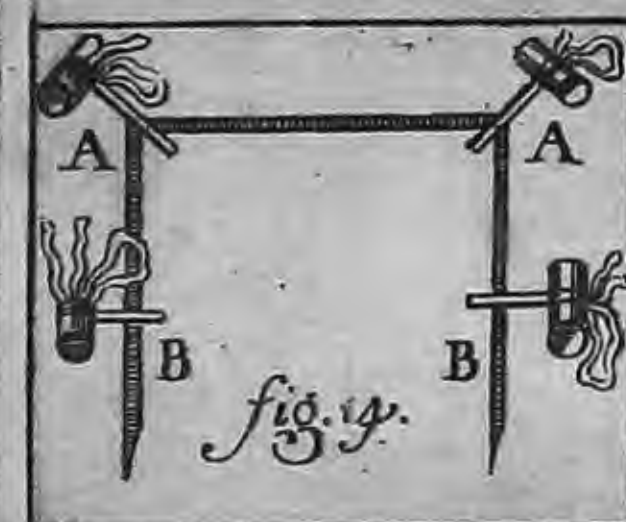

fig. 14.

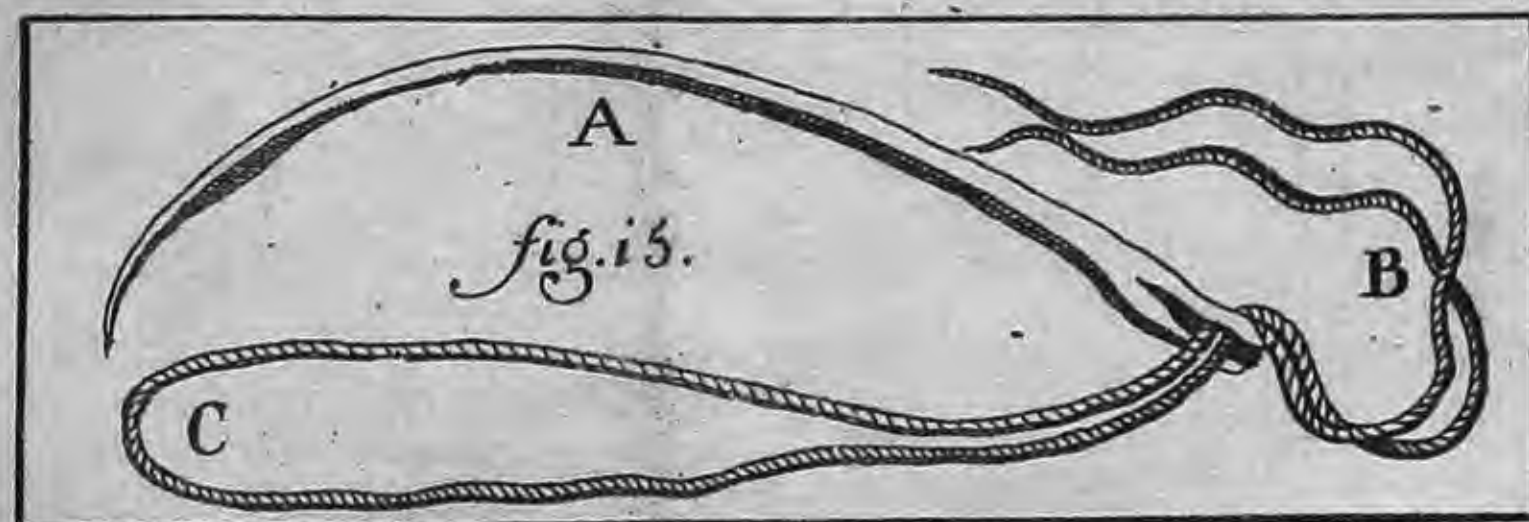

fig. 15.

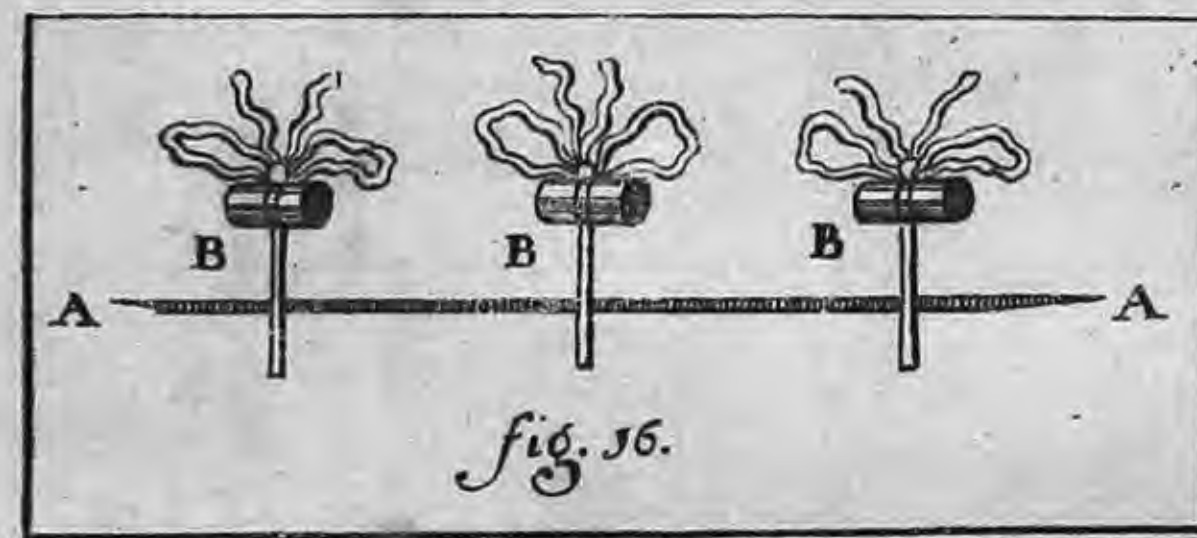

fig. 16.

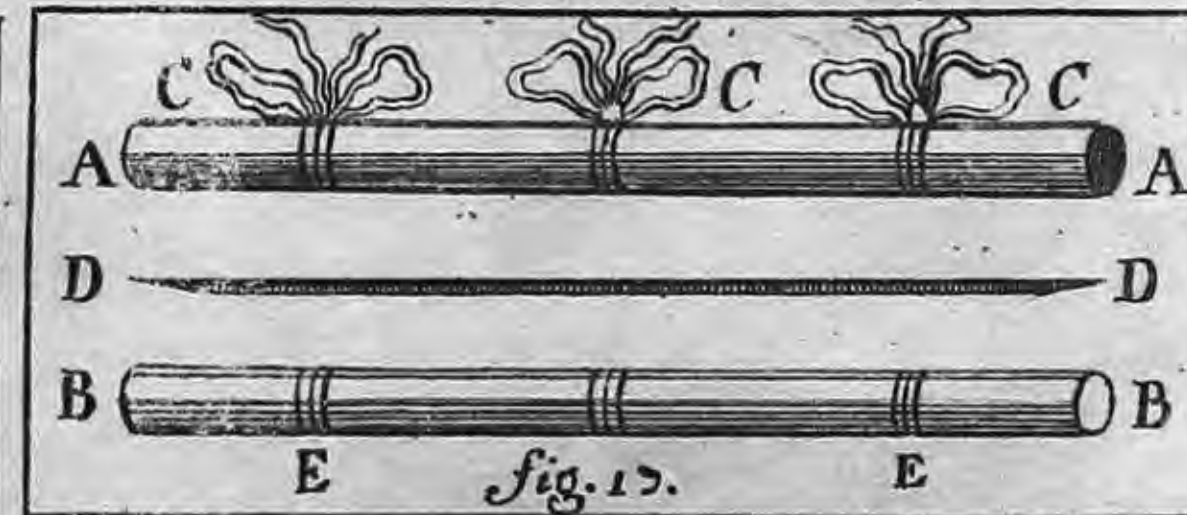

fig. 17.

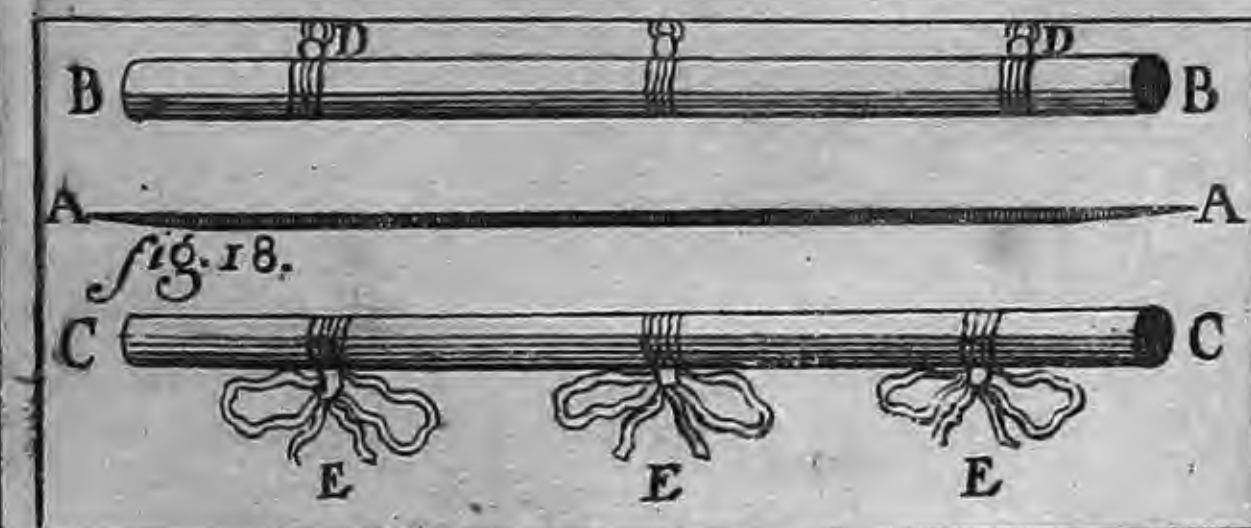

fig. 18.

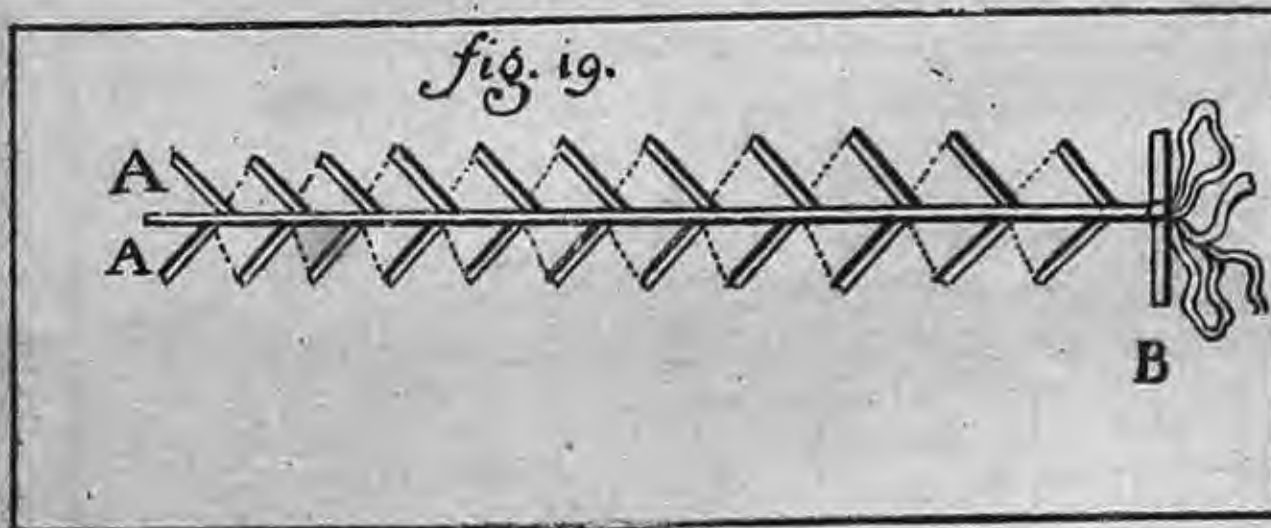

fig. 19.

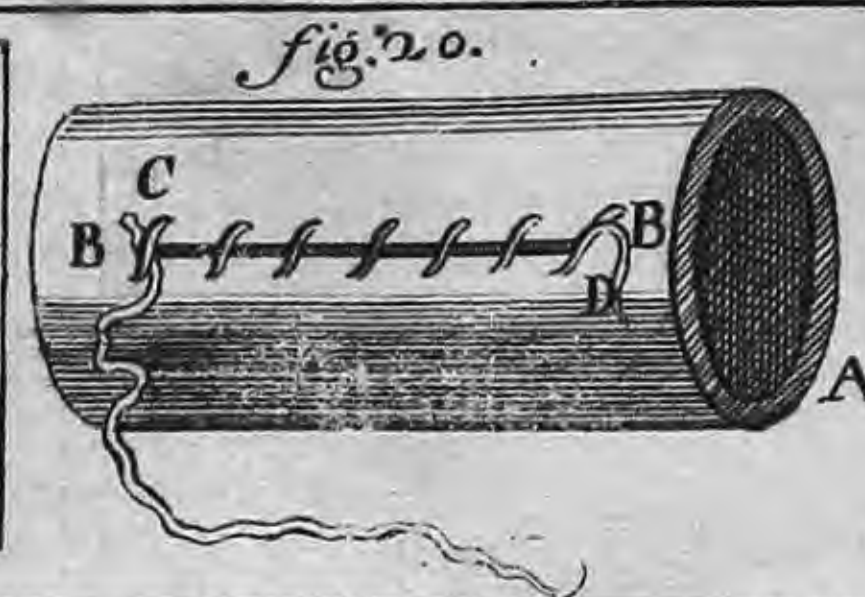

fig. 20.

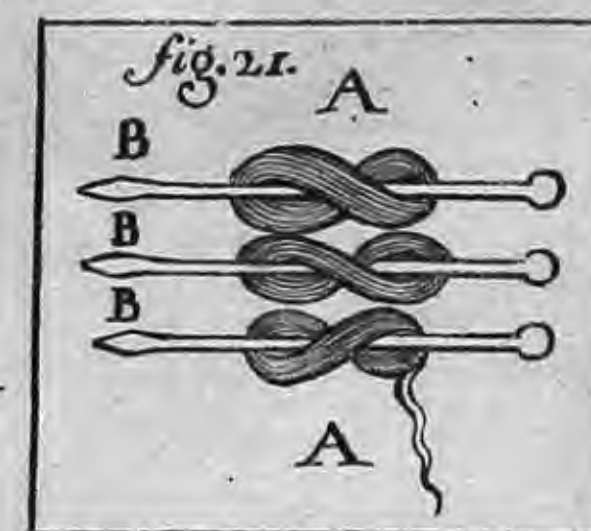

fig. 21.

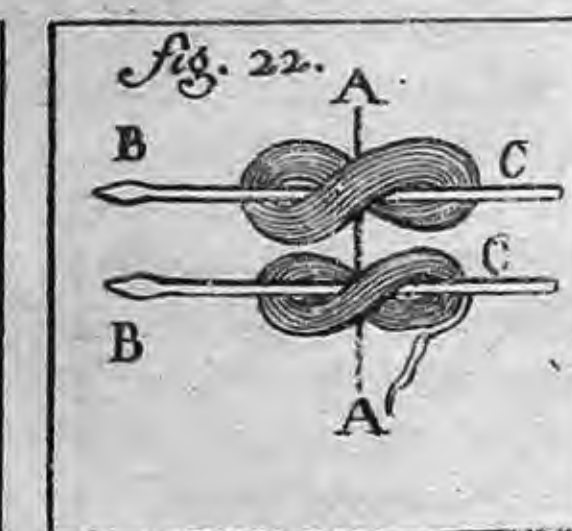

fig. 22.

De intestinorum vulneratione in futura. 75

per injectas intestinis vel continuas vel nodosas futuras plures, servari consueverunt. Dummodo nec ista etiam neglecta fuerint, quæ de circumspecta victus ratione vulnerisque deligatione supra jam proposuimus. Vid. Cap. V. Num. 14. seqq.) Atque hanc ipsam curandi rationem in *glutinandis ventriculi vulneribus*, si manibus ad ea accessus detur, imitandam esse censeo, quia quandoque feliciter cessit. Videtis BOHNII *lib. de renunc. vuln.* Sect. II. Cap. V.

Explicatio Tabulæ quartæ.

- Fig. 1. Acus triangularis *Petiti* pro nova, eaque opposita apertura, quam Galli *Contre-Ouverture* vocant, in vulneribus aut ulceribus quibusdam conficienda.
- Fig. 2. Alia ejusmodi acus, sed curva & a me inventa, pro apertura nova in certis vulneribus aut fistulis facienda, ubi id recta sæpe præstari nequit. Vid. supra Lib. I. Cap. I. N. 37.
- Fig. 3. Vulnus repræsentatur AA. quod per emplastrum glutinans utrinque sinuatum BB. contractum est.
- Fig. 4. Sistit vulnus, super quod geminum ejusmodi emplastrum glutinosum injectum.
- Fig. 5. Simile vulnus super quod geminum emplastrum glutinosum, sed rectum & haud sinuatum, impositum est.
- Fig. 6. Vulnus decussatim factum, AAAA, perque injecta decussatim duo emplastra BBBB comprehensum.
- Fig. 7. Vulnus AA, quod emplastro glutinante, fenestrato, sive duobus foraminibus circa medium BB perforato, junctum est.
- Fig. 8. Designatur vulnus aliquod cum emplastris glutinosis fila robusta sive funiculos adnexos habentibus, quibus nodis solubilibus a a a contrahitur.
- Fig. 9. Simile vulnus cum similibus emplastris, sed loco funiculorum uncinulis ferreis aut æneis a a a instructis, quæ ope filorum innexorum vulnus contrahunt.
- Fig. 10. Ostendit, quomodo ope habenularum b b b, loco uncinolorum, ejusmodi emplastra construi & constringi queant, ut veteres nonnulli consueverunt.
- Fig. 11. Vulnus transversum AA. per geminam futuram nodosam BB. contractum.
- Fig. 12. Ostenditur, qua ratione vulnus aliquod decussatim factum consui, constrictisque funiculis contrahi possit. ABCD.
- Fig. 13. Demonstratur, quomodo fieri illud ipsum in vulnere quodam *angulato* sive *triangulari* triplici in loco debeat, ABC.
- Fig. 14. Repræsentatur quomodo vulnus geminis angulis præditum, primo juxta angulos illos AA., ac deinde etiam, si opus, utrinque ad litt. BB. futura nodosa consuendum.
- Fig. 15. Acus magna & curva pro futuris majorum vulnerum, filum duplex trahens, ea ratione innexum, ut ejus beneficio futura *clavata* dicta, perfici queat. A est acus, B filum duplex, C ejus ansa.
- Fig. 16. Vulnus magnum transversum AA, quod triplici futura nodosa BBB junctum est.
- Fig. 17. Simile vulnus DD. quod præter fila fig. 16. etiam clavos sive cylindros sericeos ac cera obductos, AA & BB, utrinque junctos & innexos habet, quæque fila super clavo superiori nodis solubilibus CCC constringuntur, dum clavis inferior ansis trium filorum EEE interjectus hæret. Verbo, ostenditur

hic quomodo *sutura clavata* ex doctrina *Palsyni* fieri debeat.

Fig. 18. Exhibet aliam rationem, qua *sutura clavata* non solum in variis profundioribus vulneribus transversis, sed quam maxime etiam in *ventris sutura*, quam *Gastroraphiam* appellant, perfici queat. Vid. Lib. I. Cap. V. N. 47. & Cap. V. N. 18. AA vulnus, BB clavus superior, CC clavus inferior, DDD nodi non solubiles, quibus congeries sex vel octo filorum constrictæ sunt, eisque clavus superior interjectus. EEE nodi solubiles, qui inferiorem clavum comprehendunt.

Fig. 19. Monstrat *suturam Celsi*, qualem pro vulneribus abdominis transversis & penetrantibus duplici acu suendis Lib. 7. Cap. 16. describit: & *Gastroraphia Celsi* vulgo vocari solet, quæ vero inepta est, & in usu esse desiit. AA indicant initium suturæ, B finem, ubi nodo constringitur.

Fig. 20. Delineatur *pellionum sutura*, in intestinis vulneratis fieri solita. Litt. AA intestinum aliquod designant, BBB vulnus, C suturæ principium cum fili parte propendente, D finem suturæ cum nodo ibidem injecto.

Fig. 21. & fig. 22. sutura designatur in *labro leporino* usitata; eaque vel duplici vel triplici acu instituta. Litt. AA vulnus descendens, BB Aciculas peculiare per oras vulneris trajectas; CCC fila denique circa aciculas involuta demonstrant.

C A P. VII.

De intestinis penitus præcisis.

Quid factu
opus sit, ubi
plane præci-
sa sunt inte-
stina.

I. SI qua forte penitus perrupta vel præcisa intestina sunt, hæc sane, quia glutinari nullis omnino artificiis possunt, in certissimam desperationem vulneratos conjiciunt. Ut adeo mirum non sit, eos, qui sic vulnerati erant, vel sine omni chirurgorum præsidio, vel post injectas etiam suturas, tantum non omnes miserrime quondam interire debuisse. Postquam autem ab HILDANO (a) BLEGNIO (b) DIONYSIO (c), PALFYNO (d) JO. MAVR. HOFFMANNO (e), SCHACHERO (f), VATERO (g), CHESELDENO (h), denique a memet quoque ac pluribus aliis observatum fuit, intestinorum istiusmodi præcisorum oras exteriori ventris vulnere, insperato prorsus vulneratorum commodo, quasi sponte sua coaluisse; nihil profecto videtur obstare quo minus chirurgi demonstratam hic ab optima duce natura curationis artem, pro conservanda vulneratorum salute, quam diligentissime imitari contendant (i). Quoties igitur istiusmodi casus aliquis forte obtigerit, ne ægrum fato relinquant, hoc sibi datum chirurgi sciant esse, ut præcisorum intestinorum partem superiorem, curiosissime prius investigatam, vulneris externi oris, suturæ continuæ vel nodosæ beneficio, vel & quocunque alio modo jungat. Nam-

(a) Observ. 74. Cent. I. Obs. 72. Cent. VI.

(b) Zodiac. Med. Gall. An. 2. p. 123.

(c) In Chirurgia Cap. de Gastroraph.

(d) In Chirurgia Cap. de Gastroraph.

(e) Disq. Corp. hum. Anat. pathol.

(f) In Diff. de Morb. ex situ Intestin.

(g) In Diff. de vuln. in Intest. lethal.

(h) Lib. de alto apparatu, pag. 176. & Anatom. pag. 169.

(i) Tentavit hoc ipsum initio chirurgus aliquis in cane quodam; & fatis quidem feliciter. Vid. BLEGNY Zodiac. Gall. An. 2. p. 143. Deinde etiam id in hominibus factum est Vid. Misc. Nat. Cur. Dec. 2. An. 8. Obs. 229.

Namque ista ratione non vulnerati solum a præsentissimo vitæ periculo sæpe liberantur (a), sed ipsum quoque intestini vulnus ita glutinatur, ut, quæ per anum dejici antea consueverant, ex aperto ventre, quasi canaliculo quodam, fœces effluant. Quod etiam si, propter vas quoddam ex stanno vel ferro albo confectum, vel propter linteum foramini hinc applicatum, quo sordes hac excipiuntur, mirifice molestum videri poterat; longe tamen satius est, commodioris vitæ aliquam partem, quam usum vitæ omnem amittere. Præterquam quod non adeo fœdi odoris sint, quæ per istam viam, quam quæ per anum, ejiciuntur excrementa.

II. Hactenus memoratum curationis artificium adhiberi quoque haud inani-
*Quomodo in-
testinum
aliquod e-
mortuum cu-
rari debeat.*
 ter poterit in ejusmodi casibus, *ubi prolapsorum intestinorum pars aliqua corrupta
deprehenditur atque emortua.* Namque hic, probe deligatis antea mesenterii ar-
 teriis, quicquid Intestinorum forte corruptum est, præciditur, ipsaque pars in-
 tegra superior cum externo ventris vulnere glutinatur. Præstat enim utique du-
 bia, quam nulla prorsus medicina uti, & ut CELSVS ait, *anceps experiri re-
medium quam nullum*; imo vero præstat, quantumvis paucos ejusmodi vulne-
 ratos servare, quam fato ac desperationi certissimæ ad unum omnes commit-
 tere. (b).

III. Quoties intestina vulnerata nec tamen prolapsa fuerunt, ipsaque proin
*Quomodo in-
testinorum
vulnera ab-
scindita cu-
rari debeant.*
 vulnera ipsorum prorsus delituerunt, hanc plerique omnes curationis viam in-
 gressi sunt chirurgi, ut externum ventris vulnus immissa in id turunda, se-
 cundum superius traditas deligationis regulas, (Cap. V. Num. 14. seqq.) tra-
 ctaverint, missoque, nisi debilitas obstiterit, sanguine, vulneratum a cibis ab-
 stinere, quiescere atque in ventrem cubare jusserint. Reliqua enim divinæ pro-
 videntiae naturæque bonitati commiserunt. Verum quæri etiam hic potest, *an
non consultum sit in ejusmodi casibus vulnus ventris ita dilatare*, ut læsum inte-
 stinum inveniri & ope futurarum deinde externo vulnere jungi queat? Profecto
 si penitus singula consideramus, satius videtur vulnere prius ampliato læsam in-
 testini partem investigare, debitaque ratione eam vulnere jungere, ne certæ
 fere morti relinquatur; quod ipsum etiam satis feliciter tentatum a chirurgo
 quodam fuisse, in *programme publico Lipsiæ 1720. emissio*, Cl. SCHACHE-
 RVS docuit. Ita & CHESELDENVUS Anglus, in hernia *incarcerata* dicta,
 ipsum ventrem aperuit, intestina e scroto reduxit, atque ægrum postea perfe-
 ctè sanavit (c).

IV. *Sed quid habendum denique est de lotionum sive clysterum post factam in-
testinorum vulnerationem applicatione?* Neque enim inter Medicos desunt, qui
*De clysterum
applicatione
in intestino-
rum læsioni-
bus.*
 vel magno eam opere commendant, vel prorsus etiam damnant. Ego vero ut,
 quod sentio vere atque ex animo dicam, nec damnandos prorsus nec commen-
 dandos semper esse eos existimaverim. Quod si enim ii demum optime vulne-
 ratorum saluti prospiciunt, qui ipsi vulnerum indoli accommodatam curandi
 viam ineunt; clysterum sane applicatio in intestinorum crassorum vulneribus,
 tanquam perniciofa vitanda; contra vero in tenuiorum læsionibus quasi valde
 opportuna commendanda videatur. Quemadmodum enim in priori casu non sine
 vulneratorum damno in ipsum ventrem exonerantur; sic e contrario in poste-
 riori siue in intestinorum tenuiorum vulnerationibus si adhibentur clysteres, etiam
 atque etiam salutare esse consueverunt. Neque enim solum per coli valvulam
 cohibentur, quo minus in abdomen effluant; sed & in primis illud quoque
 præ-

(a) Curationis hujusmodi feliciter institutæ exemplum extat in *Miscell. nat. curios. Decad. 2. An. 8. Observ. 229.*

(b) Hoc feliciter cessisse exemplo quodam probavimus in *dissert. observationes varias recen- sente An. 1730. Helmestadii edita.*

(c) In lib. de Alto apparatu, pag. 180., itemque in *Anatome ejus. Edit. III. pag. 283.*

hic quomodo futura clavata ex doctrina Palsyni fieri debeat.

Fig. 18. Exhibet aliam rationem, qua futura clavata non solum in variis profundioribus vulneribus transversis, sed quam maxime etiam in ventris futura, quam *Gastroraphiam* appellant, perfici queat. Vid. Lib. I. Cap. V. N. 47. & Cap. V. N. 18. AA vulnus, BB clavus superior, CC clavus inferior, DDD nodi non solubiles, quibus congeries sex vel octo filorum constrictæ sunt, eisque clavus superior interjectus. EEE nodi solubiles, qui inferiorem clavum comprehendunt.

Fig. 19. Monstrat futuram *Celsi*, qualem pro vulneribus abdominis transversis & penetrantibus duplici acu suendis Lib. 7. Cap. 16. describit: & *Gastroraphia Celsi* vulgo vocari solet, quæ vero inepta est, & in usu esse desit. AA indicant initium futuræ, B finem, ubi nodo constringitur.

Fig. 20. Delineatur *pellionum futura*, in intestinis vulneratis fieri solita. Litt. AA intestinum aliquod designant, BBB vulnus, C futuræ principium cum fili parte propendente, D finem futuræ cum nodo ibidem injecto.

Fig. 21. & fig. 22. futura designatur in labro leporino usitata; eaque vel duplici vel triplici acu instituta. Litt. AA vulnus descendens, BB Aciculas peculiare per oras vulneris trajectas; CCC fila denique circa aciculas involuta demonstrant.

C A P. VII.

De intestinis penitus præcisis.

Quid factu
opus sit, ubi
plane præci-
sa sunt inte-
stina.

I. SI qua forte penitus perrupta vel præcisa intestina sunt, hæc fane, quia glutinari nullis omnino artificiis possunt, in certissimam desperationem vulneratos conjiciunt. Ut adeo mirum non sit, eos, qui sic vulnerati erant, vel sine omni chirurgorum præsidio, vel post injectas etiam futuras, tantum non omnes miserrime quondam interire debuisse. Postquam autem ab HILDANO (a) BLEGNIO (b) DIONYSIO (c), PALFYNO (d) JO. MAVR. HOFFMANNO (e), SCHACHERO (f), VATERO (g), CHESELDENO (h), denique a memet quoque ac pluribus aliis observatum fuit, intestinorum istiusmodi præcisorum oras exteriori ventris vulnere, insperato prorsus vulneratorum commodo, quasi sponte sua coaluisse; nihil profecto videtur obstare quo minus chirurgi demonstratam hic ab optima duce natura curationis artem, pro conservanda vulneratorum salute, quam diligentissime imitari contendant (i). Quoties igitur istiusmodi casus aliquis forte obtigerit, ne ægrum fato relinquant, hoc sibi datum chirurgi sciant esse, ut præcisorum intestinorum partem superiorem, curiosissime prius investigatam, vulneris externi oris, futuræ continuæ vel nodosæ beneficio, vel & quocunque alio modo jungat.

Nam-

(a) Observ. 74. Cent. I. Obs. 72. Cent. VI.

(b) Zodiac. Med. Gall. An. 2. p. 123.

(c) In Chirurgia Cap. de Gastroraph.

(d) In Chirurgia Cap. de Gastroraph.

(e) Disq. Corp. hum. Anat. pathol.

(f) In Diff. de Morb. ex situ Intestin.

(g) In Diff. de vuln. in Intest. lethal.

(h) Lib. de alto apparatu, pag. 176. & Anatom. pag. 169.

(i) Tentavit hoc ipsum initio chirurgus aliquis in cane quodam; & fatis quidem feliciter. Vid. BLEGNY Zodiac. Gall. An. 2. p. 143. Deinde etiam id in hominibus factum est Vid. Misc. Nat. Cur. Dec. 2. An. 8. Obs. 229.

Namque ista ratione non vulnerati solum a præsentissimo vitæ periculo sæpe liberantur (a), sed ipsum quoque intestini vulnus ita glutinatur, ut, quæ per anum dejici antea consueverant, ex adaperto ventre, quasi canaliculo quodam, fœces effluant. Quod etiam si, propter vas quoddam ex stanno vel ferro albo confectum, vel propter linteum foramini hinc applicatum, quo sordes hac excipiuntur, mirifice molestum videri poterat; longe tamen satius est, commodioris vitæ aliquam partem, quam usum vitæ omnem amittere. Præterquam quod non adeo fœdi odoris sint, quæ per istam viam, quam quæ per anum, ejiciuntur excrementa.

II. Hactenus memoratum curationis artificium adhiberi quoque haud inani-
ter poterit in ejusmodi casibus, *ubi prolapsorum intestinorum pars aliqua corrupta* *Quomodo in-
testinum
aliquod e-
mortuum cu-
rari debeat.*
deprehenditur atque emortua. Namque hic, probe deligatis antea mesenterii ar-
teriis, quicquid Intestinorum forte corruptum est, præciditur, ipsaque pars in-
tegra superior cum externo ventris vulnere glutinatur. Præstat enim utique du-
bia, quam nulla prorsus medicina uti, &, ut CELSVS ait, *anceps experiri re-
medium quam nullum*; imo vero præstat, quantumvis paucos ejusmodi vulne-
ratos servare, quam fato ac desperationi certissimæ ad unum omnes commit-
tere. (b).

III. Quoties intestina vulnerata nec tamen prolapsa fuerunt, ipsaque proin-
vulnera ipsorum prorsus delituerunt, hanc plerique omnes curationis viam in-
gressi sunt chirurgi, ut externum ventris vulnus immissa in id turunda, se-
cundum superius traditas deligationis regulas, (Cap. V. Num. 14. seqq.) tra-
staverint, missoque, nisi debilitas obstiterit, sanguine, vulneratum a cibis ab-
stinere, quiescere atque in ventrem cubare jusserint. Reliqua enim divinæ pro-
videntiæ naturæque bonitati commiserunt. Verum quæri etiam hic potest, *an*
non consultum sit in ejusmodi casibus vulnus ventris ita dilatare, ut læsum inte-
stinum inveniri & ope suturarum deinde externo vulnere jungi queat? Profecto
si penitus singula consideramus, satius videtur vulnere prius ampliato læsam in-
testini partem investigare, debitaque ratione eam vulnere jungere, ne certæ
fere morti relinquatur; quod ipsum etiam satis feliciter tentatum a chirurgo
quodam fuisse, in *programme publico Lipsiæ 1720. emissio*, Cl. SCHACHE-
RVS docuit. Ita & CHESELDENVS Anglus, in hernia *in carcerata dicta*,
ipsum ventrem aperuit, intestina e scroto reduxit, atque ægrum postea perfe-
ctè sanavit (c).

IV. *Sed quid habendum denique est de lotionum sive clysterum post factam in-*
testinorum vulnerationem applicatione? *De clysterum
applicatione
in intestino-
rum læsioni-
bus.* Neque enim inter Medicos desunt, qui
vel magno eam opere commendant, vel prorsus etiam damnant. Ego vero ut,
quod sentio vere atque ex animo dicam, nec damnandos prorsus nec commen-
dandos semper esse eos existimaverim. Quod si enim ii demum optime vulne-
ratorum saluti prospiciunt, qui ipsi vulnerum indoli accommodatam curandi
viam ineunt; clysterum sane applicatio in intestinorum crassorum vulneribus,
tanquam perniciofa vitanda; contra vero in tenuiorum læsionibus quasi valde
opportuna commendanda videatur. Quemadmodum enim in priori casu non sine
vulneratorum damno in ipsum ventrem exonerantur; sic e contrario in poste-
riori siue in intestinorum tenuiorum vulnerationibus si adhibentur clysteres, etiam
atque etiam salutare esse consueverunt. Neque enim solum per coli valvulam
cohibentur, quo minus in abdomen effluant; sed & in primis illud quoque præ-

(a) Curationis hujusmodi feliciter institutæ exemplum extat in *Miscell. nat. curios. Decad. 2. An. 8. Observ. 229.*

(b) Hoc feliciter cessisse exemplo quodam probavimus in *dissert. observationes varias recen- sente An. 1730. Helmeftadii edita.*

(c) In lib. de Alto apparatu, pag. 180., itemque in *Anatome ejus. Edit. III. pag. 283.*

præstant, ut iis fordes quælibet inutiles ex intestinis crassis ejiciantur, cursus sanguinis æqualibus restituatur, febris inflammationesque si non penitus tollantur, saltem tamen imminuantur, ac tandem ipsi dolores mirifice leniantur.

C A P. VIII.

De prolapso omento.

Quid agendum sit omento prolapso.

I. SI qua forte in abdominis vulneribus *omentum* vel solum vel & una cum intestinis prolapsum deprehenditur, *circumspiciendum protinus chirurgo est, num illud ipsum calidum adhuc atque humidum existat*, coloremque suum naturalem habeat. Quæ si ita sint, protinus ingeri leniter digitorum subsidio debet, si id commodè fieri possit; sin vero ob vulneris angustiam, ut quandoque contingit, hoc effici nequeat, pars prolapsa juxta vulnus omnis rescindenda, vulnusque, ut alia communia vulnera glutinandum: ita omentum sine noxa ægri, aliisve incommodis vulnere accrescit. Sed ubi prolapsa simul intestina sunt, omentum linamentis aqua vel lacte succidis & calidis tantisper a ministro quodam contineri, donec intestina prius rite fuerint refusa, atque deinde etiam omentum prudenter ingerere.

Quid agendum sit omento corrupto.

II. Quod si vero, prouti contingere quam facillime potest, quædam *omenti pars frigida jam tum, sicca, nigra atque emortua* sive putrida esse reperitur, tum, antequam refundatur, quicquid corruptum est, excidi solerter debet, ne scilicet quod integrum adhuc est, intus ab hoc simul corrumpatur, eoque ipso vulneratus ipse interficiatur.

Quomodo excidi omentum debeat.

III. Excidi autem corrupta omenti pars quam commodissime poterit hoc modo. Nempe acus filum trahens ceratum ac firmiter per integram adhuc omenti partem, juxta illud, quod emortuum est, trajicitur, atque dein filum bis vel ter circumvolutum nodo constringitur; ne qua forte intus ex præcisus omenti venis atque arteriis suboriatur sanguinis profusio. Quibus ita præparatis quicquid corruptum in omento est, forfice aut scalpello rescinditur; quicquid vero integrum remansit, leniter in ventrem refunditur, atque super intestina reducitur, filo interim, pedis quasi longitudine ex externa ventris plaga propendente; donec sponte sua sanescentem omenti partem relinquat.

Quomodo fieri debeat vulneris hujusmodi deligatio.

IV. Circa reliquam vulneris ejusmodi curationem, hoc est, purgationem, deligationem ac glutinationem idem prorsus tenendum est, quod supra jam tum hanc in rem præscripsimus. (Cap. V. Num. 14. & seqq.) Ceterum inferiori vulneris parti inferri debet *major talis turunda*, qualem Tab. II. fig. O. delineatam exhibet, pro sordibus forte in ventre collectis per hanc viam expurgandis. Sed ne qua forte filum turundæ huic ad nexum confundi cum reliquis ex omento atque intestino propendentibus filis queat, haud abs re erit, *fila ipsis coloribus a se invicem distincta* in ejusmodi deligationibus adhibere: prouti quidem supra jam tum (Cap. VI. Num. 5.) admonere nos meminimus.

Quid circa & post fili educationem observatione necessarium sit.

V. Sex septemve diebus præterlapsis, leniter in deligationibus singulis attrahenda sunt fila ista ex abdominis vulnere propendentia, donec tandem ex intestino vel omento sanescente, sed sine violentia tamen, extrahi posse deprehendantur. Quibus ipsis, quam mitissime fieri potuit, eductis, sordibusque nullis amplius effluentibus, removeri turunda debet externumque vulnus debita ratione foveri ac glutinari: misso protinus, nisi satis jam per se fluxit, sanguine, pro lenienda scilicet inflammatione; commendatis denique vulnerato quiete atque abstinentia.

VI. Sed vero quid habendum denique hic est de insolenti isto DIONISII *Peculiaris quædam Dionisii circa omentum prolapsum observatio.* consilio (a)? quo idem chirurgis auctor esse voluit, ne vel prolapsi omenti partem unquam rescindant; quin potius MARSCHALLI, chirurgi regii gallici primarii, exemplum sequantur, utpote qui, ut *Dionisius* perhibet, *prolapsum ex abdomine omentum sine ulla ejusdem ligatura aut præcisione, sapius, & quidem sine subsequentibus malis aut noxis refudit.* Enimvero, ne quid ego diffimulem, ipsa hæc DIONISII narratio sic omnino comparata videtur esse, ut minus justam vel accuratam eandem pronunciare ausim. Neque enim ex ejus relatione liquet, magna an parva, integra an corrupta fuerint, quæ sine facta amputatione MARSCHALLVS condidit omenta. Integra si fuerunt; nihil sane erat, quod ad imitandum MARSCHALLI morem adeo sollicitè chirurgos adhortaretur DIONISIVS: condendum enim utique esse omentum integrum, nemo unquam chirurgus negavit aut dubitavit. Ubi vero corrupta & emortua jam fuerunt, quæ MARSCHALLVS sine amputatione refudit, omenta, (quod DIONISIVS haud indicat), mirum profecto videri poterat, nihil inde mali in ægros redundasse, præsertim si magna pars corrupta fuit, mirandumque est, quid cum corruptis omentis in ventre factum sit, aut per quas vias expurgata fuerint. Igitur DIONISII illud consilium neutiquam sequendum esse censeo, priusquam hac de re certius planiusque constiterit. Atque id magis etiam ideo, quod PALFYNVS in Chirurgia sua (b) casum aliquem omenti partem ipse MARSCHALLVS ligavit & præcidit, antequam id, quod integrum adhuc erat, super intestina reduxit: id quod & alios magni nominis Chirurgos Parisinos fecisse idem refert (c).

VII. *Garengeot* (d) sententiam hanc *Dionisii* quoque amplectitur, licet eum non nominet; verum etiam haud perspicue exponit, quanta fuerit illa omenti corrupti pars, quam *Marschallus*, aut quicumque alius, sine noxa condiderit. Equidem exiguum omenti corrupti partem digeri aliquando posse in ventre sine adeo magno incommodo, haud impossibile esse mihi persuadeo; magnam vero, nisi hoc prius diversis, eisque certis exemplis evictum sit, minime. Nam si forte hoc etiam semel fuerit observatum, hoc tamen rem non extra dubium ponit, multo minus in exemplum ad imitandum, quia miracula quasi subinde observantur in vulneribus quam maxime periculosis. Et quia aliæ hujusmodi fordes vel etiam in externis vulneribus contineri sine noxa non possunt, sed gravia sæpe iis mala concitari solent, quid non metuendum si in internis partibus contineantur, imo data opera in eas immittantur? Neque profecto perinde est, ut idem auctor putat, qualis sit illa suppuratio, sive ea exigua sit sive magna (e). Verum quia ob magnum frustum corruptum magna quoque in ventre suppuratio fiat, necesse est, in ligato vero omento, quia omne corruptum & putridum resecatur, antequam sanum conditur, exigua tantum vel saltem longe minor fiet suppuratio, unde leviora etiam mala quam a majori metuenda: præsertim cum etiam paucam hanc a suppuratione productam materiam, per aperturam in vulnere aexterno ope turundæ conservatam, expurgare studeamus; omnem vero aperturam claudendam mox *Garengeot* præcipit, dum turundas hic promiscue contra ipsius *Marschalli* felicem usum (f) rejicit: hinc tanto minus magna in
pus

(a) Vid. Ejusd. Chirurgia; quo loco de gastroraphia vel abdominis sutura differitur.

(b) Pag. 104. Edit. Leidenf.

(c) Ibid. p. 56. & 111.

(d) Operations de Chirurgie Tome I. Chap. de Gastroraphia.

(e) Nam ait pag. 205. Edit. II. *Suppurer pour suppurer, autant faut il remettre l'épiploon alteré, que de le lier*; quibus verbis indicare vult, omentum ligatum suppuratione secedere a sano, & omentum corruptum quoque suppuratione a sano separari. Ergo cum in utroque casu suppuratione fieret, (non distinguendo inter suppurationes) præstare omentum non ligare, quam illud ligare. Imo contra omnem veri speciem omento ligato & resecto majorem suppurationem adscribere conatur, quam non resecto.

(f) Conf. Palfyn. Chirurg. Edit. Leidenf. 104.

pus resoluta omenti pars e ventre expurgari poterit. Igitur inter *suppurationem magnam & parvam probe distinguendum esse existimo*: quia major differentia hic intercedit, quam *Garengeot* sibi fingit; & propterea, & quia hæc res nondum satis, meo quidem iudicio, extricata, sed gravibus dubiis, imo & periculis adhuc subiecta est, *Palsynus*, testis oculatus, contrarium affirmat, *Garengeot* vero sua experientia successus felices ex magno putridi omenti frustra in abdomen reposito, haud vidisse videtur, præstare tutiusque esse credo, partem omenti corruptam, præsertim si magna est, ut hucusque præstantiores chirurgi fecerunt, ligare & resecare, quam ipsam cum metuendo ægri interitu in ventrem temere refundere.

C A P. IX.

De reliquarum abdominis partium læsionibus.

SI qua forte alia abdominis pars vel viscus, hepar scilicet, aut lien, aut ren, vulnus aliquod, acuto præsertim telo accepit, quod vel oculorum acie vel tactu detegi potest, longe optimum erit in prima deligatione linamentum multum spiritu vini rectificatissimo vel terebinthinæ spiritu succidum leniter in plagam istam immittere, splenia superimponere & fascia omnia firmare. Nisi enim grandes admodum venæ vel arteriæ præcisæ fuerint, sanguinis sane profusio isthac ratione subinde supprimitur. Quo rite confecto vulnus externum in sequentibus deligationibus secundum superius de vulneribus abdominis curandis propositas curationis regulas tractare convenit. Reliqua Deo, naturæque committenda sunt. Sed prospiciendum tamen simul est, ut vulneratus exactissimam victus rationem planeque constantem quietem commendatas sibi habeat; misso protinus, si vulneratus robustior fuerit, ne nova sanguinis profusio vel inflammatio superveniant, e vena sanguine, ingestisque illi subinde potionibus vulnerariis, nec non bis vel ter quotidie aliquid balsami *LVCATELLI* aut *MEIBOMII*; isti enim balsami egregiam in sanandis vulneribus internis habent efficaciam. In curandis autem viscerum vulneribus abditis, sensumque omnem effugientibus, id cum primis datum sibi sciant esse chirurgi, ut vulnus externum recte purgent ac foveant, injecto quotidie, quando res peregrinæ in ventrem effusæ sunt, decocto quodam vulnerario, itemque turunda tantisper illud apertum servant, donec nihil amplius impuri effluxerit. Cetera tam ratione victus, quam medicamentorum, ita omnino fieri debent, ut antea declaravimus, ac reliqua naturæ committenda. Namque isto modo vulnera quæcunque interna, dummodo sanabilia fuerint, curari quam felicissime poterunt; plura enim ars hic præstare non potest.

Explicatio Tabulæ quintæ.

Fig. 1. Ostendit ferramentum, ut *acum magnam*, obtusam, pro funiculo vel frusto angusto lineo per vulnera sclopetorum, aliaque nonnulla partem omnino penetrantia traducendo, qua & in setaceis uti possumus.

Fig. 2. Machina exhibetur, consueta magnitudine, ad sanguinis profluvium in vulneribus majorum arteriarum cohibendum, Cap. II. de vulner. §. 8. descripta, ex nostra emendatione.

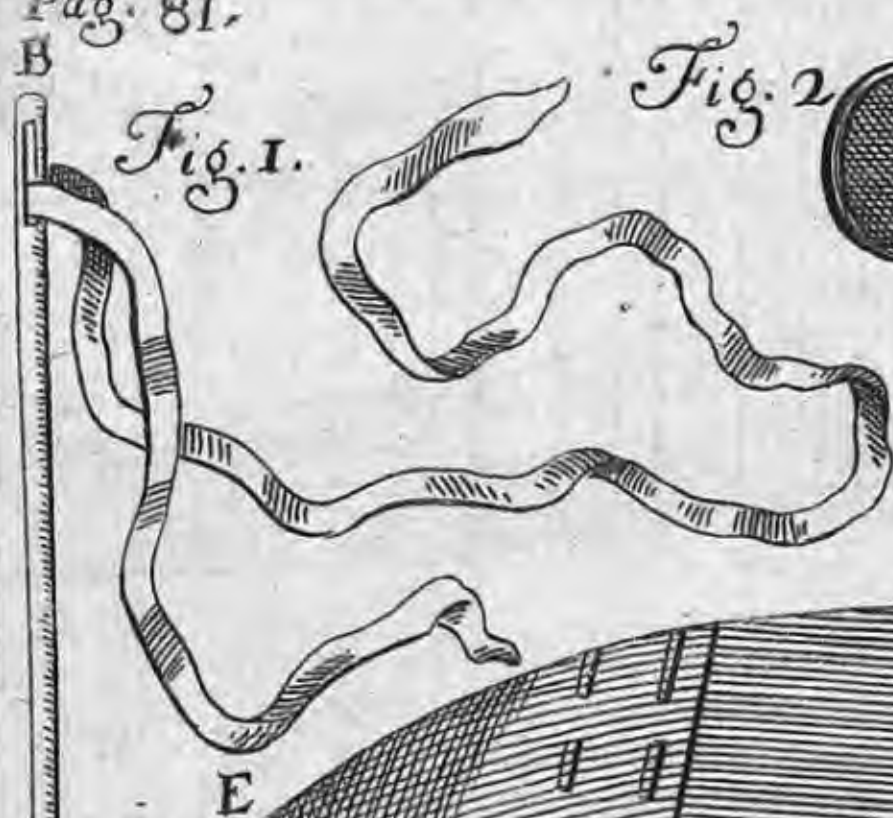

Fig. 1.

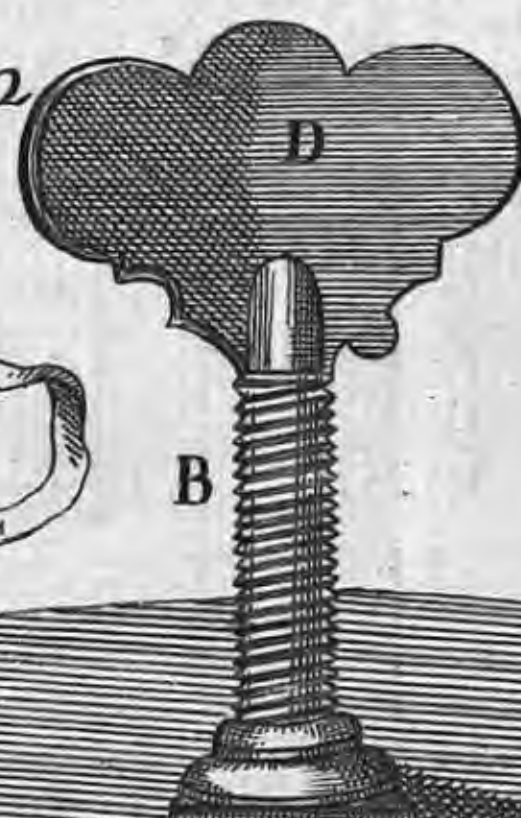

Fig. 2.

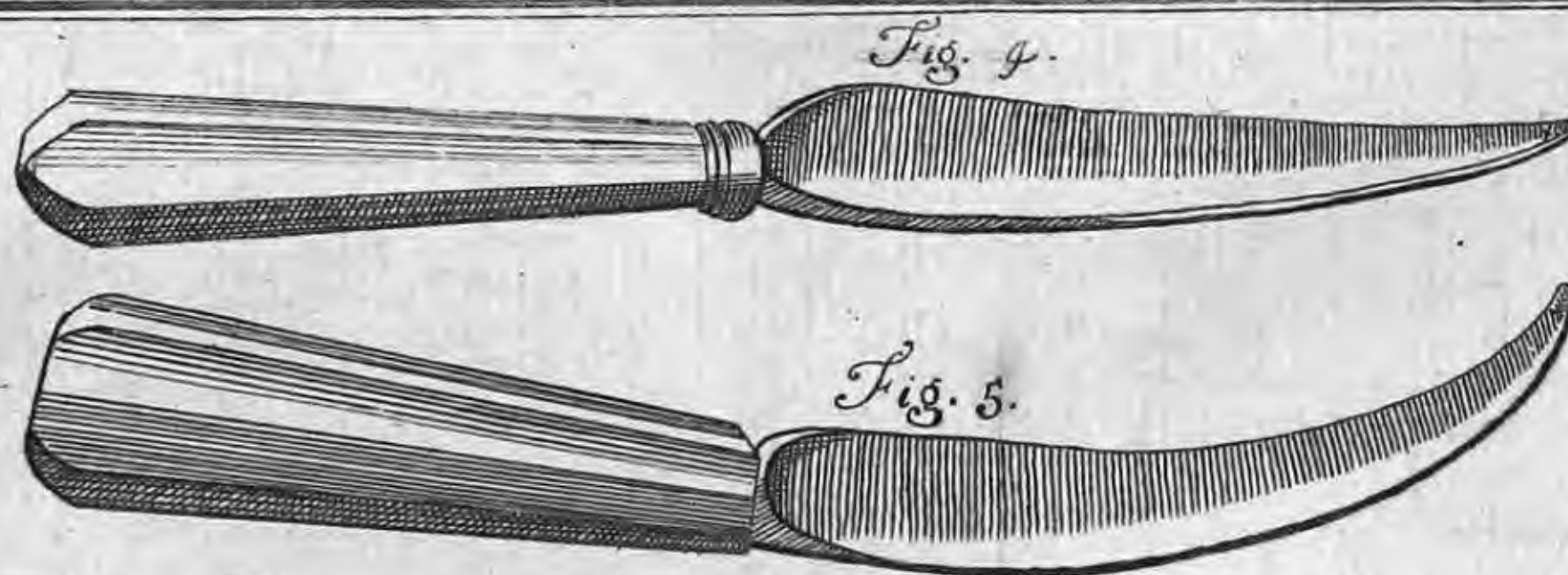

Fig. 4.

Fig. 5.

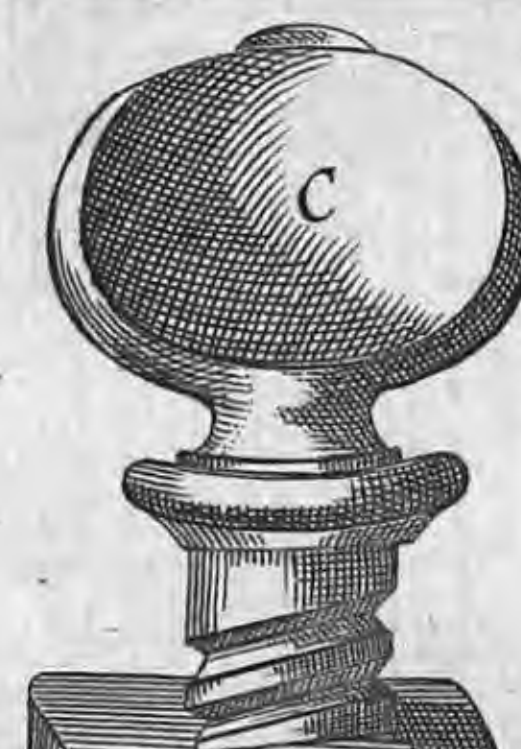

Fig. 6.

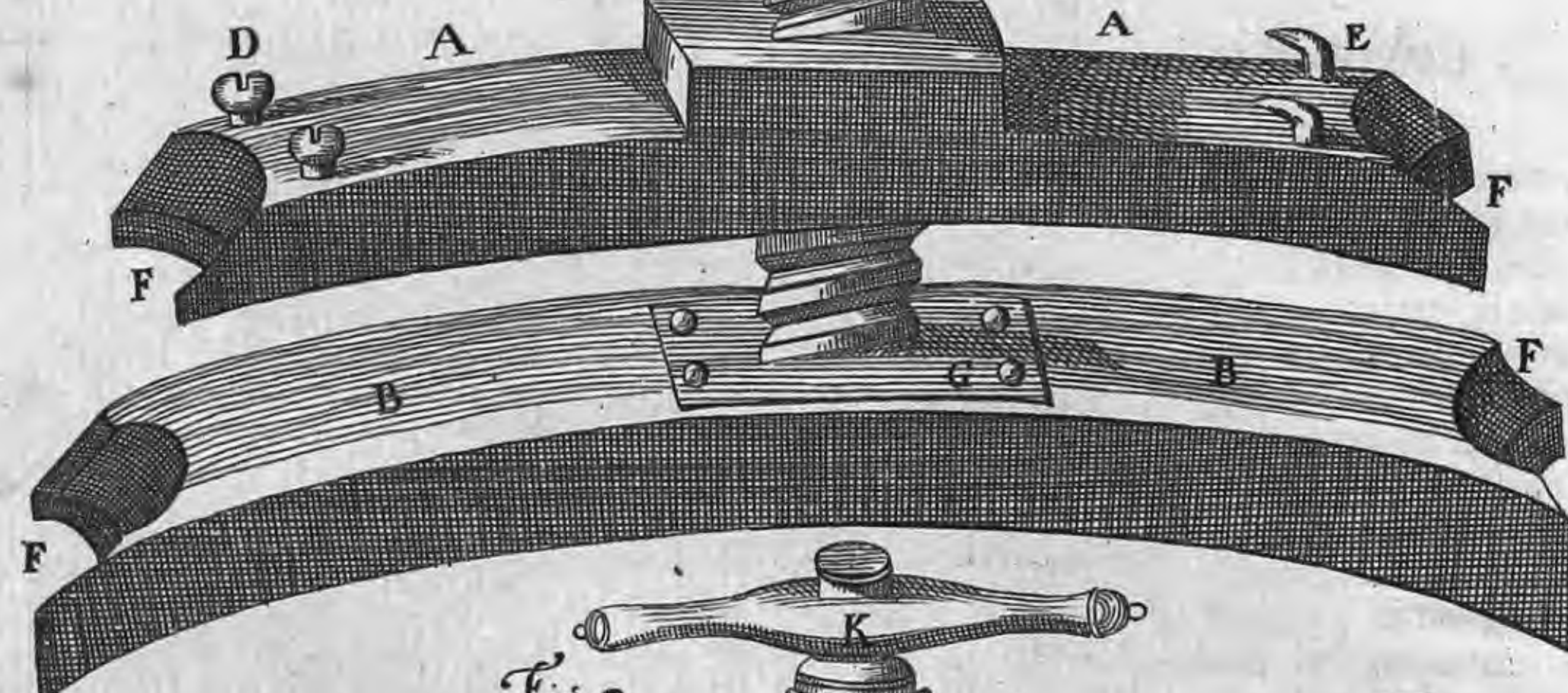

Fig. 7.

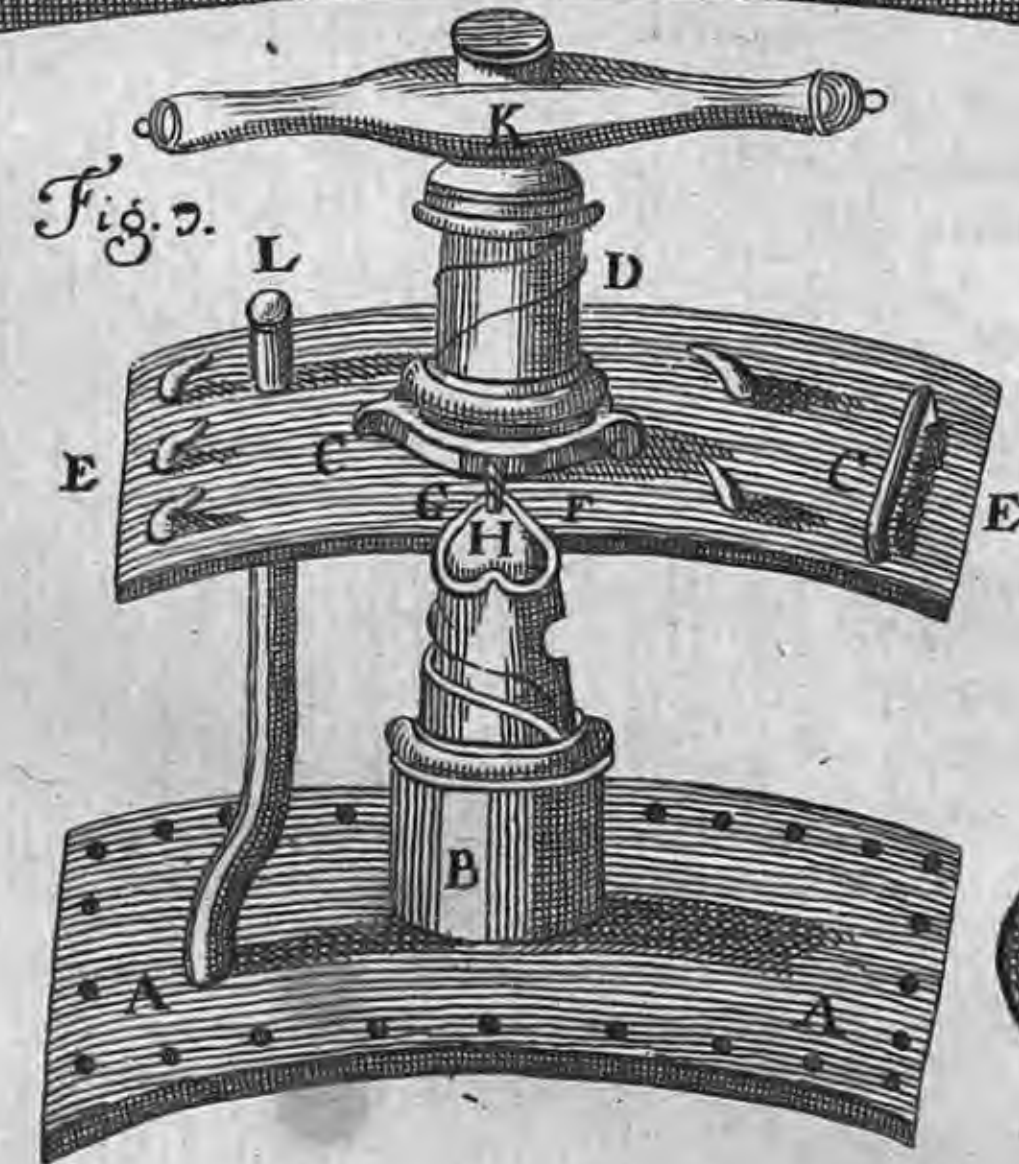

Fig. 8.

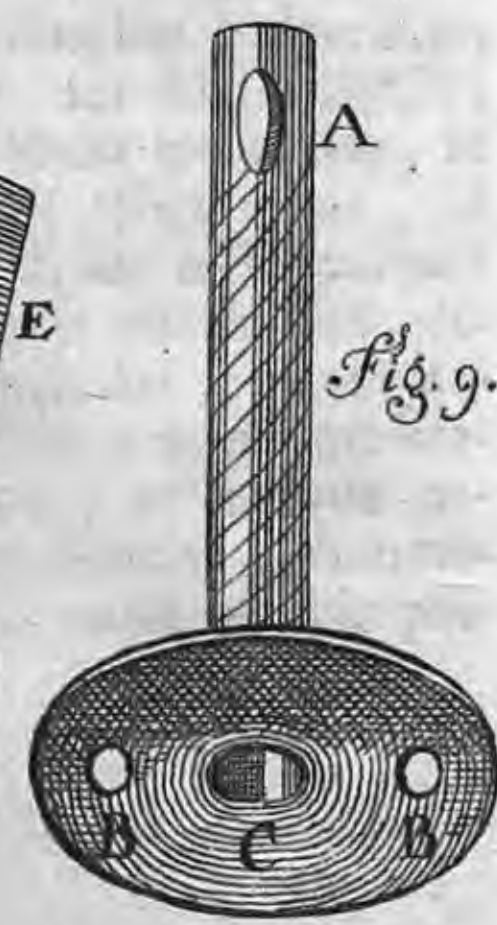

Fig. 9.

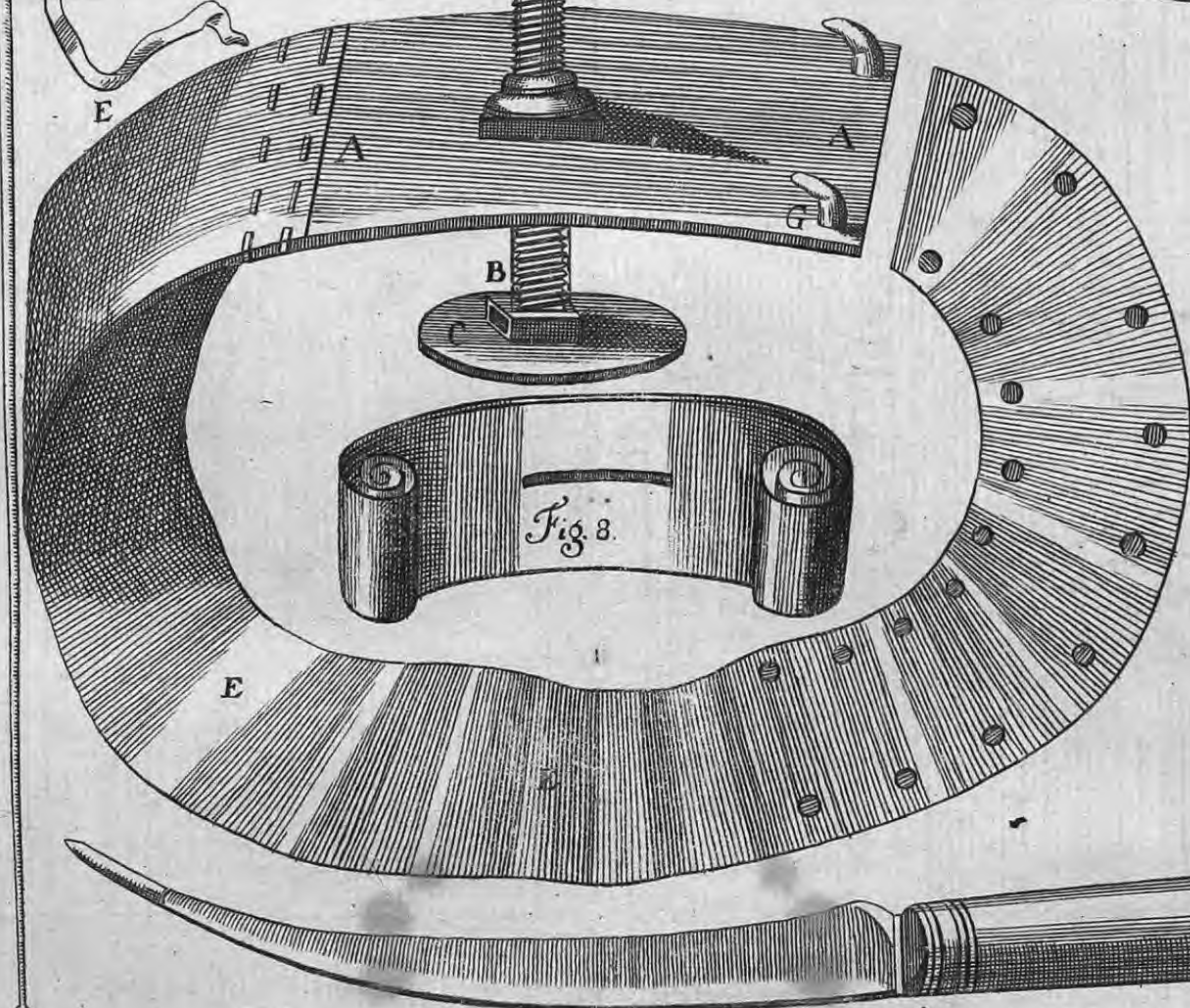

Fig. 3.

De reliquar. abdominis partium læsionib. 81

AA. Lamina ex orichalco, parum inflexa.

BB. Cochlea fortis ex eadem materia.

C. Lamina rotunda pollicis latitudine, quæ vulneri imponitur.

D. Manubrium, quo cochlea vertitur, & lamina C. vulneri fortiter imprimitur.

EE. Lorum coriaceum robustum, quo pars læsa cingitur sive includitur.

FF. Pars lori, foraminibus multis instructa, quibus in uncinulis GG. firmari potest, prout pars læsa tenuior vel crassior.

Fig. 3. *Scalpellum falcatum*, ad vulnera angustiora abdominis vel pectoris, ubi opus, dilatanda, aliosque usus, in apice stilo tereti obtuso instructum.

Fig. 4. *Scalpellum rectum*, globulo in apice donatum.

Fig. 5. Aliud ejusmodi, sed lunatum sive falcatum.

Fig. 6. *Torcular*, ex ligno confectum, ex nostra emendatione, ad profusiones sanguinis inhibendas, magnitudine naturali, supra descriptum, Cap. II. de vulneribus, §. XII.

AA. Pars sive lamina superior.

BB. Pars inferior.

C. Cochlea magna.

D. Cochleæ ferreæ minores, quibus lorum coriaceum vel sericeum firmatur.

E. Unci, quibus alterum lori extremum membro circumdatum, firmiter innectitur.

FF. Excavationes lunatæ in ambobus extremis utriusque laminæ, tam superioris quam inferioris, quæ lorum includunt, ne facile labi possit.

Fig. 7. *Alia torcularis species* ex ferro confecta. Vid. Cap. II. de vulneribus, §. XIV. ubi prolixè satis descripta est, dimidia parte minor, quam revera est.

Fig. 8. Fascia quædam lata, *uniens* dicta, in vulneribus secundum longitudinem abdomini inflicti usurpanda, in medio perforata, & duobus capitibus convoluta.

Fig. 9. *Fistula sive tubulus argenteus flexilis*, in vulneribus thoracis & empyemate subinde ad pus educendum adhibendus.

A. Extremum utrinque & in apice perforatum.

BB. Lamina cum duobus foraminibus filum transmittentibus.

C. Foramen majus cum fistula A. respondens.

C A P. X.

De pectoris vulneribus.

I. **U**T abdominis, ita pectoris etiam triplicia fere vulnera sunt. Vel enim *Pectoris vul-* non nisi externæ pectoris partes percutiuntur: vel plaga pectori illata *nera tripli-* in ipsam ejus cavitatem, sed sine partium tamen internarum læsione, penetrat: *cia sunt.* vel denique ipsæ pectoris partes interiores simul percutiuntur.

II. *Vulnus aliquod in externis solum pectoris partibus herere, neque ad ipsam* *An vulnus* *ejus cavitatem transire,* variis modis explorari consuevit: nempe vel 1. visu, vel *aliquod pe-* 2. auditu, si scilicet nullus è pectore sonus inter spirandum exierit, vel 3. ta- *ctoris non* *nisi exter-* ctu, si nimirum nec digitus, nec specillum in cavum pectoris intromitti queat; *num sit.* vel 4. aquæ tepidæ per syringam injectione, si scilicet eadem protinus refluxerit; vel denique 5. ex gravium malorum, cujusmodi quidem gravis tardusque spiritus, animi deliquium aliique angores sunt, absentia. Quæ omnia simulatque

fatis explorata fuerunt; vulnus ejusmodi externum unguento digestivo balsamoque vulnerario fovendum, eademque prorsus ratione tractandum est, quam pro curandis vulneribus levioribus quibuscumque supra proposuimus.

Quid in vul-
neribus pe-
ctoris exte-
rioribus sed
altis atque
obliquis fiat.

III. Evenire hic interdum solet, ut *vulnus ejusmodi externum cutem inter & musculos vel costas oblique admodum atque alte transeat*, eandemque ob causam purgari a cruore atque impuriori materia difficulter queat. Ut adeo mirum haud sit, si relictæ intus materiæ putrescant, rodant, ulcera fistulasque subinde prorsus insanabiles excitent: vel &, si perrupta pleura in ipsum pectus delabantur, atque sic vel empyema quoddam, vel phthisin, vel ipsam quoque mortem concitent.

Quomodo
ista vulnera
tractanda
sint.

IV. Igitur illud in primis operam hic dare chirurgos oportet, ut delitescen-tem in ejusmodi vulnerum sinibus cruorem vel compressionis, vel factæ ab homine sano suctionis, vel syringæ, vel denique ulterioris incisionis beneficio penitus educant, atque ita malis jamjam memoratis in tempore occurrant. Reliqua autem vulnerum ejusmodi curatio eadem prorsus est cum illa, quam superius descripsimus. Ceterum pro declinandis ejusmodi vulneribus applicari haud incommode hic potest mantile cum scapulari: quod ipsum tamen non nimis arcte constringendum est, quo scilicet effluere facilius queant, si quæ forte intus delituerint materiæ impuriore.

Quomodo
per syrin-
gam extra-
bendus san-
guis sit.

V. Quibus *ad evocandum cruorem* chirurgi utuntur, *syringæ* diversimode construi possunt. Vel enim directis vel incurvatis instrui possunt siphonibus aut tubulis. Chirurgorum aliqui stanneam adhibent syringam duploque circiter majorem ea, quam Tab. VI. fig. 8. delineatam exhibuimus. Hujus os vel orificium extremum A. reliquo siphone amplius figuraque vel triangulari, vel rotunda, vel & ovali præditum esse consuevit. Veram ejus atque usitatam magnitudinem repræsentat figura 9. Ad ipsam vero syringarum istiusmodi applicationem quod attinet, scire juvat, orificium primum exterioribus vulnerum oris quam exactissime adoptari, cruoremque educto semel aut aliquoties syringæ embolo exhauriri debere. Quod ipsum quidem commodius fieri haud poterit, quam ubi diversæ & figuræ & magnitudinis tubuli istiusmodi in promptu fuerint, ipsisque adeo vulneribus diversis accommodati. Ceterum quid sit optima syringarum hujusmodi applicatio, quanta item illarum præ vulgaribus syringis aliis præstantia, id peculiari quodam hanc in rem edito libello ANELLIVS, celebris chirurgus ac scriptor gallicus, demonstravit (a).

Undenam
cognoscatur
num vulnus
in ipsum pe-
ctoris cavum
transierit.

VI. Contra vero pectoris vulnus aliquod in ipsum ejus cavum transire, id variis itidem modis cognoscitur: nempe vel 1. visu, si scilicet in ipsum pectus intropicere licuerit; vel 2. tactu, si nimirum digitus aut specillum libere transierit; vel 3. auditu, sicubi scilicet vulnerati hominis spiritus cum sono quodam ferri præcipitur; vel 4. ex luminis aut plumularum vulnere admotarum sub respirationem vel tussim agitatione; vel 5. ex aquæ tepidæ in vulnus injectæ immutatione atque in ipsum pectus illapsu: vel denique 6. ex gravioribus malis supervenientibus, spirandi videlicet difficultate, angoribus animique deliquiis: utpote quæ singula vel a compressis pulmonibus, vel a collecto intus cruore, vel denique ab utrisque simul provenire adsolent.

Quæ mala ex
collecto in
pectore cruo-
re prove-
niant.

VII. Quoties sanguinis aliquid, ut fieri quandoque, sed tamen non semper, solet, in ipsam pectoris cavitatem ex vulnere illapsum est, abesse vix potest, quin pulmonum expansio, respiratio, sanguisque in pulmonibus circuitio impediatur, tandemque, propter penitus inspissatum in illis sanguinem, ipsa mors concitetur. Ubi vero minor sanguinis portio in pectore delitescit, quam quæ spi-

(a) L' Art de Succer les Playes.

spiritum sanguinisque per pulmones circulationem impedire queat; tum vel ideo periclitari videtur vulneratus, quod cruor iste sensim sensimque putrescens, vel ipsum diaphragma, vel pleuram, vel pulmones etiam corrumpat, penitusque corrodat, quin & accedentibus dein malis aliis gravioribus, certissimum mortis periculum afferat.

VIII. Sanguis vero quidpiam illapsus in pectus fuisse, subsequencia fere signa *Signa collecti in pectore cruoris.* produunt. Si nimirum 1. spirandi aliqua difficultas est, vulneratusque non nisi erectus sedens spiritum ducere queat. Deinde 2. si vulnerato in dorsum aut latus pectoris ictum cubatio commodior; in integrum vero corporis latus cubatio molestissima vel prorsus etiam impossibilis sit. Tum 3. si septum transversum quasi pondere quodam premi vulneratus persentiscat. Vel porro etiam 4. si quædam quasi sanguinis fluctuatio atque agitatio intus fieri percipiatur, simulatque corpus vertitur. Ac denique 5. si parum aut nihil sanguinis ex vulnere effluerit.

IX. Simulatque jam ex adlatis signis constiterit, esse omnino cruoris aliquid in pectore collectum, providendum statim est, ut illud ipsum exinde eliciatur, ne scilicet malis gravioribus præbeat materiam. Igitur 1. quoties pectoris media vel inferior pars icta, ipsumque vulnus non nimis angustum fuerit, commodissimum sane est vulneratum in hiantem plagam inclinare, eundemque ut vehementiori nisu spiritum ducat, vel tussiat jubere (a). Quæ vulnus obstruere fluentemque sanguinem impedire poterant, crassiores cruoris particulas digito vel specillo removere oportet, vel syringæ etiam aut suctionis adminiculo evocare. 2. Sicubi autem cruor intus collectus spissior jam tum factus fuerit, quam ut evocari commode ex plaga queat, injectione quadam digerente vel extenuante opus videtur. Quæ ipsa ex decocto hordei, mellis communis aut rosarum, itemque saponis pauxillo admixto, paranda, modiceque calida identidem in pectus immittenda rursusque emittenda est, donec nimirum cruor omnis eductus ex pectore deprehendatur. Adhiberi in hunc usum poterit syringa quædam Tab. VI. fig. 8. delineata, siphonibusque sive tubulis fig. 10. & 11. propositis instructa. 3. Si qua vero pectoris vulnera usque adeo angusta vel obliqua sunt, ut sanguis intus hærens elici inde nequeat, tum ipsum vulnus, instituta, vel ope vulgaris scalpelli & specilli sulcati, vel ope scalpellorum Tab. V. fig. 3. 4. aut 5. ampliandum est. Sed ista tamen necessaria utique hic cautio videtur, ne, dum cruorem omnem statim ac simul & semel ejicere laboramus, vulneratum doloribus conficiamus. Igitur in ægrotis debilioribus tutior utique est, quæ interjectis intervallis suscipitur sanguinis evocatio; præsertim si forte animi quædam defectio superveniat. Interim ut aperta maneant, quoad necessarium est, vulnera, immittere oportet *tubulum aliquem plumbeum vel argenteum* (Tab. II. litt. Q. R. S.) eundemque, si præsto est, flexilem. (Tab. V. fig. 9.) Tametsi pro tubulis istis adhiberi quoque interdum solent turundæ longiori filo instructæ, vel linteolum longum & angustum, quæ supra datis emplastris, spleniis ac mantili cum scapulari eoque in vulnere servantur, donec in deligatione nulla amplius materia vel sanguis effluat, ipsumque vulnus, remotis malis anterioribus, glutinari commode queat.

X. Verum enim vero, si quod forte vulnus aliquod in superiori pectoris parte vel inter costas pectoris superiores factum est, tum commendata jamjam corporis in plagam inclinatio parum plerumque commode succedit; siquidem erectis pedibus

L 2

(a) DIONISIUS in Chirurgia sua scribit, se in istiusmodi casu vulneratum quendam in vulnus inclinasse perque noctem integram sine deligatione ita inclinatam requievisse; & postea felicissime servasse. Quod ipsum suo quoque exemplo confirmat DE LA MOTTE in Observationibus suis Chirurgicis, haud adeo pridem editis.

Si vulnus in supremo pectore factum est, cruore vocari debet per paracentesin.

dibus in ipsum caput constitui vulneratus deberet. Igitur nisi in suctione vel syringis auxilium est, aperiri utique, pro educendo sanguine, pectus debet, facta in inferiori ejusdem parte apertura quadam vel incisione; quam vulgo paracentesin græco vocabulo appellare consueverunt chirurgi. Scilicet qua parte cruor delitescit, atque secundam quidem inter ac tertiam costam inferiorem, si sinistrum; tertiam vero inter & quartam, si dextrum latus est, loco manum circiter transversam a spina dorsi distante (qui notari atramento potest) a quibusdam ferramentum aliquod acuminatum, apice triangulari, vulgoque Trocar appellatum, supra costam in pectus, sed caute tamen ac leniter, adigitur, retractaque acu triangulari sanguis per tubulum intus servatum, vel suctionis vel syringæ alicujus subsidio evocatur. Interim quia ferramento isto lædi quam facillime pulmones possunt, tutius omnino videtur, loco, quem antea designavimus, cutem primo, eademque diducta, musculos intercostales, & denique ipsam pleuram scalpello quam lenissime incidere: adhibita videlicet cautione, ut ne qua forte pulmones, pleuræ haud raro adnati, simul incidantur. Pectore sic jam rite perforato, reliqua fieri debent, ut antea jam tum declaravimus (a): præterquam quod vulnus istud superius balsamo vulnerario atque emplastris foveri statim ac glutinari debeat.

Quid fieri
debeat, si
pulmones
pleuræ adna-
ti sunt.

XI. Et vero quum pulmones in quamplurimis hominibus interiori pectoris membranæ sive pleuræ adnati deprehenduntur, ista sane pectoris perforatio miram sibi vendicat chirurgi circumspectionem. Pleura enim, quam lenissime fieri potest, perforari debet, eademque perforata circumspici, num adhærentes pulmones digito vel specillo solvi queant. Namque ubi nimis firmiter cum pleura iidem coaluerunt, inanis plerumque labor omnis est, quem & perforando pectori & eliciendo cruori infumimus.

Quomodo
instituenda
sit hujusmo-
di vulnerum
deligatio.

XII. Expurgato istis artificiis pectore, *vulnus non nisi semel quotidie, &* quoad ejus fieri potest, *celerrime semper deligandum est*: idque in primis eo, ut externus aer omnis a præcordiis abigatur. Itaque illud prospicere solertissime semper chirurgus debet, ut, pro calefaciendo atque extenuando aere externo, prunas pectori ante admoveat, quam emplastra vulneri superimponuntur, quin etiam ut aerem reliquum, sicubi forte opus videtur, suctionis aut syringæ subsidio, ex vulnere extrahat, ægrotumque, ut paulo majori nisu spiritum ducat, hortetur. Quibus rite sic peractis, linamenta balsamo vulnerario imbuta, emplastra item ac splenia, quam festinantissime fieri potest, vulneri injicienda sunt, fasciisque supra datis firmiter deliganda; donec nimirum læsa pectoris pars penitus glutinata esse animadvertatur.

Si quid in-
tus percus-
sum est in
pectore.

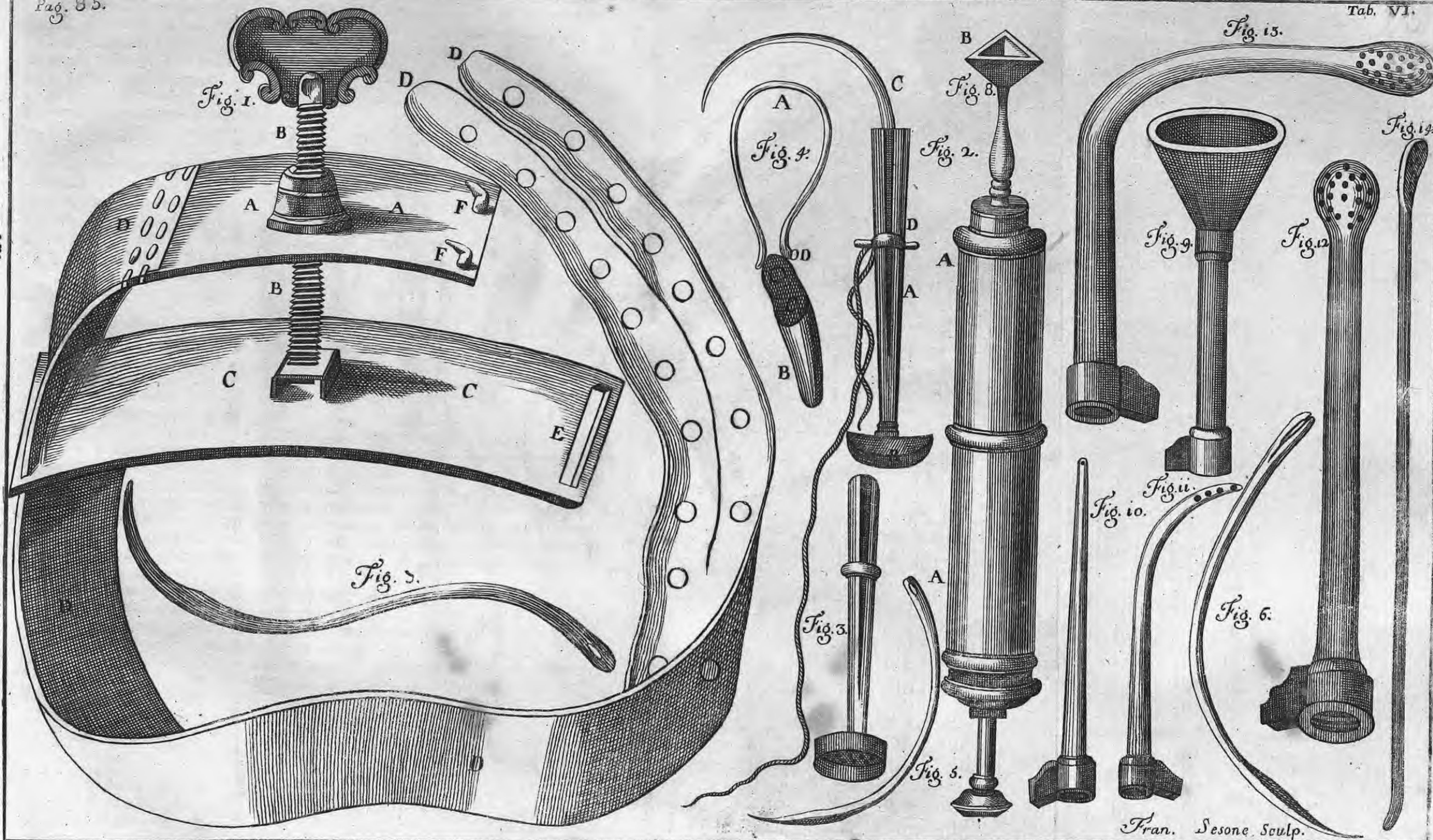
XIII. Quoties evenit, ut in pectoris vulneribus pars aliqua interior, id est, vel cor, vel aorta, vel vena cava, vel arteria, vel vena pulmonalis, vel mediastinum, vel major quoque pulmonum pars percutiatur, maturior ut plurimum mors sequitur, quam ut a chirurgo præsidii quidpiam expectari possit. Contra vero ubi pulmones non nisi leviter, id est, minoribus tantum asperæ arteriæ venæque pulmonalis ramulis præcisis, vulnerati sunt, valde quidem periculosa, sed sanabilia tamen istiusmodi vulnera sunt. Quanquam naturæ potius bonitate, quam chirurgorum scientia aut solertia, quibus tale inflictum vulnus fuit, servari consueverunt.

Signa pul-
monis icti,
chirurgique
circa illos
officium.

XIV. Factam fuisse pulmonum aliquam percussione, inde plerumque colligimus, si nimirum sanguis spumans largiter atque cum tussicula ex ore, rubens autem ex ipso vulnere simulque etiam spiritus cum sono fertur. Chirurgorum

(a) SCVLTTETVS Obs. 55. affert exemplum aliquod vulneris pectoris quod propter omissam paracentesin prorsus lethale sive insanabile factum est. Plura vulnerum pectoris exempla idem affert Obs. 54. 56. 58. ut & Celebris Le Dran Obs. 37. 38. 39.

gorum autem in tractandis ejusmodi vulneribus officium in eo potissimum videtur esse positum, ut scilicet collectum intus sanguinem diligenter extrahat, vulnusque externum foveat, qualiter supra jam tum edocuimus. Namque vulnus internum nulla prorsus ratione foveri potest aut deligari. Quoties igitur in ejusmodi casibus per se sanguis conquiescit, servari utique vulneratus potest. Quamquam ulceribus pulmonum urgeri lenteque ut plurimum confici solent, qui ex ejusmodi vulnerationibus convaluerunt. Quoties autem grandiora pulmonum vasa sanguifera præcisa fuerunt, ipsa profecto sanguinis nimia profusio vulneratos vel exhaurire protinus, vel & ubi forte paullulum cessavit, redire identidem atque ita nihilominus interimere, quamvis paulo tardius, eosdem solet. Quod ipsum ne facile fiat, oportet, quantum fieri potest, per aliquot dies integros conquiescere, parum aut nihil loqui, medicamenta interna lenia sanguinemque sistencia identidem assumere, evitatisque tandem rebus acrioribus, & quæ fervorem aliquem excitare solent, omnibus, & si ægri vires adhuc satis sunt validæ, sanguinem per venas detrahare.

XV. *Sicubi forte læsa quædam pulmonum pars in ipsam plagam pectoris externam paulo firmiter sese insinuat, prout fieri quandoque solet, FONTANO, TVLPPIO, RVYSCHIOQVE observantibus; reprimi eadem haud facile debet, ne scilicet in ipsum pectus cruorem suum effundat. Quam quidem ob rem tutius utique videtur, impactam illam in externum vulnus partem pulmonis vulneratam balsamo vulnerario, linamentis carptis atque emplastris diligentissime fovere, quietem vulneratis serio commendare, atque ita pulmonem ipsum cum externi vulneris labiis conglutinare. Quod si vero læsa ista pulmonis pars penitus e pectore prolapsa conspicitur; involvi eadem linamento quodam molliori debet, filoque firmiori supra linamentum istud circumducto deligari. Quicquid infra deligationem prominet, præciditur; reliqua vero eademque integrior pulmonum pars digiti subsidio in cavitatem pectoris, unde prolapsa fuerat, leniter refunditur, filo interim, quo deligati pulmones sunt, propendente. His ita confectis, turunda quædam vulnere immittitur, dum scilicet separatim a sanescentibus pulmonibus filum retrahi, ipsumque pectus superius præscripta ratione diligenter expurgari queat. Quo autem modo vulnus externum curari debeat ac glutinari, illud itidem manifestum est ex iis, quæ supra hanc in rem proposuimus (a).*

De pulmonum prolapsu.

XVI. *Ad internam denique vulnerum pectoris curationem quod attinet, longe optimum est, post suppressam sanguinis profusionem, decocta quædam vulneraria, sanationi promovendæ accommodata, sed simul etiam LVCATELLI aut MEIBOMII balsamum vulneratis sæpius ingerere, tum & vel maxime circumspectam victus rationem illis commendare. Sic enim chirurgus aliquando servare poterit ægros, vel saltem, sicubi per ipsam rerum naturam servare illos haud potest, suo tamen officio hac ratione optime defunctus est.*

De interna vulnerum pectoris curatione.

Explicatio Tabulæ sextæ.

Fig. 1. *Torcular ad modum PETITI fabricatum, sed quibusdam in rebus mutatum, & ex orichalco confectum; cujus applicandi ratio & usus facile ex iis perspicui possunt, quæ supra Cap. II. de vulneribus §. XV. & postea in explicatio-*

(a) Equidem HILDANVS *Cent. II. Obs. 32.* refert, extitisse aliquando istiusmodi casum, ubi prolapsa ex pectoris vulnere pulmonis pars, utpote nigra jam atque corrupta, ferramento candenti atque acuto præcisa fuerit, ipseque vulneratus, post injectam pulmonis partem integram, vulnusque glutinatum, ad pristinam sanitatem redierit.

catione Tab. quartæ fig. 2. & 6. proposuimus.

Fig. 2. Ferramentum sive tenaculum pro acubus in futuris perficiendis sustentandis : quod Galli *Portaiguille* vocant , & *Acutenaculum* dici posset.

Fig. 3. Alia ejusmodi species e *Garengot* mutuata.

Fig. 4. *Petiti* acutenaculum pro acubus sustentandis.

Fig. 5. *Acus* ad *gastroraphiam* perficiendam.

Fig. 6. Alia , eaque paulo major .

Fig. 7. *Acus* adhuc alia , eaque nova , in eundem scopum , peculiari modo inflexa .

Fig. 8. *Syringa* variis usibus destinata , variisque pro re nata tubulis sive siphonibus instructa . Hujus adminiculo non injici modo liquida in abdominis atque pectoris plagas , fauces , abscessus , ulcera & uterum possunt , sed cruor etiam e pectoris cavo educi . Quo quidem in casu duplo fere grandior *syringa* subinde est necessaria ; tubulusque jam aptatus A , ore triangulari donatus , binosque fere pollices amplus , vulneribus ad evocandum cruorem applicari solitus .

Fig. 9. Alius tubus naturali magnitudine , eidem usui destinatus , ore rotundo præditus , ad ductum ANELLII delineatus .

Fig. 10. *Tubulus* minor , isque rectus , qui pro usibus variis *syringæ* fig. 8. adaptari potest .

Fig. 11. Alius , isque paulo curvatus sive falcatus & utrinque perforatus , pro sanguine extrahendo , nec non liquoribus in fauces vel pectus injiciendis .

Fig. 12. Iterum alius , extremo cribri instar perforato .

Fig. 13. Adhuc alius ejusmodi , sed recurvus , pro liquidis in uterum ingerendis , aliisque usibus .

Fig. 14. Ferramentum ad *auriscalpii* similitudinem paratum , variis usibus destinatum .

C A P. XI.

De vulneribus colli .

Vulnera colli neutiquam levia sunt .

I. QUÆ collo inferuntur vulnera , æque profecto gravia & periculosa sunt , quam ea , quæ in pectore vel abdomine fiunt . Ut proinde mirum utique sit , esse in chirurgicæ professoribus nonnullos , qui vel nullam prorsus , vel saltem levissimam de hujus generis vulneribus in scriptis suis translationem instituerint .

Quotuplicia sint vulnorum in collo genera .

II. Sunt autem varia admodum vulnorum hujusmodi genera . Quædam enim non nisi summam cutem atque carnem lædunt ; ideoque ut in aliis partibus minus solent esse gravia aut periculosa . Contra vero graviora magisque periculosa , quin & prorsus insanabilia sunt ista colli vulnera , in quibus venæ vel arteriæ grandiores , carotides videlicet , jugulares aut vertebrales ; vel aspera arteria ; vel fauces ; vel medulla , quæ in spina est ; vel nervi per collum descendentes , (cujusmodi nervus paris vagi est , intercostalis item & diaphragmaticus) ; vel denique plures ejusmodi partes colli simul præcisæ reperiuntur .

Quæ vulnorum colli diagnosi ac prognos sit .

III. Equidem qualenam colli aliquod vulnus sit , quæve partes in eodem præcisæ fuerint , hoc ipsum vel conspectus , vel vulneris inflictæ loci , adhibita scilicet anatomica doctrina ; vel & mala vulnere supervenientia haud obscure demonstrant . Atque ex ista quidem vulnorum diagnosi prognosis illorum quasi spon-

si sponte sua consequitur. Quisquis enim veram illati vulneris conditionem penitus perspexit, is divinare quoque facili negotio poterit, qualem exitum illud habiturum sit. Namque ubi cutis tantum vel caro perrupta deprehenditur, haud sane est, quod vulneratorum saluti magnopere metuamus. Sicubi vero ictæ simul partes aliæ sunt, & quidem graviter admodum periclitantur vulnerati; propterea quod istarum pleræque prorsus sint ad vitam necessariæ. Quando vero vulnus est exiguum, aliquando adhuc curationem admittit.

IV. *Atque arteriarum quidem in collo percussiones nunquam fere non lethales sunt* five insanabiles: namque vulnerati citius ut plurimum exhauriuntur, quam chirurgus aliquis advocari in auxilium queat. Tametsi vel ipsa quoque chirurgi & præsentia & industria parum aut nihil præsidii afferre hic consueverunt. Sanguinis enim profusio difficulter hic supprimitur: neque id solum propter insignem arteriarum hic positarum amplitudinem; sed & vel maxime ideo, quia tam fortis nulla talis in collo fieri apte potest deligatio, qualis ad sistendum vehementiorem istiusmodi sanguinis cursum necessaria videtur.

Quid fiat percussis in collo arteriis.

V. *Venæ jugularis externæ lesio* non adeo solet esse periculosa; si scilicet opportune chirurgus aliquis accesserit. Neque enim leniori tantum deligatione sanguis cohiberi facile potest, sicuti ex instituta hic sanguinis missione liquet; sed ipsum quoque in vena ista factum vulnus quasi sponte sua glutinatur. Contra vero *venarum jugularium internarum* longe periculosiores solent esse percussiones: atque id partim propter insignem digitoque fere majorem illarum amplitudinem; partim quoque ideo, quia propter situm profundiorum difficulter admodum deligari eadem possunt. Quanquam autem in chirurgis non desint, qui istis inducti rationibus pro insanabilibus five prorsus lethalibus dictarum jam venarum plagas venditare sustinent; haud tamen ego illud adeo perpetuum esse arbitror. Quin potius ita mihi persuasum habeo, posse utique servari illos, quibus vena jugularis interna percussa est; dummodo plaga non nimis ampla, chirurgus autem præsto ante fuerit, quam gravior aliqua sanguinis profusio nimium exhaurire ac debilitare vulneratum potuerit. Sed vero, quibus artibus tractari hujusmodi vulnera debeant, illud deinceps declarabimus.

Quid fiat percussis in collo venis.

VI. *Quæ in aspera arteria fiunt vulnera*, ea quidem pleraque omnia insanabilia five prorsus lethalia pronunciari a chirurgicæ professoribus & scriptoribus consueverunt. (a) Horum ego sententiam tantum abest, ut impugnem, ut potius defendere sustineam: sicubi scilicet aspera illa arteria vel prorsus perrupta, vel in thorace læsa, (b) vel quod fieri plerumque solet, sicubi carotides ac jugulares cum eadem simul fuerint præcisæ. Contra vero si qua forte anterior ejusdem pars, sed sine juxta positarum modo nominatarum partium noxis percussa fuit, tum utique plaga ista curationem aliquam recipit: prouti quidem non ex iis solum, quæ superius hanc in rem adduximus, sed & vel maxime ex exemplis a nobismet ipsis observatis, aliisque passim obviis luculentissime perspicitur.

Quales sint arteriæ asperæ percussiones.

VII. In præcipiti quoque illi sunt, quibus gula five *œsophagus* vel graviter percussus est, vel prorsus etiam præcisus. Præterquam enim quod cibi ac potionis ingestio per ejusmodi plagam penitus turbatur, ipse profecto *œsophagi* situs ita comparatus est, ut non lædi solum arteriæ & nervi adjacentes facillime simul queant, sed difficillima quoque ut plurimum esse soleat læsæ istiusmodi partis tractatio. Quoties igitur *œsophagi* percussio levior est, partibus prædictis, quæ juxta sunt, integris adhuc existentibus; dubium neutiquam est, quin curari nonnunquam eadem possit.

Quid fiat percussis in œsophago.

VIII.

(a) Vid. *Bohinius* de vulner. lethal. Cap. II. p. 23.

(b) Ibid. Sect. II. Cap. III. pag. 121.

Quando medulla spinalis vel nervi percussi sunt.

VIII. *Medulla, quæ in spina est*, percussiones quemadmodum omnes periculosa prorsus sunt; sic nullæ tamen magis periculosa deprehenduntur esse, quam quæ circa collum fiunt. Quare mirum non est, vix quenkum ex ejusmodi vulneratione, præsertim ubi illa paulo gravior fuerit, unquam convaluisse. Cujus quidem rei ratio facilis ac prompta est, simulatque perpenderimus, nervos ad vitam quam maxime necessarios ex ista colli parte provenire, venas autem atque arterias vertebrales semper fere simul percuti, & denique vulnerum hujusmodi locum etiam atque etiam impedire, quo minus eadem tractari supressoque sanguine rite purgari queant. Neque vero minus periculosa sunt ista vulnera, quæ supra (No. 2.) memoratis *nervis colli grandioribus* infliguntur. His enim percussis, abesse vix ac ne vix quidem potest, quin potiores ac nobiliores pectoris atque abdominis partes, quibus dirigendis illi serviunt, omnem protinus usum, hoc est, sensum atque motum, amittant.

Leviora colli vulnera quomodo curari debeant.

IX. *Vulnerum in collo factorum curatio* pro diverso læsionis genere diversimode instituenda est. Quoties enim non nisi *cutis atque caro* disruptæ sunt, eadem prorsus curationis ineunda hic ratio videtur, quam curandis vulneribus quibusque levioribus supra jam tum præscripsimus. Ubi vero *vena* quædam *jugularis externa* vulnus accepit, in spleniis paulo crassioribus supraque deligatis fasciis plerumque auxilium est. Neque enim aliis artificiis opus hic videtur, quam iis, quæ post detractum ex ejusmodi venis sanguinem adhibere consuevimus.

Quid fieri debeat, si vena jugularis interna levius percussa est.

X. Si qua forte *vena jugularis interna*, sed leviter tamen icta fuisse ex sanguine non adeo largiter effluente cognoscitur; tum facili plerumque negotio pluvium illud cohibetur, simulatque vel glomeribus lineis, vel fungis orbicularibus, quos *crepitus lupi* seu *Bovist* dicunt, vulnus accurate impleatur, supraque datis spleniis quadratis itemque fasciis firmiter, quantum collum patitur, deligetur. Quemadmodum enim sanguinis profusio longe facilius in venis quam arteriis cohibetur; sic præcipuum curationis præsidium positum hic solet esse in accurata percussarum venarum compressione. Quibus rite compressis, expedita quoque ut plurimum vulneris glutinatio deprehenditur. Accidere nonnumquam hic solet, ut commendata jam vulneris deligatio nihil proficiat, adeoque tum vel administri alicujus digito, vel descripto superius novo isto chirurgorum instrumento (Tab. V. fig. 2.) aliove simili tantisper comprimenda venæ percussæ plaga est, donec sanguis penitus conquieverit; quæ vero compressio subinde per unum alterumve diem continuanda. Atque idem prorsus observari quoque tunc debet, quum vena quædam vertebralis percussa deprehenditur. Postquam vero sanguis conquievit, deligatio ante tertium diem non solvenda, postea vero vulnus balsamo vulnerario & emplastro consolidatur.

Quid fiat vena jugulari interna gravius percussa.

XI. Enimvero quoties *vena quædam jugularis paulo gravius læsa est*, vel *penitus quoque præcisa*, emori protinus propter nimiam sanguinis profusionem vulnerati plerumque solent. Interim si quis forte chirurgus actutum adfuerit, aut quam citissime superveniret, huic ego auctor sim, ut venam præcisam, interjectis spleniolis, digito statim comprimendam curet, ampliatoque superius per incisionem, quantum fatis est, & secundum longitudinem quidem, vulnere, filo acus incurvatæ ope circumdato, firmiter eandem deliget, tandemque ipsum vulnus supra proposita ratione (No. 10.) impleat ac foveat. Tametsi enim deligata ista vena nullum postea sanguinem transmittat, servari tamen sic vulneratos atque tractatos haud prorsus infelicitè posse, experientia dudum comprobavit. Neque enim semel egomet, sed quam sæpissime observavi, canem aliquem, deligata licet vena interna jugulari, vivere nihilominus absque graviore incommodo potuisse. Ideoque præstat anceps etiam hoc remedium experiri, quam nullum.

Quid fiat carotide percussa.

XII. Si qua forte *arteria carotis læsa fuit*, tum idem, verum adhuc majus periculum, atque in venæ jugularis percussione imminet; sed tamen idem quoque

que curationis artificium, si chirurgus mox adesset, adhibendum esse censeo. Quod ipsum tamen felicius plerumque procedit in superioris & mediæ, quam inferioris quidem partis vulnerationibus. Ubi vero non tam ipsa carotis, quam potius *unus alterve carotidis ramulus* juxta caput præcisus est; oportet vulnus linamentis probe replere, eaque, si præsto esset, liquore, ut vocant, styptico imbuere, multa splenia sensim ampliora superimponere, apte ac firmiter deligare, ac tandem manu ministri aliquamdiu probe comprimere. His egomet artificiis nec semel, nec infeliciter usus sum, quoties, post extirpatas glandulas parotidas aut submaxillares scirrhasas mireque tumefactas, ex ramo carotidis resecto, largus atque ad digiti fere crassitiem proruens sanguinis impetus supprimi debuit. Quanquam isthæc necessaria hic videtur observatio, ne scilicet facta super vulnere deligatio ante diem tertiam vel quartam solvatur. Namque alias nova eaque vehemens rursus, ut expertus loquor, protinus fieri ut plurimum solet sanguinis profusio.

XIII. In curandis *asperæ arteriæ percussione* id prospicere ante omnia chirurgus debet, ut diligenter expurgato, si quis forte illapsus est, sanguine, hiantes istæ asperæ arteriæ oræ vel emplastrorum glutinantium, vel, sicubi forte gravior plaga est, binarum circiter futurarum, per aciculam incurvatam factarum, beneficio in unum contrahat, illitoque prius balsamo vulnerario, nec non supra datis emplastris glutinantibus & spleniis, probe deliget, tandemque vulneratos, ut pronum semper caput gestent, hortetur. Sic enim abesse vix ac ne vix quidem potest, quin factum in arteria vulnus sensim sensimque glutinetur (a). Atque ista quidem curandi ratio in primis valet adversus ea vulnera, quæ punctim vel cæsim inflictæ sunt. Contra vero si per glandem plumbeam asperæ arteriæ pars aliqua anterior derasa est, futura quidem aliena videtur: siquidem ejus generis vulnera promptius glutinari atque impleri tum demum solent, ubi scilicet unguento digestivo balsamoque vulnerario quam solertissime foventur: quemadmodum ipse vidi, & caput pronum gestetur. Denique si penitus præcisa aspera arteria deprehenditur, ejusdemque pars inferior altius descendit, quam ut apprehendi & cum superiori glutinari queat; fieri profecto aliter haud potest, quam ut certissima salutis desperatione vulneratus prematur.

XIV. Quoties *percussus œsophagus* est, quicquid cibi potionisque ingeritur, id maximam partem per vulnus continuo effluit, sæpiusque singultus & vomitus insequuntur. Ac penitus quidem si disruptus est œsophagus, nulla prorsus salutis spes reliqua est: ubi vero perforatus tantum in aliqua parte deprehenditur, longe optimum erit balsamo vulnerario plagam diligenter fovere, emplastris glutinosis contrahere, vulneratumque, ut vel penitus per aliquot dies abstineat, vel parcissime saltem cibum potionemque assumat, monere, applicatis sæpius, quæ boni succi sunt, hoc est, jurulentis atque ex lacte præparatis clysteribus. Quoties autem assumi ex naturæ necessitate cibi potionesque debent, expurganda deinde protinus diligenter vulnera sunt, ne scilicet hærentes inibi ciborum reliquiæ putrescant malaque graviora concitent. Expurgata sic, quantum satis est, vulnera deliganda iterum sunt atque ita sensim glutinanda.

XV. Si qua autem porro *medulla, quæ in spina est*, vulnus aliquod accipit, nulla sane tutior curandi ratio videtur, quam si vel balsami peruviani, vel essentia myrrhæ atque succini, vel spiritus mastichis, vel his similium medicamentorum aliorumque quidpiam melle rosarum mixtum linamentis car-

Heist. Chirurgica Tom. I.

M

ptis

(a) Curationis hujus exempla obvia passim sunt apud BARTHOLINVM in *Hist. nat. Cent. V. Hist. 89.* itemque apud TVLPIVM *Obser. Lib. I. Cap. 50.* aliosque.

Quomodo
asperæ arteriæ vulnera
tractari debeant.

Vulnerato
œsophago
quid fiat.

Quid fiat
percussa medulla
quæ in spina est.

ptis illitum, modiceque calidum in ipsam plagam immittitur, supraque datis emplastris vulnerariis probe deligatur. Reliqua enim Deo naturæque bonitati committenda sunt. Enimvero plagæ leviores glutinari subinde consueverunt, graviores autem curari nulla ratione possunt.

*Quid fiat
nervis colla
percussis.*

XVI. Denique ubi forte *grandiores in collo nervi* superius memorati percutiuntur, cita fere semper mors insequitur. Ubi vero paulo mitior istiusmodi plaga est, eadem prorsus, quam adversus percussam medullam modo præscriptimus ingredienda videtur curandi ratio.

C A P. XII.

De vulneribus capitis universe consideratis.

I. **E** Quidem si qua unquam gravia & periculosa vulnera sunt, graviora sane atque periculosiora esse nulla fere videntur iis, quæ capiti infliguntur: siquidem vel minima etiam cerebri læsio præsentissimum vitæ periculum interdum inducere consuevit. Quin & in iis etiam capitis vulneribus, quæ calvariam haud penetrarunt, leviorique vel lapsu, vel ictu, vel instrumentis denique plane retusis facta sunt, disruptæ nonnunquam venulæ atque arteriolæ quædam interiores sunt, quæ sanguinem in cerebrum effundunt, gravissima mala vel mortem quoque celerrimam concitant. Igitur unumquodvis capitis vulnus, quantumvis etiam illud leve videatur, summa semper adhibita cura atque circumspectione tractandum & nunquam vilipendendum est (a).

*Capitis vul-
nera duplicis
generis sunt.*

II. Neque vero parum interest quam accuratissime perspectum habere, tum 1. *quænam capitis partes vulnerate sint*; tum etiam 2. *qua ratione ipsum vulnus illatum fuerit*. Quædam enim capitis vulnerationes paulo acutioribus instrumentis vel punctum vel cæsum fieri consueverunt; contra vero aliæ instrumentis retusis, hoc est, percutiendo, tundendo, jactu, lapsu, vel & plumbeis glandibus. Atque hæ quidem posterioris generis læsiones plerumque longe magis graves atque periculosæ istis sunt, quæ per instrumenta præacuta infliguntur.

*Quænam
partes percu-
siantur.*

III. Ad *lasas autem capitis partes* quod attinet, vel communia solum tegumenta percutiuntur; vel una cum his partes faciei carneæ; vel simul etiam ipsum pericranium; vel muscoli temporales; vel cranium sive calvaria; vel porro etiam præter has internæ quoque capitis partes percurruntur; cuiusmodi quidem sunt dura mater, pia mater, quin ipsum denique cerebrum, ejusdemque substantia vel corticalis, vel medullaris, vel ipsi demum cerebri ventriculi. In aliquibus capitis vulneribus cranium vel discissum ac perruptum est; rursus in aliis diffractum, collisum atque contusum. Quocirca haud abs re fuerit singula capitis vulnera binis potissimum classibus hic comprehendere: ad quarum priorem ea referuntur, 1. *quæ faciem affligunt*; ad posteriorem autem illa, 2. *quæ cerebri munimentum illud, nempe cranium vel calvariam lædunt vel omnino penetrant*.

CAP.

(a) Varia notatu digna exempla in Ledranii Obs. Chirurg. videri possunt.

De Faciei vulneribus.

I. **E** Nimvero quia nobiles admodum ac necessarie prorsus faciei partes sunt; duo præsertim prospicienda solertissime sunt in curandis faciei partibus vulneratis: ne, prout fieri quandoque solet, graviores quædam partium faciei noxæ post ipsarum læsionem superstites maneat: deinde ne minus elegantes faciei vulneribus cicatrices inducantur. Quando vero plures faciei partes sunt, quarum unaquælibet fere propriam curandi rationem exigit; operæ pretium erit de singulis sigillatim nunc disquirere.

II. In frontis læsionibus plerisque omnibus hæc in primis observatio est: Nempe simulatque a cruore purgatum vulnus est, balsamum aliquem vulnerarium, peruvianum, copaive aut quemcumque alium illinere oportet, mox emplastris quibusdam glutinosis augustioribus oras vulneris in unum contrahere, iisdemque dein aliud emplastrum aliquod vulnerarium superimponere. Ubi vero aliquanto gravior plaga est, sola isthæc emplastra producendæ cicatrici æquabiliori neutiquam sufficiunt. Igitur, ad commodiorem vulneris glutinationem, pulvis sarcocollæ, vel pulvis ex radice symphyti, gummi tragacanth., ac gummi arabici præparatus inspergi prius debet, quam modo commendata emplastra imponantur; hinc supra dari splenia debent fasciæque constrictiores. Neque enim his aliisque id genus faciei vulneribus, nisi ubi summe necessarium visum illud fuerit, futuram aliquam injicere convenit: siquidem hac ratione cicatricum faciei numerus augetur. Et vero si quod frontis vulnus ad lineam quasi rectum est, sane ad inducendam cicatricem aliquam tenuiorem etiam atque etiam proficit fascia illa uniens sive incarnans, (Tab. II. fig. f.) sicubi scilicet ea ratione supra frontem deligatur, quam ad longiora ventris vulnera deliganda superius jam tum præscripsimus. (Cap. V. N. 10.) Si qua autem frontis plaga transversa, ipsiusque muscoli frontalis fibræ discissæ fuerint, superciliorum plerumque deformis prolapsus insequitur, ut nec attolli eadem, nec cutis, quæ in fronte est, contrahi in rugas rite queant. Longe optimum hic est statim a vulneris expurgatione illud una alterave futura jungere, dein balsamum aut pulverem aliquem vulnerarium immittere, supra deligatis emplastris glutinantibus atque fasciis idoneis, quieteque simul imperata. Namque accidere, præsertim in junioribus, quandoque solet, ut dissectæ musculorum fibræ, deligationis huiusmodi accuratioris beneficio, sine ulla suppuratione, sibi invicem rursus jungantur. Ceterum si qua gravior sanguinis profusio hic suborta fuerit, hoc in primis operam dare convenit, ut linamentis, spleniis & firma deligatione illa supprimatur, suppressoque sanguine, in deligatione altera, ipsum vulnus vino calido prius expurgatum per emplastra glutinosa rite constringatur.

III. Superciliorum vulnera eodem prorsus, quo frontis vulnera modo tractanda sunt: nisi quod in illis cautio simul adhibenda sit, ne qua forte gravior inflammatio, visus atque oculorum damno, subnascatur. Igitur quicquid in cibus ac potionibus acre deprehenditur, interdici vulnerato debet, sanguisque, sicubi largior ejusdem copia intus fuerit, per venas detrahi, spleniis, in spiritu vini camphorato calido tinctis, emplastro superimpositis. Si qua autem graviore plaga discissa penitus supercilia sunt, necessarium utique videtur, futuram aliquam illis injicere, balsamum & emplastrum vulnerarium superaddere, ipsosque dein oculos utrosque deligare, ne facile moveantur. His enim artificiis neglectis, te-

De faciei
vulneribus
universim.De vulneribus
frontis.De supercilio-
rum vul-
neribus.

De palpebra-
rum vulneri-
bus.

terrima fieri plerumque solet horum oculorum figura.

IV. *Palpebrarum* cum superiorum tum inferiorum *vulnera* paulo graviora difficulter admodum glutinantur: idque non propter insignem modo partium ipsarum tenuitatem, sed & vel maxime propter largiores istos, quibus oculi continuo humectantur, liquores. Quo igitur felicius tractari eadem possint, foveri decocto quodam ex chamomilla, hyssopo vel euphrasia confecto tantisper oculus debet, donec & sanguis conquieverit, & expurgatum diligenter ipsum vulnus transversum est, acu tenui in medio sui protinus debet, insperso dein, quem No. 2. descripsimus, pulvere; vel illito etiam balsamo copaivæ, de mecha, vel simili quodam alio; vel etiam ovorum oleo; supra dato diapalmæ emplastro, deligatisque, ut, pro feliciori glutinatione, moveri nequeant, oculis. Ubi vero secundum longitudinem & quasi directum palpebrarum vulnus est, futuris frequentioribus glutinare illud ipsum oportet, eodemque prorsus modo tractari, quem antea jam tum delineavimus.

De oculorum
vulneribus.

V. Quod si *oculus* ipse, sed ita tamen vulneratus est, ut humoris vitrei crystallinique nihil adhuc dum effluerit, potens utique ad vulneris sanationem remedium esse consuevit, si unguentum alabastrinum, aut albumen ovi, aut mucilago sem. cydon. & psyllii, aq. rosar. parata, bis aut ter quotidie, plumulæ vel penicilli subsidio illinitur, semperque dein spleniolum aliquod minutum, in subsequenti collyrio, probe prius agitato, tinctum, ad contrahendas vulneris oras, firmiter supra deligatur:

℞. Album. ovor. N. 2.

v Rosar. ℥iiss.

o Rosar. ℥ss.

oo

Camphoræ gr. iij. M. probe conquassando.

NVCKIVS (a) affert exemplum aliquod vulneris oculo inflicti, quod, tamen si humoris vitrei pars aliqua prolapsa inde fuerat, ipsemet tamen feliciter, id est, sine turbato visu, curaverit. Curandi via hæc fere fuit: Scilicet quicquid humoris vitrei prolapsum fuerat, ipse præcidit atque dein oculum collyrio ex albumine, aqua rosarum, bolo armena, itemque camphora probe conquassatis, præparato, diligenter fovit. Gummi arabici ℥j. aquæ rosarum ℥j. solutus, adversus has oculorum vulnerationes egregie quoque proficit. Si qua autem, ut fieri quandoque solet, *gravior inflammatio* supervenit, haud incommodum deprehendi spleniolo isti minutori majus aliquod, spiritu vini camphorato calido madens, superimponere. Sed providendum tamen hic, prolenienda inflammatione, simul illud est, ut potionis ex rhabarbaro ac tamarindorum pulpa confectæ: vel & quorumvis aliorum refrigerantium atque laxantium medicamentorum beneficio, alvus laxa sive fluida per dies aliquot fervetur; deinde sanguis, siquidem largior fuerit, per colli aut pedis venas detrahatur; tum omnia, quæ calorem in victu movere possunt, prorsus removeantur; & denique, ut vulneratus, quoad ejus fieri potest, placide semper conquiescat. His enim probe observatis, consequens ut plurimum est, ut vulneratorum non oculi solum sed visus quoque conserventur. Quoties vero contigerit, ut humor crystallinus aut quædam ejus particula in vulnus penetraverit, eximi protinus illud ipsum debet, ne scilicet deformis gravibusque malis aliis obnoxius reddatur oculus.

Ubi penitus
prolapsi sunt
humores.

VI. Simulatque vero humores, vitreus nimirum & crystallinus, prolapsi pe-
nitus

(a) *Tract. de duet. ocul. aquos. pag. mihi 126. 127. 132.*

nitus ex oculo reperiuntur, sane vix ac ne vix quidem abesse potest, quin & oculi figura & visio protinus destruantur. Itaque principio splenia in vino sive spiritu vini calido tincta, postea vero balsamum vulnerarium supra deligare convenit, quo scilicet glutinari vulnus, atque ad evitandam visus deformitatem, pro naturali artificialis vel vitreus vel argenteus oculus (vid. Tab. VII. fig. 1.) insinuari queat. Sed de hoc argumento plenius in parte altera differemus.

VII. Sed fieri tamen quandoque solet, ut, quoties non nisi tunica albuginea & sclerotica levius percussæ sunt, tunica cornea atque uvea integris persistentibus, oculus, effusis licet humoribus pristinis, cum vitreo tum crystallino, denuo tamen per succrescentes humores novos repleatur, ipsaque proin visio restituitur. Cujusmodi quidem curationis; in muliere haud parum feliciter institutæ, exemplum vir celeberrimus, Dr. SEEGERVS, Stugard. medicus, aliquando benevole nobiscum communicavit. Quæ dum curatius perpendimus, induci haud difficulter possumus, ut credamus primo haud omnino vanam videri, de qua BVRKVS olim atque KERCKRINGIVS gloriati sunt, oculos atque visum; effusis licet humoribus, restituendi artem; itemque visum vel sine ipso quoque humore crystallino; quod haud pridem nonnulli negare studuerunt (a), aliquando fieri posse (b).

Visus tamen
subinde resti-
tuitur.

VIII. *Vulnera narium* leviora emplastris glutinosis constringi ut plurimum solent. Si qua vero altius penetrarunt, transversamque cartilaginem ita pererrunt, ut emplastris contineri nequeant, futuram cuti utrinque iniicere oportet. Quanquam autem vix verosimile videatur, penitus præcisam narium partem concreescere denuo cum reliqua nasi parte valere, factum tamen suturæ beneficio id ipsum aliquando fuisse BLEGNIVS contendit (c). Quando ipsum nasi os percussum deprehenditur, non alienum est, eo restituto aliquamdiu plumbeos quosdam vel argenteos tubulos mediocres intus injicere, (Tab. II. P. Q. R.) ne qua scilicet increscens in naribus caro viam obstruat, aliaque id genus incommoda excitet. Extrinsecus applicari haud incommode poterit sive balsamus aliquis, sive mastichis, succini myrrhæque essentia, sive pulvis aliquis glutinosus, qualis N. 2. modo indicatus est. Ipsæ autem vulneris oræ emplastris glutinosioribus contrahi fasciaque quatuor capitibus instructa deligari quam exactissime debent. Prouti quidem luculentius ex iis constabit, quæ de fasciis infra exposituri sumus.

De vulneribus
nasi.

IX. *Labrorum vulnera* vel instrumentis acutis, vel obtusis, vel plumbeis glandibus fiunt. Prioris generis vulnera, sive jam directæ sint, sive transversa, glutinari quam aptissime poterunt perimposita emplastra glutinosa, itaque, sicuti paulo graviora sunt, per inspersum, quem supra (No. 2.) commendavimus, pulverem glutinantem. Abstinentum hic vulneratis sollicitè est cum a manducatione tum a locutione; ideoque non nisi forbitionibus, ovis mollioribus, & si quid aliud assumi sine manducatione potest, utendum. Quod si autem gravior plaga est, quam ut istis remediis curari queat, a futura petendum erit glutinationis præsidium. In vulneribus, quæ per obtusa corpora, vel lapsum, vel glandes plumbeas inflicta fuerunt, primum est, ut collisæ partes per unguentum aliquod digestivum removeantur; proximum, ut purgati vulneris labia, quam commodissime fieri potest, vel per emplastra glutinosa, vel & quasi leporina labra, per futuras glutinentur. Qua de re in altera parte proponemus.

De labrorum
vulneribus.

X. *Genarum sive malarum vulnera* eodem prorsus modo & cum eadem circum-

Genarum
vulnera quæ

(a) Conf. Tractat. nostr. de Cataracta, Glaucomate &c.

(b) Plura exempla visus restituti, ubi humor vitreus effluxerat, videri possunt in SCHENKII Obs. Med. HILDANI Obs. 26. Cent. I. Act. Hafn. Vol. I. Obs. 59.

(c) Zodiac. Med. Gall. 1680. pag. 75.

modo curanda sint.

cumspectione tractari debent, atque ea, quæ labris inflicta sunt. (*Vid. No. 9.*) Si quis autem ex STENONIANIS illis, qui per transversam genam e glandula parotide procedunt, ductus salivalis præcisus est, sane vulnus ejusmodi propter salivam continuo, atque inter masticandum præsertim, quasi per fistulam aliquam inde propullantem, (a) glutinari vix ac ne vix quidem prius poterit, quam perforato intus ductu, saliva omnis in os effundatur. Namque tum demum curari feliciter externa genarum vulnera, CHESELDENO, Anglo chirurgus, auctore, (b) consueverunt.

Auris externa vulnera.

XI. *Auris exterioris vulnera* vel emplastrorum glutinantium, vel, ubi penitus discissa cartilago fuit, suturarum beneficio jungenda ac glutinanda sunt, linamentis balsamo vulnerario madentibus, spleniis item & fasciis superimpositis. In læsionibus aurium, meatui auditorio propinquis, illud in primis prospiciendum est, ne quid forte cruoris vel materiæ influat, & tympani membranam lædat. Itaque auris interior linamentis carptis vel gossypio sollicitè semper est præmunienda.

De linguae vulneribus.

XII. Equidem pungendo vel cædendo rarissime vulnerari *lingua* solet, quum sit maxillis atque dentibus quasi munimentis circumsepta. Sed frequentius tamen perrumpi eadem morfu in epilepsia vel in lapsibus gravioribus, vel & in primis per glandes plumbeas consuevit. Quod si igitur vel *morfu*, vel *ictu*, vel *punctione*, sed tamen non nimis graviter, hoc est, sic lædi linguam, contigerit, ut ipsa vel media vel utrinque etiam integra adhuc sit, sane ad hujusmodi vulneris glutinationem longe optimum erit, aut dulcium amygdalarum oleo, cui saccharum candidum admixtum est, aut melle rosarum cum oleo myrrhæ per deliquium, partem læsam identidem inungere.

Quid fieri debeat in vulneribus linguae gravioribus.

XIII. Paulo graviora *linguae vulnera* difficulter admodum glutinari sine suturis solent. Ut proinde mirum non sit, linguam eo loco, qui gulæ proximus est, perruptam, semper fere fissam permanere; dum nulla commode injici partibus ejusmodi abditis futura potest. Igitur, ne qua forte loquela perdatur, in *anterioris linguae percussionibus amplioribus* id in primis providendum semper est, ut disruptæ partes per injectam suturam, quam aptissime fieri illud ipsum potest, statim sibi invicem jungantur, medicamentisque antea commendatis foveantur: siquidem emplastra glutinantia prorsus his applicari nequeunt. *Fibulam* aliquam ex filis argenteis similibusve aliis confectam, in hujus generis vulneribus glutinandis haud parum utiliter sese adhibuisse, PVRMANNVS memorat (a). In *curandis vulneribus, per glandes plumbeas in lingua factis*, adhibenda diligentissime sunt laudata superius No. 12. medicamenta. Namque suturæ parum quinimo nihil hic proficiunt. Ceterum sic vulnerati a sermonibus itemque a cibis, manducationem aliam poscentibus, circa primum glutinationis tempus etiam atque etiam abstineant, necesse videtur.

De palati vulneribus.

XIV. Denique *palati vulnera* glutinari aptius vix possunt, quam ubi melle rosarum vel solo, vel addito pauxillo balsami peruviani, itemque oleo mirrhæ per deliquium subinde inunguntur. Quanquam ista medicamenta in reliquis etiam oris interni vulneribus glutinandis valentissima deprehenduntur.

CAP.

(a) Hujusmodi exempla obvia passim sunt in FABRIC. AB AQVAPEND. *Chirur. Cap. de genarum vulneribus* pag. m. 180. HILDANI *Observ. NVCKII Sialograph. Cap. III. Hist. Acad. reg. scient. Paris. Ann. 1719. pag. 43. Edit. Amstel. Compend. nostr. Anat. pag. 105. edit. quartæ.*
(b) In *Anatomia sua Anglice conscripta Cap. de ductibus salival.*

*De reliquis iisdemque præcipuis capitis
vulneribus.*

I. **A**D alteram vulnerum capitis classem ea referri debere superius observa- *Instituti at-*
vimus, quæ cranium sive ipsum cerebri munimentum lædunt, proprio- *que connexio-*
que nomine dici *capitis vulnera* merentur. Atque horum quidem varia admo- *nis ratio.*
dum, pro variis nimirum capitis læsi partibus, constitui genera possunt. Quæ
sicuti strictim jam *Cap. XII. No. 3.* indicavimus, sic ordine nunc & plenius
quidem declarabimus. Prima in his eadem leviora sunt, quæ tegumentorum
cranii externorum quicquam lædunt.

II. *Exteriores solum capitis partes sive cranii tegumenta* vulnus aliquod acce- *De extremita-*
pisse, variis modis cognoscitur: nempe vel 1. adspectu, vel 2. specillo, eoque *rum partium*
sæpe tenui, sed caute tamen semper applicato, ad præcavendas scilicet ulte- *lesionibus.*
riores læsiones; vel 3. ex instrumento, per quod vulnus inflictum fuit, nec non
ex ipsa ictus vehementia; vel denique 4. ex graviorum quorundam malorum
absentia. Sciendum enim hic est, nullam facile capitis percussione paulo ve-
hementiorem contingere solere, quin vomitus & vertigo insequantur, sanguis
per nares, aures, vel os effluat, vulneratusque sine esu & loquela procum-
bat. Quæ mala omnia quemadmodum nunc citius nunc tardius superveniunt,
sic gravia in primis tum solent esse, quando vel lapsu vel ictu per obtusum
quoddam instrumentum vulnus illatum, adeoque caput graviter simul collisum
fuit. Quicquid enim cruoris ex vulnere, per instrumentum acutum factum, quasi
sponte sua prorumpit, illud omne in contusionibus cutem inter atque cranium,
vel etiam sub cranio sese abscondit, factaque perioestii & cranii corruptione,
ulcera vel cariem; quin & febrem, convulsiones atque ipsam mortem utplu-
rimum concitat.

III. Quoties muscoli temporales percussi simul sunt, gravissima plerumque *Si musculi*
mala superveniunt: idque vel maxime tunc, quando vel ictu, vel jactu, vel *temporales*
denique per disruptam glandem aliquam ignariam capitis illa læsio facta fuit. *lesi simul*
Præterquam enim quod muscoli isti & ad manducandum & ad loquendum pror- *sunt.*
sus necessarii sint; sane 2. quamplurimi nervi, tendines atque arteriæ juxta
esse reperiuntur; & denique 3. ipsa illa cranii pars adeo tenera est, ut quam
facillimo negotio perrumpatur.

IV. Quæ non nisi in externis partibus, sine gravioribus malis accidentibus, *De vulne-*
atque instrumentorum aliquanto acutiorum ope illata sunt capitis vulnera, ista *rum externo-*
quidem facili, hoc est, eadem prorsus ratione curari poterunt, quam vulneri- *rum curatio-*
bus quibuscunque aliis curandis supra præscripsimus: nisi quod ad commodiorem *ne.*
vulnerum capitis explorationem, purgationem, ac deligationem, capilli prius,
novaculæ subsidio, abradendi sint. Atque futuris quidem nihil magnopere opus
hic est; siquidem confici singula emplastrorum beneficio hic possunt. Deliga-
tiones autem fieri semper hic quam celerrime debent, admotisque pro calefa-
ciendo aere circumfuso, prunis medicamenta singula, cum spleniis atque fasciis
calida vulneribus superimponi. Sic enim glutinari hæc quam facillime solent.
Si qua autem forte largior subest sanguinis profusio, ceu ob multa vasa san-
guifera fieri haud raro consuevit; tum vel linamentis, vel, nisi hæc suffecerint,
alcohol vini, vel lupi crepitu, vel denique pulvere quodam adstringente ac de-
ligatione fortiori sanguinem ante omnia oportet suppressere; mox digestivo quo-
dam

dam leniori aut rosarum melle vulnus continuo purgare, tandemque balsamo vulnerario & linamentis siccis, dum scilicet prorsus glutinatum sit, diligentissime fovere.

*Sacculorum
medicorum
usus.*

V. In vulneribus capitis aliquanto gravioribus, ad supervenientia mala quæcunque, cujuscumque tumores, inflammationes ac dolores sunt, vel lenienda vel & præcavenda, sacculis quibusdam medicis opus est. Qui quidem ex betonica, salvia, majorana, serpillio, origano, rosmarino, floribus lavendulæ, salviæ, rosarum similibusque aliis præparari, ex vino decoqui, exprimi, læsæque capitis parti identidem, & semper quam calidissimi superinjici debent. Atque ubi valde periculosa videtur capitis ejusmodi percussio, bini semper iidemque alterni supradandi sacculi sunt. Namque hac ratione sanguis inspissatus & stagnans quam sæpissime digeritur, pulsisque aliis incommodis gravioribus, cavetur, ne modiolum aut terebram capiti admoveere oporteat. Denique ubi vehementior capitis quædam læsio vel contusio reperitur, quam ut istis artificiiis declinari pericula majora valeant, necessarium utique videtur, pro variis læsionum causis varias medendi vias ingredi. Quod ipsum quidem qualiter fieri debeat, nostrum nunc est explanatius conducere.

*Quomodo
contusiones
curande sint.*

VI. In vehementiori capitis contusione, quam læsæ partis tumor, mollities, cutis a cranio facta solutio & denique subjectus tegumento cruor demonstrant, id ante omnia prospicere convenit, ut intus collecti cruores sensim vel digerantur, vel incisione facta ejiciantur, vel denique per suppurationem aliquam evocentur. Et vero ubi paulo major adest cruoris copia, haud incommodum est statim a facta vulneratione maximam ejus partem incisione extrahere: sic enim, quod reliquum est, facilius digeritur. Ad digerendum autem & diluendum sanguinem intus hærentem apprime necessarius videtur sacculorum medicorum supra jam tum commendatorum usus. Ceterum herbis digerentibus supra recensitis adjungi haud immerito possunt herba chamædrys, scordium, sabina, abrotanum, absinthium, mentha, ruta, flor. chamomill. sambuc. rad. bryoniæ, & si quæ aliæ sunt hujusmodi. Ex his confecti sacculi, pro æquabili crassitie fervanda, interfui passim debent, atque, ut ante præcepimus, ex vino fervente expressi alterni supra vulnus dari. Quanquam, deficiente vino, aqua etiam haud incommode adhiberi consuevit, admixtis scilicet, postquam ea cocta probe cum sacculis fuit, spiritus vini vulgaris, vel spiritus vini theriacalis aut camphorati, saponis denique Veneti aliquot unciiis. Reliqua huc pertinentia exposituri supra prolixius *Capite subsequenti*, quod de contusionibus inscribitur,

*Quomodo
suppuratio
fieri debeat.*

VII. Ubi vero stagnans per contusionem sanguis non satis dilui digerique isto modo potest, promovenda continuo suppuratio est. In contusionibus scilicet gravioribus cataplasmata digerentia superimponenda sunt; qualia & superius *Cap. II. No. 13.*, & inferius *Cap. XV.* descripsimus. In contusionibus autem levioribus, ubi apertura adest, nihil non proficere solet unguentum digestivum, cui aloes vinique spiritus paucillum fuit admixtum. Huic emplastrum aliquod digerens vel maturans, emplastrum videlicet de meliloto, malacticum, diachylon simplex vel compositum, emplastrum de galbano, & si quid his simile est, tantisper superimponitur, donec vulnus a corrupta materia probe expurgatum balsamo vulnerario foveri ac glutinari possit. Denique ubi in vehementioribus capitis contusionibus vel nullum, vel saltem angustum nimis foramen est, unde sanguis corruptus & subter cutem hærens educi satis commode nequeat, incidendum illico ampliandumque vulnus est; ne scilicet subjectæ partes simul corrumpantur vel arrodantur. Namque sic & purgari postea facilius & glutinari commodius vulnera consueverunt more sæpius jam proposito.

VIII. Quoties læsum simul pericranium deprehenditur, ita tamen, ut nondum

dum denudatum cranium fuerit, eadem vulneris curandi ratio ineunda est, quam supra No. 4. præscripsimus. Nisi quod olea vulneraria communia, cranio quippe noxia, prorsus hic removenda sint, applicatis eorum loco medicamentis balsamicis præstantioribus, balsamo videlicet peruviano, essentia myrrhæ, succini, spir. mastichis, pluribusque id genus aliis. *Ubi vero nudum simul aerique diu satis expositum cranium est, abesse vix unquam solet, quin, pericranii vasis, quasi nutritionis fontibus perditis, exterior cranii lamella corrumpatur, nativoque colore candido & cœrulescente in album, flavum, lividum aut nigrum commutato, a reliquo cranio divellatur, proindeque longior plerumque mora glutinationi injiciatur.*

De leso pericranio.

Simulque denudato cranio.

IX. Sed quo facilius & cranii corruptionem vel separationem impedire, & glutinationem promovere chirurgus queat, illud in primis datum sibi esse velim existimet, ut nudatam istiusmodi partem cranii vel subula vel instrumentis Tab. VII. fig. 2. itemque fig. 7. litt. A. delineatis, ad lineæ circiter crassitiem, hoc est, ad diploen usque, quasi cribrum aliquod, hic atque illic perforet. Namque ita non exfoliationi solum occurritur, sed & vel maxime illud efficitur, ut, succrescentibus passim per isthæc foraminula novis venulis, cranium illud adopertum quasi novo quodam pericranio contegatur; atque sic ipsa vulneris glutinatio insigniter acceleretur. Ceterum deligatio, quæ non modo rarior, sed semper quoque celerrima esse debet, sic omnino instituenda videtur. Scilicet, expurgato prius vulnere, cranium injiciatur linamentum carptum, essentia mastichis, succini aliisque medicamentis balsamicis lenioribus & calefactis, admixto simul rosarum melle, succidum, supra deligatis emplastro de betonica, spleniis & fascia capitis, (*Couvre-chef*) superius Tab. III. fig. 1. A. delineata. Atque ista singula fieri tantisper debent, donec & contactum rursus cranium, & opportunum glutinationi ipsum vulnus deprehendatur. Quoties contusione turbatum pericranium, sed ipsum tamen cranium nondum reliquit, longe plerumque optimum est, contusionem resolvere sacculis medicis digerentibus; (No. 5. 6.) sanguini vero stagnanti, si opus, scarificationibus sive incisionibus minoribus exitum procurare, & postea vulnus balsamicis fovere.

De pericranii itemque ipsius cranii curatione.

X. Ad ipsius autem cranii læsiones, si quæ forte contigerunt, quod attinet, variis illæ modis, nempe vel cadendo, pro projiciendo, vel cædendo, vel collidendo, vel & imprimendo fieri possunt. Ut proinde mirum haud sit, varia constitui a chirurgis adsolere percussionum cranii genera, propriis singula nominibus insignita. Cujusmodi nempe sunt 1. sedes, 2. contusio, 3. impressio, 4. effractura, 5. fissura, & denique 6. contrafissura, si scilicet altera parte fuerit ictus, & os altera fissum sit (a).

De cranii læsionibus.

XI. Factam in cranio læsionem aliquam esse, variæ res significant. Namque primo loco instituenda semper est curiosissima læsæ partis perlustratio. Deinde inquirendum est, num aliquanto vehementior fuerit percussio. Hinc adhibendum quoque specillum, sed circumspicte tamen, ne scilicet ipsum cerebrum forte lædatur. In explorandis calvariæ fissuris loco specillorum egregium sæpe usum habent calami scriptorii, ad instar *dentiscalpiorum* acuminati, siquidem his detegi calvariæ inæqualitas atque asperitas quam facillime possunt. Tametsi cavendum sollicite hic est, ne forte futuris decipiamur. Quando vero cranii

Quomodo calvarie læsio cognoscatur.

Heist. Chirurgica Tom. I.

N

fissu-

(a) Fuerunt quidem haud pauci, qui *contrafissuras* omnino negare voluerunt. Attamen non solum Hippocrates libro de vulneribus capitis, Celsus libro octavo Cap. 4. idemque Ægineta lib. VI. Cap. 90. eam quam planissime indicaverunt; verum etiam collega noster conjunctissimus, D. Wagnerus, Matheseos Professor, peculiari dissert. de *contrafissura*, gravibus rationibus & experimentis; itemque adhuc nuper, ut alios jam taceam, celebris chirurgus Argentoratensis, le Maire, in dissert. de *resonitu*, Argentorati impressa An. 1722. variis observationibus eam probarunt & extra dubitationem posuerunt.

fissuræ usque adeo subtiles sunt, ut nec visus nec specilli beneficio investigari queant, quum tamen ex ictus & malorum supervenientium vehementia fissuram aliquam subesse significant; aperire ipsum vulnus scalpello convenit, hinc *atramentum scriptorium* super os detersum inducere, idemque mox rursus linamentis detergere. Nigritiem enim continet, si quid forte fissum est. At si ne tunc quidem rima manifesta est, immittendum inter hominis vulnerati dentes corpus aliquod durum est, ut clavus ferreus, quod fortiter ipse mordeat. Simulatque enim morsus ejusmodi vehementior fridorem atque dolores excitaverit, fractam aut fissam calvariam fuisse judicare solent chirurgi. Similiter ubi natus cranii color periisse deprehenditur, indicio illud ipsum esse consuevit, cranium nequitum integrum perstitisse. Denique pro certissimis fere cranii disrupti signis reputanda sunt mala quæcunque graviora, vulnere supervenientia. Cujusmodi nimirum sunt, dolores vehementiores, vomitus, vertigo, capitis debilitas, auriumque tinnitus. Sed magis etiam certo cranii percussione inde colligere poterimus, si nempe vel per aures cruor exierit, sensus loquela atque ratio fere omnis interciderit, vel somnus etiam atque torpor continuus vulneratum prefferit. Quin & paucos post dies tenuior eademque mali odoris materia ex vulnere profluit. Denique circiter die septimo cutis ab osse resolvitur; ipsumque cranium, putredine vel carie accedente, usque adeo graviter aliquando corrumpitur, ut eo tandem exeso ipsa cerebri membrana rodatur, unde dolores acuti, spasmi, somnolentia, immobilitas, rigor, impotentia loquendi, apoplexia, ipsa denique mors insequantur. Cujus quidem calamitatis ex leviori quadam calvariae contusione seu fissura subortæ exempla passim apud chirurgicæ artis scriptores obvia sunt.

*Prognosis
horum vul-
nerum.*

XII. Quæ ipsa etiam atque etiam commonefacere nos debent, ut in ejusmodi vulnerum prognosi vel eventus prædictione paulo circumspectiores nos geramus, & in eis, licet principio levia videantur, certam curationem haud facile promittamus, ne mendacii argui queamus, dum promissa deinde servare non possimus. Ceterum peculiare quædam in promptu hic observationes sunt; quas probe perspectas habere illi præ primis debent, qui in istiusmodi capitis vulneribus dijudicandis haud facile aberrare voluerint. Sic enim servari difficulter admodum ii possunt, qui, dum calvariam fissam aut disruptam habent, lue simul venerea vel forti scorbuta laborant; vel & qui in ista cranii parte, quæ musculo temporali subjacet, vulnus aliquod accipiunt. Sic porro etiam in præcipiti fere sunt, in quorum cranio nigrities sese prodit; tum illi quoque graviter admodum periclitantur, quibus vel lingua nigra, eademque simul sicca, fissa, pustulisque obsita est; vel alvus nimium quantum fluida, propter accedentem videlicet diarrhæam aut dysenteriam; vel denique urina prorsus alba sive adinstar equinæ nimis turbida.

*Quomodo
cranii per-
cussiones cu-
randa sint.*

XIII. In curandis cranii percussione id ante omnia requirendum semper est, acuto, ne an retuso instrumento factæ ipsæ fuerint. Quoties igitur vulnus aliquod, acuto instrumento inflatum, in ipsam calvariam penetravit, linamentis carptis in prima deligatione impleri illud ipsum debet; quo nempe facilius sanguis conquiescat. In deligationibus subsequentibus detergenda semper probe est materia, eademque deterfa, mastichis, succini myrrhæve essentia, cum admixto nonnunquam rosarum melle, quamdiu vulneris conditio illud ipsum exigit, applicanda. (Vid. supra No. 4.) Ubi vero plaga cranium perripit, ipsumque adeo cerebrum læsit, sane gravius quidem periculum, sed idem tamen curandi, si modo vulnus sanabile, artificium esse consuevit. Præterquam quod hic major semper in expurgando a sanguine atque materia vulnere sollicitudo; in eodem autem deligando festinatio necessaria videatur.

XIV. Quod autem istiusmodi capitis læsio per instrumenta paulo retusiora, id est, per ictum aliquem, vel jactum, lapsum item ac glandem plumbeam facta fuit; tum nisi satis jam per se manifesta læsio est; locum læsum explorare atque investigare prius solertissime chirurgus debet.

Læsio capitis per instrumentum aliquod retusum facta.

XV. Detegi autem locus ejusmodi læsus quam commodissime solet, si scilicet ipsum vulnus, tumidum in primis ac molle deprehenditur, adusque ipsum os scalpello incidatur. Tametsi providendum hic simul illud est, ne scalpello violenter nimis in plagam immisso confractæ forsan cranii partes in ipsum cerebrum imprimantur.

Quomodo plaga investigari debeat.

XVI. Si qua autem ad detegendam calvariae noxam plaga quædam manu facienda est; tum commodissima fere illa est, quæ duabus transversis lineis crucis vel litteræ X figuram accipit, trium fere transversorum digitorum longitudine, quo scilicet a singulis procedentibus angulis subsecari cutis, & a cranio removeri queat. De hinc cranium a sanguine, si quis fertur, itemque ab aliis impuris rebus spongiæ subsidio purgandum est; resectis quatuor angulorum apicibus, & insertis mox cutem inter, & calvariam linamentis siccis, prodiducendis nimirum plagæ quatuor oris, percussione penitus exploranda, ipsa denique terebra, ubi opus fuerit, promptius applicanda. Sunt, qui lineis erga se invicem inclinantibus figuramque litteræ latinæ V vel græcæ Δ præ se ferentibus cutem incidunt. Sed commodiores tamen nonnunquam ex plagæ videntur esse, quæ secundum longitudinem tantum fiunt; sic enim in iis vulneribus, quæ juxta tempora sunt, præcaveri optime potest, ne fibræ musculi, qui tempora continent, discindantur. Denique chirurgorum alii præ reliquis aptam censent esse illam incisionem, quæ latinæ litteræ T figuram repræsentat. Sed quicquid tandem harum rerum sit, chirurgorum sane est, pro ipsius læsæ partis natura dispicere, quænam incisionis seu plagæ figura, non ad ipsam modo percussionem facilius detegendam, sed & vel maxime ad ultteriores noxas feliciter præcavendas, apta in primis sit atque accommodata.

Quomodo incidendum vulnus sit.

XVII. Adinvento jam istis rationibus loco calvariae læso, quicquid cruoris vel materiæ impuriore adest, spongiæ seu linamentorum adminiculo detegendum est. Si quæ ossium fracturæ seu particulæ a reliqua calvaria penitus resolutæ inveniuntur, tum istæ vel digito vel volsella quadam debent extrahi; atque ubi forte cum pericranio ope tenuis membranulæ adhuc cohærent, forcice præscindi. Quæ aliquanto arctius adhuc reliquis cranii partibus adhærent ossium fissuræ particulæ, istas reponere quam violenter extrahere satius videtur.

Quid post incisionem fieri debeat.

XVIII. Simulatque jam detecto cranio læsa ista vel contusa cranii pars immutati coloris subsidio detecta (No. 8.) in conspectum prodierit; tum lamella ista cranii exterior usque ad diploen pro cruore extrahendo, novisque vasis excitandis, crebrius perforari, medicamentisque balsamicis diligenter foveri debet. (No. 9.) Sicubi vero in deligationibus reliquis novæ jam eademque flavæ aut nigricantes maculæ sese produnt, locus, in quo ipsæ conspiciuntur, eadem prorsus ratione ac prudentia perforandus est. Siquidem istud mali genus curari promptius, quam perforationis ejusmodi subsidio haud consuevit.

Quomodo contusio tractanda.

XIX. Quoties fissura quædam in cranio facta esse animadvertitur, cui sine malis gravioribus maculæ albæ seu flavescences supervenerunt; longe optimum erit læsam istam capitis partem utrinque ad diploen perforare, medicamentisque balsamicis solerter fovere. Contra vero ubi gravia mala superveniunt, sanguinem ex ruptis venis atque arteriis interioribus in ipsum cerebrum exiisse demonstrant; qui, si nec venarum incisionibus, nec solventibus istis sacculis evocari aut digeri queat; trepanatio utique vel terebratio instituat necesse est.

Quomodo calvarie fissuræ curari debeant.

*Veterum has
curandi mos.*

XX. Equidem in ejusmodi calvariae fissuris vel contusionibus, quæ sine insecutis malis gravioribus erant, *scalpris* peculiaribus, iisdemque vel lunatis, (Tab. VII. fig. 3.) vel planis, (fig. 4.) vel denique acuminatis (fig. 5.) lamellam superiorem usque ad diploen medici antiquiores abradebant. Quam curandi rationem tametsi & a recentiorum nonnullis hodie num fervari probe meminerim, perforationi tamen superius commendatæ, utpote longe commodiori, haud immerito postponendam existimo.

De calvariae impressione.

*De calvariae
impressioni-
bus & fra-
cturis.*

XXI. Evenire nonnunquam, præsertim in *junioribus* atque *infantibus*, ad- solet, ut quasi vas aliquod stanneum vel cupreum, externa quadam vi, hoc est, lapsu vel ictu, calvaria sine fractura manifesta *imprimatur*; vel saltem ita frangatur, ut propter flexilitatem suam cum reliquis ossium calvariae partibus plerisque firmiter adhuc cohæreat. Contra vero in adultioribus comprimi calvaria, utpote rigidior, vix ac ne vix quidem unquam potest; quin partes læsæ disrumpantur. Quæ ipsæ cranii læsiones *fracturæ* dici in medicorum scholis solent: quibus ipsæ simul cerebri partes comprimuntur, actionesque ejus & usus perturbantur.

*Mala super-
venientia.*

XXII. Atque hinc simul, meo quidem judicio, liquet, haud minus gravia ex his, quam ex hætenus descriptis cranii læsionibus suboriri mala debere: ut hæc ipsa pro mitiori graviorique impressione, vel minus magis gravia aut periculosa, quin & prorsus quandoque insanabilia esse consueverunt. Atque id magis etiam ideo, quia in istiusmodi læsionibus fere semper etiam vasa quædam sanguifera interna perrumpuntur, quæ sanguinem in ipsum cerebrum emittunt, unde sic gravissima quæque mala sequantur, necesse est.

*Cranii fra-
ctura facile
cognoscitur.*

XXIII. *Fractum autem sic esse atque impressum cranium*, vel 1. ipso adspe- ctu cognoscitur, vel 2. tactu, vel 3. ex læsionis causa, vel denique 4. ex ipsis malis supervenientibus. Et sane cranii fracturæ vel impressiones longe plerum- que facilius, quam subtiliores fissuræ pervestigantur. Valde vero periculosam vel & prorsus lethiferam cranii vulnerationem aliquam esse, id ex prædictis ra- tionibus quam promptissime colligitur.

*Quomodo cu-
retur.*

XXIV. In hujusce mali curatione prospiciendum in primis illud est, ut omne illud, a quo cerebrum urgetur, sive os, quod desedit, rursus elevetur atque in pristinum locum restituatur, si quando illud cum reliquis calvariae os- sibus adhuc cohæret. Si quid enim dissolutum ab osse reliquo deprehenditur, in primis si id ipsum cerebrum quasi aculeis pungit, tum quicquid harum parti- cularum est, quam citissime velim eximatur.

*Impressio
cranii levior
quomodo tra-
ctanda in in-
fantibus.*

XXV. Attamen si quæ forte leviores factæ sunt in infantibus capitis im- pressionibus, absque malis gravioribus accidentibus; satius omnino videtur absti- nere a violentioribus impressæ calvariae restituendæ artificiis; læsamque capitis partem, pro attenuandis contusionibus, vel sacculis medicis, in vino coctis, digerentibus fovere; vel spiritu vini calido, aut spiritu vini camphorato; vel denique in adhuc levioribus emplastro quodam digerente; cujusmodi est de me- liloto sive de betonica; ita enim his remediis curari impressiones mitiores haud raro consueverunt, ut nihil mali inde persentiscant infantes.

*Quomodo pe-
ior cranii*

XXVI. Econtrario ubi graviora mala adsunt in *infantibus*, calvariae istius- modi impressæ *elevatio* sive restitutio his fere modis peragitur. Nempe eorum aliquod emplastro (a) quam maxime glutinoso illitum funiculisque firmioribus

(a) Emplastrum ejusmodi parari commodissime poterit ex pice, resina, colophonio, & gummi elemi. HILDAN. Cent. II. Obs. V.

instructum, derasis capillis, læsæ capitis parti & calefactum quidem firmiter *impressio cu-*
injicitur, interjectaque morula quadam, ut tanto firmitus adhæreat, apprehen-
fis funiculis fortiter retrahitur, (Tab. VII. fig. 6.) atque ita emplastrum una
cum ipso cranio rursus elevatur. Quod nisi prima statim vice successit, idem
repetendum identidem erit. Sio enim, quicquid forte ossium defedit, felicissi-
me quandoque restituitur. Interdum etiam admota capita *cucurbitula* magna ad
compressam calvariæ partem rursus diducendam insigniter proficit; in primis
ubi os atque nares continentur, ut compresso spiritu diductum cerebrum defi-
dentem simul cranii partem reprimat. Quod si vero nec in emplastro, nec in
cucurbitula auxilium esse deprehenditur, necessarium utique est, terebram ali-
quam (Tab. VII. fig. 7. lit. B.) vel aliam ejusdem generis, compressæ cranii
parti, sed remota tamen prius cute & cranii membranula, leniter intorquere,
eandemque sic, retracta scilicet terebra, reponere.

XXVII. Quoties autem vel in adultis vel & in junioribus etiam sic im-
pressa calvaria fuit, ut ossa prorsus diffracta reperiantur; reponendum protinus
est, quicquid defederat. Sunt, qui *pulverem sternutatorium* ad reponenda, per
ipsius cerebri distensionem, calvariæ ossa mirum quantum vehementem esse sta-
tuunt. Ego vero, propter gravia ista, quæ provenire hic facile possunt, in-
commoda, istud medicamenti genus haud satis tutum censeo, quod commen-
dari vulneratis queat. Igitur veniendum potius ad *elevatoria* est (Tab. VII.
fig. 7. lit. C. item fi. 8.) dummodo rimula adfuerit, cui ferramentum illud
inferi aliquo modo possit. Sicubi vero nullum prorsus foraminulum advertitur,
admovendæ protinus terebræ sunt (fig. 7. litt. B.) aliave similis, quarum ad-
miniculo pars impressa restituatur. Interim fieri semper prius & plaga quædam
debet, (N. 15.) pro cute scilicet diducenda, & instrumenti acutioris ope
(fig. 2. vel 7. litt. A.) foraminulum aliquod, pro terebra nimirum ossi faci-
lius intorquenda.

XXVIII. Ceterum quando ferramenta ista elevatoria (fig. 7. & 8.) sic o-
mnino comparata sunt, ut, quoties vicinæ ac contiguæ cranii partes vel fra-
ctæ simul vel saltem imbecilliores sunt, applicari sine periculo, id est, sine
contiguorum ossium depressione, nequeant. Visum non sine ratione medicis
antiquioribus fuit, aliud quoddam elevatorium, quod tripes vocant, excogita-
re: (Tab. VII. fig. 12.) quod duplo majus fere sit, quam hic delineatum
est. Cujus pedes AAA pro re nata nunc longius nunc proprius a se invicem
diduci possunt. Applicationis vero modus hic est: Nempe ferramentum hoc
capiti sic imponitur, ut pedes ejus super integras calvariæ partes figantur;
mox terebra BC per continuam ipsius ansæ DD conversionem depressæ capitis
parti, facto prius per subulam (fig. 2.) foraminulo, sensim sensimque intor-
quetur. Hinc ipsa illa terebra intorta per cochleam EE una cum ipsa calvaria
depressa tantisper elevatur, dum hæc in situm pristinum fuerit restituta: prou-
ti quidem isthæc singula conspici luculentius possunt Tab. VII. fig. 13. Si qua
vero apertura inter partes cranii distractas obvia fuerit, melius adhuc erit, re-
moto terebræ mucrone ferramentum elevatorium G per cochleam H circa lit-
tera F. fig. 12. inserere, hujusdemque subsidio calvariam depressam, ut modo,
docuimus, rite reponere.

XXIX. Aliud hujusmodi ferramentum elevatorium, idemque haud incom-
modum, sed constructu tamen longe facilius descriptum, ab HILDANO re-
perimus Cent. II. Obs. 4. Cujus ad similitudinem constructum illud est, quod
Tab. VII. fig. 14. delineatum nos dedimus. Scilicet adesse hic itidem terebra
A, nec non uncus (fig. 15.) aliquis debent, quorum & hic & ista immitti
prius in depressam capitis partem debent, trajectoque dein veste BC contine-
ri.

*Cranii fra-
ctura quomo-
do tractanda
sit.*

*Peculiare
quoddam ele-
vatorii tri-
podis genus.*

*HILDANI
elevatorium.*

ri. Dehinc lamella D parti capitis integræ, sed subjectis tamen spleniis, ne dolores moveat, superimponitur, elevataque vectis extrema parte B cranium depresso leniter attollitur. Circa alteram vectis partem C commissura quædam conspicitur ad inclinandam scilicet, pro re nata capitisque convexitate, lamellam D, quæ proinde ipsa etiam cochleæ E subsidio nunc attolli potest, nunc deprimi. Ceterum haud abs re fuerit, paulo longiorem, si lubet, isto, quem nos delineavimus, vectem adhibere; namque sic & vehementius & commodius attolli depresso cranium poterit.

*Peculiaris
quædam fra-
ctas cranii
particulas
eximendi ra-
tio.*

XXX. Quod si autem porro impressa illa cranii pars a reliquo cranio prorsus resoluta usque adeo alte defidet, ut hætenus expositis artificiis neque reponi apte, neque extrahi possit; necessarium utique videtur, calvariæ partem integram, quæ juxta est, modioli sive *trepanationis*, ut vulgo vocant, beneficio perforare, interjectamque ossis partem serra quadam subtiliori (fig. 9.) quousque illud tutum videtur, prope dissecare, penitusque dein idoneo scalpro (fig. 10.) malleoque plumbeo (fig. 11.) adhibitis rescindere. Facto enim hujuscemodi foramine non admoveri solum ferramenta, sed eximi quoque partes depressæ commodius poterunt. Quanquam rarius evenire ejusmodi casus solent, in quibus posterior hæc curationis ratio, utpote nimis operosa, magnopere necessaria sit.

*Quomodo
pars restitu-
ta protegen-
da sit.*

XXXI. Repositis jam, quæ antea defecerant, calvariæ partibus, præcavendum solertissime semper est, ne, postquam restitutæ jam sunt, denuo illæ deprimantur. Igitur vulnerati hominis caput sic deponendum est, ut in partem integram inclinet; parte vulnerata sursum spectante: Deinde pars capitis læsa per lamellam aliquam orichalceam, cupream, ferream, similemque aliam diligenter præmunienda: vulnere interim secundum superius constitutas leges tractato.

Explicatio Tabulæ septimæ.

Fig. 1. *Oculus vitreus*, vel argenteus, eleganter pictus, qualis, naturali perdito; orbitæ immitti potest.

Fig. 2. *Subula* sive instrumentum acutum, perforandæ cranii lamellæ exteriori accommodatum.

Fig. 3. 4. 5. *Varia scalpra* sive ferramentorum genera, quibus deradi cranium atque ossa reliqua subinde consueverunt.

Fig. 6. demonstrat, qua ratione *calvaria infantum impressa* per emplastrum elevanda ac reponenda sit.

Fig. 7. lit. A. *ferramentum* acuminatum quadrangulare, pro perforanda cranii lamella. Litt. B. *tereбра*, itemque litt. C. *elevatorium* pro restituendis cranii ossibus defidentibus.

Fig. 8. *Elevatorium* aliud iisdem usibus accommodatum.

Fig. 9. *Serra* quædam minuta; & fig. 10. *scalper* aliquis minutus, quorum non hic solum, sed ista quoque manubrio sive capulo instrumenti fig. 3. delineati intorqueri possunt.

Fig. 11. *Malleus ligneus*, cujus caput plumbo adimpletum est.

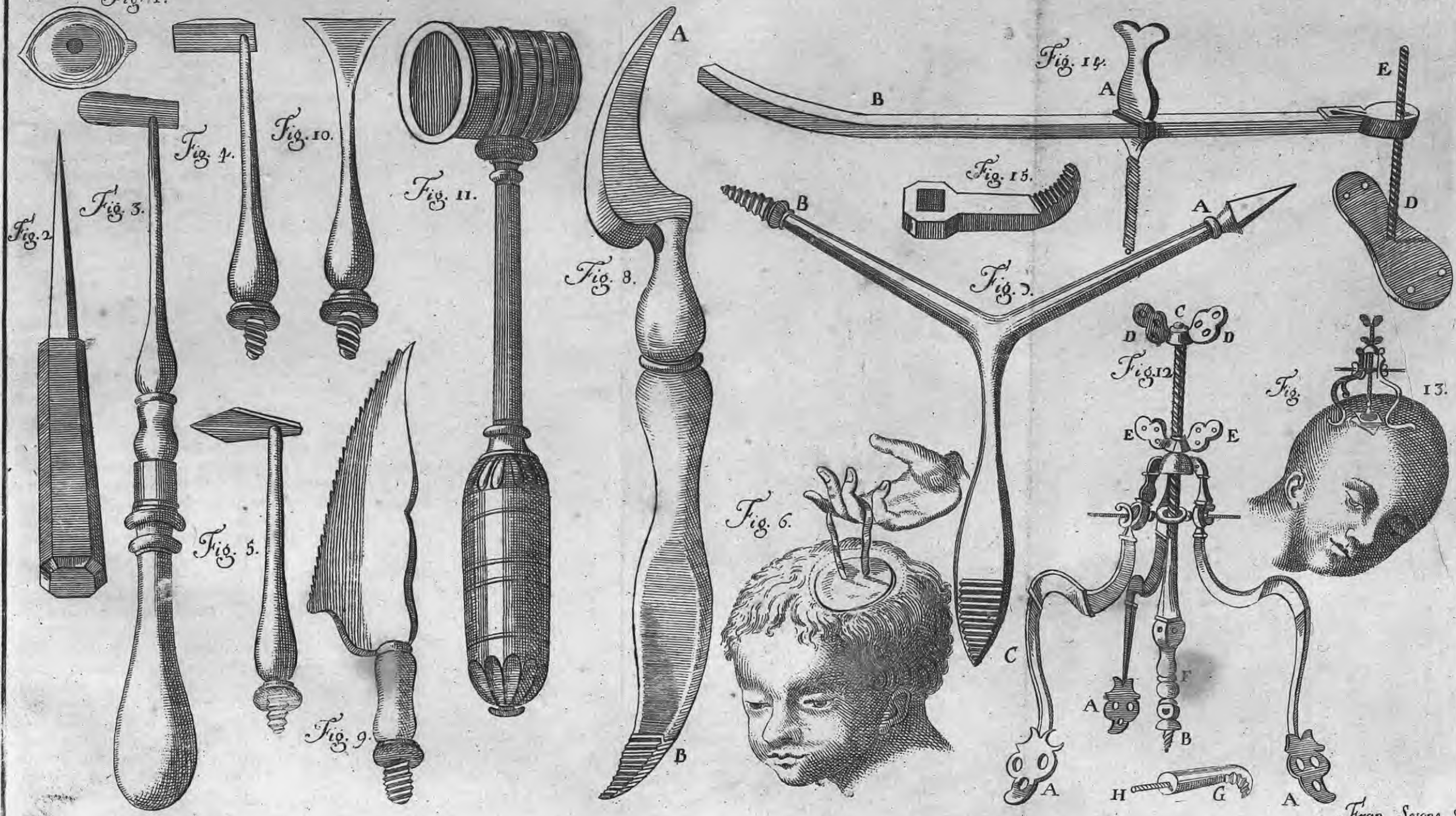
Fig. 12. *Elevatorium tripes* pro reponendis ossibus calvariæ diffractis ac defidentibus. Vid. supra N. 28.

Fig. 13. ostendit, quomodo instrumentum illud capiti admovendum sit.

Fig. 14. *HILDANI* *elevatorium*. Vide supra N. 29.

Fig. 15. *Hamulus* ad ipsum illud *elevatorium* pertinens.

Quomodo sanguis effusus ex calvaria educendus sit.

XXXII. In modo dictis cranii læsionibus, id est, contusionibus, fissuris, ^{Quid mali} impressionibus & fracturis venulæ quædam vel arteriolæ intus in ipsa cerebri ^{excitet mis-} membrana haud raro perrumpuntur. Ex his emissus sanguis, ubi paulo copio- ^{sus in cere-} ^{brum cruor.} ^{Quorsum} ^{inter} ^{est} ^{quædam} ^{arteria} ^{intus} ^{disrumpitur} ^{ossibus} ^{calvaria} ^{externis} ^{plane} ^{integris} ^{permanentibus.}

XXXIII. In istiusmodi læsionibus capitis singulis cruor vel cranium inter ^{Quorsum} ac duram matrem; vel duram inter ac piam matrem; vel piam matrem inter ^{sanguis ef-} ac cerebrum; vel denique in ipsos cerebri sinus effunditur. Quæ mala tamen ^{fundatur.} singula valde periculosa sunt, hoc tamen magis semper solent esse gravia atque periculosa, quo profundius sanguinis hæret.

periculosa , quo profundius sanguinis hæret .
XXXIV. Missum intus in calvariam aliquid cruoris fuisse , haud obscure colligitur ex malorum accedentium vehementia ; hoc est , inde si vulneratus quasi sine sensu , motu atque mente procumbit ; si sanguis ex ore , aure vel naribus exit ; si oculi rubent ac tument ; si vomitus insequitur , & quæ sunt hujusmodi . Quin & malis istis sensim jam sese remittentibus , tametsi ad se rediisse vulnerati videantur , insignem tamen ipsi capitis gravitatem , somnolentiam , vertiginem , oculorum caliginem , spasmos , & si quid aliud hujus generis est , persentiscunt . Et sane quoties sanguinis illa in capite profusio paulo major est , ipsumque forte cerebellum urget ; actutum exspirare vulnerati consueverunt . Quoties vero non ita magna cruoris copia vel saltem alio potius quam in ipsum cerebellum effusa est ; vita quidem remanet , sed tamen superius recensita mala insequuntur . Interdum hæc non nisi lente superveniunt , hominumque non paucos , qui leviter in speciem vulnerati fuerant , præter omnem spem atque opinionem conficiunt . Igitur in vehementioribus capitis concussionibus , quo demum cunque modo ipsæ contigerint , cavendum solerter chirurgis est , ut supra jam monuimus , ne levius adesse periculum existiment , neve negligentia sua vulneratum interimant . Ceterum simulatque capitis aliquam percussionem mala quædam vehementia insequuntur , sanguinem intus in cerebrum aut cerebellum exiisse indicant ; sive jam vulnus aliquod externum adsit , sive prorsus absit .

adlit, live prorsus ablit.

XXXV. Quod si post vehementiorem capitis ictum sive collisionem, nulla nec in cranio fissura vel contrafissura, nec in tegumentis externis læsio invenitur, difficile profecto judicatu est, in quam capitis parte sanguis effusus hæreat. Igitur longe optimum hic videtur, 1. *quicquid capillorum in capite est, adhibita novacula, penitus deradere*, atque ita oculis & digitis læsam capitis partem investigare. *Si quis enim locus mollior est ac tumet, vel ab intus hærente sanguine rubet*, hunc sane læsum esse cruoremque continere colligendum est. Prodest hic nonnunquam, illos etiam in consilium adhibere, qui, dum facta vulneratio fuit, præsentibus adfuerunt. Siquidem hi, qua parte percussum caput sit, indicare sæpe haud difficulter poterunt. Quod si vero nec ista ratione in-

*Quomodo si-
ne læsione
externa dete-
gi possit
locus, in
quo sanguis
hæret.*

veniri læsus capitis locus potest , 2. *involvi caput derafum integrum emplastro quodam emolliente , ut de meliloto hujusdemque generis alio calido debet* , superimpositis facculis medicis probe calidis . Quibus cum emplastro post aliquot horas resolutis , rubor aliquis vel tumor ac mollities sæpissime vulneratam capitis partem haud obscure demonstrabit . 3. Interdum læsa capitis pars ab ipsis hominibus *vulneratis* , absque sensu licet jacentibus , *manu ad caput identidem admota* significatur . 4. Si qua forte alterutrum corporis latus in hominibus vulneratis absque motu sensuque riget aut immobile est , tum illud , contra quam vulgus existimat , indicio est , sanguinem effusum in eo capitis latere , quod integrum adhuc atque mobile est , delitescere (a) . Ubi vero in ipsa cute vulnus aliquod conspicitur , incidi illud ipsum atque ampliari tantisper debet , dum ipsa cranii læsio , id est contusio , fissura , contrafissura , aut fractura in conspectum prodierit .

Quomodo
percutta ca-
pitis pars
tractari de-
beat.

XXXVI. Adinvento jam istis modis vulnerati cranii loco , primum ac palmarium est , ut cruorem intus hærentem quam citissime ejiciamus , ne scilicet vulneratus in discrimen vitæ adducatur . Alterum est , ut læsam istam capitis partem diligenter expurgemus , hærentesque forte ossium festucas sive particulas caute vel restituamus , vel eximamus . Quanquam autem in chirurgicæ professoribus haud defunt , qui in hoc educendi sanguinis negotio statim ad *trepanationem* sive modiolum sese accingunt ; tamen quum & arduum sit vel periculosum hoc artificium (b) , & vulneratorum non pauci sine eo sæpe servari possint atque soleant , sane ad modiolum sive terebram , nisi si necessitas urgeat , neutiquam veniendum est . Quocirca tentandum prius semper est , num digeri forte medicamentorum digerentium ac resolventium adminiculo sanguis effusus queat .

Quomodo
sanguis in-
spissatus di-
geri debeat.

XXXVII. Igitur 1. *detrahi sanguinis vulnerato per venas & largiter quidem* pro viribus corporis debet . Sic enim venæ atque arteriæ languescunt , nullumque amplius sanguinem in cerebrum effundunt . 2. Dehinc *aptum aliquod , sed idem tamen aliquanto vehementius medicamentum purgans ingeri debet* , quo scilicet humores supervacui a capite depellantur . Quam ob causam haud incommodum quoque est , clysteres fortiores sive acriores applicare . 3. Tum caput derafum emplastro de betonica facculisque medicis in vino decoctis solertissime fovendum est . 4. Porro sal quoddam volatile , spiritus salis ammoniaci , vel spiritus C. C. naribus vulneratorum identidem admoventi poterunt , ut his ipsis , si fieri possit , excitentur , (præsertim cum aliquando ex terrore animo quasi derelicti decumbant) ac deinde ut his ipsis inspissatus sanguis facilius resolvatur . Denique 5. commodissimum hic videtur , sorbitiones calidiores vel ex thea , vel betonica , salvia , rosmarino , lavendulæ floribus , ligno sassafras hisdemque similibus decoctas identidem propinare , Siquidem per has insigniter dilui sanguis ac digeri solet .

Sanguinis
detractio
itemque alvi
ductio idem-
idem repe-
tenda .

XXXVIII. Hactenus proposita quando mox effectum desideratum non præstant , iterum iterumque in curandis ejusmodi vulneratis repetenda sunt : atque id ipsum etiam tum , quando mala pristina sensim sensimque ista ratione imminuta deprehenduntur , Quanquam enim frequentior sanguinis missio & reliqua hæc curandi ratio aliena videri plerisque nostratium adsolet ; tamen dici vix potest , quam insignem in resolvendo & in venas revocando cruore usum præstare soleat . Simulatque igitur paulo mitius atque commodius sese habere post primum harum rerum usum vulnerati cœperint , longe optimum erit , san-
gui-

(a) Vid. MORGAGNI *Advers. Anatom. VI.* & *Dissert. de Resonatu* , Argentorati 1722. edita , pag. 23.

(b) Vid. BOHNII *Dissert. de trepanationis difficultatibus* .

guinem iterum ac tertio, pro re nata, mittere, præsertim si juvenis est, aut robustus, vulneratumque interim ceteris supra commendatis medicamentis diligentissime fovere; donec malum omne depulsum sit.

XXXIX. Ubi vero nec istis artificiis vel medicamentis restitui vulneratus potest, dum scilicet mala ista supervenientia parum aut nihil imminui, quin imo augeri subinde animadvertuntur; consuli profecto vulneratis alia ratione haud potest, quam si calvaria modiolis adjuncto, sed circumspicte tamen, circa partem læsam perforatur, atque ita caput ab intus collecto sanguine diligenter expurgatur. Quin imo ubi læsa cranii pars detegi certe haud potest, hinc inde perforari illud ipsum debet, donec scilicet illa pars inveniatur, quæ læsionem aut cruorem continet. Qua autem ratione institui *trepanatio* debeat, factumque vulnus rite glutinari, id quidem prolixius expositum est in altera chirurgicæ nostræ parte, utpote in qua de chirurgorum operationibus sive actionibus ex instituto differuimus.

Nonnunquam trepanatio necessaria est.

XL. Si qui vero sint, qui percussionum capitis paulo graviorum exempla varia cognoscere desiderant, ii magnopere velim consulant HIPPOCRATEM *de capitis vulneribus cum Arantii & Pavvi commentariis*, itemque CELSUM, ubi de eodem agit argumento. Præterea BERENGARIUM *de fractura cranii*, SCVLTETUM in *observationibus* I ad 23. HILDANUM in *observ. var.* SCHVLZIVM in, *de capite læso*, libello, BELLOSTIVM in *chirurgo nosocom.* WOYTIVM & WALTHERVM *de capitis vulneribus*, & quamplurimos alios: cum primis vero etiam recentissimos scriptores, nimirum ROHAVLTIVM peculiari libro gallice conscripto de capitis vulneribus (a), & DRANIVM (Le Dran) in *observationibus* suis chirurgicis.

De capitis vulneribus scriptores præcipui.

C A P. XV.

De Contusionibus sive collisis vulneribus.

I. **C**ontusionem seu vexatam, ut cum CELSO loquar (b), appellare sole-
mus quamcunque corporis humani læsionem istiusmodi, quæ per instrumenta sive tela obtusa sive retusa infligitur. Et vero quum innumeræ hic venulæ, arteriolæ atque fibrillæ collidi ac perrumpi consueverunt; fane si penitus singula perpendimus, contusio nihil fere aliud quam vulnorum minutissimorum innumerorum congeries est. Græci *Ecchymosin* haud incommode vocarunt, & CELSVS etiam vulnus collisum Lib. V. c. 26.

Quid sit contusio.

II. Contusionum varia constitui possunt genera: 1. quædam enim velut *simplices* tantum sunt, dum scilicet non nisi partes molles atque externæ perrumpuntur: quædam quasi *duplices* sive *compositæ*, dum scilicet internæ simul vel & ossæ partes diffinguntur. 2. De hinc contusionum aliæ leviores sunt, aliæ graviores, aliæ prorsus periculosæ; pro causarum videlicet, partiumque læsarum conditione. 3. denique, quod mirum videri poterat, quædam contusiones ita comparatæ sunt, ut integris partibus externis, interiores graviter admodum affectæ sint atque perruptæ. Experientia enim pridem docuit, posse quandoque homines in capite, pectore ac ventre, baculo, aliisque corporibus obtusis, imo vel solius etiam manus adjuncto, interdum ita percuti, ut

Contusiones quoduplices sint.

Heisteri Chirurgicæ Tom. I.

O

quam

(a) *Traité des Playes de Tête*. 4. a Turin. 1720.

(b) *Libr. VII. Cap. I.*

quam citissime expirent, licet externe quandoque nullum vestigium appareat (a).

*Contusionis
causae quae
sunt.*

III. Contusiones fieri ut plurimum solent 1. ictu, impulsu atque jactu, vel & instrumentis quibuscunque retusis, fustibus puta, tignis, lapidibusque paulo vehementius corpori admotis. Similiter 2. contusiones fiunt, si quis in lapidem similique aliud corpus durum impingit aut prolabitur. Denique 3. contusiones contingant necesse est, quoties corporis nostri membra inter januas, prela, cochleas, rotas molares constringuntur vel comprimuntur. Namque hac ratione vel penitus disrumpuntur venae atque arteriae, vel saltem sanguis violenter ex iisdem exprimitur.

*Quid fiat in
partium
mollium
contusioni-
bus.*

IV. Simulatque igitur *rupta per contusionem venula atque fibrilla* fuerunt, abesse vix potest, quin sanguis alique id genus humores intus ex iisdem exeant, variasque proin obstructions, corruptiones, inflammationes, ulcera item aut gangrænam, vel &, pro læsæ partis ipsiusque causæ natura, quamplurimas noxas alias ipsamque adeo mortem concitent. Quoties in exterioribus contusionibus cutis integra remansit, hærens subter illam sanguis stagnans concrevit, *sugillationem* aliquam movet, sive, quod perinde est, ruborem, livorem nigroremque in exteriori cute excitat. Unde gravia plerumque mala, ossiumque, si quæ forte juxta sunt, caries suboriuntur.

*Quid fiat os-
sibus in con-
tusione læsis.*

V. *Ubi contusio ad ipsa ossa penetravit*, tum 1. læso perioestio eadem profus mala superveniunt, quæ læso in capitis vulneribus pericranio supervenire antea diximus. Ubi vero 2. diffracta simul ossa fuerunt, facile apparet, eadem obtingere debere mala, quæ post diffracta alia ossa obtingere consueverunt; at si læsio in capitis ossibus, eadem mala sequuntur, quæ capitibus præcedentibus exposuimus. Denique 3. *ubi læsa ossium medulla* fuit, sive jam fractum ipsum os fuerit, sive integrum manserit, gravissima utplurimum etiam incommoda insequuntur. Etenim emissus ex medullæ venis atque arteriis cruor, quum extrahi difficulter queat, sensim corrumpitur, arrosisque simul ossibus, cariem ulcera, fistulasque insanabiles movet: quibus non nisi membrorum amputatione succurritur. Siquidem ossium medullæ eadem fere in istiusmodi casibus conditio est, quæ cerebri esse consuevit in læsionibus cranii.

*Quid fiat
juncturis &
musculis in
contusione
ruptis.*

VI. Quoties *ossium junctura collisæ sunt*, insignes plerumque dolores atque inflammationes, convulsiones item atque gangræna & sphacelus, nec non membrorum rigor & caries moventur. Idem prorsus contingere solet, dum forte *musculi* quidam disrupti fuerunt. Ubi autem *partes quædam interiores* collisæ per contusionem sunt, quam maxime varia eademque, pro partium læsarum ipsiusque læsionis indole, periculosa supervenire solent incommoda. Cujusmodi quidem sunt inflammationes, venarum disrptiones, sanguinis profusiones atque stagnationes, corruptiones, gangræna, suppurationes, partium vexatarum distensiones, &, quæ has confestim sæpius subsequitur, mors. Si qua gravior *capitis* præsertim facta contusio fuit, sensus plerumque obtunduntur, membra singula rigore atque spasmodis urgentur, maturrimaque semper fere mors insequitur: ceu patet ex iis, quæ supra de capitis vulneribus exposita fuerunt. Quod si vero *pectus* graviter vexatum aut contusum est, spirandi difficultas inde provenit, cruor per os ejicitur, animus subinde deficit, pulmones inflammantur atque exulcerantur, sæpiusque citissima mors supervenit, vel saltem phthisis aut tabes aliqua, quæ tamen mortem lente adducit. Similiter ubi circa *ventrem* sive *abdomen* contusio quædam vehementior accidit, abesse vix solet, quin vomitus cruentus, inflammationes, gangræna suppurationesque viscerum, atque adeo,

(a) Vid. BOHN. de vulner. lethal. Sect. I. Cap. I. mihi pag. 12. & 14. idem de offic. med. dupl. I. 2. Cap. 4.

adeo , vexatis nimirum partibus nobilioribus , ipsa tandem mors superveniant . Si qua autem porro interior pars aliqua , vena præſertim vel arteria penitus diſrupta fuit , mirum non eſt , ſi ſine vulnere externo protinus homines iſtiusmodi intermorianſur (a) . Denique ſi *oculus* graviter vexatus vel contuſus eſt , graves , ut plurimum tumores atque inflammationes ſuboriuntur , quin imo oculi prorſus obcæcantur .

VII. *Explorari autem vexata ſive contuſiones* quam commodiſſime poſſunt 1. vel *ipſo adſpectu* , ſicubi ſcilicet exteriores partes contuſionem paſſæ fuerunt: ſcilicet tumores ſubnaſcuntur , coloresque inuſitati , dum læſa pars primo ruborem vel nigrorem contrahat , iisdemque mutatis , livida , flava , viridis , mox nigricans iterum appareat . Qui ipſi tamen colores , niſi vehementior facta contuſio fuit , ſponte ſua tandem evaneſcunt . 2. Quoties viſum vexata ſubterfugiunt , *tactu* vel *contrectatione* investiganda ſunt ; namque nimia membrorum mollities intuſque effuſi ſanguinis agitatio vel ſtrepitus , qua parte colliſum aliquid ſit , haud obſcure ſignificant . Atque idem prorſus 3. faciunt *dolores atque rigor* partium contuſarum . Denique 4. haud prorſus incerta contuſionis indicia deſumi poſſe videntur ex læſionis & *instrumento* & *modo* ſeu *vehementia* . Sed quæ tandem partes interiores per contuſionem læſæ fuerint , id quidem cum ex ipſius contuſionis loco , tum & vel maxime ex malis accidentibus , impeditiſque aut prorſus turbatis membrorum actionibus , divinandum ſtatuendumque eſt .

Vexata quomodo inveniantur.

VIII. Equidem quæ ad *contuſionum prognofin* aut eventus earum dijudicationem ſpectant ; luculenta jam tum maximam partem ex iis ſunt , quæ de ipſarum conditione vel effectibus hætenus exponuimus . Interim haud abs re fuerint unam atque alteram regulam hic ſubjicere . Scilicet contuſiones aliquanto leviores parum aut nihil incommodi atque periculi movent , præterquam quod cutem exteriorē lividam reddant ac nigricantem . Sed nec iſta quidem longinqua deformitas eſt ; ſiquidem hærentes ſub cute cruores quaſi ſponte ſua mox rurfus evaneſcunt . Quod ſi vero copioſior eſt , propter contuſionem graviorem , collectus in carne cruor ; degenerare iſ facile in abſceſſum aliquem vel ipſam gangrænā aut ſphacelum poteſt . Partium internarum contuſio mirum quantum periculofa plerumque eſt atque hoc magis ſemper lethifera , quo gravior contuſio quoque major partium contuſarum nobilitas & ad vitam neceſſitas . Niſi enim ſubita mors adfuerit , inſequi tamen ſemper iſtiusmodi inflammationes internæque ſuppurationes adſolent , quæ vulneratum iſtiusmodi hominem vel brevi vel ſenſim ſenſimque conficiunt . Denique offium , in primis vero ipſorum medullæ , juncturarum & ligamentorum in vexatis læſiones etiam atque etiam periculofas , proindeque calvariæ contuſionem præ reliquis ſæpe ob cerebri viciniam lethiferam eſſe , ſupra jam tum admonuimus prolixèque demonſtravimus .

De contuſionum prognofis.

IX. *In vexatorum ſive contuſionum curatione omni illud proſpiciendum ſemper eſt* , tum ut ſuffuſi iidemque inſpiſſati humores digerantur , tum & vel maxime , ne forte ſuppuratio vel gangræna ſuperveniant . Ac leviores quidem contuſiones variis curari modis poſſunt atque ſolent . Quoties enim exempli cauſa tumor aliquis in fronte ſubortus ex lapſu fuit , ut pueris ſæpe contingere ſolet , longe optimum erit vel calidum vinum , ſpiritus vini , ſpiritus vini camphoratum ,

De contuſionum leviorum ſanatione.

(a) Sic exempli cauſa An. 1726. in vicino Helmiſtadienſibus pago puer , qui a ludi magiſtro non niſi bacillo quodam tenuiori , ſed paulo tamen vehementius verberatus , paucis diebus poſt exſpiraverat . Qui quum incideretur , abdominis viſcera graviter contuſa & lacerata reperiēbantur . Alium poſtea puerum incidi , ubi poſt vim externe illatam , hepar medium omnino diſſectum reperiēbatur , quamvis externe nulla prorſus læſio conſpiceretur . Conf. BOHN. loca folio præced. citata .

raturum, aquam Reginae Hungariae cum linteolis superimponere: vel aquam frigidam, itemque acetum, quibus admisceri nonnunquam salis quidpiam potest, identidem supra dare. Sed digeri quoque tumores istiusmodi leviores haud incommode possunt, sicubi cultro quodam ampliori vel nummo etiam grandiori supra deligato gnaviter comprimantur. Tenuioris conditionis homines in tenuissimo medicamento auxilium, neque id prorsus infelicitate quaerunt, dum scilicet pro abigendis ejusmodi tumoribus aut vexatis urinam recentem, calidam, cum linteolis laesae corporis parti applicant.

*De contusio-
num gravio-
rum curatio-
ne.*

X. Ubi paulo graviores factae contusiones sunt, scordium, fabina, abrotanum, eademque vel seorsim, vel junctim etiam in vino vel aqua salsa decoquantur, probeque calida cum linteolis sacculisque medicis identidem super parte laesa deligantur. Sapo venetus in urina vinove decoctus, atque sic panniculorum spongiae subsidio laesae parti applicatus, ad digerendum cruorem intus haerentem haud parum vehemens est. Quanquam memorari etiam jure suo hic debeant aqua calcis cum admixto spiritu vini camphorato, vel acetum lithargyrisatum, item acetum cum semine carvi coctum, utpote quoque singulorum egregiam esse adversus vexata efficaciam, ipso rerum usu dicimus, si modo saepius calide imponuntur.

*De contusio-
num gravif-
simarum cu-
ratione.*

XI. Si qua vero mox ita gravia & periculosa reperiuntur vexata, ut nimia cruoris stagnantis copia digeri nullo modo queat; sed potius gangraenae jam opportuna sit, necessarium utique videtur *cum in parte laesa crebro alte quidem scalpello incidere*, vel, ut vulgo loqui amant, *scarificare*. Sic enim non sanguis solum effusus atque stagnans ejicitur, sed quam maxime gravia etiam mala, cujusmodi quidem suppurationes & gangraenae sunt, felicissime praeventur.

*Curatio ulte-
rior.*

XII. His rite sic confectis, necesse est *fomenta quadam digerentia* diligenter adhibere, sacculos item ex herbis resolventibus, supra (Cap. XIV. N. 10.) descriptos probeque in vino coctos; vel & sequentia:

℞. Rad. bryoniae ℥ii. vel ℥iij.

Herbae fabinae, scordii,

abrotani,

arboris vitae sive thuyae, vel

absinthii aa. Mij.

Singula ista minutim dissecantur, affusisque vini circiter libris duabus per horae quadrantem probe decocta per panniculum aliquod laneum percolantur. Dehinc saponis veneti vel hispani aliquot unciae decocto huic probe calido admiscuntur, complicatique panniculi linei ex eodem expressi per singulas fere horas laesae corporis parti calide superinjiciuntur. Ante vero quam fomenta isthaec applicantur, commodissimum erit cutem, qua parte *vexata* sunt, adhibitis *linamentis calidis diligenter fricare*; quo scilicet sanguis fluidus conservetur; vel ubi forte jam concreverit, rursus resolvetur, atque ita vel in venas refundatur, vel per invisibilia corporis foraminula dimanet vel transpiret. Ubi forte vinum defuerit, assumi ejus loco aqua marina sive salsa (ex aquae videlicet purae libris duabus, & manipulo salis insperso parari solita.) Ceterum supra commendatae herbae sacculis etiam comprehendi atque intersui possunt, vexatisque dein, postquam in uno vel altero liquorum praedictorum coctae fuerint, saepe applicari. Denique si quis cataplasmatibus uti maluerit, huic simplicissimum aliquod ac vilissimum, sed idem tamen efficacissimum commendatum volumus sequens:

℞. Pulv.

℞. Pulv. rad. bryoniæ.
Saponis veneti aa. ℥iij.

eoq. in f. q. aquæ recentis vel aquæ falsæ ad consistentiam cataplasmatidis. Quod ipsum magis adhuc efficax esse consuevit, sicubi unica gummi galbani vel amoniaci uncia in vitello ovi resoluta simul admisceatur.

XIII. In vexatis aliquanto vehementioribus prætermitti haud quanquam debent *medicamenta interna*, eademque digerentia in primis, sudoremque vel urinam leniter moventia, id est, ex herbis digerentibus sive resolventibus decocta vel infusa. Cujusmodi quidem ea potissimum sunt, quæ ex thea, betonica, veronica, salvia, rosmarino, vel ligno sassafras, quin & vel maxime ex herba arnica vel petroselini radicibus parantur: hæc una cum *saponis veneti* drachma adinstar pilulæ grandioris efformata sicubi aliquoties per dies singulos ægroto ingeruntur, dici vix potest, quam sint ad inspissatos cruores digerendos vehementia. Neque vero minoris virtutis esse solet pulvis ad casum Augustanorum, aut *sperma ceti*, idque vel solum, vel cum admixtis hirci sanguine, mumia, cancerorum lapidibus in pulverem redactum ad drachmam circiter cum sorbitionibus calidis identidem assumptum. Si qui autem porro sanguinis succique pleniores sunt, his, ad inflammationes ac suppurationes præcavendas, largiter sanguis per venas detrahendus. Denique a carnibus cibisque id genus crassioribus aliis caute abstineant, si qui paulo vehementius contusi fuerunt. Jusculis enim ac sorbitionibus quam maxime dilutis hic uti longe præstantissimum est.

De medicamentis internis itemque diæta.

XIV. Digestis jam per fomenta, facculos, aut cataplasmata maximam partem iis, quæ per contusionem coierant, reliqua vulneris curatio fieri quam aptissime poterit per emplastrum aliquod digerens probe prius purgatæ digestivoque impletæ plagæ superimpositum: quoniam fomentorum & cataplasmatum usus ob nimium laborem chirurgis paulo molestior plerumque esse solet. Serviunt hic egregie emplastra diasaponis, diachylum, de meliloto, de spermate ceti, de galbano; vel & sequens:

De curatione reliqua.

℞. Empl. de melilot. ℥iv.
Galban. pur. solut. ℥ij.
Farin. rad. bryon. ℥i.
Flor. sulphur.
Æthiop. mineral. ʒ ʒss
Ol. chamomill. q. s. Fiat Emplastrum.

Interim commendata superius medicamenta interna ac victus ratio solertissime simul continuanda sunt. Sic enim contusiones quam maxime graves ac periculosæ longæ facilius quam per suppurationes ac sine incisione curantur. Confectis denique omnibus, quæ ad cruoris dissipationem vulnerisque purgationem pertinent, nihil aliud superest, quam ut vulnus balsamo vulnerario & tandem linamentis siccis, ut alia vulnera, penitus glutinetur.

XV. Evenire quandoque hic solet, ut, quia vel nimis alta vexata sunt, vel & negligentius forsan, propter chirurgorum imperitiam vulnerative mollitiem, tractata, cruor effusus in materiam degeneret, suppurationemque moveat. Igitur tractanda haud incommodum hic est, ejusmodi adhibere medicamenta, quæ suppurationem illam efficaciter promoveant. i. Spectant huc præ reliquis *cataplasmata illa emollientia*, quæ ex rad. malv. alth. lilior. albor., herb. malvæ, alth. parietar. mercurial. branc. ursin. melilot. verbasc. ficubus, lini semine, fœno græco, farina

Quomodo suppuratio tractanda sit.

i. Per cataplasmata emollientia.

2. Per medi-
camenta pau-
lulum acia.

rina varia, micis panis cum effusa aqua vel lacte coquuntur, atque ita in pul-
ticolam conversa, butyroque, adipe, oleisve emollientibus, lini scilicet, cha-
momillæ liliorumque alborum oleis diluta super læsam corporis partem, & sem-
per quidem calide frequentius deligantur. 2. Neque vero minus hic proficere
ista medicamenta consueverunt, quæ simul & acia sunt & emollientia. Pertin-
ent huc cepæ sub cineribus coctæ, fermentum panis, variaque gummata, gal-
banum scilicet, ammoniacum, bdellium, opopanax in vitellis ovorum resolu-
ta singula, cataplasmatisque supra commendatis admixta; exempli causa:

2. Herbae malvæ, althææ,
parietar.
melilot. ʒ Mj.

conciſa coquantur in ſ. q. aquæ ſimplicis ad conſiſt. cataplaſm. Adde cepar. ſub
cineribus aſſatarum ʒiv. galbani, vitello ovi ſoluti ʒij. ol. lil. albor. ʒi. ſ. fari-
næ ſeminis lini q. ſ. ad conſiſtentiam. Hæc calida identidem & tantisper im-
ponenda ſunt, donec materia penitus maturuerit. In contuſionibus aliquanto
mitioribus ad ſuppurationem ſatis efficacia reperiuntur eſſe emplaſtrum diachy-
lum compoſitum, vel & malaſticum dictum.

Quomodo
materia
ejicienda ſit.

XVI. Simulatque jam maturuiſſe intus deliteſcentem materiam vexatæ par-
tis candor aut mollities ſignificaverit, incidi protinus, qua parte tutiſſimum &
commodiſſimum videtur, cutis exterior ſcalpello quodam ſive lancetta debet,
ipſumque vulnus illud ſolerter expurgari digeſtivo, &, ut aliud vulnus, glu-
tinari balſamo vulnerario, prouti quidem ſupra expoſitum meminimus.

Quid fieri
debeat, ſi
gangræna
aut ſphacelus
ſupervenit.

XVII. Quoties, at in contuſionibus vehementioribus haud raro uſu venire
ſolet, inflammatio quædam vehementior ſive gangræna ſupervenit, ſcalpello in-
cidi crebro & ſemper quam altiffime debent uſque adeo graviter affectæ illæ
corporis partes, eduſtoque ſanguine effuſo, ſpiritu vini camphorato cum the-
riaca in plagam infuſo, ſupraque cum linteolis ſacculisque deligato, quam di-
ligentiſſime foveri; non omiſſis interim medicamentis interioribus (Num. 13.)
(a). Quoties vero ſphacelus acceſſiſſe deprehenditur (qui in omnimoda corru-
ptione & morte partis conſiſtit) præcidendum feſtantiſſime membrum iſtius-
modi emortuum eſt; quemadmodum ex iis, quæ ſphacelo itemque in actioni-
bus ſive operationibus chirurgicis inferius differuntur, luculentiſſe perſpicitur.

De partibus
internis per
contuſionem
læſis.

XVIII. Si quæ forte interiores partes læſæ in vexatis fuerunt, ſane, niſi prom-
tiſſimum auxilium acceſſerit, præſto ſtatim ſuppurationes ac ſphaceli eſſe con-
ſueverunt, quibus ægroti quam celerrime abſumuntur. Itaque in ejuſmodi ca-
ſibus nihil ſollicitius agere chirurgos convenit, quam ut per crebriorem ſan-
guinis miſſionem, alvi ductiones lenes & clyſteres (Cap. XIII. No. 37.) item-
que per decocta vel infuſa iſta calida, vel medicamenta quoque digerentia,
(No. 13.) quicquid ſanguinis effuſum intus atque inſpiſſatum eſt, quam feſti-
nantiffime reſolvat & digerat; his enim, ſi malum adhuc curationem admit-
tit, ſuppuratio & ſphacelus optime præcaventur. Neque enim fieri hic inci-
ſiones poſſunt: pulveres autem abſorbentes, lapides videlicet cancrorum, ſan-
guis hirci, cornu cervi, pulvis ad caſum, hiſdemque ſimiles alii proſecto le-
niores ſunt, quam ut, parvo multorum more, ab ipſis ſolis præſidium petā-
mus, ut his ſolis fidamus. Capitis autem contuſiones, qua ratione optime cu-
rari queant ac debeant, id ipſum ſatis jam luculenter, niſi fallor, expoſitum
eſt capite ſuperiore, quod de capitis vulneribus tractavit.

De oculo-
rum contu-
ſionibus.

XIX. Tandem ubi forte oculus aliquis vel per injectam pilam, vel per im-
pactum

(a) Plura huc ſpectantia dabimus eo loco, ubi de gangræna & ſphacelo tractabimus.

De Contusionibus sive collisis vulneribus. IIII

pañum ipsi verutum aliquod , simileque instrumentum aliud quodcunque fortiter concussus aut vexatus est , visus statim omnis obtunditur penitusque amittitur , nisi forte læsio paulo levior fuerit , ac summa sollicitudine aptissimisque medicamentis nobilissima ista corporis pars foveatur . Si qua igitur oculi contusio non adeo vehemens est , longe profecto optimum est , protinus aquam frigidam prima die quam sæpissime cum linteis complicatis superimponere ; altera die spiritu vini camphorato calido oculum læsum extus subinde inungere , supra datis sæpe sacculis , herbas digerentes , euphrasiam puta , veronicam , hyssopum , salviam , flores chamomill. & semen fœniculi continentibus atque in vino decoctis . Tametsi deficientibus ejuscemodi herbis applicari quoque magno cum fructu possunt tinçta in vino calido splenia , si modo sæpe renoventur . Et ubi contusio paulo gravior , ægerve sanguine abundet , vena quoque secanda est.

XX. Quod si autem oculus per contusionem aliquam usque adeo graviter offensus fuit , ut ex rupta intus venula sanguis in eodem suffusus per corneam transpareat , ægrotove objecta corpora singula velut rubicunda repræsentet , commodissimum utique est , sanguinem protinus in pede collove identidem pro re nata mittere , diligentissimeque superimpositis sacculis modo laudatis digerentibus ex vino calido expressis , bisque terve per dies singulos pediluvio aliquo calido uti , haud neglectis conveniente victus ratione & medicamentis internis digerentibus No. 13. Et vero singula ista magis etiam ad restituendam , nisi forte desperatum prorsus malum sit , oculorum aciem proficiunt , siquidem calidus columbæ sanguis identidem quotidie oculo percusso instilletur . Quod si vero neque sic dissipari possit ille sanguis effusus , peculiari artificio per incisionem tunicæ corneæ adhuc subinde feliciter educitur . Qua de re vero videndum partis secundæ , quæ de operationibus agit , cap. 60.

De gravissimis oculorum contusionibus.

C A P. XVI.

De vulneribus veneno vexatis , & quæ per morsus inferuntur.

I. **V**ERUS jam eademque haud omnino falsa traditio est , Indos multos , Afros , aliosque id genus populos barbaros , tela sua , spicula item & arma reliqua , ut & graviora vulnera & magis certam mortem hostibus inferant , veneno utplurimum inungere . Quem ipsum barbarorum morem , utpote paulo crudeliorem , postquam Europæi deposuerunt ; graviter admodum periclitari utplurimum ii solent , qui venenatis telis vel armis vulnerati forte sunt . Fraus enim istiusmodi clandestina facit , ut penitus improvisum atque inexpectatum malum inducatur , quod propterea , quia ignoratur , in tempore averti aut tolli nequit .

Vulnera venenata diffculter admodum cognoscuntur .

II. Quanquam autem inter chirurgos vel medicos haud desint , qui , num vulnus aliquod veneno infectum fuerit , non ex pessimo tantum læsæ partis odore , insolitisque puris & vulneris coloribus , flavo scilicet , viridi , livido ac nigro ; sed & vel maxime & doloribus acutissimis , magnis tumoribus ac inflammationibus , cordis palpitationibus , animi deliquiis , spasms , membrorum distensionibus , rigoribus , frigidis sudoribus , atque angoribus dignosci utique posse statuunt : tamen , si quid ego video , incerta prorsus ac dubia sunt hactenus memorata indicia singula . Quotus enim quisque est , qui nesciat , posse quo-

Namque incerta sunt illorum indicia .

quoque hujus generis mala pleraque omnia vel ex malo vulnerati corporis habitu, vel ex partium nervosarum nobiliumque vehementi percussione, vel denique ex pluribus aliis causis absque omni veneno provenire?

De vulneribus, quæ per morsus inferuntur.

III. At vero certus magis atque exploratus veneni plagæ ingesti metus videtur esse, quoties aliquis vel venenatorum, vel *rabiosorum animalium*, (siquidem nullum fere animalium genus est, quin rabiosum quandoque fiat,) præsertim *canis, felis, lupi, simiæ, hominis*, vel & *serpentium, viperarum, scorpionum* aliorumque id genus insectorum venenatorum morfu vulneratus esse deprehenditur. Quando autem serpentium, & venenatorum reliquorum animalium, præterquam *canis rabiosi*, morsus in nostris his aliisque frigidioribus regionibus paulo rariores sunt; haud alienum videtur de his potissimum nunc differere; reliquis interim vulneribus, morfu illatis, haud penitus neglectis, & primo quidem de iis agemus, *quæ ab animalibus non rabiosis inferuntur.*

Et quidem primo animalium non rabiosorum.

IV. Itaque hic sciendum, quod & animalium non rabiosorum morsus haud raro graves noxas inducere soleant, præsertim quando iræ furore percita sunt, ubi quam vehementissime mordent, ita ut, CELSO jam observante (a) a morfu interdum hominis (b), interdum *simiæ aut felis, sæpe canis, nonnunquam ferarum aut aliorum animalium* gravia mala sæpe visa sint: cum ejusdem sententia omnis fere (c) morsus quoddam virus habeat; quæ quidem mala non ex proprie sic dicto veneno, sed potius ex *violenta laceratione ac collisione musculorum, nervorum, tendinum, vasorum, ligamentorum & ossium*, præsertim in morfu *canis majoris, equi, lupi, ursi*; aliorumve robustiorum aut crudeliorum animalium, oriri videntur, quibus partes læsæ vehementer dilacerantur (d). Itaque, si vulnus ejusmodi leve est, protinus sanguis vel digitis exprimendus, vel ore vel cucurbitula educendus; quod tanto felicius contingit, si angustius vulnus scalpello paululum ampliatur. Postea spiritus vini, in primis camphoratus, vulneri infundendus, eoque illud eluendum, ac postea cum splenio superimponendus, idque singulis tribus quatuorve horis, donec metus inflammationis præterit, repetendum. Sal quoque his, præcipue ei, quod *canis fecit*, teste CELSO, medicamentum est, si aridus vulneri imponitur, superque id duobus digitis verberatur; exsaniat enim. Ac *salsamentum* quoque recte super id vulnus deligatur, eodem auctore, loco modo citato (e). Si vero vulnus ejusmodi est vehementius, tum omnino necessarium, ut, nisi jam satis pateat, scalpello illud dilatare, & san-

(a) Lib. V. Cap. 27. n. 1.

(b) *Panaroli* Pentec. 2. Obs. 42. *Hildan.* Cent. I. Obs. 84. & 85. Cent. IV. Obs. 87. ac de morfu equi ibid. Cent. II. Obs. 86. *Seren. Sammonic.* Cap. de hominis & simiæ morfu.

(c) Pleraque editiones CELSI pro fere habent *feræ*. Omnis autem *feræ morsus quoddam virus habet*. Rectius autem pro *feræ* mihi fere legendum esse videtur, quia CELSVS hic non solum de feris earumque morfibz agit, utpote qui paulo rarius contingunt; verum, & quidem potissimum de hominis, simiæ, & quam maxime de canis morfu, (quæ animalia a feris hic loci manifeste distinguit) differit, quorum omnium, præsertim iratorum, morsus pessima sæpe mala, quasi aliquid venenati alerent, inducunt; ita ut quam rectissime CELSVS sensu ampliori dixerit: *omnem fere morsum habere quoddam virus sive venenum*, illudque effatum non solum de feris, sed & quam verissime, ob rationes mox dicendas, de ceteris animalibus valeat. Eiusdem sententiæ est & Cel. MORGAGNVS, qui hanc lectionem prolixius ac doctissime, ut solet, comprobat in Epist. in Celsum p. 26.

(d) Conf. *Hildanus* locis citatis, & cum primis Cent. II. Obs. 86.

(e) *Salsamenti* vocabulum a Lexicographis hucusque tantum pro rebus, quæ ad usum diuturnum sale condiuntur, ut pisces, carnes, & aliæ. Vid. *Fabri, Vveismanni & Castelli* sive *Brunonis* Lexica. Verum a CELSO, quem nullus horum auctorum adducit, in verbis his alio sensu adhiberi videtur. Nimirum pro aqua salsa, *salsugine sive muria*, qua pisces & carnes condiri solent. Nam ejusmodi liquores salsi, quia putredini resistunt, eamque & præcavent & tollunt; apte ac utiliter in inflammationibus, gangræna & ambustis adhiberi notum, & alias a nobis dictum est; ergo & nullum dubium eos & in his morfibz prodesse. Res vero ipsas sale conditas, ut haeces, asellos, carnesve &c. vulneribus applicare velle, absonum videtur.

sanguinem vel digitis probe exprimere, vel ore hominis, vel cucurbitulis admotis evocare: nam nuperrime adhuc ex hujus negligentia in vulnere puero a cane prope genu facto, ingentem per totum femur & crus inflammationem & suppurationem concitatum vidi. Deinde vulnus vel vino, vel spiritu vini calido, vel etiam liquore falso probe eluendum, linamenta his quoque liquoribus calidis tincta immittenda, ac splenia iisdem imbuta superimponenda, hæcque primis diebus sæpe renovanda, ut tanto certius inflammatio gravior avertatur. Denique, ut alia vulnera, melle vel unguento digestivo & balsamo vulnerario glutinatur.

V. Sed quo facilius pateat, num quis forte a cane rabioso illatus homini morsus sit; disquirendum ante omnia est, quibusnam notis rabiosus canis dignoscatur. Scilicet rabiosus utique canis est, qui cum spuma ex ore protendit; caudam inter pedes condit; sine requie timidus huc atque illuc discurrit; vox ipsi rauca est, dum latrat; & homines & canes quoscunque alios sibi obvios extimescit, nec non sine causa furit, nihilque non quod propinquum est, aut obvium ei venit, temere demordet, usque adeo, ut nec ipsius domini, cui blanditus antea semper fuit, personæ parcat. Denique rabiosus etiam plerumque iste canis est, quo conspecto reliqui canes terrentur atque aufugiunt.

VI. Quoties igitur homines canis ejusmodi rabiosi morfu vulnerati sunt, gravia ut plurimum insequi mala consueverunt. Atque id ipsum quidem nunc citius, nunc tardius, pro insinuati in corpus veneni vehementia ipsiusque hominis demorfi habitu. Simulatque autem virus sese exerit, miro plerumque angore homines læsi corripuntur; mox gemitus continui, suspiria, febris doloresque acutissimi superveniunt.

VII. Verum enim vero quum ex istiusmodi malis, ubi parum occursum est, aquæ timor (hydrophobiam Græci appellant) nono quasi plerumque die subnascatur, (miserrimum genus morbi, in quo simul ager & siti & aquæ metu cruciatur, ac velut canis rabiosus furit mordetque, tandemque insigniter defatigatus expirat (a); id sollicitè mox prospiciendum semper est, ut, quæ canis rabiosi morfu facta sunt, vulneribus quam festinantissime succurramus. Simulatque enim hydrophobia supervenit, in angusto spes est, & nihil plerumque aliud, nisi certissima desperatio, superest (b).

VIII. Undenam igitur adversus malum usque adeo desperatum petenda salutis præsidia sunt? Scilicet multis ex vulgo præstantissimum remedium videtur, hominem vulneratum protinus, imo nec opinantem in piscinam non ante ei prævisam (c), vel & in fluvium aliquem aut stagnum projicere; vel saltem membrum læsum sub aquis identidem per aliquot dies aliquandiu demergere; tum ex rabiosi canis crinibus, si qui forte obtineri possunt, super partem læsam deligare. His enim confectis & aliquoties repetitis, per vim quandam, quam sympatheticam vulgo appellant, tutum esse hominem a periculo existimant. Alii cum CELSO ægrum tunc demum in piscinam vel aquam injiciunt, ubi aquæ timor jam adest, eumque interdum deprimunt, ut vel invitum aqua satiatur; hac enim ratione simul & sitim & aquæ metum tolli asseverant. Contra vero expertissimi chirurgicæ artis professores tantum non omnes hanc potius

Heisteri Chirurgicæ Tom. I.

P

quasi

(a) Neque tamen desunt istiusmodi exempla, ubi venenum tale per morsus corpori immissum per unum alterumve imo plures annos in eodem delituit, tandem vero præter omnem spem atque expectationem subito cum teterrimo ægri hominis ululatu, furore, mordendique pruritu erupit. Cuiusmodi videre est ex iis, quæ VVEBESTERVS, scriptor anglus, in libro de magia, hac de re exempla stupenda & notatu dignissima retulit.

(b) Legi de hoc morbo uberius merentur VERDRIES in lib. de æquilib. ment. & corp. circa finem; it. MARESCOTVS in lib. de Variolis pag. 57. ubi de hydrophobia agit.

(c) Hoc CELSI temporibus jam in usu erat: Lib. 5. cap. 27.

quasi optimam ac tutissimam curandi viam ingrediendam præcipiunt, ut nempe vulnus, morfu factum, protinus scalpello ampliatur, dehinc sanguis digitis probe exprimatur, postea vel aqua salsa, vel aceto & theriaca probe expurgetur, vel etiam cucurbitula, aliquoties rite admota, virus extrahatur (a), tandemque si pars læsa id permittit, ut quando solum cutis aut pinguedo, aut carnea pars vulnerata est, apto ferro candente probe aduratur, ustoque vulneri ea superimponenda, quæ ceteris ustis sunt. Atque hanc ipsam curandi rationem, tanquam communem, atque adversus omnia vulnerum veneno insectorum genera valentem, vir clarissimus AQUAPENDENS etiam atque etiam commendavit (b). Tametsi in ultimis his casibus solertissime semper dispiciendum prius est, num etiam telum sive læsionis instrumentum veneno inunctum fuisse certo constiterit, vel ex supervenientibus vehementioribus malis subitis colligi recte poterit. Namque ubi dubium adhuc est, venenatumne fuerit telum, nec ne; paulo mitius, id est, sine igne & solum ratione prædicta, tractare hujuscemodi vulnera convenit.

Altera curandi ratio.

IX. Chirurgorum alii in vulneribus venenatis, in primis vero canum rabiosorum aliorumque animalium venenatorum morfu factis, venas protinus supra partem læsam firmiter deligant, vulnus scalpello ampliatur aqua salsa, vel aceto & theriaca probe expurgant, adhibita etiam hanc in rem, si vulnus altum est, syringa quadam, tum ut tutum magis a periculo ægrum præstent, vulnus, si pars vulnerata id tuto ferre potest, naviter adurant: quum qui ignem experti non sunt, variorum judicio furori ac rabiei nihilominus opportuni & ab aquæ timore non satis tuti esse consueverint. Sed si pars læsa ignem ferre nequit, purificatione facta theriacam vulneri solent applicare, vel solam, vel aceto mixtam, emplastrumque de ranis cum mercurio aut simile quid super vulnus imponere, atque in sanguineis veteres sanguinem etiam miserunt (c).

Kæmpferi methodus in serpentum moribus.

X. KÆMPFERVS sane, vir & in arte salutari & in Orientis regionibus, serpentum venenatorum valde feracibus, versatissimus, memoriæ prodidit (d) sese vulnera, serpentum, quam maxime pestiferarum, morfu inflicta, felicissime semper curasse, idque sine igne, quoties membrum supra vulnus deligaverit, ipsum autem vulnus crebro incisum, (vulgo scarificatum) expresso prius sanguine, theriaca probe inunxerit, factoque ex ipsa emplastro quodam supra deligaverit, atque eandem simul ægro medicamento interni sudorem moventis loco exhibuerit, ita neminem recens vulneratorum desideratum esse, & curationem semper feliciter cessisse. Quam ipsam medendi viam, utpote simpliciore & faciliorem, ipso rerum usu comprobata, minusque ceteris dolorificam aut crudelem, quid obstat, quo minus nos etiam in curationibus ejusmodi chirurgicis ingrediamur?

De aliis quibusdam curandi rationibus.

XI. Sunt, qui theriacæ loco nucis moschatae oleum super vulnus imponunt. Alii busonem, eundemque vel vivum vel siccatum atque in aceto mollitum, ad extrahendum ex ejusmodi vulneribus venenum insigniter proficere contendunt. Rursus alii ophitem sive serpentinum illum lapidem, pedro del cobra vulgo vocatum, serpentibusque Indicis quibusdam, ut nonnulli perhibent, innatum, miris laudibus extollunt. Hunc enim dicunt, vulneribus serpentum aut viperarum morfu factis impositum, quicquid intus in carne veneni delitescit, extrahere,

(a) Notandum, quod, quia omnis fere morfus aliquod virus habet, etiam morfus canis non rabiosi eodem fere modo curandos esse.

(b) In Operat. Chirurg. pag. 331.

(c) Vid. Celsus L. 5. cap. 27. n. 2.

(d) In Amœnitat. exotic. pag. 581. itemque in Itineribus suis in Chinam & Japon.

here, lactique immixtum protinus deponere (a). Rursus alii sequens cataplasma super vulnus deligandum laudant. 24. Cera sub cineribus assata & alii bulbum unum, theriacæ fermentique panis valentissimi a 3. j. sinap. 3ss. Quæ singula infuso aceto calido in formam cataplasmatidis probe conteruntur, vulneribus superimponuntur.

XII. Elapso die uno vel altero mel vel unguentum digestivum cum admixto tingu. ægyptiaco vel mercurio præcipitato rubro bis quotidie super vulnus deligandum est, quo scilicet illud per aliquot hebdomades vel per quadraginta circiter dies apertum conservetur, penitusque a veneno expurgetur. Cavendum enim sollicite semper hic est, ne vulnera istiusmodi, præsertim quæ usta non sunt, mature nimis glutinentur, præclusumque sic intus venenum mala gravissima moveat. Siquidem potissima felicitis curationis in hoc vulnerum genere pars est, plagam, quoad fieri potest, diutissime apertam conservare: atque hanc ob causam etiam CELSVS his in vulneribus ea medicamenta, quæ vehementer ex-

De reliqua
vulnerum
huiusmodi
curatione.

XIII. Enimvero præter externam curationem illam interna quoque medica-
menta, eademque & roborantia & sudorem moventia, pro ægri hominis viribus aliisque rebus circumstantibus, ad expellendum virus crebro ingerenda sunt. Veterum quidam post rabiosi canis morsum, CELSO quoque auctore (b), hominem vulneratum protinus in balneum mittunt, eumque ibi patiuntur desudare, dum vires corporis sinunt, vulnere aperto, quo magis ex eo virus destillet: deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium est. Idque cum ita per triduum factum est, tutus esse homo a periculo putatur. Ceterum etiam haud alienum hic est, subinde haustulum vini, itemque cochleare unum vel alterum boni aceti, in quo cocta salvia fuit, cum admixta theriacæ portiuncula, v. gr. 3j. identidem dare, atque inter hæc subinde infusum aqueum calidum scordii vel salviæ propinare, ægrumque interdum vel in balneum mittere, vel in lecto ad sudorem disponere, idque per complures dies, quo largius desudare virusque emittere queat. Loco theriacæ assumi per aliquot dies matutinis horis haud incommode quoque poterit valerianæ radicis drachma una: cuius, ut percepi, in ejusmodi casibus frequentissimus apud Italos hodie usus est; vel etiam gentianæ radicis, & quidem ex infuso vel vehiculo calido modo laudato. Sunt, qui pro theriaca vel spiritum aut sal volatile viperarum, vel ex cancro fluviatili combusto paratum pulverem, GALENI, BOYLIQVE exemplo, ita graviter commendant, ut neminem, venenato vulnere vexatum, istoc pulvere frustra usum fuisse affirmant. Neque vero inter recentiores desunt, qui vel scarabæum majalem melle conditum ac tritum, vel triti scarabæi succum in primis vehementem ad digerendum & expellendum virus esse contendunt. Alii cordis hepatis, aut cerebri ex rabiosis canibus lupisve desumpti esum prorsus salutarem proponunt; quæ vero varias ob rationes haud suadenda esse existimo. PARÆVS allium quoque valens admodum hic esse remedium asseverat, si sæpius comedatur. Ceterum non ad firmandas solum corporis vires, sed ad supprimendam quoque veneni vim, egregie proficit vini generosioris usus moderatus in pastu, itemque succus citri aliorumque blandorum acidorum.

Curatio interior.

XIV. Adversus viperarum, ferarumque rabiosarum quarumcunque ictum eadem

P 2

(a) Conferendus hic est KÆMPFERVS in Amœnit. exotic. p. 578. seqq. Quanquam ipse testatur, lapidem hunc nonnisi adversus serpentium ictus proficere. Celeberrimus autem VALLISNERIVS lib. de generatione pag. 141. memorat, nec ad curandos quidem viperarum Italicarum morsus satis vehementem ipsum deprehendi: ideoque ipsi minime fidendum esse.

(b) Loco sæpe citato, n. 2.

*Curatio ad-
versus vipe-
rarum scor-
pionum &
vesparum
ictus.*

dem curatio commendanda est, quam supra (No. 9. & 10.) descripsimus. Scorpio ipse sibi pulcherrimum medicamentum est: quidam enim contritum super vulnus imponunt; alii contritum eum vino bibunt (a) alii oleum scorpionis in plagam instillant, eisque hæc vulnera optime curari affirmant. Alii his nihil aliud, quam ex brachio sanguinem miserunt (b). Veteres in istiusmodi casibus Psyllis utebantur, id est, hominibus, qui sanguinem ac venenum e vulnere absque noxa ac impune exsugebant (c), illudque rursus exspuebant, non neglectis interim medicamentis aliis, tam externis, quam internis, supra memoratis. Denique in apum aut vesparum ictibus curandis longe optimum est, vel acetum cum theriaca, vel theriacam cum vini spiritu, vel bolum cum aceto super vulnus deligare. Quomodo gangræna, ex equi morso orta, curata sit, videri potest in Observat. Hildani, Cent. II. Observ. 86.

(a) Celsus Lib. 5. cap. 27. n. 5.

(b) Ibidem.

(c) Cujus quidem rei locuples testis CELSVS est Lib. V. cap. 27. n. 3. ubi ait: Venenum serpentis non gustu, sed in vulnere nocet. Ergo quisquis exemplum Psylli secutus, ad vulnus exfluxerit, & ipse tutus erit, & hominem tutum præstabit. Illud interea ante debet attendere, ne quod in gingivis palatove, aliave parte oris ulcus sit.

P A R T I S P R I M Æ

L I B E R S E C U N D U S

D E

OSSIVM FRACTVRIS

CAPVT PRIMVM.

De ossium fracturis universe spectatis.

I.

Fractura nomine in universum intelligitur omnis solutio ^{Ossium fra-} continui in osse, sive ea a causa interna, sive ab ex- ^{ctura quid} terna fuerit inducta; sive etiam hæc causa externa telum ^{sint & quo-} fuerit acutum, sive obtusum aut contundens. Quemad- ^{modo fiant.} modum vero singulas eas læsiones *ossium vulnera* dicimus, quæ per telum sive instrumentum aliquod acutum in ossibus fiunt; sic *ossium fracturas* proprie appellamus eas, quæ per instrumentum quodcunque retusum ita inferuntur, ut ipsum os diffractum reperiatur. Itaque ossium

fracturæ contingere ut plurimum solent, quoties violentia quædam externa partem aliquam corporis, ubi os est, vehementius affligit; hoc est, quoties homines graviter vel labuntur, vel incautius saltant; vel ligno, lapide, ferro aut alio forti telo percutiuntur, vel contunduntur; vel quando ossa per pro-cidentia corpora gravia, cuiusmodi tigna & lapides sunt; vel per ejaculatas quoquæ glandes glumbeas aliquanto vehementius urgentur, vel etiam per tela acuta discinduntur. Quanquam in promptu etiam istiusmodi exempla sunt, ubi *ex interno quodam vitio*, scorbuto scilicet, carie ac lue venerea, usque adeo friabilia fragiliaque facta corporis ossa fuerunt, ut vel ex levissimis etiam causis, qualis levis saltus vel cursus est, vel inter surgendum etiam, dum cubito vel pede niti voluit æger, quasi sua sponte diffracta sint. (a)

Causæ earum.

II. Ac plures quidem constitui hic *fracturarum classes* sive *species* poterunt. ^{Quotuplices} Siquidem primo *fractura* omnis vel *simplex* est, dum scilicet præter ipsum os ^{sint fractu-} fractum nihil læsum fuit, vel *mixta* sive *complicata*, dum scilicet præter ip- ^{rarum spe-} sam *fracturam* vulnus aliquod, luxatio, profusio sanguinis, inflammatio, febris, spinarum eminentia, caries, aut gravior etiam contusio sive comminutio ossis simul adsunt; vel ipsum denique os pluribus in locis fractum deprehenditur, vel plura ossa simul franguntur. Præterea ratione partium *fracturæ* aliæ sunt in calvaria, costis, vertebra; aliæ in brachiis vel pedibus; aliæ in medio osse; aliæ circa extrema. Deinde aliæ *fracturæ transversæ* sunt, aliæ *obliquæ*: utpote in quibus evenire haud raro solet, ut ossium fractorum aculei spinæ sive cuspides carnem & cutem omnem vel penitus perforant, vel juxta positas partes acriter pungant ac vexent, gravique proin mala, dolores puta, inflammationes, tumores atque spasmos moveant. Tandem ad *fracturarum* classem *contusiones* pertinent atque *collisiones*; cum scilicet ossa per

cor-

corporis alicujus gravioris illapsum sive impetum, trabem scilicet vel lapidem majorem, glandem plumbeam, vel ignariam disruptam; molarum denique curruumve rotas in particulas minimas comminuuntur.

De ossium
fissuris.

III. Sed annumerari quoque haecenus recensitis ossium fracturis haud inepte poterunt *fissurae*, dum scilicet ossa, qualiter in vitris fere usu venire solet, propter accedentem vim aliquam externam vel transversim vel secundum longitudinem finduntur, sive rimulam quandam agunt. Quanquam autem chirurgorum plerique de istiusmodi fissuris, cum primis juxta longitudinem ossium factis, quasi ineptorum hominum figmentis, vel prorsus siluerunt, vel, ubi forte illas commemorarunt, nullam curandi rationem praescripserunt; nemo tamen, quod ego sciam, inter ipsos existit, qui fissurarum istiusmodi impossibilitatem invictis rationibus demonstrare potuerit. Siquidem afferre nihil aliud solent ac possunt, nisi quod nulla sibi unquam obtigerit hujusmodi fissurarum observatio. Ego vero quum evidentia prorsus laesionum hujusmodi exempla cum ipsis curandi artificiis apud auctores fidei dignos (a) atque in primis apud clarissimum illum Germanum chirurgum, FELICEM WVRTZIVM (b), reperio, tantum abest, ut in dubium illas vocare ausim, ut potius subtiliorem ac solertiore earundem investigationem cum indiciorum a WVRTZIO sup-
peditatorum curiosa observatione, chirurgorum filiis commendatam velim. Quade re vero inferius plura.

Fractura-
rum cognitio
quomodo in-
stituenda sit.

IV. Explorari autem ossium fracturae haud difficulter possunt vel 1. ipso adspetu; dum scilicet laesa pars brevior quam sana esse, vel sic etiam comparata deprehenditur, ac vulneratus etiam niti prorsus nequeat; vel 2. tactu, dum scilicet praeternaturalem quandam ossis inaequalitatem aut flexilitatem persentiscimus; ibi tamen Chirurgis commendamus, ut tam in exploranda quam restituenda fractura aegrum, si fieri potest, mox in eum locum aut lectum collocent, ubi in ipsa curatione decumbere debet. Vel 3. auditu; dum nempe collidentium velut ossium strepitum percipimus, simulatque partem laesam tractamus aut dimovemus. Ceterum 4. fracturam aliquam contigisse, vel inde etiam cognoscimus, sive conjicimus, si quis forte insignem in corpore violentiam extrinsecus illatam expertus fuit. Tametsi 5. neque illum omittendum penitus hic videtur, longe facilius hiberno, quam alio tempore fracturas accidere solere. Denique 6. in fracturis, potissimum transversis, contingere quoque haud raro consuevit, ut diffractorum ossium partes protinus in sedem pristinam sponte sua restituantur, nullumque proin vel levem solum fracturae alicujus suspicionem praebent. Igitur in ejusmodi casibus conjecturis prudentique judicio utique opus est. Quod si enim aegrotus aliquis, post illatam corpori majorem aliquam violentiam, pedibus aut brachiis percussis vel prorsus non, vel difficulter admodum inniti potest; item si laesa ista corporis pars absque insigni dolore moveri aut contrectari nequit, vero utique simillimum est, fracturam aliquam contigisse. Sed quo minus fallax ipsa illa conjectura sit, sane neutiquam alienum erit, percussam istam corporis partem manibus comprehendere, eademque ab administro quodam hinc inde mota curiose advertere, num quis forsan strepitus, hiatus vel situs inaequalis sese prodatur. Quanquam ipsa illa commotio leniter admodum circumspicteque fieri debeat.

Quomodo
fissurae co-
gnoscantur.

V. Ossium fissurae difficulter admodum cognoscuntur; siquidem nec visus, nec tactus, nec auditus, certum aliquod ipsarum indicium praebent. Atque haec ratio videtur, quare Chirurgorum plerique, observante etiam illud GO-

VEIO

(a) Heyne de oss. morb. n. 29.

(b) In Chirurg. Part. II. cap. 28.

VEIO (a), decepti a fissuris istis fuerunt . Interim , si fidem habere iis volumus , qui hujus generis fracturas contingere nonnunquam posse , experientia nixi , statuunt ; sane neutiquam omnino desunt signa , quibus explorari eadem possint . Scilicet fissuram aliquam factam in ossibus fuisse , illi proponunt , quoties , post illatam corpori in lapsu vel ictu paulo majorem violentiam , usque adeo graves dolores percipiuntur , ut læsa ista corporis pars nec tuto contractari , nec reliquas partes superiores sustinere valeat : item quoties ipsa magnopere intumescit , & hæc mala remediis quibuscunque non cedunt . Præterea mox inflammationes graviores , suppurationes , fistulas , itemque caries supervenire , fissurasque in ætate proVectis quam juvenibus ob ossium fragilitatem ac rigiditatem frequentius contingere , jamjam laudati chirurgi contendunt . Ceterum undenam gravia ista mala proveniant , id sane conjectari haud difficulter poterit , simulque fissuræ istiusmodi naturam paulo curatius consideravimus . Namque abesse vix potest , quin hærens in ossium sinibus vel fissuris cruor vel sanies putrescat , tandemque & medullam , partes vicinas & ipsum os fissum arrodant , atque sic prædicta mala producat .

VI. Ad *accidentia fracturarum mala* quod attinet , mirum quanta varia eadem esse consueverunt . 1. Pro ipsius partis diffractæ , partiumque juxta positarum indole ; item 2. pro fracturarum discrimine : siquidem fracturæ obliquæ , & eæ , in quibus juxta positæ partes ab ossium fragmentis quasi aculeis punguntur , longe graviores & periculosiores sunt fracturis transversis . Fissuræ autem , prouti ex jam dictis liquet , ita plerumque graves sunt , quam quæ vel maxime . Sed æstimari quoque porro 3. fracturarum incommoda possunt ex ipsarum partium , in quas diffractum os fuit , numero ; necnon 4. pro fracturæ in ossibus loco vel medio vel exteriori . Atque præcipua quidem fracturarum incommoda in eo potissimum consistunt , ut ægrotus membro diffracto neque niti neque uti valeat ; ossis autem pars inferior a musculis contrahatur , ipsumque proin membrum ab altera parte brevius , contortum ac deforme appareat . Præterquam quod periosium , & venæ vel arteriæ in medulla non sine gravi fistularum vel cariei periculo disrumpantur . Et vero quoties per ossium diffractorum festucas vel cuspides nervi quidam vexantur vel compunguntur , dolores ut plurimum vehementes , convulsionem item ac inflammationem una cum febribus suboriuntur . Si quæ forte venæ vel arteriolæ comprimuntur , sanguinis cursus haud leviter impeditur : adeoque mirum non est , si dolores , inflammationes , suppurationes atque gangræna , imo vero ipsa mors insequuntur . Quod si autem nervus aliquis comprimitur ; sensus plerumque illius partis amittitur , ad quam nervus ille transit , fereque semper tabes insequitur . Quin evenire quoque haud raro hic solet , ut sub ipsam fracturæ glutinationem materia quædam ossea , quam *callum* chirurgi dicunt , ex copiosiori ossium succo juxta fracturam excreseat , ipsumque adeo membrum insigniter deformet . Ceterum ubi fractura cum vulnere conjuncta simul est , sane propter læsas in eodem venas vel arterias grandiores abesse vix potest , quin gravior aliqua simul adsit sanguinis profusio .

VII. In prædicendis fracturarum eventibus magna utique chirurgis opus est circumspectione . Neque enim prompta , facilis aut certa statim promittenda curatio est , ne , si ars victa malis fortuitis fuit , chirurgus aut fefellisse aut ignorasse videatur . Nescio enim , qui fiat , ut , qui rerum chirurgicarum imperitiores sunt , ossium fracturas in levissimis propemodum curatuque facillimis corporis humani noxis numerare soleant : quum tamen impossibile nonnunquam sit membrum aliquod fractum pristinae integritati atque elegantiae restituere , quantumvis etiam peritus atque excellens chirurgus accesserit . Igitur quan-

De fracturarum malis accidentibus.

De fracturarum prognosi si generatim.

quando nunc leviores nunc graviore ossium fracturæ sunt, prudentioris sane chirurgi est, prædictiones suas ita semper istituere, ut non fractæ solum, sed juxta positarum quoque partium indoli, loco ossis fracti, malis supervenientibus, hominis item ægri temperamento sive habitui, ætati, rebus denique circumstantibus aliis quam maxime respondeant. Ubi tamen cavendum etiam atque etiam est, ne nimis facilem ac promptum in promittenda sanitate chirurgus sese præstet; ne scilicet malum aliquod inopinatum vel ex ægri quoque hominis culpa profectum ipsius negligentia vel imprudentia tribuatur.

De fractura-
rum progno-
si generatim.

VIII. Ceterum peculiare quædam commendandæ hic chirurgis observationes sunt. 1. *Scilicet fracturæ simplices ac recentes longe facilius curantur quam istæ, quæ cum vulneribus externis, luxatione, magna contusione, sanguinis profusione, carie, aliisque id genus malis gravibus conjunctæ reperiuntur.* 2. *Fracturæ pro diffracti ossis discrimine nunc citius ac promptius, nunc tardius ac difficilius curantur.* Sic enim ossa tenuiora, qualis claviculæ & costæ sunt, inter diem vigesimum plerumque curantur, radius inter diem trigesimum; crus aut tibia, necnon humeri os triginta vel & quinquaginta dies ad curationem postulant. Denique os femoris vix ante quinquagesimum vel septuagesimum diem sanescit. Tametsi nec illud omittendum hic est, 3. *in hominibus sanis ac junioribus longe facilius ac citius, quam in ægris aut malo corporis habitu præditis, aut ætate grandioribus ossa diffracta coalescere.*

IX. *Ubi vel nihil vel parum admodum ex nativa sede sua dimotum os fractum apprehenditur, longe profecto commodius reponi illud ipsum potest, quam ubi partes diffractæ prorsus & multum a se invicem divulsæ sunt.* Sic longe quoque promptius fracturæ transversæ curantur quam obliquæ. Similiter longe magis periculosa sunt illæ fracturæ, quæ prope juncturas inferuntur, quam quæ in mediis ossibus fiunt. Namque in istis non juncturæ solum haud raro simul læduntur, ut articulus rigidus evadat; sed ligamenta quoque ac tendines semper fere una colliduntur, contunduntur, ac disrumpuntur, unde vehementes dolores, inflammationes, convulsiones, atque id genus alia incommoda, imo vero ipsa quandoque mors enascuntur.

X. *Quod si forte bina ossa in uno eodemque corporis membro diffracta aut dissecta sunt, difficilior utique curatio est, quam si unicum modo os fractum fuit.* Similiter sicubi os aliquod in plura fragmenta sive majora sive minora dissectum aut collisum fuit, abesse profecto vix ac ne vix quidem potest, quin facile gangræna & spacelus superveniant, vel saltem curatio difficulter admodum tardeque procedat; ipsum autem membrum diffractum inæquabile post curationem fiat. Ut adeo prudentis chirurgi sit, hujusmodi noxas imminentes vel ipsis ægrotis vel pro re nata ægrotorum cognatis in tempore indicare.

XI. *Ubi fracta ossa protinus reposita fuerunt, promptior & commodior curatio esse solet, quam ubi tardius eadem reponuntur.* Igitur si tardius ad curandas fracturas chirurgus advocatur, non nisi tardiolem ipse difficilioremque promittere poterit & repositionem & curationem.

XII. *Quoties juxta fracturam partes nobiliores posita sunt, sane periculosa admodum, quin imo sæpius lethales istiusmodi fracturæ sint, necesse est.* Cujus generis sunt fracturæ cranii, propter cerebrum, quod juxta est; vertebrarum, propter medullam, quæ in spina est; costarum & ossis pectoris sive sterni, itemque ossi ilei & pubis propter subjacentia in pectore atque abdomine viscera; denique etiam eæ ossium fracturæ periculosa admodum sunt, quibus venæ vel arteriæ grandiores annexæ reperiuntur. Atque id quidem vel maxime tunc, ubi ossium cuspides sive partes fractæ venam vel arteriam grandiolem vehementer urgent, quin imo perrumpunt. Namque hic fieri aliter vix potest ac solet, quam

De ossium fracturis aniverse spectatis. 121

quam ut gravissimæ, quin imo, prout in humero femoreque perpetuum ferme est, lethales prorsus sanguinis profusiones suboriantur.

XIII. *Si ossium fragmenta sic a se invicem recedunt, ut ipsam carnem atque cutem perrumpant* tantum plerumque abest, ut in sedibus suis pristinis reponi, propter musculos, nervos, venas atque arterias interjacentes queant, ut potius gravissima mala supervenientia felicem curationem impediant; ipsumque proinde membrum, humerum in primis, crus ac femur deformant ac debilitent, vel prorsus etiam corrumpant, ita ut sæpe amputandum sit.

XIV. Ut in reliquis morbis omnibus, sic in ossium quoque fracturis curandis commodissima tempestas est, quæ quam maxime serena est ac temperata, id est, neque nimis calida, neque nimis etiam frigida. Similiter in pueris ac junioribus longe felicius quam in senibus ossium fracturæ sanantur. Si quæ autem *senes gravida* fracturam aliquam accipiunt, plerumque non succedit curatio, donec scilicet foetum in lucem exposuerunt.

XV. *Quod si forte in plura fragmenta diffisum os fuit*, inflammationes, supurationes aut fistulæ ut plurimum insequuntur, quæ curari antè haud possunt, quam fragmenta soluta aut libera fuerint ejecta. Si quæ autem *fractura a causis internis suborta* fuerunt, ubi sæpe caries ossi subest, longe plerumque difficilius, quam quæ ab externa quadam violentia proveniunt, curantur, quin & prorsus quandoque insanabiles reperiuntur, nisi scilicet conjunctis iisdem morbus, caries nimirum, & qui hunc produxit, scorbuticus nempe, venericus vel hydropicus probe antea curatus, atque ita ægri corporis habitus penitus emendatus fuerit.

XVI. *Quoties per glandem ferream vel majorem plumbeam, paulo majus aliquod ossis fragmentum excinditur*, satius profecto videtur, alteram eandemque exteriori membri collisi partem, quia glutinari cum altera neutiquam & vix atque ne vix quidem potest, protinus abscindere, quam ægrum per inanem & longinquam curationem debilitatum ipsius mortis periculo exponere (a). Quoties autem in ejusmodi casibus aliquanto minor ossis pars derasa fuit, glutinari quidem fragmenta, sed ita tamen ut plurimum solent, ut membrum brevius, æger autem, si in pede læsio est, claudus evadat.

XVII. Si quid forte cruoris per *fissuras* illapsum in interiori ossis sinum fuit, usque adeo gravia plerumque mala, caries nimirum sive spina ventosa, fistulæ insanabiles, tabes ac sphacelus, insequuntur, ut vel amputandum membrum sit, vel homini decumbenti moriendum. Tametsi idem quoque usu venire tum solet, quoties in fracturis quibuscunque aliis cruor medullam corrumpit.

XVIII. Ceterum quæ *in pedibus* contingunt fracturæ longe profecto peiores atque incommodiores illis sunt, quæ in brachiis fiunt. Quemadmodum enim brachiorum vitia facilius conteguntur; sic e contrario illa, quæ in pedibus sunt longe plerumque magis conspicua, præsertim in viris, esse consueverunt. Neque enim claudicatio solum, sed mira quoque pedis deformitas ex crurum præsertim fracturis, enascuntur. Ut proin maxima ad ejusmodi fracturas felicius curandas sollicitudine opus esse videatur.

(a) HORSTIVS equidem in *Observ. med. Part. II. Lib. IV. Obs. X.* refert, hominem quemdam post ablatum ex osse pedis fragmentum aliquod tres digitos transversos amplum, ita feliciter curatum fuisse, ut ne claudus quidem factus sit. Sed si historia vera est, rara profecto istiusmodi exempla sunt.

De fracturarum curatione.

De curatio-
ne.

XIX. In curandis ossium fracturis id in primis propositum chirurgus sibi habeat, ut fractum os rursus glutinetur. Quod ipsum quo felicius fieri queat, tria præsertim prospicienda videntur. Scilicet 1. ut *diffRACTUM OS IN SITUM NATURALEM RESTITUATUR*; id quod fieri solet cum extendendo, tum reponendo. Dehinc 2. ut ita repositum os non deligationis solum, sed quietis etiam beneficio *in ipso situ conservetur*. Denique 3. ut malis, quæ haud raro superveniunt, vel occurratur vel succurratur. Quæ quidem singula tum demum feliciter præstare chirurgus poterit, si ex anatomicorum doctrinis accuratissime didicerit, tum 1. quomodo ipsa ossa comparata sint; unum; an plura in hoc vel isto membro delitescant; crassa, an tenuia; robusta, an spongiosa; æqualia, an inæqualia; unum, an plura simul fracta sint: tum 2. quinam muscoli juxta sint; quam posituram quamque virtutem ipsi habeant: tum denique 3. grandioresne nervi, venæ atque arteriæ juxta sint. Namque hæc penitus perspecta habere, ad feliciorum fracturarum curationem haud sane parum interest.

De extensio-
ne.

XX. Quoties ossa fracta in sedibus suis remanserunt, sane ad promovendam fragmentorum glutinationem non tam repositione vel extensione, quam potius apta deligatione opus est. Quoties autem a se invicem fragmenta recesserunt, extensione quadam utique opus est: quæ ipsa tamen fragmentorum distorsioni nunquam non attemperanda est. Quo enim longius a se invicem dimota ossium fragmenta, quoque magis breviora, propter musculorum contractionem, ipsa membra reperiuntur hoc magis quoque vehemens ad reponendum os necessaria videtur extensio. Sed ne quid tamen ipsa violentia mali ægro inferatur, quam mitissime fieri potest, singula debent confici.

Extensio
quomodo fieri
debeat.

XXI. *Extendi autem membra diffRACTA* hoc fere modo possunt ac debent. Scilicet 1. continendus firmiter ægrotus est, ne extendenti cedere queat. Positura corporis ad extensionem accommodata pro rebus circumstantibus varia est. Interdum enim sessio vel in sella, vel in solo; interdum autem in lecto, vel mensa aut tabula cubatio commodior deprehenditur. Deinde 2. membrum diffRACTUM cum supra tum infra fracturam a ministro comprehendendum manibus est. Denique 3. exterior membri hujus pars ab illo ministro, qui inferiorem partem comprehendit, quantum ad reponenda ossis fragmenta sufficit, fortiter attrahenda est. At si nudæ manus ad peragendam extensionem parum sunt, funis vel mantile applicandum, manibusque apprehendendum est, ut sic majori vi trahi queat: & si unius hominis vires ad hunc scopum obtinendum haud sufficiunt, bini vel plures adhibeantur necesse est. Interim cavendum simul magnopere hic est, ne nimis violenter ac ruditer, sed quam mitissime lentissimeque extensio illa instituat: ne scilicet ægrotus nimis doloribus præter necessitatem discrucietur.

Præcorum
circa exten-
sionem arti-
ficia.

XXII. Antiquiores medici, quoties, quod tamen rarum valde est, nec manus, nec funes, nec mantilia, ad extensionem sufficere existimabant, varia in promptu habebant instrumenta mechanica, quorum subsidio membra diffRACTA in sedem pristinam restituere satagebant. Spectant huc *trochleæ* variæ cum funibus, *scamnum Hippocratis*, atque plura instrumenta id genus alia, a chirurgorum principibus adinventæ, passimque ab ORIBASIO, PARÆO, ANDREA A CRUCE, SCVLTETO aliisque delineata. Verum enim vero, si accuratiores chirurgorum recentiorum auctoritatem atque observationes sequi voluerimus, non inæquabilis solum istiusmodi machinarum attractio, sed pa-
rum

De ossium fracturis universe spectatis. 123

rum commoda quoque applicatio earum videtur ; præterquam , quod eadem in bello aliisve in locis non semper præsto esse queant . Ut proinde mirum haud sit , machinas ejusmodi vel nunquam , vel saltem rarius hodie apud chirurgos adhiberi : atque id magis etiam ideo , quia in ipsis manibus , funibus atque mantilibus ad extendenda membra satis plerumque auxilii esse deprehenditur .

XXIII. Ceterum peculiaris quædam circa membrorum fractorum extensionem observatio restat ; nempe hæc : Si qua forte paulo tardius , id est , tum demum ad fracturas curandas chirurgus accedit , ubi *tumores* jam tum atque *inflammationes* graviores supervenerunt , tutissimum sane est , extensionem tantisper differre , donec succursum istis malis fuerit . Neque enim sine acutissimis doloribus , convulsionibus , sphacelique periculo contrectari , comprimi atque extendi usque adeo graviter afflictæ partes solent . Quod si autem aliquanto mitiora adhuc ista mala fuerint , satius omnino pro avertenda graviore inflammatione videtur , quam primum extensionem illam suscipere .

Quid factu opus sit, si tumor atque inflammatio supervenit.

XXIV. Enimvero si graviores inflammationes jam adsunt , quæ extensionem impediunt , hoc in primis sibi datum chirurgus existimet esse , ut *in leniendi inflammatione* quam diligentissime elaboret . Leniri autem inflammationes eadem prorsus ratione debent , qua dirigendas esse contusiones supra proposuimus (Cap. XV. Lib. I. N. 10. & seqq.) . Scilicet sanguinis missione , alvi ductione , potu aqueo , ac sorbitionibus , medicamentis item internis , inflammationi contrariis , fomentisque resolventibus calide sæpius applicatis . Quibus diligenter adhibitis remitti sensim sensimque inflammationes solent ; ut post 24. horarum fere spatium elapsum suscipi ut plurimum membri extensio queat . Tametsi fomentis supra descriptis substitui haud incommode sequens illud etiam possit , magnæ hic virtutis :

Quomodo leniri inflammatio debeat.

℥. Herbae scordii Mij. vel iij.

Aquæ simplicis ℥bj.

† vini ℥vj.

Quæ simul per horæ quadrantem probe decoqui , admixtisque salis culinaris unc. j. & nitri ℥ss. identidem cum linamentis calida supra fractum membrum deligari debent . Ubi forte paulo vehementior inflammatio subest , ut altero die ossa fracta nondum componi possint , hæcenus recensita medicamenta tantisper repetenda & continuanda , donec malum omne sublatum fuerit .

XXV. *Evenire nonnunquam solet , ut difficulter reponi ossa diffracta , propter aculeos sive fragmenta* , partes juxta sitas irritantia ac pungentia , queant . Igitur eximenda provide sunt istiusmodi fragmenta , si omnino soluta sunt , atque , ubi forte cum periostio adhuc cohærent , forfice rescindenda . Neque enim facile cum reliqua ossis parte ipsa glutinantur , sed curationem potius impediunt . Quod si autem paulo firmitus reliquis partibus eadem adhærescunt , neque fractorum ossium restitutioni magnopere officiunt , longe optimum erit ossa in sedibus suis ante omnia reponere , deligatisque solertissime læsis partibus fragmenta ista tantisper intus relinquere , donec vel per suppurationem quasi resoluta commodius ac sine vehementioribus ægrorum doloribus extrahi valeant , vel cum majori parte denuo concrecant . Denique ubi cum reliqua eademque præcipua ossium parte fragmenta ista firmitus adhuc connexa sunt , tantum abest , ut violenter inde extrahi debeant , ut potius in sedem pristinam , quoad licet , accuratissime restituenda sint . Siquidem tum glutinari eadem haud raro cum ossibus reliquis consueverunt . Quod si vero hoc non faciunt , ea , qua optime fieri potest , via tandem eximenda .

De fragmentis, quæ ossium repositionem impediunt.

*De fragmen-
tis e corpore
prominenti-
bus.*

XXVI. Quando aculei sive fragmenta ita longe prominent, ut reponendis ossibus impedimento sint; considerandum solerter est, num forte rursus reliquo ossi adunari queant, id quod inde cognoscimus, quando non nimis ab osse majori recesserint, nec multa caro interjecta sit. Ubi vero nec restitui nec ossibus reliquis adglutinari eadem possunt, vel forcipis acuminatæ pauloque firmioris subsidio (Tab. VIII. fig. 1.) decerpi, vel, ubi firmiora crassioraque sunt, subtilioris ferræ (Tab. VII. fig. 9.) adminiculo rescindi, quousque necessitas exigit, debent. Quibus confectis, proximum est, ut de fractorum ossium extensione ac restitutione cogitemus: quia his non ablatis restitutio & glutinatio sæpe impossibilis.

*De fragmen-
tis, sub cute
adhuc delite-
scentibus.*

XXVII. Quod si fragmenta illa sub cute delitescent, neque proin manibus apprehendi possunt, tentandum utique prius est, num manibus in locum naturalem restitui ea possint. Nisi enim reponi sic possunt, incidenda protinus ipsa cutis est, frustra que ejicienda.

*De extensio-
ne.*

XXVIII. Ad diffractorum ossium extensionem quod attinet, fieri eadem optime, ut supra jam (No. 21.) diximus, solet, si scilicet chirurgus extensam a ministris partem manibus complectitur, tantisperque nunc extrorsum, nunc introrsum; nunc sursum, nunc deorsum, pro re nata vel comprimit vel pellit, vel leniter etiam huc atque illuc intorquet, donec scilicet fragmenta singula in pristinis suis nativisque sedibus reposita compareant.

*Quomodo co-
gnoscat
num frag-
menta sint
reposita.*

XXIX. Esse vero utique in sedibus suis pristinis reposita ossium fragmenta, id quidem vel inde in primis cognoscitur, si scilicet dolores vel sublatis vel saltem valde imminuti, membra vero diffracta ejusdem rursus & figuræ & longitudinis cum integris fuerint. Quæ ipsa indicia si absunt, nondum satis reposita ossium frustra esse, non sine ratione conjicimus; ideoque extensionem ipsam, eadem prorsus ratione, tantisper continuamus, dum os penitus restitutum animadvertimus.

*Cavendum,
ne ossa repo-
sita denuo
removean-
tur.*

XXX. Ossium fragmentis ita jam repositis, proximum est, ut eadem in hoc ipso situ suo quam diligentissime conserventur, atque ita quam aptissime rursus glutinentur.

*Quomodo
fractura de-
liganda.*

XXXI. Quod ipsum quo felicius fieri queat, bina potissimum respicienda sunt: nempe 1. ut apta instituatur deligatio; itemque 2. ut membrum fractum in aptum situm reponatur. Ad deligationis apparatus fasciæ pertinet, splenia item atque ferulæ, eademque vel ex charta crassiori, vel ex ligno, vel etiam, si visum ita chirurgus fuerit, ex tenui cupro videlicet, orichalco, ferro, stanno vel plumbo constructæ (Tab. VIII. fig. 7.) ex quibus tamen eæ, quæ ex ligno vel charta fiunt, commodissimæ mihi videntur (a). Ipsa vero deligandi ratio hæc est: Nempe fascia primo loco circa fractum membrum deligatur; tum splenia cum ferulis superimponuntur, firmiterque vel funiculorum vel fasciæ adminiculo constringuntur. In quibusdam casibus canales etiam seu involucra ex charta crassa, ligno, metallove constructa; (Tab. IX. fig. 9.) quin alia quoque instrumenta necessaria esse consueverunt. Quorum peculiare quidem species brachiis, pedibus aliisque partibus applicandas infra recensebimus, ubi speciatim de fracturis tractabimus. Atque ex his simul illud apparebit, alias in simplicibus, alias in compositis fracturis usurpari debere fascias. Interim omnis hic instrumentorum apparatus non nisi eo spectat, ut nimirum ossa reposita tuto conquiescere meliusque cognoscere queant. Adeoque mirum non est, parum plerumque feliciter eas curari fracturas

(a) Petitus quidem, clarus Chirurg. Paris. in lib. de fractur. ferulas rejicit, atque splenia eorum vices abunde supplere posse existimat, quæ vero mihi non ubique sufficere videntur.

sturas, quibus, vel chirurgi, vel ipsius etiam ægroti culpa, vel apta deligatio, vel quies defuit.

XXXII. Etiam si vero nostrorum chirurgorum adhuc plerique, pro firmiori scilicet fragmentorum constrictione, *emplastrum* semper ante imponunt, quam fasciis membrum diffractum diligant; recentiores tamen iique præstantiores chirurgi emplastra quasi penitus supervacua imo sæpe prorsus noxia hic rejiciunt. Præterquam enim quod ipsa sine fasciis nihil efficiant, fasciæ vero accuratius applicatæ satis jam per se membrum diffractum contineant; id sane incommodi adjunctum solet esse emplastris, ut invisibilia cutis foramina obstruant, proindeque tumores, inflammationes, pruriginisque vehementissimas moveant. Ego vero, ut ne quid forte hic dissimulem, tantum abest, ut modo laudatorum chirurgorum sententiis repugnem, sed eis potius accedam, fracturasque tantum non omnes sine emplastris felicissime curari posse longo usu convictus penitus credam. Si qui tamen nihilominus emplastris uti voluerint, his ego author sim, ne nimis longa in deligationibus suis emplastra adhibeant. Neque enim membrum integrum ipsis involvendum, sed ita potius contegendum est, ut ad digiti vel pollicis amplitudinem nudum relinquatur: ne scilicet, si tumores insequuntur, sanguinis cursus impediatur, atque ita gangræna & sphacelus excitetur.

*Quid de em-
plastris ha-
bendum.*

XXXIII. Ante vero quam de fracturis speciatim differamus, exponenda adhuc nonnulla breviter de deligationis apparatu hic videntur esse, quo plenius intelligi inferius proponenda queant. Atque ad *fascias* quidem quod attinet sane quum palmarium curationis præsidium in iisdem situm videatur, id in primis prospiciendum est, ut præter generales proprietates non justæ solum longitudinis atque amplitudinis, sed ipsi quoque membrorum fractorum posituræ diligenter ipsæ adaptatæ sint. In fracturis, quæ sine vulnere sunt, binæ semper adhiberi fasciæ unius capitis, atque ita quidem debent, ut utraque circa partem læsam incipiat; altera post tres circuitiones ascendente, contrariis vero ductibus descendente, denuoque ascendente altera.

*De deliga-
tione.*

XXXIV. Observandum hic est, *fascias*, quo vehementius constringuntur, hoc firmitus quoque læsam partem & fragmenta in situ suo naturali continere. Interim quia fasciæ nimis constrictæ, sanguinis circuitu impedito, tumores, inflammationes atque cancrum (gangrænam) excitant; contra vero nimis laxæ facilius sese una cum fragmentis remittunt; media utique incedendum hic via est, prospiciendumque, ut mediocriter fasciæ adstringantur. Cujus quidem mediocritatis optimum indicium hoc est, si scilicet *deligati membri pars extrema post aliquod temporis intervallum a deligatione leviter intumuit*. Quod si enim vehementius eadem intumuit, nimium quantum adstricta esse deligatio cognoscitur. Si nihil intumuit, laxam nimis fasciam esse intelligimus. Itaque hic leviter adstringendæ, ibi leviter resolvendæ fasciæ sunt.

*Fascia ne-
que nimis
arcta esse de-
bet, neque
nimis laxa.*

XXXV. *Splenia* itemque *ferulæ* pro ipsius fracti membri magnitudine confici semper debent, atque, ubi membrum inæquale est, ut in suris, ita complicari splenia debent, sicut Tab. IX. fig. 13. indicat, ut tenuiorem partem expleant. Siquidem tum longe commodius ac firmitus applicari ferulæ possunt. Ferulæ ternis semper firmandæ funiculis sunt, atque ita quidem, ut media pars primo semper loco, exteriores autem partes deinceps deligentur.

*De splenis
atque feru-
lis.*

XXXVI. Equidem in brachiis si fracturæ sunt, longe optimum videtur, brachium rite deligatum in fascia magna collum circumcingente, Galli *Escharpe* dicunt, suspendere. In pedibus autem si fracturæ sunt, tum isti vel stramineis lectulis (Tab. IX. fig. 5.) quos Galli *Fanons* appellant, vel canalibus, (Tab. IX. fig. 9.) imponuntur, substratis pulviniari atque assere levigato, ab extremo pede ad femur usque extenso, pro commodiori vi-

*Quomodo
collocari
membra fra-
cta debeant.*

deli-

delicet pedis positura; ceu luculentius apparebit ex iis, quæ infra de fasciis exposituri sumus. Atque istæ quidem machinæ itidem ternis, quaternisve funiculis circa pedem deligantur firmanturque, ut nimirum hic quasi penitus immobilis conquiescat. Sunt in chirurgis nonnulli, qui *pulvinari* quodam hanc in rem utuntur, quod subter pedem ac fasciam firmiter deligant; ceu videre est apud SOLINGIVM (a). Alii canales quosdam ligneos adhibent, quales præter modo laudatum SOLINGIVM SCVLTTETVS descripsit. Interim chirurgorum recentiorum plerique fere omnes iidemque præstantiores lectulis ita dictis stramineis in primis utuntur: siquidem hoc instrumenti genus non continendis solum ossibus fractis aptissimum, sed paratu quoque longe facillimum deprehenditur. Adhiberi simul hic solet quædam quasi *solea*, ex ligno chartave crassiori confecta, (fig. 6.) cujus adminiculo non plantæ solum, sed ipsi quoque pedes contineri firmitus possint. Quæ ipsa tamen ut ne forte pedum plantis molesta sit, peculiari quodam splenio molliori (fig. 7.) probe contegenda, perque funiculos (aaa. fig. 6.) lectulo stramineo adliganda est. Dehinc inferiori splenii hujus parti *annulus* quidam lineus funiculisque (bb. fig. 8.) instructus affuitur; pro calce scilicet libere sustentanda, ne, prout fieri haud raro solet, longinquior incubatio inflammationes, dolores, quin & graviora mala excitet. Ceterum non nullius quoque usus hic esse consuevit fascia binis capitibus firmiter contineri potest. Sed ne qua forte tendo Achillis vehementius comprimatur, acutissimique proin dolores moveantur, sic condenda fasciarum capita sunt, ut alterum sub interno, alterum sub externo malleolo ponatur. Supra pedem arcus aliquis, ex dolii circulo (b), tympano vel modio paratus, constituitur, (vid. Tab. IX. fig. 10.) sic enim ipse non a stragulis solum non premitur, sed commodius quoque mantilibus panniculisque lineis aliis ejusmodi calefactis contegi potest atque foveri.

Quomodo ægrotus tractari debeat.

XXXVII. Incubare autem in dorsum ægrotus debet, capite pedeque fracto mediocriter erectis, ne scilicet corpus facile descendat. Funiculus supra, vel in ipso lectuli tecto, vel in tigno firmandus est, quo apprehenso commodius semet ipsum erigere, si opus est, decumbens queat. Si qua autem *nimio sanguine ægrotus premitur*, protinus per venas ipsi detrahatur, ne scilicet graviora mala superveniant. Et vero Chirurgorum in primis est, principio decumbentem quam sæpissime visitare, curiosissimeque semper circumspicere, satisne firma atque apta deligatio adhuc sit, nec ne. Si quid enim turbatum reperitur, illud protinus reficiendum est atque reponendum. Si nimis constricta fascia videtur, relaxanda; si laxa nimis, firmitus ipsa constringenda est. Denique ad *victus rationem* quod attinet, eadem prorsus observanda hic sunt, quæ superius in doctrina de vulneribus proposuimus cap. I. §. 43. & seqq.

Quandonam deligatio innervanda sit.

XXXVIII. *Deligatio prima* nunc citius, nunc tardius, pro re nata, proque mali forte accidentibus, resolvitur. Namque ubi deligatio satis firma esse nihilque mali supervenisse animadvertitur, deligatio prima vix ante quintum vel octavum diem solvitur. Ubi vero inflammationes, tumores, dolores ac pruritus vehementiores suboriuntur, vel & ipsa deligatio nimis aut constricta aut laxa invenitur, ceu fieri haud raro solet, tum protinus ipsa demi atque cum alia commutari debet. In *deligatione altera solvenda tertiaque applicanda* idem prorsus ac in prima observandum est. Quanquam haud incommodum videtur, in deligatione tertia, nisi tumores adfuerint, paulo arctius fasciam constringere, atque ista ratione præcavere, ne quis forte *callus deformior* generetur, ossaque fracta tanto melius concrevant.

XXXIX.

(a) Vid. Edit. Amstelodam. Ann. 1698. Tab. 15. fig. 9.

(b) SCVLTTETVS Tab. VI. SOLINGIVS Tab. XV.

De ossium fracturis universim spectatis. 127

XXXIX. Si quis autem casus aliquis obtigerit, ubi superius (No. 3. & 5.) *De fissura-* memorata signa *fissuram aliquam significant*, sane longe optimum visum FELI-
CI WURTZIO (a) fuit, super partem afflictam atque tumentem *emplastrum* suum ad fracturas, ac deinde ferulas in aliis fracturis adhiberi solitas (b) superimponere, ægrotumque hominem: ut per aliquot dies strenue conquiescat jubere; ita tumorem brevi dissolutum iri. Ubi tumor aliquanto grandior atque mollior adsit, humorem aliquem intus collectum, læsumque corporis membrum incisioni opportunum esse observavit. Igitur facta incisione ejici humores istos corruptos debere, turundamque unguento suo fusco illitam in vulnus immitti, supra datis, ut in fracturis cum vulnere conjunctis solemne est, fasciis. Contra vero unguenta, cataplasmata, fomenta atque balnea, si quidem WURTZIVM audimus, nihil quicquam ad hoc malum tollendum efficiunt; quin potius illud in deterius convertunt. Etenim collecta intus materia putrida partes subjectas & potissimum ossa sensim arrodit, cariem malaque gravissima concitat. Quæ tametsi arthritidi sive catarrhis ut plurimum tribuantur, sæpius tamen ab istiusmodi ossium fissuris eos provenire docet. Si qui sint, qui plura hanc in rem disputata legere cupiunt his ego auctor sim, ut sæpius laudatum WURTZIVM consulant Part. II. Cap. 28. pag. 381. edit. Basil. Ann. 1687. Fissuras recentiores vel solis fasciis curari posse, GOVEJVS statuit. (c)

C A P. II.

De fracturarum accidentibus sive symptomatibus.

I. **S**I quod forte adjunctum fracturis vulnus est, illud ipsum, repositis prius ossium fragmentis, eodem fere modo tractatur, quo vulnera quæcunque tractari debere supra declaravimus. Scilicet primum est, ut vel vino calido, vel vini spiritu, vel aqua salsa vulnus expurgetur; proximum, ut linamentis carptisque iisdemque siccis, pro sistendo sanguine, illud impleatur; tertium, ut digestivo unguento foveatur; ultimum, ut balsamo vulnerario tantisper illud inungatur, dum penitus glutinatum sit (d). At vero, quia in his fracturis, pro expurgando vulnere, quotidie resolvi deligatio, ipsum autem membrum dimoveri haudquaquam debet; sane quo longiores fasciæ sunt, hoc magis etiam in deligandis hujusmodi fracturis alienæ reperiuntur esse; præsertim si in femore vel tibia fracturæ fuerint. Quum enim in circumducendis fasciis illis fieri aliter nequeat, quam ut pedes eleventur, periculum profecto est, ne ossa fracta iterumque conjuncta in situ suo nativo iterum turbentur, parumque eleganter glutinentur. Itaque mirum non est, chirurgos præstantissimos his in fracturis penitus ab ejusmodi fasciis longioribus abstinere, harundemque loco fascias octodecim capitum sive quædam quasi fasciarum volumina (Tab. IX. fig. 4.) in his casibus adhibere. Siquidem istarum subsidio non in quiete solum conserva-

(a) In Chirurg. sua, pag. mihi 382.

(b) Emplastrum illud ita paratur: R. Resinæ purioris candidæque libras duas, terebinthinæque vulgaris semilibram, leni igne una liquefiant, injectoque dein radicis ulmarie pulveris tenuioris unc. iv. tantisper bene subigantur, donec modice frigeant. Sic enim confectum emplastrum est. Quod ubi linamentis vel corio inducere voluerimus, aqua fervida prius infundenda est; ita hoc facile fieri potest. Ceterum miræ admodum emplastro huic virtutes ab auctore tribuuntur p. 320.

(c) *Veritable Chirurgie*, pag. 86.

(d) Si qua sanguinis profusio suborta fuit, tum eadem prorsus ingredienda curationis via est, quam supra in doctrina de vulneribus proposuimus.

vari, sed & probe deligari pedes diffracti possunt. Simulatque vero glutinatum vulnus est, sed nondum os fractum, maxime opportunum est, rejecta fascia 18. capitum, partem fractam fasciis simplicibus angustioribus ac longioribus deligare, donec penitus glutinata ossa reperiuntur. Sed ista quidem singula luculentius apparebunt ex iis, quæ de fasciis inferius proponenda sunt.

Si fractura cum ulcere.

II. Ita si cum osse fracto, præsertim in tibia aut femore, ulcus adesset, sed sine carie, quia hoc quotidie quoque deligandum est, ut vulnus, eodem etiam modo, facta prius ossis fracti restitutione, ut modo docuimus, pars fascia octodecim capitibus deliganda; donec illud glutinatum sit. Postea vero quando glutinato ulcere os nondum consolidatum est, omissa fascia 18. capitum parti fractæ simplices fasciæ, angustæ nimirum & longæ, ut in simplicibus fracturis usu venit, injiciendæ, sicut modo in fractura cum vulnere docuimus.

Si cum carie.

III. Interdum fractura contingit in loco ossis, ubi jam *ulcus & caries* aliquandiu adfuerunt; cujus vero curatio ut plurimum difficillima, imo quandoque impossibilis videtur. Pauci admodum scriptores chirurgici, quomodo hæc mala rite curanda sint, proposuerunt. PETITVS (a) quidem casum proponit *de tibia fracta, cui caries juncta erat*: verum enim vero hic casus, dum de aliis silet, totum hoc argumentum, ut mox dicam, non absolvit. Interea tamen pro exemplo servire potest, quod in similibus casibus imitari queamus, donec perfectiora obtineamus. Nimirum juvenis erat viginti fere annos natus, cui media tibia, ubi jam antea ulcus & caries aderant, frangebatur, fibula adhuc remanente integra. Adeoque in curanda hac fractura extensio ad ossa fracta reponenda non erat necessaria; verum PETITVS primo omnem carnem vitiosam, quæ juxta fracturam erat, resecebat, atque ossa fracta digitis in ordinem redigebat, ulcus linamentis siccis replebat, spleniisque & fascia 18. capitum, ut alias in fracta tibia cum vulnere fieri solet, deligabat, pedemque in lectulum stramineum quam solertissime reponebat. Post aliquot dies, ubi febris, quæ principio aderat, conquievit, extrema ossium fractorum carie obsessa ferro adurebat, postquam terebra ea, quam Galli *Trepan exfoliatif* appellant, partem cariei abstulerat; deinde linimenta tinctura aloes succida ossibus nudis injiciebat, carnibus vero primo unguentum digestivum & postea unguentum fuscum ad carnem luxuriantem hic valde noxiam reprimendam: atque hoc per 50. dies continuabat, donec corrupta pars ossis a sano recedebat. Denique carnem novam ope balsami vulnerarii producebat, ac tandem more consueto & ulcus & ossa glutinabat.

Fractum femur cum carie.

IV. Longe vero difficilior est casus, *si ulceri cum carie in osse femoris fractura supervenit*, qua de re nihil apud PETITVM in libro de fracturis invenio. Ego vero studiosum novi, viginti circiter annos natum, qui a pluribus annis ulcus cum carie in media fere & interna femoris parte, ubi arteria cruralis descendit, gestabat. Caries propter carnem hic crassam in conspectum non prodibat, neque ob vicinam magnam illam arteriam ulcus scalpello ampliare aut os adurere licebat, atque sic omnia medicamenta, quæcunque adhibebantur, nihil efficiebant. Tandem inter prodeambulandum sine ulla fere vi externa femur hoc in loco læso frangebatur. Rursus vero hic neque vulneris ampliatio, neque ossis adustio ob rationes dictas institui poterant: & quamvis quidem os reponeretur & fascia deligaretur, tamen nullam glutinationem admittebat, & æger miseram vitam trahebat. Cogitandum igitur adhuc serio erit de modo hujusmodi fracturas in femore, brachio & aliis partibus, ubi ossa non patent, neque tuto denudari possunt, curandi. Quod vero magis optandum quam sperandum videtur.

De alio.

V. Equidem chirurgus in curandis ossium fracturis satis suum officium fecisse

(a) Lib. de morb. oss. Tom. II. p. m. 270. & seq.

se censendus est, sicubi diligenter eadem reposuit, atque, ne denuo forte dimoverentur, sollicitè cavit. *Fragmentorum enim glutinationem ipsa natura perficit*, dum *callum* aliquem fracturæ inducit. Scilicet ex ossium fractorum arteriis & fibris osseis quædam quasi *gelatina*, id est, materia liquida & viscosa, exsudat, inque ipsis rimis quasi gluten aliquod hærescit. Hæc primo in cartilagineam, mox autem in massam aliquam duriorē cartilagineam, ac tandem osseam conversa usque adeo firmiter ossium fragmenta inter se invicem conjungit, ut citius sæpe quævis alia ossis pars integra, quam callus ejusmodi frangatur: eodem fere modo, ut in asseribus ope glutinis fortioris junctis haud raro fieri observamus.

VI. Ut vero in vulneribus recens caro, sic in fracturis callus nimium quantum subinde excrescit, proindeque inæquabilem ac deformem corporis partem illam reddit. Quod ubi forte accidit, atque impediri amplius non poterit, mature indicari ægrotantibus debet, ne in chirurgum deformitatis culpa devolvatur. Neque enim impediri aut præcaveri semper potest, quo minus ejusmodi callus justo largius excrescat; nec, ubi jam excrevit, quasi caro luxurians excindi potest, ob varias easque graves rationes, adeoque jam factus fere insanabilis est.

Callus subinde excrescit.

VII. Sed præcaveri tamen aliquo modo potest, ne nimium callus supercrescat; si nempe fasciæ paulo arctius constringunt, spirituque vini rectificatissimo identidem imbuuntur. Sic enim materia ista viscida non solum reprimitur, sed & quam aptissime induratur. Quod ipsum observari in primis in virorum tibiis, feminarumque brachiis debet: siquidem istæ corporis partes præ ceteris in conspectum veniunt. Si qui vero induratus jam callus fuerit, tum vix ac ne vix quidem medicamentum aliquod suppetit, quo tolli aut reprimi commode is valeat. Interim non desunt, qui callum supereminentem reprimi feliciter posse statuunt, modo emplastrum de ranis Vigon. cum mercur. injiciatur, laminaque plumbea supra deligetur. Ceterum *callus ejusmodi nunc citius, nunc tardius pronascitur, pro diversa scilicet ossium diffractorum magnitudine, corporis habitudine, aeris temperie, hominis denique ipsius ætate.* Quin & ubi paulo tardius increfcere callus animadvertitur, haud alienum chirurgorum quibusdam visum fuit, ad promovendum calli incrementum, *osteocollæ* dracmam dimidiam ægrotis identidem ingerere.

Quomodo illud præcavendum sit.

VIII. Vehementiores autem *pruriges* præcaveri commodius haud possunt, quam ubi medicamenta quævis pingua, oleosa, proindeque ipsa etiam emplastra remonentur. Namque isthæc omnia sic plerumque comparata sunt, ut corporis nostri insensibilia foraminula penitus obstruant. Si qua autem forte prurigo jam tum supervenisse deprehenditur, longe optimum erit partem illam, quæ prurigne vexatur, vino calido, vel oxycrato, vel etiam spiritu vini abluerè, linamentisque quam purissimis mollissimisque deligare. Vesiculæ ubi adsunt, forficis adjumento ipsas incidere convenit.

Quid adversus pruriginem valeat.

IX. *Inflammationes* eadem ratione tractantur, quam supra (Lib. I. cap. 15.) proposuimus. *Doloribus* autem & *convulsionibus* ut mature succurratur, non ea solum diligenter observanda sunt, quæ supra ad vulnerum curationem præcepimus; sed & vel maxime illud semper providendum, ut fragmenta ossium quam accuratissime reponantur; & si qua forte soluta sunt, eximantur; ipsa vero membra quam commodissimo situ collocentur. Longe optimum quoque hic est, sanguinem per venas detrahère, cataplasmataque digerentia atque sacculos ex vino vel oxycrato decoctos superimponere; non neglectis interim medicamentis internis circumspectaque victus ratione: utpote sine quibus vehementes sæpe inflammationes & sphacelus atque adeo ipsa mors excitari haud difficulter possunt.

De inflammationibus, doloribus & convulsionibus.

*Quomodo
gangræne
succurratur.*

X. Quod si *inflammationes* usque adeo graves sunt, ut læsum corporis membrum *gangræne* opportunum sit, primo sanguis mittendus, ac deinde fascia octo-decim capitum pro fasciis longis simplicibus applicanda una cum fomentis digerentibus, quæ vel ex aqua calcis & spiritu vini camphor. cum ess. aloes & myrrhæ; vel ex spiritu vini camphorato & sale ammoniaco, vel ex medicamentis supra (a) commendatis, confici ut plurimum solent. *Quod si autem ipsa gangræna jam tum supervenit*, scarificationibus atque incisionibus crebris opus est, ad humores stagnantes emittendos, non neglectis interim fomentis antea commendatis. Ubi vero altius jam istiusmodi gangræna insedit, quam ut fomentis curari possit, & sphacelus jam accessit, amputandum protinus membrum illud corruptum est, ne pars sincera trahatur, aut alia membra integra simul corrumpantur.

*De sanguinis
profusione.*

XI. Si qua *gravior sanguinis profusio fracturis adjuncta* est, investigari solertissime vena ista sive arteria disrupta debet, ipsumque sanguinis profluvium vel per compressionem, ope linamentorum, spleniorum & fasciarum quam aptissime applicatarum; vel per medicamenta sanguinem sistentia, alias commendata; vel per vasis læsi & sanguinem fundentis idoneam ligaturam; vel denique per ferrum aliquod candens, qualiter superius circa vulnerum curationem Cap. II. docuimus, diligenter cohiberi. Postea demum ossa fracta componenda, peregrina, quæ facile haberi possunt, eximenda, & pars læsa deliganda.

*De paralyti
ac tæbe.*

XII. Si quæ autem *nervorum resolutio vel tabes* fracturam insequitur, sane spes in angusto est. Interim haud quaquam alienum hic videtur, partem istam læsam 1. panniculis calidis sæpe & graviter fricare, 2. spiritibus fortioribus, qualis est spir. formicar. lumbricor. matricalis, C. C. sal ammoniac. ess. euphorb. castor. aliisque identidem inungere, dehinc 3. fomentis calidis itemque balneis ex vinu herbisque corroborantibus, aromaticis ac nervinis confectis, vel thermis naturalibus fovere. Denique 4. longe quoque optimum hic esse solet, partem illam resolutam, rigidam vel tabescentem recens laniatis atque adhuc calentibus animalibus, bobus nempe, aut vitulis, aut porcis, aut canibus subinde immittere. Siquidem ista ratione sanguinis spirituumque animalium in partem læsam influxus haud parum promovetur, & quasi postliminio restituitur. Idque magis etiam tunc, ubi interna quoque medicamenta nervina ac roborantia diligenter assumuntur.

*Si junctura
quædam ri-
get.*

XIII. *Quoties articulus aliquis aut commissura ossium riget*, hærensque in illis materia vitiosa jam tum indurata deprehenditur, quod vitium Græci *Anchylosin* vocant, sane, si ex diffractorum ossium succo, in articulum effuso & concreto, eadem provenit, difficulter admodum curari malum istiusmodi poterit. Quod si autem rigor iste vel ex longinquiori quiete, vel & ex humoris, qui ossium articulos lubricos efficit, inspissatione subortus fuit, haud omnino incommodum fuerit, fomentis balneisque crebrioribus emollientibus, ac præsertim thermis naturalibus partem istam rigidam fovere, oleis, pinguedinibus animalium, vel unguentis emollientibus sæpius probe fricare, admotisque manibus huc atque illic movere vel inflectere, donec naturalis mobilitas penitus restituta sentiat (b).

*Si simul lu-
xatio adest.*

XIV. *Sæpius in uno eodemque membro præter ossis fracturam luxatio quædam subest.* Quod ubi incidit, quicquid luxatum est, primo loco: quicquid autem fractum est, deinceps reponere convenit, iustaque ratione utrumque deligare. In

(a) De fracturis cap. I. No. 24. itemque in capite de contusionibus.

(b) De Anchylosis curatione vid. Observationes recentiores in DRANII Obser. 93. & 94.

In nonnullis casibus, id est, quoties fractura ipsis ossium capitibus sive juncturis propior est, ut nec apprehendi, nec proin satis extendi os illud luxatum queat, satius utique videtur, fragmenta prius reponere, ea probe deligare, diligenterque glutinare, quam luxationi succurratur. Quanquam illud prospiciendum hic solertissime est, ut spiritus vini, vel spiritus vini camphorati, vel & aceti calefacti superadditi beneficio membrum luxatum a tumoribus atque inflammationibus immune interim conservetur. Diffiteri equidem haud possum, istam hanc curandi rationem non omnino perpetuam esse, luxatasque istiusmodi partes restitui postea sæpius nullo artificio posse; interim, quia nulla commodior suppetit, haud sane est, quod rejicere illam sustineamus: maxime quum in promptu sint apud auctores istiusmodi exempla non pauca, ubi membra luxata post aliquot demum menses, vel post integrum quandoque annum feliciter adhuc restituta fuerunt.

XV. Quod si autem *membrum aliquod diffractum* propter vel chirurgi negligentiam, vel ipsius decumbentis imprudentiam aut inquietudinem, sic glutinatum fuit, ut *deforme admodum atque indecorum* appareat, vix alia ut plurimum restituendæ elegantiae via est reliqua, quam ut ipsum os, in qua parte glutinatum fuit, a robustioribus quibusdam hominibus violenter extendatur, distrahatur, atque sic denuo frangatur, quo scilicet accuratius postmodum reponi glutinarique idem possit. Quanquam iterata istiusmodi fracturarum curatio egregiam prorsus circumspeditionem postulat. Quoties enim vel minor deformitas ac molestia subest, vel induratus jam tum callus, vel denique ægrotus ætate grandior atque infirmior est; sane non insigniter tantum molesta, sed & quandoque periculosa hujuscemodi curatio esse consuevit; adeoque tunc rectius intermittitur. Contra vero ubi tenerior adhuc callus est, æger autem & junior & robustior, re probe considerata haud prorsus aliena videtur, quæ pristinae ossium figuræ restituendæ impenditur opera. Interim ista necessaria hic videtur observatio, antequam hæc curatio suscipitur, nempe ut callus per aliquot dies continuos balneis, fomentis, unguentis atque emplastris, quæ digerunt & emolliunt, probe antea inungatur; ossa autem diffracta quam accuratissime reponantur, deligentur & foveantur (a).

Quomodo membra post glutinationem indecora denuo frangenda sint.

C A P. III.

De ossium fracturis speciatim.

I. **P**OSTEAquam de ossium fracturis universim consideratis hætenus exposuimus, proximum est, ut speciatim quoque de iis differamus. Ac de fracturis quidem, quæ in capite contingunt, incipiemus. De cranii autem fracturis supra jam tum diximus, ubi de capitis vulneribus Cap. XIV. tractatum fuit. Igitur ad alias statim fracturarum species nunc progredimur.

Nexus atque instituti ratio exponitur.

R 2

De

(a) ZVINGERVS in *Theatro practico cap. de fractura* scribit, callum juniorem spatio semestri, per emplastr. de ran. Vigon. cum mercur. inter decimum quartum diem commode satis digeri, ipsumque os fractum reponi deinceps posse: id quod credere vix possum, atque uberiori experientiæ adhuc committendum esse censeo.

*De naso fracto.**De naso fracto.*

II. In naribus vero & ossa & cartilago frangi solent, & quidem modo adversa, modo a latere; lapsu præsertim vel ictu, nunc utraque, nunc alterutrum; id quod vel visu vel tactu facile dignoscitur. Nam si adversa fracta sunt, alterumve ex his, nares desidunt & difficulter spiritus trahitur. Si a latere os fractum est, is locus cavus est: si cartilago, in alteram partem nares declinantur (a). Interdum fractura sine vulnere; sed multo sæpius cum externo cutis vulnere conjuncta esse adsolet. Si qua autem paulo gravior læsio facta fuit, vix ac ne vix quidem ita curari fractura hæc poterit, ut ne narium aliqua deformitas superstes maneat. Imo propter viciniam cerebri, simul sæpe læsi, periculosissima sæpe esse solet hæc fractura. Ceterum caries etiam, ozæna item aut polypus haud raro eam insequuntur; quibus ipsis vel odoris sensus, vel loquendi etiam spirandique facultas haud parum impediuntur.

Quomodo reponenda sint narium ossa.

III. Sed quo facilius diffracta illa narium ossa in sedem suam reponantur, adversa luce collocandus in sedili quodam ægrotus est, ipsumque caput vel a ministro quodam retro continendum, vel in lectulum aliquem æger reclinandus. Dehinc chirurgus aut specillo subjecto, aut spathula, aut calamo scriptorio depressas partes excitet; applicatis extrinsecus duobus digitis, præsertim pollice, manusque alterius indice. Si utrinque diffracta narium ossa sunt, tum ab altera quoque parte eodem prorsus modo elevanda extusque compellenda sunt fragmenta: & ne rursus desideant, utraque naris linamentis, in longitudinem implicatis, aliquamdiu implenda sunt: quæ ossa & cartilaginem desiderare non sinunt, superimposito emplastro aliquo, & his, quæ recentibus vulneribus accommodata sunt. Quod si plura erunt fragmenta, nihilominus intrinsecus singula in suas sedes digitis erunt compellenda; at, si quod fragmentum undique resolutum cum ceteris haud facile glutinabitur, hinc velfella extrahendum.

Quomodo vinctura institienda sit.

IV. Sic ubi vulnus aliquod externum simul adest, compositis ossibus, deligari illud ipsum initio linamentis carptis hisdemque siccis debet, superinjecto emplastro vulnerario: postea autem injicienda medicamenta balsamica, cujusmodi quidem est ungu. digestiv., essent. aloes, myrrhæ, succin. mastichis. Pingua atque oleosa omnia hic & ubicunque ossa læsa, diligenter evitanda sunt, quia his valde aliena. Ubi vero nullum in cute vulnus externum adest, emplastrum modo superinjectum continendis narium ossibus sufficiet. Atque sic nisi abscessus vel caries supervenit, glutinari ut plurimum post quatuordecim dies fracturæ istiusmodi consueverunt. Interim quandoque munimentum aliquod simplex vel duplex ex crassiori ac firmiori charta confectum, spleniis intus obductum, ipsique naso accommodatum (Tab. VIII. fig. 8.) ubi opus esse videbitur, ad latera nasi applicari fasciaque quatuor capitum, sed leniter tamen firmari potest: ceu luculentius ex infra dicendis, ubi de fasciis acturi sumus, constabit. Antè vero quam emplastra & fascia superimponuntur, injici intus tubulus quidam argenteus vel plumbeus, aut calamus etiam scriptorius, in quamvis narem læsam a quibusdam, ad spirandi facultatem conservandam, solet; (Tab. II. litt. P. & Q.) quibus ipsis una cum narium osse firmius continendis vel quatuor capitum fascia, vel peculiaris quidam funiculus vel ligula vittæ alligatus, inservire potest. Quanquam in chir-

(a) Hæc accurate jam CELSVS ita descripsit L. VIII. cap. V.

rurgis recentioribus haud defunt, qui, spleniis, fascia & emplastro exceptis, apparatus istiusmodi omnem, utpote supervacaneum, imo noxium magis quam utilem, penitus omittendum esse proponunt; præsertim cum ægri tubulos illos, imo haud raro nec ipsas turundas in naribus ob irritationem aut spirandi difficultatem ferre non possint, atque hujus partis ossa semel restituta haud adeo facile, ut vulgo putarunt, e sede sua rursus dimoveantur.

C A P. IV.

De maxilla fracta.

I. **M**axilla inferior paulo rarius reliquis ossibus frangitur: quotiescunque tamen id contingit, vel utrinque, vel ab altero tantum latere, atque ita quidem ut plurimum frangitur, ut fragmenta non nisi parum se invicem recedant. Musculi enim ejus sic omnino comparati sunt, ut parum deduci hæc ossa per eosdem valeant. Sed tamen quo gravior ex ictu lapsive inflicta injuria est, gravius hoc etiam collidi aut comminui longiusque dimoveri ex nativa sede consueverunt.

Quæ sit maxillarum fracturarum cognitio.

II. Atque harum quidem ubi ossa dimota sunt, fracturarum quam maxime expedita cognitio est. Neque enim visus tantum, sed & in primis tactus evidentissime statim hic demonstrat, quid forte in maxilla dimotum, item num turbata pristina dentium positura sit. Præterquam quod vehementiores ægrotorum dolores, imo & quandoque convulsiones, haud incertum diffractarum maxillarum indicium subministrare soleant. Quod si vero frustra dimota non sunt, difficilius longe ea cognoscitur.

Quibus signis maxillæ fractura cognoscatur.

III. Maxillæ autem fractura isto modo detecta, id prospiciendum protinus est, ut ubi ossa dimota ea in sedem suam rite reponantur. Igitur in sedili quodam commodiori adversa luce collocandus æger est, ejusdemque caput firmiter ab adstante ministro continendum. Dehinc pollex vel index alterius manus chirurgi in os omittendus, altera vero manus extrinsecus admovenda, harundemque adjumento tantisper utrinque compellenda maxillæ fragmenta, donec in pristinam sedem suam reposita esse ex accurato dentium situ cognoscuntur. Si qui vero *dentes simul resoluti vel saltem labefactati* reperiuntur, haud incommodum erit, in sedem suam, si nihil obstat, istos mox reponere (a), filoque aureo, argenteo, vel cerato etiam iis, qui juxta sunt, alligare: sic enim firmari haud raro iidem consueverunt. *Sicubi ab utroque latere fracta maxilla est*, tum aliud ex alio latus, sed eadem prorsus ratione, debet restitui. Quod ipsum quidem hoc feliciter fieri semper solet, quo magis perspectam ex anatomicorum doctrinis nativam maxillæ posituram habueris. Quando vero frustra e sede sua non recesserunt, repositione quoque non indigent.

Maxillæ ossa quomodo reponenda sint.

IV. Ossibus repositis emplastrum ante omnia ac deinde splenium, spiritu vini madidum, iniicitur, spleniumque aliud chartæ crassiori assutum maxillæque dimidiæ, si nempe alterutra modo pars diffracta fuit, diligenter accommodatum (Tab. VIII. fig. 9.) superimponitur. Quorum utrumque vel per fasciam quatuor capitibus instructam, mediaque parte, cui mentum inferi-

Quid post reposita maxillæ ossa fieri debeat.

(a) GOVEVS quidem hoc dissuadet, existimans, hoc ipso ossa restituta rursus dimoveri: sed præter alios TVRNERVS in sua Chirurgia exemplum refert, ubi hoc feliciter factum est, itemque DRANIVS Obs. III. Tom. I.

feritur, perforatam, vel & per *habenam* istam, inferius in doctrina de fasciis describendam, quam exactissime deligandum est. *Quoties autem utrinque diffracta maxilla* deprehenditur; tunc itidem post splenium, spiritu vini imbutum, splenium aliud chartæ crassæ inductum, mentoque adaptatum atque in medio perforatum (fig. 10.) applicari consuevit. Atque id quidem sic, ut foramen medium (a.) mento, partes autem exteriores (bb.) auribus admoveantur. Attamen etiam sine emplastris & ferulis, si modo apta fiat deligatio, hæ fracturæ commodè sanari possunt; nam non facile, si semel repositæ sunt, e sede sua relabuntur. De cetero qualiter institui vinctura debeat, illud quidem ex inferius dicendis haud obscure liquebit, quando ad fascias pervenero.

Quomodo ægroti gerere se debeant.

V. Denique ad diffractarum maxillarum glutinationem illud in primis proficit, si nimirum principio vena secatur, & ægrotus strenue conquiescit, omnemque & sermonem & manducationem, primis præsertim temporibus, quoad ejus fieri potest, gnaviter deviat. Igitur longe tutissimum videtur, ante factam maxillæ glutinationem cibum tantum fluidum, juscula nimirum ac sorbitiones, ova item mollia, gelatinas similesque cibos alios nulla manducatione indigentes assumere, supinus collocari, omnemque in faciem aut malas incubationem solerter evitare. Sic enim inter vigesimum trigesimumve diem glutinari utplurimum maxillæ fractura solet: maxime si læsa pars intus in ore aliquoties quotidie rosarum melle inungatur.

VI. Si fractura est cum vulnere, quotidie semel deliganda, vulnerique ut Cap. IV. N. VI. docuimus, prospiciendum, donec glutinatum sit. Exemplum fracturæ utriusque maxillæ vid. in *Dranii* Obs. Chirurg. III. Tom. I. inferioris vero maxillæ Obs. VIII.

C A P. V.

De claviculis; humeri pectorisque ossibus fractis.

De clavicula fracta.

I. CLAVICULA (a) non propter situm modo transversum, sed & vel maxime propter insignem teneritatem suam quam sæpissime frangitur: nunc quidem media, nunc prope humerum, nunc prope sternum. Quocunque autem loco frangatur, fere id, quod ab humero est, infra id, quod a pectore, propter ipsum brachii, quod per claviculam sive jugulum sustinetur, pondus, descendit. Tametsi igitur id, quod a pectore est, immobile persistat, tamen, quando id, quod ab humeris est, deorsum tendit, fieri aliter haud potest, quam ut alterum super alterum inclinetur.

Quomodo clavicula fractura cognoscatur.

II. Neque vero difficilis hujusmodi fracturarum cognitio est. Namque 1. attolli ab ægroto brachium haud potest. Tum 2. brachium ad pectus inclinatum propendet, quum antea retro vel sursum extenderetur. Denique 3. quum clavicularum ossa nullis fere musculis obtecta sunt, sane vel ipse tactus, visus atque auditus eorundem læsionem protinus demonstrant; præsertim ubi lateris afflicti humerum vel brachium paulisper commoverimus.

Fracturarum clavicula-rum prognos.

III. Excitari quidem diffracta ista clavicularum ossa haud adeo difficulter possunt, in primis ubi adversa ea fracta fuerunt. Neque enim humerus tantum cum claviculæ fragmento nexu facili negotio retrahi, sed digitis quoque in sedem

(a) Claviculam fractam *CFLSVS jugulum fractum* appellat Lib. VIII. cap. 8. Omnes tamen anatomici & chirurgi hodie os illud claviculam appellant, & jugulo aliam significationem tribuunt.

dem suam compelli adsolet. Longe autem difficilius semel reposita ossa, præsertim si obliqua fractura est, in sede sua conservantur. Ratio gemina est. Namque vincturæ circulares, quibus ossa brachiorum, aliaque in extremis longiora firmare possumus, propter loci aut partis læsæ dispositionem prorsus alienæ hic sunt; deinde ipsa brachiorum dependentium moles quicquid repositum est, quam facillime rursus detrahit. Adeoque mirum non est, si clavicularum ossa vel inæqualia vel infirma valde post glutinationem quam sæpissime inveniuntur. Quanquam nec istiusmodi quoque exempla nobis defunt, ubi satis & feliciter & firmiter glutinatæ fuerunt claviculæ; præsertim si gnaviter ægrotus conquievit.

IV. Fracta vero clavicularum ossa sic fere in sedem suam excitantur. Nempe ægrotus in sedili quodam humiliori confideat. Tum minister aliquis, admo- *Claviculæ quomodo reponendæ sint.* to in dorso inter humeros sive scapulas genu, manibus humeros apprehendat, eosque simul blande retrorsum trahat: quo ipso claviculæ probe extenduntur. Quæ dum fiunt, in parte anteriori Chirurgus manibus suis fracta ossa in sedem suam compellere studeat, ministrumque, ut excitata illa ossa firmiter contineat, jubeat. Dehinc 1. splenium aliquod angustum, sed crassum tamen, atque ad cavitates implendas, ab altera parte complicatum (Tab. IX. fig. 13.) supra atque infra claviculas adversum injiciat. His dein 2. bina eademque angustiora splenia in formam litteræ X. superimponat. Tum 3. isthæc omnia latiori quodam chartæ crassioris frusto ad humeros jugulumque accommodato (Tab. VIII. fig. 12.) atque in vini spiritu vel oxycrato tincto contegat. Denique 4. vel fasciam aliquam convolutam crassiorem, vel & pilam, ne scilicet brachium denovo elabatur, sub humero collocet. Tandemque postremo 5. partem læsam solertissime vinciatur, ipsumque brachium in mitella sive mantili, super collum injecta, suspendat. Quicquid enim emplastrorum supra dari a quibusdam hic solet, id maximam quidem partem supervacuum deprehenditur.

V. Sed vero quia difficulter admodum interdum retro contineri brachia possunt, difficiliusque, nisi probe contineantur, glutinari; operæ sane pretium facere sibi visi Medici fuerunt, si proprium aliquid instrumentum ligneum aut ferreum humerisque continendis adaptatum, ad litteræ T similitudinem conficerent. (Tab. VIII. fig. 13.) Cujus latera, ad tres fere digitos transversus ampla, corioque vel panniculis abducta sunt. Applicari autem illud ipsum sic fere debet: Scilicet, binæ partes transversæ AA. singulis humeris sive scapulis admoventur; parte longiori B. super ipsum dorsum protensa. Hujus foramini C. bini funiculi sive ligulæ firmiores innectuntur, quorum subsidio crux ista corpori firmiter alligatur; brachiis prius per annulos AA. transmissis. Igitur quo vehementius mitiusve pars ista longior B. circa ventrem deligatur, hoc etiam longius propiusve humeri retro attrahuntur. Ubi vero vel satis stricta etiam crucis deligatio non satis proficit, splenia quædam in longitudinem complicata subter partem B. dorso imponendum prius sunt, quam funiculi connectuntur. Sic enim aliquanto vehementius excitari retroque attolli jugulum poterit. Ipsi vero annuli AA. ex ferro vel corio atque ita quidem construendi sunt, ut & solvi, pro re nata, & arctius constringi valeant.

VI. Quoties fragmenta penitus ab osse reliquo resoluta adsunt, quæ non *Si qua forte fragmenta prorsus resoluta sunt.* carnem modo proximam pungunt atque vexant, sed reponendis quoque juguli ossibus impedimento sunt, necessarium utique videtur, cutem contra incidere, ipsaque fragmenta illa provide prius eximere, quam ossa reliqua reponantur, debitaque ratione foveantur. Si qua autem forte fragmenta ista cum reliquis partibus adhuc cohærent, & juxta positas partes compungunt, vel restitutionem impediunt, forcipis beneficio (Tab. VIII. fig. 1.) vel præcidenda, vel, sicu-

sicubi satis jam per se retusa esse reperiuntur, in sedem pristinam compellenda sunt; sic sæpe rursus glutinantur. Verum enim vero ad bene instituendam juguli hujus incisionem egregia prorsus circumspeditione opus est, ne scilicet grandiores illæ venæ atque arteriæ subclaviæ percutiantur, lethiferæque sanguinis profusiones excitentur.

De scapulis fractis.

VII. *Scapula* vel prope acromion, id est ea parte franguntur, qua claviculis commissæ sunt, vel in quavis alia parte. *Acromion* si *diffRACTUM* est, tum illud facile quidem, postquam vel brachium, pro deltoide musculo relaxando, elevatur, vel os humeri juxta cubitum recta sursum premitur, digitis in sedem suam compellitur, sed æque tamen facile ex levi quadam causa denuo elabitur, ideoque difficulter admodum glutinatur: in primis vero illud ex motu musculi deltoidis, vel brachii, & etiam a pondere brachii facile e sede sua dimovetur. Quare ex iis, qui in acromio fracturam passi sunt, nemo fere ita curari solet, ut brachium postea libere sursum attollere queat (a). Interea tamen omnis opera danda est, ut eo in sedem naturalem reposito, splenioque spiritu vini madido superinjecto, fascia, quæ *spica* vulgo vocatur, probe firmetur, pila simul sub ala posita, brachiumque deinde mantili sive mitella super collum injecta, sustentetur. Quod si autem *scapulae collum*, quæ infra ipsum acromion est, vel acetabulum frangitur, id quod cognitu difficillimum est ob situm profundum, atque etiam rarius paulo contingere videtur, abesse vix unquam solet quin propter & commissuram, quæ juxta est, & propter tendines, musculos, ligamenta, nervos, venas atque arterias adjacentes grandiores, utpote ex quibus semper fere læsum simul aliquid deprehenditur, rigor aliquis vel movendi impotentia, inflammatio, gravior abscessus, una cum aliis id genus malis gravioribus, imo ipsa mors, ut Helmstadii in Professore quodam vidi, superveniat (b). Contra vero quæ in ceteris scapularum partibus accidunt fracturæ, longe plerumque mitiores esse consueverunt.

Quomodo scapulae reponantur.

VIII. Sed quo promptius scapulæ istiusmodi perfractæ reponantur, minister aliquis brachium leniter in partem anteriorem extendere, ipse autem chirurgus, quam aptissime fieri potest, manibus ipsas in sedem suam compellere satagat, supra datis spleniis chartæque crassissimæ idoneis frustis, scapulæ accommodatis & spiritu vini vel oxycrato madentibus, fasciæque stellatæ vel quadrigæ dictæ beneficio firmiter deligatis, ut in tertia hujus Chirurgiæ parte uberius proponemus.

De sterno fracto.

IX. Enimvero quemadmodum ossa reliqua singula, sic pectoris os sive sternum etiam per injurias externas, lapsum puta vel ictum, vel deprimi, vel prorsus quoque frangi adsolet. Quod ubi forte accidit, non solum locus dolet & inæqualis est, sed venæ simul atquæ arteriæ sub eodem latentes utplurimum læduntur, vel omnino disrumpuntur, proindeque pectoris dolores, spiritus gravis, tussis vehemens, sanguinis ex ore vel in præcordia, vel intra ipsum mediastinum profusio, cum aliis id genus malis quamplurimis suboriuntur.

Signa sterni fracti.

X. Igitur quæ diffRACTI sterni signa sint, haud obscure, nisi ego fallor, ex sequentibus abunde colligitur. Nempe fractum aut depressum sternum esse, non ex iis solum, quæ jamjam commemorata sunt, indiciiis; sed sæpius quoque inde conjicimus, sicubi vel insigniter ac præter naturam inæquabile, vel mobile etiam digitis admotis illud deprehenditur: idque vel maxime tunc, ubi strepitus simul percipitur. Quanquam proprium sterni depressi signum in eo fere situm est, ut, præter symptomata ista superiora sinus aliquis vel inæqualitas in eodem sentiat. XI.

(a) Ita celebris Chirurgus Anglus CHESELDENVS in Anatom. sua sentit, ubi de hoc ossæ agit.

(b) Idem cum DOUGLASIO vidit CHESELDENVS loco citato

XI. Ad excitandum autem, si qua forte defedit, os illud pectoris, insigni-
ter proficit, si agrum in lecto sive mensa, subjectis dorso aut pulvillis durio-
ribus, aut pane magno, aut tympano vel cylindro, vel doliolo, aut alio quo-
vis magno corpore, supinum collocamus, humerosque gnaviter sic deprimimus
vel reclinamus, ut ipsum pectoris os attollatur atque extendatur. Quod ipsum
autem ut promptius fiat, comprimi a chirurgo latera pectoris utraque debent
pauloque vehementius concuti. Sic enim non extendi solum versus anteriorem
partem costæ solent, sed desidentes quoque sterni partes in sedem suam com-
pelli ab iisdem solent. Sed contingere tamen quandoque potest, ut jam jam
commendata artificia parum sint. Atque tunc necessarium utique est cutem de-
cussatim contra incidere, depressamque sterni partem vel per vectem, quem
elevatorium vulgo appellant, vel per terebram leniter prius intortam, sursum
versus attollere. Quæ curandi ratio utut durior est, tamen vel GOVEJO etiam
(a), atque PETITO (b) testibus, optima videtur ac promptissima. Cæterum
quibus artificiis quam aptissime conservari sternum illud repositum debeat, id
explicatius quidem in doctrina de fasciis declarabimus. Quod si autem prout
fieri aliquando solet, præsertim si post restitutionem graves dolores sub sterno
perdurant, collectus inter mediastinum cruor gravem aliquam suppurationem
intus moverit, haud profecto alienum erit *inferiorem sterni partem quasi calva-*
riam modiolis terebrare (c), purgatoque a corruptis humoribus pectore, balsamo
vulnerario quam solertissime fovere. Denique ubi cruoris aliquid effusum intus
in pectore animadvertitur, tum unicum curationis præsidium in eo situm vide-
tur, ut pectoris aliqua perforatio, quam vulgo vocant *paracentesin*, qualem
supra, ubi de pectoris vulneribus actum est, descripsimus, instituat. Ad de-
ligationem autem quod attinet, splenia vino vel spiritu vini calido madentia,
mantileque cum scapulari etiam atque etiam hic opus sunt.

Quomodo
sternum re-
ponatur.

C A P. VI.

De costis, vertebris osseque sacro & innominato diffRACTIS.

I. **N**ONNUNQUAM costæ sic franguntur, aut saltem finduntur, ut aliqua so-
lum earum pars, sive ea sit interior sive exterior, lædatur, & ex sede
sua naturali haud recedant, fereque tunc sint sine malis aut gravioribus sym-
ptomatibus, sæpeque non cognoscantur & quasi sponte sua quoque rursus coa-
lescant. At si tota costa perfracta est, & fragmenta aliquo modo ex sede sua
recesserint, asperior casus est. Namque dimota a se invicem fragmenta muscu-
los atque interiorem pectoris, quam *pleuram* vocant, membranam divexant.
Dimoventur vero hæc ossa fracta vel introrsum vel extrorsum, atque hoc eo-
dem fere modo, ac si arcus frangeretur; atque in hoc casu symptomata levio-
ra esse consueverunt (d); longe vero difficiliora si introrsum propulsa sunt,
præsertim si venæ vel arteriæ ruptæ & sanguis in pectus effusus est. Ut proin-
de mirum haud sit, si vehementissimæ compunctiones, inflammatio, spirandi
dis-

De costis fra-
ctis.

Heist. Chirurgica Tom. I.

(a) Chirurgie veritable pag. III.

(b) Lib. de morb. off. ubi de sterni fractura.

(c) Quod etiam PETITVS suadet, loco modo allegato.

(d) GOVEJVS hanc fracturam, qua ossa fracta extus pelluntur, quidem negat, sed revera, te-
ste etiam PETITO, lib. de off. morb. datur.

difficultas, tussis, febris, sputum cruentum, suppuratio, profusio sanguinis in cavum thoracis, vel in interstitium cellulare mediastini, aliaque hujus generis vitia gravia hic suboriuntur, praesertim si viscera, quae juxta sunt, simul laeduntur. Quibus nisi tempestive succurritur, graviores utplurimum febres, pectoris pulmonumque inflammationes atque exulcerationes, empyemata, fistulae insanabiles ossiumque caries, vel & ipsa quandoque mors insequuntur. Interdum non nisi simplex fractura, sed multo saepius *externum simul vulnus* vel & fragmentum aliquod acutum subest, quo partes molliores acriter compunguntur. Si vulnus adest, ingens subinde sanguinis profusio oritur, difficillime saepe compescenda; & si sanguis in pectus effunditur, vix nisi apertura, quam *paracentesis* vocant, educi potest, vel saltem vulneris dilatatione, si laesio in costis spuris. Si per vim aliquam externam cartilagine ab ossibus disrumpuntur, fracturam contigisse dicimus, eandemque prorsus, ut in fracturis reliquis, & praedicendi & curandi viam ingredimur.

Costarum fractura quomodo cognoscatur.

II. Quoties diffractarum costarum partes in sedibus suis remanserunt, vel costa tota fracta non est, naturalis ipsarum aequabilitas nihil quicquam immutatur, nec dolor adeo magnus est, ideoque & difficilior ipsa fractura detegitur; attamen tactu locus laesus leviter indolescit. Interea tamen facilius glutinatur. Quoties autem a se invicem partes fractae recesserunt, non tactu solum inaequabilitas, sed auditu quoque ossium stridor, si commoventur, saepe percipitur. Si qua pars acuta visceribus imminet, vel si quod fragmentum intus haerescit, haecenus recensita symptomata ut plurimum sequuntur. (No. 1.) Quae quoque gravia magis sunt, hoc quoque gravem ac periculi plenam magis fracturam subesse non sine ratione colligimus. Sed accidere quoque haud raro solet, ut ex fractura costarum aereus tumor, quem *emphysema* vocant Graeci, proveniat; dum scilicet aer per exiguum vulnus aliquod carnem inter & cutem in cellulosa tunicae adiposae substantiam sese insinuat, primoque pectus, mox vero collum etiam, caput, ventrem aliasque partes insigniter inflat: qualiter nempe vituli atque oves inflari a lanioribus consueverunt.

Costae leviter fractae quomodo reponantur.

III. Ac in reponendis quidem costis illud omnino dispiciendum semper est, num in partem anteriorem posterioremque fragmenta diducta fuerint. Posterior enim casus si est, constitui aegrotus in sublimiori sella quadam vel mensa debet, ossaque dimota digitis in sedem suam blande compelli: supra datis iplenis in spiritu vini intinctis, chartaeque crassioris lamella sive ferula, & denique fascia vel circulari vel mantili cum scapulari. Contra vero ubi forte prior casus accidit, dum aegrotus spiritum trahit, utraque & anterior & posterior costarum pars extrema diligenter a chirurgo manibus comprimi debet tantisperque concuti, donec depressa illarum pars resiliat. Caetera eadem fieri debent, quae ad deligationem pertinent; nisi quod charta crassa omitti & mantile mitius aliquanto constringi hic debeat: fasciae vero non solvantur, nisi vel relaxatae nimis sint, vel symptoma aliquod id exigat, atque decubitus aegri sit erectus. Namque sic intra tres utplurimum vel quatuor hebdomades istiusmodi fracturae sanescunt. Per omne vero tempus curationis, ut CELSVS jam docuit (a), vitandus clamor, sermo quoque, tumultus, ira, motus vehementior corporis, fumus, pulvis, & quicquid vel tussim vel sternutamentum movet. At vero si haecenus praescripta nihil efficiunt, haud alienum erit, emplastro quodam glutinoso quicquid in costis depressum fuit, perinde ut depressam calvariam (Lib. I. cap. XIV. No. 26.) gnaviter excitare.

Quid in gravioribus costarum fracturis fieri debeat.

IV. Quod si costarum fragmenta quaedam acuta pleuram pertruxerunt, gravissimosque dolores, spirandi difficultatem, tussim, sanguinis per os profusionem,

(a) Lib. VIII. cap. 9.

nem, inflammationem, febres, malaque id genus alia concitarunt, cutis protinus contra incidi ipsaque fragmenta in carne hærescentia digitis, volsella, hamulis vel quavis demum alia ratione extrahi debent. Quod nisi fit, graviter admodum ægri homines periclitantur, eamque ob causam etiam sanguis e brachio mittendus, lotiones in intestina injiciendæ, ac medicamenta temperantia & anodyna ægro porrigenda, atque diæta tenuissima servanda. Cæterum hæc ipsa incisio tum quoque in primis necessaria est, quando nec emplastrum, nec antea laudata pectoris concussio attollendis costis sufficit.

V. Ubi forte venarum sive arteriarum, subter costis hærentium, aliquam percussam, indeque sanguinis aliquid effusum intus fuisse, superius (Lib. I. cap. 10.) memorata indicia significant, necessarium utique videtur, pectus circa partem fractam aperire, digitumque linamentis circumdatum atque in medicamento quodam sanguinem sistente tinctum tantisper imponere, donec sanguis conquiescat. Ubi vero digitus nil proficit, vas sanguinem fundens investigandum, illudque vel ligatura claudendum, vel candens ferramentum idoneum aliquod admovendum est. Cæterum ne quid hic eorum, quæ ad expurgandum pectus pertinent, omittatur, id sane diligenter prospicere chirurgum oportet, ut vel ipsum hoc vulnus, si id vulnus in parte pectoris inferiore est, & sanguis effusus per id educi possit, quousque necessitas illud exigit, linteolo injecto apertum conservetur; vel, si minus aptum ad ejiciendam materiam est, ut nimirum quando in superioris pectoris parte est, sive ad costas veras, ipso glutinato, commodior aliqua pectoris perforatio sive paracentesis in parte inferiore instituat. (Vid. supra Lib. I. Cap. 10. No. 10.)

*De venis as-
que arteriis
læsis.*

VI. *Emphysema* quando supervenit, commodissimum erit externum cutis vulnus, si angustum nimis, scalpello paululum ampliare, partemque tumentem in deligationibus singulis graviter fricationibus demulcere, atque versus plagam blande comprimere, ut quicquid aeris intus præclusum est, sensimque expellatur; *Contusiones* autem, si quæ forte acciderunt, eodem prorsus modo tractari debent, quem supra de contusionibus proposuimus. (Lib. I. cap. XV.) Si *tussis* vehemens aut *suppuratio* incidat, hæc sanguinis missione aliisque propriis suis remediis curanda. Exemplum vid. in DRANII Obs. 29. Tom. I.

*Quomodo
emphysema
& contusio
curari de-
beat.*

VII. Quoties vertebrarum aliqua, vel ex lapsu, vel ex ictu aliave causa externa, sed sine tamen medullæ in spina læsione, fracta est, tum semper ferre non nisi posteriores ipsarum apophyses vel acuta ista tubercula fracturam accepisse reperiuntur. Ut proin ægroti parum inde aut nihil fere periclitentur. Simulatque autem corpus vertebræ & sic simul medulla, quæ in spina est, simul læsa, disrupta vel collisa per vim aliquam externam fuit (a), rigidæ protinus sive immobiles efficiuntur singulæ istæ brachiorum, pedum atque viscerum etiam partes, quæ vertebris illis subjæctæ sunt. Itaque mirum haud est, si vel ipsa quoque mors, nunc quidem celerius, nunc tardius insequitur: prouti nempe vel gravior vel mitior læsio contigit. Recolenda breviter hic ea sunt, quæ de medullæ in spina vulneribus supra exposuimus. *Apophyses* denique transversas atque ad ipsam pectoris cavitatem spectantes si diffringuntur, tum hærentia in iisdem costarum capitula simul diffringantur necesse est. Qui sane casus asperrimus videtur.

*De vertebris
fractis.*

VIII. Fractum autem in vertebris aliquid esse, 1. non ex injuria solum extrinsecus per lapsum, ictum vel contusionem graviolem illata, conjicitur; sed & vel maxime 2. ex doloribus circa læsam vertebrarum partem subortis; item-

*Vertebrarum
fractarum
indicia.*

S 2

que

(a) GOVEJVS existimat p. 112. corpus vertebrarum non nisi glandibus plumbeis frangi posse; verum id etiam vidi ex lapsu vehementiori ex loco alto, atque æger brevi post moriebatur: ut ex his læsionibus fieri solet.

que 3. ipso tactus, visus atque auditus sensu cognoscitur.

*Fractæ apo-
phyfes quo-
modo repo-
nantur.*

IX. Igitur quoties non nisi vertebrarum apophyses perfractæ reperiuntur, longe optimum erit, digitis in sedem suam illas compellere, injectis utrinque circa spinam dorsi spleniis angustioribus in spiritu vini calido tinctis, chartæ item crassissimæ lamellis atque mantili cum scapulari. Namque ita vertebrarum ossa, quum insigniter spongiosa & mollia sunt, quam facillime ac cito rursus glutinantur.

*Graviores
vertebrarum
fracturæ quo-
modo tra-
standæ sint.*

X. Si quis casus medullam in spina una perripit, fere semper mors certissima insequitur. Interim quia crudele videtur, ægrum hominem propter certam desperationem negligere, quam frustra quidpiam tentare in eodem malle; id omnino sibi datum chirurgus arbitretur esse, ut læsam spinæ partem scalpello denudet, ejusdemque fragmenta medullam urgentia debito modo excitet; vel ubi penitus resoluta sunt, eximat. Dehinc ipsum vulnus blandissime ac solertissime purget, medicamentisque balsamicis, ut supra jam præcepimus, (Lib. I. Cap. XI. No. 15.) foveat, mantili cum scapulari tantisper superinjecto; hacque ratione continuandum, donec vel plane glutinatum vulnus, vel æger mortuus fuerit.

*De osse sacro
perfractio.*

XI. Denique contingere etiam quandoque solet, ut vel per lapsum vel ictum aliquem graviores ipsum quoque os sacrum diffringatur. Quod an forte factum sit, cum externa violentia hominisque afflictæ dolores, tum & vel maxime tactus, ut in aliis fracturis, significare solent.

*Os sacrum
quomodo re-
ponatur.*

XII. Simulatque igitur diffractum os sacrum deprehenditur, fragmenta digitis protinus in sedem suam compelli debent. Sicubi vero ad interiorē partem depressum desidet, commodissimum est, digitum aliquem, sed ungue tamen probe prius resecta, in oleo butyrove tinctum in anum immittere, depressamque ossis partem in locum naturalem excitare, tandemque alterius manus subsidio diligenter ipsam extrinsecus reponere. His confectis, vel emplastrum aliquod ad fracturas idoneum cum spleniis spiritu vini calido madentibus, fasciæque T. superimponuntur, vel etiam splenia sola spiritu vini imprægnata cum fasciâ. Tandem ut felicius ipsa ossium glutinatio procedat, per quatuordecim fere dies in lectulo ægrotus leniter decumbat, idque in alterutro latere; vel si interdum sedere concupiscat, in sedili perforato confideat, ne repositæ partes e sede sua introrsum rursus dimoveantur.

*Os innomi-
natum quo-
modo resti-
tuatur.*

XIII. *Os innominatum* raro frangitur: quando vero illud fractum esse cognoscitur, ob partes vicinas simul plerumque læsas, graviaque inde oriunda symptomata haud leve periculum subest, maxime si materiam fuscā æger aut subruentiam evomat. In restitutione hujus ossis æger incumbat lateri sano, os fractum manibus restituatur, splenia spiritu vini imbuta superimponuntur, & fasciæ spica firmentur. Postea sanguis mittatur, medicamenta temperantia & resolventia exhibeantur, & diætâ tenuis servetur.

C A P. VII.

De fractis brachii, hoc est, humeri, cubiti, manusque ossibus.

*De humero I.
fractio.*

OS humeri vel medium frangitur, ubi minus periculum; vel prope caput superius vel inferius, ubi fractura peior: nam & majores dolores affert,

affert, & difficilius curatur. Quarum quidem fracturarum in hoc osse satis expedita cognitio esse solet, quum nihil non sensibus, oculis videlicet & manibus expositum, hic sit; sed varia tamen institui vinctura & curatio debet, pro diffractarum videlicet partium hujus ossis discrimine. Nonnunquam etiam fracta in his partibus ossa in sedibus suis remanent: multo sæpius excidunt, aliudque super aliud effertur, atque membrum id altero latere brevius est. Raro tamen frustra multum a se invicem recedunt, ob pondus brachii annexi. Attamen si prius est, facilius & promptius reponi fragmenta solent; sin posterius est, tum utique ad compellenda, quæ sedibus suis mota fuerunt, ossa paulo major quædam vis requiritur: præsertim si ægro firmiores nervi sunt ac muscoli, prouti quidem in viris robustis ut plurimum observatur.

II. Et vero diffractum humeri os quam aptissime sic fere extenditur. Scilicet ægrotus in altiori quodam sedili collocatur. Tum minister aliquis, inflexo leniter ægri cubito, brachium supremum supra locum fractum firmiter comprehendit; aliud prehensa, quæ infra ipsam fracturam est, parte, brachium recta trahit atque extendit: dum ambo in diversa contendunt. Ipse medicus diffractam humeri partem manibus complectitur, ossaque sufficienter sic a ministris in diversa contendentibus extensa, in sedes suas reponit, tandemque superinjectis fasciis quam exactissime deligat: ea videlicet ratione, quam & supra jam tum generatim exposuimus, & inferius in doctrina de fasciis prolixius exposituri sumus. Si unus forte satis extendere nequit in robustis, duo substituendi, vel habenis quoque, mantili vel lineis fasciis utrinque capita articularum circumdanda, & per plures in diversa ducenda sunt, donec vis membrum paulo longius fecit, quam naturaliter esse debet, & tum ossa manibus chirurgi in suam sedem compellenda sunt.

Humeri fractum os quomodo reponatur.

III. Pars brachii inferior, quæ *cubitus* hodie vocatur, bina ossa, radius scilicet atque ulnam, comprehendit. Igitur quoties forte frangitur, sic frangi solet, ut ossum horundem vel alterum vel utrumque, & quidem nunc medium, nunc prope extrema, rumpatur. Ac utrumque quidem si fractum fuit, longe facilius singula sedibus suis moventur, difficiliusque proin & reponuntur & glutinantur. Alterutrum autem si solum fractum est, salvo persistente altero, tum quod fractum est, difficilius neque adeo longe excidit, faciliorque negotio reponitur ac retinetur. Nam ubi alterum integrum est, plus opis in eo, quam in fasciis ferulisque quibuscumque deprehenditur. Interim si prope caput inferius fractura est, fere semper os fractum, propter musculum quadratum, firmiusque ligamentum illud, quod inter utrumque os illud interjacet, versus os integrum attrahitur difficiliusque reponitur. Id quod in ipsa prognosi ossumque restitutione in primis considerare convenit.

De fracto brachio inferiori.

IV. Fractum aliquid in his brachii ossibus fuisse, id ex communibus quidem fracturarum signis cognoscitur. Utrumque autem, an alterutrum; item quod nam demum ex illis & ubi fractum fuerit, tactus visusque beneficio, dum quis manum læsi cubiti nunc introrsum nunc extrorsum commovet, quam commo-
distime dignoscitur. Tametsi ulnæ, ceu palmarii in brachio fulcri, ex læso ejus usu longe facilius quam radii fractura cognosci queat. Imò non ipso tantum adpectu, sed auribus quoque horum ossum fracturæ explorari solent. Fere semper enim ossis fracti stridor aliquis percipitur, si firmiter comprehensa cubiti parte superiori manus ægroti nunc introrsum nunc extrorsum dimovetur.

Inferioris brachii fractura quomodo cognoscatur.

V. Si reponendus radius est, cujus fragmenta versus ulnam recesserunt, intendere minister aliquis brachium debet, ipseque medicus manum ægri versus ulnam deprimat, donec depressa radii pars attollatur. Quod ubi factum fuit, brachium ipsum ambabus manum palmis diligenter utrinque comprimi debet, ita,

Quomodo reponi radius debet.

ita, ut compressi hac ratione muscoli inter ulnam & radium partes radii comminutas & diductas in sedem suam rursus excitent compellantque. Tum deligandum brachium, quemadmodum infra plenius commonstrabimus. Deinde brachium in *canalem* quendam ex charta crassa lignove leviori confectum (Tab. VIII. fig. 14.) immittere atque in mitella (Escarpe) super collum injecta suspendere debet.

Quomodo ulna reponatur.

VI. In *ulna* fracta reponenda, deliganda, & suspendenda idem prorsus ac in fracto radio restituendo tenendum est: præterquam quod ad reponendam ulnam ista in primis observatio necessaria sit, ut nimirum manus ad radium sive pollicem tantisper intorqueatur, dum depressa ulnæ pars in sedem pristinam resiliat.

Quando utrumque os fractum est.

VII. Os brachii utrumque ubi fractum fuit, eadem fere curatio, ac in iis casibus, institui debet, ubi alterutrum modo comminutum os deprehenditur. Nisi quod ibi major & in reponendis & in continendis ossibus & viis & circumspectio, in deligationibus autem sollicitudo necessaria sit. Providendum etiam solertissime est, ne, dum paulo diutius immotum brachium continetur, articulorum succus indurescat, ligamenta rigescant, & brachium sive cubitus immobilis efficiatur. Igitur haud alienum fuerit, vinctum illud brachium altero vel tertio quoque die, sed tamen circumspecte admodum extendere paululumque inflectere, imo & illud subinde oleo vel aqua calida fovere: sic enim naturalis ista mobilitas ejus quam aptissime conservatur.

De carpo diffracto.

VIII. *Ossa carpi* quum valde minuta sint, rarius equidem, sed tamen quandoque comminuuntur; quotiescumque nimirum aut tignum, aut lapis, aut corpus quodlibet aliud grave ac durum paulo vehementius illabatur. Quod ubi forte accidit, sane in angusto esse perfectæ curationis spes solet. Quum enim nimis minuta isthæc ossa sunt; vix ac ne vix quidem in sedem suam ipsa compelli, nedum glutinari possunt, atque ligamenta ac tendines simul plerumque valde colliduntur. Itaque manuum articuli semper fere rigidi fiunt atque immobiles: vel & abscessus, suppurationes, fistulæ atque ossium caries suboriuntur. Quibus propter & ossium mollitiem & puris hinc evocandi difficultatem sæpe non nisi manuum amputatione succurri adsolet: quemadmodum RVYSCHIVS inter alios ejusmodi fracturam vidit, quæ post triennium nondum curata fuit (a).

Quomodo curari debeat.

IX. Interim ne penitus hic defuisse partibus suis chirurgus videatur, quidvis potius tentare, quam ægrum hominem sine auxilio relinquere debet. Commodissimum igitur est, ministrorum adjumento sic manum læsam extendere, ut alter brachii partem, quæ juxta carpum est, ipsam manum alter comprehendant, quantumque satis est, in diversa contendant. Quo facto chirurgus, quicquid in carpo comminutum est, in sedem pristinam, manibus suis, quantum fieri potest, curiosissime compellere fracturamque debita ratione deligare debet.

De fracto metacarpo.

X. Multo sæpius diffrangi, sed multo quoque facilius ut plurimum reponi, propter ossium magnitudinem, *metacarpus* solet. Reponi autem ipse commodius haud potest, quam ubi manus fracta supra mensam sive tabulam aliquam lævigatam a ministris diligenter extenditur, ossibusque in sedes suas, unde mota fuerunt, digitorum adjumento, quantum fieri potest, accuratissime compulsis, quam aptissime deligatur. Exemplum metacarpi fracti cum vulnere legi potest in DRANNII Obs. 56. Tom. I.

De fractis digitis.

XI. Tandem ubi forte in digitis unum alterumve os comminutum fuit, hoc in primis sibi datum chirurgus existimet, ut quicquid fractum sedibusque suis motum est, quam curiosissime reponat, angustiorique fascia quadam aliquoties circumvoluta, inque digito, qui juxta est, integro firmata deliget. Quod quomodo

(a) In Observat. anatom. chirurg. pag. 10.

modo fieri, præsertim ubi plures fracti digiti sunt, quam aptissime queat, inferius in doctrina de fasciis declarabimus. Cæterum quotiescumque nimis violentam vel gravem collisionem digitus aliquis vel manus sensit, ut nulla glutinationis spes reliqua videatur, præstat sane protinus partes ejusmodi mature præscindere, quam longinquioribus doloribus ægrotum discruciare, vel & in gravius aliquid discrimen aut vitæ periculum conjicere.

C A P. VIII.

De femore fracto.

I. **C**RASSUM hoc idemque maximum totius corporis os variis frangi modis ^{De fracto femore,} potest ac solet, atque id quidem vel medium, vel prope articulos aut capita sua: in primis vero juxta illam partem, quæ *femoris collum* anatomicis appellatur, prope articulum cum coxarum ossibus. Quod quotiescumque contingit, difficulter admodum fragmenta componuntur, atque difficilius adhuc in situ debito retinentur. Interdum binis in locis ipsum os rumpitur, atque tum gravius periculum subest, ægrotique nisi moriantur, ut haud raro contingi, tamen semper fere claudi fiunt. Nonnunquam adversum os frangitur, nonnunquam autem obliquum: aliudque super aliud effertur, id quod difficilius longe curatur. Namque muscoli, valde robusti, vehementissime hic contracti, partem ossis inferiorem quam validissime simul sursum attrahunt, adeoque non nisi per maximam vim adhibitam extenduntur, atque in sedes suas reponuntur. Ita etiam oblique fracta femorum ossa longe facilius, ac ea, quæ transversa fracta sunt, rursus e sede naturali recedunt, fereque semper membrum brevius relinquunt, tametsi chirurgus strenue functus officio suo fuerit. Interim in ejusmodi casibus necessarium est, præter artificia, infra indicanda, femur istiusmodi oblique læsum paulo constrictius per fascias continere; ne scilicet reposita ossium fragmenta facile rursus dimoveri queant.

II. In reponendo femoris osse considerandum omnino semper est, prope ^{Quomodo reponi femur debeat.} collum femoris, an in alia quadam ejus parte fractura contigerit. Siquidem exactior illa fracturæ consideratio & cognitio ad felicius & reponendum & deligandum femur apprime necessaria est. Quoties enim fractura vel in medio, vel inferiori capiti propior est, femoris os eodem ut reliqua ossa, modo extenditur manibusque in naturalem sedem compellitur: præterquam quod major hic, præsertim in robustioribus, ad extendendum vis requiratur. Itaque & plures & valentiores adhibendi hic homines sunt qui vel manibus, vel, ubi manus haud sufficiunt, habenis, mantilibus fasciisve lineis utrique femoris capiti alligatis fractum illud os in diversa ducant, trantisperque extendant, dum chirurgus manibus fragmenta commode reponere, justeque deinceps fovere queat.

III. Ubi vero neque manus, neque habenæ, neque fasciæ extendendo femoris ossi sufficiunt, (id quod tamen rarius accidit) tum ^{De loro Hildani.} HILDANI lorum illud (Tab. VIII. fig. 17.) adhibendum est. Quod ipsum firmiter supra genu deligatur, junctoque uncinulis AA. firmiori aliquo funiculo continuo BB. vel manibus robustiorum, vel & fasciis lineis in C. applicatis, quantum satis est, extenditur, quo scilicet accurate rursus in sedes pristinas reponi fragmenta queant. Neque vero in pedibus solum, sed & in brachiis atque humeris fractis extendendis lorum illud, si opus est, applicari poterit. Scilicet si fractum

Etum brachium extendendum est, lorum supra manum; si humerus, supra cubitum circumdatur.

De polyspasto.

IV. Quod si autem vel ipsum quoque lorum illud per se parum hic proficit, necessarium utique videtur, a *trochlea* seu *polyspasto* extensionis aliquod praesidium petere. (Tab. VIII. fig. 18.) Igitur uncus alter A. funiculo ipsius lori C. (fig. 17.) uncus alter B. annulo A. (fig. 19.) clavi cochleati, in lignum vel trabem intorti, injiciuntur. Dehinc ægrotus per habenas ex mantilibus vel lineis fasciis longioribus & robustioribus superne firmatur, ne scilicet trahentibus cedere valeat: funiculus autem C. (fig. 18.) polyspasto immixtus tantisper attrahitur, donec ipsum femoris os sufficienter, hoc est, ita extensum sit, ut reponi a chirurgo quam aptissime queat. Observandum enim hic est, per trochleas istas complures, in D. atque E. constitutas attrahendi vim usque adeo insigniter amplificari, ut machinæ hujus beneficio unus homo plus, quam decem pluresve homines sine ista per se, efficiat.

De femoris collo fracto.

V. Ipsum denique femoris collum ubi forte comminutum est, quemadmodum partim propter situm fere transversum, partim propter *spongiosam fragilemque substantiam suam* haud raro solet, tum non difficulter modo illud ipsum reponitur, sed rarissime quoque, prout HILDANVS (a) alique testantur, ita curari solet, quin læsus ille pes vel brevior, vel saltem claudus reddatur. Cujus quidem calamitatis non una ratio est. Neque enim 1. fragmenta solum, propter miram musculorum in femore crassitiem atque vim, difficillime in sedem naturalem compelluntur; sed 2. quam rarissime quoque, licet optime reposita fuerint, in nativa sede sua conservantur: namque musculi per ipsum os hoc intenti collo diffracto partem inferiorem hujus ossis identidem sursum attrahunt. Quod ipsum 3. hoc facilius fieri plerumque solet, quia *femoris collum non ex adverso aut directe vel ad lineam, sed oblique potius & quasi a latere tantum ejusdem capiti adjungitur*: quemadmodum ex ipsa hujus ossis in sicca ossium hominis compage, quam sceleton vulgo vocant, consideratione luculentissime perspicitur. Ut adeo demirari nemo debeat, si has femoris fracturas vel mala quædam gravia, vel claudicatio etiam insequantur.

Colli femoris fractura difficulter cognoscitur.

VI. His tandem illud quoque accedit, 4. quod colli femoris fracturæ difficulter admodum cognoscantur, fereque semper pro capitis ejusdem ex acetabulo prolapsu habeantur: quum tamen primus olim PARÆVS (b) & ex hoc SCHENCKIVS (c), deinde postquam hujus observatio in oblivionem venerat, celeberrimus RUYSCHIVS (d), & post illum alii quoque clari Medici & Chirurgi (e) satis evidenter demonstrarint, longe facilius ipsum femoris collum utpote mollius diffringi, quam ejusdem caput ex profundissimo isthoc acetabulo valentissimisque ligamentis propter violentiam quandam externam, prorumpat. Cujus quidem egregiæ observationis prisca non solum, sed & superioris ahuc sæculi Chirurgi ac Medici ita plerumque ignari fuerunt, ut, quoties comminutum femoris collum fuerat, de nulla perinde re minus fere, quam de fractura, solliciti essent, ægrotumque proin, quasi qui femoris aliquam luxationem expertus fuisset, adhibitis machinis ad hanc restituendam miserum in modum distorquerent. Verum enim vero quia non inanis solum, sed & quam maxime crudelis violentior ista femoris extensio plerumque

(a) Vid. ej. *Observ. Cent. 5. obs. 86.* utpote quæ etiam atque etiam legi hic meretur.

(b) *Oper. Chirurg. Lib. XIV. Cap. 21.*

(c) *Observ. Medic. Lib. 5. de femore, obs. 11.*

(d) *Thesaur. Anatom. VIII. Tab. 3. fig. 1. & Thes. IX. Tab. 1. fig. 1.*

(e) CHESELDEN. *Anatom. lib. de oss. cap. de extrem. infer. itemque in Tab. ejus VI. G. H. DOUGLAS in Act. philos. Anglic. N. 81. An. 1716. PETIT. Lib. de oss. morb. p. 169. SALTMANN. dissert. de fractura femoris frequentiori, alique.*

que deprehensa est; haud profecto abs re fuerit, tutiorem aliquam, id est, gravissimis doloribus, inflammationibus, aliisque hujus generis malis gravioribus minus opportunam fracturæ istius tractandæ rationem præscribere.

VII. Quoties igitur cumque post vim aliquam externam graviorem in femore factam ægrotus pedi læso insistere nequit; quoties dolores acutiores circa juncturam istam persentiuntur; quoties denique pes læsus sano brevior, superne resolutus, *facilique negotio pes extremus extrorsum & introsum verti potest*, atque in hoc motu sive *contorsione strepitus instar fracti ossis* animadvertitur, collum femoris fractum esse significat. Idcirco cavendum utique est, ne decumbentis hominis femur, prout in luxationibus hujus olim solemne erat, & machinæ in hunc finem excogitatae in SCVLTETO aliisque videri possunt, violentius extendamus. Quin potius opera danda est, ut femur istud læsum, ægroto per mantile aliquod vel aliam idoneam habenam inter pedes injectum contento sive alligato, vel robustioris hominis alicujus manibus, vel injecto etiam mantili aut loro, tantisper extendatur, donec pes læsus sano rursus æqualis fiat, hærentique in acetabulo femoris capiti collum ipsum, si non perfecte, tamen qualitercunque adjungi valeat. Tametsi enim vix ac ne vix quidem evitari hic soleat, quo minus membri brevitās & claudicatio fracturæ superveniat; quia tamen nonnulli rursus curantur, utilissimum esse cognovi, fasciis quibusdam firmioribus femur illud sic deligare, ut collum capiti hæreat, ac sensim sensimque, si fieri potest, agglutinetur. Quem in finem applicare in ejusmodi casibus fasciam solemus, quæ *spica inguinalis* dicitur; deinde *lintheum amplum & longum* sive mantile femoribus interjectum, quo corpus sustinetur, ne deorsum cedat; ac denique *habenæ* & malleolis & genu injectas, quæ pedem cum parte inferiori lecti jungunt, ut sursum trahi non possit, una cum lectulo stramineo: quæ vero omnia mox plenius itemque in doctrina de fasciis describuntur (a). His rite sic peractis, ægroque quam commodissime fieri potest, collocato, dispiciendum curiose semper est, æqualis an brevior sano pede afflictus sit. Namque ubi is brevior esse animadvertitur, suspicari omnino licet, femoris collum denuo prolapsum ex sua sede, proindeque post ipsam quoque vincturam denuo extendendum leniter esse, donec rursus cum sano æqualis fiat. Contra vero ubi pes læsus non brevior, sed ejusdem cum sano longitudinis deprehenditur, tum sane haud exigua spes superest, fore ut ægrotus feliciter curetur: modo quies summa atque exacta victus ratio haud negligantur. Reliqua enim naturæ bonitati commendanda sunt.

Quomodo cognosci & curari debeat.

VIII. Enimvero sicubi instrumentum aliquod ejusmodi in promptu esset, cujus adminiculo femur diffractum exactissime extensum conservari posset, ut per quatuordecim aut complures etiam dies, sive per integrum curationis tempus eandem semper cum sano pede longitudinem afflictus servaret; tum sane certius ac felicius curari colli femoris fracturæ possent. Quam quidem ob rem operæ utique pretium is faceret, qui opportunam huic negotio machinam excogitaret. Tametsi enim HILDANVS superius (N. V.) citato loco machinam aliquam extendendis femoribus oblique diffractis accomodatam descripserit; verendum tamen non sine ratione videtur, ne paulo imperfectior adhuc ista sit. Nullum enim, quod ego sciam, feliciter per eandem factæ extensionis aut curationis exemplum suppetit. Interim quamdiu commodiores ad hunc usum machinæ desunt, & modo indicata deligandi ratio non sufficiens depre-

Quomodo apertus femoris diffracti situs conservari debeat.

Heisteri Chirurgicæ Tom. I.

T

hen-

(a) PETIT lib. de morb. off. cap. de fractur. colli femoris, hanc fracturam eodem modo ac aliam fracturam femoris simplicem deligandam esse docet; quod vero nulla ratione hic fieri potest, ut experti facile agnoscent.

henditur, haud alienum fuerit, vel modo memoratam HILDANI machinam applicare; vel, si hæc quoque deest, præter lectulum stramineum, & quæ huc pertinent instrumenta reliqua, grandiorē aliquam quatuor capitum fasciam, ab HILDANO etiam descriptam, vel bina eademque longiora mantilia inter utrumque pedem juxta inguina trajicere iisdemque vel in laterali vel in superiori lecti vel spondæ parte per clavos aut annulos probe firmatis ægrum hominis corpus ita firmiter continere, ut descendere prorsus nequeat. Ne qua autem inferior pedis pars sursum attrahatur, superinjiciendæ supra genu malleolosque, ut N. VII. jam innuimus, habenæ vel fasciæ quædam sunt, quibus in inferiori spondæ parte firmiter alligatis pes afflictus tantisper in situ commodiori conservetur, donec comminutum femoris collum rursus glutinatum fuerit. Atque hæc ipsa deligationis ratio in aliis etiam femorum fracturis, & vel maxime in obliquis non commoda solum, sed prorsus necessaria deprehenditur. Attamen ne qua tandem fasciis lineis aut mantilibus restrictioribus inguina durius comprimantur, rudiusque affligantur atque lædantur, subinde splenia quædam seu linamenta complicata molliora subjicienda illis sunt, aut quandoque omnino mutanda. Cæterum quæ de aptiori femoris comminuti situ moneri hic poterant, de his supra jam tum (cap. 1. No. 36.) breviter diximus, & prolixius eo loco dicturi sumus, ubi de fasciis tractabimus.

Fractura femoris cum vulnere.

IX. *Si fractura femoris vulnus adjunctum habet*, periculosa est atque difficillime ut plurimum curatur; imo si hæc mala articulis vicina, plerumque mortem post se trahunt; in primis quando vasa sanguifera paulo majora simul læsa, id quod ex magna sanguinis profusione patet. Ita & periculosa est fractura, si vulnus in parte femoris posteriori sedeat: quia non nisi difficillime & purgari & foveri potest.

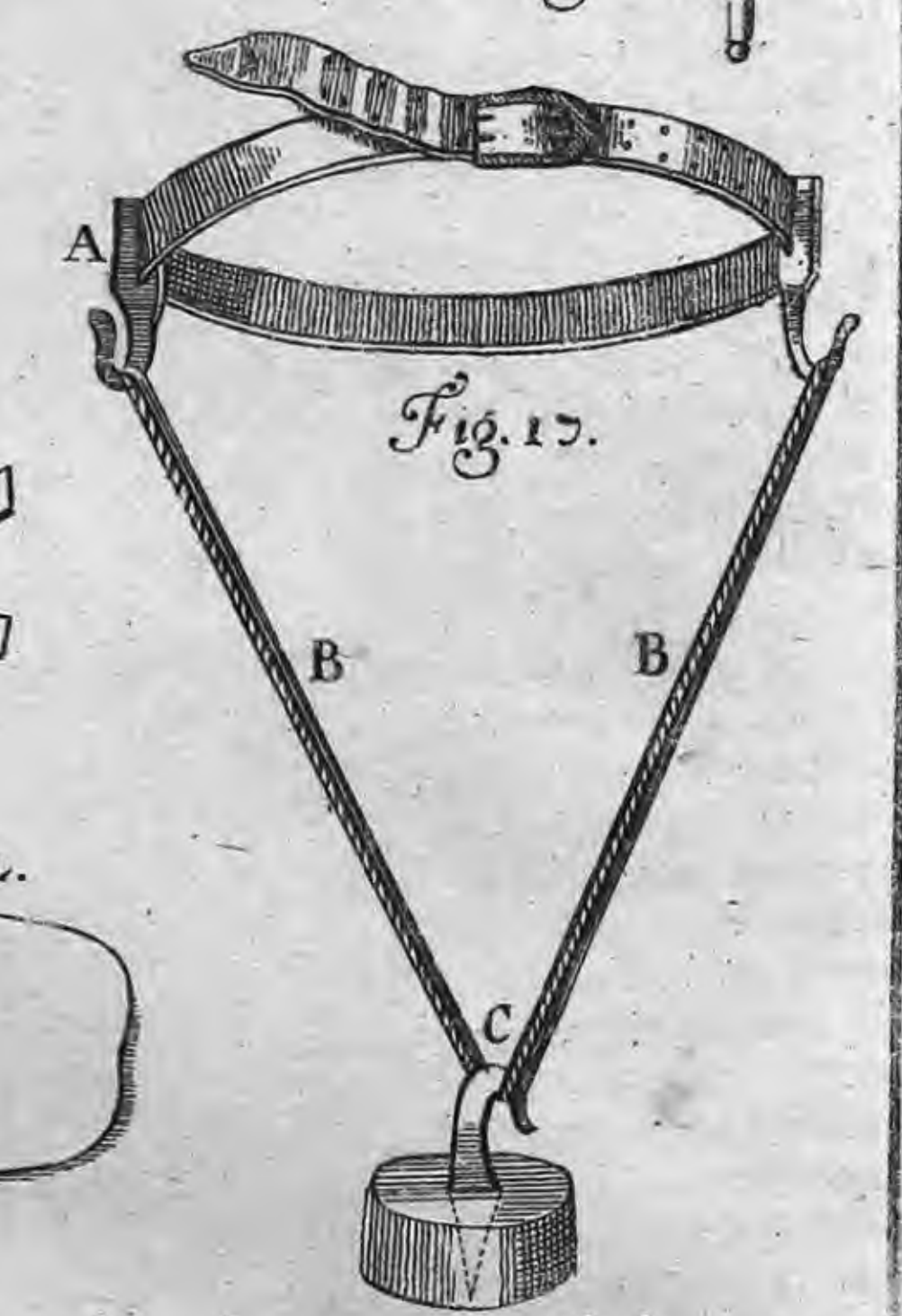
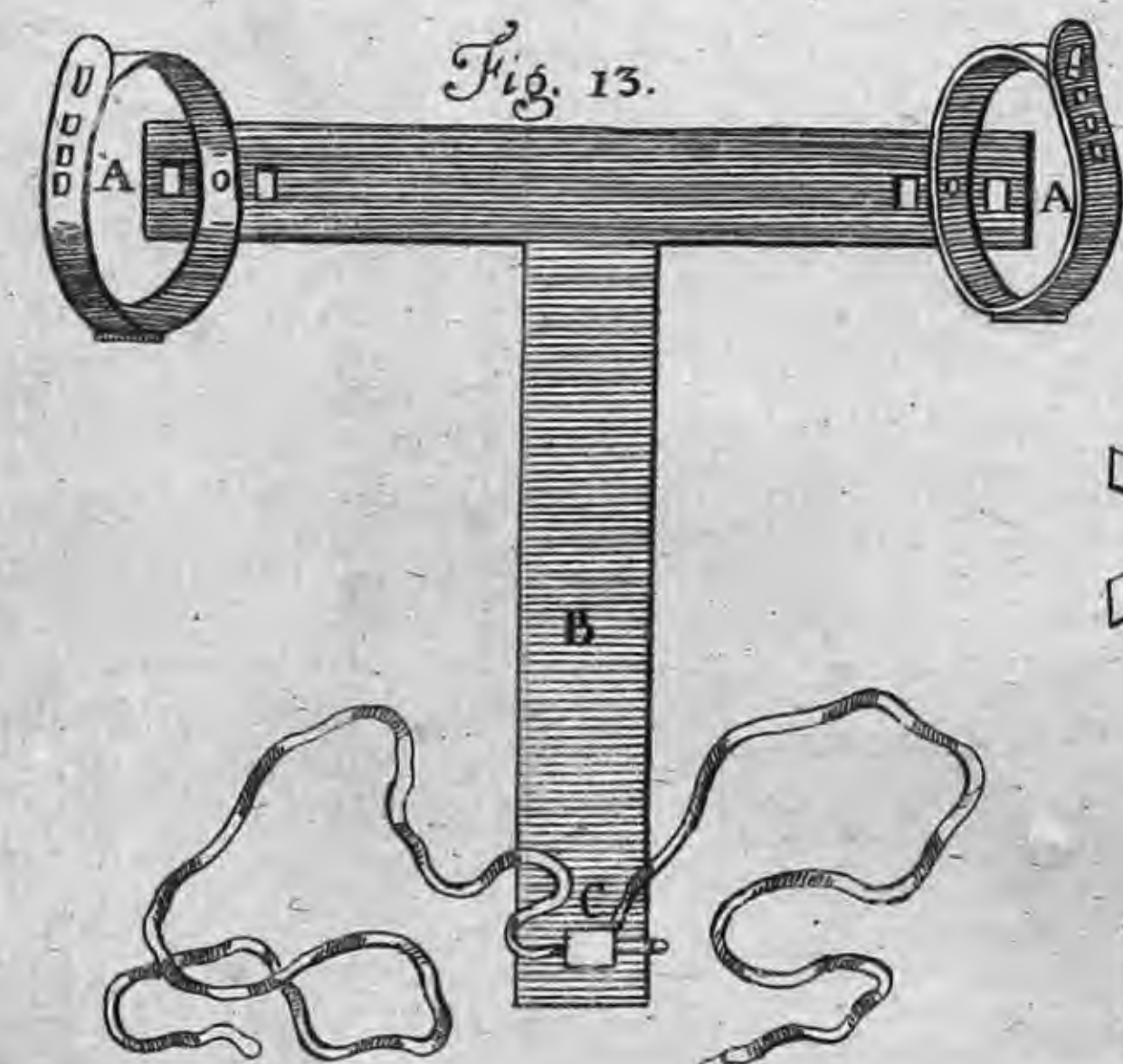
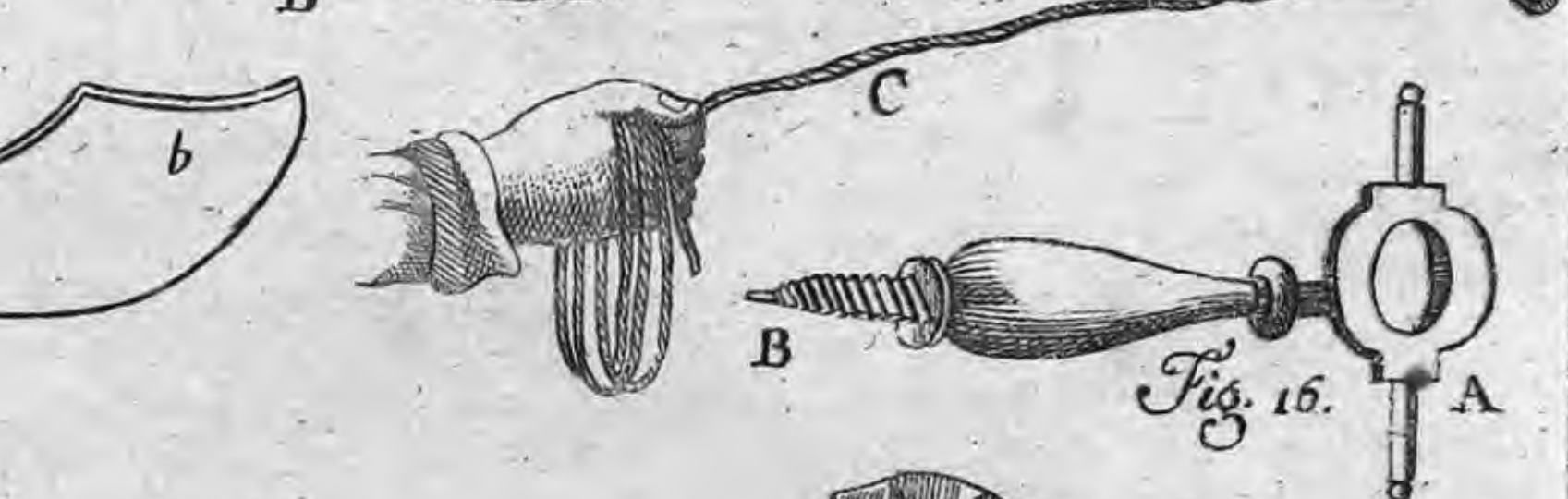
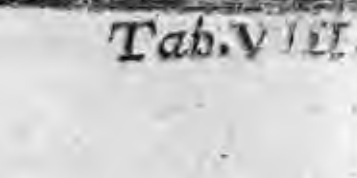
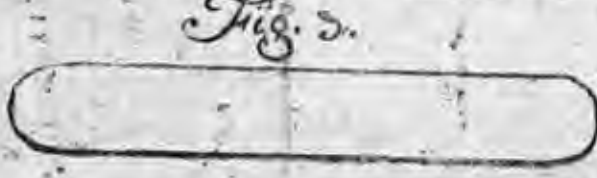
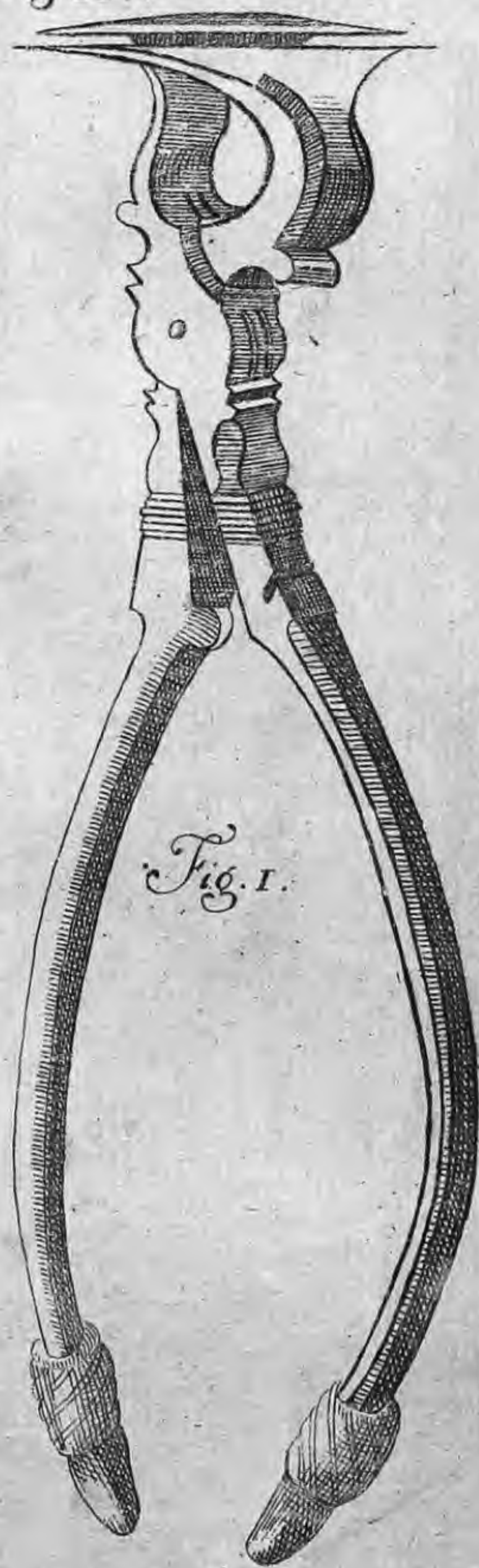
Curatio.

X. In curatione harum fracturarum vulnus fascia 18. capitibus deligandum, (vid. Tab. IX. fig. 4.) quæ in parte tertia, ubi de fasciis agimus, descripta est. Quod si vero pars læsa vehementer contusa aut collisa sit, & sanguis sub cute atque in interstitiis partium effusus hæreat, frequentibus & satis profundis sectionibus caute incidenda est, ut sanguini extra vasa profuso, brevique putrescenti exitus paretur. Postea pars læsa aqua calcis vivæ, cui pars quarta spiritus vini camphora imprægnati admixta sit, vel alio ejusmodi liquore resolvente, gnaviter fovenda, donec contusio digesta est.

Ubi hæmorrhagia adest.

XI. Quando hujusmodi fracturam profusio sanguinis concomitatur, ea tamen non nimis vehemens est, vel ossis vicina, linteis carptis probe contortis, eisque aridis, vulnus probe replendum, ut in aliis profluvii sanguinis fieri docuimus, splenia plura eaque crassa superimponenda, atque omnia hæc fasciis apte firmanda. Sin paulo vehementior, liquores adstringentes, quales in vulnerum hæmorrhagiis cohibendis commendavimus, cum primis vero spiritus vini rectificatissimus, quem egregium hic deprehendi, in auxilium hic sunt vocandi; sed si vehementissima, arteria, torculari prius applicato, investiganda, eaque reperta filo constringenda atque liganda. Quando istiusmodi fractura cum sanguinis copioso profluvio & vehementi ossis comminutione a tormentis bellicis ignivomis inflata, id quod arteriam cruralem laceratam indicat, præstat ut plurimum si vulnerati vita nobis curæ cordique est, mature femur læsum amputare, arteriamque ligare; ita enim facilius servatur æger, quam si pedem ejus servare studemus; nam arteria cruralis raro consolidationem salvo pede admittit: utpote qui facile hinc gangræna corrumpitur. Cæterum postquam sanguinis profusio cohibita, vulnusque a sordibus purgatum; ossa fracta in sedes suas restituuntur, & fascia octodecim capitum spleniis & ferulis quam solertissime deligantur, atque in lectulum

lum stramineum (Gallis *fanons*) apte reponuntur . Postea vulnus quotidie deligandum , a fordibus mundandum , unguento digestivo aut balsamo vel essentia vulneraria fovendum , donec vulnus glutinatum sit . Cæterum observationes five exempla fracti femoris cum vulnere legi possunt in SCVLTETI observat. 77. & 78. PVRMANNI observ. LXIII.

Explicatio Tabulae octavae.

- Fig. 1. *Forceps* quædam grandior atque acuta , præcidendis ossium aculeis five fragmentis prominentibus idonea : quæ vero , ut facilius hæc præstare possit , per duos tresve pollices major esse debet , quam eam hic depinximus .
- Fig. 2. *Hamulus simplex* .
- Fig. 3. *Hamulus duplex* , pro variis in chirurgica & anatomica usibus .
- Fig. 4. *Acus* pro arteriis sanguinem fundentibus rite ligandis , variis in casibus . A. apex obtusus , B. foramen filum condens , C. capitulum .
- Fig. 5. Operculum ad machinam , pro lapide rodente , five caustico , *infernali* vulgo dicto sustinendo .
- Fig. 6. Machina ipsa ex ferro , pro dicto lapide sustentando & condendo . a. Rima five pars divisa , quæprehendit prædictum lapidem . b. Annulus quo rima clauditur , & lapis firmatur . c. Alterum extremum , quod in futuris chirurgicis pro oris vulneris sustinendis inservire potest .
- Fig. 7. *Formam ferulae* exhibet , quales in brachiorum & pedum fracturis adhibentur , vel ex ligno tenui vel charta crassissima ut plurimum confectæ ; quarum latitudo trium quatuorve sit digitorum , longitudo vero ad partis læsæ magnitudinem accomodata esse debet .
- Fig. 8. *Ferula* five lamella ex charta crassa , qualibus nonnulli in quibusdam nasi fracturis utuntur : cujus amplitudo nasi amplitudini respondeat .
- Fig. 9. *Ferula chartacea maxillæ inferiori* ab altero tantum latere diffractæ adaptanda .
- Fig. 10. *Ferula chartacea* , quæ maxillæ inferiori , *utrinque fractæ* , sic aptari debet , ut foramen medium (a) mento injiciatur ; partes vero exteriores five alæ (bb) , quæ ad medium (a) plicari possunt , versus aures protendantur .
- Fig. 11. *Splenia* in formam litteræ X disposita , in fractura juguli five claviculæ adhibenda .
- Fig. 12. *Ferula* five lamina in eundem usum , ex charta crassiori , spleniis prædictis superimponendum .
- Fig. 13. *Crux aliqua ferrea* , vel potius ferramentum , ad litteræ T similitudinem confectum , atque ad continendas claviculas fractas , & in sedes suas repositas , aliquando haud inutile . AA. Pars ejus transversa , cui annuli ferrei juncti , quibus humeri cinguntur , firmanentur & retrorsum detinentur . B. Pars longitudinalis per dorsum descendens . C. Foramen in parte inferiore , ubi ligulæ duæ robustæ five funiculi firmanentur , quæ in abdominis anteriori parte colligantur . Vid. supra Cap. V. N. 5.
- Fig. 14. *Canalis ex crassiori charta* constans ; cui brachium fractum , sed deligatum tamen immittitur ; cujus magnitudo brachio conformis sit .
- Fig. 15. *Trochleæ compositæ* species , five *polyspastus* , quem supra ad extendenda ossa fracta Cap. VIII. N. 4. descripsimus . A. B. unci sunt , quibus machina utrinque innectitur . C. Funis , quo trahitur ad ossa fracta extendenda . D. E. *Trochleæ* multæ utrinque hic latentes : quibus trahentis vires vehementer augentur .

Fig. 16. *Terebra ferrea*, ad polyspastum pertinens, robusta, cujus cochlea B. in trabem robustam intorquetur, foramini vero A. uncus polyspasti injicitur.

Fig. 17. *Lorum HILDANI* cum uncis AA. ad extendenda ossa brachii & pedis interdum necessarium. BB. Funis sive habena. G. Locus, ubi vis movens sive trahens applicatur. Vid. supra Cap. VIII. N. 3.

C A P. IX.

De patella sive rotula fracta.

*De fracture
hujus indole.*

QUO facilius patellæ fractura & cognoscatur & curetur, requirendum hic ante omnia ex anatomicorum scholis est, quomodo ipsa ligamentorum ac tendinum beneficio & femori & cruri adhæreat; item quomodo ipsa in pedis extensione una cum musculis ascendat, contra vero in ejusdem inflexione descendat, atque in motibus fortioribus corporis magnam vim sustineat. Igitur quoties patella vel per lapsum, vel per ictum, plagam, vel per quamcunque aliam violentiam externam frangitur; tum ipsa vel in longitudinem, vel tranversim, vel denique in plures partes diffringitur: ex quibus tamen ea, quæ tranversim fit, frequentissima est. Verum in longitudinem quæ fiunt fracturæ sicuti rariores sunt, ita promptius quoque utplurimum curantur; quum fragmenta semper fere in naturali sede sua hic remaneant (a). Contra vero si transversa inque plures partes patella comminuitur, gravius utplurimum subesse hic periculum consuevit. Tametsi enim pars inferior, utpote a musculis libera, situm pristinum conservet, superiores tamen propter annexos sibi robustissimos musculos sursum attrahuntur, ideoque admodum compelluntur.

*Fractura pa-
telle facile
cognoscitur.*

II. Utplurimum vero haud adeo difficilis fracturarum hujusmodi, quæ in patella fiunt, cognitio esse solet. Explorari enim vel ipsorum etiam digitorum adjumento plerumque potest, integra ne adhuc sit an comminuta patella; atque ubi comminuta est, directa ne, an transversa inque plures partes diffracta sit: hæreantne adhuc inter se invicem an latius distent fragmenta. Vitanda vero hic in exploratione hujus fracturæ magnopere sunt flexiones genu, tanquam maxime dolorificæ atque inutiles, imo perniciosissimæ (b), quia his frustra magis divelluntur. Sed tamen ubi paulo magis exiguum patellæ fragmentum sursum attractum fuit, præsertim si ægri sunt obesi, minus plerumque expedita fracturæ hujus cognitio est. Interim hæc fractura non adeo periculosa esse consuevit, quam aliæ, propterea quod ossis succus, ex quo callus progignitur, non æque facile hic ac in fracturis aliis, penetrare in ipsam articulationem, eandemque rigidam efficere queat, quemadmodum alias sæpe in aliis hujus ossis fracturis fieri consuevit, ubi genu sæpe immobile redditur.

Prognosis.

III. Et vero difficulter admodum utplurimum curari solent, qui patellarum fracturam aliquam experti sunt. Namque practicis ubi credimus medicis, abesse vix solet, quin rigida vel saltem minus expedita ac difficulter admodum mobilia eorundem genua reddantur. Præterquam enim quod succus ossium, pro callo formando destinatus, in abditos hujus articuli sinus sese effundat, ipsa ple-
rum-

(a) Existimat quidem GARENGEOT hoc os in longitudine frangi non posse, Lib. de Instrum. Chirurg. Tom. II. pag. 310. verum hoc interdum fieri posse, præter multos alios etiam ipse PETIT cap. de patella fracta docet.

(b) PETIT lib. de morb. oss. mortem inde notavit p. 233. & seq.

rumque axungia, quæ articulos alias lubricat, etiam simul coit atque una cuncta sic indurefcit, ut femoris atque cruris ossa, quasi tigna quædam fortissimo glutine juncta, rigida fiant & sibi invicem concrefcant, atque unicum veluti os efficiant. Idque magis etiam ideo, quia in istiusmodi fracturis, præsertim ubi transversæ fuerint, diuturna admodum genuum quies summe necessaria est, donec os hoc glutinari queat, qua mora liquor ille sive axungia lubricandis articulis destinatus, semper fere inspissari consuevit. Quin fieri etiam plerumque solet, ut, qui patellam sustinet, ipsiusque juncturæ motum in primis dirigit, tendo per eandem, qua patella læditur, violentiam duriter affligatur, proindeque ipsa genuum mobilitas insigniter impediatur atque adeo perdat. Ut adeo mirum non sit, eos, quibus semel fracta fuit patella, frequentioribus lapsibus, ideoque novis etiam patellæ fracturis, ut ipse exempla vidi, opportunos deprehendi. Maxime quia tendinis illius percussione insaniabilis plerumque debilitas insequitur.

IV. Ad diffractarum patellarum curationem quod attinet, ea sic omnino instituenda est. Nempe quoties directa quædam fractura contigit, ægro supino decumbente, pedeque extenso, manibus fragmenta solerter utrinque compelluntur, fasciæque unientis, quæ vocatur, subsidio accurate deligantur; ea scilicet ratione, quam ad vincienda ventris ac frontis longiora vulnera superius præscripsimus, pleniusque in doctrina de fasciis describemus. Quoties autem patella vel transversa, vel in plures etiam particulas comminuta est, ægro in eodem situ constituto, extendi ante omnia pes afflictus debet. Tum operam dare chirurgum convenit, ut vel palmæ vel pollicis ac digitorum subsidio sursum attracta fragmenta deprimantur, hisdemque in sedem suam accuratissime repositis, emplastris vel lunatis, vid. Tab. IX. fig. 2. vel perforato, fig. 3. firmetur, ac deinde pes afflictus ita & collocetur & deligetur, ut ne inflecti facile, nec disturbari valeat. Quod ipsum curationis negotium explanatius in doctrina de fasciis infra exponere instituemus. Quanquam autem pro istiusmodi fracturis firmiter continendis peculiare quædam excogitata a chirurgis machinæ reperiuntur, cuiusmodi aliquam SOLINGIVS commendavit (a), nosque adhuc alia sumus instructi, imo & GARENGEOT (b) adhuc aliam descripserit; istæ tamen, ut verum fatear, sic comparatæ sunt, ut commemoratis superius malis haud omnino sufficere videantur. Sed ne tandem os illud patellæ repositum, prouti quidem, experientia teste, fieri haud raro solet, denuo diffringatur aut disturbetur; cavendum solertissime illud est, ne facile ante nonam decimamve hebdomadem pedi afflicto ægrotus sese committat, vel etiam deambulet. Vix enim glutinari satis ante illud tempus patellæ fragmenta consueverunt, & qui tamdiu non quiescunt, plerumque claudicare solent (c). Cæterum consuli hanc in rem jure suo merentur istæ observationes, quas de hujusmodi fracturis PVRMANNVS (d) quam solertissime congeffit.

Curatio.

CAP.

(a) Vid. Ej. Chirurg. cap. de patella fracta It. Tab. 15. fig. 26. edit. Amstel. ann. 1698. ubi machina delineata reperitur.

(b) In lib. de instrum chirurg.

(c) Vid. hac de re RVYSCHII Obs. III.

(d) Chirurg. P. III. c. 21.

*De cruris ac pedis ossibus fractis.**De cruribus fractis.*

I. **E**QUIDEM de cruris binorumque in eodem ossium, *tibiæ* videlicet ac *sura* sive *fibula*, fracturis nihil fere novi est, quod denuo hic præcipiam, & supra non dictum sit: siquidem in ipsarum curationibus eadem prorsus observanda sunt, quæ ad quorumcunque ossium fracturas generatim supra præscripsimus. Scilicet, ut ossa diffracta manibus vel habenis probe extendantur, & quam accuratissime reponantur; deinde probe deligentur (a), atque aptissimo denique situ collocentur. Hoc solum adhuc moneo, quod interdum utrumque, interdum vero alterutrum sit fractum. Si utrumque, rarius in eodem prorsus loco ambo facta sunt, sed alterum paulo altius altero. *Sin tibiæ sola fracta*, facilius hoc cognoscitur, quia mox sub cute sita est, quam *si sola fibula*, utpote in carne sive musculis valde recondita, & hinc difficillime sæpe cognoscenda. Præterea *quoties non nisi fibula* sive *sura* comminuta est, levius, plerumque afficiuntur ægroti: usque adeo, ut interdum ne ab incessu quidem penitus impediantur. Ut vero hæc *fibula* fractura rite cognoscatur, altera manu sub *sura* crus amplectendum, altera vero pes hinc inde commovendus; & dum hoc fit ea manu, quæ crus comprehendit, percipi potest an & ubi fracta sit (b). Quod si autem, ut fieri sæpe solet, *tibiæ fractura externum aliquod cutis vulnus* simul sibi adjunctum habuerit; tum sic omnino instituenda curatio est. Nempe primo loco solertissime purgari debent vulnus & ossa comminuta a sordibus, officulis liberis & rebus quibuscunque peregrinis; deinde ossa fracta, extensione prius facta, in ordinem sunt redigenda; postea profusionem sanguinis, si quæ est, suppressere (c), suppressoque sanguine, per injectam octodecim capitum fasciam, adinstar voluminis alicujus constructam (Tab. IX. fig. 4.) firmiter deligari; prouti quidem plenius *cap. 8. de fasciis* infra edocebimus. Si quæ autem ossium fragmenta prominent, quæ illis reponendis impedimento sunt, circumspicte prius per forcipem quandam acutam aut ferram subtiliorem præcidi debent, ac deinde ossa in sedes suas reponere ac deligare. Quibus rite sic confectis proximum est, ut pedem ægrum vel lectulo stramineo imponamus, quem Galli *fanons* appellant, vel instrumento oricalceo, id est, ex cupro flavo confecto, proprio atque ad continendas tibiæ fractas in primis accommodato, quam exactissime includamus; vid. Tab. IX. fig. 9. atque sic quotidie deligatio renovatur, donec vulnus clausum sit. Interdum *frustula ossium demum sub curatione per suppurationem soluta se ostendunt*; quæ simulac deprehenduntur, eximenda, & posthæc, ut antea, in deligatione pergendum (d).

*De eorum fractura cum vulnere.**Petiti machina pro his fracturis.*

II. Aliam eamque haud contemnendam machinam sive *capsam* ligneam pro crure fracto, cum carnis vulnere commodius sanando, excogitavit atque descripsit PETITVS, cel. Chirurgus Paris., (e) quam ex Actis Acad. Reg. Paris.

(a) Modus hanc fracturam deligandi vid. Part. III. de fasciis, Cap. VII. No. 10.

(b) Exemplum *fibula* male curatæ, quam prava secuta sunt symptomata, refert GOVEY Chirurg. p. 130.

(c) Ut paulo supra Cap. VIII. No. XI. docui.

(d) Exemplum fractæ *tibiæ* cum vulnere vid. in SCVLLET. Obs. 82. aliudque sclopeto inflatum obs. 84.

(e) Primo in Act. Acad. Reg. Paris. An. 1718. dein in lib. de ossium morbis Tom. II. p. 283. & ex hoc GARENGEOT libr. de instrum. chirurg.

Parisi. hic potius quam vel ex PETITI libro de ossibus, vel ex GARENGEOTI figuris exhibere volui, quia in his tantum integra & minus perspicua repræsentatur, unde forte tam facile non intelligitur, quam si duplici ratione, ut in Act. Acad. Reg. sistitur (a). Igitur hic Tab. IX. fig. 11. primo integra & conjuncta, ac deinde quoque disjuncta sive in partes & elementa quasi dissoluta fig. 12. a nobis exhibetur. Machinæ nimirum hujus pars primaria AA. fig. 12. cruri fracto & in sedes suas rursus reposito, ea, quæ decet, lenitate subjicitur, vulnereque medicamentis nutrito, fascia octodecim capitibus, ut alias fieri solet, parti fractæ recte circumdatur, ferulæ superadduntur, eæque habenis tribus firmantur, coxæ partes laterales BB. & anterior C., quæ moræ sive soleæ loco est, per cardines DD. junguntur, uncinulisque EE. clauduntur, ut fig. 11. E. ostendit, quibus pes ne labi aut vacillare queat, obfirmatur, & æger quieti traditur. FF. est pars inferior machinæ, & basis præcedentium, quæ ad extremum GG. per cardinem cum superiori jungitur, quæque femori subjicitur. In anteriori parte fulcrum mobile, ligneum H. adest, fixum utrinque in parte superiori cardine ligneo II.; mobile vero in parte inferiori K., cujus ope pars machinæ superior, eaque simul pes læsus, prout res id exigit, vel attolli vel deprimi potest, quando illud fulcrum mobile vel fulcis anterioribus vel posterioribus LL. partis inferioris injicitur. Pars superior AA. linamentis latis lineis & linteo robusto obducta est, quæ clavis in lateribus affixa sunt, ut pes super his mollius, quam super ligno vel assere quodam requiescat. Reliquas partes hujus capsæ, quas brevitas causa explicare hic prætermitto, ex figuris haud adeo difficulter intelligi posse arbitror; illudque solum adhuc moneo, quod magnitudo ejus cum pedis magnitudine conformis esse debeat. Quam vero ob causam, quia fracturæ hujusmodi in bello frequentissime occurrunt, & propterea nimis magna harum capsarum copia esset necessaria, ubi difficillime haberi possent, chirurgi castrenses lectulis stramineis potius uti coguntur. In quavis deligatione uncinuli EE. solvuntur, alæ laterales removentur, vulnus, ut alias, nutritur, fovetur, ac deligatur, eæque postea rursus, ut antea, clauduntur, ut pedem quam exactissime contineant.

III. Denique pedis ossa, qualia *tarsus*, *metatarsus* atque *digiti* sunt, eodem prorsus, ut manuum ossa, modo frangi & comminui possunt; verum ob vehementem nervorum, tendinum, ligamentorum ac membranarum collisionem gravissima mala ut plurimum concitare solent, & plerumque vulnera adjuncta habent. In curatione etiam eadem fere prorsus ratione in sedem suam reponenda, præterquam quod alia hic deligatio necessaria sit; qualem scilicet inferius in doctrina de fasciis exponemus. Cæterum illud generatim hic observandum: nempe ossium pedis, perinde ut manus, crurisque circa malleolos fracturas, cum primis quando malleoli ab osse principali per fracturam solvuntur, raro admodum sic curari posse; ut nulla vel immobilitas atque rigor, vel vehementior inflammatio, vel ulcus, vel caries ac fistulæ immedicabiles superveniant. Quæ ultimæ lesiones quum sæpe non nisi membri amputatione curari haud raro queant; imo nec ipsa amputatio ægros semper a morte liberet (b), sane, quoties aut fractura, aut collisio quædam gravior his in locis contingit, consultissimum videtur, vel ægroto, vel ægroti saltem parentibus aut cognatis tempestive illud ipsum indicare: ne scilicet misera hæc ægro-

*De fractis
pedis ossibus*

(a) Dolendum tamen, quod Auctor figuris suis litterisque & numeris adjunctis nullam peculiarem explicationem hic addiderit: unde facile fieri poterit, ut nonnulla a multis non rite percipiatur.

(b) Conf. DRANII Obs. Chirurg. 108.

ægotantium conditio chirurgus postmodum temere, ut sæpe fieri solet, tribuatur. Si qui vero tandem sunt, qui uberiores de ossium fracturis disquisitionem desiderant, his ego auctor sum, ut celeb. PETITI *de ossium morbis* librum diligenter evolvant.

C A P. XI.

De ossibus fractis per tela acuta, quæ ossium vulnera dici possunt.

*De ossium
vulneribus.*

I. **H**ACTENUS de ossibus fractis, quæ telis obtusis comminuta sunt, disseruimus; superest nunc, ut adhuc *de eis, quæ vulnera ossium haud inepte dici possunt, & quæ telis acutis, gladiis scilicet, ensibus, securibus aliisque ejusmodi rebus franguntur, de quibus pauci adhuc seorsim sive sigillatim egerunt, proponamus.* His autem telis non solum partes molles, verum etiam duræ, ossa nimirum, læduntur, aut potius dissecantur, vel dividuntur, & quidem ita, ut interdum leviter tantum incidantur, interdum maximam partem, aliquando vero integra dissolvantur atque quasi frangantur; quibus vero ossium vulneribus aliter fieri nequit, quin varia, eaque sæpe gravissima mala, pro diversitate læsæ partis, pro diversitate item magnitudinis vel altitudinis vulneris, ut & pro diversa violentia, qua inflicta sunt, subsequantur: prout quis plagam vel in calvaria, vel naso, vel maxillis, digitis, manu, brachio, humero, crure, vel femore, accepit. Haud adeo magno negotio istiusmodi læsiones cognoscuntur: quia vero aliam paulo curandi rationem, quam aliæ fracturæ, requirunt, paucis nunc, quomodo optime curentur, speciatim hic agendum erit.

*Prognosis eo-
rum.*

II. Priusquam autem hoc fiat, monendum est, *leves ejusmodi plagas, quæ scilicet non alte in ossa penetrant, ut plurimum non adeo magnum periculum inferre: in primis in curatione earum rite procedamus, ossa nimirum læsa, quamprimum fieri potest, tegumentis suis, ne ab aere male afficiantur, rite contegamus, atque pingua & oleosa remedia, utpote ossibus alienissima, evitemus.* Quæ vero altius penetrant, aut ossa omnino dividunt, vicinasque simul partes, præsertim eas, quæ ad vitam valde necessaria sunt, ut in capite, collo, spina dorsi ac pectore, vehementius lædant, vel in brachiis & pedibus majores venas aut arterias, nervos aut tendines incidunt, aut omnino resecant, longe majus periculum portendere, difficiliusque multo curari, imo sæpe mortem inferre.

*Cavatio ge-
neralis.*

III. In curatione vero harum, quæ telis acutis excitantur, fracturarum, PETITVS, clarus cæteroquin chirurgus Parisinus, in libro speciatim de morbis ossium conscripto, promiscue docet (a), *quod in ejusmodi ossium læsionibus, si secundum longitudinem inflictæ sunt, ora vulneris sint conjungendæ, & fascia, quam VNIENTEM vocant, curandæ; quæ vero valde obliquæ vel omnino transversæ, SVTVRA & FASCIA, QUÆ OCTODECIM CAPITA habet, sint glutinandæ.* Hoc vero quia in multis ejusmodi læsionibus non succedit, atque sic tironibus errandi occasionem præbet, aliter & quidem paulo plenius ac specialius hac de re exponere haud alienum erit. In prioribus quidem speciebus cum ipso fere consentio: præsertim quando ejusmodi vulnerationes leviores sunt, & calvariam exempli causa aut non penitus, aut non admodum profunde ac sine collisione penetrarunt, aut saltem cerebrum non vehementer admodum læ-

se.

(a) Tom. II. p. 280. editione Paris. altera.

ferunt, atque idem etiam jam supra, ubi de capitis vulneribus actum est, Cap. XIII. n. 11. aliisque in locis edocui. Ubi vero contrarium obtinet, aliter etiam atque cautius erit procedendum: linamentis nimirum carptis apertum fervendo vulnus, illud mundando, atque mundatum tandem balsamicis glutinando; ut quoque supra jam præcepi. Nam a nimis cito occlusis istiusmodi vulneribus gravissima sæpe mala imo mors ipsa haud raro inducta sunt. Ita & in plagis hujus generis levioribus obliquis ac transversis non semper & promiscue, ut PETITVS vult, futuram atque fasciam octodecim capitibus necessarias esse judico; sed rarissime tantum. Nam profecto multa hujusmodi ossium vulnera sine futura & sine fascia octodecim capitum curavi, & curari vidi. Etenim, ut exemplo rem illustrem vulnera obliqua capitis, frontis, aut calvariae, quæ leviora sunt, haud adeo difficulter ope emplastrorum ac fasciarum glutinari possunt, atque in eis futura, quæ acubus & filo fit, (quam indicare hic videtur PETITVS) non indigemus, multo minus fascia octodecim capitum: verum, ut in cap. de vulneribus capitis scripsi, balsamo aut pulvere glutinante, itemque emplastro, læsiones istæ, siue sint in capite, siue in maxillis, siue in clavicula aut scapula, siue in osse humeri, brachii, digiti, femoris, cruris, vel pedis, ut plurimum satis facile sanantur. Contra ubi frustra dependent, ut adversæ parti jungi rite nequeant, futuris istis omnino opus est.

IV. Præterea digitos ita læsos, ubi ossa gladio prorsus dissecta erant, iique ex frusto tantum inferiori cutis & carnis laxè dependebant, sine futura & fascia octodecim capitum sequenti modo optime glutinavi. Nimirum frusta ossis dissecti quam accuratissime conjunxi, eaque angusto emplastro circumdato, ut in hoc situ retinerentur, combinavi, postea splenium spiritu vini succidum injeci, frustulum angustum chartæ crassissimæ vel ligni, ad instar ferulæ, pro ossibus fractis in æquali situ conservandis, supposui, omnia fascia idonea, longa & angusta in hoc situ firmavi, manumque in mantile siue mitellam de collo suspensam immisi. Hæsi ita per aliquot dies, reliqui, & solum, ut ægri quietem, & legitimam victus rationem servant, imperavi. Tandem fasciam quam cautissime solvi, spleniumque blandissime, sed non emplastrum removi, vulnus a fordibus, quantum fieri potuit, purgavi, essentiam vulnerariam instillavi, splenium spiritu vini madidum rursus superaddidi, atque fascia, ut antea, omnia obfirmavi. In hoc statu digitum vulneratum rursus per aliquot dies reliqui; postea singulis fere tribus diebus eadem ratione eum deligavi, donec tandem quatuor hebdomadam spatio omnino glutinatus fuerit.

V. Porro si cuidam alterum ex cubiti ossibus præcisum est, quod ut plurimum ulna esse solet, quia hæc plerumque inter dimicandum quam maxime ad periculum læsionis avertendum opponitur, atque exponitur, neque futura, neque fascia octodecim capitum necessaria est; verum vulnere mundato balsamum siue essentiam vulnerariam immitto, linamentum eodem remedio succidum, una cum emplastro, superimpono, splenio omnia obtego, ferula ex charta crassa, spiritu vini prius macerata, magnam partem cubiti juxta vulnus includo, ut sic exsiccata circa cubitum tanto melius figuræ ejus sese accommodet, eam postea fascia longa, ut alia vulnera, includo, atque brachium in mantili siue mitella, circa collum firmata, suspendo. Et si sic vulnus alternis diebus, aut si multum puris fundit, quotidie semel deligantur, hæc ossium fracturæ egregie sine ulla futura, quam potius hic noxiam judico, consolidantur. Quando alterutrum ex ossibus cruris dissectum, fascia quidem utor octodecim capitibus, ut in aliis cruris aut tibiæ fracturis; verum haud facile futura: quippe qua vix unquam in solius tibiæ, utpote sola cute tectæ, fractura opus erit, rarissime in fibulæ siue suræ ossis, & vix nisi tunc, quando crassiores suræ muscoli forte si-

Specialis in digitis.

In ossibus cubiti & cruris.

mul dissecti sunt. Nam a futuris, quia facile vehementes inflammationes, dolores, convulsiones aliaque mala sæpe movent, quantum fieri potest, abstinendum, easque non nisi in summa necessitate, ubi curatio aliter obtineri nequit, adhibendas esse, jam in vulnerum curationibus præcipimus.

In osse femoris & humeri.

VI. Quoties vero *os femoris ense præsectum est*, tunc, ut muscoli hic robustissimi, tanto melius rursus conjungi, & in situ hoc, ob firmiorem glutinationem obtinendam, retineri, conservarique queant, futura, quæ acubus & filis fit, eodem modo, ut in vulnerum futura lib. I. cap. I. n. 33., & 34. docuimus, suendi sunt, vulnus etiam eadem ratione fovendum, fascia denique octodecim capitum deligandum, pesque in lectulum stramineum, ut in aliis hujus ossis fracturis solemne est, quam solertissime reponendus. Ita si *os humeri, sive brachii* gladio dissecatur, similis quidem prorsus, ob easdem, quas modo proposui rationes, futura, ut in ossis femoris læsione, injici debet; verum non fascia octodecim capitibus, sed longa, & angusta, ut in aliis brachii fracturis. Brachium deinde in mantile breve circa collum obfirmatum, est ingerendum, ut hac ratione & os, & muscoli tanto melius arctiusque jungi, atque sic citius & perfectius glutinari queant.

De utroque cubiti & cruris osse simul resecto.

VII. Quod si forte aliquando contingeret, ut *utraq; ossa vel cubiti, vel tibiae, sive cruris* telo acuto tota simul dividerentur, ita nimirum ut adhuc ex carne, vasis sanguiferis, & cute dependeant (id quod tamen rarissime sine omnimoda harum partium amputatione fieri solet) futura quoque una cum octodecim capitum fascia injicienda erit. Nihil vero etiam ipsa futura effici potest, quando pars vel integra, vel saltem eousque resecta est, ut præcis omnibus venis & nervis sola cute adhuc cohæreat, præsertim quando majus est membrum, ut pes vel brachium. Hoc enim quando incidit, pars tam leviter cohærens, quia ob vasa lacerata & sanguinis vehementem profusionem cum reliqua rursus glutinari nequit, resecanda, sanguis, ut post amputationes harum partium fieri solet, cohibendus, eodemque etiam modo deligatio instituenda.

In maxilla, clavicula & scapula.

VIII. Quando *maxilla inferior* gladio ita discissa esset, ut frustra ejus multum distarent, & sine futura contineri non possent, ea quoque & hic adhibenda esset: superadditis postea balsamo, emplastro, splenio, & fascia conveniente. Si *clavicula*, aut *acromium scapulae*, icto teli acuti disjuncta prorsus occurrunt, eodem fere modo instituenda est curatio & deligatio, ut in fractis hic ossibus supra proposuimus: ea solum adhibita observatione, ut singulis, vel alternis diebus fasciæ, quam lenissime fieri potest, solvantur, atque vulnus, ut in aliis hujusmodi ossium læsionibus docuimus, mundetur, ac foveatur, donec id omnino glutinatum sit. *Profluvia sanguinis*, quæ his in læsionibus sæpe largissima sunt, ut supra proposuimus, cohibenda sunt, compressione scilicet, adstringentibus, vel arteriarum ligatura: prout hoc pro læsæ partis varietate commodissimum videbitur.

Explicatio Tabulae nonæ.

Fig. 1. Splenium per certos gradus complicatum, quod Galli *compresse gradue* appellant, in femore fracto inferiori sive tenuiori ejus parti injiciendum, ut hæc pars superiori æqualis fiat, quo ferulæ illud melius comprehendere & firmare queant.

Fig. 2. *Emplastra duo lunata*, quibus patella fracta & in ordinem rursus redacta apte includitur & firmatur.

Fig.

Fig. 1.

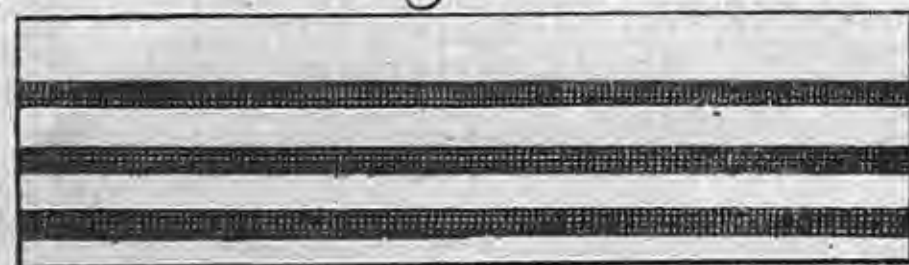

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

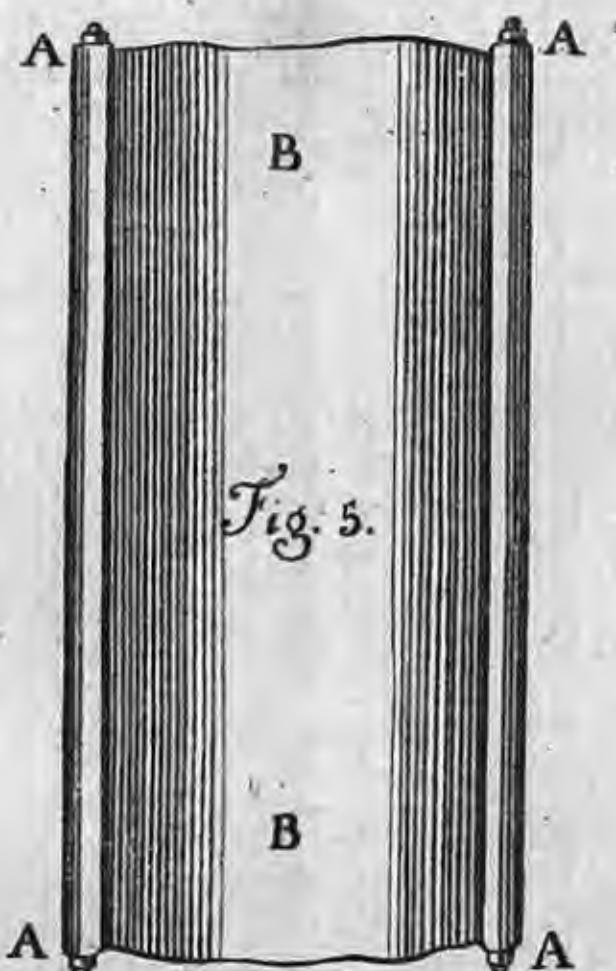
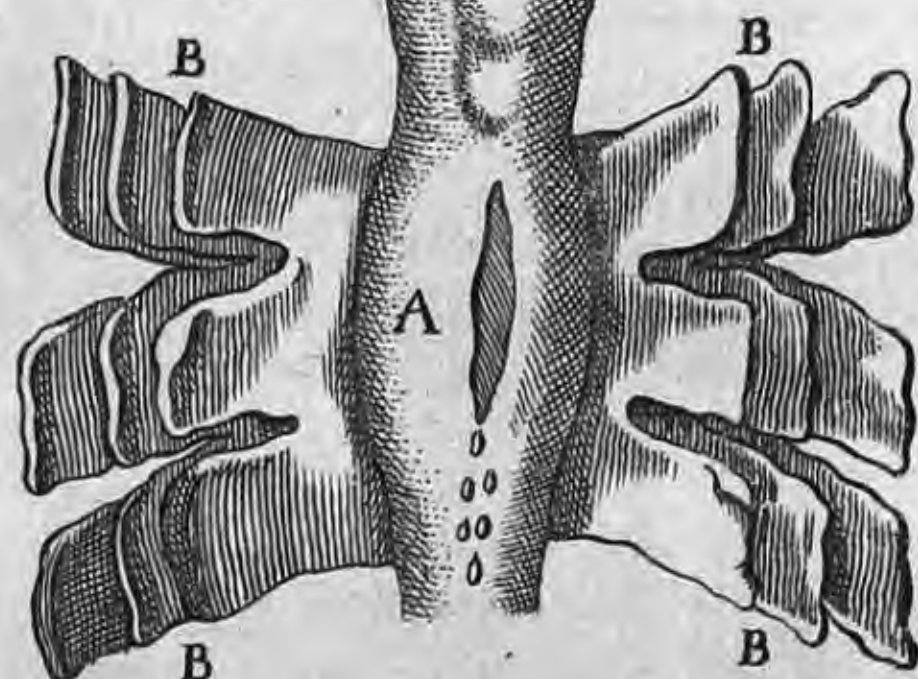

Fig. 9.

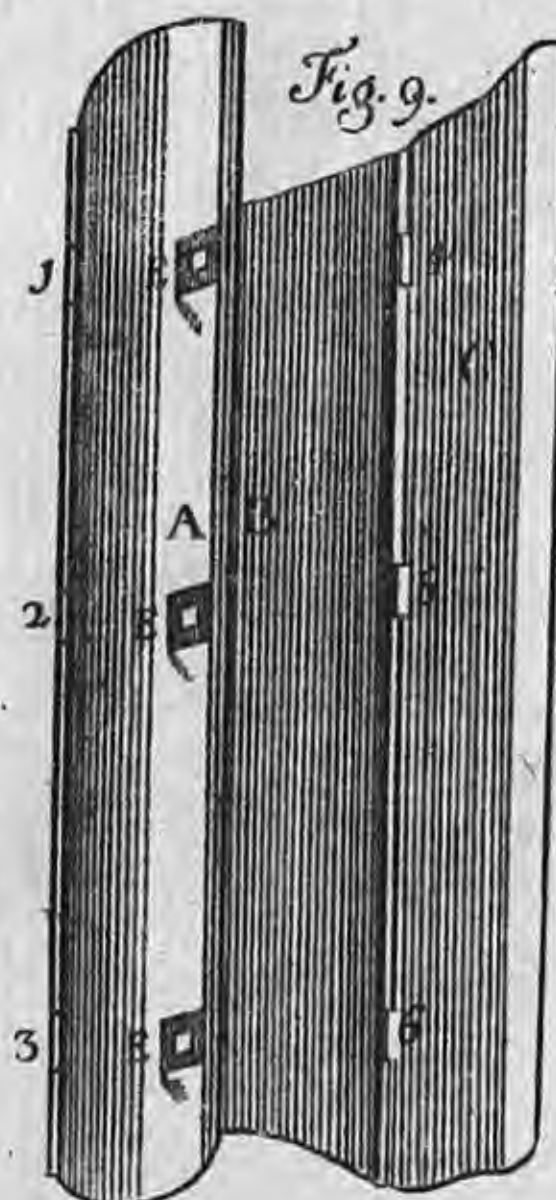

Fig. 13.

Fig. 9.

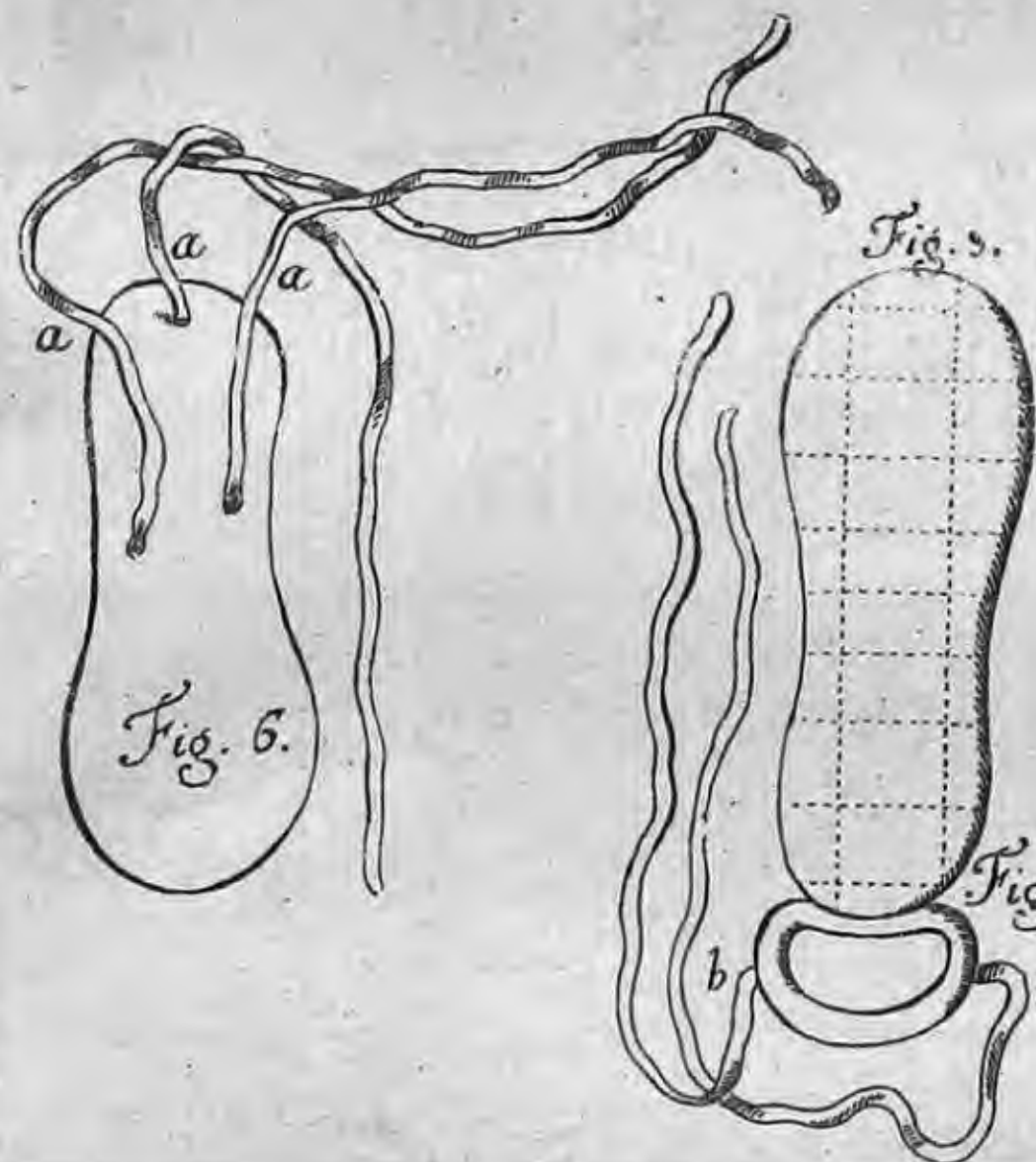

Fig. 10.

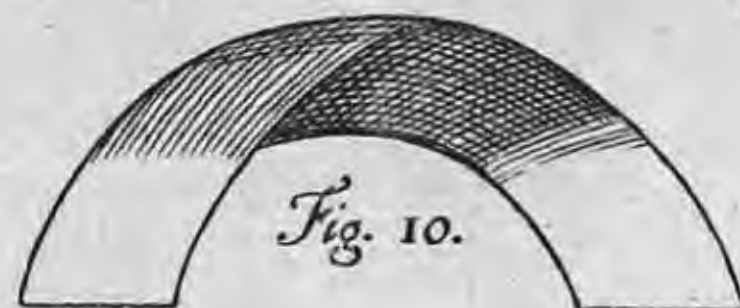

Fig. 8.

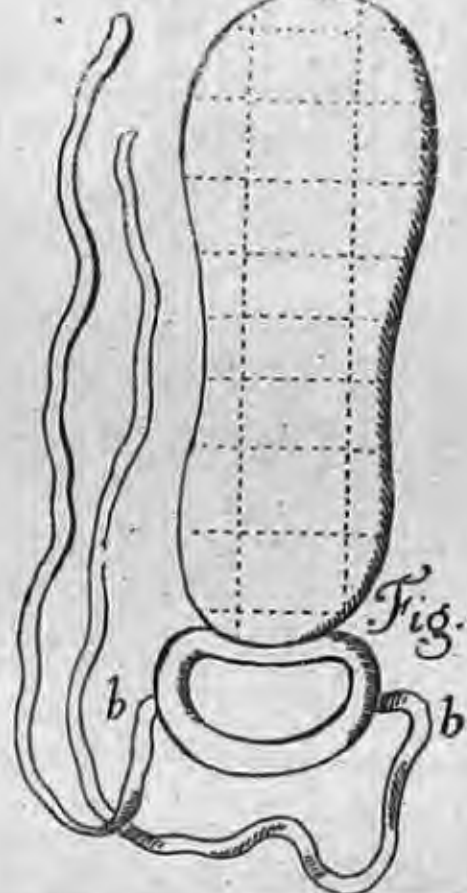

Fig. 11.

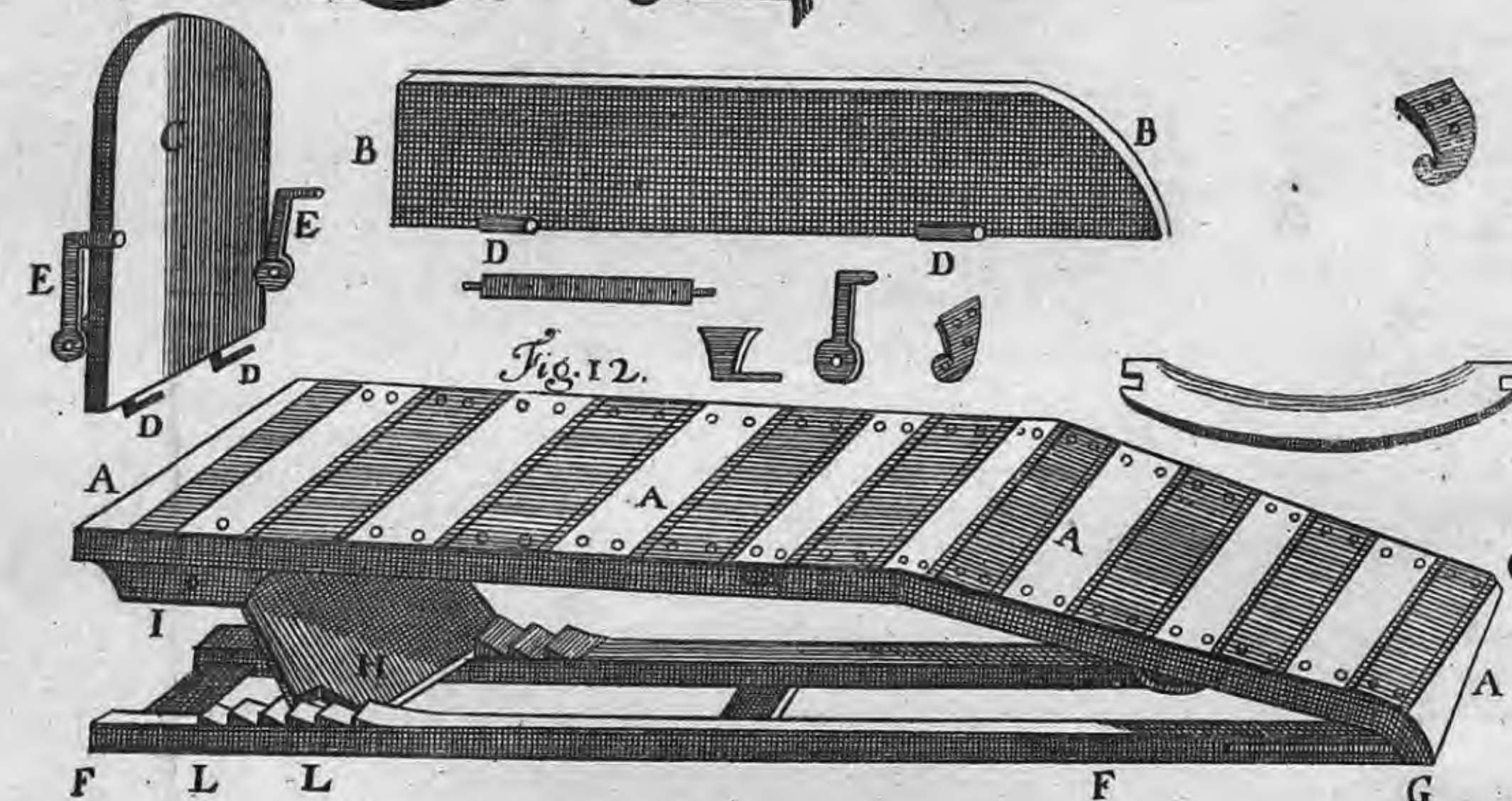
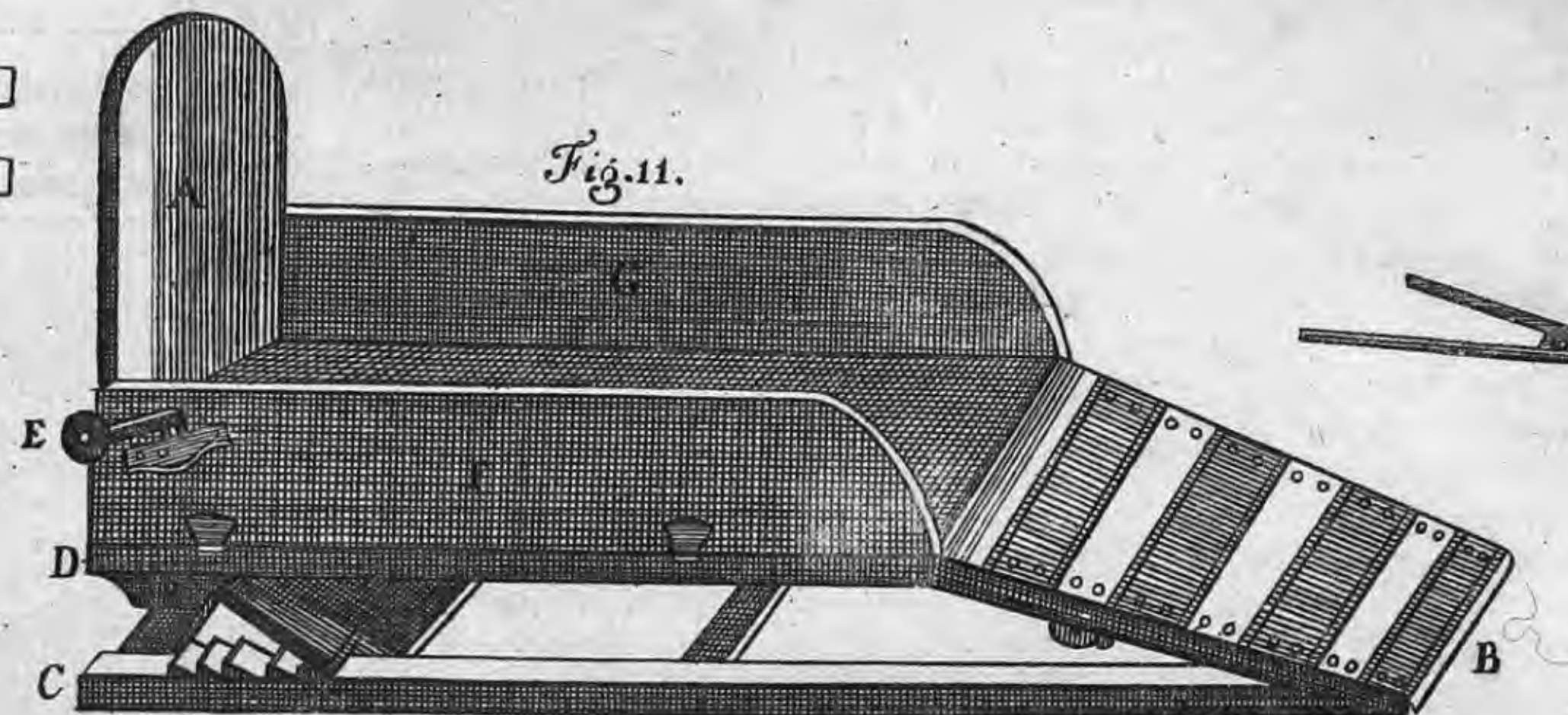

Fig. 3. *Emplastrum perforatum* pro eodem scopo.

Fig. 4. *Fractura cum externo carnis vulnere* A. quæ per fasciarum illud volumen, quod octodecim folia sive capita habet, BBBB deliganda. Quod commodissimum fasciarum genus veteribus incognitum fuisse videtur.

Fig. 5. *Lectulus stramineus* pro cruris fractura, quem Galli *fanons* appellant, litteræ AAAA indicant duos bacillos, stramine obductos, & filo robusto obvolutos, linamentoque firmiori BB utrinque adnexos. Linamentum binas circiter latitudine, tres autem longitudine spithamas sive pedes adæquet. Femoris vero fractura lectulum hunc duplo quasi longiorem plerumque exigit, ab inguinibus nimirum atque ossibus ilei usque ad pedem extremum.

Fig. 6. *Solea ex charta crassissima* lignoye tenuiori, ad pedis ægri magnitudinem exaranda; quæ per tres adnexas fascias sive ligulas lineas aaa diffracti pedis plantæ ita applicanda, ut pedem in situ conveniente conservet sive moretur, unde CELSO *mora dicta* est.

Fig. 7. *Splenium* futuris variis interstinctum, ipsique moræ, ne planta pedis a ligno vel charta crassa & dura rudius prematur, applicari solitum.

Fig. 8. *Annulus lineus*, mollior, cui calx sive calcaneum immittitur, ut mollius decumbat; qui per funiculos aut ligulas bb pedi circumductas adligatur.

Fig. 9. *Machina sive canalis orichalceus*, pro firmiter continendis crurum ossibus diffractis. Hic ex tribus constat partibus A B C, quæ per commissuras 1. 2. 3. 4. 5. 6. in cardinis modum inter se coherent. B est corpus sive pars primaria ac media machinæ, instar canalis excavata, cui pes deligatus immititur: A & C sunt partes exteriores & quasi alæ sive valvæ, quoque sinuatae, eæque mobiles, ut expandi sive explicari & rursus complicari sive adduci possint: binisque his partibus singulis tres fere annuli quadrati EEE ad instar bractearum adnexi sunt, quo scilicet machina ista, trajectis per easdem funiculis vel ligulis lineis, circa crus fractum apte constringi, illudque firmiter comprehendere queat. Magnitudo ipsi cruris magnitudini respondere debet.

Fig. 10. *Arcum* ostendit ligneum, quo crus factum apte tegi possit, ne a stragulis prematur & e situ suo disturbetur.

Fig. 11. *Nova PETITI machina* sive capsula (*Boette Gallis*) pro crure fracto, integra & conjuncta, sicut adhiberi solet. Conf. de ea cap. X. n. 2. de fracturis, ubi ample satis descripta est.

Fig. 12. Eadem in partes divisa & distincta, ut ejus fabrica inde melius cognosci queat. Lit. M. notat partem illam separatam, cui cardines lignei II immixti, hinc inde dimoveri possunt. Cætera cap. X. n. 2. explicata sunt.

Fig. 13. *Splenium* altero extremo plicato pro tenuiori cruris parte replendo, ut ferulæ illud commodius amplecti & firmare possint.

P A R T I S P R I M Æ

L I B E R T E R T I V S

D E

LVXATIONIBVS,

S I V E

OSSIBVS LVXATIS.

CAPVT PRIMVM.

De ossibus luxatis generatim.

Quid sit luxatio.

Uxationem sive dislocationem aliquam contigisse dicimus, quotiescumque os aliquod sede sua sive junctura naturali sic motum fuit, ut ejusdem functio sive usus impeditus reperiatur. Sic enim, exempli causa, luxationem aliquam incidisse judicamus, quoties humeri caput ex scapulæ sinu, vel femoris quoque os ex sinu coxæ sive acetabulo ossis innominati excidisse, vel vi quadam expulsum animadver-

timus. Tametsi autem, ut ex jam dictis liquet, cumprimis *ad ossium mobilium juncturas sive articulos luxatio proprie pertineat*; tamen si ad vulgarem loquendi usum respicimus, iis quoque in casibus luxatio incidisse censetur, ubi vel narium ossa, vel epiphyse atque ipsa ossa in junioribus a se invicem dimota sunt, naturalemque usum suum amittunt.

Quid ad ipsarum explorationem & curationem prærequiratur.

II. Ex jam dictis facile colligitur, quid factu opus sit illis, qui luxationibus & cognoscendis & curandis paulo felicius ac promptius versari cupiunt. Scilicet primum ac præcipuum est, ut veras ipsi articularum figuras una cum ipso- rum ligamentis & musculis perspectissimas sibi reddant. Cui quidem negotio quodammodo inserviunt figuræ ossium in libris medicorum obviæ; sed magis etiam frequentior sceletorum inspectio: maxime autem cadaverum recentium diligens perlustratio. Quæ enim in nudis sceletis absunt ligamenta & cartilagine, hæ in cadaveribus recentioribus quam optime in naturali situ suo conspiciuntur.

De luxationum variis generibus.

III. Dispesce autem *luxationes* a medicis ut plurimum solent primo in *perfectam* atque *imperfectam*. Quarum hoc in eo potissimum consistit, ut ossa non nisi ex parte tantum, sed ita tamen sedibus suis mota sint, ut pristinum suum officium facere amplius nequeant. Alii *subluxationem* aut *distorsionem* appellare hujus generis noxam malunt. Ista vero, scilicet perfecta luxatio, tum demum incidisse putatur, quando quæ per naturam sibi invicem juncta sunt ossa, penitus inter se vel dehiscunt, vel sedibus suis excidunt: ut cum humeri vel femo-

ris

ris ossa prorsus suis sedibus vel sinibus mota reperiuntur. Atque elabi quidem in utrisque luxationibus hisce diversimode ossa consueverunt. Modo enim in anteriorem vel posteriorem, modo in priorem vel posteriorem, denique modo in superiorem vel inferiorem partem ipsa prorumpunt. Dehinc altera luxationum distributio huc potissimum redit, ut ipsæ in *simplices & complicatas* distribuantur. Quarum his, præter ipsam ossium distortionem, alia insuper mala, id est, vulnera, fracturæ, ligamentorum debilitas & resolutio, contusiones, gravioresque inflammationes, juncta esse consueverunt: istis vero non item. Denique tertium luxationum discrimen in eo positum est, ut ipsæ vel *recentes* sint, vel *inveteratæ*. Cæterum quo *liberæ magis atque mobiles* ossium juncturæ sunt, hoc facilius quoque & sæpius eadem excidunt. Itaque mirum non est, humerorum ossa e scapulis multo sæpius elabi, quam cubiti atque carpi; colli atque lumborum sive coxarum vertebrae frequentius, quam quæ in dorso reperiuntur.

IV. Atque ista quidem communia sunt. Sequitur, ut *de singulis luxationum generibus sigillatim* exponamus, facto ab ipso capite initio. Luxatum autem in capite quidpiam putatur, quoties vel 1. narium ossa dehiscunt: vel 2. maxilla inferior in priorem aut posteriorem partem propellitur; quo minus enim in posteriorem partem prorumpat, ossis petrosi aliqua prominentia sive processus impedit: vel 3. ipsum caput una cum superioribus vertebrae distorquetur; vel denique, prout visum medicorum aliquibus est, quoties 4. cranii seu calvariae ossa, propter vel capitis dolores, vel febres, vel hydrocephalum, sedibus suis expulsa dehiscunt. *De capite luxato.*

V. Quæ spinam constituunt *vertebrae*, tametsi pleræque omnes sedibus suis moveri possint, nullæ tamen sic promoveri facile solent, ut penitus excidant, perfectamque luxationem aliquam experiantur. Sed tamen longe facilius colli vertebrae, utpote minutiores ac mobiliiores, quam quæ in pectore vel dorso sunt, elabuntur: siquidem hæ non majores solum, sed & arctius junctæ inter se esse consueverunt. Similiter vertebrae lumborum quum & multa cartilagine instructæ, & propter sinum defectum, leviores & mobiliiores sint, haud adeo difficulter dispelli e nativa sede sua possunt. Denique os coccygis per partum aliquem difficiliorem protrudi, per lapsum autem graviolem deprimi atque in anteriorem partem compelli nonnunquam solet. Quo quidem facto intestinum rectum comprimitur, malaque gravissima concitantur. *De spina luxata.*

VI. *Pectoris ossa* quemadmodum varia sunt, ita variis quoque luxationibus ipsum pectus opportunum esse deprehenditur. Sic enim *costæ* interdum lapsu vel ictu quodam graviore ex vertebrae expulsa in anteriorem pectoris partem propelluntur, non sine egregio motus pectoris ac pulmonum impedimento. Tum fieri quoque interdum solet, ut *cartilago Xyphoides* vel ensiformis, sternoque adnexa, per vim aliquam graviolem deprimatur, proindeque ventriculus duriter affligatur. Ad *clavicularum* autem ossa quod attinet, ipsa quidem utrinque, hoc est, quum ex scapularum, tum & vel maxime e sterni sinibus dimoveri nonnunquam solent. Quod simulatque incidit, brachia continuo resolvuntur, adeoque a motu suo impediuntur. *De pectoris luxationibus.*

VII. *Os humeri*, si quod aliud, fane quam facillime prolabitur, idque partim ideo, quia in sinum non adeo profundum illud ipsum dimissum est, partim etiam, quia maxima semper eademque liberrima gaudet mobilitate. Excidit autem & in partem anteriorem, & in posteriorem, & in inferiorem; nunquam autem sursum, vel in partem superiorem, nisi si acromion vel processus coracoides simul frangitur. Namque hic quam firmissime alias humerum supra continet. *Cubitus* autem quanquam varias experiri potest luxationes, haud tamen *De humero luxato.*

De cubito luxato.

men facile illud ipsum contingere solet, nisi vehementior accesserit violentia. Sic enim pars interior atque exterior, propter & insignem juncturae amplitudinem, & ligamentorum brevitatem, non nisi subluxationem aliquam pati consueverunt. In priorem partem excidere cubitus, propter grandiore istum olecrani processum, non nisi perquam raro potest. Contra vero in partem posteriorem & facillime & frequentissime idem prolabitur: prouti quidem accurata commissurae hujus consideratio luculentissime docet.

De manu luxata.

VIII. *Carpus* a brachii sive cubiti ossibus rarius prolabitur, fereque semper subluxationem tantum, propter ligamentorum & brevitatem & firmitatem, patitur. Ubi vero *carpus* forte prolabitur, longe plerumque facilius in priorem ac posteriorem, quam in interiorem atque exteriorem partem is prolabitur. Cujus quidem rei haud difficilis ratio est: siquidem in utroque latere radii atque cubiti sive ulnae, quibuscum *carpus* cohæret, prominentiæ quædam ossæ deprehenduntur, quæ *carpum* a facili in latera prolapsu defendunt. Nonnunquam ipsa *carpi ossa* inter se subluxationem sive distorsionem aliquam patiuntur, unde manuum distentio vel rigor plerumque suboritur. Eodem prorsus modo *digitorum ossa* e sede sua dimoveri; sed promptius tamen & reponi & curari possunt.

De femore luxato.

IX. In artibus sive extremitatibus inferioribus, id est, pedibus, primo loco spectanda veniunt femoris luxationes. Excidere autem femoris os in quamcunque partem, vel in superiorem vel inferiorem, vel in interiorem vel exteriorem potest. Sed in quam tamen partem prolapsum illud sit, ex varia membri circa juncturam figura, ipsiusque diversa pedis longitudine solet dignosci. Quamquam probe observandum hic iterum illud est, quod supra jam tum obiter observavimus; Lib. II. Cap. VIII. No. 6.) longe scilicet, quam medicorum plerique hucusque crediderunt, rarius per vim aliquam externam femoris os ex acetabulo promoveri. Quoties enim cunque recentiores medici femur aliquod ejusmodi in speciem luxatum inciderunt, tantum abfuit, ut femoris caput ex acetabulo prolapsum invenerint, ut potius ejusdem collum, capite nihil quicquam disturbato, comminutum aut fractum animadverterint. Neque vero mirum id videri cuiquam debet. Quemadmodum enim femoris caput in profundissimum acetabuli sinum dimissum valentissimisque ligamentis firmatum est, usque adeo, ut in cadaveribus ne vel per robustissimos etiam homines aliamque violentiam ex acetabulo promoveri queat; si e contrario ipsius collum mirum quantum tenerum ac fragile deprehenditur. Ut proin longe facilius femoris collum per externam aliquam vim comminuetur, quam ejusdem caput ex acetabulo propellatur. Quod autem colli femoris fracturas medici plerumque pro luxatione habuerint tractaverintque, ratio hæc est: quia nimirum crassiores femoris muscoli impediunt, quo minus vel per visum vel tactum dignosci a luxatione fractura queat.

Femoris luxatio fieri propter causam internam solet.

X. Ex jam dictis facile colligitur, primo quare chirurgi hanc, ut ita quidem putarunt, luxationem femoris tam raro restituere, neque sine claudicatione vix unquam curare potuerint; & deinde quod multæ machinæ ad extendendum falso sic creditum femur luxatum, quibus ægros misere quondam discruciarunt, inanes atque sæpius valde noxiæ sint. Nam putarunt, hoc os luxatum propterea ab ipsis restitui non posse, quia illud ob musculorum hic robur ingens satis extendere non valerent. Quam ob causam omnis generis trochleas & machinas tractorias vehementissimas (a) excogitarunt, quibus fortissime trahere & extendere possint: quibus vero, quia os luxatum non erat, sed fractum, nihil plerumque aliud præstiterunt, quam ut dolores summos, convulsiones, inflammationes, abscessus aliave gravissima mala ægris concitaverint.

Cer-

(a) Vid. figuræ apud SCULTETVM in *Armam. Chirurg.*

Certissimum enim est, inter quamplurima vitia, circa hunc articulum incidentia, ubi os luxatum olim habuerunt, & adhuc nonnulli habent, illud quam rarissime a vi quadam externa luxatum revera esse; sed plerumque collum ejus fractum deprehendi: nam caput hujus non nisi rarissime excidere e sinu suo potest, nisi insignis ligamentorum hujus articuli resolutio sive debilitas a prægressis humorum noxiorum juxta hunc articulum congestionibus præcesserit, quæ ligamenta hæc, alias valentissima, aliquando ita laxant ac debilitant, ut levi vi postea accedente femur ex sede sua disturbetur: id quod tamen sæpius & frequentius in pueris & junioribus, quam in adultis, ut frequenti usu observavi, fieri consuevit.

XI. *Patellæ sive rotulæ ossa* quo facilius & frequentius dimoveri ex pristina sede sua consueverunt, hoc rarius quoque ipsorum luxationes ab imprudentioribus chirurgis rite cognoscuntur. Si qui enim ab anatomicorum doctrinis male instructi chirurgi fuerint, periculum sane est, ne ipsi patellæ luxationes pro genu luxationibus tractent, ægrotosque frustraneis extensionibus ac doloribus discrucient. Quum e contrario illi, qui naturalem ossium in pedibus dispositionem probe perspectam habent, aut visus aut tactus beneficio dignoscere statim possunt, ipsumne genu an patellæ os distortum fuerit: semper enim vel ad anteriorem vel ad posteriorem partem patella promovetur. Ipsum autem *genu*, sive, quod perinde est, tibia a femore, tametsi versus quaslibet partes propelli possit, tamen, quia eorum extrema ampla, duo capita satis profundis sinubus inserta, valentissimisque ligamentis firmata sunt, prope nunquam penitus excidunt.

De patellæ
itemque genu
luxatis.

XII. Similiter *pes* protrudi nonnunquam ex sinu tibiæ vel in priorem vel in posteriorem partem solet. Quo minus enim ad latera idem prorumpat, malleoli impediunt; nisi forte ipsi una diffingantur. *Fibulam a tibia per majorem aliquam vim distrahi*, pedemque in anteriorem partem simul converti quandoque posse, observatum a quibusdam legimus. *Ossa tarsi* ligamentis quam firmissimis inter se invicem connexa sunt; adeoque non nisi difficulter admodum distrahantur: quin &, quoties forte vehementius distrahantur, dolores acutissimos, convulsiones ac sphacelos, nisi tempestive succursus fuerit, haud raro concitant. Denique *pedis digiti* rarius prolabantur, atque ubi forte prolabantur, eadem, ut manuum digiti, ratione tractantur.

De pede luxato.

XIII. Luxationum *causæ* vel *internæ* sunt, vel *externæ*. Quarum his quidem lapsus, ictus, saltus, luctationes, tortura, hujusdemque generis alia solent annumerari. Ad istas autem singula ea referimus, quæ intus in articulis præter naturam congeruntur. Veluti quum humores vitiosi circa illos colliguntur, quibus firmiora ista juncturarum ligamenta usque adeo flaccida fiunt, ut ossium istiusmodi afflictorum capita, vel sua sponte, vel per quamcunque aliam levior violentiam externam inter surgendum, deambulandum aut saliendum, e naturali sede sua prorumpant. Cujusmodi quidem exemplum miserrimum in studioso quodam Altorfino quondam me animadvertere memini. Cæterum quo teneri magis homines sunt, hoc magis etiam luxationibus obnoxii reperiuntur. Atque hæc ratio est quare in infantibus brachiorum ac pedum ossa quam facillime distorqueantur, penitusque ab epiphysibus suis distrahantur, simulatque nimis paulo rudius attolluntur, vel & a lapsu retrahuntur (a).

De luxationum causis.

XIV. Factam autem ossium luxationem aliquam fuisse, pluribus iisdemque variis modis cognoscitur: nempe 1. vel ex impedito membri motu; 2. vel ex figura ac positura naturali commutata; 3. vel ex sinibus tumoribusve inusitatis.

De luxationum indiciis.

Si-

(a) Notatu dignum est, quod mater claudicans tres filios claudos pepererit, teste ZVINGERO Theatr. Pract. part. II. pag. 109.

Siquidem semper ea parte tumor est, in quam os prorumpit; ea sinus, a quo recessit; 4. vel ex diversa ossis longitudine; fere semper enim in superiorem partem promotum membrum sano brevius, in inferiorem dimotum, longius fieri adsolet; vel denique 5. ex doloribus istis, quos violentior ligamentorum in distortis ossibus distensio concitat. Nisi enim vi prolapsa membrorum ossa, post graviores ejusmodi ligamentorum distensionem, opportune reponuntur, abesse vix ac ne vix quidem potest, quin graviores convulsiones, inflammationes, sphacelus item atque ipsa mors insequantur. Si qua vero ossa propter causas simul internas sedibus suis moventur, tum nulli propemodum dolores persentiuntur. Interim ad expeditam luxationum ossium explorationem instituendam haud abs re erit, subsequentem in promptu habere regulam universalem: Nempe quotiescunque os suis sedibus motum, alterum extremum in oppositam partem spectabit: quoties enim superior ossis pars introrsum propulsa est, inferior certe in externam plagam dimota deprehenditur; sin illa extrorsum, hæc introrsum inclinabit.

De luxationum signis quibusdam propriis.

XV. Quanquam autem communia ista luxationum signa sic comparata sunt, ut, qui juncturarum indolem ac motum haud omnino ignorant, unum quodvis luxationum genus satis prompte ex iisdem cognoscere valeant, tamen, præter hæc, alia quoque in promptu indicia quædam propria sunt, quibus in hoc vel isto luxationis genere paulo expeditius uti consuevimus. Sic ubi maxilla inferior excidit, os diductum hiat, neque claudi ab ægrotis potest. Ubi vertebra quædam promovetur, partes eidem subjectæ omnes resolvuntur, sensuque privantur. Neque enim moveri suis sedibus vertebræ possunt, nisi medulla, quæ per medium eorum fertur, vel comprimatur, vel rumpatur, spirituumque per eam & nervos ad partes subjectas motus disturbetur, vel omnino intercipiatur. Ubi vero costa quædam excidit, spiritus difficulter admodum trahitur, malaque id genus alia concitantur. Ac de reliquis quidem luxationum signis propriis fusius nunc differere nihil attinet; siquidem ipsa ex proprio membri cujuscunque usu quam aptissime desumi poterunt.

De subluxationum indicis.

XVI. Subluxationem autem vel distortionem aliquam contigisse, inde potissimum dignoscitur; si scilicet homo afflictus, post graviores aliquam vim externam corpori illatam, insignioribus doloribus ipsiusque membri immobilitate urgetur; parum aut nihil immutata naturali ejusdem figura vel positura. Ut ut, si curatius partem læsam circumspexeris, fere semper exigua quædam articuli vel membri inæqualitas adverti queat.

De luxationum, quæ ab internis causis oriuntur, signis.

XVII. Denique luxatio, quæ ab interioribus causis provenit, his vere indicis cognoscitur: Nempe 1. membrum ita prorsus resolvitur, ut facile promoveri ac torqueri in unamquamvis partem possit. Tum 2. circa juncturam locus cavus est, depressusque inter partes ossium dimotas digitus sinum invenit. 3. Quicquid prolapsum fuit, promptissime quidem reponi, sed protinus iterum sua sponte sæpe prolabi solet; namque ligamentorum ac musculorum usque adeo mira debilitas est, ut satis illud continere nequeant. Dehinc 4. membrum prolapsum sano semper longius deprehenditur. Accedit 5. quod nullus plerumque dolor, nulla nec inflammatio, nec convulsio, qualiter in aliis luxationibus fieri solet, hic suboriantur. Denique 6. hujus generis luxationes ut plurimum in summa femoris humerique parte subnascuntur, & interdum quoque in pedis articulo cum tibia.

De luxationum prognosi.

XVIII. Si quis autem chirurgus in prævidendis ac præsagiendis luxationum eventibus versari feliciter cupit, huic ego auctor sum, ut non ipsum tantum afflictarum partium indolem ac differentiam, sed luxationis quoque causas una cum aliis rebus circumstantibus quam curiosissime circumspiciat. Sic enim lu-

xationes *imperfectæ ac simplices* longe facilius, quam perfectæ cumque vulneribus, fracturis, convulsionibus atque inflammationibus conjunctæ tractari, compulsisque in sedem suam ossibus curari adsolent. Enimvero quo magis dimota quoque gravioribus malis vexata luxatorum membrorum ossa sunt, hoc difficilius quoque ipsa reponuntur. Usque adeo, ut, propter gravem nimis inflammationem & fracturam, vel reponi, vel, ubi etiam reposita sunt, propter miram ligamentorum debilitatem, in sedibus suis contineri sineque clauditate curari prorsus interdum nequeant. Quod ipsum quidem in iis potissimum membris sollemne est, quæ propter causam aliquam internam sedibus suis exciderunt. In junioribus autem ubi forte tale quidpiam incidit, fere semper subjectæ partes tabidæ, flaccidæ, prorsusque debiles fieri consueverunt. *Luxationes recentes promptius ut plurimum, quam inveteratæ curantur.* Namque in his tumores & inflammationes ut plurimum suboriuntur, humoresve copiosi colliguntur, quibus vel ossium ligamenta penitus enervantur, vel articulorum sinus quasi glutine complentur atque obstruuntur, ut, quicquid exciderat, reponi satis nequeat. Denique nec illud in luxationibus veteribus insolens est, ut prolapsum ossis caput cum nova eaque externa quadam sinus sui parte conserveat: ut quum femoris caput summum externe cuidam ossis coxæ vel acetabuli parti adhærescit atque adcrescit; ipso interim acetabulo humoribus præter naturam iisdemque tenacioribus adimpleteo & quasi deletio.

XIX. Si quid in infantibus vel prolabitur, vel epiphysis quædam ab osse reliquo distrahitur, periculosum valde quin imo desperatum prorsus malum inde subnascitur. Namque 1. tenerrima eademque cartilaginosa ossium capita sic fere distorquentur, ut naturalis ipsorum figura vel nunquam: vel rarius saltem restitui queat. Tum 2. semper fere luxationes hujusmodi ab ancillis & nutricibus celantur, adeoque non nisi seram nimis parentum medicorumque curam experiuntur. Accedit 3. quod dum medici, causis veris ignoratis, malum istud pro destillatione sive catarrho habent atque tractant, cartilaginosa ac molles istæ partes mirum quantum interea distorquantur, inque pessimam aliquam posituram crescendo redigantur. Denique 4. ipsa quandoque chirurgorum imprudentia in causa est, quo minus prolapsa in infantibus ossa reponi feliciter queant. Tantum enim abest, ut vehementior ista, quam chirurgorum vulnus hic adhibet, membrorum extensio quidquam proficiat, ut potius ossa illa tenerrima atque epiphyses ulterius a se invicem distrahat, malaque malis quasi cumulet.

Quid in infantibus fiat.

C A P. II.

De luxatorum ossium curatione.

I. **E**QUIDEM luxatorum & diffractorum ossium curationes maximam fere partem conveniunt ac fere eadem sunt. Namque in luxationibus, perinde ut in fracturis, omne chirurgorum studium eo præsertim spectat, 1. ut quicquid forte prolapsum fuit, extendendo ac deinde compellendo in sedem naturalem reponatur; deinde 2. ut quicquid ita repositum est, in naturali situ suo conservetur ac contineatur; & tandem 3. ut malis quibuscunque propinquis, sive, ut vulgo dicunt, symptomatibus occurratur. Ac reponi quidem ossa commodius solent, ubi ægrotus vel in sedili, vel in mensa, vel in lecto, vel denique in terra, prouti scilicet chirurgus visum, ipsique malo

De luxationum curatione.

commodum fuerit. Namque observandum omnino hic est, in sedili quam aptissime illud reponi solere, quicquid in maxilla, clavicula sive jugulo, brachio sive cubito, manu, vel in ipso quoque humero prolapsum est: in mensa vero, si quæ vertebræ aut femur exciderunt: in lectulo, quicquid forte in cruribus vel pedibus sede sua motum fuit: denique in solo quam commodissime reponitur, quicquid vel in humeris, vel in colli vertebris ex naturali sede propulsum est.

De extensione.

II. Tum extensio quoque ossium elapsorum eadem fere, ac diffractorum, ratione peragitur. Scilicet exterior vel inferior dimotorum ossium pars a ministro tantisper intenditur, donec ossa disturbata eorundemque capita cum sinibus, unde exciderunt, accurate rursus respondere reperiuntur. Quæ ipsa quidem extensio manuum, aut, si hæc parum sunt, mantilium beneficio quam aptissime fieri nunquam fere non potest. Ut adeo pleraque ista ab ORIBASIO, PARÆO, ANDREA A CRUCE, SCVLTETO atque aliis magno conamine delineata machinamenta plerumque haud necessaria sint. Siquidem nihil fere aliud præstant, quam ut ægrotorum in extensione metum, terrorem ac cruciatus sine ratione augeant.

De excitatione.

III. Denique ut mota suis sedibus ossa rite reponantur, id sibi datum chirurgus existimet esse, ut, simulatque a ministris membra corporis ægra, quantum satis est, extenduntur, digitis suis vel manibus articulos, sed mitissime tamen tantisper comprimant, torqueant & concutiant, donec, quicquid elapsum fuerat, in sedem suam compulsus animadvertat.

Quomodo accurata ossium repositio cognoscatur.

IV. Atque accurate quidem recondita suis sedibus ossa luxata esse, iisdem prorsus indiciis cognoscitur, quæ superius in doctrina de fracturis proposita sunt. Nempe bonum signum est, si sonus aliquis aut stridor in ipso repositionis negotio percipitur; si læsum membrum ejusdem & æqualitatis & longitudinis cum membro sano deprehenditur; si dolores se remittunt; vel denique si motus integer membri restitutus est.

Repositio sepius differenda.

V. Quemadmodum autem in fracturis inflammationes, sanguinis profusiones ac tumores quam sæpissime prohibent, quo minus reponi ossium fragmenta queant; sic ossa quoque luxata, dum scilicet mala quædam similia supervenerunt, excitari prius & laceffi haudquaquam debent, quam singula ista impedimenta justis remediis (vid. supra Lib. II. Cap. II. No. 11.) fuerint sublata. Quin etiam iis in casibus differenda ossium dimotorum repositio est, ubi luxationes cum fractura quadam vicina sunt conjunctæ. Neque enim extendi commode ossa tunc possunt, quam adjuncta fractura probe fuit glutinata.

Quomodo ossa jam tum reposita tractanda sint.

VI. Postquam in sedes suas compulsæ sunt, quæ exciderant, ossa, proximum est, ut in hoc ipso situ suo naturali quam accuratissime contineantur. Contineri autem longe facilius possunt, quæ promota, quam quæ comminuta fuerant, ossa. Quemadmodum enim hæc sane firmiori deligatione placidissimaque requie contineri vix ac ne vix quidem possunt, sic e contrario ad ista continenda, nisi forte gravior aliquis casus incidit, nulla sæpius nec deligatio, nec requies magnopere necessaria videtur. Sic enim digiti, maxillæ, manus, humeri atque ulnæ, si scilicet statim a luxatione rursus excitantur, nulla nec deligatione, nec quiete indigent; quum a propriis suis ligamentis atque musculis satis firmiter ut plurimum sustineantur. Quin & commodius omnino hic est, membrum istud ægrum leniter identidem inflectere atque commovere, ne propter diuturnam quietem suam rigidum atque immobile reddatur. At vero quoties in pede motum aliquid suo loco fuit, satius utique videtur per aliquot dies continuos in lectulo conquiescere; tum vero, simulat-

que

que nimirum quadantenus confirmatum membrum advertitur, lente iterum commovere, postea provide surgere atque inambulare.

VII. Similiter ubi ossium repositorum ligamenta vel propter inveteratam luxationem nimirum quantum distensa, vel propter malum quodcunque illud infirmata sunt, necessarium utique videtur, fasciam aliquam commodam applicare, quietemque ægroto commendare, dum scilicet pristinus ligamentorum vigor restitutus sit. Sed cavendam tamen sollicitè semper hic est, ne propter longinquiores a motu cessationem aut rigidi fiant, aut prorsus etiam conserveant ægri isti ossium articuli. Quod ne forte contingat, leniter identidem ac provide flecti atque reflecti os afflictum debet. Interim haud alienum erit, fascias superinjectas vino, spiritu vini, aqua reginæ Hungariæ, spiritu matricali, aut quovis alio spiritu roborante ac tepido largiter subinde inungere: siquidem ista ratione insigniter roborari vel confirmari ligamenta consueverunt. Fasciæ ipsæ neque laxæ nimis sint, neque nimis adstrictæ. Cujus rei rationes supra jam tum proposuimus, ubi de fracturis egimus. (Lib. II. Cap. I. N. 34.) Ad emplastra autem superimponi hic a quibusdam solita quod attinet, sic omnino habendum est: posse nos iisdem perinde, ut in fracturis, sine omni periculo prorsus carere, præstatque, ea his in morbis omittere quam adhibere.

VIII. Quæ vel ante vel post ossium prolapsorum repositionem accidunt inflammationes, tumores, dolores, convulsiones, profusiones, aliaque his similia symptomata, ista quidem eodem fere, quem in vulnerum & fracturarum curatione supra (Lib. I. Cap. II. No. 17. 18. item Lib. II. Cap. II. No. 1.) præscripsimus, modo, tractanda sunt atque curanda: simulatque enim ossa reposita sunt, modo recensita mala sensim sensimque ut plurimum evanescent. *Quoties ligamenta insigniter debilitata sunt*; commodissimum certe est, læsum istud membrum linamentis calidis probe prius fricatum spiritu vini re-ctificato atque incenso diligenter fovere, alioque dein spiritu roborante largiter inungere (qualis vid. supra Lib. II. Cap. II. No. 9.) denique autem fascia quadam illud apte deligare. *At vero sicubi ossibus jam tum repositis nihilominus dolores vehementiores remanent*, sane periculum quandoque est, ne qua forte fractura simul adsit. Igitur in ejusmodi casibus circumspiciendum, num aliqua forsan fractura subsit. Namque tunc & hæc restituenda, ac præterea eadem observanda sunt, quæ de fracturarum curatione supra proposuimus. *Febricula* si accesserit, sanguis per venam detrahi debet, medicamentis refrigerantibus victuque tenuiori simul adhibitis. Quod si autem, prout fieri in promotis ossibus nonnunquam solet, *gangræna* subnasci cœperit, non iis solum, quæ jamjam commendavimus, medicamentis, sed fomentis & cataplasmatibus quoque digerentibus, una cum fascia octodecim capitibus prædita, pro deligatione opus est. Cetera enim eadem fieri debent, quæ de fracturarum symptomatibus supra (Lib. II. Cap. II.) proposuimus: providendumque probe est, ut, quicquid prolapsum fuit, quamprimum semper reponatur. Si qua porro corporis ossa cum vulnere loco suo mota reperiuntur, applicanda hic quoque est octodecim capitum fascia, ceteraque eadem facienda, quæ adversus sanguinis profusionem in doctrina de vulneribus supra (Lib. I. Cap. II.) præscripsimus. Si qui forte *abscessus* subnascuntur, longe optimum erit, statim illos aperire, simulatque maturescere advertuntur. Namque aliàs periculum est, ne nimis maturum pus vel articulos vel ipsa quoque ossa corrodat, fistulasque pessimas moveat, quibus sæpe nulla ratione alia, nisi per ipsius membri amputationem, potest succurri. *Denique ubi ossa quadam usque adeo violenter sedibus suis expulsa sunt, ut, quæ juxta sunt, linamenta, tendines, atque cutis penitus disrupta sint ac perierint*; insanabile utique, prout HIPPO-

CRATES jam tum observavit, istiusmodi malum est. Quantumvis enim solenter ossa reponantur, tantum tamen abest, ut firmiter cohærere rursus possint, ut potius, convulsionibus & gangræna excitatis, ægrotum conficiant. Quoties igitur cunque graviores tales læsiones obtingunt, quæ certissimam desperationem adjunctam habent, sane si vitam conservare voluerimus, protinus membrum ejusmodi ægrum præscindamus necesse est. *Si luxatio est simul cum fractura*; tum quicquid prolapsum fuit, si fieri potest, primo loco, quicquid autem comminutum fuit, deinceps restitui debet. Quod ubi fieri haud potest, eadem observare convenit, quæ de fracturis supra præcepimus (*Lib. II. Cap. II. No. II.*) Tandem si forte membrum aliquod rigidum & immobile factum est; haud alienum erit, sic omnino illud ipsum fovere, ut eodem fere loco proposuimus.

C A P. III.

De luxatis ossibus speciatim, & de iis quidem, quæ in calvaria atque naso reperiuntur.

De capite luxato.

I. POSTQUAM de luxatis ossibus generatim differuimus, reliquum nunc est, ut de singulis sigillatim dispiciamus. Igitur primo loco de capitis luxationibus, de reliquis deinceps, ut in doctrina de fracturis exponemus. Scilicet non desunt, qui luxationem aliquam incidisse statuunt, quoties vel in infantibus propter hydrocephalum, vel in adultis quoque propter graviores capitis dolores & febres ardentes, ipsa cranii ossa inter se invicem dehiscunt. Sed de his quidem luxationibus haud est, quod prolixius agamus. Altera enim quomodo tractari debeat, eo loco declarabimus, ubi de hydrocephalo differemus. Altera vero, præterquam quod rarius accidat, sic omnino comparata est, ut nulla curandi ratione alia, nisi quæ comprimendo ac deligando fit, indigere videatur.

De naso luxato.

II. Interdum, sed paulo tamen rarius, narium ossa per ictum aliquem aut lapsum graviores sic a se invicem distrahuntur, ut vel alterutrum, vel utrumque ex naturali sede sua propellantur. Et vero tale quidpiam accidisse, variis modis cognoscitur: nempe vel 1. visu, dum scilicet deformem narium posituram conspiciamus; vel 2. tactu, vel denique 3. auditu, quum scilicet ægrotum nimium quantum difficulter spiritum per nares ducere percipimus. Sed rariores tamen, prout supra jam tum monuimus, istiusmodi luxationes sunt. Namque narium ossa ita firmiter cum frontis atque aliis ossibus cohærent, ut frangitius quam distrahi a se invicem queant.

De luxati nasi curatio.

III. Interim si quid forte hujusmodi inciderit, potius in sedili quodam sumblimiori ægrotus collocandus est, sic, ut minister aliquis a posteriori parte caput ejus contineat. Dum altera manu specillum aliquod sive calamus anserinus, prouti superius circa fracturas præcepimus, (*Lib. II. Cap. III.*) vel peculiaris aliquis & naribus adaptatus bacillus intromittatur, cujus beneficio partes narium promotæ rursus excitentur. Interim extrinsecus admovenda est altera manus, ne scilicet justo latius partes elapsæ diducantur. Quibus ita confectis, nihil fere aliud superest, nisi ut emplastrum aliquod glutinans per aliquod tempus naribus superimponamus. Si quid autem in naribus cum vulnere prolapsum est, tum eadem prorsus ingredienda est curandi ratio, quam supra in doctrina de naso diffracto proposuimus.

CAP.

C A P. IV.

De inferiori maxilla luxata.

I. **R**ARIUS equidem, propter insignem ligamentorum & muscutorum, quorum instrumento in inferioris cranii sinibus eadem continetur, firmitatem, inferior maxilla prolabitur. Sed quoties tamen forte ipsa prolabitur, modo alterutra parte, modo utraque antrorsum prolabitur. Atque id ipsum quidem sæpius propter nimiam oscitationem; interdum etiam propter graviores ictum aliquem seu lapsum incidere consuevit. Si utraque pars excidit, totum mentum inclinatur, & maxilla in anteriorem partem promovetur. At, si altera, in contrariam partem ipsa mentumque inclinatur: siquidem elapsum istud maxillæ capitulum non nisi in priorem atque interiorem partem promovetur. Quo minus etenim in posteriorem partem idem promoveatur, cranii ossium post articulum processus impediunt. Ut proinde mirum valde sit, extitisse inter medicos quempiam, qui, contra communem prestantissimorum & practitorum & scriptorum observationem, statuit, posse utique in posteriorem quoque partem maxillam protrudi. Sed tantum tamen abest, ut exemplis sive observationibus sententiam istam is confirmet, ut potius ex nova, quam sibi finxit, maxillæ junctura ipsam derivaverit.

Quomodo maxilla prolabitur.

II. Prolapsam autem atque altera quidem parte maxillam esse, inde potissimum cognoscitur, si scilicet mentum in contrariam partem est distortum. Pars enim, in quam mentum inclinatum cernitur, sana est: contra vero ista, quæ recessit, promota. Quarum hæc latius, quam isthæc hiat: usque adeo, ut ægrotus neque ipsum os claudere, neque dentibus comminuere quidpiam possit. Namque inferiores dentes longius quam superiores in parte sana excedunt. Ubi vero utraque maxillæ pars loco suo motæ sunt; tum non ipsum modo os quam latissime hiat, sed totum quoque mentum inclinatur & in anteriorem partem promoveatur. Adeoque mirum haud est, sicubi æger neque os suum claudere, neque distincte loqui, neque manducare quidpiam, nisi difficulter admodum, valet.

Maxille luxatio quomodo cognoscatur.

III. Quoties altera tantum parte maxilla excidit, haud adeo difficilis ut plurimum curatio esse consuevit. At, quoties utraque prolapsa est, nec protinus in sedem suam compulsa, gravissima fere semper mala, dolores puta, inflammationes, convulsiones, febres, vomitus, tandemque, prout HIPPOCRATES observavit, ipsa mors superveniunt. Atque id ipsum quidem eo magis, quo violentior nervorum, qui juxta sunt, tendinum ac ligamentorum extensio contingit. Quanquam, si modo circumspæctus aliquis chirurgus opportune accesserit, non adeo difficulter restituitur.

Prognosis.

IV. Igitur quoties aliquid istiusmodi incidit, primo quoque tempore afflictus in humiliori quodam sedili collocandus est, sic, ut minister aliquis ejusdem caput juxta pectus suum firmiter contineat. Tum medici pollices, linteolis, ne aut dilabantur aut facile lædantur, involuti in os ejus, quam profundissime fieri potest, conjiciendi; ceteri digiti extrinsecus admovendi sunt: Ubi vehementer maxilla apprehensa est, deprimenda fortiter ipsa primo loco, mox retro agenda, sursumque versus excitanda est, ita tamen, ut omnia pene uno momento fiant. Namque ista ratione quam aptissime in sedem pristinam compelluntur, quæ prolapsa fuerant maxillarum capitula. Quanquam illud prospicere hic chirurgi semper debent, un quam celerrime digitos suos ex ore ægri retrahant,

Curatio.

hant, ne scilicet per compulſas in ſedem ſuam maxillas ipſi comprimantur, mordeantur, aut collidantur.

*De maxilla
altera tan-
tum parte
prolapſa.*

V. Sin altera tantum parte maxilla prolapſa eſt, omnia eadem facienda; ſed fortius tamen ægra maxillæ pars, quam integrâ deorſum ac retro agenda. Et vero promptiſſime nonnunquam per vehementiorem quandam alapam compelli, quæ locis ſuis motæ fuerant, maxillæ ajunt; ſiquidem ipſa parti oris ſanæ infligitur: quanquam id hæc curationis ratio delicatior eſt, quam ut in ægris quibuſcumque adhiberi tuto poſſit. Ceterum faſciis nihil magnopere opus hic videtur; niſi forte tardius repoſitum fuerit, quicquid prolapſum erat. Tunc enim haud alienum videatur, per aliquot dierum ſpatium quatuor capitibus inſtructam faſciam cum ſpiritu quodam corroborante extrinſecus ſuperimponere, eamque quoties aſſumendus cibus eſt, interea deponere.

C A P. V.

De capite ac ſpina luxatis.

*Quomodo
vertebræ loco
ſuo moveri
poſſint.*

I. IMPERFECTÆ ut plurimum ſunt, quæ in ſpina dorſi vel vertebris accidunt luxationes. Neque enim, prout ex accuratiori ſtructuræ vel admirandæ commiſſuræ conſideratione pateſcit, penitus excidere vertebra quædam, niſi cum fractura, medullæ item, quæ in ſpina eſt, læſione, ſive laceratione, præſentiſſimoque proin vitæ periculo poteſt. Interim vel ipſæ etiam imperfectiores vertebrarum luxationes periculofæ admodum ſunt: & vel inter duas ſupremas colli vertebraſ & caput contingunt, vel inter reliquas vertebraſ, quando a ſe invicem vertebrarum oſſa propellantur.

*De capite lu-
xato.*

II. Enimvero in præcipiti ſunt celerrimaque ut plurimum morte opprimuntur, quibus caput ex ſumma vertebra excidit. Namque in tam caſu tenera iſta medulla, quæ in ſpina ipſique cerebro proxima eſt, una cum ipſo cerebro atque nervis ſub occipitio nimium quantum diſtenditur, colliditur atque laceratur. Excidere autem ex duobus ſinubus, in quos ſuper cervicem dimiſſi ſunt, capituli proceſſus quandoque adſolent, quando aliquis ex loco alto, vel ex ſcala quædam, vel ex equo præceps in caput fertur, vel graviter etiam juxta cervicem percutitur. Tametiſi enim iſti, ſicubi ſcilicet moriuntur, *collum fregiſſe* vulgo a noſtratibus dicantur, tamen ut plurimum non niſi capitis luxationem aliquam experti fuerunt; interdum tamen quoque vertebrarum colli fracturam. Si quibus autem, quod rarius fit, poſt ejuſmodi luxationem, vita remaneat, hiſ, capite diſtorto, mentum ut plurimum pectori ſic quaſi adglutinatur, ut nec declutare quidpiam, nec loqui, nec partes, quæ ſubter collo ſunt, movere iidem queant. Igitur, niſi promptiſſimum auxilium adfuerit, celerrime ſemper ob læſam vel compreſſam medullam mors inſequitur.

*Quomodo re-
ponendum
caput ſit.*

III. Quod ipſum vero ne forte fiat, reſupinandus conſeſtim in terra vel pavimento ægrotus eſt. Tum chirurgus genibus ſuis in terram demiſſis, & contra ægroti humeros poſitis, ſic innitatur, ut ejuſdem ægroti caput inter illa conſtituatur. Quo factò manibus caput promotum chirurgus apprehendat, fortiterque tractum ſive extenſum leniter hinc inde intorqueat, donec aut ſonus aliquis, aut naturalis colli poſitura, aut denique malorum, quæ ſupervenerant, remiſſio in ſedem priſtinam excitatum caput demonſtrant. Nam hac ratione Chirurgi genua ægrum firmant ac figunt; manus vero extendunt, & reſtituunt.

*Alia repo-
nendi ratio.*

IV. Atque idem fere efficitur, ſicubi ægrotus ſedens in terra collocatur, hu-

humerisque firmiter a ministro quodam contentis, caput ejusdem, subter auri-
bus utrinque apprehensum, vehementius, sed circumspēcte tamen, attollitur,
leniterque simul huc atque illuc inclinatur, donec in sedem suam naturalem
restitutum esse per modo N. 3. enumerata indicia cognoscitur. Reliquæ autem
cervicis vertebræ prolapsæ quoniam compelli eadem prorsus ratione possunt, non
est, quod separatim de illis præcipiamus.

V. Alium, sed omissis modo descriptis, restituendi caput luxatum docet
modum PETITVS (a), licet non meminerit, quod eum unquam in usum
adhibuerit. Nimirum duos format laqueos, hiatu magno circa medium prædi-
tos, quales ex ipso delineatos vide Tab. X. fig. 1. & 2. quorum alterum fig. 1.
ægro in dorso cubanti ita injicit, ut per hiatum AB., qui capitis magnitudi-
ni respondeat, caput transmittatur, sic ut altera pars laquei A. sub mento,
altera B. sub occipite ponatur, utraque vero hiatus extrema CC. utrinque su-
per aures extendantur, atque partibus D. & E. extensio perficiatur. Pro fir-
mando autem corpore ægri alterum commendat laqueum fig. 2., per cujus hia-
tum F. caput ita transmittitur, ut pars laquei G. per dorsum, atque pars H.
super pectus descendat, utraque vero laquei hujus extrema litt. II. junguntur
intra femora, iisque corpus ita firmatur, ut trahenti cedere nequeat; dumque
his duobus laqueis in diversa trahitur, caputque & vertebræ colli satis exten-
duntur, chirurgus luxata ossa restituere satagat. Sed si verum fateri licet, præ-
cedentes modi mihi magis arrident: partim quia simplices sunt, & solis ma-
nibus, sine ullis adjutoribus aut ministris, qui quandoque præsto non sunt, &
sine ulla instrumentis perfici possunt; partim quia sic promptius longe ægris
succurrere possumus, quam si machinamenta hæc e longinquo prius aut quæri
aut perfici debeant, & æger interea moriatur. Præterea quia PETITVS nul-
lum alium hanc luxationem restituendi modum docet quam hunc, nullus, nisi
qui his laqueis instructus est, ex ejus libro cognoscere aut discere potest, quo-
modo in ejusmodi luxationibus ægro succurrendum: cum tamen sæpius casus
occurrere possint, ut in rure, ubi & ejusmodi laqueis & ministris destituti ægris
succurrere debeamus. Interea tamen ubi tales laquei præsto non sunt, & man-
tilia sive lintea satis longa, duasque vel tres palmas lata, haberi possunt, hæc
ita, ut laquei illi, perforanda & findenda essent, iisdemque idem tentari.

*Petiti resti-
tuendi mo-
dus.*

VI. Vertebris vero quacunque ratione repositis haud alienum est, distenta
illa cervicis ligamenta, quo nimirum pristino suo vigori restituantur, & tu-
mores avertantur, aqua reginæ Hungariæ cum pauca camphora, sive anhaltina,
vel quocunque demum alio spiritu vel aqua roborante ac tepido identidem inun-
gere, splenisque spiritu isto madentibus fovere; ipsum denique ægrotum, ut
per aliquot dies placide conquiescat, jubere, dum scilicet penitus confirmatum
esse caput persentiscat. Fasciis nihil magnopere hic opus videtur, nisi forsan
illis, quæ splenia roborantibus liquoribus madida circa collum contineant.

*Quid postea
faciendum.*

VII. Ad reliquas *spinæ vertebrae* quod attinet, illæ, nisi penitus frangun-
tur, nunquam fere sedibus suis omnino moventur, quin maxima parte cum
vicinis adhuc cohæreant. Igitur quæ in ipsis fiunt luxationes, imperfectiores
plerumque sunt, dum non nisi superiores atque inferiores ipsarum apophyses,
atque id quidem non in utraque semper, sed quandoque in altera tantum par-
te prorumpunt. Cæterum nunc unica tantum *spinæ vertebra*, nunc plures si-
mul propelluntur. Quanquam illud breviter observandum hic est, ad promota-
rum vertebrarum numerum illas quoque ut plurimum referri solere, quæ inter
binas vertebrae promotæ mediæ constitutæ vel interceptæ reperiuntur; quan-
tum-

*De reliquis
spinæ verte-
bris luxatis.*

(a) Lib. de morbis ossium, cap. de capitis luxatione.

tumvis etiam integræ istæ sunt ac firmæ . Sic quoties superior lumborum ab infirma dorsi vertebra , insimulque infima lumborum vertebra ab osse sacro distractæ sunt , quinque vertebræ sedibus suis dimotæ judicantur & vulgo dicuntur : quum tamen proprie loquendo non nisi binæ illæ exteriores , suprema nimirum & infima , perturbatæ ; reliquæ vero tres mediæ adhuc naturalibus sedibus suis infixæ , & cum vicinis naturali modo nexæ deprehendantur .

*Vertebrarum
in spina luxatio
quomodo fieri debeat .*

VIII. Et sanè si quis naturalem vertebrarum connexionem & structuram solertius considerat , haud obscure cognoscit , vertebra non nisi per insignem adhibitam violentiam expelli suis sedibus posse . Præterquam enim , quod per apophyses vel processus quam arctissime inter se invicem conjunctæ illæ sint , multa insuper cartilagine valentissimisque ligamentis firmissime combinantur & continentur . Atque hæc ratio est , quare fieri vix ac ne vix quidem potest , ut vel violentior corporis reclinatio , vel dorso inflicti graviores ictus , itemque lapsus , nisi cartilago atque ligamenta prorsus perrumpuntur , spinæ vertebra propellat . Hi etenim casus tantum abest , ut vertebra distrahant , ut potius eas firmiter jungant . Aut si forte ob nimiam violentiam hoc contingeret , vertebra & medullam , quæ in spina est , dilacerabit , ipsumque adeo hominem , prout ipsemet aliquando vidi , quam celerrime interficiet . Igitur quoties sine fractura dimoveri vertebra quædam debet , sanè corpus vel in anteriorem partem vel in alterutrum latus violenter inclinatur necesse est . Hoc enim dum fit , cohærentium vertebrarum apophyses superiores ab inferioribus recedunt , ideoque facilius dimoveri e sede sua poterunt . Atque in dextrum quidem latus prolabantur , sicubi sinistrum latus affligitur ; & contra .

*Communia
luxatæ spine
signa .*

IX. Communia luxationum in spina dorsi factarum signa hæc in primis sunt . Nempe ipsum dorsum incurvum atque inæquale post illatam extrinsecus violentiam , deprehenditur . Ægroti nec stare possunt , nec ambulare ; siquidem ipsum corpus veluti prorsus resolutum est . Quæ distortis vertebris subjectæ sunt corporis partes sine omni fere sensu atque immobiles sunt . Stercus atque urina vel prorsus excerni nequeunt ; vel etiam sine sensu ac voluntate nonnumquam emittuntur . Tum inferiores partes sensim emoriuntur , ipsaque tandem mors insequitur . Quanquam isthæc mala pro diversa luxationis gravitate variant . Quo enim gravius affecta est spina dorsi , hoc graviora quoque mala & pericula superveniunt .

*Signa propria
sive specialia .*

X. Quotnam autem in spina vertebra loco suo motæ fuerint , ex præternaturali ejusdem curvatura dijudicandum est . Namque ubi unica tantum vertebra promota est , curvatura ista vel gibbus quendam quasi angulum efficit . In anteriorem partem si prolapsæ sunt vertebrarum apophyses ; tum ipsa dorsi spina antrosum inflexa conspicitur , gravioresque semper , dum corpus inflectunt , dolores ægroti percipiunt ; contra dum se resupinant , leviores dolores persentiunt . In dextrum latus si prolapsa vertebra est , in sinistrum latus inclinatum corpus deprehenditur , minorique cum molestia in dextrum quam sinistrum latus inflectitur . In sinistrum vero latus si propulsa vertebra , contraria fere singulorum istiusmodi phænomenorum ratio esse consuevit .

Prognosis .

XI. Si quis dubios luxationum , quæ in vertebris contigerunt , eventus prælagire voluerit , is ita magnopere velim habeat : istiusmodi casus plerisque omnes periculosos admodum esse atque ancipites . Neque enim medulla solum vel colliditur , vel dirumpitur , sed ipsæ quoque vertebræ prolapsæ quam maxime difficulter reponuntur . Et vero , quo magis propulsa vertebra , quoque graviora insecuta mala sunt , hoc gravius affecta spinæ medulla , hoc item magis in præcipiti esse ægri consueverunt . Similiter quo propiores capiti sunt , quæ proruperunt vertebræ , hoc gravius quoque periculum semper fere subest .

His

His enim in locis longe plerumque facilius majorique cum periculo medulla læditur. Igitur quæ in collo incidunt luxationes perniciosiores illis sunt, quæ in dorso contingunt: in dorso quæ fiunt, longe perniciosiores illis, quæ in lumbis eveniunt. Sic etiam, quod fortasse mireris, longe plerumque mitius cum illis actum videtur, quibus plures, quam quibus unica tantum vertebra excidit: longe item mitius cum iis, quibus binæ quæque, quam quibus unica tantum apophysis prorupit. Posterius enim quoties accidit, durius ut plurimum spinæ medulla tractatur: ceu illis quidem manifestum est, qui spinæ dorsi structuram curiosius perlustrarunt. Contra vero in luxationibus levioribus reponi facilius vertebræ possunt, ipsique homines a mortis periculo subinde adhuc liberari.

XII. Ceterum, ut ne quid ego hic dissimulem, difficillime ut plurimum singula ea compelluntur, quæ in spina forte exciderunt. Ab antiquioribus enim Medicis quæcunque in hunc finem tentata sunt artificia, tantum abest, ut adhiberi cum fructu possint, ut inania potius pleraque videantur, atque adeo penitus sæpe crudelia. Interim aptissima prolapsarum vertebrarum reponendarum ratio hæc est: scilicet quoties utraque vertebrarum apophysis prolapsa deprehenditur, pronus super cupam sive dolium, tympanum, ahenum aut quodcunque aliud corpus gibbum, ægrotus collocetur. Tum bini ministri dorsum illud distortum utrinque juxta partes extremas gnaviter deprimant; quo nimirum vertebræ dimotæ, dorsi spina velut in arcum inflexa, sursum attollantur atque ita sensim extendantur. Quo facto chirurgus vertebram promotam inferiorem inque dorso prominentem deprimat, eodemque momento superiorem corporis partem celerrime sursum versus excitet. Siquidem isto modo in sedem pristinam vertebræ prolapsæ haud incommode subinde compelluntur. Quod nisi prima statim vice successerit, iterandum utique bis aut aliquoties dictum illud negotium videtur. PETITVS linteum crassum vel pannum aliquem, ad instar cylindri convolutum, secundum longitudinem lectulo injicit, ægrotumque transversum collocatum eadem ratione tractat, quam modo proposuimus. In alterutrum latus ubi vertebra quædam excessit, tum ægrotus quidem eodem, quem antea descripsimus, situ pronus procumbat; sed ita tamen, ut, quoties apophysis sinistra prorupit, ministrorum alter coxam sinistram, dextrum vero humerum alter deprimat, & contra. Si qua enim prolapsa spinæ ossa reponi commode possunt, commodius sane quam ista ratione reponi vix ac ne vix quidem possunt. Atque ex his ipsis, si quid ego video, luculenter admodum apparet, pleraque ista funiculorum, fasciarum, mantilium, trochlearum vectiumque instrumenta, circum coxas, humeros atque petus ægrotorum deligari, priscorum medicorum more, solita, atque ab ORIBASIO, PARÆO, & SCVLTETO delineata ac descripta, in extendendis ac reponendis spinæ ossibus parum plerumque apta esse, quin imo ut plurimum valde perniciofa. Ceterum haud alienum hic videtur, vertebris in sedem naturalem rite sic compulsis, splenia spiritu vini, vel spiritu vini camphorato calido mendentia super afflictam dorsi partem imponere, injectoque mantili cum scapulari firmiter deligare; dehinc ægrotum in lectulo molli & æquabili collocare; tum sanguinem per venas detrahare, membraque resoluta spiritibus roborantibus atque calidis subinde probe fricare; rarius vincturam solvere, tandemque omnibus istis malis gnaviter occurrere, quæ supervenire luxationibus poterunt, donec cum sanitate in gratiam æger redierit.

Curatio.

C A P. VI.

*De coccygis, costarum & clavicularum
ossibus luxatis.*

*De coccygis
osse luxato,
& quidem in
exteriore in
partem.*

I. **O**S coccygis per lapsum atque ictum aliquem graviorem versus partem internam, versus exteriorem autem per partem difficiliorem haud raro propellitur. Quod simulatque accidit, vehementissimi plerumque in infima spinæ parte dolores, inflammationes, ipsiusque intestini recti suppurationes, stercoreisque suppressio statim insequuntur. Ossis vero hujus luxatio explorari promissime solet, dummodo ad commemorata isthæc phænomena cognoscenda manus atque oculos admoverimus. Neque vero difficilius reponi promotum istud coccygis os solet, si modo circumspæctus aliquis chirurgus accesserit. Namque *in exteriorem partem si propulsum illud* est, deprimi pollicis adjumento debet, atque ita in sedem naturalem compelli; variis dein spleniis in vino calido vel spiritu vini tinctis, inferioribus quidem angustis, superioribus autem subinde amplioribus, ad podicis sinum complendum superinjectis, fasciæque T (Tab. II. fig. h.) beneficio firmatis. Ipsius autem fasciæ hujus altera pars, quæ inter femina trajicitur, fissa penitus sit atque ita deligata, ut absque ulla vincturæ solutione alvum dejicere ægrotus valeat, neque os semel repositum denuo propellatur.

*De osse coccy-
gis intra im-
pulso.*

II. In internam vero partem sicubi luxatum coccygis illud os fuerit, tum digitus index, sed ungue prius resecta, in oleo tinctus, quam profundissime fieri potest, in anum immittit, promotumque ita coccygis os illud per eundem expelli, admotisque extrinsecus digitis reliquis in sedem pristinam excitari debet. Quo facto conquiescere aliquamdiu in lectulo ægrotum convenit, vel etiam ubi surgendi voluntas est, non nisi in ejusmodi sedili, quod medium perforatum est, consistere, ne afflicta ista podicis pars a duriori corpore comprimatur aut vexetur.

*De costis lu-
xatis.*

III. Rarius equidem, sed interdum tamen costæ sedibus suis excidunt. Namque ubi violentia quædam externa ipsas urget, fieri quandoque solet, ut vel in internam, vel superiorem, vel & internam partem ipsæ propellantur. In exteriorem autem partem ne facile prorumpant, cum vertebrarum processus, tum & vel maxime crassiores iidemque valentiores muscoli efficiunt. Atque in internam quidem partem quoties costæ propelluntur, non pleura solum sive interior pectoris membrana, sed ipsæ quoque pectoris internæ partes graviter plerumque affliguntur. Unde acutissimi dolores, inflammationes, spirandi difficultas, tussis, pectoris ulcera, corporis immobilitas, plurimæque id genus alia pericula ac mala suboriantur necesse est. *Quibus autem indiciis hujusmodi costarum prolapsus* dignoscatur, non est, quod prolixius declaremus. Siquidem externa lateris positura & forma, præter jamjam enumerata ægrotantium incommoda, haud obscure demonstrant, utrum costæ quædam prolapsæ fuerint, nec ne.

*Quomodo co-
stæ sursum
deorsumve
propulse re-
ponantur.*

IV. Et vero quo plura quoque graviora mala superveniunt, hoc gravius quoque periculum subest: adeoque hoc festinantius reponi costæ prolapsæ debent. Atque *in internam quidem superioremve partem* prolapsæ costæ commodissime ut plurimum reponuntur, sicubi ægrotus pronus vel in mensa collocatur, & promota costa in debitum locum manibus reponitur; vel & ex afflicti lateris brachio

chio in janua vel scala suspenditur (a), & dum sic costæ a se invicem diducuntur, promota earum capitula manuum subsidio in sedem pristinam compelluntur.

V. At vero longe plerumque difficilius reponi istiusmodi costæ consueverunt *qua in interiorē partē propulsa reperiuntur*. Neque enim admoveri intus, pro excitandis, quæ illapsa fuerunt, costarum capitibus, manus aut machinæ ulla ratione possunt. Etiam si vero in chirurgicæ professoribus haud desunt, qui prorsus insanabilem istam corporis noxam pronunciant, tamen, mea quidem sententia, haud est, quod certam semper desperationem hic subesse arbitremur. Neque enim alienum hic videtur; ægrum vel pronum in mensa vel & super corpus aliquod gibbum sive cylindricum collocare, prioremque costæ partem retro versus dorsum agere, subindeque concutere. Sic enim abesse vix solet, quin promota costarum capitula in sedem pristinam resiliant. Quod si autem nec ista curandi ratio quidpiam proficit, miserrimaque ægri hominis conditio promptum utique auxilium exigit, tum contra caro incidi atque elapsa costarum capita digitis vel instrumentis, uncinulis puta seu volsellis, attrahi sursum debent; eodem scilicet modo, quem adversus costarum fracturas supra proposuimus (Lib. I. Cap. X. No. 8. seqq.) Interim ubi symptomata graviora penitus absunt, ipsaque costarum capita non nisi paululum excefferunt; sane haud est, quod vel carnem incidamus, vel vehementius costas compellamus, ægrotosque homines crudelius tractemus. Neque enim exempla desunt eorum, in quibus costæ loco suo dimotæ sine omni fere periculo remanserunt. Ceterum illud ante omnia hic providendum, ut splenia spiritu vini calefacto, vel ipso spiritu vini camphorato madida superimposito mantili cum scapulari super afflictam lateris partem deligentur (b).

*Costæ introa-
tæ quomodo
excitantur.*

VI. Clavicularum ossa rarius quidem, propter valentiora ligamenta sua, sed interdum tamen excidere consueverunt. Propelli autem ipsa vel sterno, vel ab acromio, quibuscum cohærent, per violentiam quandam externam in lapsu scilicet, ictu, ponderumque elevatione possunt. Ad curationem quod attinet, sane quo festinantius ægrotis succurritur, hoc facilius clavicularum ossa reponuntur. Contra vero quo tardius succurritur, hoc difficilius quoque ossa ista excitantur: usque adeo, ut inveteratæ clavicularum luxationes semper fere insanabiles reperiantur.

*De luxatis
clavicularis.*

VII. Atque a sterno quidem duplici fere modo excidere claviculæ possunt, nempe vel in partem interiorem, sive versus asperam arteriam, vel & in partem exteriorem. Prior casus ubi accidit, sinus aliquis circa partem læsam plerumque advertitur, præterquam quod aspera arteria, & quæ juxta sunt, carotides, nervi item atque ipsæ oesophagus vehementer admodum urgeantur & comprimantur. Contra vero ubi versus partem exteriorem a sterno clavícula prorupit, insolitus juxta ossium illorum commissuram tumor sese prodit.

*1. Juxta
sternum.*

VIII. Qua autem ratione luxata clavicularum ossa extendi, eademque compelli rursus in naturalem sedem suam possint ac debeant, denuo nunc præcipere nihil attinet: siquidem hic eadem prorsus observanda sunt, quæ de clavicularum ossibus fractis reponendis supra proposuimus. (Lib. II. Cap. V. N. 4.) Quanquam illud in primis hic prospiciendum est, ut nimirum læsa ista juguli pars, simulatque ossa excitata sunt, quam exactissime vinciatur. Si quod enim aliud, hoc sane luxationis genus accuratam per fascias vincturam postulat; maxime ubi tardius succursus huic malo fuerit. Præterquam enim quod nullis fere musculis clavicularum ossa sustineantur, sic plerumque ligamenta ipsorum in

*Quomodo
claviculæ re-
ponantur.*

(a) Ut figuris ostendunt PARÆVS, SCVLTTETVS, aliique.

(b) De prolapsu cartilaginis mucronatæ vid. CODRONCHII libellus de hoc morbo.

eiusmodi casibus infirmantur ac læduntur, ut sustinendo brachiorum ponderi nequam sufficiant. Quare haud alienum erit, qualis accommodanda jugulo vinctura sit, explanatius infra in doctrina de fasciis edocere.

2. Juxta acromion.

IX. Quæ juxta alteram partem, nimirum juxta acromion, incidunt claviculæ luxationes, longe plerumque difficilius solent explorari atque cognosci: usque adeo, ut, vel ipso HIPPOCRATE (a), expertissimoque PARÆO teste, præstantissimorum Medicorum atque Chirurgorum non pauci in illis dignoscendis aberrarint, humerumque potius prolapsum autumaverint, atque sic ægros misere, sed frustra vexaverint. Quoties enim istiusmodi casus aliquis incidit, tum eodem PARÆO notante, scapulæ pars superior sursum versus prominet; qua parte autem claviculæ ossa ab acromio diducta sunt, locus cavus deprehenditur: dolores acutissimi suboriuntur, ipsaque brachia moveri atque attolli prorsus nequeunt. Igitur nisi opportune claviculæ ossa reponuntur, mirum profecto non est, in illis, qui ejusmodi noxam experti aliquando sunt, omnino brachia resolvi, ut nec capiti nec ori admoveri postmodum valeant. GALENVS certe ipsemet de se scribit (b), *sibi met aliquando inter luctandum usque adeo graviter ab acromio jugulum sive claviculam sejunctam fuisse, ut trium ferme digitorum finis inter utrumque os patuerit*: fasciam interim adstrictiorem per quadraginta dies in jugulo hærentem præstitisse, ut diducta isthæc ossa rursus coaluerint.

Claviculæ prolapsus quomodo cognoscatur.

X. Ex jam dictis sponte sua consequitur, propria eademque præcipua prolapsarum claviculæ indicia in eo fere consistere, ut 1. claviculam inter atque acromion locus aliquis cavus advertatur, qui in hominibus sanis deest, adeoque factam esse cohærentium alias eorundem ossium dissolutionem significat: tum 2. ut ægrotus brachium capiti vel ori admovere nequeat. Ceterum chirurgus id sibi datum in ejusmodi noxarum curationibus existimet, ut quicquid in jugulo dimotum aut prolapsum invenit, quam solertissime rursus extendat sedibusque suis reponat: qualiter scilicet in ossibus ipsis diffractis fieri debere supra jam tum proposuimus. (Lib. II. Cap. V. No. 4.) In applicandis autem fasciis hoc majorem semper curam atque industriam idem adhibeat, quo majus in iisdem positum esse solet auxilium. His etenim qui minus accurate instruuntur, ii rarius sic curari solent, quin brachii rigor aliquis aut imbecillitas superstes maneat.

C A P. VII.

De humero luxato.

Humerus quomodo examinatur.

I. HUMERUS equidem propter & laxa ligamenta, & insignem mobilitatem, & denique propter foveæ scapularum, in quam dimissus est, egregiam parvitatem, longe plerumque facillime sæpissimeque omnium prolabitur. Ac prolabi quidem is ut plurimum solet modo sub alam, modo in partem priorem, modo etiam in partem posteriorem infra ipsas scapulas: rarius in inferiore & quidem ad lineam: nunquam autem in partem superiorem, nisi forte ipsum acromion & qui in scapularum ossibus prominent processus coracoides una fuerint comminuti. Qui quamdiu cum firmioribus humeri musculis, deltoide præsertim ac bicipite, integri sunt, impedire quam maxime solent, in superiorem partem quo minus prorumpere humeri ossa valeant.

II. Deor-

(a) Lib. de articulis n. 62.

(b) Comment. in Hippocr. Lib. I. de articulis, n. 62.

II. *Deorsum ubi humerus excidit*, 1. protinus in superiori parte locus cavus est, depressusque digitus sinum invenit; contra vero sub axilla tumor est, siquidem ipsum ossis humeri caput hic tunc situm est. 2. Tum acromion, propter sinum, qui juxta est, longius quam naturaliter prominere videtur. 3. Longius id brachium altero est, sursumque ad os sine gravissimis doloribus, quin & interdum penitus attolli aut porrigi nequit. *In priorem vero partem deorsum versus ubi humerus excidit*; idem, ut antea, sinus sub acromio, humeri autem caput juxta pectus sub axilla deprehenditur. Brachium ipsum non nisi cum acutissimis doloribus movetur. *Denique in exteriorem partem ubi prolapsus humerus est*; cubitus ad præcordia recedit; summum vero caput extra humerum prominet. Brachium ipsum neque extendi, neque retro agi, neque tandem sine vehementissimis doloribus a pectore abstrahi aut dimoveri potest. Sed nulla tamen harum luxationum graviora mala concitare solet, quam si in priorem vel interiorem partem humerus excidit. Namque tunc abesse vix potest, quin prolapsus humeri caput grandiores brachii & arterias & nervos urgeat, variaque sic symptomata moveat.

III. Prolapsis sic humeri ossibus si protinus succurritur, antequam graviora mala supervenerint, excitari ut plurimum eadem rursus haud difficulter possunt. Imprimis vero facillime restitutio fieri potest, si os vel recta deorsum vel extrorsum promotum est; difficilior vero quando introrsum sub musculum pectoralem cecidit. Sic & facile restituitur, si brachium naturalem habet longitudinem. Contra vero si vel brevius vel malum istud jam inveteratum, vel cum tumoribus, inflammationibus vel & acromii & fracturis conjunctum est, difficulter admodum pristino vigori nativæque mobilitati humerus restituitur. Quando autem caput humeri alio in loco, præsertim sub ala, jam cum vicinis confert, sæpe prorsus restitui non potest. Ita & in pinguibus & robustis restitutio difficilior est, & quam in macilentis aut debilibus.

IV. Igitur simulatque prolapsus aliquid in humero deprehenditur, tutissimum erit, ægrotum vel in solo vel in sedili quodam humiliori collocare, (vid. Tab. X. fig. 3. A.) & ex duobus ministris paulo robustioribus alteri imperare, ut ægri corpus firmiter contineat, B. ne scilicet cedere trahenti queat; alteri vero, C. ut brachium prolapsus manibus mox supra cubitum comprehendat, sensimque vehementius extendat. Sed ante tamen, quam brachii extensio illa fiat, id sibi datum chirurgus D. arbitretur esse, ut mantile quoddam vel lineum paulo amplius, satis longum, extremisque partibus nodo constrictum, ita ex collo suo suspendat, ut nodus cervici immineat; reliqua vero pars super pectus suum propendeat E. Tum brachium ægri prolapsus per hunc ipsum quasi annulum sive habenam ad axillam usque ægri chirurgus trajiciat, humerumque manibus suis comprehendat. Quo facto ministrum, ut brachium sufficienter extendat, jubere, ipsemet vero non manibus solum, sed habenâ quoque ista linea sive mantili, arrecto collo & humeris, tantisper humerum ægri attollere & pellere debet, donec in sinum scapulæ ingrediatur. Diversimode autem, prout videlicet vel in priorem vel posteriorem partem ideo prolapsus est, humerum nunc introrsum simul, nunc extrorsum compelli debere, haud est, quod seorsim admoneam: siquidem id chirurgorum prudentiæ censeo committendum: atque hac ratione quamplurimas recentes aut non adeo inveteratas ejusmodi humeri luxationes, & speciatim tres uno mense haud adeo pridem sine aliis machinamentis aut adminiculis feliciter restitui.

V. Quanquam autem hætenus proposita humerum prolapsus sedibus suis reponendi ratio præ reliquis omnibus hanc in rem excogitatis artificiis tuta videatur prompta atque commoda; in nonnullis tamen casibus non satis vehemens

Humeri luxati signa.

Prognosis.

Humerus prolapsus quomodo reponatur.

Nude manus nonnunquam extensioni non sufficiens.

deprehenditur. Atque id vel maxime tum, si robustiores homines sunt, vel & si tardius ægro succursum fuit. Quoties igitur vel ad firmandum ægrum vel ad extendendum humerum unus atque alter minister haud suffecerit, longe optimum erit, aut duos surrogare, aut mantile quoddam longius, aut laqueum crassiores, vel & descriptum superius HILDANI lorum cum adjunctis hamulis suis trajectisque per illos funiculis (Tab. VIII. fig. 17.) supra cubitum ossi humeri applicare, pluribusque dein, pro re nata, ministris robustioribus, ut gnaviter humerum, apprehensis funiculis aut laqueis extendant, imperare. Dum vero majori vi extenditur, etiam major vis, quæ ægrum firmet, requiritur. Igitur oportet, ut vel duo ministri ægrum comprehendant, vel quando hi parum sunt, mantile longum, aut simile linteum ita fere in medio perforandum, sicut Tab. X. fig. 1. & 2. ostendunt, ut per hunc hiatum humerus laxatus ad scapulam usque transmitti queat. Altera dein hujus linteï pars super præcordia ægri, altera super dorsum reflectenda, atque ambo postea extrema nodo jungenda: qua deinde ansa vel plures ministri ægrum continere, vel ea trahi aut cuicunque alii puncto fixo, ita innecti possunt, ut æger, dum extensio fit, loco cedere nequeat. Hæc vero dum fiunt, proximum est, ut prolapsum humeri caput eadem, qua diximus, ratione, quam exactissime licet, a chirurgo vel sursum attollatur, vel compellatur, atque sic in pristinam sedem suam restituatur. Ubi vero ne isthac quidem ratione, quantum satis est, extendi humerus potest, haud quaquam alienum videtur, *trochleam* aut *polyspastum* (Tab. VIII. fig. 15.) adsumere, ejusdemque subsidio humerum sive brachium, ægro probe firmato, prudenter extendere; qualiter scilicet in femore fracto faciendum esse supra proposuimus. (Lib. II. Cap. VIII. No. 3. seq.)

De ambe Hippocratis. VI. Veteres & cumprimis HIPPOCRATES in ejusmodi luxationibus, præsertim ubi manus haud sufficere intelligebant, machina quadam usi sunt, quæ *Ambe* sive *Αμβη* ipsis dicebatur, qualis Tab. X. fig. 4. & 5. aliquo modo conspicitur, & ex fulcro quodam AA. & vecte mobili B C. componitur, quæ humero luxato ita, ut in fig. 5. indicatur, subjicitur, atque, ut fig. 5. indicat, aliquot laqueis EE. adaptatur. Postquam hæc peracta sunt, extremum vectis B caute ac sensim deorsum premitur, sic fit, ut alterum vectis extremum C. sursum moveatur, atque hac ratione brachium luxatum & extendatur, & caput ejus prolapsum simul sursum in locum naturalem promoveatur: id quod ipsis hac ratione haud raro felicissime cessit, ut inde magnum nomen hæc machina adepta & ad hodiernum usque diem *Ambe Hippocratis* dicta sit (a). Interea licet eis in casibus, ubi brachium recta deorsum promotum est, haud raro egregie profuerit, atque adhuc prodesse possit; tamen quia tunc, quando caput humeri vel in interiorem vel in exteriorem scapulæ partem, ut plerumque fieri solet, prolapsum est, dum solum recta sursum elevat, sæpe desideratam opem ferre non potuit, imo & si prædictum caput paulo vehementius ad posteriora scapulæ vi musculorum aut lapsus fortioris protrusum sit, non satis extendere, sed caput promotum contra oram inferiorem foveæ, quæ in scapula est, violenter comprimit, (ut alios ejus defectus non taceam) quo minus in naturalem locum moveri possit, atque sic simul fortes collisiones ac dolores sæpe concitat, a multis jam diu neglecta, imo prorsus rejecta est.

De aliis artificijs huc pertinentibus.

VII. Ceterum neutiquam omittendum hic erit, esse videlicet quamplurima adhuc alia pro excitandis humeris non ab antiquioribus solum, sed & a recentioribus medicis & chirurgis excogitata & machinamenta & artificia. Quorum ista, hoc est, antiquiora descripta passim ac delineata extant apud ORIBASIVM

(a) In libro, *Dissertation en forme de Lettre*, contra PETITUM scripto, p. 287.

SIVM (a). PARÆVM (b). GERSDORFFIVM, BRVNSVICIVM, SCVL-
TETVM (c) atque alios chirurgorum principes. Ad recentiorum autem ma-
chinas quod attinet, binæ quidem illarum species obviæ cumprimis sunt in *Actis*
erud. an. 1683. pag. 37. alia vero JUNGKEMII *Chirurgica Germanica pag. 168.*
ubi de luxationibus tractat; item alia in PURMANNI *Chirurg. curios. tab. 14.*
pag. 692.; rursus aliæ in libro PETITI, chirurgi Parisini, *de ossium morbis*.
Quæ quidem posteriores tametsi quantivi auctori suo pretii videantur, ipseque
in eis defectus priorum emendasse putaverit, haud tamen inter ipsos Gallos de-
fuerunt, qui easdem vel supervacaneas vel *ambe Hippocratis* minus aptas in
scriptis publicis pronunciarunt (d). Imo sunt nonnulli, qui, quicquid, præter
manus, mantilia, laqueos aut funes, machinamentorum hic adhibetur, super-
vacuum penitus esse, cum GOVEIO chirurgus quoque Gallo (e), statuunt.

VIII. Interea tamen quia PETITVS est chirurgus ingeniosus & in arte
ua probe exercitatus, operæ pretium esse duxi, & ejus machinam, quam
tantopere commendat, (vid. Tab. X. fig. 6.) hic exhibere, ejusque brevem
descriptionem addere; qui vero plura de ea scire desiderat, ipsius librum evol-
vat (f). Operam scilicet dare voluit PETITVS, ut machina ipsius non so-
lum sufficiens tensio sive *extensio*, id quod aliis plerisque in hunc finem exco-
gitari tantum fieri potest, perfici, verum debitus renixus: nimirum ut æger
& cumprimis scapula ejus ea ipsa quoque satis contineri firmarique queat, ne
trahentem machinam sequatur, quod *contra extensionem* Galli vulgo vocant;
atque hunc in finem scapulæ *retinaculum* quoddam (g) pedis longitudine, ro-
bustum, ex linteo fortissimo vel panno xylino (h), corio obducto, fabrica-
tum (Tab. X. fig. 7.) trajecto prius brachio, per fissuram sive hiatum C,
injicit, ita ut alterum extremum B pectori, alterum C dorso nitatur. Foveis
ejus DD *cornua* sive *rami* alterius machinæ fig. 6. a a. immittit, alterumque
ejus extremum B solo imponit. In hac machina præterea *trochleæ* sunt parvæ
c c, ut in polyspasto, fune suo instructæ d d; adest præterea *manubrium ver-*
satile E, quo trochleæ & funes tendi, atque tandem brachium luxatum exten-
di potest. Ut vero brachium tanto melius extendi queat, singularem *habe-*
nam, ex corio duplici & molli confectam, quatuordecim pollices longam,
AA, fig. 8. inferiori ossis humeri parti, mox supra cubitum, cute prius fur-
sum probe ducta, firmiter circumdat, eamque laqueo sericeo, corio peculiari
modo per futuras juncto, ac $\frac{1}{4}$ ulnæ longo, b b, ope nodi, probe firmat.
Huic vero laqueo sericeo alius innexus est laqueus c d e, per duas quasi ansas
mobiles f f, cui deinde funis, qui per trochleas fig. 6. transmissus est, d d
jungitur. Quibus omnibus rite aptatis jubet, ut minister ope manubrii (E
fig. 6.) funes intendat, atque sic sensim brachium nexum, quantum opus est,
extendat. Eodem tunc momento chirurgus manibus suis caput humeri ita di-
rigat, ut in locum suum naturalem, nisi sponte hoc fiat, ut sæpe contigit,
redeat.

IX. Attamen ne quid forte circa machinarum atque artificorum in resti-
tuendis humeris usum dissimulem, sic omnino censeo habendum: scilicet ma-
nus *De artificiiis*
minus hodie
usitatis.

- (a) Lib. de Machinamentis.
- (b) Chirurg. Lib. XV.
- (c) In Chirurgis eorum scriptis.
- (d) Vid. lib. cui titulus; *Dissertation en forme de Lettre*, pag. 390.
- (e) In Chirurgia sua.
- (f) Quia PETITI figuræ ligno insculptæ sunt, neque ceterum satis perspicuæ, studui, ut pau-
lo clarius eas hic repræsentarem, quo facilius ac melius intelligi queant.
- (g) Auctor Gallice l' *Arcontant* vocat.
- (h) Auctor utitur vocabulo, *coutil & couri*, quod lexicographi quidam *lintheum robustum*,
quidam *pannum xylum* vertunt; multi vero Galli hoc vocabulum prorsus non intelligunt.

nus & mantilia, si modo idonei & robusti ministri, pro ægro firmando brachioque extendendo, adsunt, plerumque sufficere; si tamen quis alias artes adhibere velit, eas demum præstantes atque ad reponendum humerum aptas esse, quarum adjumento & sufficienter extendi ossa, & æquabiliter ubivis intendi muscoli possunt, & contra. Atque ex hoc ipso principio uberius judicari poterit, commodumne satis sit an alienum, HIPPOCRATIS *amben* seu vectem applicare; vel quæ magis adhuc sunt dubia auxilia, super *januam*, *scale gradum*, *tignumve*, robustorum ac procerorum duorum ministrorum humeris impositum, prolapsum brachium sic trajicere atque intendere, ut consistere homo ipse non possit; vel ministro cuidam robusto ac procero imperare, ut confideat, mox autem apprehensis, quæ super humeros trajiciuntur ægri hominis brachiis, quam velocissime consurgere, eumque sic subito attollere, vel denique *ægotum in terra collocare*, subjectoque sub ipsius humerum pomotum pede vel talo, brachium vehementer attrahere; vel & quamcunque aliam extensionis rationem adhibere (a). Namque providendum hic semper etiam atque etiam illud est, ut ne, propter nimiam vel in extensione vel in restitutione violentiam, vel muscoli, nervi, venæ atque arteriæ, vel & ipsa ossa collidantur vel disrumpantur. Quod ipsum equidem quin accidere propter rudiores hominis afflicti super *januam* aut *scalam* suspensionem satis facile queat, dubitare nos minime sinunt ista exempla & rationes, quæ apud modo nominatum PETITVM (b) aliosque proposita deprehendimus. Quæ quum ita sint, hoc inprimis sibi datum in hoc ipso extensionis negotio chirurgus arbitretur, ut satis quidem vehementer, sed caute tamen atque æquabiliter brachium extendatur; antequam prolapsum humeri os compellitur, alias nihil efficitur.

De nova
quadam ma-
china.

X. Aliam adhuc eamque valde egregiam machinam cum trochlea pro luxatione ejusmodi pertinaci vel inveterata brachii restituenda ab insigni quodam Chirurgo haud adeo pridem accepi, qui egregiam ejus utilitatem multis modis mihi laudavit. Verum quia ea hucusque uti nondum potui, adeoque effectus ejus nondum videre, ad aliud tempus illius descriptionem reservo.

C A P. VIII.

De cubito luxato.

Cubitus quo-
modo exci-
dat.

I. CUBITUM sive brachium binis admodum ossibus, ulna scilicet ac radio, per singulare aliquod commissuræ genus sive *gynglymum* (*Charniere* Gallis dictum) inter se invicem junctis constare, manifestum satis ex iis est, quæ in anatomicorum voluminibus proponuntur. Atque horum quidem ossium commissura sic omnino comparata est, ut ulna sive cubitus, tanquam majus atque in interiore brachii parte positum os, omnem quidem brachii flexionem atque extensionem perficiat, sed sine radio tamen moveri prorsus nequeat, adeoque radius inflexæ atque extensæ ulnæ motum semper sequitur. Contra vero radius, nihil mota vel inflexa ulna, in interiorem æque ac exteriorem partem flecti una cum manibus potest. Siquidem manuum & pronatio & supinatio ab eodem proficiscitur. Utraque ista brachii ossa in cubito sic adjuncta sunt ossi humeri, ut insignes processus in profundos sinus dimissi valentis-
simis.

(a) Hæc artificia omnia egregie apud PARÆVM Lib. XV. delineata conspici possunt.

(b) Cap. de luxato humero.

simisque ligamentis firmati reperiantur. Igitur tametsi in omnes quatuor partes, exteriorem nempe atque interiorem, priorem item ac posteriorem excidere aliquo modo cubitus potest, rarius tamen totus, sed leviter tantum, excidit, nisi forte suprema ulnæ pars, quæ olecranium vocatur, comminutum, vel cubiti etiam ligamenta per graviolem aliquam vim externam insigniter infirmata fuerit.

II. In posteriorem partem cubitus si excidit, cuiusmodi brachii luxatio præter reliquas brachii luxationes frequens in primis est, tum brachium curvum ac brevius est, neque extenditur. In priori cubiti flexura humerus, in posteriore ulna sive olecranium prominet, maximusque inter utrumque os sinus elucet. Contra vero in priorem partem raro admodum, propter olecrani magnitudinem, cubitus prorumpit; nisi si olecranium simul fractum invenitur. Quoties interim tale quidpiam incidit, os humeri in priore, ulna vero in posteriore cubiti parte prominet, interpositis utrinque, pro luxationis gravitate, maioribus minoribusve sinibus. Similiter in exteriorem partem cubitus si excidit, tumor in externo cubiti latere comparet, atque contra. Ceterum nisi cubiti ligamenta & muscoli penitus perrumpuntur, tantum equidem abest, ut toto loco suo cubiti moveantur, ut potius leviori quadam luxatione aut subluxatione; id est, non nisi paululum excedere soleant. Quicquid tandem harum rerum sit, cognosci facillime casus isti singuli visus atque tactus beneficio possunt.

Cubitus prolapsus quomodo cognoscatur.

III. Enimvero quum in his ipsis cubiti luxationibus iisdemque paulo vehementioribus, nimium quantum violenter & ligamenta & tendines extenduntur; mirum profecto haud est, si & gravissimi dolores, &, nisi statim succursus fuerit, tumores, inflammationes, convulsiones, vomitus, febres atque adeo gangræna & mors, locuplete huiusmodi casuum teste PARÆO lib. 14. cap. 18. & lib. 18. cap. 33. superveniunt. Quemadmodum nec illud dissimulari hic potest, difficulter admodum, propter valentissima ligamenta sua & propter varios processus cubiti prolapsus reponi: maxime si aut gravis aut inveterata luxatio subesse deprehenditur. Attamen quo levior & recentior hæc luxatio, eo commodius restituitur.

Prognosis.

IV. Sed quicquid tandem inciderit, collocari protinus in sedili ægrotus debet, advocatisque binis robustioribus ministris, utrumque & humeri & brachii membrum in diversas partes extendi, donec muscoli satis extensi & spatium inter ossa liberum sit. Tum illud ipsum os, quod excidit, ab ea parte, in quam forte prolapsus est, in contrariam semper partem, idque vel nudis manibus, vel convultis quoque fasciis, quam exactissime impellere chirurgus studeat: cubito, ut processus sinibus suis reponantur, repente postmodum inflexo. Quodsi autem tendines & ligamenta usque adeo vehementer distenta sunt, ut amplius extensi vix ac vix quidem valeant; haud sane alienum videtur, mollientibus oleis, pinguedinibus animalium vel unguentis cubitum probe inungere, vel & fomenta aut cataplasmata emollientia ipsi subicere. Sic &, ubi nudæ manus ad extendendum brachium haud sufficiunt, commodissimum erit illis & machinamentis & artificiis uti, quæ superius sunt proposita. (Lib. II. Cap. VIII. No. 3. 4.)

Cubitus prolapsus quomodo reponatur.

V. Simulatque jam repositum ista ratione brachium est, fascia illud apte deligatur, ac postea commodissime illud ipsum mitella excipitur, atque ita exerce vice suspensum continetur. Sed cavendum tamen, vel HIPPOCRATE etiam monente, quam solertissime hic videtur, ne aut vinctura nimis diu in cubito hæreat, aut ipsum brachium immobile prorsus conquiescat. Namque sic periculum utique est, ne, oleo articuli inspissato, cubitus rigescat, nativosque suos flexus plane amittat. Quod ipsum ut feliciter prohibeatur, necessarium omnino

Cubitus repositus quomodo tractetur.

est, quam sæpissime, hoc est, singulis vel alternis diebus vincturam solvere, cubitumque leniter huc atque illuc aliquandiu inflectere: spleniis dein, vino adusto calefacto madidis, denuo superinjectis, fasciaque firmatis, donec ligamentis atque articulo pristinum suum robur redierit.

C A P. IX.

De manu, carpo, metacarpo, itemque digitis luxatis.

De manu luxata.

I. **T**AMETSI manus binis illis brachii ossibus, atque radio in primis, per carpum & ligamenta valentia quam accuratissime adjungitur, tamen in omnes quatuor partes ipsa quandoque prolabitur. Sed in alterutrum tamen latus, propter grandiores ulnæ atque radii processus, non æque facile, ut in priorem posterioremve partem prolabi eadem consuevit. Atque *in priorem* quidem *partem prolapsa manus* dicitur, quoties versus musculos digitorum flexores ipsa recessit: contra vero *in posteriorem partem prolapsa* judicatur, sicubi ad musculos digitorum extensores eadem excessit. Sic eadem prope ratione *in externum latus prorupisse manus* putatur, ubi juxta pollicem tumor, juxta minimum vero digitum locus cavus conspicitur: *in internum autem latus*, sicubi singula contraria ratione sese habuerint. Quæ quum ita fuerint, sane haud obscure liquet, quibusnam indiciis cognosci manuum luxationes debeant.

Symptomata & prognosis.

II. Enimvero si quid tale incidit, abesse vix, propter firma satis ligamenta nimis violenter extensa, potest, quin vehementissimi dolores suboriantur, ipsique digiti penitus rigeant, usque adeo, ut neque porrigi, neque inclinari, propter tendines compressos, valeant. Quam quidem ob rem mirum plane haud est, si graviores inflammationes, tumores, abscessus, articulorum rigor, gangræna & sphacelus, ossiumve carpi spongiosorum caries in ejusmodi casibus moveantur: quibus ipsis malis alia ratione interdum succurri, quam manuum amputatione, haudquaquam solet. Sed mitior tamen curandi ratio locum invenit, ubi non recens solum, sed levior etiam, nullisque gravioribus comitata manus luxatio deprehenditur symptomatibus.

Quomodo manus luxata reponatur.

III. Igitur tutissimum videtur protinus id reponere, quicquid forte in manu prolapsum est. Quod ipsum ut felicius procedat, duo potissimum hic prospicienda sunt: nempe ut prolapsa manus a duobus ministris, altero brachium, ipsam manum altero prehendentibus atque in diversa contendentes, quantum quidem satis est, extendatur; deinde ut extensa manus, qua parte sinus est, in mensa vel quovis alio corpore plano collocetur, sursumque prospicientes ejusdem tumores deprimantur. Namque isthoc modo quam aptissime repelli manus in sedes suas possunt, in quamcunque demum partem etiam ipsæ fuerint propulsæ.

De luxatis carpi ossiculis.

IV. Sed fieri quoque interdum solet, ut ex octo illis carpi ossiculis unum alterumve per externam vim aliquam e sede sua promoveantur ac disturbentur. Quod simulatque incidit, altera parte tumor, altera locus cavus conspicitur, digitisque sentitur; præterquam quod dolores intentissimi ab ægroto percipiuntur. Ceterum quemadmodum istud luxationis genus partim visu, partim quoque tactu quam promptissime exploratur, sic etiam si recens, haud adeo difficulter curatur, sicubi scilicet manus eodem, quem antea posuimus, modo extenditur,

ditur, atque os eminens in locum suum denuo compellitur. (No. 3.)

V. Quæ in metacarpo sive palma reperiuntur, quatuor ossicula dimoveri nonnunquam ab ipso carpo, cui quoad partem superiorem adjunguntur, propter vim aliquam externam solent. Interim ipsarum dispositio impedit, quo minus in quamcunque partem ipsa prolabantur. Etenim bina ista, quæ ab exterioribus media comprehenduntur, ad neutrum latus excidunt: quemadmodum bina exteriora, quorum altero digitus index, altero minus sustinetur, nunquam versus media, sed in anteriorem citius partem propelluntur. Tametsi in priorem ac posteriorem partem prorumpere singula queant. Quicquid autem horum incidit; sane mali hujus exploratio sive cognitio visu rursus ac tactu deprehenditur: atque in curatione eadem prorsus facienda sunt, quæ hanc in rem modo præscripsimus. (No. 4.)

VI. Denique manuum digiti, quibus pollicem quoque annumeramus, quoad singulos articulos suos, in quamcunque partem sedibus suis promoveri possunt. Cujus equidem mali promptissima plerumque & cognitio est & curatio. Quum enim ligamenta minus valida, pinguedo & musculi tenues, neque adeo profundi articularum sinus sunt, extendi utique ipsi facillimo negotio possunt, atque in locum, unde lapsi sunt restitui: dummodo scilicet manu altera digitus extendatur, altera vero in sedem suam denuo compellatur. Ceterum quomodo restitutorum istiusmodi ossium singulorum vinctura instituenda sit, explicatius eo loco proposituri sumus, ubi de facis seorsim exponitur.

De digitis luxatis.

C A P. X.

De femore luxato.

I. **R**ARIUS equidem, ac vulgo crediderunt Medici, qui femoris plerumque fracturam pro luxatione habuerunt, femoris caput ex sinu suo excidere, supra jam tum, ubi de fracturis egimus, nos observare meminimus. (*Vid. Lib. II. Cap. VIII. No. 6. item Lib. III. Cap. I. No. 9.*) Etenim quia summus iste femoris articulus 1. quam profundissimo sinu, quem *sinum coxæ* veteres, *acetabulum* recentiores vocant, 2. quam amplissima eademque concava cartilagine, totum prope femoris caput comprehendente, 3. quam valentissimis nervis sive ligamentis, 4. robustissimis item & crassissimis musculis, juncturam ab externa vi defendentibus, instructus; 5. ipsum vero capitis collum mirum quantum præ reliqua parte fragile deprehenditur; tantum certe abest, ut femoris caput facile prolabatur, ut frequentius multo faciliusque collum ejus diffingatur (a). Etiam si autem incidere nonnunquam hujusmodi casus possint, ubi dictum illud femoris caput ex acetabulo prorumpit, fere tamen semper interna potius, quam externa causa quædam subest. Namque pridem observatum a perspicacioribus Medicis reperimus, posse utique femoris ligamenta valentissima per varias causas & cumprimis per humeros noxios ob quamcunque causam hic collectos, usque adeo insigniter debilitari ac resolvi, ut quasi sponte sua femoris caput ex acetabulo dimittant. Ut proinde mirum videri haudquaquam debeat, si absque omni violentia externa in lectulo de-

Femur rarius excidit.

Z 2

cum-

(a) Præter exempla supra jam notata CHESELDENVS, chirurgus Anglus celeberrimus, in *Anatomia sua* refert, se in binis cadaveribus incisus diffractum femoris collum reperiisse; tametsi antea nemo non prolapsum femoris caput fuisse existimaverit. Ita etiam varii scriptores gravissimi subluxationem in hoc esse fieri posse negant. Vid. WISEMANN. *Chirurg.* pag. m. 463.

cumbentibus femur subinde excidat, ut aliquoties vidi, iisdemque surgentibus alteruter pes altero vel longior vel brevior appareat (a), & simul quasi resolutus deprehendatur.

Sæpius in infantibus quam adultis.

II. Sed in adultioribus tamen ac robustioribus non æque facile, ut in junioribus ac teneris hominibus istiusmodi casus incidunt, ut supra jam monui. In his enim identidem illud me observare memini, medicis atque chirurgis aliis contra statuentibus, quia nulla plane vis externa accesserat aut perspecta erat. Interea tamen, licet vis externa non accesserit, usus tamen me ducit, posse femoris caput ex acetabulo prorumpere; postquam scilicet humores præter naturam, distillationes, aliive morbi ligamenta cum articulo infirmarunt.

Femoris luxatio perfecte semper est.

III. Quoties autem cunque dictum illud femoris caput promovetur, toto fere semper loco suo dimoveri illud ipsum solet, adeoque perfecte luxari. Quominus etenim paululum modo illud excedat, non exacta solum ipsius rotunditas, sed acetabuli quoque oræ tenuissimæ, mirumque musculorum, qui juxta sunt, robur impedit. Simulatque enim ad extremam acetabuli oram ossis hujus caput propulsum est, penitus statim inde vel prorumpat, vel in locum naturalem resiliat, necesse est. Interea tamen sunt qui & imperfectam luxationem hic statuunt.

Femur in diversas partes excidit.

IV. Femur autem in quatuor partes promoveri solet; in *interiorem* scilicet atque *exteriolem*, *inferiorem*, atque *superiorem*: sæpiissime tamen in *interiorem*, ac deorsum quidem, versus amplum illud ossis pubis foramen prolabitur, præterquam enim quod in isthac acetabuli parte minus pauloque depressius cartilagineum propugnaculum est; ligamentum certe rotundum dictum isto loco facilius cedere posse, quam alibi deprehenditur; ipsi denique muscoli, qui juxta sunt, imbecilliores hic reperiuntur, quam ut impedire capitis hujus prolapsum facile queant. Accedit denique, quod certæ eminentiæ ossis pubis & acetabuli hoc os hic facile retineant. At vero in *exteriolem* partem femoris os si prolabitur; fere semper sursum quoque versus idem prolabitur. Siquidem tunc abesse vix potest, quin valentissimi femoris muscoli idem retrahant adeoque attollant, quum nulla ossea eminentia hoc impediatur.

Signa femoris in interiorem atque inferiorem partem prolapsi.

V. Sicubi in *interiorem partem*, atque ut fieri adsolet, *deorsum* prolapsum femur est, crus longius altero & valgius est: extra enim pes ultimus atque genu spectant. Ipsum ossis caput juxta inferiorem inguinis partem & ossis pubis foramen animadvertitur. Nonnunquam urina hic supprimitur: siquidem haud raro nervus aliquis, qui cum vesica communicat, vehementius comprimitur. In clune sinus quidam conspicitur; dum scilicet processus iste grandior, quem trochanterem Medici vocant, una cum reliquo femoris osse intro impulsus est. Et vero nisi opportune sedibus suis femur reponitur, universum pedem brevi tabes occupat. Atque hæc ratio est, quare homines ægro huic pedi parum aut vix insistere queant, sed in alterum semper pedem corpus inclinare, nisi procumbere voluerint, debeant. Similiter quoties ingredi atque ambulare ipsi cupiunt, quasi per semicirculum æger iste pes promoveri, ipsum vero corpus vel sub alis ab aliis hominibus, vel subalaribus fulcris sustineri, vel baculis saltem debet. Quanquam haud omnino desunt istiusmodi casus, quorum nonnullos ipse vidi, ubi promotum istud femoris caput usque adeo firmiter cum aliis partibus vicinis extra acetabulum positum, postquam tempus processit, coaluit, ut sine fulcris etiam & baculis tandem incedere homines afflicti rursus valuerint, sed tamen claudicantes.

In exteriori partem prolapsi.

VI. Quodsi autem in *exteriolem partem* femur excidit, *sursum versus*, ut jam

(b) Vid. HIPPOCRAT. *Apoph.* sect. VI. 59. 60. ZVINGERVS *Theatr. pract.* Part. II. pag. 110. sub tit. *Luxatio*.

jam diximus, simul idem promovetur. Hinc infra inguen sinus, in clune autem tumor aliquis advertitur, qua nimirum parte femoris caput itemque trochanter hærescunt. Plica, quæ in clune est, sursum attracta; reliquum crus altero brevius, pes autem intus inclinatus videtur: calx ingressu terram non contingit; adeoque nonnisi summis digitis ejusmodi homo insistit. Denique commodius inflecti, quam extendi aut porrigi pes ita luxatus potest. Interim ipsum quoque corpus facilius ac firmiter ab extra propulso femore, quam ab eo, quod intro lapsum est, sustineri consuevit: siquidem in isto casu longius a se invicem pedes dimoventur. Atque hæc ratio est, quare non pauci a chirurgus ita curari soleant, ut, nec restituto quidem in sedem pristinam femore, stare tamen tandem firmiter ac deambulare possint: maxime si calceus altiori calce est instructus. Quanquam semper fere tabes aliqua, sed levior tamen, quam alias (Num. 5.) propter nervos aliquo modo compressos, sensim insequitur. Tandem in solam partem vel interiorum vel exteriorum femoris caput prolabi, ita, ut nec deorsum nec sursum versus simul promineat, per rarum est, ut jam diximus; attamen si forte aliquando contingeret, sane haud obscure id cognosci ex iis signis, quæ hætenus indicavimus, nec non ex ipsa juncturæ hujus constructione poterit.

VII. Quanquam autem, propter crassiores musculos, difficulter admodum *Femoris fractura & luxatio quomodo dignoscantur.* & visus & tactus adjumento, femoris os comminutum an prolapsum sit, dignoscatur; tamen, nisi me omnia fallunt, haud sane contemnenda sunt, quæ pro ipsis discernendis commendabimus, indicia subsequencia. Scilicet prolapsum femoris caput non sine ratione judicamus esse, quoties 1. post destillationes sive catarrhos vel tumorem pedis absque omni violentia externa inter decumbendum vel surgendum, femoris os resolutum deprehenditur: tum 2. si nihil nec tumoris nec doloris nec inflammationis noxam insequitur: & denique 3. ubi sine omni sono vel stridore, ossibus fractis commotis alias sollemni, pes universus ad acetabulum inflecti atque huc illuc intorqueri potest. Contraria his signa fracturam aliquam contigisse haud obscure significant.

VIII. Quemadmodum autem paulo difficilior fracti aut prolapsi femoris exploratio, sic longe difficillima, ut supra jam indicavimus, ejusdem tractatio vel curatio deprehenditur. (Lib. III. Cap. I. No. 9.) Cujus equidem difficultatis variæ admodum rationes sunt. Namque 1. ipsa musculorum, qui juxta sunt, vis atque crassities impediunt, quo minus sufficienter extendi, maxime in viris robustioribus, femur queat. Dehinc 2. propter hanc ipsam rationem difficulter admodum femori caput reponitur; atque, an repositum illud sit, cognoscitur. Tum 3. licet vel maxime repositum femur sit, magnum tamen periculum est, ne propter lubrica nimis atque infirmata commissuræ hujus ligamenta, rursus idem mox excidat. His porro 4. accedit, quod ipsa illa ligamenta propter extrinsecus factam graviolem vim disrupta nonnunquam sint ac lacerata. Denique 5. nec illud omittendum prorsus hic est; axungiam videlicet articuli hujus sic plerumque in acetabulo inspissari, ut femoris caput vel penitus ab eadem reprimatur, vel saltem repositum denuo expellatur. Ut proinde mirum neutiquam sit, claudos plerumque effici eos, quibus os femoris prolapsum vel nunquam vel saltem paulo tardius excitatum fuit.

IX. Diversimode autem, pro diversa luxationis natura, femur prolapsum *Curatio femoris intro illapsi.* reponitur. Etenim ubi deorsum in interiorum partem illud excidit, collocandus homo super mensam supinus est. Tum in inguine juxta partem afflictam mantile quoddam firmiter, vel habena linea robustissima ita transmitti debet, ut alterum extremum super ventrem, alterum super natem & dorsum reflectatur, quæ deinde supra cristam ilei nodo junguntur, & postea ibidem vel intendi si-

ve sustineri a ministris vel alligari superius in loco quodam fixo, clavo scilicet vel annulo ferreo, debent, præsertim si polyspasto utimur, ne scilicet hominis corpus inter extendendum provehatur, & deorsum cedat. Similiter in imo femore mox supra genu, splenio prius circumdato, vel mantile vel habena idonea, vel denique HILDANI lorum (Tab. VIII. fig. 17.) firmatur; atque ita tensis utrinque habenis, femur non adeo vehementer, sed tantum, quantum sufficit, ad illud ex sinu magni foraminis educendum, extenditur, & vel manibus chirurgi, quarum altera caput femoris extrorsum, altera genu ægri introrsum premit, in sinum suum compellitur; vel etiam ope mantilis, in modum habenæ, supremæ femoris parti, fere ut in luxato humero circumjecti, restituitur, præsertim si simul ope manus genu ægri introrsum prematur. Ubi ad extensionem perficiendam prædicta artificia haud sufficiunt, *polyspastus* adhibeatur necesse est, qualiter scilicet supra positum est (Lib. II. Cap. VIII. No. 4.) Simulatque autem sufficienter extensum femur animadvertitur, id utique sibi datum chirurgus arbitretur esse, ut juxta mensam in latere pedis læsi sit constitutus, prolapsumque istud femoris caput, ut modo docuimus, a pubis osse in sedem pristinam manibus suis compellat.

Curatio femoris in exterioriorem partem elapsi.

X. Quoties autem in *exteriorem partem* femur excidit; pronus super mensam collocandus æger est, ipsumque femur eodem prorsus modo, sed paulo tamen vehementius, quam antea extendendum, atque a medici vel manibus vel genu imposito compellendum; ministro interea totum pedem intendente atque in *exteriorem partem* intorquente. Siquidem isthac ratione promptius plerumque femoris caput in acetabulum rursus illabitur. Quibus omnibus accuratissime peractis proximum est, ut membrum afflictum, sicut in doctrina de fasciis docuimus, probe vinciat, ægrotusque per tres quatuorve septimanas in lecto strenue conquiescat.

Usus machinæ Petiti.

XI. In utroque vero casu, sive femur introrsum & deorsum, vel sursum & extrorsum fuerit prolapsum, PETITVS, quia manus & cetera machinamenta subinde parum sunt, ob musculos hic omnium robustissimos, suam supra in capite de humero luxato descriptam machinam valde hic quoque commendat. At ea si uti volumus, *retinaculum*, Tab. X. fig. 7. delineatum, minus amplum requiritur, illudque fissura A. carere potest, neque femur hic per eam transmittitur: vetum medium hujus retinaculi tuberi ischii applicatur, & caput alterum antrorsum, alterum retrorsum reflectitur. Æger imponitur lateri sano, ut femur luxatum sursum respiciat; machina vero ipsa intra femora collocatur, flexo parum genu lateris ægroti. Laqueus fig. 8. Tab. X. supra genu, cute prius sursum ducta, ut in humero luxato diximus, firmiter circumligatur, ac deinde cum fune trochlearum, qui in machina est, fig. 6. d. d. probe adunatur. Denique *frondes* sive *cornua* hujus machinæ, a. a. foveis retinaculi fig. 7. D. D. immittuntur, & funis ope circumacti manubrii fig. 6. E. sensim atque caute intenditur, donec femur satis extensum esse Chirurgus cognoscat. Hoc facto caput femoris ita dirigere studeat, ut antea No. IX. dixi, quo in sinum coxæ perveniat.

Speciatim in luxatione versus interiora.

XII. Speciatim vero si femur ad interiora & inferiora, sive ad magnum ossis pubis foramen prolapsum hæret, atque restitutio in hoc casu sæpe satis difficulter succedat, PETITVS loco frondium a. a. fig. 6. alios, qui fig. 9. hic exhibentur, substituit, qui in extremis transversus easque quasi lunatas habent prominentias: quorum alterum A. ossi ilei, alterum vero B. medio femoris imponit, postea per inguen mantile (*Serviette*) traducit, eoque ansam facit, quam cum fune trochleæ suæ firmat. Posthæc ope manubrii versi funem intendit, ita machina hæc triplici in loco vires suas exerit: nimirum pars A. fir-

mat

mat ægrum, dum ossi ilei, tanquam parti immobili, insistit; pars B. partem femoris inferiorem, quando funis intenditur, introrsum pellit; mantile vero partem femoris superiorem ope funis & trochleæ extrorsum trahit, qui motus omnes in hac luxatione sunt necessarii, si os restituere volumus. Serio tamen cavendum suadet, ne extensio hic si nimis fortis: quoniam membrum jam est nimis longum; attamen extensio tum diu durare debet, donec chirurgus caput femoris ex foramine pubis in sinum coxæ reposuerit. Nam si citius remittitur, caput hoc mox ad foramen pubis relabitur, adeoque extensio prior esset inutilis atque repetenda.

XIII. Si luxatio esset imperfecta, quod tamen, ut No. 3. dictum est, rarissimum est, atque caput oræ acetabuli interiori insisteret, femoris pars superior altera manu extrorsum, altera vero inferior ejus pars introrsum pellenda, ut sic in locum naturalem redeat. Sed si oræ acetabuli exteriori inhaereret, contrario modo erit procedendum. Nimirum altera manu femoris pars superior versus interiora, altera autem manu pars inferior versus exteriora ducenda.

Si luxatio imperfecta.

C A P. XI.

De patella ipsoque genu, id est, tibia atque fibula luxatis.

I. **P**ATELLA equidem in interiorem ut plurimum atque exteriorem partem, sed & ubi medicorum nonnullis fides habenda est, in superiorem atque inferiorem partem separatim propellitur. Quoties autem ipsum genu fedibus suis expellitur, abesse vix potest, quin propter nexum cum femore & tibia, patella simul cum iisdem promoveatur. Sunt, fateor, in chirurgis vulgaribus non pauci, qui propter rerum anatomicarum atque osteologiæ præsertim ignorantiam, dubii prorsus hic atque ancipites hærent, neque, quid prolapsum tandem sit, satis perspiciunt. Hi sane mirum non est, sicubi miram istam cruris noxam quasi factam in ipso genu luxationem tractent, ægrotumque proin miris iisque dolorificis modis, sed frustra tamen extendendo ac premendo discrucient. Si quis autem in anatomicorum præceptis institutisque probe versatus, quæ nativa patellæ structura atque positura sit, paulo exactius cognoverit, is profecto dubius haud est, quin, collatis inter se invicem ægro atque integro pedibus, utrum, & in quam partem promota patella fuerit, quaque ratione tractari debeat, promte semper definire queat.

De patella luxata.

II. Neque vero difficulter restitui in pristinam sedem suam patella promota solet, dummodo ægrotus super mensam lectumve supinus collocatur, vel etiam in solo quodam plano sic constituitur, ut crus directum a ministris contineatur. Tum enim chirurgus digitis suis patellam firmiter comprehendat, inque locum pristinum gnaviter compellat; id quod etiam fieri potest, si æger erectus stat. Quo facto nihil reliquum est, nisi ut solertissime pars ægra vinciat, ægrotoque per aliquot dies placide conquiescente, genu identidem leniter huc atque illuc, ne rigescat, inflectatur; donec scilicet, doloribus evanescentibus, pristinus cruri vigor redierit.

Quomodo restituitur.

III. Genu luxatio proprie est, quando crus sive tibia a femore recedit. Crus vero & in exteriorem, & in interiorem, & in posteriorem partem ab imo femoris osse nonnunquam prolabitur. Nunquam vel rarius saltem in priorem, nisi

De genu luxato.

nisi si vehementissime idem urgeatur ac propellatur. Siquidem valentissimis, qui crus extendunt, tendinibus alligata super ipsam hanc cruris & femoris commissuram opposita patella est. Neque facile cruris ossa penitus a femore prolabi, perfectæque, ut medici loquuntur, luxationes in genubus fieri possunt, propter & ampliores geminisque sinibus commissos processus, & mirificum ligamentorum robur; nisi forte ligamenta simul disrumpantur valentissima. Atque hæc demum, si quid ego video, ratio est, quare, qui perfectam in genu luxationem passi fuerunt, intensissimis plerumque doloribus ac convulsionibus discrucientur atque adeo penitus consumantur; vel, sicubi forte servantur, rigore saltem & clauditate urgeantur. Contra vero quo mitior luxatio, vel subluxatio potius, incidit, hoc facilius quoque prolapsum genu recondi atque curari assolet. De cetero quemadmodum hoc luxationis genus, propter articuli hujus a carne nuditatem, ex sinibus & qui contra sunt, tumoribus promptissime cognoscitur; sic raro plerumque ac difficulter paulo gravior ejus luxatio ita curari solet, quin ossa inter se invicem conferveant, rigidumque ipsum genu efficiant: quod quidem noxæ genus *anchylosin* medici appellant. Namque abesse in hujusmodi casibus vix ac ne vix quidem potest, quin, disruptis vel insigniter saltem collisis ac contusis articuli hujus ligamentis atque glandulis hac in junctura conditis, succus illarum nutritius in cavum articuli effluat, ibique inspissatus naturales cruris flexus prohibeat.

Quomodo reponatur.

IV. Quoties itaque nonnisi paululum genu excidit, tum æger vel in lectum, vel scamnum, vel mensam ponitur, atque minister quidam femur supra genu comprehendit, alius crus extendit; chirurgus vero vel manibus, vel appposito genu suo os promotum in sedem suam repellit. Contra vero ubi perfecta *in genu luxatio* incidit, paulo vehementiori extensione opus est. Cui nisi manus cum habenis sufficiunt, descripta superius (Lib. II. Cap. I. No. 21.) instrumenta, lorum puta HILDANI ac polyspastus Tab. VIII. fig. 15. & 17. ad manus sumantur necesse est. Sed cavendum tamen sollicitè hic videtur, ne scilicet in pueris tenerisque hominibus aliis per adhibitam in extensione violentiam epiphyfes ab ossibus, quibus non nisi leviter adhuc dum adhærescunt, distrahantur, gravioraque proinde mala cum clauditate concitentur. Postea vero, quam rite repositum genu fuit, apte deligandum, in lectulum stramineum conjiciendum, & denique cetera eadem facienda sunt, quæ circa patellæ curationem supra præscripsimus. (N. 2.)

De fibula lussata.

V. Nonnunquam fibula per externam aliquam violentiam a crure, eodemque vel summo vel infimo distrahitur: atque hoc quidem fieri ut plurimum solet, quoties pes inferior in exteriorem partem propellitur & luxatur. Quod ipsum igitur quoties forte acciderit, os hoc in naturalem locum compellendum, deinde probe deligandum & ceteroquin eadem plane, quam modo commendavimus, (No. 4. & 2.) ineunda est curationis ratio, donec rursus cum crure conferbuerit. Ceterum illud denuo nunc atque iterum inculcandum ægrotis videtur, ut ne mature nimis surgant, afflictoque pedi corpus committant: nisi scilicet gravioribus malis insanabilique claudicati opportunos sese reddere voluerint.

C A P. XII.

De pede sive talo luxato.

I. **T**ALUS quidem vel per saltum, vel per cursum, vel per gressum quoque *De talo luxato.* incertum in omnes partes, priorem scilicet ac posteriorem, anteriorem atque posteriorem quandoque prolabitur. In quamnam vero partem ipse prolapsus sit, ex varia ejusdem positura dignoscere convenit. Namque ubi in anteriorem partem excidit, ima pedis pars in posteriorem partem convertitur: & contra, si in posteriorem partem excidit, ima pedis pars in anteriorem partem spectat. Qui quidem casus posterior reliquis frequentior esse consuevit. At vero si in priorem partem prorupit, calx justo brevior, pes longior fit. Si in posteriorem, signum plane contrarium adest. Denique in posteriorem partem prorumpere talus vix ac ne vix quidem potest, nisi aut fibula a crure recesserit, aut, qua parte malleolum externum eadem efficit, fracta sive comminuta penitus sit (a).

II. Et sane gravissimis haud raro malis obnoxii sunt, quibus forte talus, *Tali luxatio periculosa.* propter majorem praesertim violentiam aliquam externam, saltum puta vehementiorem aliasve similes causas, prolapsus fuit. Namque fieri aliter in ejusmodi casibus vix potest, quam ut, propter nimiam pedis intensionem, ligamenta cum tendinibus ac nervis duriter affligantur, indeque dolores intensissimi subnascantur; vel venae etiam atque arteriae disrumpantur. Ex quibus largiter diffusus per totum pedem sanguis gangraenam haud raro progignit. Testis hujus noxae DIONISIVS est; utpote qui in opere suo chirurgico taliusmodi exemplum retulit (b).

III. Sed observatu tamen dignum hic illud videtur: nempe non semper elapsum talum esse, quoties post vehementiorem saltum, aut gressum incertum, graviter afflictus pes animadvertitur. Namque fieri quoque interdum solet, ut talus in ejusmodi casibus, naturali quidem sede sua servata, rudorem aliquam *Talus interdum nonnisi contusionem patitur.* contusionem atque ossium collisionem patiatur. Quod ipsum ubi forte accidit, gravissimi quidem dolores, tumoresque cum livore atque rigore moventur, ita, ut aeger saepe diu decumbere cogatur, & neque stare neque ambulare possit; hinc prorsus etiam aliena hic est & extensio & repositio.

IV. Quo graviore autem casu talus sive pes excidit, hoc difficilius quoque *Talus quomodo restituitur.* idem restituitur. Contrarium sicubi est, contraria quoque esse solet observatio. Reponi autem quam aptissime talus prolapsus solet, ubi, super lectum, mensam vel scamnum collocato aegro, in diversa prius pes atque crus a ministris diducuntur, quam digitis vel manibus suis elapsum talum chirurgus compellat. Talo sic jam restituto, longe optimum videtur, laesum istum pedem e sale atque oxycrato identidem perfriatum exactissime deligare, hominemque afflictum, ut diutius in lecto perseveret, monere; donec scilicet a tumoribus aliisque malis gravioribus immunis, atque ita plane confirmatus talus sentiat, ut totum corpus sine periculo sustinere rursus valeat.

V. Contusionem autem sive ossium collisionem aliquam ubi talus sensit; haud *Tali contusio quomodo tractetur.* alienum erit, protinus in aquam frigidam pedem immittere, atque id ipsum aliquo-

Heisteri Chirurgicae Tom. I.

A a

quo-

(a) Exemplum videri potest hujus luxationis, cum malleolo externo fracto, in DRANII Obs. Chirurg. 109.

(b) Edit. II. pag. 639.

quoties per dies singulos repetere. Si qui autem, quasi minus commodam, istam curandi rationem fastidiunt, his ego suaserim, ut splenia in oxycrato atque sale tincta super talum ægrum deligent, sæpissimeque vincturam renouent. DIONISIVS quidem hanc fere curandi viam ingreditur (a). Scilicet defensivum, quod chirurgi vocant, ex albumine, rosarum oleo atque alumine probe contrito conficit; quod linamento illitum super talum firmiter deligat. Tertio circiter die post vinum cum aromatibus medicamentisque adstringentibus, qualia rosæ sunt, absinthium, rosmarinus, granatorum cortices, alumen atque sal, decoquit, eodemque talum gnaviter foveat, superinjecto dein splenio, vino isthoc madente, perque fascias arctius quam antea deligato. His ad duodecim dies ita factis, emplastrum aliquod roborans superimponit; donec scilicet dolores penitus conquierunt.

*Tali contusio
difficulter in
quibusdam
curatur.*

VI. Et vere in quibusdam hominibus ita pertinacem paulo gravior tali luxatione noxam gignere consuevit, ut nec medicorum solertia, nec medicamentorum vis, sed temporis longinquitas sensum doloris penitus tollat. Neque enim desunt, qui vel post integrum etiam annum elapsam e contusis olim pedibus ita graviter laborant, ut nec in via non utique plana progredi, nec per scalam adscendere vel descendere absque insigni molestia queant. Cui quidem malo ut tempestive occurratur, eadem sollicitè observanda hic sunt, quæ supra (No. 4.) præcepimus. Fascias enim infra demum describere constituimus.

*De calcaneo
luxato.*

VII. Interdum etiam solus calcaneus per externam aliquam vim nunc in internam, nunc in externam partem propellitur. Quicquid sit, dolores certe atque ipsa membri inæqualitas, id est, ab altera parte sinus, tumor ab altera, promotum aliquid fuisse haud obscure significant. Quod simulatque cognoscitur, iisdem, quas antea retulimus, viis curationem instituere convenit, servata postea aliquamdiu quiete.

*De reliquis
plantarum
ossibus luxa-
tis.*

VIII. Denique ubi forte quodvis aliud in planta, hoc est, in tarso & metatarso, pedis os, propter majorem aliquam vim externam, prorumpit, ligamenta certe, quæ juxta sunt, una cum nervis atque tendinibus, sic plerumque affliguntur, ut non acerbissimi tantum dolores, sed inflammationes quoque & convulsiones, imo vero, ut medicorum nonnulli referunt, ipsa quandoque mors inde subnascatur; nisi scilicet opportune ossa recondantur. Quam quidem ob rem tutissimum est, promota isthæc plantarum ossa perinde, ut in palma manus proposuimus, quam celerrime restituere. Sic & ubi forte in digitis aliquid prolapsum deprehenditur, nihil ferme ultra fieri debet, quam quod in his, qui sunt in manibus, positum est. Ceterum ut, quantum satis est, placide in lecto æger conquiescat, denuo nunc monendum statuimus.

Explicatio Tabulæ decimæ.

Fig. 1. indicatur *laqueus*, qui in *capitis luxatione* ad illud extendendum adhiberi potest. Conf. caput de luxatione capitis.

Fig. 2. alius *laqueus* pro corpore ægri firmando in eadem luxatione.

Fig. 3. ostendit modum, quomodo commodissima ratione humerus recens luxatus restituendus.

A. æger in sella sedens, cui humerus restituendus.

B. minister ægrum firmans sive sustinens.

C. minister brachium luxatum extendens.

D. Chi-

(a) Conf. Chirug. ejus Edit. II. p. 651.

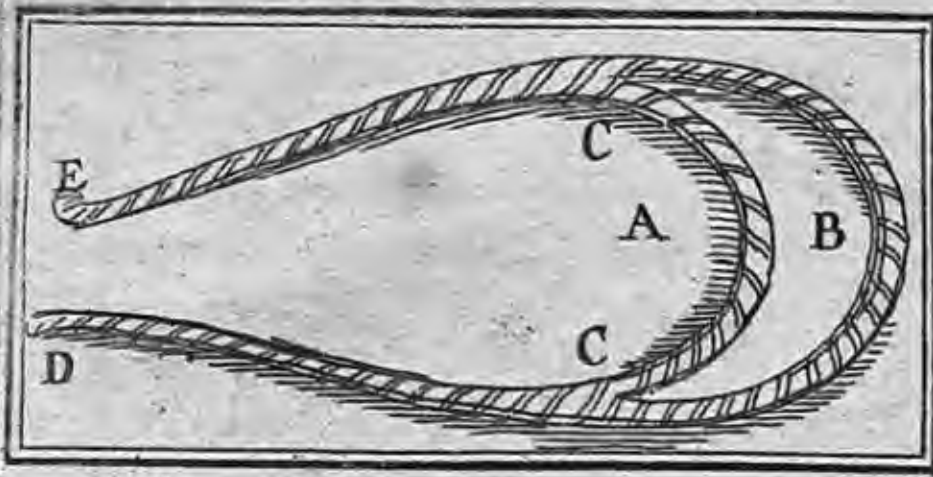

Fig. 2.

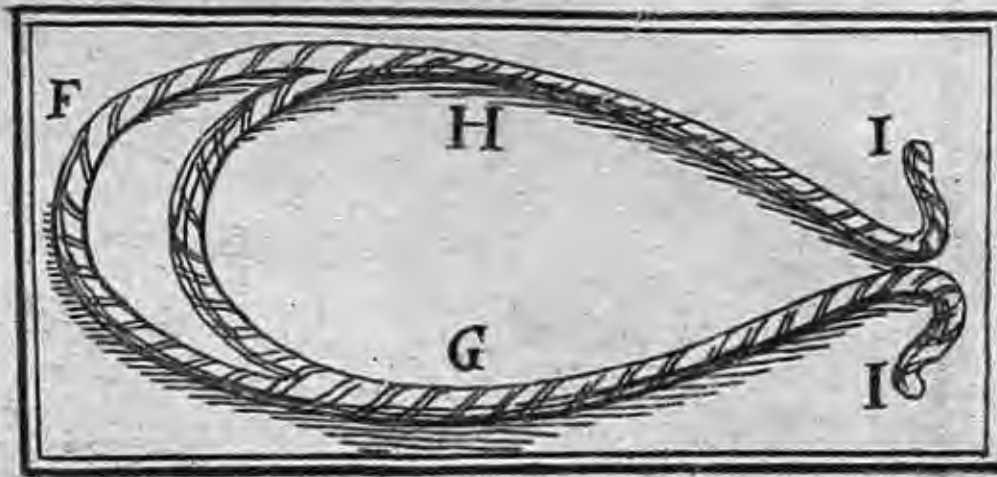

Fig. 9.

Fig. 6.

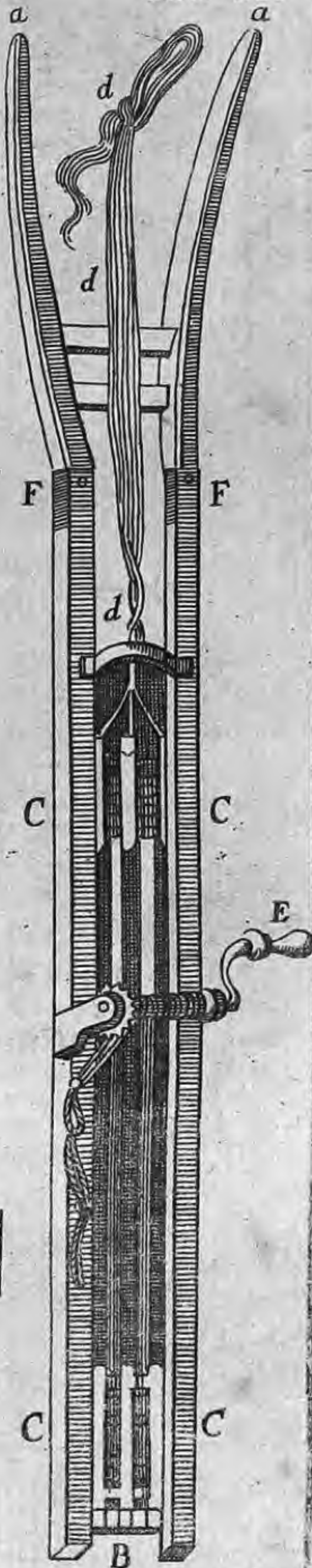

Fig. 5.

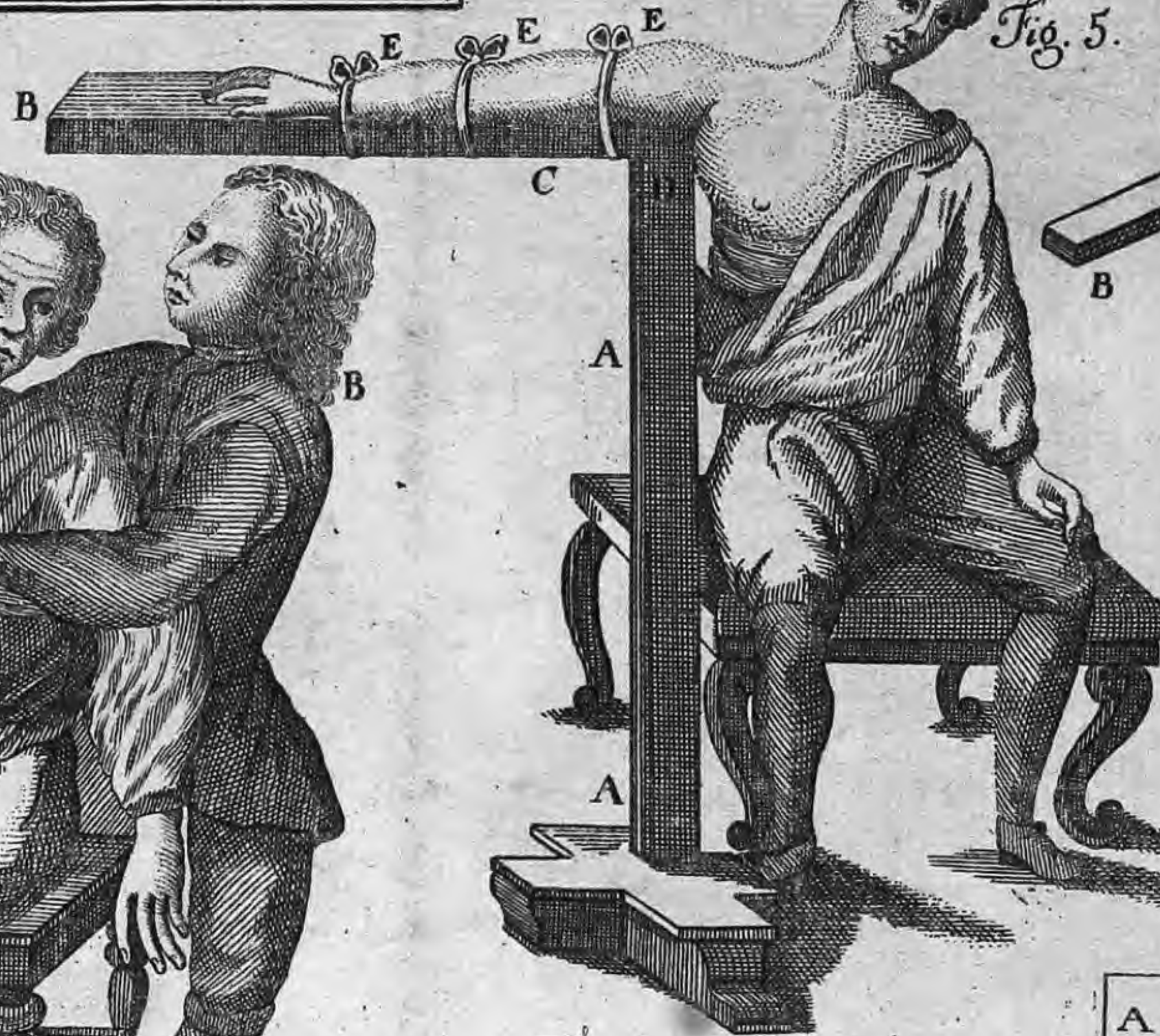

Fig. 9.

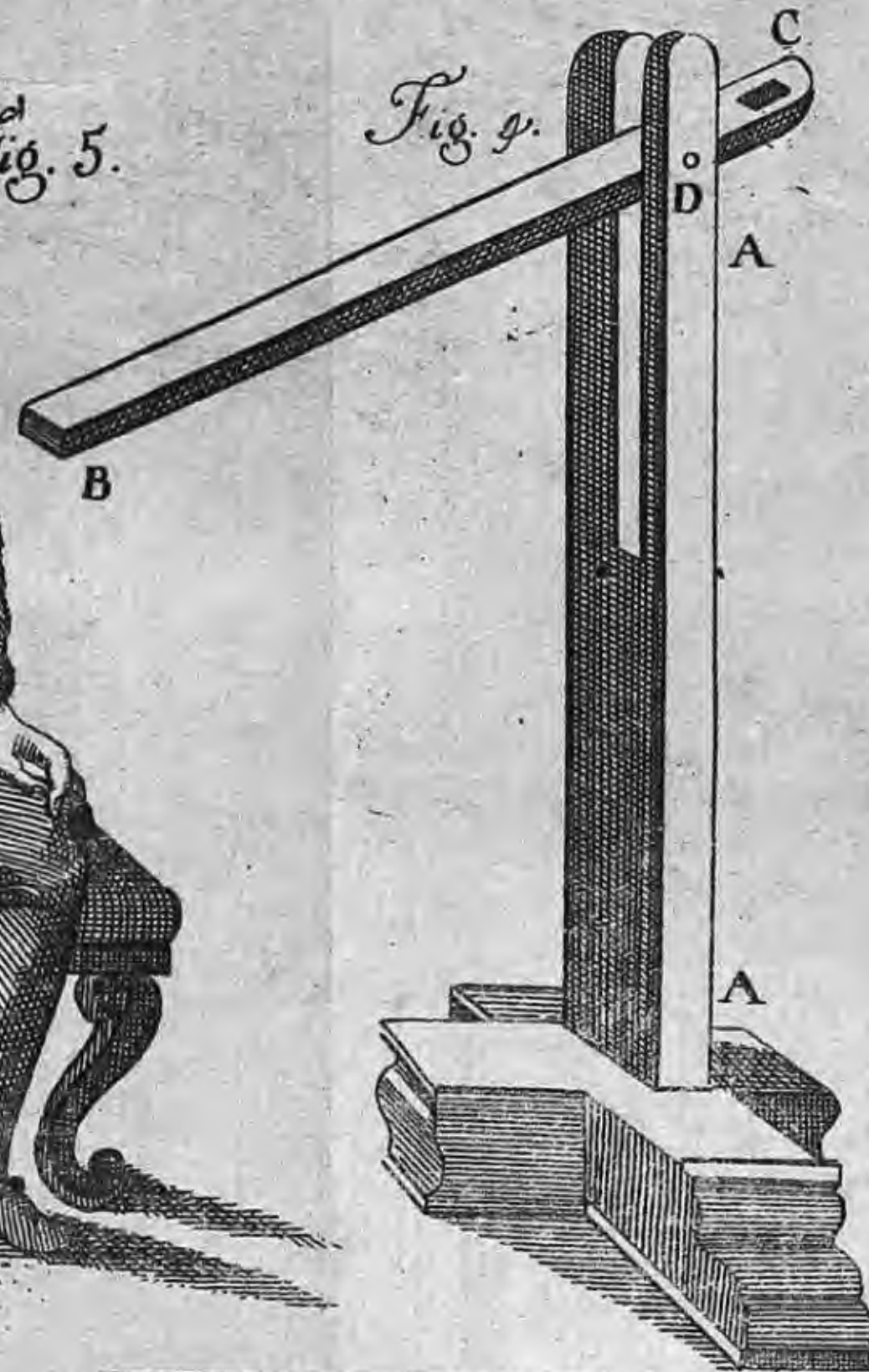

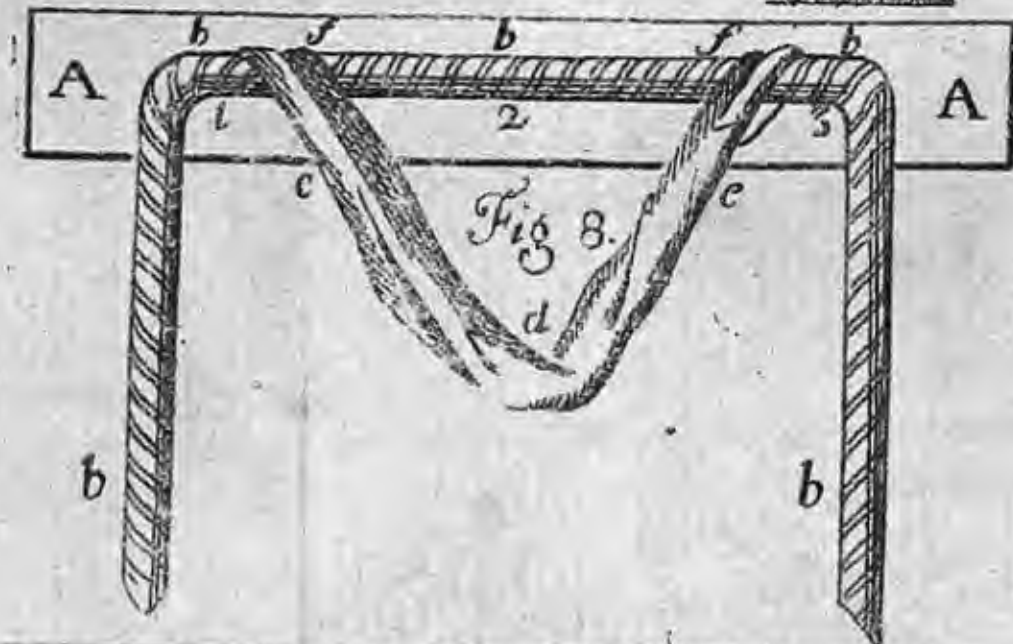
Fig. 3.

Fig. 7.7

Fig 8

D. Chirurgus idem brachium restituens.

E. mantile, cuius ope chirurgus restitutionem perficit.

Fig. 4. machinamentum, quod vulgo *Ambe* sive *Außen Hippocratis* vocatur, in luxato brachio olim usitatum, ex fulcro AA & vecte BC constans, quæ ad lit. D mobili quasi articulo junguntur.

Fig. 5. ostendit quomodo humerus huic machinæ aptatur, & simul aliqua differentia ad lorum juncturæ circa litt. C & D inter hanc & præcedentem machinam ostenditur; dum quidam hanc, alia illam fabricam præstantiorem crediderunt.

AA est fulcrum, BC vectis, cui brachium luxatum tribus laqueis EEE firmatur. D locus, ubi fulcrum & vectis articulo mobili junguntur. Et quando vectis ad litt. B deorsum premitur, brachium luxatum juxta scapulam & extenditur & elevatur.

Fig. 6. est *machina Petiti* pro humeri aliisque variis luxationibus restituendis. aa sunt *frondes*, sive *cornua*, quibus æger, & præsertim scapula ejus firmatur. A alterum extremum pavimento insistens. CC, trochleæ sive polyspastus in hac machina. dd funis, cuius ope extensio fit. E manubrium, cuius inversione sive circumrotatione funes tenduntur, & membrum luxatum extenditur. FF locus, ubi cornua corpori machinæ junguntur.

Fig. 7. *retinaculum*, in humero luxato usurpandum. A hiatus sive fissura in hac machina. BC conformatio circa externa, DD duæ foveæ, quibus committuntur cornua aa fig. 6.

Fig. 8. peculiaris *laqueus Petiti*, in luxatis membris extendendis idoneus. AA pars corio confecta. bbb laqueus sericeus, tribus in locis 1. 2. 3. corio ope suturæ junctus, pars AA brachio circumligatur. c. d. e. ansa robusta, laqueo sericeo ad lit. ff. mobili junctura innexa.

Fig. 9. machinamentum est, quod in femore, ad interiora prolapso, restituendo a *Petito* commendatur, si loco cornuum aa fig. 6. machinæ ad FF immittitur. A ossi ileo, & B medio femori imponitur. CC vero infiguntur machinæ fig. 6. ad FF.

Pro Coronide in Tractatu de Luxationibus doctissimam Joannis Mayow Dissertationem de Rachitide Appendicis loco adjicere existimavimus.

R A C H I T I D E.

Methodus medendi annectitur.

D. Glissonius morbum hunc tractavit.

NUS, est quod sciam, Clarissimus *Glissonius*, qui de Rachitide quicquam scripsit: quod mirum esse videatur, cum plerunque vix tantum grassatur morbus, quantum de eodem scribendi cacoethes. Et me quidem a scribendo detereret accuratus adeo de hoc morbo *Tractatus*, jampridem a *Glissonio* editus, tantique viri auctoritas; nisi eum esse crediderim, qui veritatem colenti, quanquam aliquando a se dissentienti, lubens ignosceret. Cum tamen ad eandem cum illo metam properem; necesse est, ut iisdem quo ad magnam partem vestigiis insistam: quapropter tanti viri cum venia liceat nonnulla ab eodem prius dicta, (cum aliter fieri non potest) nonnunquam repetere.

Quando & quo loco is affligi ceperat.

Morbus hic ante quadraginta circiter annos in Occidentalibus Angliæ Regionibus ortum habuit: postea autem (ut morbis, malisque latius serpendi mos est) per totam fere Angliam, in Septentrionalibus tamen regionibus rarius, infantum cunas infestavit.

Infantes soli eo laborant.

Infantes ergo sunt, qui morbo hoc imprimis laborant, iique a sexto mense a partu ad sesquiannium frequentius, a sesquianno ad finem secundi anni cum dimidio frequentissime infestantur: ita ut tempus plerunque invasionis, sint anni illi duo, qui semestrem a partu ætatem mox sequuntur.

Morbi Diagnos.

Diagnos morbi hujus, uti ceterorum, a symptomatum notitia dependet, quæ sequentia sunt.

Symptomata ejusdem recensentur.

Proportio partium irregularis est: Caput nempe justo majus; Facies habitior; Ingenium, quam pro ætate acutius; membra externa, præsertim musculosa gracilia, & extenuata; Cutis laxa, & flaccida; Ossa quoad maximam partem incurvata, & quæ circa articulos sunt prominentia, & nodosa; Spina etiam varie inflectitur; Pectus angustum est; Sternum vero acuminatum; Costarum extremitates nodosæ; Abdomen subtumidum, & tensum: hæc exterius observantur.

Et primo interna.

Interiorius autem cernitur Hepar justo majus, uti etiam Parenchymata fere omnia; Ventriculus, & Intestina in majorem quam in sanis molem assurgunt; Mesenterium glandulis justo majoribus, si non strumis afficitur; hæc in Abdomine.

Secundo externa.

In Thorace Pulmones infarcti, & tumidi cernuntur, iidemque nonnunquam purulenti, strumosi & pleuræ sæpissime adnascetes. Jugulares venæ, & Carotides arteriæ justa proportionem ampliores nonnunquam reperiuntur; cerebrum autem non nisi proportionem & mole peccat.

His denique accedit partium fere omnium enervatio, item torpor quidam, & la-

& laboris exercitiique impatientia ; neque enim pueruli nisi sedentes ludere possunt ; & vix pedibus insistant ; & tandem in morbi progressu a debili collo vix sustineri potest capitis onus.

Hæc tot tantaque sunt morbi hujus symptomata ; quodnam autem sit tam numerosæ proles ferax malum , proxime inquirendum est.

De morbi causa.

Et primo supponimus morbi hujus causam in vitio cordis influxu non consistere : ita enim tota sanguinis massa corrumpetur ; quæ cum indiscriminatim ad quasunque partes transmittitur , nullas non plus minus afficeret sanguis impurior ; quod tamen in hoc affectu nunquam accidit : caput enim , uti etiam viscera , nisi quod solito majora , bene habent : imo ipsa Parenchymata , quæ præcipue ex sanguine affuso constant , cum sanorum simillima reperiuntur , laudabilem utique sanguinem esse arguunt : absurdum enim esset Attractionem , nescio quam , Electivam asserere , propter quam caput , ceteraque viscera bene se habentia , quicquid sit boni sanguinis attrahunt ; sanguinem autem malum ceteris partibus amandant : hæc enim attractio , si qua esset , ab omnibus similiter partibus foret , cum eadem sit quibuscunque partibus boni sanguinis congruentia , & necessitas ; quæ istiusmodi motum efficere creduntur.

Ea in sanguine vitio non consistit.

Secundo asserimus affectus hujus fundamentum in depravata partium ipsarum constitutione non consistere , quasi partes frigida humidaque intemperie laborantes , ineptæ essent ad influxum cordis recipiendum : unde enim hæc tanta partium nonnullarum præ ceteris humiditas frigiditasque oritur , cum omnes simili , & æque spiritibus incalescenti sanguine irrigentur ? neque enim frigiditatem partibus innatam , sed præter earum naturam inesse existimo : neque quidem partes ipsas nutritioni suæ obstare credendum est . Istæ enim in nutritionis actione nihil operantur , sed nutrimentum allatum tantum patiendo recipiunt : plane ut nullam aliam partibus ineptitudinem inesse credam , quo minus nutriantur , præter unicas obstructions , propter quas alimentum recipere non possunt : quapropter morbi hujus causa ipsarum partium constitutioni inesse non potest ; neque humiditatem illam morbi causam , sed potius effectum existimare fas sit .

Neque in depravata partium constitutione.

Cum tamen partes revera frigescant , neque nutriantur , licet sanguine satis idoneo profundantur , omnino concludendum est , aliquid aliud præter sanguinem solum ad calorem & nutritionem necessarium esse . Quicquid autem hoc fuerit , necesse est , ut per vasa aliqua adferatur . Arteriæ sanguinem advehunt . Venæ allatum reportant ; & unici Nervi restant , qui succum , aut saltem spiritus nutritivos , asserere possint . Ne tamen cuivis dubium sit , quin nervi non nihil ad nutritionem necessarium advehant , experimentum nemini non notum proferam , nempe si nervus parti cuivis inserviens præcidatur , partis ejusdem non tantum sensus , sed etiam nutritio quævis omnino cessat , ita ut dicta pars in futurum marcescat.

Nervi ad nutritionem conducunt.

At vero succus hic nervosus integrum nutritionis munus solus non exequitur . Etenim præter illum , sanguis per arterias diffusus , non minimas in nutriendo partes obtinet . Nimirum succus nervosus cum sanguine mixtus , effervescentiam quandam , & calorem efficit , unde materia partibus nutriendis idonea præcipitatur : atque ob influxus hujus nervosi defectum , sanguis in hoc affectu quanquam satis laudabilis , fermento tamen debito indigens , neque calorem in partibus debitum excitando , neque nutritionis munus exequendo valet.

Uti etiam sanguis.

Morbus hic ab influxus nervosi defectu oritur.

Ut jam non dubitemus asserere Rachitidem esse morbum , ex inæquali succi nervosi distributione ortum ; ob cujus defectum , aut superabundantiam , partes aliæ nutrimento defraudatæ attenuantur ; aliæ plus satis saturatæ , in molem justo majorem excrescunt.

Ejus definitio.

*Idem a cere-
bri vitio non
provenit.*

*Sed a Spi-
nalis Medul-
la obstructio-
ne.*

Hujus autem inæqualitatis vitium in cerebri influxu non consistet; ab hoc enim fonte vitiato nullis omnino partibus nutrimentum idoneum adveniret: at vero caput ceteræque partes, quæ nervos a cerebro ortos fortiuntur, satis laudabili, quanquam justo pleniori nutrimento fruuntur. Cum tamen partes, quæ a spinali medulla nervos oriundos habent, istæ succo nutritio defraudatæ, emaciantur. Certo utique indicio, proventum spirituum vitalium satis amplum in cerebro, tanquam publica totius corporis officina, elaborari: Medullam autem Spinalem, veluti viam Regiam ab Emporio illo exeuntem, a crassis, & glutinosis humoribus obrui prorsus & impediri; ita ut nutrimento nervoso aditus præcludatur: unde fit, quod nervi a spinali medulla oriundi, succo illo nutritio destituti, partibus quibus accedunt, languentibus nullas omnino suppetias ferant. Hinc partium earum atrophia, & summa extenuatio. Atque hanc demum morbi hujus causam statuere fas sit: & præsertim cum ratio symptomatum omnium huic morbo priorum, ex hoc fonte clarius, faciliusque derivari possunt, ut ex sequentibus manifestum erit.

*Ratio Sym-
ptomatum.*

I. In hoc affectu contingit, ut caput in molem præter rationem augeatur; quod quidem ex nostra suppositione omnino fieri debet: succus enim cerebri nutritius, qui alias in spinalem medullam ex magna parte exonerari solet; intercluso jam aditu isto, totus in nervos a cerebro oriundos dispensatur. Hinc cum caput ex nervis illis, succo nutritio turgidis, liberaliorem nutrimenti proventum fortiatur, necesse est, ut in molem justo majorem crescat. Hinc etiam vultus quam pro annis habitior, & ingenium acutius; uti enim exhausti spiritus torpidos nos languidosque; ita eorundem copia in cerebro congesta, sagaces efficit, & ingeniosos.

*De nimio ca-
pitis aug-
mento.*

*De Abdomi-
nis intume-
scentia.*

II. Solent plerumque viscera Abdominis justam proportionem excedere; in his nempe eadem ratio obtinet, quæ in capite; plexus enim illos tot nervorum, infimo ventri inservientium, quoad maximam partem nervorum Paris Vagi, ac Intercoastalis, a cerebro oriundorum propagines esse certo constat; ut jam mirum non sit, si viscera prædicta, pleniori nutrimento per dictos nervos allato fruentia, latius excrescant. Quanquam enim nervi paris intercoastalis a spinali medulla ramos accipiant, qui succum nullum nutritium adferre possunt; hujusmodi tamen defectum abunde compensat liberior iste a cerebro influxus. Quoad Hepar, ceteraque parenchymata, quæ præsertim ex sanguine affuso constare videntur, ad horum forte nutritionem succus nervosus non adeo necessarius est. Cum tamen muscoli Abdominis iis superstrati, a spinali medulla nervos habeant, qui nutrimentum plane nullum a fonte isto exsiccato afferre possunt, hinc fit, quod assurgentia interius viscera musculos prædictos, utpote pari passu non crescentes, mole sua premant, & tenfos efficiant.

*De glandulis
strumosis.*

III. Accidit præterea, ut Mesenterium glandulis majoribus, & strumosis tumoribus afficiatur. Ut hujus symptomatis causa melius innotescat, glandularum ortum breviter præmittam. Succus nervosus debita fermentatione cum sanguine permixtus, in substantiam nutritiam & carnalem transit: si tamen nervus repletus, turgidusque succum suum albumini ovi simillimum, in carniem interstitia effundat, materia sic effusa non amplius jam carnem, ob sanguinis ad hoc requisiti defectum, efficit; sed in corpus glandulosum, sui simillimum coagulatur: id quod ex observatione patet; etenim experimentum aliquod in Cane facturus, nervum vulneravi; quo facto canis postea convulsionibus miserere torquebatur: post tres autem circiter menses in eodem dissecto, ubi vulnus illud antea inflictum fuerat, glandulosam concretionem satis insignem reperiēbam; quam a succo nervoso e nervi punctura emanante, ortum suum habuisse videtur. His præmissis, cum tantus a cerebro repleto succus nervosus per

per dictos Paris vagi, & Intercoastalis nervos in Abdomen transferatur, quantus in viscerum substantiam mutari non potest; succus iste in membranarum interstitia, quæ multa occurrunt, deponitur; ibique strumas numerosas efficit: nec in abdomine tantum, sed ubicunque nervi a cerebro oriundi, eoque succo turgentes, accedunt, illic videre est strumosos tumores: qui tamen post morbi curationem brevi evanescent; nempe succus nervosus, qui tanta copia a cerebro per nervos exinde provenientes effusus, strumarum generationi abundavit, maxima jam ex parte in spinalem medullam derivatur; adeo ut strumæ nutrimento defraudatæ, brevi exarescant.

IV. Solent etiam in hoc affectu Ossa nunquam non plus minus incurvari: præsertim Ossa Tibiæ & Cubiti. Articuli etiam plerunque extrorsum inclinantur; costarum extrema, ubi cum cartilaginibus Sterni committuntur, nodosa; articulorum Ossa protuberantia; item tota Spina partim extrorsum, partim introrsum varie inflectitur. Incurvitatem hanc ossium ab eorum flexibilitate procedere non existimo; siquidem pueris morbo hoc afflictis, majora potius & firmiora sint ossa, quam in aliis: uti mox fusiùs dicetur; cum tamen notabilis adeo sit hoc ossium incurvitas; liceat in ejusdem disquisitione, paulo prolixiorē esse: & primo Doctissimi Glissonii opinionem, dein nostram breviter proferam.

Comparemus, inquit vir Clariss. Ossa, quibus curvitas accidere solet, columnæ, & certe satis apposite, cum si erigantur; columnam quodammodo referant atque inde demonstrationem, rem hanc explicantem deducimus: esto ergo columna e tribus lapidibus. a. b. c. sibi invicem impositis, exstructa: Tab. 4. Fig. 1. supponimus talem, quæ ab omni latere perpendiculariter sit erecta, ejusdemque altitudinis; si ergo a dextro latere immiseris cuneum inter lapides a. b. per lineam f. d, caput columnæ, supremus nempe lapis inclinabitur versus d. angulumque ad d. efficiet; & altitudo columnæ a dextris erit elatior, quam a sinistris; prout in Tab. 4. Fig. 2. videre est. Similiter si alterum impuleris cuneum per lineam g. e. inter lapides b. c. amplius adhuc inclinabitur columna, fietque angulus ad e. stat ergo jam columna inclinata ad levam, ut in figura eadem cernitur. Quo autem ex pluribus lapidibus columna extruitur, si inter quosvis duos, uti dictum est, cuneus ab uno solo latere interponatur, lapides isti non columnæ speciem, at portionem arcus referent, quemadmodum in Fig. 3. fit conspicuum.

Ut ergo hoc ad præsens negotium accommodemus, si ossa prædicta ab uno latere plenius alantur, atque proinde secundum illud latus plenius excrescant, quam secundum oppositum, necesse est, illa ex eo ipso incurvari, nam hic eodem modo se habet plenior istius lateris nutritio ad incurvandam os, quo se habet cuneus immixtus ad columnam incurvandam, nisi quod cuneus certis tantum locis lateris columnæ infigatur; plenior tamen nutritio lateris ossis fiat ex æquo fere secundum totam illius longitudinem; & ob hanc æqualem nutritionem, ossis inclinatio exacte segmentum circuli sine ullis angulis effingit.

Secundum hanc hypothesein, pleniorē videlicet lateris unius nutritionem Vir Clariss. ingenioso utique commento, ossium incurvitatem demonstrat. Sed tanti viri pace, unde constat de pleniori illa lateris unius nutritione, cum sanguis, ex quo nutriuntur ossa, non minus, in hoc affectu, quam in sanis, æqualiter dispensatur? & si qua esset hæc inæqualitas, in posteriori Tibiæ latere, utpote frigori minus exposito, eoque molliori, alimentum plenius admitteretur; & ita posterius, & elongatum latus Tibiæ incurvatæ esset convexum; anterius autem concavum; cujus tamen contrarium obtinet; etenim Tibia in hoc affectu antrorsum prominere solet.

Imo ulterius, ex ipsa ossium incurvatorum figura colligere est, quod ab utro-

De incurvitate ossium.

D. Glissonii opinio examini subijciatur.

utroque latere æqualiter excrescant : ossa enim in modum Figuræ 4. se habent, quæ Tibiam repræsentet : ubi latus concavum *a.* æque longum est , ac latus convexum *b.* alioquin enim si Tibia veluti in Figuræ 5. formaretur , os cruris ei superimpositum *b.* non sine manifesta corporis obliquitate sustineri poterat , ut in dicta figura videre est.

Auctoris sententia de ossium incurvitate proponitur.

Ossa in hoc morbo satis nutritiuntur.

Non vero partes musculosæ.

Eorum extenuatio in causa est, quod ossa inflectuntur.

Prout exemplo illustratur.

Liceat ergo aliam incurvatis hujus causam investigare , & quo clarius res procedat , sequentia breviter præmittenda sunt.

I. Afferimus ossa in hoc affectu non esse numeranda inter partes affectas respectu nutritionis ; illa enim non minus , quam in sanis aluntur , & crescunt ; uti observatione compertum est : ad horum enim nutritionem sanguinem solum sufficere , neque succo nervoso , uti in ceteris partibus nutriendis , opus esse videtur : etenim ossa , cum ex se sentire non creduntur , parum utique aut nihil commercii cum nervis habere putandum est.

II. Pro concessio habemus partes nervosas , & musculosas propter succi nervosi , ad earum nutritionem requisiti defectum , haudquaquam in hoc affectu excrescere.

His præmissis , sit in *Fig. 6. Tab. 4. a.* Os Tibiæ , *b.* Musculi eidem ossi posteriori affixi , & Suram constituentes . Cum ergo os tibiæ *a.* crescat , & elongatur ; idem tamen a musculis *b.* qui pari passu non crescunt , tanquam a chorda detineatur ; ita ut non possit recta extendi : necesse est ut os illud a musculorum fibris brevioribus tensum , tanquam arcus incurvetur . Liceat Hypothesin hanc nostram exemplo illustrare . Si arbori teneræ , & crescenti chorda superius , & inferius alligetur , ita tamen ut eadem a chorda non tendatur ; uti in *Fig. 7. Tab. 4.* delineatur ; nullus debito , quin arbor dicta crescendo incurvabitur , in modum *Fig. 8. Tab. 4.* Etenim demonstratio hæc mathematicæ huic assertioni innititur ; videlicet si linea quævis intra eosdem terminos elongetur , necesse est , ut ea a recta in obliquam mutetur ; id quod ossibus in hoc affectu contingit .

Atque hoc ulterius ex eo confirmari potest , quod ossa incurvata musculus sibi annexum , tanquam arcus chordam suam , concavo semper latere respiciant : uti in Tibia videre est , quæ antè promiens , & convexa est ; in latere tamen posteriori , musculos respiciente , concava : & hoc idem in ceteris ossibus locum habet ; argumento haud invalido , non aliter a musculis , quam a chorda arcum , ossa inflecti .

Ex quibus ratio petenda est , cur Medicastræ solent quotidie latera ossium concava , & non convexa cum successu fricare : nempe per hujusmodi frictionem succo nutritio uberius evocato , musculus in concavo ossis latere situs alitur , crescitque ; ut jam mirum non sit , si chorda elongata , os ab eadem tensum , & incurvatum relaxetur simul , & rectius fiat . Et ob hanc causam , ab effectu hoc curati , quam maxime in statura assurgunt ; etenim ossa non tum , uti in aliis crescunt ; sed etiam dum ab incurvatis rectiora evadunt , magis adhuc elongantur .

De inflexione Spinae.

Spina etiam varie inflectitur , partim introrsum , & partim extrorsum ; quod a varia musculorum in diversis spinæ partibus positione oritur ; nempe Spina in superiori parte a musculis exterius affixis introrsum ; parte tamen inferiori a musculis Psoas interius annexis , & præpollentibus extrorsum incurvatur , uti in *Fig. 9. Tab. 4.* ostenditur , in qua *a. a.* os spinæ , *b.* musculi exterius affixi , & spinam in superiori parte introrsum inflectentes ; *c.* vero musculi Psoas interni , eandem extrorsum incurvantes .

Et hanc utique incurvatis causam non tantum in hoc affectu , sed etiam alias locum habere existimo : Enimvero si quando in tenera ætate contigerit ,
mu-

musculum quemvis ob nutrimenti defectum extenuari necesse est, ut ab eodem inflectatur os, cui idem annectitur.

In Crure, & Humero, ubi ossa a musculis, ab omni latere affixis æqualiter restringuntur; ea in æquilibrio posita, a nulla parte, nisi rarius inflectuntur: quum tamen ea in longitudine extendi nequeant, necesse est ut in magnitudine, uti fit, & aliquando etiam in nodos excrescant.

Cur os oritur humerique minus incurvantur.

V. Accidit insuper in hoc affectu, ut pectus angustum sit, & acuminatum: & hoc utique symptoma a nostra hypothese facile illustrari potest: etenim Costæ non possunt arcus suos ampliare, nisi muscoli intercostales etiam extendantur; uti in *Fig. 10. Tab. 4.* videre est: ubi costarum portiones *a. a. a. a.* elongari non possunt, nisi muscoli intercostales iisdem affixi, similiter extendantur; at pro concessio habemus, musculos dictos, utpote quibus nervi a spinali medulla impertiuntur, non posse ob alimenti defectum elongari; quapropter neque Costæ, eoque nec pectus ulterius ampliari possunt: quum autem alantur costæ, neque tamen a musculis dictis impeditæ, possunt secundum longitudinem augeri, necesse est, ut in nodos, uti fit, excrescant: at neque huiusmodi augmentum alimenti copiam respondet; quapropter costarum extremitates anteriores ulterius adhuc in acumen elongantur; quippe hic unus restat iis crescendi modus, uti in *Fig. 11.* ostenditur, in qua *a. a.* sint costæ, quarum extremitates *b. b.* extrorsum in acumen excrescunt; neque enim introrsum inflecti possunt, quum hoc magis adhuc contra naturalem situm esset.

Cur pectus acuminatum evadit.

Ad istiusmodi pectoris angustiam haud parum etiam conducunt muscoli Abdominis, qui extenuati, uti diximus, tensique, costas quibus connectuntur, inferiores deorsum trahunt, & ita pectus angustant.

Simili plane ratione ossium ceterorum vitia illustrare possumus: nempe Articulorum ossa in carpis, talisque, cum præ brevitate incurvari nequeant, in nodos protuberant. Sed hæc de ossium incurvitate dicta sufficiant.

VI. Ob prædictam pectoris angustiam haud mirum est, si pulmones, quibus se dilatandi spatium non conceditur, sanguine grumoso, uti fit, infarciantur, & intumescant; hinc nonnunquam iidem purulenti evadunt, & pleuræ plerumque adnascuntur; hinc etiam Asthma, & spirandi difficultas affligunt.

VII. Quoad summam in hoc affectu corporis imbecillitatem, & ad motum quemvis ineptitudinem, quanquam musculorum extenuatio ad hoc symptoma nonnihil conducit, hæc tamen sola non videtur satis efficax; quum major sit, quam pro musculorum extenuatione virium imbecillitas; neque enim ægri pedibus insistere, nec in morbi progressu capitis onus sustinere possunt. Quapropter tantæ imbecillitatis causa ulterior investiganda est; quæ quidem nihil aliud esse potest præter Spirituum Animalium defectum, dictas nervorum obstructions necessario consequentem. Spiritus enim Animales non tantum ad nutritionem, sed etiam ad motum omnino requiruntur.

Unde virium imbecillitas oritur.

Et ita demum morbi huius symptomata a medullæ spinalis obstructione, tanquam a fonte deduximus.

At hic quæri potest, qui fiat, quod ætate grandiores morbo hoc nunquam infestentur, quum illi, æque ac infantes nervorum obstructions patiantur, uti in paralyti, aliisque istius generis morbis contingit. Respondeo, quanquam forte pueruli morbo hoc præcipue sint obnoxii; grandiores tamen hoc affectu sub diverso nomine nonnunquam laborare. Quod tamen symptomata prædicta quoad maximam partem senioribus nunquam adveniunt; non hoc a morbi, sed ab ætatis differentia oritur: etenim quum capitis moles, ossium incurvitas, & alia nonnulla symptomata ab enormi partium augmentatione proveniant, adultos, grandescendique apicem adeptos, qui scilicet amplius accrescere omnino non

Cur adultæ morbo hoc non laborant.

possunt, eos enormiter crescere, omnino impossibile est: nempe ideo grandioribus morbo hoc laborantibus, non uti pueris plus justo augetur capitis moles, quia metam crescendi jam adeptum est caput, quam præterire negant ipsius naturæ leges. Utcunque tamen senioribus partes enormiter augeri non possint, satis tamen se morbus prodit, quod unum in illis potest, eandem extenuando.

*De morbi
prognosi.*

Quoad prognosin morbi hujus, plerumque ex se lethalis non est: nonnunquam tamen ingravescentibus symptomatis, in Phthisin, Tabem, Febrem Hæticam, Hydropem Pulmonum, aut Ascitem degenerat; & ita demum fit patienti exitialis. Prognosis autem facilius ex regulis sequentibus institui potest.

*Ea regulis
certis deter-
minatur.*

I. Affectus hic, si ante partum, aut statim a partu invadat, periculosissimus est, & plerumque lethalis.

II. Quo citius a partu morbus hic invadit, eo periculosior est.

III. Quanto magis ingravescent morbi symptomata, viz. si nimia sit partium disproportion, & extenuatio summa, eo difficilior est curatio.

IV. Si affectus hic morbos prædictos sibi conjunctos habeat, vix unquam in salutem terminatur.

V. Quicumque ante annum quintum non curantur, postea per totum vitæ spatium valetudinarii sunt.

VI. Scabies, aut pruritus morbo huic supervenientes, ad ejusdem curationem multum conferunt.

VII. Quibus morbi symptomata non augentur, sed potius minuuntur, non est quod de eorum salute dubitetur.

Methodus Medendi.

Postquam de morbi hujus causa, & prognosi disquisivimus, superest, ut ad ejus præcautionem, & curationem deveniamus.

*Indicationes
præcipue.*

Quandoquidem ergo affectus hujus causa in obstructione spinalis medullæ, nervorumque inde oriundorum imbecillitate consistit, præcipuæ indicationes tam præservatoriæ quam curatoria sunt, ut nervi roorentur, & obstructions præcaveantur, aut tollantur. In hunc finem medicamenta cathartica, sanguinis missio, item digestiva, diuretica, diaphoretica, & specifica in usum vocentur: quorum formulæ, & modus utendi infra subjicientur.

*Ejus Cura-
tio.*

Quod ad morbi curationem spectat in eadem instituenda a catharsi incipiendum esse arbitror; quæ eo magis in hoc affectu convenit; quia humores phlegmatici magna copia in infimo ventre plerumque congeruntur; visceraque abdominis tumoribus strumosis crebro afficiuntur. Catharsis autem per enemata, emetica, aut purgantia lenitiva institui potest.

Enematum usus & exempla quædam.

Si alvus adstricta sit, aut intestina flatibus, torminibusve colicis infestentur, enemata frequenter in usum adhibeantur. Quæ non tantum solutiva, sed subinde etiam ex alterantibus, & corroborantibus componantur. Illorum formulas aliquot subjiciemus.

℞. Fol. Malv. m. j. Flor. Melilot. Chamæm. Sambuci ana P. j. Sem. Anis. Fœnic. contus. ana ʒ. ʒ. Coq. in lactis vaccin. rec. f. q. Colaturæ ʒ. iiij. v. vel vj. adde sacch. rubr. syr. Viol. vel Rosat. ana ʒ. j. M. F. Enema Injic. tepide longe a pastu.

℞. Rad.

℞. Rad. Alth. Contuf. ʒ. ʒ. Fol. Malv. Parietar. ana m. ʒ. flor. Chamæm. Sambuci ana P. j. fem. Carminat. ʒ. ij. Coq. in f. q. feri lactis cerevisiati, Colaturæ ʒ. v. vel vj. adde Elect. Lenitivi, vel Diacassiae ʒ. ʒ. Butyr. rec. ʒ. vj. M. F. Enema Injic. tepide.

Enemata corroborantia ad hunc modum formari possunt.

℞. Fimi equi non castrati recent. ʒ. j. ʒ. flor. Rorismar. Salv. ana P. j. baccar. Junip. ʒ. ij. fem. Anis. Fœnic. ana ʒ. ʒ. digerantur calide, & clausæ cum feri lactis cerevis. f. q. in Colaturæ ʒ. iiij. v. vel vj. solve sacch. rubr. ʒ. j. Butyr. rec. ʒ. vj. M. F. Enema, addi insuper potest, si visum est. Mannæ Calabr. ʒ. vj. vel

℞. Millep. lotor. n. 20. vel 30. quibus contusis affunde feri lactis ex vino albo parati ʒ. iiij. vel v. in expressione solve sacch. rubri ʒ. j. vel ij. M. F. Enema tepide injiciendum.

Emeticorum usus & formulæ quædam.

Si ventriculus humoribus vitiosis aggravetur, iique sursum tendant, emetica exhibeantur. In quorum tamen præscriptione teneræ ætatis ratio habenda est. Vomitoria potius e sale vitrioli, & vino scillitico, quam pharmacis stibeadis consent; quippe quæ infantibus exhibere non adeo tutum est ob convulsionum periculum: quanquam aliquando etiam emetica stibeadata ex usu esse possunt.

Qualia vomitoria hic conveniunt.

℞. Vini, vel Oxymel. Scillit. ab ʒ. ʒ. ab ʒ. j. quo sumto, post horæ ʒ. serum lactis Cerevis. in magna copia superbibatur, dein digito, vel penna gutturi immisissis, vomitus provocetur, & aliquoties repetamur. Vel

℞. Oxymel. Scillit, ab ʒ. ʒ. ad ʒ. j. si vomitus non succedat, post horæ ʒ. sal vitrioli ʒ. ʒ. vel gr. xv. in haustu feri lactis cerevis. exhibeatur.

Si vires ferant emetica fortiora in usum vocentur. Ut

℞. Infus. Croci Metallor. per subsidentiam optime depuratæ a ʒ. j. ad ʒ. ij. pro ratione ætatis, viriumque: Oxymel. Scillit. ʒ. iiij. vel ʒ. ʒ. Aq. Jugland. simpl. vel Centaur. Minor. ʒ. vj. m. f. vomitor.

Catharticorum exempla quædam.

Post aliquot dies a vomitorio, aut etiam si vomitio locum non habeat, purgatio lenis instituatur, & per intervalla repetatur. Ut

℞. Syrup. Augustan. vel e Cichor. cum Rhabarb. a ʒ. vj. ad ʒ. j. Cremor. Tartar. gr. x. vel xv. misce, capiat primo mane, aut per se, aut in haustu feri lactis cerevisiati.

℞. Mann. Calabr. ab ʒ. ʒ. ad unc. j. Tartari Vitriol. a gr. v. ad gr. x. misce, sumatur mane in jusculo, aut sero lactis cerevisiati.

℞. Rad. Polypod. querc. Lapathi acut. ana ʒ. vj. Cort. rad. Sambuci, Ebuli ana ʒ. ʒ. rad. Osmundæ regalis, Filicis mar. Cichor. ana ʒ. ʒ. herb. Agrimon. Hepat. Veronic. Ling. Cervin. Asplenii ana m. ʒ. Coquant. in aq. fontan. ʒ. iiij. ad tertiæ partis absorptionem. Liquor. Coletur in matracium, cui imponantur fol. Sennæ ʒ. ij. Rhabarb. ʒ. j. Epithymi, Santali Citrin. ana ʒ. ij. fem. Anis. Fœnic. ana ʒ. j. Sal. Absynth. ʒ. j. ʒ. f. infusio calida, & clausa per horas 12. Colaturæ per subsidentiam depuratæ, adde sacchari æqualem quantitatem, & sola sacchari dissolutione, aut leni ebullitione f. f. a. syrupus. Dosis Cochlear. j. ad iiij. vel per se, aut in liquore appropriato.

Vel infusioni superiori purganti adde Cassiæ, & Tamarindor, cum parte infusionis ejusdem extract. Mannæ Colatæ, sacchar. opt. ana ℥. j. ꝑ. Evaporent leni calore ad consistentiam electuarii. Dosis qu. nucis Jugland. plus minus pro ratione operationis.

℥. Specier. Hier. picr. simpl. ℥. j. Rhabarb. opt. pulv. ℥. ꝑ. Tartar. Vitriol. ℥. j. Gum. Ammon. in aceto solut. gr. xv. cum f. q. Elixir. propriit. Paracel. f. Mass. Pil. cujus ℥. ꝑ. ad ℥. j. in exiguas pilulas formetur, & exhibeatur hora somni.

Bochetum ex Rhabarb. & sant. citr. in aquis destillatis idoneis fact. ex usu esse potest.

Si æger vermibus, aut strumis afficiatur, aut luis venereæ suspicio fuerit, bolus sequens per intervalla exhibeatur.

℥. Mercur. dulc. a gr. 6. ad x. Resin. Jalap. vel Scammon. gr. ij. ad iiij. ol. Junip. Chym. gutt. j. F. pulv. qui cum pulpæ pomi coct. aut conserv. Viol. ℥. j. in bolum redigatur. Capiat primo mane, vel

℥. Mercur. dulc. gr. vj. ad x. conserv. flor. Cichor. ℥. ꝑ. m. f. Bolus. Detur primo mane, superbibendo mox syrupi, vel infusionis purgantis dosin idoneam.

Remedia Chirurgica.

Sanguinis missio. Post purgationem leniter institutam, si æger temperamento sanguineo præditus sit, sanguinis missio locum habet. Empirici nostrates scarificatione in concha aurium facta, sanguinem parva quantitate detrahere solent; quam operationem potius cultello obtusiore, quam scalpello acutiore perficiunt; idque bis aut ter, interpositis septem, circiter dierum intervallis, repetunt. Quanquam prædicti scarificationem hujusmodi multum celebrant, nescio tamen annon hirudines æque, aut etiam magis prodesse. Neque enim metuendum esse arbitror, ne hirudines suctione sua affluxum sanguinis majorem versus caput efficerent. Etenim quicquid sanguinis ob earum suctionem ad partem, cui admotæ sunt, accedit, idem ipsa suctione evacuatur; & quoad majorem sanguinis affluxum, qui propter vasorum repletionem efficitur, iste etiam in venæsectione locum habet.

Fonticulorum usus. Fonticuli insuper in hoc affectu opem egregiam præstant, præsertim vero fontanella inter primam, & secundam colli vertebra excitata; ita enim eadem ad morbi originem apposita, majoris efficaciam erit. Fonticulorum autem utilitas in eo consistit, quod iidem ad superfluam cerebri serositatem evacuandam, proindeque ad magnitudinem ejus enormem imminuendam, item ad nimiam spinalis medullæ humiditatem resiccandam, & consequenter ad nervos inde oriundos corroborandos maxime conducunt. Fontanellæ vicem setaceum supplere potest.

Vesicatoria. Quoad vesicatoria, minime dubitandum est, quin ea super vertebra colli, aut pone aures apposita, levamen allatura sunt. Verum vis eorum subito exercitur, & frequens eorum usus pueris nimis molestus, & dolorificus esse videtur.

Cucurbitulæ. Cucurbitulæ insuper sine scarificatione secundum spinæ longitudinem applicatæ, ad temperiem humidam, frigidamque spinalis medullæ corrigendam, nervorumque torporem tollendum haud parvi momenti esse videntur. Imo nunquam easdem etiam cum scarificatione leviori juxta supremas colli vertebra applicandas esse arbitror.

Alterantia Specifica .

Præter catharsin , & remedia Chirurgica , alterantia insuper specifica usurpentur , quibus interdum Diaphoretica , & diuretica adjicienda sunt ; quorum exempla quædam subjiciemus .

Remedia specifica , quæ ad affectum hunc impugnandum præcipue idonea comperiuntur , vel simplicia vel composita sunt ; & quidem inter simplicia maxime probantur sequentia . *Lignum Guaiacum , & ejus cortex . Sassafras lign. Lentiscinum . Rosmar. Partes nodosæ lign. Abietini rad. Chinæ Sarsaparil. Tria Santala ; rad. Osmundæ regalis , seu potius spicæ rad. ejusdem ; rad. Filicis maris , vel potius gemmæ vix dum e terra erumpentes . Rad. Graminis , Asparagi Eryng. Cichor. Bardan. Cort. rad. Capparum ; Herba Capillares , imprimis Trichomanes ; Ceterach. Ruta muraria ; Ling. Cervin. Hepatica . Veronica mas . Agrimonia ; Beccabung. Nasturt. aquat ; Fol. & Flor. Salviæ , Rosmar. Betonica , Lamia , Tamarisci . Item Chalybis præpar. ut ejus sal , aut Vitriolum Tartarum . Castoreum ; Flores sulphuris ; Vermes Terrestris ; Millepedes præparati , & similia .*

*Alterantia
simplicia .*

Ex quibus composita ad hunc modum formari possunt .

℞. Spicar. rad. Osmund. regal. vel rad. Filic. mar. aut Gemmarum rad. ejusdem vix dum e terra erumpentium m. j. Coquantur in lactis , vel aquæ font. *Composita, & primo Deco-ctum .* ℥. j. ad tertiæ partis consumit. Colatura saccharo edulcoretur , & sumatur bis , aut ter in die .

℞. Fol. Teæ ʒ. j. flor. salv. Beton. ana ʒ. ʒ. quibus vasi idoneo impositis , superfundantur aqua , quæ aliquandiu ferbuerit , ℥. j. infundatur clausa , & tepide per horam circiter unam , colatura saccharo edulcoretur , & bibatur , ut supra .

Bochetum , e rad. Chin. Sarsapar. & Sassafras aq. fontan. incoct. ex usu esse potest .

℞. Spicar. rad. Osmund. Regal. rad. Bardan. Gramin. Cichor. ana ʒ. j. Herb. Veron. mar. Agrimon. ling. Cervin. Hepat. Capil. vener. ana m. ʒ. ras. CC. Ebor. ana ʒ. ʒ. Passul. exacin. ʒ. j. coquantur in aq. fontan. ℥. iiij. ad tertiæ partis consumit. adde vini alb. vel Rhenani ℥. ʒ. & statim coletur in vas idoneum , cui imponantur , Fol. Beccabung. Nasturt. summit. Abietis ana m. ʒ. Baccar. Junip. ʒ. ʒ. F. infusio tepida , & clausa per horas circiter duas . Colatura fervetur vitris occlusis , & edulcoretur pro libitu Dos. ʒ. ij. vel ʒ. iiij. horis medicis .

℞. Lign. Lentiscin. Rosmarin. rad. Sarsaparil. Osmund. Regal. vel Filic. mar. ana ʒ. iiij. Herb. Agrimon. Capil. Ven. Veronic. Ling. Cervin. Salv. Beton. ana m. ij. summitat. Abietis , Tamarisc. ana m. j. coquantur in cerevisiæ non lupulatæ cong. iiij. ad unius consumptionem , colatura fermentetur , & in doliolum reponatur , in quo suspendatur sacculus ex tela rara confectus , & sequentibus repletus , vix Milleped. in vino alb. lotor. & leviter contus. n. 200. Baccar. Junip. ʒ. ij. Nuc. Myrist. incis. n. ij. una cum frustulo chalybis ad sacculum submergendum . Si scorbuti suspicio sit , vasi insuper imponi possunt . Fol. Beccabung. Nasturt. aq. ana m. ij. maneant per septimanas circiter duas , dein liquor sumatur pro potu ordinario .

*Cerevisia me-
dicata .*

℞. Conserv. rad. Cichor. Flor. Beton. ana ʒ. j. Conserv. Anthos , Flor. Tamarisc. Flaved. Limon. ana ʒ. ʒ. Myrobal. condit. n. ij. Pulv. e Chelis Cancror. compos. ʒ. j. Cremor. Tartari , Flor. Sal. Armoniaci ana ʒ. ʒ. santali Citrin. ʒ. j. cum syrup. de Coral. f. q. f. Elect. capiat qu. nuc. Moschat. mane , & hora quinta pom. superbibendo liquoris appropriati haustulum .

*Electua-
rium .*

℞. Pulv.

Pulveres. 2℥. Pulv. Milleped. præpar. ʒ. ij. Nuc. Myrist. ʒ. ʒ. flor. sal. Armoniaci ʒ. ij. f. Pulv. Dos. gr. viij. ad xv. in Apozemate, Jusculo, aut liquore quovis convenienti.

Pulvis iste cum Balsami Captiv. q. s. in mas. Pil. redigi potest, quæ in pilulas exiguas formetur. Dos. circiter ʒ. ʒ.

Tabula. 2℥. Rad. Osmund. regal. vel Filic. mar. ʒ. ʒ. rad. Pœon. Mar. ʒ. j. lign. assafras fantali citrin. sem. Nasturt. aqu. ana ʒ. j. flavedinis Aurant. Condit., ʒ. ij. f. Pulvis Dos. ʒ. ʒ. ad ʒ. j. ut supra. E pulvere præscripto cum sacchari albi in aq. Cerasor. nigr. solut. & ad Tabulat. cocti septuplo, tabulæ formari possunt, quæ singulæ pendant ʒ. j. Capiat ʒ. ʒ. ad ʒ. j. bis in die superbibendo liquorem appropriatum.

**Aq. destilla-
ta.** 2℥. Rad. Ari Pœon. Mar. Osmund. regal. vel Filic. mar. ana ʒ. iiij. fol. salv. Beton. Rorismar. Nasturt. aquat. Beccabung. Veron. Mar. Hepat. summit. Abietis ana m. iiij. jugland. virid. ʒ. ʒ. Milleped. lotor. ʒ. iiij. Lumbric. mundat. ʒ. j. Castor. opt. ʒ. j. Incis. & contus. affunde feri lactis ex vino alb. parat. ʒ. vj. destillentur communi destillatorio, liquor totus misceatur. Dos. ʒ. j. ad ʒ. ij. bis in die post dosin medicamenti solidi.

Ens veneris. Inter remedia, quæ in hoc affectu probantur, celebratissimum est illud a Nob. D. Boyle inventum, cui nomen est Ens Veneris. Componitur è sale armoniaco, & colcothare edulcorato, bis aut ter simul sublimatis, dos. gr. iiij. ad vj. in convenienti liquore hora somni. Medicamenti istius efficaciam a sale armoniaco præcipue oriri existimo, utpote quod ob summam partium suarum tenuitatem ad obstructions morbum hunc efficientes, tollendas maxime idoneum est. Et utique probabile est, flores salis armoniaci æque, aut etiam magis in hoc affectu profecturos esse: quippe dum sal armoniacum una cum colcothare sublimatur, sulphur quoddam narcoticum calcotharis, indolis terreæ, aut cupreæ una cum sale armoniaco in altum ascendit. Sulphur autem istiusmodi morbo huic minus convenire videtur.

**Sal Armo-
niacum arti-
ficiale.** Sal quoddam artificiale indolis armoniacalis, virtutisque egregiæ ad hunc modum componi potest.

2℥. Sal. volatile C. C. Sanguinis, aut Urinæ s. q. quibus phialæ oblongæ immixtis, sp. sal. rectificat, aut etiam Sulph. per Campan. rectific. guttatim affundatur, quousque ebullitio non amplius excitabitur: sal hic resolutus, per filtrum trajiciatur, & leni calore ad siccitatem salis abstrahatur. Dos. gr. iiij. ad vj. primo mane, aut hora somni in liquore appropriato.

Sal volatile. Porro ea, quæ sale volatili pure falso constant in morbo hoc opem insignem præstant; in quorum censu sunt, sp. sanguin. corn. Cerv. sal. armoniac. & similia: præsertim vero spiritus isti succino, aut castoreo imprægnati.

**Elixier pro-
priet.** Elixir propriet. cum tinctura salis tartari, aut etiam modo vulgari præpar. subinde in usum vocetur; utpote quod non tantum digestivum optimum est, sed idem insuper vermibus necandis, & corruptioni humorum impediendæ, alvoque leniter subducendæ idoneum est. Dos. gr. vj. ad x. in Choc. ij. liquoris idonei.

**Balsamum
Sulphuris.** Si pulmones humoribus viscidis, (ut crebro assolet) infarciuntur, & mesenterium glandulis strumosis afficiatur, balsamum sulphuris exhiberi potest. Cuius gutt. 3. aut 4. in convenienti liquore, aut syrupo sumantur.

Nonnunquam etiam chalybis usus convenit, utpote qui virtute insigniter aperiente donatur, idemque non tantum coctionem juvat, sed etiam viscerum tonum firmat, roboratque; verum illius usus non sine cautione instituendus est, etenim in tussi, pleuritide, infarctu Pulmonum, febre hectica, morbisque id genus aliis a chalybis usu omnino abstinendum est.

Medicamentis prædictis diaphoretica nonnunquam adjiciantur. Veluti deco- *Cautio circa eundem.*
ctum Guajaci, idque genus alia, quæ in lecto fumantur, & sudor pro virium
ratione promoveatur.

Huc quoque referre possumus balnei usum; sive naturalis, veluti therma- *Diaphoretica.*
rum bathoniensium, quæ sudorem provocando, nervisque roborandis in hoc affe-
ctu multum probantur. Et quidem observatione frequenti expertus sum, quod *Balneum.*
ad abdominis intumescuntiam, quæ in morbo hoc valde insignis esse solet, tol-
lendum, thermarum prædictarum usus maxime conducatur. Balnea etiam artifi-
cialia ex herbis Cephalicis & Tartaro vel Nitro aquæ incoctis, ex usu esse
possunt.

Fomentatio sequens multum probatur. Nempe ægro in vase satis amplo
collocato, hordeum fermentatum, quod in aqua cocta aliquandiu infusum est,
(ut in cerevisia conficienda fieri assolet) eidem circumcirca tepide apponatur,
maneatque æger eodem pene opertus ad sudoris provocationem.

De Symptomatis.

Symptomatum insuper morbo huic supervenientium ratio habenda est, ex
quibus maxime frequens est Alvi fluxus; ad cuius curationem cathartica lenio- *Alvi fluxus.*
ra, veluti infusio rhabarb. tamarindor. & santalor. vel bolus ex iisdem compo-
situs, præcipue conducit; quin etiam nonnunquam ad adstringentia, & opia-
tas blandas, purgatione tamen & aliquando etiam vomitu præmissis, devinien-
dum est, quorum formulas passim apud auctores reperire est.

Sudor insuper immodicus in affectu hoc affligere solet. Qui si paroxysmo
febrili superveniat, criticus esse possit; neque temere cohibendus est. Si ta-
men idem inordinate, & præter causam fluat, indicium est, corpus humori- *Sudor immo-
dicus.*
bus cacochymicis gravatum esse: proindeque sudor istiusmodi purgatione blanda
per intervalla repetenda corrigendus est; purgatio autem præcipue e rhabarbaro
instituitur; nonnunquam etiam vomitus hic conferre potest. Neque aperientia,
& coctionem juvantia omittenda sunt.

Porro dentitio laboriosa morbo huic familiaris est, quæ haud raro febrem
inducit. Quo casu, evacuatio lenis præsertim per clysteres fiat: quanquam ali- *Dentitio la-
boriosa.*
quando, purgatio, & etiam vomitus (qui leniter provocatus multum proba-
tur) ex usu esse possunt. Si dens gingivam pertusus sit, solent nutrices eun-
dem frusto corallii politi perfricare: cuius tamen vicem radix altheæ, aut la-
pathi acuti supplere potest. Quin etiam aliquando consultum erit, viam denti
erupturo sectione aperire. Item emplastra epispastica pone aures applicata leva-
men afferunt. Si tamen dolor, & vigiliæ urgeant Hypnotica, veluti Syrupus
de Meconio ad ʒ. j. vel ij. exhiberi potest.

Præter medicamenta interna & præsidia Chirurgica, etiam externa usur- *Remedia ex-
terna.*
pentur. Ex quorum censu sunt exercitia cujuscunque generis. Si vires ferant,
obambulatio crebro in usu sit. Aut saltem pueruli sedentes ludant; & gestatio-
ne ex ulnis nutricum, & cunarum jactatione exerceantur. Exercitio enim san- *Exercitia.*
guinis & insuper spirituum animalium influxus ad partes musculosas promovetur;
unde calor in iisdem elanguescentibus excitatur: porro cruoris massa musculo-
rum constrictione in motum velociorem cietur; eademque in pulmonibus ob
respirationem in exercitiis intensius institutam, subigitur, & particulis fermenta-
tativis imprægnatur; quum tamen e contra sanguis otio diuturniori grumofus
evadit, proindeque obstructionibus efficiendis aptior fiat.

Porro frictiones in morbo hoc curando haud parvi momenti sunt, quæ *Frictiones.*
cum

cum pannis laneis calefactis fiant. Partes fricandæ sunt, spina, quæ ut supra ostensum est, primario laborat; item partes musculosæ; hac tamen cautione, ut qua parte ossa prominent, a frictione absterneatur; partes autem ossium concavæ liberius fricentur; cujus ratio superius assignata est.

*Contrectatio
Hypochondriorum.*

Huc etiam spectat hypochondriorum contrectatio, qua viscera modo sursum modo deorsum premantur, intrudendo nonnunquam digitorum apices sub costis nothis: hac enim ratione cavetur, ne hepar, ceteraque viscera præternaturalem quamvis adnascantiam, cum peritonæo, aut alias patiantur; quæ in affectu hoc ob tensionem hypochondriorum haud raro accidit.

Ligatura.

Ligaturæ insuper emolumentum adferunt, quæ cruribus supra genu, item brachiis supra cubitum adaptandæ sunt. Verum oportet eas satis laxas mollesque esse; ut ita incremento partis, cui applicantur, non obstant: ligaturarum autem utilitas in eo consistit, quod eadem ad sanguinis affluxum a capite revellendum, eumque versus partes extenuatas deducendum conducunt.

Huc quoque referenda est certarum partium fasciatio; uti etiam ocreæ fibulatae, quæ non tantum ad partes obfirmandas, sed insuper ad incurvitatem ossium, articulosque inflexos reducendos, haud parum conferunt. In harum autem usu curandum est, ut premant aliquantulum protuberantem ossis partem, cavam autem vix tangant.

Ad corporis truncum erigendum thoraces e duplici panno consuti conficiantur, asserculis ossis ceti dense interpositis; qui corporibus infantum ita adaptentur, ut spina erecta sistatur, ossaque prominentia reprimantur.

Neque hic omittenda est artificialis corporis suspensio ope instrumenti cujusdam penduli ex fasciis ita formati, ut pectus sub axillis complectatur, caputque sub mento alia fascia circumdet manusque binis ansis excipiat; quo corporis onus partim a pueri manibus partim a capite, partimque ab axillis sustineatur.

Fomentatio.

Subjiciamus nunc postremo nonnulla de iis quæ extrinsecus applicanda sunt. Fomentatio ex vino cujuscunque generis, uti etiam ex aqua vitæ vulgari ad partes nervosas corroborandas multum confert, quæ partibus debilitatis, spinæ vero præsertim applicetur: qua peracta, partes istæ oleo, aut unguento idoneo inungantur, de quibus postea. Loco vini decoctum sequens usurpari potest, ut

*Unguentum
pro partibus
debilitatis.*

℞. Rad. Osmund. regal. aut Filic. Mar. ana ℥. iiij. Fol. Beton. Salv. Rorismar. majoran. Nasturt. aquat. ana m. j. flor. Chamæmel. Melilot. Sambuci ana P. j. Baccar. Lauri, Junip. ana ℥. ss. Coq. in aq. font. f. q. ad ℔. ij. adde vini albi, vel aquæ vitæ vulg. ℔. j. Colatura usui servetur.

℞. Fol. Sambuci, Lauri, Majoran. salv. Rorism. Beton. summitat. Lavedulæ ana m. ij. Baccar. junip. lauri ana ℥. j. incisa & contusa vasi idoneo indantur cum butyri Majal. vel butyr. recent. non saliti, ℔. iiij. & aquæ vitæ ℔. ss. Coqu. lente ad aq. vitæ consumt. Expressioni adhuc calidæ adde ol. nuc. Myrist. per expressionem ℥. ss. Balsam. Peruv. ℥. j. misce F. unguentum, loco butyri majalis substitui potest medullæ Bovinæ, vel sebi Cervini, & Ol. Lumbricor. vel Vulpin. ana ℔. j. ss.

Unguenta tepide coram igne luculento applicantur, & calida manu ad siccitatem usque affricentur: quo autem magis penetrent, liquoris appropriati aliquantulum iisdem tempore usus admisceatur.

*Pro Abdomi-
ne tumido.*

Si abdomen tensum, tumidumque sit, unguentum sequens applicetur. ℞. Ol. de Cappar. Absinth. Sambuc. ana ℥. j. ung. de succis aperit. vel unguent. supra præscript. ℥. j. ss. Gum. Ammoniæ in aceto solut. ℥. ss. F. linimentum: cui tempore usus portiuncula liquoris sequentis admisceri potest.

℞. Rad.

fig. 1.

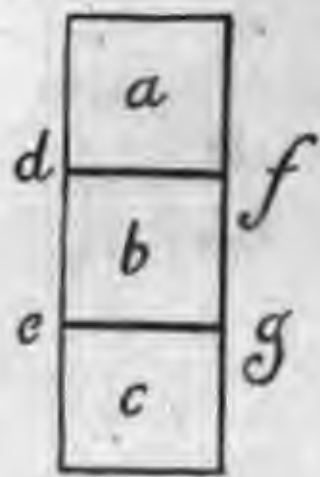

fig. 2.

fig. 3.

fig. 4.

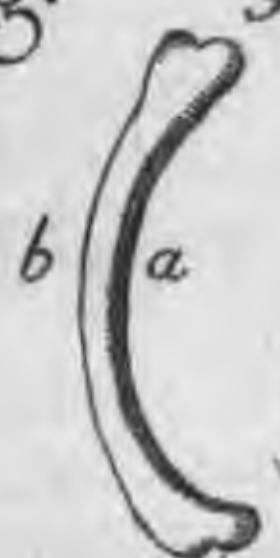

fig. 5.

fig. 6.

fig. 7.

fig. 8.

fig. 9.

℥. Rad. Bryon. alb. ʒ. j. fol. Absinth. Centaur. Salviæ ana m. j. Flor. Sambuci, Melilot. ana P. j. Baccar. Lauri, Juniper ana ʒ. ij. Coqu. in aq. font. ℔. iij. ^{Emplastrum pro Hypochondriis.} ad dimidias adde vini Rhenani ℔. ʒ. Colatura usui servetur.

Dum unguenta hypochondriis applicantur, viscera manu nutricis contrententur, ut supra dirigitur.

Emplastra insuper hic conferre possunt.

℥. Emplastr. de Melilot. compos. f. q. extendatur super alutam & Hypochondriis applicetur. Si tumor juxta regionem Hepatis fuerit, adde Emplastri prædicti ʒ. j. Santal. Citr. pulv. ʒ. j. ol. de Absinth. & ceræ f. q. pro emplastro conficiendo, vel

℥. Succ. Beccabung. Nasturt. aquat. Sambuci, Absinth. ana ʒ. j. Succi depurati lento calore ad consistentiam extracti redigantur, quibus adde Gum. Am- ^{Unguenta pectoralia.} moniaci in vino solut. & ad spissitudinem cocti ʒ. ij. Terebinth. Venet. ʒ. j. Sant. Citrin. pulv. ʒ. ij. ol. de Cappar. & Ceræ f. q. f. Exempl. applicand. ut supra.

Si pulmones afficiantur, pectus unguento pectorali, vel dialthææ, vel utrisque commixtis inungatur, quibus tempore inunctionis admiscendum est aliquid Ol. Nuc. Myrist. per express. vel

℥. Glycyrrhizæ rec. ʒ. iij. Butyr. rec. non salit. ℔. j. Contundantur simul in mortario lapideo, & macerentur calore Balnei per horas 4. dein exprimantur; idemque labor ter iteretur cum pari quantitate novæ Glycyrrhizæ. Unguentum f. a. depuratum, usui servetur. Cui tempore usus ungent. Pector. æqu. quant. cum ol. Nuc. Myrist. per express. parum admisceatur. ^{Spinae applicanda.}

Quoniam morbus hic a medullæ spinalis obstructione, & debilitate oritur, fomentationes & unguenta corroborantia, qualia jam ante præscripta sunt, eisdem applicentur, quibus balsamum de tolu in parva quantitate admisceri potest. Emplastra insuper hic conferunt: qualia sunt, emplastra nervinum, vel de Betonica, uti etiam sequens.

℥. Unguent. primo præscript. ʒ. ij. Gum. Ammon. in vino solut. Pic. Bergund. ana ʒ. ʒ. Mastich. Oliban. Carann. ana ʒ. ij. Castor. ʒ. ʒ. Lumbricor. præpar. ʒ. j. ʒ. Sal. Armoniac. ʒ. ij. Ceræ f. q. pro emplastro conficiendo. Hujus portio sufficiens extendatur super alutam, cujus figura variari potest; etenim prout partes superiores, aut inferiores infirmæ sunt, Emplastrum superiori, aut inferiori parti spinæ; aliquando etiam secundum ejus longitudinem applicandum est. Atque hæc de methodo medendi.

PARTIS PRIMÆ

LIBER QVARTVS

DE

TVMMORIBVS.

CAPVT PRIMVM.

De Tumoribus generatim.

Tumor quid
sit?

Umorem medici omne id appellant, quicquid in humano corpore contra naturam increvit vel intumuit. Quod ipsum equidem utrum atque ubi factum fuerit, & quale sit, non visus tantum, sed & vel maxime tactus beneficio cognoscitur. Tametsi autem *excrecentiæ* quoque, cujusmodi verrucæ sunt, & clavi, aliæque id genus pustulæ in naribus pudendisque provenientes, ad tumores referri ut plurimum solent; tamen quando ipsæ non tam infra cutem increseunt, sed potius supra cutem excreseunt, haud alienum

videtur, separatim nunc de tumoribus exponere. De excrecentiis etenim quæ notatu digna sunt, inferius in operationibus chirurgicis proponere constituimus.

Tumores
quotuplices
sunt.

II. Ac tumorum quidem varia utique genera sunt, pro causarum partiumque afflictarum discrimine diversis nominibus insignita. Sic etenim alii *calidi*, alii contra *frigidi* atque *aquosi*; rursus alii *ventosi*, alii *scirrhusi*; denique alii *benigni*, alii *maligni* a medicorum filiis appellantur. Sunt in his nonnulli, qui proprio quodam velamento, quasi tunica vel cystide includuntur, indeque *cystici* vocantur. Porro si quid forte in arteriis intumescit, *aneurysma*; in venis autem *varicem* istiusmodi tumorem dicere consueverunt; in ano vel intestino recto vero si vanæ tumores concitant, *hemorrhoides* proprio suo nomine vitium istud dicitur. At vero in scroto vel feminibus, vel umbilico etiam qui prodeunt tumores, *herniæ* communiter appellantur. Si quid autem puris vel materiæ in tumore quodam subnascitur, *abscessus* idem a chirurgis dicitur. Denique ubi forte ex ossibus tumor aliquis prorumpit, *exostosis* medici malum istud vocare constituerunt.

Inflamma-
tionis spe-
cies.

III. Commemoratorum jam tumorum plerique omnes in varias easdemque *diversas species* denuo tribuuntur. Sic enim tumores calidi sive ardentes, vel, quod idem est, *inflammationes*, sicubi scilicet graviores atque in externis partibus fuerint, *phlegmone*; ubi vero minutiores ac mitiores fuerint, *furunculi* ut plurimum dicuntur. Quæ non utique alte carni est infixæ, sed in summa tantum cute latius serpit inflammatio, *erysipelas* communi nomine hodie dicitur. Tumorem sive inflammationem in digitorum apicibus subortum *paronychiæ* nomine designare consueverunt. Similiter ubi in feminibus sive inguinibus, aut sub axillis inflammatio istiusmodi movetur, *bubones*; juxta aures vero

vero *parotides*, malum istud vocatur. Si qua autem porro a nimio frigore in manibus pedibusve gravior inflammatio concitatur, *perniones* inde proveniunt. Ceterum inflammationes a diversis quoque corporis partibus, quibus inhærent, diversa plerumque nomina sortiuntur. Atque hæc ratio est, quare medici in scriptis suis de mammarum, oculorum, tonsillarum, testiculorum, brachiorum ac pedum inflammationibus passim loquuntur. Hæc de inflammationum speciebus dicta sufficiant: de reliquorum tumorum speciebus variis infra exponemus.

IV. Ante vero quam ad tumorum considerationem sive tractationem nos accingimus, illud ante omnia hic videtur præmonendum esse: nempe nos non de quibuscunque humani corporis tumoribus, sed iis tantummodo tractaturos hoc loco esse, qui & *exteriores* & *mitiores* aut leviores videntur. Sic enim primo non nisi de illis tumoribus hic dispicere instituimus, quæ chirurgicæ in primis artificiis externisque potissimum remediis curantur; missis interim illis tumorum generibus, quorum curatio ab internis potissimum medicamentis expectanda: qualiter fieri, exempli causa solet in interioribus inflammationibus quibuscunque, scirrhis item interioribus, hydropicis, atque aliis morbis, qui sunt huiusmodi. Denique quoque ad operationes chirurgicas eos remittimus tumores, qui propria & instrumenta & majora artificia desiderant; cuiusmodi sunt herniæ, excrescentiæ, strumæ, scrophulæ, paronychiæ, tumores cystici, aneurysmata, varices, hæmorrhoides, alia. Adeoque de inflammationibus præsertim, scirrhis, canceris, œdematis, fungis articulorum aliisque id genus tumoribus externis exponemus. Incipiemus ab inflammationibus.

Instituti ratio exponitur.

C A P. II.

De Phlegmone.

I. **PHLEGMONE** sive exterior inflammatio dicitur, quum quid in externo corpore magis, quam naturaliter oportebat, intumescit, cumque calore si- *Phlegmone quid sit?* ve ardore, dolore, durtie, rubore, pulsibus atque puncturis continuis urgetur. Quod ipsum simulatque solertius perpendimus, quæ prima denominationis mali huius ratio sit, haud difficulter colligimus. Ac de proxima quidem inflammationis huius causa si disquirimus; scire juvat, suboriri eam fere semper solere ex spissiori sive viscidiori in venulis atque arteriis subtilioribus sanguine. Qui dum majori copia adfluit, quam refluit, non potest non juxta positas partes quam gravissime vexare atque affligere, & prædicta mala sive symptomata excitare. Quanquam autem nulla propemodum, neque interior neque exterior corporis pars, ne ossibus quidem exceptis, ab istiusmodi inflammationibus immunis deprehenditur; frequentius tamen ipsa in glandulis ac pinguedine, quam alibi, concitatur.

II. *Proximam* equidem inflammationis huius causam sanguinis in subtilioribus canalibus obstructionem esse, diximus. Ne quis autem ignoret, undenam sanguinis in venulis inspissatio ista proveniat; duplicis potissimum generis causæ hic veniunt attendendæ, quarum aliæ internæ, aliæ externæ appellari poterunt. In externis causis præcipuæ fere sunt vulnera, ossium fracturæ, luxationes, collisiones, a festucis spinisque factæ compunctiones, vincturæ denique stictiores: utpote quibus singulis vascula minuta sanguifera sic discinduntur, colliduntur, comprimuntur ac distorquentur, ut sanguinis in iisdem cursus impediatur. Quibus ipsis

Causæ externæ.

tamen caussis annumerari quoque merentur ambustio, motus nimis vehemens, frigus intensum, res acriores intrinsecus vel extrinsecus applicatae: emplastra valde glutinosa, oleosa item, pingua, plurimaeque id genus aliae, quae cutis invisibilia foraminula obstruunt, liberumque sanguinis cursum impediunt.

Causse interna.

III. In *internis* autem obstructionis hujus *caussis* acria quaecumque atque scorbutum numeramus: siquidem his *venulae atque arteriolae* sic plerumque irritantur, *arroduntur, punguntur & constringuntur*, ut sanguis sensim in illis haereat. Sed idem tamen evenire quoque ut plurimum solet, ubi *sanguis vel nimis copiosus, vel nimis etiam crassus* adest; vel denique ubi *nimis concitato motu* in corpore idem agitur. Sic enim paullo crassiores particulae in subtilissimos canaliculos facile propelluntur, & quasi impinguntur, quae difficiliorem postea transitum inveniunt. Atque id quidem vel maxime tunc, si subito frigori corpus calens obijciatur. Paucis: singula ea sanguinis obstructionem possunt concitare, quae vel ipsum sanguinem in crassiores particulas cogunt, vel sanguinis vasa vehementius constringunt.

Quid acidum ac fermentatio hic praestet.

IV. Quae si ita fuerint, uti quidem revera sunt; luculenter, meo quidem iudicio, hinc apparet, haud parum inter recentiores chirurgos aberrare illos, qui praecipuam, imo vero unicam venularum obstructionis causam in *acido* reperiisse sibi videntur. Praeterquam enim, quod obscurum valde sit, utrum etiam atque ubinam acidum illud delitescat; sane haecenus proposita luculentissime docent, longe plures, easdemque non minus vehementes inspissationis hujus causas locum invenire hic posse. Atque idem etiam de *fermentatione*, quam non pauci allegare hic tanquam causam solent, statuendum videtur. Neque enim satis adhucdum constat, num etiam in sanguine suboriri istiusmodi fermentationes queant aut soleant.

Inflammationum signa & symptomata.

V. Dictum superius est, (No. I.) in inflammationibus semper fere tumorem, ruborem, calorem atque dolorem, imo etiam plerumque pulsum ac duritiem subnasci. Quarum equidem nostrarum veriores causae indagari facili negotio poterant; dummodo ad ipsam mali naturam accurate respexerimus. Scilicet dum sanguinis cursus in quibusdam vasculis minimis sanguiferis tardatur aut sistitur; in reliquis autem vehementius concitatur; (neque enim omnes statim arteriolae hic obstruuntur, nisi forte sphacelus accesserit) abesse profecto vix ac ne vix quidem potest, quin sanguinis in universo corpore reliquo circuitus incitetur, augeatur, pulsusque dehinc citatior cum calore adaucto moveantur. Quod ipsum simulatque fit, *febriculam* incidisse dicimus, quam fere semper sitis, capitis dolores, somnus turbulentus, plurimaeque hujus notae incommodae aliae, primis praesertim diebus, insequuntur. *Si quid interea sanguinis per venam aliquam detrahitur*, id dum frigescit, albicanti quadam ac tenaci cute sive crusta, qualis fere porcorum cutis recentior apparet, sensim obducitur. Quo magis dein calor atque morbus incrementum, hoc magis etiam mala ista ingravescent; usque adeo, ut sanguis universus, sensim sensimque emanantibus particulis ejusdem fluidioribus, in massam glutinosam tandem conversus appareat. Prouti quidem ex institutis circa sanguinis missionem observationibus manifestum est.

Quotuplex sit inflammationis exitus.

VI. Inflammationis hujus exitu varia equidem pro ejusdem intensitatis, causarum, membrorum, naturae hominum, & malorum denique varietate, divinitio institui potest. Sed esse tamen *quadruplex fere noxae hujus eventus* adsolet; vel enim absque omni laesione inflammatio sic resolvitur atque digeritur, ut vexatae corporis partes vigori pristino restituantur; qui sane casus unus omnium mitissimus atque optimus videtur. Vel 2. in abscessum ac suppurationem inflammatio degenerat; ut proin aliqua saltem suscipienda corporis sit laesio. Vel 3. in

gan-

gangranam aut *sphacelum* inflammatio convertitur. Vel denique 4. tumor aliquis durissimus, quem *scirrhum* medici vocant, in afflicta ista corporis parte, dum inflammatio sese remittit, subnascitur.

VII. Atque ad primum quidem casum, id est, *resolutionem sive digestionem*, ^{Resolutio ac suppuratio quando non fiat.} quod attinet, contingere ipsa ut plurimum solet, quoties paulo mitior inflammatio subest; habitudo corporis firmior, sanguis denique adhuc probe dilutus, nec nimis vehementer agitur. At vero *suppuratio* insequitur, si vehementior adest inflammatio; si sanguinis circuitus concitator est; sed ipsa tamen ejus massa quadantenus temperata, neque nimis acris. Scilicet ubi paulo gravior sanguinis inspissatio facta est, hærentesque in venulis crassiores particulæ digeri satis nequeunt, fieri aliter vix potest, quam ut, disruptis propter vehementiorem sanguinis motum ac pressionem vasculis sanguiferis, in carnem sive pinguedinem juxta hærentem cruor effluat. Quod simul atque contingit, subtiliores hujus partes sensim, propter nimium calorem, putrescunt, acres ac foetidæ fiunt, vicina eroduntur atque corrumpuntur. Atque hæc ipsa corrupta & immutata materia *pus* apud medicos appellatur: cujus varia plerumque, pro coloris scilicet atque crassitiei discrimine, genera inveniuntur. Nunc enim ipsa crassior est, nunc tenuior; nunc albida, nunc flava; nunc denique subviridis, subrubicunda varieque colorata.

VIII. Verum enim vero ad *gangranam*, quam *cancrum* Latini vocare sole- ^{Gangrena & scirrhus quando incidunt.} bant (a), inflammatio ut plurimum transit, sicubi paulo graviora sunt, quæ supra commemoravimus, ejusdemque symptomata sive mala accedentia, item si acrior, quam naturaliter oportet, atque concitator hominis sanguis est. Namque hic arteriolæ & venulæ protinus dilacerantur, exeduntur ac dirumpuntur: hinc omnes, quæ juxta sunt, partes ab emanantibus inde humoribus acris, vel sanie corrumpuntur atque eroduntur, proximaque cutis, post separatam ab illa cuticulam, qualiter fere in adustionibus evenit, plerumque pustulis impletur. Sanie istam intus hærentem ichorem medici appellare solent: qui quidem subrubicundus ut plurimum & pallidus est, adeoque ipsum ferme carnis colorem refert, nunc vero flavus, nunc denique ater aut lividus fereque pessimus. Nisi enim ægris opportune hic succurritur, dicta superius inflammationis symptomata, tumor nimirum, durities, rubor, calor, dolor ac pulsus sensim evanescent: membrum autem afflictum mollescit ac frigescit; dehinc pallet, mox autem sine sensu esse incipit; inflammatione interim ad partes proximas serpente. Hic ubi forte vel nimis calefacientia, vel adstringentia nimis aut refrigerantia, pingua item, vel acria & narcotica medicamenta adhibentur, vel ægræ quoque partes paulo vehementius deligantur, caro penitus emoritur, pallore ipsius in nigrorem coloremve quasi æruginosum, qualem cutis fuilla fumigata refert, commutato. Quo facto sanies inclusa, & exitum haud inveniens, vehementior fit, adeoque carnem, in qua hæret, usque adeo vehementer erodit ac destruit, ut omnis tandem sensus ac motus in isto membro pereat, *sphacelus*que proin, sive plena membri corruptio superveniat. Quod si autem copiosiores in isto membro glandulæ insunt, sanguis autem inspissatus percrassus est ac glutinosus, tum ita vehementer vascula sanguifera cum sanguine glutinosiori coguntur & compinguntur, ut ipsum tandem membrum, penitus amisso sensu, in tumorem aliquem durissimum, quem *scirrhum* medici dicunt, convertatur. Hæc de quadruplici phlegmones sive inflammationis eventu dicta hic sufficiant: reliquum nunc est, ut, quam in singulis ejusmodi casibus curandi viam sequi medicus debeat, sigillatim ostendamus.

De

(a) Vid. CELSVS variis in locis.

De inflammationis resolutione vel digestionem.

Inflammationis resolutione in quo consistat.

IX. Quanquam variae in curandis inflammationibus, pro causarum scilicet atque malorum supervenientium, sive circumstantiarum varietate, iniri rationes possunt; tamen, quando inflammatio semper fere ex inspissato in vasculis sanguiferis sanguine nascitur, singulae istae curationis rationes eo tandem spectare debent omnes, ut, deopertis, quae praclusae fuerant, vasculis, naturalis sanguini motus atque circuitus restituantur. Quam ipsam laesae partis immutationem, *resolutionem* sive *digestionem* medicorum filii dixerunt. Quoties igitur proposita superius (No. 5.) mitioris inflammationis signa in aegrotis adsunt, longe optimum est, de istius resolutione protinus cogitare. Quae quomodo rite instituenda sit, nunc jam edocebimus.

Causa externa tollenda.

X. Enimvero si *externa* sensibusque obvia inflammationis *caussa* subesse deprehenditur, cujus generis spinae sunt, ossium fragmenta, gladiatorum mucrones, glandes plumbeae, aliaeque id genus res praeter naturam corpori infixae, melius profecto nihil est, quam quicquid intus infixum haeret, protinus, si tuto id fieri potest, sed circumspecte tamen extrahere. Similiter ubi vel ab adstrictiori in vulneribus ossiumve fracturis membrorum vinctura, vel a fractura, vel denique a luxatione quadam, inflammatio suborta est; prospiciendum ante omnia est, ut aut vinctura solvatur, aut ossa comminuta & prolapsa sedibus suis pristinis quam celerrime reponantur.

Vena incidenda, nec non alvus purganda.

XI. Quae causae externae ubi jam sublatae, aut, quae sentiuntur, inflammationes graviores ab internis causis enatae sunt, utilissimum est, incisa in brachiis aut pedibus vena quadam, *sanguinem*, pro ipsius hominis viribus atque habitu, larga copia *detrahere*, protinusque deinceps *alvum ducere* medicamento vehementiori, attamen haud calefacienti, sed ad ipsam potius aegri hominis aetatem atque habitum prudenter accommodato. Utrumque sicubi necessitas illud exigit, hoc est, si mala, quae supervenerunt, gravia, parum aut nihil sese remittunt, iterandum est: quam quidem ob rem prudens aliquis, si haberi potest, a chirurgo medicus, qui hoc dijudicet, in consilium hic adhibeatur, auctor sum; quia multi hic vel in excessu, ut multi Gallorum, alii in defectu peccare solent. Quae autem ad purgandam alvum in his casibus aptissima sint, supra jam tum circa inflammationes e contusionibus natas indicavimus. (L. I. C. XV. No. 14. seqq.) Ceterum sicut in inflammationibus mitioribus, atque ubi aegri vel infirmioris habitus, vel propter largiorem ex vulnere sanguinis profusionem aliamve ob causam valde infirmati sunt, vel sanguinis missio, vel & quandoque ipsa alvi evacuatio aliena videtur: sic dici propemodum haud potest, quam egregiam in inflammationibus gravioribus leniendis atque discutiendis, maxime si robustiores homines fuerint, utrumque illud medicinae genus prudenter adhibitum, una cum remediis mox indicandis, praestet utilitatem.

Medicamenta quoniam ingerenda.

XII. Nam ad resolvendum atque attenuandum inspissatum in venulis sanguinem longe aptissimum atque optimum simul est, *medicamenta* quaevis *aquea*, *diluentia*, *temperantia* atque *attenuantia* aegris ingerere, quia sanguinis missiones solae, quibus chirurgi Galli plerumque nimium fidunt, profecto non sufficiunt, insimul autem ejusdem notae cibum ac potum illis imperare; cujus ope simul, quicquid in sanguine acre est, leniatur atque temperetur. Contra vero cibus, qui difficilius digeruntur, sale nimium conditis, aromatibus item aliisque calefacientibus ac potu quolibet generosiori prorsus abstinendum. Scilicet aptissima

ma ad digerendum ac refrigerandum sanguinem medicamenta interna sunt, quæ eadem alias in continuis sive ardentibus febribus atque inflammationibus internis, pleuritide videlicet atque morbis similibus aliis cum fructu adhiberi consueverunt. Spectant huc pulveres absorbentes, ut lapid. cancror. conchæ præparatæ, & salia media cum admixto nitri pauxillo, mixturæ refrigerantes ac diaphoreticæ & julepi ex aquis destillatis refrigerantibus, sirupisque aut succis subacidis parati, itemque emulsiones tenues, ex feminibus refrigerantibus compositæ. Verum quæ ab aliquibus hic præscribuntur ac commendantur spiritus, & tincturæ bezoardicæ, aliaque hujus generis medicamenta valde calefacientia, tantum abest, ut sanitati hic prospiciant, ut potius officiant atque oleum quasi in ignem infundant.

XIII. Ad victus vero rationem speciatim quod attinet, *pastus* equidem commodissimus est, qui fit ex jusculis ac sorbitionibus cum hordeo, avena vel farina, scorzonera item, cichorio, chærophyllo, acetosa, lactuca, endivia, pomis herbisque aut rebus similibus aliis, decoctis, cum admixto vel malo citrio, vel aceto ad jucundum scilicet ac suavem suporem iis conciliandum, & quæ acidarum rerum virtus est, calorem imminuendum. Atque hæc ratio est, quare poma, cerasa, prunaque cocta, inflammatione vexatis, si ab eis non abhorreant, longe saluberrima sint. *Potiones* autem aptissimæ fere sunt aquææ tenues ac refrigerantes, quæ fiunt ex ptisana, decocto hordei, avenæ, panis aut pomorum cum admixta, ad saporem gratum conciliandum, sirupi suavis aciduli, vel & ubi vehementior inflammatio est, nitri aliqua portiuncula. His equidem largiter, quantum scilicet sitis & æstus requirunt, utendum; sed cavendum tamen est, ut ne quid nimis. Vino & cerevisia generosiori penitus abstinere oportet: si qua vero tenuior in promptu est, atque æger anxie eam desiderat, assumi eadem sine gravi periculo poterit; præsertim ubi unus alterve orbiculus ex malo citrio exsectus injiciatur. Quanquam etiam haud omnino alienæ hic istæ potiones calidæ sunt, quæ ex herba thea aliisve similibus herbis, vel baccis caffèæ parantur; siquidem præter reliqua antea laudata subinde variationis causa assumuntur. Si qui frigidioris ac phlegmatici habitus homines sunt, haud incommodum erit, potionibus illis fervidis aromata quædam leniora, cujusmodi cinnamomum, saffra, macis, anisum stellatum atque alia sunt, injicere, vel sorbitionem aliquam ex aliis herbis salubrioribus & convenientibus, adinstar theæ cujusdam, ægro imperare, vel & nonnisi dilutissimum aliquod ligni saffra decoctum ipsi propinare, lenemque isthac ratione sudorem vel transpirationem aut diaphoresin movere. Namque ita, quicquid in humoribus ac sanguine glutinosum est, quam aptissime resolvitur, naturalisque sanguini circuitus restituitur.

XIV. Neque vero minor hic in applicandis *medicamentis externis* necessaria videtur circumscriptio. Licet enim medicorum alii nonnisi calefacientibus, alii nonnisi refrigerantibus medicamentis in inflammatione lenienda utantur; tamen id sine ratione atque sæpe malo cum successu facere videntur. Neque enim quilibet cuilibet ingerendum medicamentum; sed singula potius singulis ægrotis eorumque viribus vel habitui attemperanda: ne scilicet calefacientia calidis, frigidis refrigerantia applicentur. Itaque contra faciendum ego quidem existimavi esse; diligentissimeque illud prospexi, ut iis, qui calidioris naturæ sive temperamentum sunt, refrigerantia admoveantur. Præcipua in his sunt acetum lithargyrifatum cum linamentis complicatis tepidum identidem injectum; vel acetum calidum minio bolove permixtum; vel oxycraturum, ex æquis aceti & aquæ portionibus confectum. Sic enim, exempli causa, utriusque hujus liquidi assumtis ℥vj., salis communis ℥j., nitri autem vel salis ammoniaci ℥ij., admisceri poterunt,

Vena incidenda, nec non alvus purganda.

Medicamenta externa calidioribus applicanda quæ sint.

runt, membroque læso cum panniculis convultis identidem superimponi. In remediis vulgaribus, facile parabilibus, sive, ut dici vulgo solent, domesticis, utpote quorum cum in castris, tum rure & alibi etiam haud spernendus usus deprehenditur, notissima fere sunt sterqus bubulum recens atque calidum aceto calidiori admixtum; brassicæ item, quæ sale condita est, juculum, sive muria eodem, ut reliqua, modo supra partem inflammata vel adustam deligata. Sunt, qui emplastra quædam refrigerantia, ut empl. ad ambusta, de minio, de lithargyrio, diapompholygos, saturninum, ejusdemque generis alia hic præcipiunt. Atque hæc ipsa quidem in inflammationibus paullo levioribus, itemque iis præsertim ægrotis applicari possunt, quibus haud penitus inimica emplastra sunt: idque noctu potissimum, ubi scilicet reliqua fomentorum genera difficilius & majori chirurgorum molestia innovari adsolent.

Quæ frigidioribus aut phlegmaticis.

XV. In hominibus frigidioribus ac phlegmaticis commodissima atque ad resolutionem valentissima reperiuntur spiritus vini rectificatus, vel spiritus vini camphoratus, cum theriacæ, spiritusque theriacalis pauxillo permixtus, calidusque linamentorum ope quam sæpissime superimpositus; aqua item reginæ Hungariæ camphorata; nec non aqua calcis, vel mera, vel cum spiritu vini camphorato, bolo, cerussa, lapide calaminari, sale ammoniaco aut lithargyrio permixta. Neque vero minus ad leniendam aut resolvendam inflammationem potest, si spiritus vini libra una cum admixtis saponis boni, præsertim Veneti, vel Hispanici, uncis duabus, calide sæpe imponatur. Tandem etiam hic egregie conducunt varia ex herbis solventibus, ut scordio vel absinthio, mentha, sabina, abrotano, matricaria, arbore vitæ, flor. tanaceti, aliisve, pro lubitu atque pro re nata, decocta ex aqua nempe falsa, marina, vel ex aqua calcis. Quibus ita jam confectis si spiritus vini rectificatus vel camphoratus, saponisque Veneti aut cujuscunque alius frustum aliquod immiscetur, major utique in iisdem virtus inesse deprehenditur. Tametsi modo commendatæ istæ herbæ singulæ sic quoque coqui haud incommode possint, ut tanquam cataplasma quoddam, eodem prorsus, qua reliqua hæctenus præscripta medicamenta, modo, cum subjectis scilicet linamentis complicatis identidem supra læsum membrum deligari queant.

Externorum medicamentorum applicatio qualis esse debeat.

XVI. Attamen circa medicamentorum externorum in his casibus applicationem univèrsè adhuc inculcandum illud hic videtur esse: nempe ut sæpius, & satis quidem calida singula membro afflicto semper superinjiciantur, nunquamque ut frigeant permittendum. Quod ipsum quoties fit, longe optimum ad resolutionem esse consuevit, sicubi ægra corporis pars ex fomento digerente calido semper antea gnaviter perfricatur, quam novum cataplasma aut fomentum superimponitur. Atque ista quidem tantisper continuanda sunt; aut, si resolutionis spes nulla superest, ad suppurationem aut gangrænam inflammatio transeat.

Qualis vitæ ratio ægrotis præscribenda.

XVII. Interim illud diligenter prospicere chirurgos convenit, ut locus, in quo æger decumbit, nec calidum nimis, nec nimis etiam frigidum, sed, quam maxime fieri potest, temperatum aerem contineat. Tum, ut quam placidissime homo conquiescat, ac dormiat, nimis vigiliis, quoad fieri potest, solerter evitatis. Denique, ut animum tranquillum atque ab affectibus perniciosus, ira videlicet, terrore, curis gravioribus, itemque meditationibus severioribus liberum ægrotus conservet.

C A P. III.

De suppurationibus vel abscessibus.

I. **D**IXIMUS, alterum inflammationis exitum esse suppurationem, hoc est, *Suppuratio* inspissati sanguinis teneriorumque, quæ juxta sunt, partium, venularum *quid sit.* puta & pinguedinis, in materiam vel pus transmutationem. Atque hunc quidem nondum adaperiti corporis affectum, *abscessum* medici appellare consueverunt.

II. Ad suppurationem autem spectare inflammationem, cum ex enumeratis *Quomodo cognoscatur.* superius (Cap. II. No. 7.) *signis*, tum inde quoque in primis *cognoscitur*, si scilicet vel inveterata jam tum inflammatio est, dum medicus accedit, vel etiam si ex commendatis hætenus medicamentis nihil quidpiam ad resolutionem proficit.

III. Quod simulatque animadvertitur, abstinendum protinus a medicamentis resolventibus, providendumque, 1. ut ad maturitatem inflammatio perducatur, id est, in pus convertatur; deinde 2. ut materiæ ad maturitatem perductæ exitus paretur; tum 3. ut materia corrupta omnis quam diligentissime ejiciatur, locusque læsus probe purgetur; & denique 4. ut vulnus apte rursus glutinetur.

IV. Atque ad *maturitatem* quidem quod attinet, promovere ipsam per propria quædam medicamenta maturantia convenit. Aptissima fere in his ea sunt, quæ cum ex emollientibus cutisque foraminula obstruentibus, pinguibus scilicet, oleosis, glutinosis atque lubricis; tum etiam e subacribus, rodentibus ac pungentibus medicamentis, adinstar pulticulæ seu malagmatis aut cataplasomatis, vel & emplastris alicujus præparata, læso corporis membro superimponuntur.

V. In *medicamentis emollientibus* huc facientibus, varia radicum, herbarum, fructuum, seminum ac farinæ genera hic numerantur. Cujusmodi fere sunt althæa, *Maturantia simplicia.* malva, parietar. verbasco. mercurial. branca ursina, solanum, hyosciamus, ficus, semen lini, fœnum græcum ejusdemque feminis farina; farina item triticea aut filigina, panis primarii ac secundarii micæ, vitelli ovorum, butyrum, mel, variorumque animalium pinguedines vel adipēs, oleum lini, liliorum alborum, chamomill., ejusdemque generis alia. Ad alteram vero, *medicamentorum nempe subacrium aut stimulantium*, sed & emollientium simul, classem referimus chamomillam, melilotum, cepas sub cinere tostas, allium, crocum, terebinthinam, variaque gummata, galbanum in primis, ammoniacum, bdellium, opopanax, sagapenum in vitellis ovorum resolutum, & denique fermentum panis.

VI. Ex his ipsis, quæ jamjam indicavimus, medicamentis simplicioribus recte sibi invicem commixtis varia eademque haud spernenda confici possunt cataplasmata atque emplastra. Quorum equidem aptissima propeque valentissima nunc jam proponere operæ videtur esse pretium.

1. ℞. Herb. malv.

alth.

parietar.

chamomill. a. Mj.

Farin. sem. lini vel fœnugræci ℥ij.

Heisteri Chirurgica Tom. I.

Dd

Coq.

210 *Chirurg. P. I. Lib. IV. Cap. III.*

Coq. leni igne in aqua vel lacte, ad consist. cataplasomatis, postea add.
Fermenti ℥ij.

Gum. galban. in vitell. ovi resoluti ℥j.

Atque linamentorum convolutorum adminiculo, calida, & quam sæpissime quidem supra læsum membrum deligantur.

Vel 2. ℥. Fol. malv.

branc. ursin. a. Mij.

Caricar. pinguium contusar. No. vj.

His eadem, ut modo retulimus, ratione decoctis adde butyri recentis, nec non cepæ sub cineribus tostæ, æquis portionibus ℥ij., & denique farinæ sem. lini, quantum quidem ad cataplasma conficiendum sufficit, admiscendum.

Vel 3. ℥. Rad. lilior. alb. ℥ij.

Herb. pariet.

mercurial.

melilot. a. Mj.

Ficuum recent. contus. No. vj.

Hæc in aqua penitus concoquuntur, admixtisque gumm. ammoniac. & fagapen. in vitellis ovorum solutor. ut & aceti boni a. ℥j. oleique lini ℥i℥. in cataplasma quoddam convertuntur.

Vel 4. ℥. Farinæ filigineæ, aut triticeæ Mij. vel iij.

Coq. in f. q. lactis, admisc. gumm. bdellii & opopanacis cum vitellis ovor. subactor. a. ℥j. ut & croc. ℥j. in cataplasma transmutantur.

Vel 5. ℥. Fermenti ℥iij.

mellis ℥j.

Saponis Veneti comminuti ℥℥.

olei lilior. alb. q. f.

F. Cataplasma.

Vel 6. ℥. Mellis ℥iv. ad lentum ignem ex aqua decoquuntur: his postea olei lini aut chamomill. pauxillum, ut & farinæ filigineæ aut sem. lin., quantum ad malagma parandum satis est, admiscetur.

Cataplasmata hæc aliave similia singula calida semper ac sæpissime super partem corporis afflictam imponuntur, donec ejusdem mollities atque albedo collectam ac maturatam intus materiam demonstraverit. Ubi vero paulo minores abscessus sunt, commodius utique est, *emplastrum* aliquod *maturans*, ejusmodi empl. cum gumm. vel & *emplastrum* ex melle & farina compositum sunt, loco dolenti adhibere, donec suppuratione sequatur.

*Que medica-
menta inter-
na assumen-
da sint.*

VII. Interim providendum, ut, quoties ægrorum conditio illud exigit, non per *medicamenta* solum *interna*; sed *justam* quoque *viæ rationem*, sanguinis motus probe attemperetur: siquidem & vehemens nimis & nimis tardus sanguinis motus suppurationem impedire consuevit. Igitur ubi ille *nimis tardus* esse ex pulsu cognoscitur, confortantia quæque & calefacientia cum medicamentorum tum & vel maxime ciborum & potionis genera ægrotis moderate ingerenda: quo nempe facilius & inspissatus sanguis, & quæ ipsum continent, vascula san-
gui-

guifera, propter vehementiorem sanguinis motum, in pus convertantur. Haud parum hic proficiunt juscula confortantia cum vino vel cerevisia generosiori. Quæ ubi forte parum videntur, tardiori adhuc sanguinis pulsu indice, necessarium utique erit, theriacæ, diascordii, vel & alkermes portiunculam, quantam scilicet cultri apex continet, vino, aquæ cinnamomi, aliive liquori cardiaco injectam, aliquoties per diem porrigere: non neglectis interim tinctura bezoar, essentia diaphoretica, essentia cinnamomi, aliisve confortantis essentia, calefacientibus cardiacisque spiritibus, itemque sorbitionibus ex thea medicata cum paucis lign. sassafras, cinnamomi, fantali citrini atque anisi stellati præparatis. Contra vero ubi *nimis vehemens sanguinis motus* adesse ex calore, & vehementiori celeriorique pulsu advertitur, refrigerantia protinus ad motum hunc temperandum assumenda sunt medicamenta. Spectant huc ea præsertim potionis genera tenuia, medicamenta item subacida, & pulveres cum nitro permixti; de quibus supra jam tum (Cap. II. No. 11. seqq.) differuimus. Quin imo haud alienum quandoque est, sanguinem per venas detrahère. Denique ubi *satis firmus adhuc corporis habitus est*, sanguinisque pulsus nec concitatus nimis: neque nimis tardus; sane si nihil quicquam mali alieni supervenerit, supervacuum ad maturandam suppurationem medicamentorum internorum usus videtur, atque satis est, dummodo exactiorem vitæ victusque rationem ægrotus observaverit.

VIII. Circa *materia ex abscessibus educationem* ista præsertim necessaria videtur observatio: ne facile ante abscessus aperiatur, quam ad maturitatem perducta fuerit materia. Namque alias non solum pus nullum educitur, sed in majorem quoque inflammationem membrum subinde conjicitur (a). *Satis autem maturum jam abscessum esse*, hinc potissimum cognoscitur: si scilicet tumor antea durus quodammodo mollescit atque albescit; si digitus admotus liquorem intus delitescentem persentit; si dolores cum rubore, calore ac pulsu valde minuuntur, vel omnino evanescunt, succedente in istorum locum quasi ponderis alicujus in afflicta parte sensu. Qualia quidem indicia simulatque adesse reperiuntur, aperire protinus & sine cunctatione tumefactam corporis partem convenit: siquidem non in nimia solum festinatione, sed in ipsa quoque mora periculum hic subesse consuevit. Etenim ubi forte justo diutius in corpore pus remanet, præsertim si vel gravior suppuratio vel in parte nervosa fuerit; periculum certe est, ne vel materia ista corrupta circumpositas partes arrodât, fistulasque & osium caries producat; vel in venulas sese insinuet, corruptoque, cui se admiscuit, sanguine, febres gravissimas concitet; vel &, disturbatis prorsus cerebri, pulmonum, hepatis atque renum actionibus, inflammationes ac suppurationes internas, ipsam denique mortem inducat. Nonnunquam materia tenuior expirat, crassior intus remanet: unde duriores ut plurimum tumores, præcipue circa glandulas, subnascuntur. Quæ cum ita sint, hoc in primis datum sibi esse chirurgi sciant, ut, nisi per se abscessus aperiatur, quemadmodum scilicet in iis partibus sæpe fieri solet, ubi paulo tenuior cutis est, per adhibitam artem suam, illos aperiat. Id quod duplici modo fieri potest, vel scalpello, vel rodente sive corrodente aut caustico quodam medicamento, quod *corrosivum* noster vulgo appellare solent.

IX. Atque *incidi* quidem partes suppurationem experte sic fere debent. Scilicet tumor circa basin altera chirurgi manu comprehendendus, propulsoque ver-

Quandonam
abscessus a-
periri debeat.

Quomodo
pars inciden-
da.

Dd 2

fus

(a) Ita vulgaris & consueta hætenus fuit curandi ratio. Attamen nonnulli recentiores, inter quos & GOVEYVS, Gallus, in Chirurgia sua, pag. 259. contendunt, aperturam abscessus non differendam esse, donec maturus sit, verum tumorem inflammatorium, si brevi resolvi nequeat, scalpello incidendum esse volunt; id quod & Celsus jam docuisse invenio pag. 408. Verum ægri plerique nimis maturam incisionem non facile admittunt.

pus cutem externam pure, ne scilicet ex vasis aut nervis, aut aliis subjectis partibus quicquam lædatur, altera manu per scalpellum aliquod acutum (Tab. I. A. vel B.) incidendus. Idque ea potissimum parte, quæ & mollissima & infima deprehenditur: siquidem hac commodius effluere materia corrupta solet. Ubi paulo major abscessus est, scalpellum facta apertura non mox extrahendum, sed latius quoque incidi cutis debet, circumspicte tamen; ne vasa majora carni subiecta, vel nervi atque muscoli simul præcidantur. Sic aperto jam abscessu, materia putrida emitti, atque, ubi forte crassior ac glutinosior est, exprimi blande manuum adjumento debet. At vero si paulo major puris copia intus hæserit, *ægro-
tusque ferrum expertus imbecillior*, ut contingere solet, *in deliquium animi lapsus* fuerit; satius utique videtur, post aliquam corruptæ materiæ partem emissam, linamentis carptis plagam implere, refocillatoque per aquam Reginæ Hungariæ aliumve liquorem cordialem, ægro, emplastrum cum spleniis atque fasciis supra deligare; reliquum autem pus in deligatione altera diligentius emittere. Quando autem nulla animi defectio supervenit, omne pus simul emittitur. Ceterum in deligando istiusmodi ulcere eadem prorsus observanda sunt, quæ in vulneribus supra præscripsimus. Namque primo loco pro abscessu purgando, medicamenta digerentia, vulgo *digestiva* dicta, dehinc balsamica seu vulnus implentia adhibenda sunt medicamenta; donec scilicet nova carne intus expletum atque extrinsecum glutinatum vulnus deprehenditur. *Turunda* præsertim *duriores* penius hic sunt fugiendæ; siquidem ut plurimum fistulas sive ulcera difficulter sanabilia concitant. Ut proin tutius sit, linamentis tantum carptis plagam implere, eandemque vel semel quotidie, vel, ubi multum adest, bis deligare.

Quomodo
pus per me-
dicamentum
rodens edu-
cendum.

X. *Alterum abscessus aperiendi subsidium positum est in medicamento rodenti vel caustico*; fereque semper in infantibus atque illis adhiberi solet, qui natura molliores sunt, ferrumque aut scalpellum graviter nimis pertimescunt. Commendari autem in medicamentis illis rodentibus, vel, ut vulgo dicuntur, *corrosivis*, præter reliqua merentur lapis causticus, ex cineribus clavellatis & calce viva, vel ex lixivio saponariorum paratus, lapis infernalis, butyrum antimonii, iisdemque similia complura alia; siquidem causticorum ejusmodi remedium tot fere hodie sunt, quot chirurgi aut pharmacopœi existunt, ut quilibet aliquod peculiare sibi vindicet. Atque lapis quidem causticus vel ruditer comminutus, vel &, pro re nata, integrum aliquod ejusdem frustum super abscessum imponitur, sed subjecto tamen prius emplastro quodam scisso vel perforato, cujusmodi supra fere delineavimus, (Tab. II. fig. 11.) oblongo & angusto foramine. Sic enim provideri quam aptissime poterit, ut nonnisi minuta quædam atque angusta plaga cuti inferatur. Medicamento huic caustico linamentum carptum vel spleniolum, spleniolo emplastrum aliquod latius, emplastro splenium aliud majus superimponitur: atque, ut firmiter ipsa omnia hæreant, fascia supradeligitur. Quibus ita confectis, conquiescere paululum ægrotus, vincturamque per aliquot horas integras super abscessu relinquere debet. Tres etenim ad minimum, imo vero quatuor, quinque vel sex etiam, pro cutis crassitie ipsiusque medicamenti virtute, horæ prætereunt, antequam deopertum pus inveniatur. Igitur ubi satis jam diu in abscessu videtur hæsisse causticum, resolvi protinus vinctura debet, ut mala & corrupta materia, sicut quandoque fit, effluat; vel etiam, ubi nondum ad sinum interiore lapidis causticus penetravit, specillum, spatula vel scalpellum aliquod minutum leniter ad moveri, ut cute disrupta emitti pus omne queat. Dehinc, ut, quam lapis causticus produxit, crusta emolliatur, butyrum recens, vel ungu. digestivum, vel & basilicum unguentum cum emplastris fasciisque superimponitur. Simulatque vero crusta resoluta deprehenditur, cetera eadem facienda sunt, quæ in pla-

plagis ferro factis, vel in abscessu per scalpellum aperto, antea posuimus. Ceterum, ut ne quid forte hic dissimulem, vix temperare mihi possum, quin moneam, promptius utique & ad minorem nitidioremque cicatricem inducendam longe commodius ferro, quam medicamento caustico suppurationem aperiri: proindeque non sine ratione caustica scalpello quamplurimis prudentioribus chirurgis postponi, si modo ægri timidiore illud tam facile admitterent.

XI. Sed ne quis tandem ignoret, qua ratione *bonus aliquis lapis causticus conficiatur*; haud abs re fuerit, breviter illud ipsum hic declarare. Scilicet cinis clavellatus, itemque calx viva fortissima æquis portionibus, exempli causa ℥vj. assumuntur; vel & cinerum clavellator. ℥vj. calcis vivæ ℥vj. (a) quæ sigillatim contusa commiscentur, vitroque magno vel ollæ injecta affundatur multa aqua, & per horam unam vel alteram reponuntur, ut probe una colliquescant. Tum quidquid liquidum factum est, per linteum a massa subsidente separatur & percolatur, inque cacabo ferreo ad ignem condensatur. Denique massa ista consistens crucibulo injecta per ignem paulo vehementiorem funditur, ut instar olei aliquamdiu fluat. Postea in cacabum vel mortarium effunditur, & , antequam omnino frigescat, vel in frustra secatur, vel contunditur, eaque vitro gnaviter occluso inserta in sicciori quodam loco reponuntur & ad usum asservantur. Hinc dein, quantum ad abscessum aliquem aperiendum sufficit, promitur, atque ita vel integrum, vel ruditer etiam, si visum fuerit, in mortario comminutum supra cutem deligatur, quemadmodum scilicet antea præcepimus. Si humidi quicquam super lapidem causticum injicitur, promptius ut plurimum & quandoque intra horæ unius vel duarum spatium effectum quasi tum præstat, partesque subjectas erodit. Quando autem paulo vetustior est, ut plurimum sensim vires rodendi tandem amittit. A LAMERYO in Chemia sua, itemque in Collectaneis Chemicis Leidenensibus, ut & in DIONYSII Chirurg. gallic. edit. II. pag. 709. aliæ videri possunt præparationes non omnino contemnendæ.

Lapis causticus quomodo præparatur.

C A P. IV.

De mammarum tumoribus atque inflammationibus.

I. **H**ACTENUS de suppuratione tractavimus. Proximum erat, ut de gangræna tractaremus. Sed vero cum plures inflammationum ac suppurationum species incidunt, quæ paulo rarius in gangrænam terminantur, haud abs re fuerit separatim prius de singulis exponere, quam ad gangrænae considerationem progrediamur. Incipiemus ab istis inflammationibus quæ mammas infestare solent. Scilicet istud mali genus frequentissimum est in puerperis, fereque semper aliquot post ipsum partum diebus incidit. Quod si enim, prout fieri haud raro hic adsolet, paulo major lactis copia, & vehementius quidem, in ipsas mammas propellitur, & puerpera vel frigore, vel terrore, vel ira læditur, abesse vix potest, quin, obstructis vasis, & lactiferis & sanguiferis, mammae intumescant, cumque rubore, calore ac duritie vehementer admodum doleant. Nonnunquam etiam hi tumores diu a partu in mulieribus lactantibus oriuntur

Quid in inflammatione mammarum fiat.

ex

(a) BOERHAVIUS in sua Materia Medica sect. 412. recipit ciner. clavell. ℥iv. calcis vivæ ℥vj. atque alio modo in præparatione procedit: quæ vero mihi non successit.

ex iisdem, quas indicavimus, causis; ut & interdum in non lactantibus. Imo vidi aliquando hunc morbum in viro ex terrore ingenti subortum, ubi altera mamma tota vehementer intumuerat, & in abscessum abiverat, ex quo duas circiter libras puris, cum eum inciderem, cum magna & ægri & adstantium admiratione, prima vice eduxi. Ut plurimum hanc inflammationem febris sive insignis per totum corpus calor, cum pulsu concitatori, siti, capitis doloribus pectorisque angustiis insequitur: atque ita quidem, ut plerumque horror aliquis, quando malum invadit, præcedat.

Inflammationum in mammis causæ.

II. Communis inflammationum istiusmodi in puerperarum mammis causæ, ut jam innuimus, solent esse frigus subitum, corpore præsertim calente aut sudante susceptum, potio frigida, ira, terror, tristitia, vel & quæcunque alia gravior mentis perturbatio. Siquidem istis omnibus inspissari sistique in mammis lac & sanguis possunt. Tametsi vero novæ præsertim puerperæ, in primis illæ, quæ vel penitus lactare nolunt, vel &, quum foetus aut ante aut post partum mortuus sit, quam etiam velint, lactare infantem nequeunt, mammarum inflammationibus opportunæ sint, ea præsertim de causâ, quia lac in his ob terrorem ac tristitiam hic supervenientem, facile stagnat; haud tamen insolens est, illas etiam, qui dudum jam infantem lactant, ab isthoc mali genere easdem ob causas, imo etiam ob ictum, contusionem, aliamve ejusmodi causam externam, infestari.

Quotuplex mammarum inflammatio sit.

III. Neque autem æque semper vehementes istiusmodi inflammationes esse consueverunt. Nunc enim integra mamma, eademque vel utraque vel alterutra ab iisdem affligitur, atque cum doloribus insigniter expanditur; nunc vero non nisi aliquam eandemque minorem mammae partem inflammatio occupat. Nunc quidem cuti propiores inflammationes sunt; nunc vero altius sive profundius hærent. Nunc gravia prorsus mala, vehemens puta & rubor, & calor, & durities, & dolor, superveniunt; nunc vero mitius cum afflicta parte agitur.

Prognosis.

IV. Atque illa ipsa membrorum afflictorum phænomena curiose circumspicienda illis sunt, qui de inflammationum hujusmodi eventibus accurate præsagiendis solliciti sunt. Quo minor enim tumor est, quo item lenior inflammatio & febris, quo denique mitiora sunt, quæ forte supervenerunt, mala; hoc minus quoque periculum subesse consuevit. Namque tum spes superest, fore, ut, quæ in iis coiverunt, absque ulla suppuratione resolvantur. Contra vero quo graviora mala circumstantia sunt; hoc quoque gravior insequi suppuratio solet: usque adeo, ut interdum scirrhus, e scirrho autem fere semper cancer in mammis suboriatur.

Mammarum inflammationi quomodo occurratur.

V. Præcaveri autem in feminis splendidioribus, vel & in puerperis quibuscunque aliis, *infantes suos lactare vel nolentibus vel nequientibus*, dictum istud mali genus quam aptissime potest, sicubi emplastrum de spermate ceti linteo inducatur, medioque fere loco, ad recipiendam papillam, perforatum, statim a partu & calefactum quidem, supra mammas deligatur: fasciis, ad reprimendum lactis accessum paulo firmitus constrictis. Tum neutiquam alienum hic videtur, galactiten, vel argentum vivum testæ nucis inclusum ex collo super dorsum puerperarum suspendere; vel & emplastrum ex spermate ranarum, saccharo saturni oleoque hyosciami permixtum inter scapulas applicare. Ex inter his medicamentis saluberrima hic ea sunt, quibus puerperarum lochia, nisi scilicet satis jam per se fluxerint, leniter ducuntur. Faciunt huc in primis essentia myrrhæ, succini, essent. croci sive elixir. proprietatis, debita copia subinde exhibita. Denique ad ipsam victus rationem quod attinet, providendum utique solerter hic est, ut per ipsam pastus ac potionis tenuitatem lactis copia imminuatur. Quam quidem ob rem non nisi sorbitiones sive juscula tenuia, ex aqua

aqua vel herba thee parata ; vel & similes aliæ potiones tenuiores per aliquot dierum spatium novis puerperis porrigendæ sunt & commendandæ : donec scilicet lactis in mammis affluxus satis jam imminutus ac præpeditus animadvertitur . Si quæ autem *novæ puerperæ fœtum recens editum ipsamet lactare voluerint* , tum istæ contra noxias mammarum inflammationes commodius præmuniri fere nequeunt , quam si a frigore , vehementioribusque animi affectibus quibuscunque ipsamet diligenter sibi caverint , infantemque opportuno tempore, ne lac coire possit , atque identidem mammis admoverint . Ceterum his quoque præcipiendum , ut per primam hebdomadam jusculis præsertim ac sorbitionibus tenuissimis utantur ; quo scilicet non nimia solum lactis copia , sed & vel maxime lactis in mammarum ductibus lactiferis inspissatio præcaveantur .

VI. *Ubi vero tumor jam tum atque inflammatio mammas occuparunt* , illud prospicere ante omnia chirurgos convenit , ut , quicquid forte coivit & stagnat , per interna externaque remedia quam celerrime rursus discutiatur ; neque tumor in suppurationem vel scirrhum transeat . Illud enim quoties fit , deformes utplurimum cicatrices , feminis plerisque omnibus , maxime vero nobilioribus atque elegantioribus mirum quantum odiosæ remanent . Ac de *internis* quidem *medicamentis* , quæ ad resolvendos mammarum tumores febremque sæpissime conjunctam puerperis ingerenda sunt , consuli utique medicus aliquis prudens atque expertus debet , ne scilicet lactea ista ; ut vocatur , febris , dum minus circumspicte tractatur , puerperam miserrime conficiat .

*Curatio r.
per resolutionem .*

VII. Ad *externa* autem *medicamenta* , quæ chirurgus maxime nosse debet , quod attinet ; sane valentissimum hic præter reliqua ad dirigendos hos tumores sæpe deprehendi emplastrum ex ceti spermate præparatum . Interim neutiquam alienum videtur , ipsi huic emplastro *sacculos digerentes* , eosdemque vel ex furfure ac sale , vel etiam flor. sambuc. , chamomill. , melilot. ac lavendulæ , itemque ex semin. fœnicol. , cumini atque anisi , confectos & calefactos identidem supernijicere . Sunt , qui sacculorum loco pelles agninas emplastro superimponunt ; siquidem istis non a frigore tantum externo mammæ defenduntur , sed quicquid etiam in illis coit , haud parum apte discutitur . Sed æque tamen vehemens ad dirigendos ejusmodi tumores esse solet *vesica vitulina* , lacte calido atque cum floribus sambuci & chamomill. decocto repleta , sæpissimeque super tumescentem mammam , reparato scilicet calore , imposita , ejusdem propemodum virtutis est emplastrum diachylum simplex , idemque vel purum , vel & cum emplastro de sperm. ceti permixtum . Rob. sambuci lintheo inductum , vel theriaca cum sale absinthii mixta , linamentisque perinde , ut illud , inducta quanquam ad resolvendos tumores insigniter hic proficiunt , præsertim si calida imponuntur , sacculisque medicis itidem calidis conteguntur ; tamen ægrius utplurimum a feminis splendidioribus adhibentur , propterea quod non ipsam modo cutem , sed indusia quoque & lectulorum involucria sive integumenta nitida mirum quantum conspurcare adsolent . Præter dicta egregius quoque & satis commodus hic est aceti lithargyrifati , vel & aceti cum insigni cumini copia decocti , nec non aquæ calcis usus ; sicubi scilicet linamenta complicata , inque illis liquoribus calefactis tincta , quam sæpissime super mammam tumentem injiciuntur . Quam non pauci promptam valde atque efficacem existimant *lactis super prunis expressionem* , hanc ego tanquam prorsus supervacuam atque ineptam temere abjicere neutiquam sustineo . Tamen si enim sympathetica , vel , quod eodem recidit , superstitiosa videri poterat ista curandi ratio , tamen , quando ad exsiccandum lac in feminis superstitiosis magnaue imaginationis vi pollentibus valentissima deprehenditur ; nulla sufficiens ratio nos movet , cur penitus illam damnare velimus . Quod si

Medicamenta resolvencia externa .

autem mammae ab intus contento lacte nimium quantum distenduntur, commodissimum utique est, vel infantem aliquem, vel anum, vel catulum, vel denique proprium aliquod instrumentum suctorium vitreum infra delineatum applicare, quorum adjumento lac detrahatur, donec nempe tumor omnis atque dolores evanescant.

2. Curatio
per suppura-
tionem.

VIII. Ubi autem vel gravior inflammatio subest, quam quæ quatuor aut quinque dierum spatio resolvi queat; vel, prout fieri plerumque solet, paulo serius chirurgus accessit; tutius profecto est, *suppurationem, quam maxime fieri potest, accelerare*; quam scirrhus aut carcinomati cunctando mammam exponere. Igitur nisi sub ipso jam medicamentorum digerentium usu ad maturitatem corrupta materia perducta fuit, imponi protinus, ad accelerandam suppurationem debet emplastrum diachyl. cum gumm. vel & emplastrum de hyosciamo. Sed tamen valentiora propemodum ad movendum pus ea cataplasmata sive malagmata sunt, quæ non superiori solum capite (No. 5. & 6.) proposuimus, sed separatim quoque nunc proponere instituimus, Ut

℥. Farinae filigin. ℥ss. vel ℥j.

mellisque quantum ad cataplasma conficiendum sufficit.

Tum lactis & croci paucillum admiscetur, calefactumque in patella quadam linamentis obducitur, mammisque superimponitur, ac sæpius postea renovatur.

Vel ℥. Farinae filigin. ℥iv.

gummi galbani vitello ovi resoluti ℥j.

aceti ℥iij. ; his atque tanta portio admiscetur, quanta cataplasmati coquendo sufficit.

Vel ℥. Fermenti panis ℥ij.

mellis ℥ss.

saponis Venet. comminuti & olei chamomill. à ℥ij.

quæ sibi invicem commixta in patellam conjiciuntur, atque igni admota in pulticulam sive malagma convertuntur.

Quomodo ab-
scissus ape-
riatur.

IX. Atque ista quidem malagmata sæpissime, eaque calida, semper mammis injicienda sunt: superimpositis linteis complicatis vel pulvilli pro calore malagmatum melius conservando, donec vel per se tumor aperiatur, qualiter equidem in his partibus fieri haud raro, propter cutem teneriorem, solet; vel incidi etiam scalpelli adjumento satis apte queat. Incidi autem mammae, nisi necessitas aliud suaserit, infima semper parte debent, ne scilicet conspicua post vulneris glutinationem cicatrix fiat. Quanquam autem inter medicos haud omnino desint, qui ad aperiendas mammarum suppurationes medicamentis rodentibus utuntur; tamen, quum magis indecoræ hinc prodire cicatrices soleant, haud sane est, quod medicamenta ferro anteponeere sustineamus.

Quomodo
mamma post
emissum pus
tractanda.

X. Postquam emissa jam ex mammis mala ista & corrupta materia est, cetera eadem facienda sunt, quæ in vulnerum aliorumque abcessuum curatio-
ne proposuimus. Namque primo loco per unguentum aliquod digestivum expur-
gari, postea autem balsamo quodam glutinanti, peruviano scilicet, oleo item
ovorum aut ceræ foveri illud ulcus debet. Ubi vero *altius suppuratio penetra-*
vit, longe optimum videtur, liquorem aliquem purgantem, cujusmodi deco-
ctum est herbae faniculæ vel alchimillæ cum admixto rosarum melle, in vul-
nus injicere, linamentumque carptum vel & turundam molliorem in illud im-
mit-

De mammarum inflammationibus. 217

mittere, ne scilicet supremæ vulneris oræ prius cocant, quam imus ejusdem fundus nova carne fuerit impletus. Succrescente jam in fundo nova carne, magis subinde minuta ac brevior immitti debet turundula; tandemque, pro re nata, simulac fieri id tuto possit, penitus removeri.

XI. Contingere autem nonnunquam hic solet, ut in puerperis aut lactantibus mammarum tumores neque resolvi neque in suppurationem aliquam converti possint; sed per aliquot mensium vel & annorum spatium remaneant. Quod ipsum ubi forte in junioribus ac ceteroquin sanis accidit, nulla vel exigua saltem incommoda superveniunt, neque magnum adeo periculum est, ne in scirrhum aut cancrum tumor iste transeat, vel semper maneat; id quod miseras ejusmodi mulierculas vehementer sæpe angit. Igitur id in primis hic providere chirurgi debent, ut afflictas istiusmodi feminas bono animo esse jubeant; ipsi vero tumori imponatur emplastrum de spermate ceti constanter gerendum, sollicitæque semper ab externo frigore defendantur. Sic enim tumores isti, quantumvis diu etiam remanserint, sensim sensimque subinde diminuuntur & rursus evanescunt. Sed alia ratio illarum mulierum esse consuevit, quæ vel ætate proveciores, vel tristioris etiam seu melancholici temperamenti sive habitus sunt. Siquidem in his majus periculum est, ne vel in scirrhum, vel cancrum tandem tumor ejusmodi mammæ inveteratus degeneret.

Quid denique 3. faciendum, ubi nec resolvi statim, nec in pus verti mammarum tumores possunt.

C A P. V.

De testiculorum inflammatione.

I. NONNUNQUAM in testiculis, & vel alterutro quidem, vel utrisque, inflammatio quædam cum tumore provenit. Quod ubi fit, acutissimis ut plurimum doloribus, præsertim ubi paulo gravius istud malum est, miseri homines discruciantur.

Testiculorum inflammatio nonnunquam accidit.

II. Cujus equidem mali binæ potissimum causæ sunt. Vel enim inflammatio ista provenit ex graviore quadam violentia externa, id est, lapsu, collisione, aut contusione, qualibus ii præsertim obnoxii sunt, qui vel festinanter nimis vel imprudenter in equum ascendunt. Vel & mali hujus fons in venere situs est: idque vel maxime tum, ubi venenatus aliquis venereusve feminis fluxus intempestive aut minus circumspecte obsruiatur.

Causæ inflammationis in testiculis.

III. Dignosci autem istiusmodi inflammatio testiculorum cum ab aliis malis quibuscunque, tum & vel maxime ab hernia scroti inde potest, quando æger, prægressa ejusmodi causa (No. II.) de insigni testiculi tumore, calore, rubore ac dolore conqueritur, visusque chirurgi idem confirmat. Quin tactus etiam ad cognoscendum istud mali genus haud parum confert. Dum enim manum admoverimus, statim advertemus, vel alterutrum, vel utrumque etiam testiculum insigniter & magis, quam naturaliter fieri decet; intumuisse, ubi haud raro pugni magnitudinem superant.

Diagnos.

IV. At vero non usque adeo leve reputandum istud mali genus est. Namque fieri quam sæpissime solet, ut aut abscessus aut sphacelus superveniat, hominemque ægrum aut vita aut virilitate sua privet; vel in scirrhum atque cancrum tumor transeat, qui quoque mortem ut plurimum post se trahit; vel denique sarcocoele aut hydrocele, non sine miro hominis tædio ac molestia, insequatur.

Prognosis.

V. Ad resolvendum ea, quæ in hac ipsa testiculorum inflammatione coe-

Curatio per resolutionem.

runt, eadem prorsus medicamentorum externorum genera valent, quæ adversus mammarum inflammationem supra præscripsimus. Ac præ ceteris quidem huc faciunt acetum lithargyrifatum, aqua calcis cum spiritu vini camphorato, cerussa, tutia, lapideque calaminari permixta; noctu autem, ubi fomentorum applicatio molesta, emplastrum de ranis cum duplici mercurio, vel & emplastrum diachylum applicari potest. Denique neque interna etiam medicamenta digerentia hic prætermittenda sunt; & quidem si ab externa violentia quadam vel a sanguine crasso tumor iste subnatus fuit, pulveres ex lapidibus cancrorum præparatis, conchis tum vulgaribus, tum ostrearum, matre perlarum, cinnabari, arcano duplicato, sæpius exhibendi; nec non sorbitiones vel ex herba thee, vel ex aliis etiam radicibus, lignis atque herbis digerentibus decoctas quam sæpiissime assumere placidissimeque conquiescere convenit; rebus calefacientibus, cibisque crassioribus aut largioribus quam diligentissime evitatis. Quin etiam ubi paulo vehementior calor est, haud alienum videtur, nitri quicquam pulveribus modo dictis admiscere; spiritum vitrioli aut sulphuris potionibus instillare, vel &, si copiosiori sanguine homo ægrotus urgetur, sanguinis partem per venas brachii detrahare.

Curatio
inflammationis
venereæ.

VI. Quod si autem a morbo quodam venereo malum istud natum fuit, necessaria utique illa videntur medicamenta, tum quæ alvum probe purgant cum mercurio dulci semper admixto; tum & vel maxime ea, quæ adversus morbos venereos in primis valent. Ceterum haud negligendæ hic sunt potiones istæ calidæ, quæ vel ex herba thee, vel ex ptisana, id est, ex hordeo glycyrrhiza atque aniso ex aqua decoctis præparantur. Quibus identidem assumptis non sanguinis solum attemperari atque attenuari, sed tumor etiam dissipari consueverunt.

Quomodo
suppuratio
trahenda.

VII. Tandem si vel fero nimis chirurgus advocatus, vel inflammatio quoque gravior est, quam ut per medicamenta jamjam enumerata aliave similia resolvi queat; suppuratio plerumque aut gangræna insequuntur. Itaque eadem prorsus applicanda hic sunt medicamenta maturantia, quæ ad mammarum inflammationem Capite præcedenti posuimus. Tum, ubi ipsum pus jam maturuit, & abscessus non brevi sponte aperiatur, ipsum circumspecte incidere convenit, eductoque pure vulnus primum per unguentum aliquod digestivum diligenter purgare, injectis fomentis spirituosius ac corruptionem ulteriorem avertere valentibus, tandemque balsami vulnerarii beneficio plagam rursus glutinare. In primis autem cum ad movendum pus, tum etiam ad dolores minuendos valens hic deprehendi emplastrum de hyosciamo (a), itemque diachylum cum gummis. Quæ dum rite applicantur, nitendum simul strenue est, ut morbo isti venereo protinus succurratur. Tametsi autem in istiusmodi casibus ipsum haud raro scrotum sic eroditur, ut testiculi prorsus deoperiantur; tamen, si medicamenta digerentia ac balsamica rite atque opportune applicantur, instaurari ut plurimum, ut ipse observavi, deperdita illa scroti pars consuevit.

CAP.

(a) Quod etiam magnopere laudatur in Ludovici Operib. pag. 718.

C A P. VI.

De Erysipelate.

I. **E**rysipelas inflammatio est, quæ in cute summa itemque in pinguedine cuti propinqua suboritur, quæque latissime nonnunquam cum rubore, calore ac dolore serpit ac procedit. Pars afflicta simulatque digito premitur, insigniter albescit; remoto digito rursus, ut antea, rubet. Nasci autem inflammatio ista quam sæpissime solet in brachiis vel pedibus; interdum etiam in collo, capite, humeris, aut facie (a); nonnunquam in naso, partibusve aliis. Ac fere semper quidem cum horrore vel frigore incidit; unde tantus mox calor exoritur, quantus in febribus ardentibus solet perferri: atque hinc tam a veteribus (b), quam a nostratibus in Saxonia inferiori ignis sacer nuncupatur.

Erysipelas
quid sit.

II. Eadem autem erysipelatis, quæ inflammationum reliquarum omnium causæ sunt: in primis vero subitum ex egregio calore vel sudore frigus; impedita transpiratio; potiones nimium generosæ ac fortes, itemque crapula; denique etiam insigniter calidus atque acris sanguis. Siquidem isthæc omnia sic comparata sunt, ut facili negotio sanguinem cogant, adstringant, atque stagnare faciant.

Erysipelatis
causæ.

III. Affectus hujus exitum quod attinet, observasse hic expedit, haud adeo magnum periculum hic subesse, si & levior inflammatio, & iusta inflammationis curatio fuerit. Contra vero si gravior inflammatio est; si malus atque infirmus corporis habitus; si perversa victus & vitæ ratio est; denique frigori pars læsa exponitur, vel negligentius etiam atque imprudentius curatur: mirum haud est, si vel in febrem ardentem, vel in exulcerationem aliquam pessimam, vel & in gangrænam aut sphacelum inflammatio convertitur. In primis autem periculum magnum erysipelas affert, si vel frigida, pingua atque oleosa medicamenta externa imponuntur, vel potiones generosiores vini vel spiritus vini, vel & medicamenta interna calefacientia assumuntur.

Prognosis.

IV. In curando autem erysipelate palmarium utique illud est, ut sanguis inspissatus sensim rursus diluatur, ac stagnans resolvatur. Quod ipsum equidem fieri commodius haud potest, quam si sorbitiones vel potiones tenues eademque calidæ identidem assumuntur, per quas lenis & continuus sudor excitatur. Sic enim sanguis inspissatus diluitur, acris attemperatur, hærens atque adstrictus resolvitur; & denique sanguis inutilis & corruptus ex foraminulis cutis invisibilibus sive poris ejiciatur; atque ita naturalis transpiratio, tanquam proxima erysipelatis medicina, felicissima restituitur. Medicamenta calefacientia, quæcunque demum illa fuerint, præsertim tinctura bezoard. spiritus vulgo antipestilentialia (Pest-Brandewyn) atque hujus generis spiritus alii atque essentiæ fortiores & calefacientes, meo quidem judicio, prorsus in hac ipsa curatione debent abesse; siquidem per ista singula intendi potius quam imminui sanguinis calor solet. Contra vero tuta magis ac salubria hic sunt medicamenta temperantia & modice refrigerantia. Cujusmodi primo ea sunt, quæ ex sambuco præparantur. Ut proinde haud alienum sit, aliquoties per dies singulos semiu-

Curatio interna.

Ee 2

ciam

(a) Exemplum enormis erysipelatis faciei & palpebrarum, quod per duos menses duravit, describit VERDVC, Traité des Bandages Cap. III. pag. mihi 34. & de eodem YVESIUS lib. de Morb. oculor. p. 116. Aliud idque exulceratum utriusque cruris SCVLTVS Observ. 92.

(b) Vid. CELSVS variis in locis.

ciam vel cochleare unum rob. sambuc. aqua sambuci diluti ingerere, assumtis interea sorbitionis ex herba thee, caffèe, vel & herbis medicatis paratæ haustulis aliquot. Ipsum corpus solertissime semper contra frigus externum munendum atque in continuo blando sudore conservandum. Ubi gravior hominem ægrotum sitis urget, porrigi simul decoctum aliquod hordei, vel tenuis etiam, sed tepida tamen, cerevisia poterit: siquidem in calore sorbitionibusque tenuioribus maxima ferme salutis spes posita hic esse consuevit. A rob. autem sambuci si forte ægroti abhorrent; tum pro ipso vel saltem alternis vicibus cum ipso, ad lenem videlicet sudorem movendum, pulvis aliquis diaphoreticus, ex præparatis nempe conchis, cancrorum lapidibus ac matre perlarum confectus, vel antimonium diaphoreticum, vel aliud quidpiam simile cum admixta nitri portiuncula, ex aqua sambuci assumatur: non neglectis interim potionibus tenuissimis atque calidis. Denique qualis hic necessaria *viæ ratio* sit, satis jam ex illis, arbitror, constat, quæ in inflammationibus generatim præcepimus.

*Medicamen-
ta externa.*

V. Si qua forte mitior in erysipellate inflammatio est, tum curari illud facili negotio, vel per solum calorem externum sæpe potest. Quodsi autem paulo gravior inflammatio subest, solus calor haud sufficit, sed *externis* insimul *medicamentis* opus est. Itaque vel rob. sambuci, chartæ ceruleæ aut linteolo illitum, super male affectam partem imponendum, linamentisque calidis itemque sacculis resolventibus contegendum: prouti quidem supra jam tum circa inflammationes proposuimus. Verum hoc ut & theriaca cum absinthii sale mixta, quanquam ad inflammationem leniendam valentissima, tamen rarius plerumque, ut in mammarum inflammatione jam diximus, propter miram impuritatem suam, adhiberi hic solent. Quam ipsam ob causam longe frequentior hic *pulverum digerentium* usus est. Fere autem præstantissimum in his illud videtur, quod ex flor. sambuc., glycyrrhiza contrita, creta præparata, cerussa item ac myrrha, æquis portionibus commixtis cum admixto paucillo camphoræ conficitur, chartæque ceruleæ aut bibulæ vel & linteolo insertum super partem ægram calidum imponitur, sacculisque vel pulvillis contegitur. Huic adjungendus utique est *pulv. contra erysipelas Mynsichti*, non apud pharmacopolas tantum usitatissimus, sed & longe valentissimus. Denique *corticem sambuci* medium ac viridem insigniter ad digerendam inflammationem posse, non est, quod prolixè hic exponam: siquidem communis plerorumque hominum experientia dudum illud demonstravit.

*Cautio circa
erysipelas.*

VI. Tametsi autem non desunt, qui *medicamenta liquida* in erysipellate curando prorsus aliena censent; spiritum tamen vini camphoratum calidum, eundemque vel solum, vel cum croco vel theriaca permixtum, cumque linteolis complicatis vel charta bibula calide superimpositum insigniter hic proficere, itemque aq. calc. vivæ cum spiritu vini camphorato egomet experientia edoctus adstruere neutiquam vereor. (a) Interim alia medicamenta liquida, nimis acida, obstruentia atque adstringentia fere omnia; nec non pingua quævis atque oleosa quam solertissime hic vitanda sunt. Hæc enim, dici vix potest, quam insigniter poros obstruant, pessimique proin sanguinis per porulos ejectionem vel transpirationem impedian, hominemque afflictum in majus periculum conjiciant.

VII.

(a). Remedium liquidum *contra erysipelas cum ædemate* complicatum sequens ita laudat *Scalsetus* in *Observ. 94.*, ut nihil præstantius se unquam expertum esse asseveret. Nimirum ℞. lixiv. mediocr. ex cinerib. vitis ℥j. nitri ℥i℥. salis commun. ℥j. aceti vini opt. ℥j. M. quæ mixtura, post universalia remedia prius adhibita, splenio duplici tepide excepta, loco affecto applicatur, & fasciis firmatur: ita spatium trium vel quatuor dierum insignes ejusmodi tumores, qui gangrænam etiam minantur, mirifice discutit.

VII. *Sanguinis* equidem *missio* nec non *alvi purgatio* in erysipellate non æque, *Sanguinis missio & purgatio quandoque adhibenda.* ut in phlegmone, necessariæ videntur. Quicquid enim in erysipellate mali corruptique humoris subest, id ipsum, quia in summa tantum cute hæret, per sudorem lenem quam commodissime expellitur. Interim ubi vel nimis vehemens pulsus arteriarum & calor est, vel nimia quoque sanguinis copia; haud omnino aliena sanguinis per venas detractio censenda est. Ad alvum autem adstrictam resolvendam *clysteriis* potius, quam purgatione per alvum, opus est.

VIII. Incidere hic non raro solet, ut ad suppurationem erysipelas transeat; unde pessima plerumque, diuturna item ac late serpentina nasci solent ulcera. *Erysipelas in suppurationem quandoque degenerat.* Interim si quid tale accidit, ulcus illud diligentissime semper expurgandum, injectisque vel unguento saturnino, vel de lithargyrio, vel de cerussa, una cum emplastro saturnino, pro acrimonia feri attemperanda. Sed assumere tamen hic simul medicamenta interna sanguinemque temperantia convenit; interpositis identidem iis, quæ humores acres per alvum educunt; servataque tandem victus ratione accuratissima, donec ulcera hæc rursus glutinentur: quæ tamen in senibus, valetudinariis & cachecticis, præsertim in pedibus, omnem consolidationem respuunt (a).

C A P. VII.

De furunculo.

I. **F**urunculus est tuberculum parvum ac durum cum inflammatione, rubore ac dolore insigni, subter cutem in pinguedine pronatum. A quibus ipsis quemadmodum nulla fere corporis pars immunis est, sic universum quandoque corpus ita misere ab iisdem affligitur, ut, in quam partem sese vertere aut decumbere, vel corpus suum inclinare ægri debeant, vix inveniant. Neque vero adulti solum, sed juniores quoque, imo vero infantuli recens nati pessimo huic malo solent esse obnoxii, unde molestissimi clamores & vigiliæ cum virium debilitate suboriuntur. *Furunculus quid sit.*

II. Quæ propria furunculorum *indicia* sint, hoc satis jam exinde, arbitror, liquet, quæ de ipsorum natura jamjam proposuimus. Quanquam autem, prout ex jam dictis itidem constat, nullum in hoc malo, si adultos vexat, periculum sit; fieri tamen nonnunquam solet, præsertim si major furunculorum copia, & in infantibus quidem tenerioribus suboritur, ut dolor acutissimus cum vigiliis, vagitu, debilitate, convulsionibus & epilepsia, quin etiam ipsa tandem mors insequantur. Et vero præcipuam cum furunculis conjunctorum symptomatum sive malorum *causam*, perinde ut in inflammationibus reliquis omnibus, nimium glutinosus atque inspissatus sanguis continet. Igitur quo gravior sanguinis inspissatio incidit, hoc peiores quoque & copiosiores nasci in corpore furunculi adsolent. *Signa & causa.*

III. Quocirca furunculorum *curatio* omnis eo potissimum spectare debet, ut sanguis inspissatus atque stagnans pristino motui ac circulo suo, quam celerime fieri potest, per medicamenta propria restituatur. Ac rariores quidem si furunculi adsunt, paulo rarius medicamenta interna adhibentur, sed per medicamenta saltem externa curari solent. Ubi vero vel paulo copiosiores furunculi adsunt, vel identidem quoque redeunt, medicamentis utique purgantibus sanguinemque attenuantibus & mundificantibus opus est. Quam quidem ob rem *Curatio.*

(a) Conferendus utique hanc in rem est SCVLTTETVS *Observ.* 90.

in hominibus adultis haud alienum videtur, sanguinem vel ex venis emittere, vel per scarificationes atque cucurbitulas detrahare; insimul autem decocta lignorum aliaque sanguinem attenuantia quam sæpissime ingerere, accuratamque victus rationem imperare. A potionibus generosioribus, vino præsertim ac spiritu vini, itemque a nimio tabaci usu quam solertissime his abstinendum est.

*Medicamen-
ta externa
digerentia.*

IV. Si recens adhuc malum est, medicamenta externa eademque sola fere ad curationem quandoque sufficiunt. Sic enim admirabilis hic mixturæ illius usus est, quæ ex melle & vitrioli spiritu, ad summum acorem sibi invicem commixtis paratur, furunculisque identidem illinitur. Haud minoris fere virtutis ea fomenta sunt, quæ ex mero vitrioli aut sulphuris spiritu conficiuntur, quando scilicet his ipsis sæpius tanguntur. Denique emplastra digerentia, diachylum puta simplex, de meliloto, de spermate ceti vel diasaponis, itidem quam valentissima hic reperiuntur.

*Furunculo-
rum suppu-
ratio quomo-
do matu-
randa.*

V. Quodsi autem, vel propter tardiores curationem, vel quamlibet causam aliam; hætenus proposita medicamenta ad tumorem resolvendum non satis proficiunt, nihil jam reliquum est, nisi ut in suppurationem furunculus convertatur. Et vero difficilis admodum in nonnullis casibus materiæ malæ atque coactæ maturatio deprehenditur: usque adeo, ut vel post aliquot etiam septimanas durus adhuc mireque molestus tumor superstes sit. Interdum materia ista stagnans usque adeo acris, propter diuturnam inspissationem, efficitur, ut in ulcera pessima semisimque procedentia, vel & in fistulas difficulter sanabiles inflammatio degeneret. Interim *ad suppurationem promovendam atque accelerandam* insigniter ut plurimum perficiunt emplastrum ex melle & farina confectum, nec non empl. diachylum cum gummis; vel etiam, ubi ista parum cataplasmata istiusmodi maturantia, qualia ad phlegmonem (Lib. IV. Cap. II. No. 16.) nec non ad mammarum inflammationes (Lib. IV. Cap. IV. No. 8.) commendavimus. Tametsi, quod obiter hic monendum, in infantibus emplastrorum quam cataplasmatum longe plerumque commodior usus sit. Denique, ubi jam furunculus maturuit, ceu ex ejusdem mollitie, supraque prominente tuberculo flavo colligitur, veniendum protinus ad scalpellum est, apertoque ulcere quicquid materiæ corruptæ intus hæret, exprimendum. Dehinc emplastrum diachylum superimponendum; ulcus quotidie a pure purgandum, donec malum omne excesserit, & ulcus rursus glutinatum sit.

*Infantes fu-
runculis ve-
xati quomodo
tractari de-
beant.*

VI. Quoties denique *infantes lactantes* a furunculis affliguntur, longe optimum est, matri vel nutrici medicamenta purgantia exactissimamque victus rationem imperare; insimul autem ipsis infantibus medicamenta leniter laxantia; nec non ea, quæ ex lapid. cancrorum, conchis, matre perlarum, pulvere anisi atque antimonio parantur, atque adversus sanguinem acriorem in primis valentia sunt, identidem ingerere. Ceterum neque illud hic omittendum videtur, postulas istas in facie nasci solitas, quos *varos* vulgo, Germani *finnen*, Belgi *puisten*, sive *steenpuisten* appellant, quum nonnisi furunculi minutiores sint, eadem prorsus ratione, ut furunculi majores, curari posse vel oportere. Usus feri lactis atque aquarum medicatarum, iis hominibus, qui sic affecti sunt, egregie conducit.

C A P. VIII.

De bubonibus ac parotidibus.

I. **S**UNT quædam tuberculorum genera, quæ nonnisi in certis & quasi sibi propriis partibus, sub axillis puta, in inguinibus, vel & juxta aures in glandulis parotidibus, cum inflammatione nascuntur. Atque hæc quidem a par- *Bubones ac parotides quid sint.* tibus, quas infestant, *parotides*; ista vero *bubones* appellari consueverunt.

II. Fere autem duplex horum tumorum, parotidum nempe atque bubonum, genus est: siquidem alii *benigniores* sunt, *maligniores* alii. Quod ipsum equidem *Quotuplices isti tumores sint.* discrimen quia diversam curationis rationem desiderat, paulo explanatius nunc diducendum est. Scilicet bubones sive *tumores benigniores* appellantur, tum 1. qui quasi sponte sua, hoc est, in secunda valetudine, absque omni morbo contagioso ac pestifero, perinde ut furunculus & phlegmone, præsertim in infantibus, sed plerumque tamen sine periculo oriuntur, indeque Germanis *wachs-beulen* (Belgis *Kliergezwellen*) dicuntur, quia infantes, qui crescunt, eis afficiuntur: tum etiam 2. illi, qui post febres mitiores ac benigniores prodeunt, impetu morbi naturæ bonitate illuc converso. *Maligniores* autem *bubones* vocantur, qui vel ex lue pestilentiali, vel venerea suboriuntur; indeque vel *pestilenciales* vel *venerei bubones* cognominari adsolent.

III. Atque ad bubonum equidem benigniorum *causas* quod attinet, sciendum hic est, ipsos, perinde ut inflammationes reliquas omnes ab internis *Causa bubonum benigniorum.* causis provenientes, e sanguinis glutinosioris atque inspissati hæsitacione provenire, adeoque ab inflammationibus reliquis non nisi quoad locum suum sub axillis, inguinibus atque auribus proprium differre, ubi multa pinguedo & glandulæ sitæ sunt.

IV. Neque vero difficilis eorundem *exploratio* est, si modo circumspexerimus, num in dictis jam partibus tumores cum inflammatione sine prævia lue venerea aut pestilentiali reperiantur. *Diagnosis.*

V. Fere semper autem mitiores minusque periculosi bubonum istiusmodi benigniorum exitus sunt: siquidem resolvi ut plurimum vel in suppurationem *Prognosis.* converti solent. Sed difficilior tamen, præsertim in male affectis hominibus resolutionis atque suppurationis acceleratio deprehenditur: usque adeo, ut nonnuquam ex suppuratis hisce tumoribus difficulter sanabiles fistulæ prodeant. Ceterum difficillime parotides; promptius bubones sub inguinibus; promptissime qui sub axillis sunt, in suppurationem plerumque vergere solent.

VI. Enimvero in bubonibus, qui sine alio morbo sunt: præsertim in infantibus, quam maxime conducit medicamentum aliquod purgans cum admixto mercurio dulci sæpius assumere, quo nimirum sanguis glutinosus & coactus ab affecta corporis parte revellatur ac simul resolvatur. Tum suggerenda sunt & alia medicamenta sanguinem attenuantia, qualia nempe adversus furunculos proposuimus. Quodsi autem febricula simul adest, in consilium advocari prudens aliquis Medicus debet, qui de medicamentis ad febrem valentibus diligenter prospiciat. *Curatio interior.*

VII. Ubi lenior inflammatio adeoque haud exigua resolutionis spes subest; *Curatio exterior per resolutionem.* emplastra digerentia, diachylum nempe simplex, de spermate ceti, de galbano, diasaponis, vel de ranis cum mercurio, extrinsecus superimponere convenit. Si quidem ista ratione digeri parotides & bubones haud raro solent.

*Suppuratio
quomodo ac-
celeretur.*

VIII. Ubi vero paulo gravior inflammatio cum intensioribus doloribus adfuerit, vel emplastra digerentia nihil quicquam profecerint, veniendum protinus ad suppurationem est; superimposito videlicet emplastro diachyl. cum gummis, quod hic valde egregium. Vel si vehementioribus doloribus homines urgentur, non ad dolores tantum minuendos, sed tumores quoque resolvendos quam maxime proficua esse consueverunt cataplasmata digerentia super partem afflicta quam sæpissime calida superimposita. Confici autem istiusmodi cataplasmata possunt ex mica panis triticei, cumque lacte in pulticulam decocta; cui deinde croci portio quædam adjicitur. Vel etiam farina cum melle butyroque recenti ad ignem in forma cataplasmatum subigitur & calide sæpius applicatur: cui cum fructu theriacæ portiuncula admisceri potest.

*Quomodo
Suppuratio
tractetur.*

IX. Hæc atque id genus alia superius jam tum ad mammarum inflammationem itemque phlegmonem commendata malagmata sive cataplasmata quam sæpissime super tumorem imponenda sunt, donec scilicet maturuisse materia stagnans reperiatur. Quo quidem facto protinus vel ad medicamentum rodens, (vid. supra Lib. IV. cap. III. No. 10.) vel ad ferramentum veniendum est. Sed cavere tamen in istiusmodi ulceris incisione quam diligentissime oportet, ne scilicet aut grandiores in collo venæ vel arteriæ, quæ juxta sunt, carotides, aut vasa sub axillis axillaria, aut vasa sub inguinibus cruralia lædantur, periculosissimæque proin sanguinis profusiones moveantur. Simulatque vero *adapertus abscessus* est, cetera eadem facienda sunt, quæ in abscessibus supra huc usque quam sæpissime commendavimus, quanquam in primis salutare hic deprehenditur *emplastrum diachylon*: utpote quo quicquid in ulceris oris durum atque adstrictum adhuc superest, quam aptissime vel emollitur vel resolvitur.

C A P. IX.

De tumoribus pestilentibus, itemque de carbunculis sive anthracibus.

*Tumores pe-
stilentis quo-
ruplices sint.*

I. **TUMORES** pestilentes dispesci ab artis salutaris professoribus solent in *bubones & carbunculos* sive *anthraces*. Ac bubonum quidem nomine hic omne id comprehenditur, quicquid non sub auribus solum, axillis item atque inguinibus, sed in collo etiam atque pectore, brachiis, pedibus, ceterisque corporis partibus carneis propter pestilentiam cum inflammatione intumescit: dum scilicet corrupta illa & pestifera, quæ intus in corpore delitescit, materia, naturæ beneficio versus partes exteriores popellitur.

Diagnosis.

II. *Cognosci autem atque a tumoribus reliquis dignosci* bubones pestilentes inde præsertim possunt, quod sub ipsum pestilentiae tempus & junctim quidem cum aliis pestilentiae indiciis pronasci in corpore consueverunt. Namque observandum hic est, testibus optimis auctoribus recentioribus, qui in ultimis pestilentia vixerunt, & de iis scripserunt, (a) homines a pestilentia correptos atque

(a) Quia ipse, Dei gratia, pestilentiam non vidi, adeoque mea experientia nihil de ea scribere possum, attamen etiam nihil in re tam ardua proponere nolui, nisi quod observationibus præstantissimorum Medicorum confirmatum sit, omnes fere scriptores recentiores, qui de ultima, quæ per Austriam, Bavariam, Silesiam, Prussiam, Poloniam, Holsatiam & Daniam, imo & Marsiliæ grassata est, ut & præcipuos ex præcedentibus hanc ob causam legi, atque optima, quæ de ea ejusque symptomatibus observarunt, notarunt & commendarunt, hic in compendio proferre studui, ut sic posteris his tuto fidere possint.

atque infestatos, nisi protinus emoriuntur, ejusmodi in corpore suo tumores passim animadvertere. Atque id quidem nunc celerius, nunc tardius incidit: si quidem alii tumoribus vexantur, antequam ægrotant, vel ipsum pestilentiae venenum sentiunt; in aliis autem altero demum, tertio, vel quarto post ipsius pestilentiae initium die tumores prodeunt. Tardius illos provenire, rarius observatum deprehendimus. Ceterum bubonibus illis sive tumoribus carbunculi sive anthraces nonnunquam adjuncti sunt: sæpius sine carbunculis occurrunt bubones sive tumores; sed rarissime sine tumoribus nascuntur carbunculi.

III. Observatum jam pridem, & cumprimis etiam in ultimis pestilentibus fuit, plerosque illorum, in quibus tumores sine gravioribus symptomatibus malive accedentibus prodierunt, celeriusque maturuerunt, liberatos a pestilentia fuisse. Itaque non sine ratione constitutum a recentioribus Medicinæ doctoribus videtur: *universum prope curationis in pestilentia negotium eo potissimum spectare*, ut bubones sive tumores passim subnascentes quam diligentissime promoveantur; neque quenquam, nisi tumorum beneficio, in pestilentia conservari posse: dum is, qui bubones rite sanat, idem quoque pestilentia simul sanat. Quæ quum ita sint, tantum abest, ut medicamenta digerentia sive resolventia vel reprimentia, sanguinis item missio atque alvi laxatio ad propellendam pestilentiam faciant, ut potius, propulso rursus in sanguinem veneno, miserum hominem interimant. Igitur illud ante omnia prospicere hic Medicum vel Chirurgum oportet, ut providæ naturæ succurrat, nascentesque in corpore tumores quamprimum expellat, eosque quam citissime ad suppurationem vel maturitatem perducatur.

IV. Quod ipsum autem ut promptius fiat, longe tutissimum est, ægrotis, simulatque tumores prorumpentes sentiant, ut domi statim sese contineant & aerem evitent, quin etiam lectulis sese involvant, imperare. Sic enim felicius & ab externo aere pestifero defendi, adhibitisque medicamentis cum externis tum internis rite expelli atque in suppurationem converti bubones possunt.

V. Externe egregium hic est, partem intumescens manibus vel linteolis *Curatio externa.* gnaviter perfricare, & quod palmarium est, medicamenta emollientia, atque maturantia diligenter superaddere, ut quam citissime prodeant. Atque in primis quidem valens hic illud malagma est quod ex *fermento panis* calido, eodemque vel solo, vel & cum sale atque sinapi contrito permixto, conficitur. Hujus enim adminiculo partes adstrictæ mirum quantum & emolliuntur & stimulantur; donec scilicet materia pestifera ex sanguine versus partes has tumentes propulsa in suppurationem transierit. Sed ejusdem tamen virtutis hic sunt non ea solum cataplasmata, quæ ad aliorum tumorum suppurationem supra (Lib. IV. Cap. II. No. 16. it. Cap. IV. No. 8.) commendavimus; sed & cumprimis ea, quæ vel *ex ceptis sub cineribus tostis*, atque cum theriaca & butyro subactis, vel etiam *ex pane triticeo sive similagineo interiori*, cum lacte atque croco probe concocto præparantur. Quanquam in Chirurgis haud defunt, qui, ne propter crebriorem cataplasmatum innovationem, corpus denudent, atque hoc ipso transpirationem impendant vel turbent, *emplastra* potius *emollientia*, præsertim empl. diachylum simplex vel compositum, pro cataplasmatibus superimponunt. BARBETVS nobilis medicus, in libro *de peste* hoc imprimis emplastrum commendavit, quod valde egregium videtur.

℞. Empl. diachyl. c. gummis de mucilaginibus a. ℥ss.

Seminis sinapi pulverisati ℥iij.

Unguenti basilici ℥iv.

M. F. Empl.

Quod super partem tumentem, probe prius perfricatam, imponitur, atque vel in dies singulos, vel & tertio quoque die renovatur. HODGESIVS autem, celebris Anglus, in *descriptione pestis gravioris Londin.* quæ an. 1665. Londinum quam vehementissime afflixit, sequens inprimis laudavit:

24. Empl. Oxycroc. ℥iij.

Gumm. galban. colat.

Carannæ a. ℥j.

Picis naval. ℥ij. cum ol. chamomil. liquato.

F. l. a. Emplastrum: quod eodem, ut prius illud, modo applicatur. Neque contemnendus quoque hic usus esse solet istius emplastri, quod ex melle, farina & vitellis ovorum conficitur. Quibus autem veterum Medicorum plerique ad suppurationem accelerandam usi fuerunt, *vesicatoria* ex cantharidibus, itemque siccæ cucurbitulæ, a recentioribus iisdemque in curanda pestilentia expertissimis Medicis prorsus ferme rejiciuntur.

*Singularis
Beintema ob-
servatio.*

VI. Sed vero haud exiguam admirationem penitioemque considerationem meretur, quod celeberrimus ille Medicus Cæsareus BEINTEMA in latino suo *de peste ultima libello* testatur, bubones pestilentes haud raro per solum cinerem calidum superimpositum feliciter atque sine omni periculo fuisse resolutos atque sanatos. Tametsi autem præter huc nemo fere sit, qui bubonum in pestilentia discussionem sive curationem sine suppuratione suadeat, eamve vel tutam satis vel alutarem invenerit; observasse tamen hic expedit, venenum illud pestiferum, laudato BEINTEMA iudice, non tam per resolutionem repressum atque in sanguinem repulsum, quam potius cineris supra dati adjumento e corpore extractum esse ac profligatum.

*Curatio in-
terna.*

VII. His ipsis medicamentis externis interna quoque adungere convenit, quorum nempe subsidio hærens in corpore venenum per blandum sudorem leniter expellatur. Sed noxia tamen hic atque periculosa a recentioribus Medicis deprehensa semper sunt ista medicamentorum sudoriferorum genera, quæ justo magis vehementia sunt & calefacientia. Namque tutæ imprimis atque salutare hic reperiuntur *sorbitiones aqueæ calidæ*, utpote ad sudorem leniter movendum sanguinemque temperandum insigniter accommodatæ. Spectant huc præter reliqua potiones vel ex herba thee, cum admixta croci portiuncula, vel ex herbis aliis alexipharmacis, salvia nimirum, scordio, ruta, millefolio aut betonica; vel denique ex ptisana aut cum aut sine radice scorzonæræ præparatæ, calideque identidem ad continuum, sed tamen quam maxime lenem sudorem conservandum, assumptæ. Quemadmodum autem sudorifera quæque vehementia, sic frigidiore quoque potiones haud parum periculosæ esse consueverunt. Neque enim sudorem modo, sed & vel maxime bubones quoque (in quorum tamen felici proventu cardo felicitis curationis versatur) mirifice reprimunt. Cubiculum, in quo ægrotus decumbit, temperatum aerem contineat, neque nimis calidum neque nimis frigidum: lectulus autem similis sit, &, quantum quidem fieri potest, commodissimus. Ubi forte nimis debilis sed sine vehementiori tamen calore homo æger deprehenditur; haud sane alienum erit, elixir. proprietatis, vel mixturæ simplicis, vel tincturæ bezoardicæ, vel essentia myrrhæ, vel ess. scordii triginta quadragintave quotidie guttas, idque bis terve cum liquore quolibet calido; vel & bonum aliquem pulverem bezoardicum eidem porrigere. Contra vero in iis, qui *validioris habitus sunt*, & calor justo vehementior, insigniter ad calorem imminuendum proficiunt nitrum depuratum cum lapidibus cancrorum conchisque præparatis; item acida temperata; cujusmodi sunt malorum citreorum, ribesiorum & granatorum succus, vel sirupus cum aqua borraginis, buglossæ, aut si quid

quid forte aliud temperans atque refrigerans est, ægro sæpius data: instillatis simul, si scilicet vehementior æstus subest, spiritus vitrioli dulcis aliquot guttulis.

VIII. Hactenus proposita medicamenta sæpius assumpta ad ejiciendum quicquid delitescit, pestilentiae venenum omne satis vehementia esse, optimi quique & expertissimi doctores, qui de nupera Polonica, Prussica, Danica, Austriaca, Hungarica & Ratisponensi hæc scripserunt. Igitur eadem quam sæpissime tantisper adhibenda sunt, donec vel tumores digerantur ac discutiantur, (id quod interdum sine suppuratione contingere referunt) vel, quod semper fere usu venit, ad maturitatem perducantur. In quibusdam casibus protinus in suppurationem tumor vergit; nonnumquam autem per aliquot prope septimanas nihil emollitus remanet. Quod ubi fit, medicamentorum modo præscriptorum usus continuus sit necesse est, donec vel per se tumor aperiatur, vel, prout in reliquis abscessibus præcepimus, scalpello incidi, emissaque, ne in sanguinem revertatur, materia pestifera, perpurgari queat.

*Abscessus
quomodo a-
periendus.*

IX. *Adaperto* jam, ut diximus, *abscessu*, protinus ad ejusdem purgationem veniendum, absolutaque purgatione vulnus, ut supra posuimus, balsami vulnerarii ope glutinandum. Atque ad purgationem quidem nobile hic imprimis est unguentum digestivum cum theriacæ balsamique sulphuris terebinthinati portunculula permixtum. *In deligationis cujusvis resolutione* leniter pus semper expurgari ex ulcere debet, purgatumque ulcus prædicto unguento, sed sine turundis tamen, nisi forte nimis angustum fuerit, ac superimposito emplastro gnaviter iterum deligari. Optima vero hic sunt vel emplastrum diachylum, vel illud, quod ex melle & farina fit: quæ ad ipsam usque vulneribus glutinationem applicari quam aptissime poterunt.

*Abscessus a-
dapertus
quomodo tra-
ctandus.*

X. At vero de incisionis tempore neutiquam inter Medicos convenit. Sunt enim, in recentioribus præsertim auctoribus, qui de peste præcipiunt, quamplurimi, qui *bubones pestilentes, nisi perfecte maturi jam tum atque molliissimi sint, incidere prohibent*. Præterquam enim, quod bubones illi, secundum nonnullorum observationem, fere semper sponte sua deoperiri solent; sane, si laudatis illis viris credimus, maximum plerumque periculum est, ne nimis festinatam bubonum incisionem fistulæ mali moris, membrorum rigor, imo vero gangræna insequantur. Contra vero alii bubonum pestilentium mox in principio institutam incisionem non solum non periculosam, sed ad conservandos etiam homines, eosque a pestilentia citius & certius liberandos quam maxime accommodatam esse contendunt. (a)

*Incisio notè
sit præmatu-
ra.*

XI. Tametsi autem priscorum Medicorum nonnulli mox *excidendos penitus*, ad extirpandum venenum, *bubones pestilentes* esse contendunt; aliter tamen, idque non sine ratione, visum recentioribus est. Neque enim nimis solum violenta, sed & vel maxime in aliquibus corporis partibus periculosa isthæc curandi ratio deprehenditur. Similiter *emetica quævis & purgantia, sanguinis item missio & medicamenta interna calefacientia*, tincturæ videlicet bezoardicæ, olea destillata & spiritus antiloimici calidiores ac volatiles, theriaca item ac mithridatium a recentioribus Medicis unanimi velut consensu, quasi res in pestilentia valde noxiæ, damnantur: utut antiquiores mirum quantum hic ipsis tribuerint.

*Pestilentiae
apud priscos
curatio in-
commoda.*

C A P. X.

De præsidiis ad avertendam & se adversus pestilentiam muniendum, Medico præsertim & Chirurgo necessariis.

*Præmunicio
adversus pe-
stem incerta
adhuc est.*

I. **H**ACTENUS de bubonibus pestilentibus dictum est. Ante vero, quam ad carbunculos atque anthraces progredimur, haud abs re fuerit, paucis edocere, quid factu opus Chirurgis sit, qui adversus pestilentiam sese præmunire impuneque cum hominibus veneno pestifero jam tum infectis versari voluerint. Quod equidem dum exponere suscipimus, quasi in antecessum illud præmonendum ducimus, *nullam adhuc dum præmunitionis hujus rationem satis certam ac tutam innotuisse*; contra vero quamplurimum medicamenta, ad hunc scopum alias commendata, prorsus inutilia atque inepta, imo vero nonnulla maxime periculosa hanc in rem ab imprudentioribus excogitata circumferri, a quibus serio sibi est cavendum.

*Quid evitan-
dum hic sit.*

II. Nam quamplurimi sunt, qui *alvi frequentem purgationem* ad expellendum e corpore venenum pestiferum, ne scilicet sanguini sese immisceat, mirifice accommodatam esse proponunt. Alii *medicamenta sudorifera, scarificationes, sanguinisque per venas detractiones frequentissimas* inprimis hic ad corpus contra hoc venenum præmuniendum proficere statuunt. Quum tamen isthæc omnia, nisi quis illis adsuetus fuerit, corpus insigniter debilitent, ipsi veneno pestifero magis etiam obnoxium reddant, nedum ut a pestilentia illud defendant. Rursus alii ad præcavendam luem nihil propemodum valentius atque nobilius esse credunt *spiritibus quibusdam calidioribus, antiloimicis sive antipestientialibus* vulgo dictis, quam sæpissime copiosissimeque assumtis. At vero alienum prorsus ac minus opportunum istiusmodi rerum usum dixeris, simulatque perpenderis, medicamenta calefacientia, præsertim ubi largius adhibentur, vehementius, quam naturaliter decet, sanguinem concitare, indeque febribus pestilentibus opportunum reddere; nisi forte quis eis jam antea adsuetus sit, vel moderatissime eis utatur. De *spiritu vini vulgari, aqua vita, electuariis aque oleis antiloimicis*, similibusque aliis medicamentis calefacientibus, quia ejusdem prorsus indolis sunt, idem quoque esto iudicium. Sunt denique alii, qui vel in *arsenico, mercurio, aranea, camphora*, nec non *radice colchici* ex collo suspensis; vel & in *fonticulis* haud exiguum adversus pestilentiam præsidium quærunt; quum tamen vel nulla prorsus, vel obscura saltem atque incerta in his omnibus ad ejiciendum venenum virtus deprehendatur.

*Optima ad-
versus pe-
stem præmu-
nitio.*

III. *Promptissimum atque optimum adversus pestilentiam præsidium generatim in eo situm esse videtur, ut ii, quibus hoc licet, ex pestilentiali & insalubri aere in salubrem regionem se recipiant, vel saltem, ubi forte manendum est, ab hominibus pestilentia jam tum infectis, eorundemque vestimentis, lectulis, cibi potusque vasculis, & quod palmarium videtur, a nimio morbi metu, quantum fieri potest, abstineant: sollicita victus ratione animoque confidenti strenue semper conservatis. Medici autem atque Chirurgi, quum propter ipsam muneris sui rationem miseris succurrere, proindeque locis periculosioribus etiam sese committere debent, illud inprimis sibi datum existiment, ut obfirmatum contra cujusvis morbi periculum animum habeant, proindeque nec ipsam etiam pesti-*

len-

lentiam nimis anxii pertimescant. Spes enim est, ut ii, qui sic prævenerunt ad homines pestilentia pressos ad eos sublevandos in hac miseria accedunt, peculiaris providentiæ divinæ beneficio integri conserventur.

IV. Sed sunt tamen peculiares observationes quædam & cautelæ humanæ, ^{1. Antequam} in hoc ipso negotio Medicis atque Chirurgis necessariæ. Quarum quidem præcipua eo potissimum spectat, ^{ad ægros} ut nunquam jejuni ad ægros morbo contagioso, ^{mult-} ^{accedimus.} minus pestilentia pressos, accedant, sed cibi semper potionisque valentioris aliquid ante assumant, quo adversus venenum pestiferum graviolemque aerem corpus præmuniant. Igitur medicorum alii panem butyro illitum una cum vini hispanici, absinthiati, vel & cujuscumque vini generosioris alius haustulo ingerunt, priusquam domo sua pedem efferunt. Sic enim supra laudatus iste Medicus Anglus, HODGESIVS, vini præsertim hispanici ope vehementissima illa peste Londinensi integrum sese conservatum fuisse scribit. Alii frustum panis in aceto bono, eodemque vel simplici, vel rutaceo ebrium mane assumendum præcipiunt. SYLVIVS proprium aliquod medicamentum hunc in finem præparavit acidulum, quod aqua prophylactica Sylvii pharmacopœis dicitur, atque a Chirurgis, ægros pestilentia infectos visitaturis, ad unum alterumve cochleare, tempore matutino vel merum, vel & cum pane bibitur. Rursus alii bonum aliquod jusculum, vel &, pro re nata, sorbitionem aliquam ex succolata sive cocholata insigniter hic ad prohibendum venenum proficere, experientia nixi statuunt.

V. Ad ipsum locum gravem sive homines ægros ubi ventum est, caveri ^{2. Juxta ho-} ^{mines lue in-} ^{fectos.} fortissime semper debet, ne aut hærentem in ore salivam deglutiamus, aut cibum etiam atque potum inibi capiamus. Siquidem haud exiguum hic periculum est, ne manantia forte corpuscula seu effluvia pestifera simul deglutiamus, atque sic & viscera interiora & sanguinem inficiamus. Quam propter rationem minime laudandus istorum mos videtur, qui, dum in locis illis infectis versantur, myrrham semper, cinnamomum, angelicam, zedoariam, & si qua hujus generis alia sunt, dentibus comminuunt atque deglutunt. Quum enim largior per istiusmodi res saliva in ore producit, abesse vix potest, quin venenum ipsi admisceatur, atque ita simul in sanguinem deferatur. Proinde licet dicta jam jam aromata satis per se salubria sint, si domi aliquid eorum comedunt; noxia tamen fiant necesse est, si ubi minus opportuno tempore locoque comeduntur. Tum caveri quoque illud imprimis hic debet, ne scilicet diutius, quam officii nostri ratio postulat, in locis ejusmodi gravioribus circa homines lue hac infectos commoremur. Verendum etenim magnopere est, ne propter nimiam veneni copiam ac violentiam quantumvis etiam insignes corporis vires tandem frangantur atque vincantur; quæ ad mediocrem veneni pestilentis impetum sustinendum haud dubie suffecissent.

VI. Simulatque jam ab ægrotis domum redimus, longe tutissimum est, manus atque os per aquam cum aceto mixtam diligenter expurgare atque eluere; ^{3. Postquam} ^{domum re-} ^{versi sumus.} si quid enim adversus venenum pestiferum valens est, valentius sane aceto nihil fere quicquam videtur. Tum vestimenta cum aliis commutanda liberoque illa aeri exponenda sunt, vel & sufflanda. Dehinc sorbitiones ex thea, caffèe, nec non ex scordio, salvia, herbisque id genus alexipharmacis aliis confectas adhibuisse expediet. His enim quam lenissime fudor expellitur, adeoque sanguis etiam a veneno, quod forte immixtum fuerat, quam aptissime rursus liberatur atque attemperatur.

VII. Accurata victus ratio quemadmodum alias semper salutaris valde est, ^{Sollicita vi-} ^{ctus ratio in-} ^{stituenda.} sic in pestilentia locisque gravioribus prorsus necessaria deprehenditur. Itaque tantum semper cibi potusque assumendum est, quantum modo ad conservandas corporis vires requiritur, quantum item absque incommodo digeritur. Con-

tra vero cavendum, ut ne quid nimis. Intemperantia enim dici vix potest, quam insigniter ventriculum & corpus infirmet, pestilentiaque, propter hærentem in sanguine crudam, haud bene digestam, corruptamque materiam, opportunum reddat. *Delectum ciborum non usque adeo necessarium hic esse*, Medici recentiores observarunt: nihil enim obstat, quo minus duriores, & quibus vulgus alias utitur, cibi assumantur, dummodo nihil contra consuetudinem ac temperantiam admittatur. Jusculis & sorbitionibus, quotiescunque fieri illud ipsum apte potest, instillari semper aceti quidpiam, succive ex malo citrio aut limonio expressi debet, quin cappares etiam ejusdemque generis res subacidæ aliæ admisceri. Siquidem longe tutissimus rerum quarumcunque subacidarum in pestilentia usus esse adsolet. Quamobrem varia acetariorum genera modica copia mirum quantum salutaria hic reperiuntur. In *portionibus* autem *quotidianis* utut nihil magnopere immutandum sit, egregie tamen & ventriculo & universi corporis viribus prospiciunt, qui vel hispanici vel & cujuscunque alius vini generosioris, quod obtineri potest, potione cibum semper includunt. Similiter si quis *tabaco* adsuetus est, huic ego auctor sum, ut ipsam illam consuetudinem suam tunc servet. Sed nolim tamen, ut, qui vel prorsus ab eodem abhorruerunt, vel calidioris etiam habitus sunt, pestilentia propulsandæ gratia, tabacum, invita quasi natura, capiant. Observatum enim, nisi fallor, dudum est, tabacophilos æque facile & frequenter ac reliquos a pestilentia consumi. Tandem ubi quis antea *medicamentis purgantibus, stomachicis, sudoriferis, scarificationibus, venesectionibus*, rebusque id genus aliis subinde aut certis temporibus uti assuetus est; cavendum utique est, ne prisca hæc vitæ ratio tunc immutetur, sed potius statutis & consuetis temporibus ea continuetur. *Concubitus* autem quia corpus insigniter debilitat, imo vero solvit, graviore tempore, præsertim si paulo infirmior corporis habitus est, pestilentissimus utique deprehenditur.

Externa adversus pestem præstidia.

VIII. Ceterum neutiquam hic ad dispellendum foetorem atque effluvia pestilentialia alienum videtur *spongiam aceto vel simplici, vel rutæ lavendulaque infuso madentem subinde naribus admove*re: dehinc domicilia juniperi baccis lignoque, pulvere item pyrio, vel sulphure, vel aceto etiam in saxum aliquod aut ferrum candens infuso, diligenter suffire, atque isto modo pestilentem aerem dispellere.

C A P. XI.

De Carbunculo, vel anthrace.

Carbunculus quid sit.

I. CARBUNCULUS dicitur inflammatio, quæ pestilentia tempore cum vesiculis oritur, quales fere per adustionem excitari in corpore solent. Hæc ipsa inflammatio autem subito plerumque in sphacelum degenerat, subjectasque partes ad ossa usque corrumpit, quæ protinus nigræ fiunt instar carbonis. Atque hæc ratio videtur, quare Latini *carbunculos*, Græci *anthraces*, pustulas sive vesicas istiusmodi pestilentes vocitaverint.

Carbunculi indoles quæ sit.

II. Fere semper autem quam celerrime atque opinione citius, id est, intra unius alteriusve horulæ spatium, carbunculus cum calore ac dolore prorumpit. Qui, simulatque aperitur, saniem sublividam vel & quandoque aquam limpidam emittit. Infra color niger est: siquidem sphacelus jam tum carnem subjectam occupavit, qui progreditur sive serpit: sed caro tamen corrupta in iis, qui

qui servantur, a viva ope suppurationis sensim diducitur ac resolvitur. Ceterum nunc major, nunc vero minor vesicularum ejusmodi pestilentium & copia & magnitudo in uno ægro esse consuevit. Nullaque propemodum corporis pars est, quam istæ infectare non soleant: & utplurimum cum bubonibus suboriuntur; rariusque, imo vero nunquam sine bubonibus observantur.

III. Atque proximam quidem *carbunculi causam* procul dubio inflammatio quæ *Causa.* dam vehementior esse solet: utpote quam veneno pestifero infectus sanguis concitat. Inflammationem subita partis illius corruptio insequitur, sive sphacelus: neque enim hic, ut in tumoribus reliquis accidit, pus movetur ac maturatur, sed quicquid corruptum intus est, prorsus diducitur atque elabitur. Scilicet partes, quæ juxta sunt, inflammatione sensim corripuntur, & nisi mors subita incidit, in suppurationem convertuntur. Quo facto carbunculus a parte viva solvitur, penitusque sensim ejicitur.

IV. Et vero anceps prorsus, experientia teste, vitium carbunculus est, *Prognosis.* multumque pejor ipsis bubonibus: maxime si pustulæ prorumpentes nigræ statim sunt aut sublividæ. Mitius enim malum est, ubi pustulæ initio rubræ sunt, sensimque in colorem citreum transeunt. Pessimæ vero illæ observantur, quæ vel in facie, vel in collo, vel in pectore, vel sub axillis nascuntur; fere semper enim hominem conficiunt.

V. Ad carbunculi curationem internam, victus nempe rationem & medicamenta quod attinet, eadem prorsus observanda hic sunt, quæ in bubonibus *Curatio interna.* commendavimus. (Cap. IX. No. 7.) Siquidem præcipua curationis pars in eo fere consistit, ut lenis eademque continua transpiratio sive sudor lenissimus semper in ægrotis conservetur.

VI. Externa autem curatio eo potissimum redit, ut carbunculi sive carnis *Curatio externa.* corruptæ a viva separatio, quantum fieri potest, acceleretur. Itaque recentiorum Medicorum nonnulli bono cum successu protinus ad scarificationem hic veniunt, dum partem corruptam quam creberrime incidunt, indeque materiam acrem & pestiferam una cum corrupto sanguine atque sanie emittunt. Alii pustulas tantum forfice adaperiunt, ejectaque sanie carbunculum spiritu vini camphorato calido, vel spiritu vini, in quo theriacæ portiuncula digesta est, quam sæpissime inungunt; superinjecto dein cataplasmate quodam maturanti, exempli causa:

℞. Mellis cochlearia IV.
Fermenti cochlearia iij.
Vitell. ovor. No. ij.
Sapon. ℥ss.

Quæ probe commiscentur calidaque superimponuntur.

Vel ℞. Farinæ siliagin. vel tritic. ℥ij.
Aceti ℥ss.

quæ ex aqua vellaëte ebutyrato decocta atque in cataplasma conversa cum mellis ℥j. croci que contriti ℥j. miscentur, calidaque sæpissime supradantur.

VII. Hactenus commendata malagmata tantisper imponenda sunt, donec a *Carbunculus num excidē debeat.* viva parte resolutus carbunculus excidat. Præstat enim carbunculum sensim a parte reliqua resolvere, quam protinus excidere. Neque enim desunt, qui, propter intempestivam carnis hujusmodi excisionem, ægros nonnunquam interfecerunt: siquidem observatio docuit, acerrimos plane dolores, malaque periculosissima nimis efficacem medicinam illam utplurimum insequi. Interim, ubi maximam partem diductus jam a carne viva resolutusque carbunculus est, rescindi utique sine gravi periculo pars reliqua necdum resoluta, scalpelli adminiculo poterit.

VIII. Ubi vero vel propter deproperatam nimis excisionem, vel etiam per se, *caro nata & luxurians* intus supercreverit, necessarium utique est protinus illam erodere, quam per applicatum vel ægyptiacum, vel fuscum WVRTZII unguentum, vel etiam per id, quod jamjam sequitur.

℥. Mellis cochlearia ij.

Vitell. ovor. No. ij.

Alum. usti pulv. gentianæ aristolochiæ a. ℥j.

M. F. unguentum.

*Gangrena
superveniens
quomodo tol-
lenda.*

IX. Quodsi autem ipsam jam tum *gangrenam*, prouti quidem non adeo insolens est, inflammatio vicina vergit, sequens imponere unguentum convenit.

℥. Ol. absinth. ℥ss.

Herb. scord.

Fl. sambuc. chamomill. a. Mj.

Aq. simpl. ℔ij. ℥.

Hæc probe unadecoquantur, ac percolantur; dehinc instillatis spiritus vini optimi vel camphorati ℥vj. theriac. ℥ij. cum linteolis complicatis sive spleniis calida super carbunculum quam sæpissime imponuntur, donec vehementior inflammatio remittat.

*Separato
carbunculo
quid fieri de-
beat.*

X. Gravia vero istiusmodi symptomata ubi absunt, haud incommodum erit, post diductum a viva carne carbunculum, vel unguento WVRTZII fusco, vel digestivo quodam alio superius descripto (Cap. IX. No. 5. de bubon. pestilent.) ulcus perpurgare. Atque id solertissime quidem, ne scilicet veneni quidpiam intus remaneat, malaque pristina denuo moveat. Igitur ulceris expurgatio tantisper continuari semper debet, dum ex pestilentiae symptomatibus pristinis nihil quicquam reliquum supersit. Quo peracto, vulnus, ut supra jam tum in abscessibus reliquis præcepimus, glutinare convenit: idque in primis per applicatam cum linamentis myrrhæ atque aloes essentiam; empl. de litargyrio similibusque aliis superimpositis, donec ulcus omnino consolidatum sit.

*Cauteria
num appli-
canda sint.*

XI. Sunt equidem in Medicis celebrioribus non pauci, qui ad carbunculum & extirpandum & curandum nihil quicquam valentius *ferro candenti* esse statuunt. Scilicet protinus aduri carnem istam emortuam jubent, dum ex omni parte sensus doloris est: sic enim carbunculi nihil quicquam reliquum videtur. Atque HODGESIVS certe promptissimam in peste Londinensi carbunculorum istam curationem observatam sibi fuisse memorat. Verum non ægrotantium modo horror, sed & quamplurimæ aliæ in promptu causæ sunt, partes verbi gratia nobiliores, quæ ipsam istam per cauteria curationem multis in casibus prohibent vel saltem dissuadent, in quibus tamen prælaudata ratione curandum est. Igitur & hic id fieri poterit.

*Butyrum an-
timonii num
applicandum
sit.*

XII. Celeberrimo SYLVIO promptissimum ad extirpandos carbunculos *butyrum antimonii* videtur: siquidem id ipsum partibus circumcirca positis illinatur. Neque enim solum ejus beneficio, ut SYLVIVS quidem statuit, cavetur, ne vitium serpat; sed crusta quoque protinus excitatur, quæ partem corruptam a viva diducit, tandemque penitus resolvit. Sed contra visum est Medicis illis recentioribus, qui de peste Viennensi ac Ratisponensi separatim commentati sunt. His enim si credimus, tantum abest, ut adversus carbunculos butyrum antimonii proficiat, ut potius gravissima symptomata, imo vero subitam plerumque mortem concitet. Interim SYLVIO assensus est BOTTICHERVS:

liqui-

liquidem is in *loimographia sua Hafniensi* butyrum antimonii velut medicamentum optimum hunc in finem passim laudavit atque commendavit . Sed quicquid tandem harum rerum sit , prior sane curandi modus & cauterio & antimonii butyro longe mitior , tutior & præstantior mihi videtur . Ceterum sicubi nihilominus quisquam his medendi rationibus utitur , vel uti velit , postea is illud tamen sibi datum semper existimet esse , ut vulnus debito modo purget atque glutinet .

C A P. XII.

De bubonibus venereis .

I. **B**ubonem venereum appellitamus tumorem cum dolore & inflammatione, *Bubo venereus quid sit.* post concubitum cum impuriori femina celebratum , in inguinibus vel sub axillis . Cujus equidem mali duplex admodum genus deprehenditur . Vel enim bubones istiusmodi venerei soli sine aliis venereis malis proveniunt ; vel mala quædam alia luis venereæ vicina secum adferunt : *Gonorrhæam* puta , ulcera venerea , quæ vulgo *colis cancrum* , Galli *chancre* vocitare solent .

II. Suboriri bubones istiusmodi ut plurimum solent a congressu , ceu jam *Symptomata.* jam monuimus , cum impuriori lueque venerea laborante femina : idque nunc citius , nunc tardius , id est , aliquot demum diebus post . Tum enim homines tumorem aliquem duriores in inguine , eodemque vel utroque vel alterutro , interdum etiam sub axillis cum rubore atque dolore sentiunt . Igitur si colorem respexeris , bubones venerei a benignioribus (vid. supra Cap. VIII.) parum aut nihil differunt . Cavendum proin sollicitè semper est , ne forte in illis dignoscendis aberremus . Benigniores enim qui pro venereis habent , injusta ut plurimum suspicione aut contumelia infontem onerant . Contra vero venereos pro benignis qui habent , iis periculum est , ne propter mitiorem benignisque bubonibus propriam curationem , in gravissima luis venereæ pericula hominem afflictum conjiciant .

III. Tutissima vitii hujus indicia sunt , si is , qui eo laborat , cum scorto *Diagnosis.* rem habuit , vel *Gonorrhœa* , vel ulceribus venereis , vel aliis luis venereæ malis accidentibus vel laboravit , vel adhuc laborat . Quæ singula ubi adsunt , haud fallacem bubonum venereorum notam exhibent . Contra vero si absunt , impurioris mali suspensionem non sine ratione tollunt , saltem insigniter imminuunt . Simulatque jam vel indicia manifesta , vel ipsa hominis confessio , vel suspicio denique bubones venereos significarunt , veniendum protinus ad convenientem curationem est . Quanquam initium hujus mali promptam satis sæpe curationem admittat , tamen , ubi vel propter serum nimis atque improvidum Medici auxilium , vel & propter perversam vitæ victusque rationem , idem invaluit , difficillimam curationem recipit , atque ad ipsam luem veneream sæpe transit .

IV. Ad curationem quod attinet , multi sunt ex Medicis , qui statuunt , alienam utique hic , perinde ut in bubonibus pestilentibus , resolutionem esse : siquidem ista ratione venenum illud venereum , contra ipsius naturæ intentionem , *Curatio per resolutionem an satis tuto sit.* in venas redeat , infectoque sanguine , luem veneream moveat . Igitur & a medicamentis purgantibus & a sanguinis missione prorsus abstinendum , confestimque ad suppurationem properandum esse , iidem proponunt . Ego vero , quod pace illorum auctorum dictum velim , contra hic faciendum censeo . Cum enim tar-

da nimis & diuturna variisque aliis incommodis subjecta per suppurationem curatio sit, satius profecto ac tutius esse frequenti usu expertus sum, quamprimum medicamenta purgantia aliaque mercurialia, sanguinemque mundantia, qualia decocta ex lignis aliaque sunt, assumere. Namque per hæc longe expeditius, quam per suppurationem venenum ex corpore propellitur, tumoresque sine omni luis venereæ aliufve mali metu dissipari possunt.

Resolutio quomodo insituenda. V. Sive igitur gonorrhœa simul adsit, sive minus, commodissimum sane videtur, hominem male affectum mercurii dulcis paulo largius, frequentiusque ingesti adminiculo, perinde, ut in ipsa gonorrhœa diligenter expurgare. Siquidem interna gonorrhœæ curatio fere ipsorum quoque bubonum curatio esse consuevit. Neque curari feliciter bubones ante possunt, quam plane liberatum a veneno venereo corpus fuerit. Quoties paulo gravior inflammatio subest, præsertim in junioribus sanguinisque plenioribus hominibus, necessaria utique *sanguinis per venas detractio* est, adhibitis postmodum purgantibus mercurialibus, sanguinemque purificantibus essentiis, nec non lignorum decoctis. *Extrinsècus super tumorem imponi debent emplastra digerentia*: emplastrum videlicet de meliloto, de ranis cum mercurio, diachylum, & quæ sunt ejusmodi. Insimul autem *sollicita servari ab agrotis debet vitæ victusque ratio*, sorbitionibus nimirum ex aqua, hordeo, avena, similibusque aliis unice ferme assumtis. Potionis quotidianæ loco esse possunt ptisana ex hordeo, glycyrrhiza, aniso vel fœniculo, alterum item sive secundarium lignorum decoctum, vel & cerevisia quam maxima tenuis atque diluta. Vinum item adustum atque hujus generis potiones generosiores quæcunque aliæ, quia vehementiorem subinde inflammationem concitant, sollicite admodum removeantur, necesse est. Sic enim habitis semper agrotantibus, bubones venerei nondum inveterati quam commodissime & sine omni metu aut periculo resolvuntur.

Suppuratio quomodo acceleranda sit. VI. Ubi vero vel tardius advocatur Medici auxilium, vel vehementiores quoque bubones inveniuntur, quam ut sanari per resolutionem queant; vel denique ubi propter quascunque alias rationes curationem per viam suppurationis quis eligere mallet, id ante omnia providere convenit, ut, ad expellendum venenum propulsandamque luem veneream, *suppuratio, quantum fieri potest, diligentissime promoveatur atque acceleretur*. Valentissima aut ad maturandam suppurationem ea medicamenta sunt, quæ supra jam tum commendavimus. (Cap. III. No. 4. seqq. item Cap. IV. No. 8.) Quanquam haud alienum hic est, vel adhibitis linteolis, vel digitis oleo butyrove inunctis bubones istos sæpius & gnaviter, id est, eo usque perfricare, donec cum dolore rubeant: mox autem emplastrum aliquod maturans supradare. Sic enim mirifice accelerari suppuratio consuevit. Atque imponi quidem istiusmodi emplastra, diachylum scilicet cum gummis, itemque de galbano illud, tum vel maxime debent, quando ægrotus absque magno incommodo ingredi adhuc valet. Solvi eadem bis, ter aut quater etiam, pro re nata, quotidie possunt, bubonesque interea strenue semper perfricare. Commodissimum quoque hic ad maturandam suppurationem sunt paulo vehementiores saltandi, pugnandi ac digladiandi similesque aliæ exercitationes. Quodsi autem, prout fieri haud raro adsolet, pro doloribus ambulare ægrotantes amplius nequeunt, superimponi pro emplastris cataplasmata illa maturantia poterunt, quæ jamjam citato loco descripsimus: siquidem ista emplastra longe vehementiora inveniuntur. Aptissima fere hic ea cataplasmata sunt, quæ vel ex cepis sub cinere calido tostis, vel farina & melle, vel ex fermento, vel denique ex mitta panis siliginei cum lacte atque croco decocta fiunt, subindeque calida cum frictione superinjiciuntur.

Curatio interna. VII. Quæ singula dum fiunt; *interna quoque ingerenda simul medicamenta sunt.*

sunt. Sic enim quotidie bis aut ter porrigenda ægrotis est portio aliqua decocti lignorum calidi, octo scilicet, decem vel duodecim unciarum singula vice, una cum 30. vel 40. guttulis essentia lignor. pimpinellæ albæ, fumariæ vel scordii, vel his similium, & mercurii dulcis aliquot granis quotidie. Hæc etenim quia sanguinem valde attenuant, atque versus cutem propellunt, venenumque venereum corrigunt: insigniter quoque tam ad resolutionem quam suppurationem proficiunt.

VIII. Atque ista quidem tantisper continuare oportet, dum *vel resoluta vel ad maturitatem perducta materia sese prodat*. Tum enim scalpellum in manus summi bubonesque incidi, sed circumspicere tamen debent, ne scilicet grandiora inguinum aut axillarum, quæ juxta sunt, vasa sanguifera lædantur, periculosæque sanguinis profusiones concitentur. Quod ipsum equidem præcaveri aptius haud potest, quam si bubonum apices digitis sursum compellantur. Ad ipsum vero incisionis tempus quod attinet, hæc utique necessaria observatio est, ut ne videlicet aut nimis tarda, aut nimis deproperata incisio suscipiatur. Siquidem utrumque periculosum est. Quemadmodum nimia festinatio dolores & facile quoque graviores inflammationes noxasque alias affert, sic nimia cunctatio, HILDANO teste, semper fere efficit, ut corrupta ista bubonum materia sanguini rursus sese admisceat, totumque sanguinem corrumpat, & lues ipsam inducat. Si timidiusculi forte homines sunt, qui a scalpello abhorrent, tum medicamentis erodentibus deoperiri bubones poterunt. Spectant huc ea, quæ supra in abscessibus præcepimus. (Cap. III. No. 10. seq.) Pure sic jam emisso, perpurgare ulcus digestivo quodam convenit, post admixtam scilicet theriacæ nec non mercurii præcipitati rubri portiunculam. Dehinc emplastrum diachylum cum gummis superimponitur: quo scilicet ipsa bubonum ora probe emolliantur, purgatoque, quantum satis est, ulcere, balsamo vulnerario linamentisque carptis glutinentur.

*Quomodo
aperiri bubo-
nes debeant.*

IX. Interdum ulcera ista usque adeo gravia sunt, ut neque exsiccari satis, neque glutinari medicamentorum beneficio queant: largissime semper sanie ex iisdem prorumpente. Quod ubi forte incidit, præscriptaque superius medicamenta, vel rubrum præcipitatum, vel ustum quoque alumen nihil efficiunt; nihil, meo quidem judicio, aliud superest, quam ut ferro candenti pars corrupta sanieque scattens protinus aduratur. Sic enim præcludi sæpe vasa ista lymphatica percussa poterunt. Ceterum ex hæcenus propositis haud obscure, ni fallor, liquet, satius semper atque commodius esse, si modo id fieri possit, bubones venereos protinus digerere, sive per resolutionem curare, quam in suppurationem convertere. Sed ubi nimis jam infectus corruptusque sanguis deprehenditur a veneno venereo, ita ut lues venerea se ipsam jam manifestet, propria tunc hujus curatio requiritur.

*Ferrum can-
dens quando-
nam applica-
ri debeat.*

C A P. XIII.

De Pernionibus.

I. **P**erniones istos appellamus tumores; qui ex vehementi frigore, in pedibus præsertim ac manibus, fieri consueverunt: ubi simul rubor cum inflammatione, ardore, puncturis item ac membrorum immobilitate oritur. Interdum color lividus est. Interdum postulae vel rimæ prodeunt: dehinc alte penetrans exulceratio. Nonnunquam mali odoris humor exit, sed non multus, qui refer-

*Perniones
quid sint.*

re vel pus vel saniem videtur. Sæpius ad sphacelum inflammatio transit. Quæ quum ita sint; colligi ex enumeratis indiciis haud difficulter, mea quidem sententia, poterit, recte omnino ad inflammationis species referri perniones posse. Atque id magis etiam ideo, quia perinde, ut inflammationes reliquæ, ardoris sensum excitant, (a) & vel in resolutionem, vel in suppurationem, vel denique in gangrænam & sphacelum, perniones degenerant.

Diagnos.

II. *Dignosci autem perniones varia ratione possunt.* Vel enim 1. ad communia ista, quæ jamjam enarravimus; inflammationum signa respiciendum: vel 2. attendendum, num forte ii, qui affecti sunt, vehementius perpeffi frigus fuerint; qualiter quidem in iter facientibus, militibusque hiberno tempore expeditionem urbiumque oppugnationem suscipientibus, hisdemque non absimilibus aliis hominibus quam sæpissime incidit. Tandem 3. illud quoque perniones adesse significat; sicubi cum calore atque puncturis prurigo per sentiscitur; si rigidum fermeque sine sensu membrum afflictum deprehenditur.

**Calamitatis
hujus gradus
quinam sint.**

III. Quamdiu perniones adhuc tument ac rubent, quamdiu item sensus & mobilitas sine graviore calore atque dolore superstites sunt, mitius sane malum est. Et fere contra. Ubi enim perniones livent, membrique afflictus rigorem cum sensus defectu & puncturis concitant; gravius utique periculum proximusque ad gangrænam, altamve saltem exulcerationem transitus est. Sic ubi pustulæ super ipsam cutem prodeunt, quales fere in unctionibus vel ambustionibus conspiciuntur, indicio ipsæ sunt, gangrænam revera jam tum subesse. Denique ubi sensus perit, membrumque lividum, molle, flaccidum aut foetidum invenitur, suspicari non sine ratione licet, corruptum jam atque emortuum sphaceloque correptum illud ipsum existere.

Causa.

IV. *Præcipua equidem pernionum causa sine dubio frigus est.* Hujus etenim vehementia, perinde, ut in inflammationibus reliquis, non vascula sanguifera minuta solum constringuntur, sed sanguis etiam nimium quantum inspissatur. Nul- lum enim in pernionibus malum invenitur, quin explicari promptissime ex his ipsis causis queat.

**Frigoris na-
tura quæ sit.**

V. Tametsi autem *de vera frigoris natura* nondum satis inter physicos constat, (b) tamen aut ego fallor, aut frigoris effectus in solo caloris defectu, ut plurimi quidem volunt, neutiquam quærendus, sed ita potius existimandum est, particulas quasdam acres, rigidas, duras & salsas, quæ antea, propter calorem molles; subtiles ac volatiles extiterant, propter ipsum frigus in aere condensari atque indurari; mox autem, dum in minutissimis corporis foraminulis sive porulis hærescunt venulas constringere, hisdemque disruptis; sanguinem inspissare vel sistere. Atque hinc quidem, si quid ego video, accidit, ut facies; labra, partesque id genus externæ aliæ propter frigus findantur sive disrumpantur, continuisque puncturis urgeantur. Enimvero quo minori sanguinis motu & calore membrum aliquod gaudet, hoc facilius quoque ut plurimum sanguis in eodem co- gitur. Ut proinde mirum haud sit: in manibus, pedibus, horundemque digitis, talis item sive calcaneis, naribus denique & auribus, longe frequentius, quam in reliquis corporis partibus perniones incidere: hosdemque nunc mitiores, nunc graviores. Nonnunquam ita vehemens hominem frigus urget, ut sanguinis in universo corpore cursus plane sistatur. Quod ipsum simulatque fit, protinus homines expirant: ideoque *ex frigore periisse* vulgo dicuntur.

Prognosis.

VI. Perniones etiamsi semper fere periculosa quodammodo sunt; tamen quo gra-

(a) TACITVS hic eleganter de his scribit *Annal. 13. cap. 35. Ambusti multorum artus vi fri-*
goris, & quidam inter excubias exanimati sunt.

(b) Conf. Hambergeri *diff. de frigore.*

gravior atque amplior ex frigore læsio contigit, quo item graviora symptomata sive mala supervenerunt, hoc quoque majus imminere periculum consuevit. Sic enim majus plerumque periculum subest, quoties integra manus vel pes frigoris inclementiam experiuntur, quam si digitus aliquis affligitur. Sed nihil tamen incommodius hic est, quam illud, quod, qui semel perniones forte senserunt, singulis propemodum annis inflammationes ac dolores; vel etiam, ubi vehementiori frigore urgentur, pessimas exulcerationes & rimas, imo vero gangranam quandoque sentire cogantur. Denique ubi perversa ratione perniones tractantur, subitoque calori aut igni ex frigore objiciuntur, rebusve calidis involvuntur; maximum certe periculum est, ne pars afflicta nigra, mollis ac putrida fiat, amissoque tandem sensu, sphacelum contrahat.

VII. Quæ si ita fuerint, uti quidem revera sunt, facile profecto liquet, curationem pernionum omnem eo potissimum spectare, ut pristinus sanguini fluor Curatio externa. atque circuitus quam primum restituatur. Sed diversa tamen atque alia, quam in inflammationibus reliquis, ratione resolvere hic sanguinem inspissatum convenit. Etenim, quæ in inflammationibus ceteris valde salutaria, imo vero prorsus necessaria sunt, medicamenta calida in pernionibus longe nocentissima reperiuntur. Nec satis tuto unquam igni aut calori exponuntur, qui graviores frigoris injurias experti sunt. Siquidem propter subitas istas frigoris & caloris vicissitudines corpus statim emoritur. Igitur longe tutius atque commodius videtur, frigore vexatos homines frigidiusculo prius vel temperato saltem aeri exponere, atque, ut continuo, quantum fieri potest, sese moveant, jubere denique majori sensim calori eosdem adsuere. Vel, ubi nimis impotentes ægroti sunt, membrum afflictum *nive aut aqua frigida* (hæc enim calida ipsis videtur) gnavigiter ante omnia perfricare convenit; quo scilicet hærentes in porulis acres salæve particulæ evocentur, naturalisque sanguini cursus restituatur. Simulatque dein sensus rediit, confortantia sensim adhibenda medicamenta sunt; vini scilicet spiritus, isque vel merus, vel cum theriaca mixtus, oleum item petræ, balsamusque sulphuris. Ex his ubi probe perfricata sunt membra male affecta, calori sensim admoveri vel & in lectulum conjici homines poterunt; leniori postmodum sudore provocato.

VIII. Cui quidem scopo in primis serviunt aliquot vascula vini calidi, cum Curatio interna. pauco cinnamomo saccharoque decocti. His enim paulatim epotis refocillari, restitutoque sanguinis cursu, excitari homines consueverunt. Quanquam haud omnino alienum hic est, potiunculam aliquam sudoriferam alternis quoque vicibus assumere, e. c.

℞. Aq. puleg.

rutæ.

scord. a. ℥ij.

theriacal.

vit. Matthiol. a. ℥vj.

prophylact. Sylv. ℥ss.

Mixtur. simpl. vel

Tinct. bezoard. ℥ij.

Sirup. cinnamom.

caryophyllor. a. ℥ss.

Misc.

Hujus potiunculæ tria semper cochlearia singulis horæ quadrantibus porrigenda homini afflicto sunt, vino illo calido identidem, donec sudor prodeat, suggesto.

Si

Si vinum deficit, adhiberi ejus loco haud incommode poterit cerevisia cum cinnamomo & caryophyllis decocta, saccharoque paullulum condita. Oportet autem istiusmodi potiones tantisper ingerere, ut per horam vel dimidiam, vel, pro re nata, integram sudor conservetur. Dicit enim vix potest, quam expedita & nobilis adversus perniones gravissimas ipsamque adeo gangrænam ista curandi ratio sit. Si qui autem forte minores ex frigore affectus inciderunt, tum non adeo necessaria quidem istiusmodi medicamenta sunt, sed longe tamen saluberrima.

*Quomodo
suppuratio
aut gangræ-
na tractari
debeat.*

IX. *Sicubi ad suppurationem perniones vergunt ac hiant*, tractare ipsos ut abscessus recentes reliquos convenit. Scilicet ulcus digestivo vel ægyptiaco ante omnia purgandum est; tum oleum ovorum atque ceræ, balsamum item peruvianum vel essentia aloes ac myrrhæ supradanda; & denique emplastrum saturninum vel de lithargyrio superimponendum. Non nullius etiam usus hic est oleum myrrhæ per deliquium: nec non, si *ephemeridibus naturæ curiosorum* credimus, mures adusti. Denique insigniter quoque hic proficit aqua calcis vivæ cum instillato spiritu vini camphoraro: siquidem splenium in ea tinctum supra ulcus deligatur, vel superius etiam commendatis medicamentis superinjecitur. Quod si autem *gangræna* sive *sphacelus* supervenit, tum membrum ea ratione tractare convenit, quam capite proximo declarabimus.

*Præsidia ad-
versus per-
niones.*

X. *Si qui vero perniones jam tum experti aliquando fuerunt*, iique singulis annis versus hyemem redeant, hi, ne malum istud denuo sentiant, medicamentis convenientibus, quasi præsiidiis sese munire egregie possunt, atque longe optimum hic est partes olim afflictas petroleo seu terebinthinæ oleo, dum brumale tempus ingruit, quam diligentissime inungere; vel etiam, ubi perniones recrudescere vel intumescere rursus occipiunt, vesicam oleo jamjam dicto madidam talis sive calcaneis, vel digitis ægris superinjacere; ipsum autem frigus, quantum fieri potest, solertissime semper evitare, vel saltem optime se adversus illud vestibis idoneis munire. Conf. si lubet, M. A. Severini diss. de pernionibus in lib. de Abscessibus.

C A P. XIV.

De Gangræna & Sphacelo.

*Gangræna &
Sphacelus
quid sint.*

I. **A**C de resolutione quidem & suppuratione, ad quas inflammationes pleræque fere omnes transeunt, satis, arbitror, dictum hætenus est; sequitur, ut de tertio quoque inflammationis axitu, *gangræna* nimirum ac *sphacelo*, quos morbos veteres Medici *Cancrum* appellarunt (a), præcipiamus. Scilicet *gangrænam* appellamus gravissimum maximeque periculosum illum inflammationis gradum, qui ad ipsam inflammatae partis corruptionem aut putredinem transire incipit. Contra vero *sphacelum* ipsam læsæ partis jam factam corruptionem seu mortem.

Signa.

II. Cognoscitur vero his fere notis *gangræna*. Nempe inflammatio hætenus vehemens cum adjunctis malis reliquis subito ut plurimum vehementer mutatur, & quasi minuitur. Quicquid enim durum & tumidum fuerat, protinus mollescit, flaccescit, depressusque digitus, fere ut in œdemate; in cute ac pinguedine sinum efficit; dolores confestim remittunt; rubor in colorem pallidum, luridum liventemque convertitur; denique cuticula a cute recedit, vel

pustu-

(a) Vid. Celsus lib. V. cap. 26. n. 31. 34.

pustulæ, quasi post ambustionem, prorumpunt, sanie subrubida vel subflava quandoque etiam nigra impletæ, sensusque partis aliquo modo obtunditur. *Sphacelum* autem inde potissimum *dignoscimus*; si scilicet post gangrænam præviæ sensus partis omnis usque adeo perit, ut sine dolore pungi incidique caro queat: & si profunde penetrat ac nervos musculosque simul læsit, movendi quoque facultas amittitur. Tum color partis afflictæ sensim magis nigrescit, cutis ipsa frigescit, flaccescit; ac denique ita leviter carni adhærescit, ut facili sæpe negotio abstrahi ab eadem possit. Interdum etiam quasi cutis fuilla fumo aliquandiu exposita, indurescit. Dehinc foetor pessimus ac cadaverosus nascitur, ipsumque malum sæpe, nisi pars vitata a sana separatur vel exciditur, sensim ad partes proximas procedit: sæpius tamen etiam sponte subsistit, & facta in ambitu suppuratione a sano separari incipit.

III. Quod ad præcipuas *gangrænae sphacelique causas* attinet, ipsæ vel externæ sunt, vel internæ. Atque ad *internas* quidem erysipelas referimus ceterasque inflammationes omnes sponte ortas, quæ nec digeri nec in pus converti ulla ratione possunt. Quale quid accidere tunc potissimum solet, quando vel acris nimium, scorbutico bileque nimia corruptus sanguis est; vel quando ob quamcunque causam nimis aut concitatus, aut tardus, propter senectutem vel aliam imbecillitatem, ejusdem circuitus est; vel denique, quando ægroti inflammationibus correpti non perversæ tantum victus rationi indulgent, sed vehementioribus quoque animi affectibus afficiuntur, præsertim ira, mœrore vel terrore. Contra vero *externarum causarum* nomine comprehendimus tum aeris vel aquæ frigidioris injurias, tum medicamenta refrigerantia, adstringentia, pingua, oleosa, iisdemque non absimilia alia, extrinsecus super inflammatam partem imposita; tum & vel maxime graviores corporis læsiones externas, percussiones puta, collisiones, quales quidem in vulnerationibus, ossium fracturis, aut luxationibus quam sæpissime incidunt.

IV. Solet equidem gangræna nunquam non gravis admodum esse ac periculosa; quia facile in sphacelum transit, qui sine corruptæ partis amputatione curari nequit. Tametsi autem gangrænam, si nondum vehementissima, sed adhuc incipit, aut non profunda est, atque cutem solum ac pinguedinem afficit, curare haud difficillimum sit, cumprimis in corpore juvenili & robusto, tempestate serena ac temperata, musculisque denique ac nervis vel penitus non læsis, vel leviter tantum affectis; tamen quo profundior, quo vehementior aut gravior eadem est, quo citius crescit, hoc difficilior quoque curatio esse consuevit: in primis ubi aut senile atque effœtum, (a) aut propter hydropem, scorbutum atque phthisin, male affectum corpus est; tempestas item propter æstum, vel frigus nimium gravior; & denique ubi pars affecta pectori vel ventri propinqua est. Neque enim præcidi hæc sine præsentissimo vitæ periculo ferre valet, putridæque partes a venis absorbentur, sanguini miscentur, & ad cor ac cerebrum deferuntur, unde, corrupto sanguine, virium defectus, cibi fastidium, mentis alienatio & mors. Similiter *inveterata* in hominibus ætate grandioribus *ulcera*, præsertim quæ circa pedes sunt, simulatque arida fiunt ac livida, semper fere sphacelum mortemque proximam significant. Neque aliud in inflammationibus gravioribus prælagiunt *spasmi*, *singultus* & *ructus continui*, *sudores frigidi*, *mentis defectiones*, *delirium*, *diuturna denique vel continua aut vigilia aut somnolentia*, cumprimis si in gangræna sphaceloque vexatis incidunt. Tandem nisi prompta gangrænae medicina adhibetur, sphacelus confestim ut plurimum insequitur: partes autem sphacelo correptæ nisi opportune auferuntur vel abscin-

(a) Mortis ex gangræna in senibus nova exempla vid; in *Dranii* obs. 100. & 101. eorumque & mihi varia videre contigit.

abscinduntur, malum plerumque ad partes proximas serpit, celerrimamque mortem inducit.

*Curatio tria
complecti-
tur.*

V. Quæ quum ita sint, summo semper studio, ne sphacelus superveniat, tractare gangrænam convenit. Præ omnibus ergo sanguineis & robustis *sanguis largiter mittendus* ejusque detractio, ubi opus esse judicatur, repetenda; quod vero in debilibus omittendum. Deinde in hujus mali curatione triplex in primis observatio necessaria videtur.

*Primum
causas exter-
nas respicit.*

I. *Initio enim atque ante omnia prospiciendum, ut externæ vehementissimarum istiusmodi inflammationum causæ*, quibus adstrictam nimis in vulneribus & fracturis vincturam, spinas, festucas, aculeos, furculos, similesque his alias res corpori præter naturam infixas, medicamenta item externa aliena, unguenta scilicet, olea, emplastra, vel & refrigerantia aut adstringentia quævis alia annumeramus, quamprimum tollantur.

*Alterum
membrum
victum &
medicamenta
interna.*

VI. II. Altera observatio eo potissimum spectat; *ut ægroti vires præsertim* ubi jam debiles aut ætate provectiores sunt, *quam solertissime conserventur*. Quod ipsum quidem commodissime fit, dum pastum atque potum non boni tantum succi, sed hominis quoque ætati, corporis temperiei sive habitui, rebusque circumstantibus aliis curiose accommodatos porrigimus. Sic enim *ubi æger vel ætate grandior atque imbecillior, vel habitus frigidioris, vel sanguinem multum amisit, vel ubi acidi humores abundant*, aptissimus sane victus est, qui fit ex sorbitionibus jusculisque roborantibus, hoc est cum gallinis, caponibus, carne bubula, bonaque carne alia, mace, zingibere, aliisque aromatibus decoctis: nec non sorbitiones ex cerevisia cocta, vitellis ovorum, cinnamomo & saccharo immixtis; ipsa ova mollia sive sorbilia; gelatinæ itemque valentes ex pedibus vitulinis, cornu cervi atque ebore præparatæ: dehinc vinum vetus ac generosum, rhenanum, hungaricum, hispanicum aut canariense & similia: ac denique ipsa cerevisia generosior, præsertim pro pauperibus. Ex *medicamentis* aptissima hic sunt corroborantia sive *cardiaca* vulgo dicta, ut spiritus nempe essentia, pulveres, aquæ, atque electuaria confortantia, præsertim cum confectioe alckermes parata ac mixta, interpositis identidem sorbitionibus calidis ex Thea, vel scordio, salvia, veronica iisdemque similibus herbis aliis, cum adjecto cinnamomo vel paucoligno sassafras vel santalo citrino rite paratis: siquidem istarum ope stagnans sanguis mirifice solvitur, attenuatur & partim in circulum rursus redigitur, partim vero dissipatur & noxium e corpore expellitur. Haud alienum quoque hic est, aquam Reginæ Hungariæ vel Anhaltinæ, spongiæ linteolove instillatam, quam sæpissime naribus admovere, nec non super arterias in carpis atque temporibus deligare. Idem fere hic præstant micæ panis secalini, cum caryophyllis contritis mixtæ: si nimirum linteolo ad globuli formam convoluti involvuntur, acetoque fortiori maceratæ identidem naribus admoventur. Si qui *paulo calidioris*, sanguinei aut *biliosioris habitus sunt*; his ad instaurandas vires insigniter proficiunt sorbitiones & ptisanæ cum instillato mali citrei aut limonii succo acido; nec non decoctum hordei cum admixto si rupo mali citrei, vel mori, vel rubi idæi, vel ribesiorum aut ceraforum acidorum pro quotidiana potione assumtum. Ubi mitior æstus, æger debilior, vel alias vino adfuetus est, admisceri quoque decoctis illis vini, præsertim rhenani, aut alterius generosi, pauxillum poterit, vel etiam vini meri poculum exiguum quandoque interponi: non neglectis interim medicamentis aliis febri adversis, nimirum temperantibus, blande refrigerantibus & cardiacis. Præ omnibus vero internis remediis celebratur hodie a nonnullis (a) *cortex peruvianus*, tan-

(a) Confert. *Verlhoffii* obs. de febr. p. 332. ex *Rushworthi*, *Amijandi* & *Douglassi* observ. itemque peculiaris libellus *Douglassi* de sphacelo, (Anglice of *Mortifications*) ut & in commerc. litt. Nor. variis in locis.

tanquam summum hic remedium, eodem modo, ut febribus intermittentibus exhibitum.

VII. Denique tertia observatio in eo præsertim posita est: ut sanguis in parte ægra stagnans & corruptus quamprimum emittatur, atque partes sanæ, quæ juxta sunt, a corruptione vindicentur. Faciunt huc præ ceteris 1. medicamenta laudata roborantia interna; deinde 2. Scarificationes, dum scilicet male affectam partem scalpello, pro re nata, quam creberrime & satis profunde, longis plagis, iisque primum directis sive secundum partis longitudinem institutis, incidimus, ad quiescentem & corruptum sanguinem evocandum, ipsamque medicamentorum digerentium extrinsecus applicandorum virtutem promovendam, quæ ita melius per vulnuscula hæc ad interiora intrare possunt, Tandem 3. fomenta vel & cataplasmata digerentia, stimulantia ac balsamica, sive putredini resistentia, parti læsæ diligenter injicienda sunt: ejusmodi quidem sequens est fomentum.

Tertium medicamenta externa.

℞. Aquæ calc. viv. ℥ij.
Vin. camphor. ℥iij.
Sal. ammoniac. ℥ss. M.

Et cum spleniis sæpius calide superimponatur, quo sæpissime in hujusmodi malis aliisque inflammationibus bono cum successu usus sum & adhuc utor, vel egregia quoque est aqua calcis vivæ ℥ij. cum mercur. dulc. ℥j. mixta, & eodem modo usurpata. In Nosocomio Amstelodamensi meo quondam tempore adversus gangrænam fomento egregio usi sunt sequente. (a)

℞. Spirit. vini ℥iij.
Pulv. aloes myrrh. a. ℥ss.
Ungu. ægypt. ℥iij. M.

Vel spiritus vini cum aloe, myrrha & croco leniter coctus; vel spiritus vini camphoratus cum theriaca mixtus; vel spiritus theriacalis aut matricalis cum sexta quasi parte Elix. proprietat. roboratus; vel quod unice hic fere commendat Garangeot vinum scilicet calidum, spiritu vini simplici vel camphorato roboratum, vel spiritum vini camphorat. aut sale ammoniaco acuatam; quem ut excellentissimum remedium extollit, quo partes, quæ emortuæ jam apparuerunt, rursus revixerint. (b) vel

℞. Fol. Scord. abrotan.
absinth.
rut. recent. a. Mij.
Flor. chamomill. Mj. coq.
in S. q. Aquæ simpl. Colatur.
℞. ℥ij. adde
Spirit. vin. theriacal. ℥iv.
Sapon. venet. ℥ij.
Salis gemmæ ℥ss.
f. fomentum.

(a) Vid. Koenarding. in libello de gangræna & sphacelo, belgico sermone edit. Amstelodami. 1698. 8.

(b) Operat. Chirurg. cap. de Gangræna.

Hæc ipsa fomenta panniculis lineis aut laneis aliquoties in die super partem affectam calida imponenda sunt, superinjectis ad calorem diutius conservandum linamentis complicatis, crassis, tegulisque calefactis, vel etiam pulvillis calidis.

Remedia domestica pro egenis.

VIII. Egenis hanc in rem quasi remedium domesticum ac vile, attamen efficacissimum, SIMON PAVLI alique commendarunt *muriam brassicæ conditæ*. *Stercus equinum vel bubulum ex aceto vel vino decoctum*, fomentum egregium admodum hic esse, VALESCVS de TARANTA jam dudum docuit; SYLVIVS vero & BARBETTUS diu post hunc pro remedio, ut ajunt, arcano illud ipsum in hoc morbo venditarunt. Sed sordidum est medicamentum Medico fere indignum; vulgo & pauperibus magis relinquendum, quam nobilibus aut magnatibus commendandum. Purum contra atque simul valentissimum quoque adversus gangrænam esse solet *scordium* itemque *absinthium* vel *abrotanum*, separatim quodlibet, vel etiam conjunctim ex *aqua vel marina*, vel, ubi hæc deest, *falsa*, vel *aceto* decoctum atque instar fomenti calide aliquoties per diem applicatum, tegulisque vel lateribus calidis juxta positis, ut diu calorem conservet, donec malum minuatur ac resolvatur. Ita opus non est, ut æger sæpe deligetur, aut pars affecta nimis frequenter denudetur; sed sufficit, imo fere præstat, si modo lintea, sive splenia sæpius fomento calido rursus irrorentur, & prædicto modo calide contegantur.

Gangræna vehementior quomodo tractanda.

IX. Verum enimvero, quo magis vehemens spacioloque propior gangræna deprehenditur, hoc valentioribus quoque medicamentis opus est. Spectant huc præ reliquis, primo repetitæ eæque adhuc profundiores & longiores factæ *incisiones* sive *scarificationes* partis affectæ ad vivum usque, æque tunc non solum secundum longitudinem, verum &, ubi tuto id fieri potest, ut in brachio, crure, femore, transversim inflicte, ita ut humores sub vaginis musculorum harum partium stagnantes melius evacuari atque tensiones vaginalium, illorum motum nimis inhibentium, coercentium & quasi suffocantium hac ratione relaxari queant. Deinde pars læsa medicamentis illis stimulantibus, digerentibus ac balsamicis n. VII. probe fricanda atque imbuenda, superimposito cataplasmate penetrante ac resolvente, sive digerente, ut sanguinis motus, si fieri adhuc possit, in parte vitiata iterum restituatur. Formula cataplasmatidis sequens esse potest.

℞. Herb. scord.
malv.
absinth.
matric. aa. Mj.
menth.
abrotan. aa. Mj.

Coquantur in f. q. oxycrati, vase clauso, ad consistentiam cataplasmatidis sive pultis, eique postea admisce salis ammoniaci ℥ss. farin. lin. ℥ij. ol. infus. rut. vel chamomill. ℥i℥. f. cataplasma: quod ante semper, quam corpori applicatur, spiritu vini camphorato aut theriacali, pro majori virtute ipsi concilianda, conspergatur; Vel loco hujus cataplasma, quod modo laudatus *Koenerdingius* commendat. (a)

℞. Mic. pan. alb. ℔j.
pulv. absinth.
scord.
rutæ a. M. j.

Va.

(a) In libello de gangræna supra citato.

Vini q. f. ad consist. cataplasmatidis, post levem ebullitionem adde spir. vini 3iv., & calide applica. Interim in fomentorum & cataplasmatidis usu ea cumprimis, ut jam monuimus, necessaria est observatio: ut nimirum non nimis frequenter, sed ter quaterve tantum in die innoventur: usus enim docuit, humores quiescentes melius sic digeri, quam si partes læsæ singulis horis, ut nonnulli consueverunt, detegantur. (a) Attamen & illud probe observandum, ut cataplasmata & fomenta, quoad fieri potest, bene calida non solum imponamus, sed ea etiam calidis dein linamentis vel tegulis probe contegamus, sive etiam pulvinaribus involvamus, ut semper calida super parte læsa conserventur, sic tanto melius penetrare, stimulare, movere ac resolvere possunt; nam si frigida fiunt, non solum non prosunt, sed potius vehementer nocent. Quæ singula ubi gnaviter observantur, dici vix potest, quam sint ad gangrænam sanandam, ipsumque sphacelum avertendum, valentia, sed si *cortex peruvianus* tales, quales inde prædicantur, effectus, in hoc morbo præstaret, tot alia remedia in posterum non essent necessaria, neque tot cautelis & observationibus molestissimum opus esset. (b)

X. Si quæ autem corporis partes penitus jam emortuæ, amissoque sensu omni molles, ut scilicet foveas digitorum impressas retineant, fœtidæ atque corruptæ inveniuntur; tum nihil omnia ad vitam ipsis restituendam medicamenta faciunt. Itaque miserum hic, sed unicum auxilium est (c) ut cetera pars corporis tuta sit, & ne ad partes integras malum serpat, membrum sive partem, quæ emortua est, auferre. Sed variam tamen, pro vario videlicet corruptionis gradu, variaque corruptæ partis indole, in hoc ipso negotio rationem inire convenit. Neque enim, si tantum pars aliqua pedis extremi, ut tarfi, metatarfi, suræ, aut tali, & cum primis cutis solum una cum pinguedine, sphacelo corrupta est, integrum continuo membrum, sive totus pes, debet auferri; sed, servato potius membro, solum illud, quod vitiatum in ipso deprehenditur, & quidem, ex mea sententia, vel per suppurationem, ut jam in carbunculis pestilentibus docuimus, Cap. XI. Num. 6. seqq. vel per medicamenta rodentia, tolli. Suppuratione qui sphacelum curandum suscipiunt, duo potissimum provideant necesse est: nempe 1. ut, quantum fieri potest, suppuratio promoveatur; dehinc 2. ut emortua ulceris crusta auferatur, atque ab integrioribus corporis partibus resolvatur.

*Sphacelus
quomodo tra-
ctandus.*

XI. Atque ad accelerandam quidem suppurationem haud parum expeditæ solent esse partis corruptæ scarificationes, cum primis juxta sanas institutæ, satisque longæ ac profundæ. Namque ubi sic crebro tantisper inciduntur, donec quaquaversum aliquis sensus doloris oritur, sanies noxia, sub crusta latens expelli, medicamenta idonea melius intrare, vitiatæque pars per acceleratam isto

*Suppuratio.
quomodo ac-
celeretur.*

H h 2

modo

(a) Garangeat vult, ut, non nisi semel ad summum vero viginti quatuor horarum in hoc morbo deligatio instituatur; (in Oper. Chir. cap. de gangræna) Verum quia intra hoc tempus magna mutatio in parte læsa contingere potest, quæ Chirurgo, ad majora mala avertenda, scitu necessaria est, & medicamenta vires suas vix tam diu servare possunt, consultius esse duco, aliquoties in die partem læsam inspicere, ut inde quid faciendum intelligere; & nova remedia superaddere Chirurgus queat.

(b) Tentavi hoc remedium nuper etiam in fere sexagenaria & obesa muliere gangræna pedis circa partem tibiæ inferiorem, tarsum & metatarsum ex causâ interna laborante, ubi tegumenta corporis communia ibidem jam sphacelo corrupta erant, verum quoties illud assumpsit, toties illud vomitus, quo jam antea divexata erat, quemadmodum alia medicamenta, mox iterum rejecti; adeoque ab eo abstinere coacti sumus. Attamen post varia alia adhuc frustra tentata remedia vomitum tandem aquis medicatis pyrmontanis frigidis, (nam calidas ac tepidas quoque rejecerat) cohibui, & reliquam curationem infra contra sphacelum laudatis medicamentis absolvi. Unde etiam patet, non omnem gangrænam & sphacelum ex interna causâ oriundum, ut multiscrip-
tores asseverant, insanabilem esse.

(c) Ita Celsus loquitur lib. V. cap. 26. n. 34.

modo suppurationem a partibus sanis citius resolvi potest. Valentissima vero ad promovendam hanc partium corruptarum a sanis resolutionem, medicamenta sunt emollientia, atque putredinem reprimentia sive balsamica: siquidem hoc modo fuerint adhibita. Scilicet initio pars illa incisa unguento *digestivo* probe illini ac postea fomentis sive cataplasmatibus balsamicis foveri diligenter debet. Pertinet huc, præter ea, quæ superius jam laudata sunt, remedia (No. 7. 8. 9.) etiam sequens fomentum.

24. Decocti hordei vel scordij ℥ij.

Acet. rutac. ℥vj.

Spir. vin. theriacal. ℥iv.

Sal. marin. aut vulgar. ℥j. vel ij. Misc.

Quod ipsum calide cum spleniis super incisam partem injiciendum est, spleniaque dein eodem sæpius calide irroranda, donec malum subsistat & non ulterius serpat. Hoc vero fieri cognoscimus, quando in loco vitiatum tumor subsidet, oræ vero sanarum partium vicinarum in ambitu intumescunt: ita postea altero tertiove die suppuratio sensim & solutio vitiosi sequuntur. Ad emolliendam vero postea crustam emortuam ejusque separationem promovendam expeditum valde hic est hoc vel simile malagma sive cataplasma.

24. Folior. scordii Mij.

malvæ hyosciam.

alth. aa. Mj.

Flor. lavendul. Mss.

Coquantur cum aceto vel oxycrato ad consistentiam cataplasmatidis, cui tandem admisce

Farin. lin. ℥iij.

Ol. lin. ℥j.

Sal. ammoniac. ℥ij.

F. cataplasma, calide subinde superimponendum, & calor ejus modo supra n. VII. & IX. indicato diu conservandus.

*Separatio
atque expur-
gatio quomo-
do fians.*

XII. Quibus quidem adhibitis sicubi cutis adhuc dum interioris ora leniter cum rubore intumescit, purulentamque paulo post materiam emittit, crusta vero contrahi sensim atque ab integra carne diduci incipit; indicio illud ipsum est, malum serpere desisse, vitiatæque partis a sana resolutionem brevi futuram esse. Igitur ubicumque ejusmodi separatio se ostendit, unguentum suppurationem promovens, quale est vulgo ita dictum *digestivum*, protinus vel solum vel cum theriacæ portiuncula mixtum inungatur, linamentisque carptis illitum inter sanam & emortuam partem (quæ scalpello aliquantulum etiam quandoque dividi possunt) applicari, & postea cataplasmata præscripta superaddi debent. In sequentibus autem deligationibus quicquid vitiatum prorsus resolutum sensim deprehenditur, in singula deligatione volsellæ instrumento quotidie auferri; vel si quid leviter adhuc cum partibus integris cohæret, illud forfice aut scalpello sine graviore dolore aut noxa rescindi debet. Atque tunc remove cataplasmata convenit; *digestivo* interim unguento atque emplastro vel diachylo, vel saturnino, sive de minio tantisper adhibitis, dum, ejectis partibus corruptis omnibus, perpurgatum ulcus reperiatur. Mirifice ut plurimum promoveri separatio corruptarum partium hic adsolet, si continuus per malagmata lateresque vel tegulas calefactas calor membro afflicto assiduus conservetur, ut non opus sit illud sæpius detegere. Expurgato ulcere veniendum ad glutina-

tiōe

tionem est : cui quidem & unguentum digestivum vel basilicum vel balsamum Arcæi , & laudata superius emplastra egregie admodum serviunt.

XIII. Interim in Chirurgis varii reperiuntur, qui vel propter diuturnam sup-
purationis moram, vel propter alias quoque rationes, his in casibus protinus ad
medicamenta rodentia veniunt. Cujus quidem curationis hæc est ratio : nempe *Eroden-
tia que & quo-
modo appli-
canda sint.* vel oræ tantum partis corruptæ, vel pars vitiosa tota undique vel *butyro anti-
monii*, vel *lapide caustico* liquefacto quotidie inungitur, donec a carne viva per
quandam quasi crustam diducatur, & semper postea fots vel cataplasmata supe-
rius præscripta No. IX. & XI. diligenter injiciuntur; ut nimirum procedere ma-
lum prorsus desinat, ipsaque caro vitiosa excidat. Spectat huc præterea *aqua
phagdenica*, nec non sequens lixivium rodens *Boerhavi*. (a)

℥. Calc. viv. fortiss. ℥ iij.
Ciner. clavellator. ℥ ix.

Hæc sigillatim prius conteruntur, junctimque dein, (addita pauca aqua) vino
inclusa, ut colliquescant, in cella reponuntur humida. Mox ubi in liquorem
abierunt, per chartam bibulam & infundibulum percolantur, atque ita in vitro
asservantur. Tum ubi necessitas exigit, lixivium istud rodens penicilli aut plu-
mæ subsidio, semel, aut pro re nata, bis quotidie super partem corruptam il-
linitur, vel linamentis eo probe imbutis superimponitur, non neglectis interim
cataplasmatibus emollientibus, No. IX. vel XI. donec quicquid putridum factum
fuit, penitus vel sub puris forma evanescat, vel ad instar crustarum vel squa-
marum resolvatur & excidat. Quibus rite confectis, procedendum ad vulneris
per unguenta digestiva purgationem, ac postea ulcere purgato, per balsamum
vulnerarium glutinationem, eo modo, quem jam tum N. XII. exposuimus. Si
quid autem vitiati sub ipsa forte glutinatione adhuc sese prodit, recurrere rur-
sus ad erodentia convenit; reliqua vero eadem facere, quæ jamjam proposuimus.
Porro inter medicamenta erodentia præstantissimum atque adeo prorsus incom-
parabile repertum cel. BELLOSTIO est sequens; (b) quod tantopere hic lau-
dat, ut de meliori remedio hoc in casu ne quidem amplius cogitandum esse as-
severet.

℥. Spir. nitri vel
aqu. fort. p. ij.
argent. viv. p. j.

M. F. lento calore mercurii solutio.

Hoc liquore rodente pars emortua inungitur, vel eo linamentum carptum vel
linetolum tingitur, corruptæque parti superimponitur. Sic enim, quæ vitiosa
sunt, brevi a partibus adhuc integris solvuntur ac divelluntur.

XIV. Denique etiam non desunt Medici & Chirurghi, inter quos etiam ad-
huc est Clar. *Boerhavius* (c) qui præ omnibus suadent, ut tota pars vitiosa sive
infecta usque in fundum sanum *uratur* aut *scalpello ressecetur*: verum quia hæc cu-
randi rationes vehementiores imo crudeliores videntur, quin & sine doloribus
majoribus, imo sine periculo sæpe fieri vix possunt, eam, quæ vel suppuratio-
nis vel medicamentorum rodentium ope peragitur, & blandiorem & tutiorem,
adeoque, meo quidem judicio, præferendam esse puto; cum primis quia ustio-
nes

*Quid de
ustione sen-
tiendum.*

(a) In Mater. Med. Sect. 462.

(b) Lib. qui inscribitur, *le Chirurgien d'Hopital*.

(c) Vid. ejus Aphor. de cognosc. & curand. morbis N. 462.

nes chirurgicæ, ubi aliæ efficaces curandi rationes prostant, magnopere hodie in desuetudinem abierunt.

*Amputatio
quandonam
fieri debeat.*

XV. Tandem ubi sphacelus manus aut pedis partem aliquam ita graviter affixit, ut per musculos ad ipsum usque os putrefactio penetraverit, omnemque medicamentorum virtutem vicerit, aut idonea remedia opportuno tempore non adhibita fuerint, tum protinus, ut non vita solum, sed cetera quoque pars tuta sit, *quicquid in carne, ossibus atque nervis corruptum invenitur, vel scalpelli, vel mallei & scalpri, vel, ferrula adminiculo præcidendum.* Quod ipsum vero quæ ratione in singulis corporis partibus institui recte debeat, inferius in *operationibus Chirurgicis* curatius atque prolixius erit exponendum. Interim illud paucis hic monendum restat, utique Chirurgos in his ipsis quam gravissimis amputandi negotiis cum sibi met, tum ægris etiam prospicere melius haud posse, quam si prudentiorem in operis hujus periculosi societatem Medicum quendam eruditum, vel plures etiam, ubi haberi possunt, adsciscant, qui necessitatem amputationis agnoscant: ne scilicet gravior sanguinis profusio, animi defectio, febricula, & si quid aliud est, quod gravibus hisce operationibus supervenire hic quandoque adsolet mali, ægrum hominem conficiant; & ne forte culpa ipsi postea jure tribui possit, ac si partem homini valde necessariam temere ac sine iusta causa abscidisset; quæ servari potuisset. Postremo illud quoque adhuc providere Chirurgum hic oportet, *ut ægroti vires, quantum fieri potest, solertissime conserventur*: ne forte diuturna curatio & copiosa in his casibus quotidiana puris profusio cibi fastidium aut febricula penitus ægrum consumant.

C A P. XV.

De Ustione, Aduſtione, Ambuſtione vel Combustione.

*Ambuſtio
quid ſit.*

I. **Q**UOD ustionem siveambuſtionem ad inflammationis species retulerimus, id equidem non sine ratione fecisse nobis videtur. Neque enim eadem solum in utrisque signa & symptomata, sed iidem quoque exitus esse consueverunt. Dicere autemambuſtionem, ustionem vel aduſtionem solemus eam corporis læsionem, quæ vel ab igne ipso, vel a corporibus etiam ab igne fervidis aut ignitis provenit. Ut proin adambuſtionis causas non ipse tantum ignis sed quælibet etiam corpora, cum dura & candentia, ut prunæ, ferrum candens atque alia metalla candentia, aut per ignem liquefacta; tum pulvis pyrius, tum liquida ferventia, ut aqua, cerevisia, vinum, oleum atque spiritus vini fervens, & similia referri debeant.

*Ambuſtionis
indoles quæ
ſit.*

II. Simulatque igitur aliquid ejusmodi corpori admovetur, abesse vix potest, quin, corrugatis protinus vel disruptis fibris ac venulis, sanguis cum humoribus reliquis in partes proximas effundatur, stagnet atque corrumpatur. Quæmadmodum autem semper fere graviores illæ corporisambuſtiones reperiuntur, quæ a solidis, quam quæ a liquidis corporibus factæ fuerunt; sic universim quoque varii, pro diversa combustionis vehementia, calamitatis hujus, perinde ut inflammationis cujuscunque, constitui gradus possunt.

*Ambuſtionis
quatuor gra-
dus ſunt.*

III. Enimvero quatuor admodum combustionis gradus constitui haud inepte poterunt. *Primus* quidem atque minimus ille nobis videtur, quando membrum corporis aduſtum cum rubore atque calore dolet, pustulamque supereminentem, post

post elapsam breve aliquod temporis spatium, ostendit. *Alter* gradus is est, quando statim ab ambustione pustulae cum insigni dolore prorumpunt. *Tertius*, quando cutis eidemque subiecta pinguedo ac caro sic aduruntur, ut crustam statim referant. *Quartus* denique is dicitur, ubi ita vehemens ambustio contingit, ut nihil fere non ad ipsum usque os perierit. Tertius gradus gangraenae, quartus autem sphacelo non absimiles videntur. Unde simul istud liquet; nempe ambustiones quam proxime ad inflammationum similitudinem accedere, iisdemque propemodum signis unumquemvis ipsarum gradum dignosci.

IV. Qualis ambustionum exitus futurus sit, id ipsum partim ex ambustionis gradu, partim quoque ex ipsius partis adustae usu ac nobilitate dijudicandum. Quo etenim vel gravior ambustio, vel quo nobilior etiam pars adusta invenitur, hoc quoque magis semper periculosa calamitas aestimanda est. Igitur levius malum censetur esse, ubi forte manus aut digitus pustulam aliquam ex igne contrahunt, quam ubi oculos vel leviozem etiam ustionem sensit. Vix enim sine visus amittendi periculo aduri tenerrima propeque nobilissima ista corporis pars solet. Quanquam in ipsa quoque combustionis & diuturnitate & amplitudine, calamitatis quaerenda aestimatio videtur. Quo enim diutius ignem corpus aut pars quaedam sensit, hoc gravior quoque laesio fiat, necesse est. Sic & quo latius ambustio in corpore patet, hoc gravius quoque malum debet aestimari. Ubi enim totum corpus incendii aut pulveris pyrii flammam, vel & liquorem ferventem, quantumvis leviter etiam expertum fuit; pessimum utique illud malum est. Quum enim, propter acutissimos dolores neque cubare aut decumbere, neque dormire homines ejusmodi miseri valeant, fieri sane aliter vix potest, quam ut cum infirmitate & febricula sphacelus, tandemque ipsa mors superveniant. Atque id magis etiam in infantibus teneris, quam in hominibus adultis: siquidem illi & virium, & patientiae, & in commodiori situ eligendo prudentiae minus quam reliqui possident. Quo autem porro altior combustio, hoc gravius quoque periculum subest. Ac faciei quidem ambustiones non propter deformes solum cicatrices, sed & vel maxime ideo periculosissimae sunt, quod palpebrae saepe inter se invicem concrecant. Collum ubi forte aduritur, curvum illud evadere, nisi conveniens auxilium accesserit, semper fere adsolet. Ambustionum reliquarum facilis erit atque prompta aestimatio, sicubi & haecenus proposita, & ipsarum partium adustarum naturales usus accurate perpenduntur.

V. Quemadmodum autem in gradibus, sic in ipsis quoque curandi viis haud absimilis inflammationi combustio deprehenditur. Quoties enim levior seu primi gradus ambustio contigit, longe optima sunt medicamenta resolventia, qualia quidem in phlegmone proposuimus. (Cap. II. No. 9. seqq.) Quorum bina potissimum genera sunt: *adstringentium* videlicet atque *emollientium*. Leniter autem adstringunt *spiritus vini* (a) vel *vulgaris bonae notae*, vel *rectificatus*, vel & *camphoratus*: siquidem pars laesa immittitur, vel & per linamenta spiritu illo madentia diligentissime foveretur. Eiusdem fere usus hic sunt *acetum lithargyrisatum*, *muria brassicae condita*, vel & *oxycratum* cum sale decoctum calidumque, perinde ut spiritus modo laudati, quam saepissime superimpositum. Expeditum quoque hic esse solet *terebinthinae oleum*; siquidem opportune ac saepius corpori illi-natur. Denique haud alienum hic est, partem corporis adustam, ut digitum vel manum candelae protinus vel igni objicere; eandemque, quam proxime diutissimeque quam propter dolores fieri potest, ita continere, vel & alternis nunc remove-re, nunc denuo admove-re, donec & caloris & doloris sensus sese remittant. Sic enim non sanguis tantum stagnans, per ipsam ignis vehementiam, in pri-stinum

Prognosis.

Curatio gradus 1. per resolutionem.

(a) Quem ut praestantissimum remedium merito commendat Sydenhamus in opusculis suis praestitit.

stinum ordinem redigitur, sed pustulæ quoque una cum symptomatibus gravioribus aliisquam aptissime præcaventur; atque ita primus ambustionis gradus haud difficulter ut plurimum curatur. Idque magis etiam, si commendata superius medicamenta simul adhibentur.

2. Per emol-
litionem.

VI. Huic fere contraria, sed æque tamen apta illa curatio est, quæ ab *emollientibus medicamentis* sua petit præsidia. Hic enim quicquid in fibris ac venulis adstrictum & corrugatum fuerat, emollitur, naturalisque proin sanguini per easdem transitus atque circuitus, propulsis, quæ accidere poterant, malis gravioribus, restituitur. Haud exigui usus hic est 1. aqua modice calida, ipsiusque membri afflicti sensui accommodata; siquidem tinctum in ipsa linamentum complicatum super partem adustam imponitur, subindeque denuo per eandem humectatur; dum ignis ac doloris sensus paulatim evanescat. Sed 2. valentior tamen ad ambustionem leniendam istiusmodi *aqua calida* esse solet, ex qua vel althæa, vel malva, vel verbascum, sem. lini, fœnum græc., mali cydonii semina, iisdemque non absimilia medicamenta emollientia alia decocta sunt. Deinde 3. commodissima quoque hic ea *cataplasmata emollientia* reperiuntur, quæ vel ex jamjam laudatis herbis fiunt, vel etiam ex quacunque demum alia *pulticula* obvia conficiuntur, calidissimaque, quantum licet, crebro supradantur. Fere nulla enim inveniri pulticula unquam potuit, quin aliquam saltem emolliendi vim obtineat. Tum 4. satis quoque nubila ad emolliendam sunt *olea emollientia*, lini puta, amygdalarum dulcium, olivarum, liliorum alborum, hyosciami, & si quæ alia sunt hujusmodi. (a) Hæc ipsa vel linamentorum adminiculo supradantur, vel plumulæ instrumento frequenter, antequam siccescant, illinuntur. Denique 5. nec omittendum hic illud *MYNSICHTI unguentum ad ambustiones*, quod egregium leniens est, quodque ex olivarum aut lini oleo cum albumine ovi mixto conficitur, eodemque, ut cetera, modo superimponitur. Quamquam *mali cydonii mucilago* insigniter quoque hic proficiat. Ceterum de præceptis hætenus medicamentis breviter hic tenendum illud est: parum scilicet atque adeo nihil eadem efficere, nisi sæpius iterentur. Dehinc ubi forte facies adusta est, quædam quasi larva linea, pro commodiori medicamentorum applicatione & in facie retentione huic adaptari debet, continuoque humectari. (vid. Tab. XXXVII.) Ubi vero adustum collum est, tum, ut ne forte incurvum evadat, propriæ cujusdam *fasciæ*, quæ *dividens* chirurgis dicitur, inferiusque in libro de fasciis describitur, adminiculo præcavendum.

Curatio gra-
dus secundi.

VII. Quodsi autem *secundus ambustionis gradus* cum vesiculis sive pustulis incidit; tum sane pustulas aperire laceratamve cutem magis etiam concidere, propter acerrimos, qui suboriri hinc solent, dolores, inconsultum videtur. Fere semper enim satius est, ex superius commendatis medicamentis unum alterumve, hoc est, quam maxime obvium, cujusmodi quidem aqua calida vinumque adustum sive spiritus vini sunt, quam celerrime superinjicere, frequentissimeque innovare. Sic enim non calor tantum atque dolores imminuuntur, sed ipsa quoque cutis, separata licet superiori cuticula, absque omni propemodum labe conservatur. Si qui vero, his confectis, nihilominus dolores supersunt; lenientia utique supradari medicamenta oportet. Nobilissima hic sunt oleum lini, unguentum ad ambustionem Mynsichti supra laudatum, vel nutritum, de lithargyrio vel diapompholygos: siquidem quam sæpissime aut illinuntur, aut linamentis illita supra deligantur. Tum ubi calor & dolores sensim evanescunt, adhiberi ad levandam cutem instaurandamque cuticulam, emplastrum ad ambusta vel de minio debet. Quoties paulo vehementior ambustionis secundus ille gradus incidit, ingentemque corporis partem occupat, necessarium utique ad exulcera-

(a) Ita oleum myrtinum ambustionibus mederi, PLINIVS memoriæ prodidit. Lib. 23. cap. 4.

cérationem, cicatrices deformes, ipsamque adeo gangrænam præcavendam videtur esse, sanguinem protinus, pro ambustionis modo, vel ad animi defecti-
nem usque detrahare, deinceps autem vehementius aliquod medicamentum pur-
gans, cujusmodi supra in contusione præscripsimus. (Lib. I. Cap. XV. No. 13.)
Cetera enim extrinsecus eadem facienda sunt, ut jamjam proposuimus. In in-
fantibus autem quia minus apta sanguinis missio videtur, revellendi causa ite-
randa potius alvi expurgatio est. De cetero ut in vulnerationibus quoque *soler-*
tissimam victus rationem observare convenit. Igitur in primis adhibendæ hinc
sunt potiones ac sorbitiones quam maxime tenues. Quicquid enim aut ex ca-
lescentibus, aut intemperanter assumitur, quia calorem ac dolores adauget,
pestilentissimum esse consuevit. Sed nihil tamen ad calorem ab ustionibus or-
tum attemperandum valentius quicquam celeberrimo DYGBÆO visum legimus,
quam salis quidem spiritum, ad X. vel XV. guttulas identidem ægro vel seor-
sim ingestum, vel potionibus instillatum. Quibus omnibus promte atque ac-
curate adhibitis dici vix potest; quam feliciter ambusta corporis membra, pro-
pulsis malis omnibus, & foveantur & instaurentur.

VIII. Ad *tertium ambustionis gradum*, ubi mox crusta vel eschara super par-
tem adustam conspicitur, quod attinet, is quidem sine suppuratione curari vix
ac ne vix quidem potest. Quod ipsum quoties in facie contingit, providendum
sollicitè illud est, ne cicatrices deformiores maneant superstites. Igitur in istius-
modi casu ab unguentis atque emplastris plerisque omnibus, quantumvis etiam
arcana atque adversus ambustionem valentissima censeantur, penitus abstinend-
um. Fere semper enim periculum est, ne, dum vulnus nimium exsiccant,
fibras & cutem contrahant, proindeque admodum deformem, vel saltem minus
elegantem corpori cicatricem inducant. Quam quidem ob rem nihil omnino
sollicitius providendum, quam ut corrupta illa crusta, & quam ista interclu-
sam continet, pessima sanies celerrime removeantur. Sed quam aptissime ta-
men istas remove, hoc demum opus, hic labor est. Qui vel manibus vio-
lenter ipsas avellunt, vel ferramento ipsas rescindunt, ii parum plerumque be-
ne miseris hominibus prospiciunt. Si qua enim apta ad combustionem feliciter
curandam præsidia sunt, aptiora profecto, quantum ego observare potui, nulla
sunt, quam quæ a rebus emollientibus petuntur. Igitur, quæ hætenus ad
emolliendum præcepimus, quicquid tandem ex illis in promptu fuerit, cum
lintheolis complicatis calida protinus & quam sæpissime superimponenda sunt:
donec durior illa crusta sensim a carne viva diducatur. Si quid autem diductum
jam atque resolutum deprehenditur, id in fasciæ resolutione, bis aut ter quo-
tidie instituta, per adhibitam volsellam remove vel auferre oportet, relictam-
que adhuc crustæ partem butyro inungere: fomentis interim neutiquam omissis;
nunc enim biduum, nunc triduum, nunc quatrimum ista curandi ratio sibi
vendicat. Resoluta jam, qualiter quidem præcepimus, crusta omni, proximum
est, ut de vulnere purgando & glutinando deinceps cogitemus. Atque ad pur-
gationem quidem digestivum aliquod unguentum lenius una cum rosarum mel-
le; ad glutinationem vero unguentum diapompholygos vel de lithargyrio, nec
non emplastrum ad ambusta, in primis nobilia esse consueverunt. Si quæ vero
emplastris atque unguentis duriores crustæ conteguntur, his, experientia teste,
maximum plerumque periculum est, ne, propter partium proximarum constri-
ctionem, factamque a sanie acriori exasperationem, deformem aliquam cicatri-
cem relinquant. Si quis tamen nihilominus hanc curandi viam cum Chirurgo-
rum vulgo ingredi sustinuerit; is equidem illud sibi datum sciat esse, ut, nisi
post alterum tertiumve diem crusta exciderit, quam creberrime ipsam, pro
emittenda sanie, concidat: quemadmodum in *gangræna scarificationibus* supra po-
sui.

fuimus. (Cap. XIV. No. 7.) Tum fomenta quoque superius commendata, ad emolliendam penitusque resolvendam crustam, post præmissas ante omnia *sanguinis missionem atque alvi expurgationem*, diligentissime applicanda sunt. Sollicita autem victus ratio magis etiam in hoc, quam in priori illo curandi modo necessaria deprehenditur. Ceterum ad cutem feliciter instaurandam longe optimum hic videtur, partem adustam, dum sanescit, vaporibus ex aqua calida evolantibus quam sæpissime fovere. Ubi vero paulo tardior cutis instauratio futura esse animadvertitur, haud alienum fuerit per adhibitum ceræ atque ovorum oleum eandem promovere.

Curatio gradus quarti.

IX. Sed quid habendum denique *de quarto eodemque periculosissimo combustionis gradu* videtur? Enimvero quoties ambustio usque adeo alte penetravit, ut nihil fere non ad ipsa usque ossa corruptum reperiatur atque emortuum; nihil omnia medicamenta proficiunt; ideoque miserum, sed unicum auxilium superest, membrum illud adustum, perinde ut in sphacelo proposuimus, (Cap. XIV. No. 14.) quam primum abscindere, ne pars corrupta partem quoque sanam trahat.

C A P. XVI.

De scirrbo.

Scirrbus quid sit.

I. **Q**UARTUM equidem inflammationis exitum scirrhum esse, supra jam tum dictum nobis est. Appellari autem *scirrbus* solet istiusmodi tumor corporis durus, qui absque omni fere doloris sensu est; fereque semper ab inspissato crasso atque indurato in glandulis sanguine suboritur; licet etiam in aliis partibus & cumprimis in pinguedine oriri possit.

Ubinam & unde scirrbus oriatur.

II. Itaque mirum quantum varia ejusdem sedes est. Neque enim scirrhus in interioribus solum partibus, hepate nimirum, splene, pulmone, mesenterio, pancreate, feminarumque utero; sed in exterioribus etiam, ad quas labra, linguam, tonsillas, fauces, palatum, gingivam, collum, mammas, axillas, inguina, colem, testiculosque referimus nasci consuevit. Atque id magis etiam post inflammationem aliquam præviam. Interdum sine prævia inflammatione scirrhus oritur; præsertim in istiusmodi hominibus, qui crassiori ac glutinosiori, melancholicum vulgo dicunt, sanguine sunt instructi; interdum etiam a causis externis, ut ictu, lapsu, aliisque similibus causis. Ut proinde, qualis præcipua scirrhi causa sit, haud obscure simul liqueat.

Effectus scirrhi.

III. Simulatque vero scirrhus nascitur, *consequens* statim illud esse consuevit, ut indurata corporis pars non ipsa solum ad functionem suam naturalem inepta fiat, sed alias quoque partes propinquas in officiis suis impediat & comprimant. Quare mirum videri haudquaquam debet, si juxta positarum partium inflammationes, exulcerationes; cancer item & gangræna, rigor vel immobilitas ac tabes, iisdemque similia incommoda alia, pro ipsius læsæ partis discrimine, magis minusve necessaria, inde concitantur.

Nota.

IV. Solet autem scirrhus haud difficulter inde *dignosci*, si nimirum vel tactui vel visui tumor aliquis durior, sed sine omni tamen calore, rubore atque dolore, in externis præsertim, glandulasque continentibus partibus sese offert. Nos enim hic in chirurgica de externis potissimum scirrhis exponimus: namque internos Medicis proprie sic dictis & dijudicandos & curandos jure merito committimus.

V. Et

V. Et vero circa mali hujus exitum non unæ solent esse observationes. Quo enim 1. magis inveteratus scirrhus est, hoc quoque magis periculosus idem curatuque difficilis deprehenditur. Deinde 2. in junioribus habituque corporis firmiori præditis hominibus longe plerumque tutior atque tractabilior quam in ætate provectis scirrhus esse consuevit: & cum primis glandulæ induratæ circa collum in pueris, ceteroquin sanis, raro aliquod damnum inferunt, atque ultra pubertatis annos vix durant. In valetudinariis vero, aut ubi luis venereæ suspicio est, majoris sunt momenti. Tum 3. quo necessario magis ac nobili membrum læsum officio fungitur, hoc quoque gravior scirrhus sit necesse est. Quam quidem ob rem interiores quique scirrhi exterioribus nunquam non solent esse periculosiores. Tandem 4. quo majora mala scirrhus commovet, hoc etiam gravior esse adsolet. Quamdiu enim nullus in eodem sensus doloris est, tamdiu mitius periculum est. Simulatque vero dolores nascuntur, aut exulceratur, *carcinoma* sive *cancer* ut plurimum imminet. Denique universe illud hic adhuc admonuisse convenit: scirrhorum per medicamenta curationem semper fere difficillimam esse, proindeque ægrotis nullam certam curationis salutis spem facere debemus. Aliquando tamen vel ferro vel rodentibus medicamentis tolli possunt, præsertim in junioribus & ceteroquin sanis.

VI. Quoties inveteratus jam tum scirrhus esse advertitur; præsertim si infirmus & gravis habitus corporis est, abstinere penitus a curatione, quam digestionem tentare, satius videtur. Fere semper enim periculum hic, præsertim in feminarum mammis, esse solet, ne, dum tractare vel digerere scirrhum instituimus, idem mali moris fiat, sensimque ad cancrum transeat. Contra vero ubi & recentior scirrhus & absque insigni dolore paulo mollis adhuc deprehenditur; ubi satis firmus hominis afflicti habitus est; haud prorsus alienum videtur, per adhibita medicamenta digerentia, & interna & externa, partis ejusmodi adstrictæ resolutionem suscipere. Atque interna quidem medicamenta, lignorum scilicet decocta, essentia item vel tincturæ digerentes, una cum remediis mercurialibus lenioribus, subindeque interpositis laxantibus ad crassos atque inspissatos humores resolvendos inprimis solent esse valentia. Quum e contrario sola medicamenta externa magis ut plurimum periculosa quam salutaria esse consueverunt. Ut proinde Medicus aliquis circumspectus ac prudens in consilium hic adhiberi semper debeat; qui non de internis solum medicamentis, sed de convenienti quoque victus ratione provideat.

VII. In medicamentis resolventibus externis primum fere locum *emplastra* sibi vindicant. Qualia sunt gummi ammoniacum, galbanum, opopanax, sagapenum, bdellium, reliqua: quæ vel seorsim, vel junctim, vel etiam cum radicis bryoniæ atque aristolochiæ rotundæ pulvere permixta superimponuntur. Ad idem quoque valent empl. de galbano, de gummi ammoniaco, de cicuta, vel separatim, vel mixtim etiam adhibita. Neque minus expedita hic sunt *emplastrum* de ranis Vigonis vel diachylum cum mercurio, tum etiam hoc:

℞. Gumm. galban.

opopanax. a. ʒj.

ammoniac.

bdell. a. ʒij.

Ol. olivar. ℥ij.

Ceræ citrin. ℥ss.

Pulv. rad. aristol. long. ver. rot. ver.

Lapid. calamar.

Myrrh.

252 Chirurg. P.I. Lib.IV. Cap.XVI.

Thur. aa. ℥j.

Terebinth. Ven. ℥iv.

M. F. l. a. Emplastrum.

2. Per cata- VIII. Emplastris ad digerendum accomodatis proxima sunt malagmata sive
plasmata. capitalasmata; imprimis hoc:

℥. Rad. bryon. alb. ℥iv.
aristoloch. rotund.
angelic. a. ℥j.

Herb. sabin.

rut.

scord.

absinth.

Flor. chamomill. a. Mj.

melilot.

sambuc.

alth.

centaur. minor. a. Mss.

Coquantur cum s. q. aquæ simpl. ad consist. cataplasmi. vase clauso, sub finem add.

galban. vitell. ovi solut. ℥iij.

farin. lin. ℥ij.

ol. lin. q. s. F. Cataplas.

Hoc ipsum cataplasma, vel &, ubi visum ita sit, acetum cum herbis illis decoctum quasi fomenta, & semper quidem calida, non neglectis interea medicamentis internis, quam diligentissime superinjicienda sunt.

3. Per vapores acidos.

IX. Interdum a nonnullis vapores acidi ad scirrhus digerendos valde laudantur & adhibentur. Sic enim haud incommodum esse solet, ferventis boni aceti, ejusdemque vel communis, vel & lavendulæ, sambucini, rutacei seu theriacalis vapores afflicto membro linteo vel velamento quocunque alio cincto, identidem per dies singulos excipiunt. Nonnulli acetum aliquod ex laudatis ignito lapidi inspergunt, indeque provenientes vapores vel eodem, ut antea diximus, modo, vel per infundibulum excipiunt. Sunt tandem alii, qui vel sulphuris portionem aliquam vasculo injectam incendunt, vel cinnabaris 10. 12. ad usque 20. grana prunis ignitove lapidi injiciunt, vehementissimisque illis, qui excitari hinc solent, vaporibus acidis scirrhum exponunt. Ubi tamen sollicite cavendum, ne aut justo vehementiores & frequentiores isti vapores sint; aut imprudentius quoque naribus atque ore hauriantur. Dicit enim vix potest, quam illi sint pulmonibus inimici, atque, si cinnabarin spectaveris, quia argentum vivum sive mercurium continet, ad salivationem excitandam proclives ac vehementes.

4. Per medicamenta mercurialia.

X. Mirifici quoque usus hic sunt medicamenta mercurialia, sicubi vel protinus, vel post inanem demum reliquorum usum, applicantur. Sic enim præter internum mercurii usum, nobile quoddam unguentum digerens ex eodem, cum adipe suilla, nec non modico terebinthinæ, quantum ad eum subigendum sufficit, admixtis; in mortario aliquo vitreo vel lapideo præparatur. Ex quo ipso bis aut ter quotidie scirrhus inungitur; emplastro Vigonis cum mercurio aliove simul deinceps superinjecto. Verum enimvero, ne qua forte ipsa illa medicamenta vel alienam prorsus, vel molestam certe salivationem moveant, necessarium utique hic est, quarto vel quinto quoque die medicamentum aliquod al-

vum

vum movens, cujusmodi pulvis ex jalapa, vel pilulæ laxantes sunt, homini afflicto ingerere, atque ita mercurium e corpore rursus per alvum abducere. Quæ dum fiunt, fauces diligenter semper lustrare convenit. Simulatque enim ipsæ intumescunt ac dolent, salivatio ut plurimum solet portendi. Quocirca frequentior alvi expurgatio necessaria videtur: medicamentis istis mercurialibus, donec salivationis indicia evanescant, paulisper omissis. Atque hanc quidem in curando scirrho circumspectionem si adhibueris, spes est, quin felicissime hominis salutem, nisi certa jam tum desperatio adfuerit, conserves.

XI. Si nihil omnia medicamenta ista ad scirrhum digerendum proficiunt; & magis etiam si satis tutus locus, scirrhusque adhucdum mobilis est; si hominis vires patiuntur; haud alienum est, ne, ut fieri plerumque solet, in cancrum scirrhus transeat, opportune ipsum excidere: vulnusque dein balsamo *Arcaei* aliove vulnerario adhibito, ut in aliis vulneribus, rursus glutinare.

XII. Ubi vero vel immobilis jam tum scirrhus, inæqualis atque alte nimis positus invenitur; ubi habitus infirmioris homines sunt, scirrhisque propter vitium aliquod hereditarium opportuni, pluresve in eodem ægro; tandem ubi valde nobilis aut propter grandiores venas atque arterias propinquas, sanguinis profusioni opportunus locus videtur; (a) tum sane & ferramenti & medicamento-
Quandonam istis omnibus abstinendum.

XIII. Atque in isto quidem casu non a medicamentis solum sanguinem temperantibus, cum externis tum internis, sed a victus etiam ratione præsidium est quam maxime petendum. Quare longe semper optimum hic videtur, sic affectis hominibus varia sorbitionum optimarum genera e carnibus recentibus decocta, cibos molles ac teneros, quales vel ex juniorum ac tenerorum animalium carnibus, vel ex lenibus etiam oleribus, hordeo scilicet, avena, oryza, millio, manna, pulticulis mollibus, spinachia, sparago, scorzonera, tragopogo, cichoreo; pastinacis, rapis, lupuloque recenti calido fiunt, diligenter imperare. Potio quotidiana saluberrima est, quæ vel ex aqua simplici atque clara, siquidem illa adluetus homo est, vel ex ptisana seu decocto radicis chinæ, sarsaparill. gramin. polypodii, veronicæ, lingue cervinæ, agrimonia, solidagine saracenica, herb. parietar. capillor. veneris, hisdemque similibus aliis conficitur. Ubi dolores jam tum scirrho supervenerunt, adjungi supra memoratis potionibus ex semin. papaver. albi haud inepte poterunt; instillato ad dulcedinem conciliandam, sicubi visum ægro fuerit, feminis papaveris albi sirupo, ad gratam dulcedinem. Quanquam haud alienum hic esse solet, pulverem ex lapid. cancrorum, conchis præparatis, sale absinthii, cinnabari nativa, antimonio crud. itemque antimonio diaphor. ad leniendum sanguinis acorem; admixto unicuique dosi ad dolores imminuendos, laudani opiatu granulo dimidio, semel aut, pro re nata, bis etiam vel ter quotidie ægris his miseris porrigere. Similiter mirifice quoque hic proficiunt pulvis fucusve recens ex millepedibus; sperma ceti ad drachmam identidem una cum reliquis prædictis pulveribus assumptum, nec non alvi purgationes per adhibitæ pilulas mercuriales, aut pulveres etiam convenientes, & denique institutæ verno atque autumnali tempore, aut etiam, si opus, frequentius sanguinis per venas detractio, vel per cucurbitulas.

Præsidia adversus cancrum interna.

XIV.

(a) Si quis interim in cohibendo sanguine vulnereque accuratius deligando promptus atque expeditus est, hic sane gravioribus quoque scirrhis haud infeliciter manum quandoque admovebit. Siquidem egomet glandulas parotidas & submaxillores insigniter scirrhosas, præcis licet grandioribus arteriæ carotidis externæ ramis non semel sine graviori periculo me curare memini.

Externa.

XIV. *Extrinfecus* super ferrihum emplastrum ex plumbo sive lamina quadam plumbea, argento vivo probe prius imprægnata, deligari haud incommode poterit, constanterque ita contineri. Namque ista ratione non calor tantum ac doloris sensus sæpius imminuitur; sed & vel maxime canceri periculum avertitur. Quodsi autem lamella ista plumbea ad dolores extinguendos parum videtur, tum emplastra etiam atque unguenta ex medicamentis dolorem minuentibus confecta, superimponi haud incommode poterunt; cuius generis sunt.

℞. Unguenti diapompholygos ℥ij.

Opii gr. X. misce.

Quo inungere partem læsam quam sæpissime convenit, aut etiam cum linteolo superimponere. Vel

℞. Amalg. mercur. & plumbi ℥j.

Ungu. rosati q. s. F.

Unguentum cum linteo instar emplastri applicandum. Vel

℞. Acet. lithargyris ℥j.

Ol. express. sem. hyosciam.

papav. alb.

Ol. infus. rosar. a. ℥ij.

M. F. l. a. nutritum, cui sub finem add.

Opii gr. vj. ad X.

Quod ipsum linteolis illitum aliquoties quotidie super scirrhum applicandum. Interim pro ipsis unguentis istis, si forte ægri ea minus ferre possent, emplastra quoque refrigerantia adhiberi nonnunquam possunt. Qualia fere sunt: saturninum, Mynsicht. de minio, diapompholygos; vel denique nobilissimum istud ad dolore leniendos accommodatum emplastrum, quod constat ex his:

℞. Succ. recent. express. & pur.

fol. hyosciam.

papav. hortens.

phellandr. a. ℥iv.

Coquendo leni igne inspissa, sub finem adde

Ceræ alb. ℥viiij.

Ol. infus. rosar. ℥j. F. Empl.

Vel ℞. Sacch. saturni

Ceruss.

amalgam. mercur. & saturn.

Ol. express. hyosciam.

infus. rosar. a. ℥ij.

Ceræ alb. ℥iv. M. F. Emplastr.

His addi nonnunquam, si scilicet vehementissimi dolores adsunt, opii quidquam poterit: confectumque ex his emplastrum super male affectam partem imponi.

XV. Etiam si autem, quod verbo monendum adhuc restat, inter Medicos ce-

lebriores non pauci existant, qui ad curandos scirrhos vel *suppuratione*, vel *medicamentis rodentibus*, vel *ferramentis etiam candentibus* utuntur; tamen non ipsius tantummodo canceri a suppurantibus & rodentibus imminentis periculum, candidisque ferri naturalis apud plerosque horror, sed innumera quoque alia incommoda dictas istas curandi vias, velut lentas nimis, minus securas aut crudeles dissuadere videntur. Quam quidem propter causam tutissima eademque promptissima scirrhum dolentem aut valde magnum abolendi ratio huc ferme redit; ut scilicet, nisi prorsus periculosa sanguinis profusio pertimescenda sit, induratum istam labrorum, glandularum salivalium, mammarum, testiculorumque partem integram & funditus excidamus. (No. 11. 12.) Namque ubi forte corrupti quidpiam remanet, periculum est, ne cancerum sensim illud progignat, imo, quod pessimum sæpe hic est: licet scirrhus funditus extirpetur, haud raro tamen alius succrescit sine omni Chirurgi culpa. Quod vero Medicorum nonnulli fundum vulneris ferro adurendum, ne scirrhus redeat, vel ad reprimendum sanguinem, vel ad penitus extirpandum scirrhum præcipiunt, id meo quidem iudicio, nihil est. Siquidem ad novum scirrhum avertendum parum est (a) & ad cohibendum sanguinem longe blandiora & aptiora in promptu sunt remedia, quibus effici illud queat. Facta vero extirpatione per scalpellum, vulnus, ut in reliquis vulneribus, glutinandum.

Quid de suppuratione rodentibus & cauteriis statuendum.

C A P. XVII.

De Carcinomate sive cancro.

I. QUOTIES nec resolvi medicamentis reprimentibus, nec deliniri, nec denique ferramentis excidi scirrhus potuit, sive jam ipsius mali vehementia sive curantis imprudentia in causa fuerit, quædam quasi puncta circa locum male affectum sensim persentiuntur, atque inæqualiter tument. Malignum hunc atque adeo pessimum scirrhorum statum *carcinoma* olim, (b) hodie *cancerum* appellare Medici consueverunt. Sæpe enim venæ, quæ juxta sunt, inflatæ conspiciuntur, & quasi cancerorum pedes incurvantur. Quod ipsum vitium quousque subter cutem tectum adhuc delitescit; *cancer occultus*; simulatque vero post exulceratam cutem: in conspectum prodit, *cancer exulceratus* in scholis Medicorum dicitur.

Carcinoma quid sit.

II. Initium mali hujus pessimi atque incrementa sic ferme sese habent. Scilicet initio tumor aliquis exiguus nascitur, diutissimeque interdum, sed sine incremento tamen remanet: mox opinione citius increfcit. Primo quoque tempore dolor vel nullus, vel exiguus saltem urget: mox ubi tumores increfcunt, dolores quoque insigniter atque ad animi defectionem aliquando usque intenduntur. Simulatque jam medicamenta reprimentia aut digerentia injiciuntur, quam celerime malum increfcit, usque adeo, ut ne vel integer quidem annus, qui sine medicina fuit, tantum doloris ac tumoris incrementum adduxerit, quantum post adhibita medicamenta unicus mensis progignit. Sic enim vehementer, propter medicamenta, vitium istud irritari protinus consuevit, ut, disrupta cute, pessimum foetidissimumque ulcus prodeat.

Initium & incrementum quale sit.

III. Carcinoma perinde, ut scirrhus in quacunque propemodum corporis parte nascitur: sed multo sæpius tamen in mammis feminarum, quin imo virorum etiam,

Carcinoma. is sedes.

(a) Hoc antiquissimis temporibus jam observatum est. vid. CELSVS L. 5. cap. 28. num. 2.

(b) CELSVS Lib. 5. cap. 27. num. 2.

etiam, cujusmodi exemplum memorabile BIDLOO (a) descripsit. Præter mammas autem frequenter inprimis labra, gingivæ, fauces, lingua, nasus, ipsaque naturalia aliquando infestari a carcinomate consueverunt.

Causæ.

IV. Similiter *carcinomatum* atque scirrhorum communes fere causæ sunt; præterquam quod in istis producentis novum semper acrimoniæ atque irritationis genus aliquod simul superveniat. Solent autem maligni isti carcinomatis stimuli non a medicamentis tantum lenibus, acribus atque adurentibus, sed a quamplurimis rebus aliis proficisci. Sic enim nocentissimi ut plurimum illi cibi ac potus sunt, qui sanguinem acriorem efficiunt. Quare carnis suillæ itemque lardi usus carcinomati opportunis hominibus parum salutaris esse videtur. Tum nimia quoque mentis ægritudo ac tristitia mirifice ad canceri periculum homines miseros disponit. Denique illud inprimis observatu dignum hic est, feminas cælibes ac moniales vel etiam in matrimonio viventes, sed steriles, frequenter admodum a mammarum canceris divexari. Atque id quidem ut plurimum post elapsam quadragesimum circiter ætatis annum; mensuris videlicet sive hæmorrhoidibus sensim decrefcentibus atque evanescentibus: attamen etiam jam aliquoties in junioribus vidi; & quidem jam inter annum vigesimum atque trigesimum.

Diagnos.

V. *Canceri* equidem *occulti* hæc fere signa sunt. Prurigo, calor & puncta in vel juxta scirrhum incidunt. Proxima pars rubet aut livet; locus inæqualiter tumet, tumor augetur, longeque magis indurefcit, quam antea. Venæ sæpe cum tuberculis hinc inde eminentibus tument ac livent, id quod tamen non semper contingit. *Cancrum* autem *exulceratum* non ipsa solum partis exulceratio, prægresso cancro occulto, sed subsequencia quoque indicia demonstrant.

Symptomata.

VI. Scilicet sanies ex ulcere profluit, tenuis quidem & copiosa, sed interdum usque adeo rodens atque acris, ut ipsa quandoque linamenta superimposita velut ab aqua forti aut muribus exesa atque arrosa videantur. Odor ejus pessimus atque aliquando intolerabilis propemodum est, præsertim non aduetis, latissimeque per conclavia spargitur. Vitium ipsum latius semper procedit. Ulceris oræ vehementer tument, mirumque in modum distorta ac inversa, nunc pallent, nunc rubent, nunc lurida, virida, livida, nigra vel & variegata apparent. Dolores cum sensu ardoris, punctationis & erosionis subinde ita vehementes sunt, ut, disturbato præ angoribus somno ac quiete, ad animi fere defectionem ac desperationem usque homines illi discrucientur, unde ægri valde debilitantur. Robur omne cum cibi desiderio perit, atque odoris sensus prorsus consumitur, donec tandem ipsa mors spiritum anhelantem a putrefacto & miserrimo corpore dissolvat. Sed ita tamen nihil perpetuum hic est, ut pro diverso corporis habitu, quoque ipsius partis afflictæ diversitate nunc mitiora, nunc graviora mala superveniant.

Pognosis.

VII. Qui *occulti* adhuc & sine acrioribus doloribus canceri sunt, sustineri nonnunquam ab hominibus præsertim robustioribus atque temperanter viventibus, satis diu sine graviore molestia possunt. Simulatque vero iidem vel per inconvenientem diætam, vel per medicamenta rodentia, digerentia atque emollientia, vel denique quocunque alio modo irritantur, pessima protinus ea mala superveniunt, quæ hætenus enarravimus. Tametsi autem non defuerunt, qui de nobilissimis atque valentissimis adversus carcinomata medicamentis, quæ se solos possidere impudenter gloriati sunt; universe tamen illud observandum hic est, illud vitii genus vix ac ne vix quidem curationem recipere, sicut

cum

(a) In Exe. citat. anat. chirurg. pag. mihi 157.

cum Hippocrate (*a*) & Celso (*b*) Hildanus (*c*) aliique nobilissimi Medici confirmant, nullumque adhuc dum adinveniri a Medicis medicamentum potuisse, a quo certam salutis spem petere liceat. Evidentissimum profecto huius rei exemplum in LVDOVICI XIV. Galliarum regis, matre, ANNA *Austriaca*, deprehendimus. Quanquam enim magnificis admodum præmiis ad sanandum, quod regia mater in mamma contraxerat, carcinoma, non regii solum, sed universæ propemodum Galliarum Medici atque Chirurghi, præsertim vero illi, qui suam in hoc opere artem jactitaverant, excitati fuerunt, ut medicamentis eam sanarent; nihil tamen quidquam conamina isthæc omnia profecerunt. (*d*) Quam quidem ob rem nullum, nisi forte quod a ferramentis petitus, in istiusmodi casu præsidium reliquum esse videtur. Et vero quo pejus ac majus ipsum carcinoma, quo graviora symptomata, quoque tandem peior aut imbecillior hominis ægri habitus, hoc minor etiam in membri istius cancroli amputatione spes posita esse consuevit. Et contra. Quoties autem funditus excidi aut tolli carcinoma quoddam nequit, satius utique videtur, a ferramentis plane abstinere, quam miserum istiusmodi hominem, qui servari nullo modo potest, frustra discruciare. Sic enim uteri exempli causa, faucium, uvulæ, tonsillarum, axillarum & inguinum carcinomata nunquam fere non solent esse insanabilia. Labrorum autem, palpebrarum & mammae carcinomata quanquam tutius excidi & curari adsolent; semper tamen ne revertant, periculum imminet. Quidam carcinoma contagiosum credunt, (*e*) quod ego tamen adhuc nondum observavi, licet, plures ejusmodi ægros viderim.

IX. In *Ephemeridibus* equidem *Breslaviensium Physico-medici*, quæ germanica lingua ab aliquot annis evulgantur, variis in tomis, nec non in NEN-TERI praxi medica (*f*) quasi valentissimum adversus quælibet carcinomatum genera deprædicatur medicamentum aliquod secretum, rodens atque emeticum, a KORTHOLTO quodam Medico, qui Gedani nuper vixit, excogitatum & pro arcano sibi servatum. Attamen dissimulare nequeo, esse nonnullos, eodemque egregios ac fide dignos viros, qui me certiores fecerunt, parum aut nihil adversus vera carcinomata medicamentum istud proficere.

X. Et vero quoties forte istiusmodi obtingunt carcinomata, quæ vel medicinam omnem vincunt, vel in senili, corrupto ac vitioso corpore, nec non sub axillis aut circa grandiores venas prorumpuntur; vel denique nimis jam tum grandia atque inveterata sunt; vel ubi plura in uno ægro, alienus utique & periculosus ferramenti usus videtur. Quum enim pars vitiata funditus excidi nequeat; nihil sane aliud Chirurgus præstat, quam ut ancipitem salutis spem in desperationem certam, imo vero in præcipitem mortem convertat. Quare tutissima carcinomatis insanabilis, sed necdum tamen exulcerati, tractatio in eo potissimum sita est, ut, remota omni violentia 1. ne in ulcus idem transeat caveamus; deinde 2. ut immittentibus malis gravioribus quam mitissime semper occurramus. Sic enim quasi blandiendo præmaturam mortem,

Heisteri Chirurgiæ Tom. I.

K k

una

(*a*) Aphorismo 38. Sect. VI. Quibus occulti cancri fiunt, eos non curare (sive attingere) melius est. Curati enim cito pereunt. Non curati vero longius tempus perdurant.

(*b*) Lib. V. cap. 27. n. 2. ubi elegantissime hac de re loquitur, attamen etiam, sed immerito, omnes curationes chirurgicas rejicere videtur.

(*c*) In Libr. de gangræna cap. 7.

(*d*) Memoires de Madame de Moteville Tom. V.

(*e*) Vt HILDANVS Cent. II. obs. 78. TVLPIVS Lib. IV. obs. 8.

(*f*) Tom. III. pag. 344. seqq.

una cum innumeris iisdemque pessimis malis aliis interdum haud prorsus infelicer propulsamus.

*Carcinoma-
tis blandi-
menta.*

XI. Si quis autem pessimum istud mali genus quasi blandiendo consopire voluerit, huic petenda non a medicamentis solum, sed & vel maxime a sollicita victus ratione præsidia sunt: qualiter quidem explanatius jamtum in scirrho proposuimus: (Cap. XVI. No. 6. seqq.) inprimis vero vere & autumnus, vel in plethoricis sæpius adhuc sanguis educendus, humoresque noxii per alvum sæpius educendi. Neque vero etiam alienum hic erit, *lac capillum*, nisi forte fastidium illud moveat, identidem ægris hominibus calidum porrigere; idque vel merum, vel & cum herbis vulnerariis aut canceris fluviatilibus decoctum. Sic enim felicissime interdum *symptomata* sive mala periculosa præcaventur. Quodsi autem *vehementiores* nihilominus *dolores* superveniunt, longe optimum erit, opii portionem aliquam medicamentis reliquis admiscere, vel papav. semen cum supra præscriptis potionibus decoquere, vel in emulsione dare. Hæc enim quia somnum conciliant, haud sane spernenda sunt doloris atque infirmitatis præsidia. Externe etiam cetera eadem facienda hic sunt, quæ citato loco præcepimus.

*Carcinoma
exulceratum
quomodo tra-
ctandum sit.*

XII. In *carcinomate* *adaperto* atque *exulcerato*, quod extirpari tuto nequit, idem prorsus curandi, vel potius blandiendi modus est; præterquam, quod hic quam sæpiissime sanies abstergi, linamentisque carptis mollibus, iisque aridis, adimpleri ulcus debeat; vel etiam ad dolores leniendos aptis quibusdam remediis sub deligationes singulas inungi. Spectant huc præter cetera ol. myrrhæ per deliquium, vel ejus essentia cum essentia succini, vel aqua calcis sola, aut pauxillo sacchari saturni admixto. Vel

℞. Aceti litargyrifati ℥i℥.

Olei rosacei aut solani ℥j.

M. F. in mortario plumbeo aut vitreo unguentum.

Vel ℞. Δ rosar.

flor. sambuc.

papav. erratic. a. ℥ij.

sacchari saturni essent. opii a. ℥j.

Ω vin. theriacal. ℥ij.

M.

Vel ℞. Δ sperm. ranar.

solan. a. ℥iij.

plumb. ust. ℥j.

sacch. saturni ℥℥. M.

Loco horum adhiberi quoque potest decoctum aliquod vulnerarium ex herb. marrub. agrimonix, veronicæ &c. vel succus ex solano & plantagine. Siquidem his haud incommode extergi sub vincturæ singulæ mutatione carcinoma poterit, & deinde etiam cum linamentis carptis eis imponi. Sicubi vero *graviores dolores* incidunt, tum vel major opii aut essentiæ opii quantitas admisceri, vel & mera opii essentia cum linamentis carptis supra deligari poterit: siquidem alia ratione quandoque vix deliniri cruciatus possunt. Oportet hic, pro majori vulneris blandimento, essentiam opii non ex spiritu vini, sed ex aquis potius destillatis, quales ex solano, papav. erratic. floribus fiunt, præparare sive diluere. DIONYSIVS carnis vitulinæ frustum aliquod supra dari jubet. Pulveris aridi adpersio non æque in carcinomate, ut in ulceribus quibusdam aliis, commodum deprehenditur. Plumbum vero ustum cum sem. lini aut psyllii mucilagine superinjectum mirifice ad dolores mitigandos potest.

Quan-

Quamquam in his singulis adhibendis haud prorsus aliena, quin grata potius variatioprehenditur; ubi tamen ea, quæ ægro optime conducunt, præ ceteris adhibenda. Denique etiam *aqua vulneraria* sive *sclopetaria* (l'Eau d'Arquebusade) ex aqua solani potius, quam vino destillata, & sæpius calida superimposita egregie hic se gerit.

XIII. Tandem ubi *carcinoma* quoddam sic affectum reperitur esse, ut absque graviore periculo ad *scalpulum* procedere curatio possit; tum rite prius cum per adhibita medicamenta leniter purgantia sanguinemque temperantia & corrigentia, (No. II.) tum & vel maxime per sollicitam victus rationem, præparari hominis corpus debet, quam excidere corruptam partem istam tentemus. Quæ autem in præcidendis labrorum, oculorum, mammarum membri-que virilis carcinomatibus necessaria sint artificia, id equidem inferius suo loco in operationibus chirurgicis edocebimus. *Vulneris curatio* eadem prorsus est, quam supra in vulneribus quibuscunque imperavimus; unguento nimirum digestivo & balsamo vulnerario. Præterquam quod lenior eademque rarior deligatio mirum quantum ad vulneris glutinationem hic proficiat. *Glutinato jam vulnere*, reliquum est, ut *solertissima ac moderatam instituat per omnem vitam victus rationem*. Itaque a cibis acrioribus, falsis, acidis, nimiumque conditis circumspecte abstinendum: contra vero medicamentis leniter purgantibus sanguinemque attemperantibus, quo & aquæ medicatæ maxime pertinent, quam-sæpissime utendum; non omissis, ubi sanguinis copia urget, missionibus sanguinis, scarificationibus, nec non venæsectionibus, verno atque autumnali præsertim tempore instituendis. Quæ si negliguntur, facillime scirrhus & carcinoma redeunt.

Carcinoma quomodo excidi debeat.

C A P. XVIII.

De Oedemate.

I. **H**ACTENUS de tumoribus calidis horumdemque malis accidentibus expositum. Pergimus nunc ad illud tumorum genus, quod cum frigore & mollitie pallet, pressumque a digito foveam aliquam sive sinum accipit, utut dolores aut nullos aut exiguos saltem adjunctos sibi habeat. Proprium ipsius nomen *Oedema* est, quod explicatius *tumorem phlegmaticum* diceret. Nulla vitii huius certa vel propria in corpore sedes existit, siquidem nunc caput, nunc manus, nunc palpebræ, nunc aliæ partes, nunc denique universum corpus ab eodem infestatur. Posterius ubi forte incidit, cachexia, leucophlegmatia seu *hydrope* corpus laborare vulgo dicitur. Ceterum si qua corporis alia pars, *pedes* certe quam frequentissime ab hoc malo divexantur: quare *tumefacti* sive *oedematosi* pedes eo tempore dici utplurimum consueverunt. Nos igitur de his seorsim hoc loco tractare instituemus, siquidem hac ratione simul apparebit, quæ huiusmodi tumorum phlegmaticorum in reliquis partibus aliis quandoque obviatorum & natura sit & curandi ratio.

Oedema quid sit.

II. *Proxima Oedematis huius causa* sine dubio in *seroso nimis aut viscido sanguine* investigari debet; quippe qui in minutissimis illis pinguedinis sive tunicæ cellularis vesiculis hærescit, adeoque cutem proximam diducit ac distendit. Nasci autem vitiosus istiusmodi sanguis utplurimum solet 1. in hominibus, qui vel *frigidioris aut phlegmatici habitus*, vel *ætate grandiores* sunt. Idque frigidum aut *hiberno præsertim tempore*: ubi scilicet ad ipsum naturæ vitium externi aeris

Causæ.

inclementia accedit, jamque per se hærescentem sanguinem compinguit. Ut proinde mirum haud sit, quod, qui mirifice interdum tumescunt, propter nocturnum in lectulis calorem, haud raro pedes detumescant, longeque graciliores matutino quam reliquo tempore utplurimum inveniantur. 2. Altera vitii hujus causa posita esse solet in *perversa victus consuetudine*, crapula scilicet, vel saltem potu nimio, nec non frigidorum, crudorum ac duorum ciborum usu. 3. Dehinc *febres*, præsertim intermittentes, utplurimum aliquid hic conferunt: imprimis si justo largiores, dum calor & sitis adest, potiones assumuntur, temperantiæque leges in ipsis transiliuntur. 4. Sed in causa quoque porro sunt vel *nimia sanguinis* ex vulnere, naribus, pulmone, vomitu, hæmorrhoidibus atque utero *profluvia*; vel 5. consuetorum atque sollemnium istiusmodi *profluviorum*, præsertim in feminis, *obstructiones*. Vel 6. *vena cava persectum in gravidis*, aut per scirrhum aliquem in abdomine *compressio*; quippe quæ sanguinis ex pedibus revertenti gravem remoram injicit; vel 6. *sedendi etiam, cubandi ac dormiendi intemperantia*; vel denique 8. *phthisis spirandique difficultas*; vel & quæcunque aliæ corporis afflictiones ac defatigationes, quæ naturalem cordis in propellendo sanguine virtutem infringunt atque consumunt.

Diagnos. III. Ex jam adductis simul liquet, quibusnam *indiciis* dignosci Oedemata queant. Igitur non nisi illud observandum hic restat: hoc semper crassio-rem ac tenaciorem esse hærescentem sanguinem vel humorem, quo duriores ipsi tumores existunt, quoque diutius excitati a depressis digitis sinus post compressionem manent superstites. Et fere contra. Quod ipsum rite perspexisse haud sane parum curantibus expedit.

Prognosis. IV. Enimvero quæ cum morbis aliis, hydropè nimirum, tæbe, spirandi difficultate, (dyspnoeam & asthma Græci dicunt) feбри intermittente, sanguinis aut novis profluviiis, aut sollemnium profluviorum decrementis incidunt pedum Oedemata, ista quidem curari, nisi sublato prius; unde vitium natum fuit, morbo, nunquam ferme possunt. In feminis gravidis, præsertim robustioribus, parum atque adeo nihil periculi Oedemata pedum afferunt: fere semper enim post partum quasi sponte sua evanescent, vena cava hoc modo a compressione liberata. At magis tamen periculosa esse consueverunt, si feminis imbecillioribus obtingunt, vel diutius post ipsum partum remanent. Tunc enim haud raro hydropem, asthma sive spiritum gravem, imo vero suffocationem inducunt. Ceterum quo magis inveterati pedum isti tumores phlegmatici existunt, hoc magis etiam periculosi atque ancipites censendi sunt: cum e contrario recentiores nullisque morbis aliis comitati promptiorem curationem recipiant. Similis propemodum ratio illorum est, qui *febriculam intermittentem* insequuntur: hi enim longe mitiores illis sunt, qui ex nimia sanguinis profusione, vel & quacunque alia imbecillitate suboriuntur. Si qui autem e *sollemnibus alicujus sive naturalis profusionis obstructione* proveniunt; tum commodissima curandi ratio in eo posita videtur, ut pristina ac naturalis sanguinis evacuatio quamprimum restituatur. Fere semper autem facilius juniores quam natu grandiores ab isthoc pedum vitio liberantur: siquidem tumores seniles sæpiissime plane insanabiles esse consueverunt. Tandem ubi graviter tumefacti pedes parum aptis medicamentis & cumprimis externis agitantur, abesse vix potest, quin spiritus gravis, suffocatio atque adeo mors ipsa sensim superveniant.

Curatio. V. Ad Oedematum vero curationem quod attinet, hæc pro variis malis hujus causis mirum quantum varia esse consuevit. Igitur primum utique est, ut in veram causam antea semper inquiramus, quam de medicina cogitemus: quæ quum propter ipsam calamitatis hujus indolem, internis præsertim corporis par-

partibus accommodata esse debeat ; sane non ab externis tantum medicamentis petenda præsidia sunt , sed & vel maxime ab internis , a prudentiori Medico quodam præscriptis . *Extrinsæ* vero deinde ad curandos pedes tumefactos expedita esse solet 1. crebrior ipsorum *fricatio* , panniculorum calidorum subsidio , matutinis præcipue vespertinisque horis instituta ; donec pedes cum rubore incallescant . 2. Tum *præmuniri solertissime adversus aeris frigidioris atque hyemis præsertim injurias* pedes isti debent . Quare longe optimum hic videtur tibialibus interdiu ex pelle confectis , vel & quibuscunque aliis crassioribus uti ; sed noctu lapidibus atque asseribus quernis probe calidis in lecto sub pedes collocatis , pro attenuando sanguine , diligenter eos fovere . 3. Dehinc *fasciæ* idoneæ haud alienæ sunt , sic omnino circa pedes applicatæ , ut a plantis pedum ad genua sensim procedant : sic enim mirifice pedes laxi corroborantur ; caveturque , ne vel sanguis hic facile colligatur & stagnet , vel cutis ab inspissato sanguine destendatur . Denique 4. salutaris quoque hic medicamentorum externorum cum digerentium tum roborantium post interna & modo laudata adminicula usus deprehenditur . Sic enim haud incommodum esse solet , pedem tumorem ex incenso spiritu vini rectificato gnaviter fovere , panniculisque aut linamentis ad excipiendos & continendos vapores involvere ; donec scilicet sanguis hærens vel cum sudore abeat , vel ad circuitum naturalem redeat , & pedes laxi simul egregie roborentur . 5. Multi & præsertim inferioris fortis homines , quasi remedium aliquod domesticum sive euporiston adhibent *chelidonium majus* ruditer contusum & per linamenta circum pedes delicatum . Alii *persicariam acrem* vel solam vel chelidonio admixtam superinjiciunt , nec parum plerumque proficiunt : quia his egregia vis resolvens inest . Rursus alii vel *raphanum rusticum* , quem *armoraciam* vocant , rasum imponunt , vel *lepidium* ex vino decoctum quam sapissime calidum supra dant . Nobilissimum quoque hic ad promovendam resolutionem esse solet *cataplasma* illud , quod ex columbarum fimo sive stercore , sale atque aceto , inter se invicem commixtis paratur , calide sæpius impositum . Neque minoris virtutis sunt *fomenta* illa *roborantia* , quæ ex cineris querni lixivio , itemque ex aqua ista , qua fabri ferrarii ferrum candens extinguere solent , conficiuntur ; atque ita post admixtas spiritus vini aliquot uncias , aluminisque portiunculam calida subinde imponuntur cum spleniis ; vel pedes huic liquori calido bis in die imponantur . Idem ferme præstare solet *aqua calcis* ; siquidem vel mera , vel cum spiritu vini alumineque mixta calida eadem , ut modo diximus , ratione usurpatur . Spectat denique huc mixtura sequens :

℞. Spir. vin.
acet. Vin. a. ℥ss.
alum. crud. ʒiſs.
vitriol. ʒj. Misc.

Quæ prorsus eodem , ut reliqua , modo adhibetur . Ceterum hæc in primis necessaria hic observatio esse videtur : ut nimirum post frictionem ac fomenta , fasciis denuo & tibialibus commodis ægri pedes instruantur ; ipsis autem ægris non provida solum victus ratio , atque a potionibus nimis abstinentia , sed & motus atque exercitatio frequens , & vel maxime medicamenta interna huic malo accommodata injungantur . Sine his etenim nihil omnia medicamenta externa proficiunt . Interdum quam maxime salutaris ad hujusmodi sanandos pedes aquarum medicatarum & cum primis *acidularum* usus esse consuevit ; sed non semper tamen : ita & HARRISIVS , celebris Medicus Anglus , *dissert. chirurg.* IX.

IX. Refert, se non semel per crocum martis aperitivum corticemque peruvianum pessimas istiusmodi pedum noxas feliciter admodum sustulisse. Quod & alii solo hoc cortice se perfecisse perhibent: alii contra hæc noxia observarunt & proclamant, Quare utique ex prudentis Medici alicujus consilio hic vivendum est, qui, utrum hæc salutaria an noxia sint, probe perpendat.

C A P. XIX.

De Fungis & Hydrope articulorum.

Fungus quid sit.

I. **A**D Oedematum similitudinem quam proxime accedunt articulorum fungi: haud leves profecto morbi sive tumores, qui proinde peculiarem sibi vindicant disquisitionem. Quod enim a Chirurgis multis auctoribus silentio ipsi transmissi vel obiter solum pertractati fuerunt, id equidem ideo potissimum factum videtur esse, quia propriam fungorum naturam atque originem, scilicet e sanguine an sero, e materia quadam corrupta, pure, flatibus, an ex quavis denum alia causa proveniant, ipsimet ignorarunt. *Fungum* itaque articulorum dum nominamus, istum in membrorum articulis tumorem designamus, qui absque omni ferme calore ac dolore pallet, digitisque prementibus facile quidem, propter mollitiem, cedit; sed ita tamen, ut ad instar fungi, remoto digito, confestim sese rursus expandat, nec foveas impressas retineat. Tametsi autem nullus fere brachiorum atque pedum articulus ab isthoc vitio immunis prorsus sit; *genua* tamen propter insignem forte glandularum abditæque inter ligamenta & tendines pinguedinis copiam, præ reliquis eidem opportuna esse consueverunt. Neque vero unæ tantum istiusmodi fungorum species reperiuntur: quidam enim minutiores, quidam grandiores existunt; quidam molliores, quidam duriores, prout vel tenuiores, vel glutinosiores sunt, qui intus inspissati & stagnantes hærent humores. (a) In quibusdam humores noxii extra articulum hærent, qui tumores proprie hi fungi sunt; in aliis vero in ipso articulo collecti stagnant, ut serum in scroto, ubi hydrocele est, quales ipse vidi & curavi. Hic posterior morbus *hydrops articuli* haud inepte dici potest, & ex tumore totum articulum distendente fortassis a fungo distingui poterit, quippe qui magis unum alterumve latus articuli occupat. Itaque quibusnam indiciis dignosci articulorum fungi & hydropes queant, ex jam adductis haud obscure, si quid ego video, simul patescit.

Causa.

II. *Proximam fungorum causam* quærere sine dubio licet in inspissato circa juncturarum ligamenta sero viscido atque glutinoso. Quod ipsum simulatque post lapsum ictumque aliquem ligamentorum graviolem colligitur, nunc in partibus externis, nunc in ipso articulo tumorem protinus concitat, debilitatisque ligamentis naturalem partis mobilitatem destruit. Ubi autem nervi simul atque arteriæ vel venæ ab istiusmodi tumoribus graviter urgentur, fere semper consequens hinc est, ut subjecta pars nutrimento suo privetur, ampliatioque magis, quam naturaliter decet, articulo, sensim sine sensu imminuatur atque absumatur.

Prognosis.

III. Diximus, in articulorum fungis ligamenta nimium quantum extendi atque laxari; naturalesque proin membri afflicti vires atque mobilitatem, promtiori graviorique læsionis vehementia, nunc levius, nunc gravius debilitari. Jam

quia

(a) Grandiorem fungum in *Chirurgia curiosa* delineatum exhibuit PVRMANNVS pag. 622.

quia perditus isto casu ligamentorum vigor difficulter admodum instaurari potest, & tumores hi nec facile resolvi, nec ad suppurationem perducere possunt, quivis sane satis jam per se intelligit, arduum prorsus in fungorum curatione chirurgos negotium suscipere. Suppuratio etenim præterquam quod difficilis admodum hic sit, haud parum quoque periculosa utplurimum deprehenditur: siquidem caries facile aut fistulæ insanabiles per illam excitantur, quæ ferramentum in manum postulant. Si qui recentes adhuc parumque grandes ac duri articulorum fungi existunt, hi post imposita medicamenta digerentia ac roborantia curationem haud raro recipiunt: quanquam per emollientia magis utplurimum irritantur. Ubi vero grandius atque inveteratum jamtum vitium est, medicamenta pleraque omnia vincuntur, neque expectari, nisi a scalpello salus potest. Tametsi ne istud quidem satis semper valens aut opportunum adversus noxam istam pessimam deprehenditur. Ita si humores noxii in articulo hærent, ii quidem incisione facta, educuntur: plaga vero glutinata, tumor plerumque redit.

IV. Sed quo facilius fungi isti recentiores ac mitiores digerantur, longe plerumque optimum videtur, male affectam partem aliquoties in dies singulos per adhibitos panniculos calidos strenue perfricare, protinusque dein spiritum vini tartarifatam optimum illinere, vel & ipso cum linteolis supra dato fovere: atque id ipsum tantisper continuare, dum nativa membri forma & virtus restitutæ sentiantur. Nobilissimum quoque ad idem est PVRMANNI fomentum: (a)

Fungorum recentium per digestionem curatio.

℞. Muria hælecum ℥ij.
acet. vin. fortiss. ℥j.
fol. salv. Mij.
vitriol. Roman. ℥i℥.
alum. crud. ℥vj. M.

Quæ una per dimidiæ horæ spatium decocta eodem, ut mox diximus, modo injiciuntur. Simulatque jam digeri tumores incipiunt, pristinaque partis vires paulatim instaurari, haud parum profecto ad perficiendam resolutionem ii conferunt, qui vel e spiritu vini tartarifato; vel ex oleo tartari foetido tumefactum articulum aliquoties per diem & quam diligentissime perfricant, deinceps autem ad propulsandas frigoris injurias, a quibus alias vehementer læduntur, spleniis ac fasciis superimpositis strenue ipsum vinciunt. Denique haud possum, quin illud quoque præter cetera fomentum hic proponam; cujus beneficio jam aliquoties ejusmodi fungos egomet feliciter olim me curare memini:

℞. Lithargyr. ℥℥.
boli Armen. ℥j.
mastichis
myrrhæ a. ℥℥.
aceti vini ℥j. M.

Et coque hæc per horæ quadrantem, tinctisque in isto decocto spleniis vellimentis crassis calida semper & matutino & vespertino tempore in lectulo applicantur. Interne simul idonea purgantia, attenuantia & sudorifera remedia diligenter quoque adhibenda.

V. Quod si autem vel inveterati jam tum, vel ita graves articulorum fungi advertuntur, ut hætenus præscripta medicamenta resolventia nihil ad ipsos proficiant, necessarium utique, prout celebres Chirurgi, WVRTZIVS jam

Fungorum veterum curatio 1. per scalpellum.

(a) jam & PVRMANNS (b) notarunt, fermeque unicum auxilium superest *tumefactum istiusmodi articulum parte infima atque commodissima*, sed circumspicte tamen, ne scilicet ex ligamentis ac tendinibus quidpiam lædatur, *scalpello quodam idoneo incidere*. Sic enim serum illud stagnans, si unico in cavo collectum, protinus prorumpit, vel si in diversis præterlapso aliquot dierum spatio sensim sensimque effluit. Cui quidem scopo egregie serviunt turundulæ, digestivo quodam madentes, paucoque alumine conspersæ vulneri immissæ. Sed ante tamen, quam ferrum corpori admoveatur, id sibi datum Chirurgus existimet, ut ipsum tumorem digitis gnaviter deprimat, injectaque superius fascia, ne cedere facile possit, contineat. Namque isto modo non commodissima solum ad incidendum pars in conspectum prodit, sed ipsum quoque serum, facto foramine promptius effluit; imo vero adinstar sanguinis in venæsectionibus aut lymphæ in hydroceles vel dydropis ascitis incisione prorumpit. Quo facto, si tumor adhuc aliquis superest, emplastrum diachylum vel oxycroceum, vel WVRTZII rubrum, quod valde hic commendat, vel aqua calcis, vel spiritus vini, superimponi debet, atque ita penitus, quicquid forte inspissati in tumore adhuc reliquum est, resolvi. Sic si pristinae formæ suæ restitutum est membrum, vulnus balsamis vulnerariis glutinatur, oleis atque rebus pinguibus aliis, quia ligamentis ac tendinibus nimium quantum inimica sunt, solertissime semper evitatis. Quodsi autem hærens in fungo *serum tenacius aut glutinosius* invenitur, quam ut satis effluere per se possit, adhibere circa deligationis singulas injectiones quasdam attenuantes convenit. Faciunt huc præ reliquis decoctum agrimonie, aristolochie aut alchymillæ cum rosarum aut chelidonii melle permixtum, quibus injectis mirifice resolvi tumores istiusmodi adsolent.

2. Per medicamenta rodentia.

VI. Quanquam autem promptius & aperiri & glutinari ejusmodi fungi solent, quibus admotum ferrum fuit; haud tamen in Chirurgis desunt, qui satius existimant esse, *medicamenta quedam rodentia* super fungum injicere, resolutaque dein, quæ nata hinc fuit, crusta, collectos intus humores ejicere; reliqua vero eadem facere quæ hætenus præscripsimus. Quæ dum fiunt, longe optimum, mea quidem sententia, ad instaurandas ligamentorum atque tendinum, in genibus præsertim, vires videtur, unguento quodam nervino, vel & spiritu quodam aromatico ægrum membri articulum quotidie inungere, donec pristinas vires recuperavit.

Adversus re-crudescentem fungum præsidia.

VII. Contingere hic non raro solet, ut post ejectum, quod intus hæserat, serum inspissatum, inductamque cicatricem, denuo circa juncturam istam vitiosi corruptique humoris quidpiam, ut ipse vidi, sicut in hydrocele, colligatur. Quod ipsum ne qua forte fiat, hæc utique necessaria videtur observatio: ut scilicet non interna solum medicamenta digerentia, purgantia & sudorifera solenter adhibeamus, sed ipsum quoque vulnus per immissas turundulas paulo diutius apertum conservemus, & per injectam aquam vulnerariam expurgantem, decoctum videlicet aristolochie, agrimonie, alchymillæ &c. rosarum aut chelidonii melle permixtum, identidem per dies singulos expurgemus. Namque ista purgandi aut curandi vulneris ratio, teste PVRMANNO; in nonnullis quandoque ita vehemens atque expedita est, ut fere post sexies factam injectionem sinus vulneris egregie non expurgatus solum, sed nova quoque carne adimpletus reperiatur. Interim haud prorsus quoque alienum hic fuerit, aquam calcis vivæ in plagam injicere, extrinsecus autem emplastrum aliquod digerens vel liquorem similem superimponere, genibus ipsis interim, ne colligi facile serum valeat, quam accuratissime semper deligatis. Sic etenim quam felicissime occurri fun-

(a) *Chirurg.* pag. 268.

(b) *Chirurg. P. II.* pag. 46. cit. *Chirurg. curios.* pag. 622.

fungis revertentibus posse, longe omnium in curandis his fungis exercitatissimus ille Chirurgus, FELIX WVRTZIVS, testatur.

VIII. Denique illud paucis admonendum hic restat: nempe non omnes articularum fungos sic comparatos esse, ut aperiri satis tuto queant. Quoties enim vitium illud aut nimis jam inveteratum atque durum, aut nimis magnum invenitur: aut jam tum imbecilliores ipsi homines vexati sunt, abstinendum utique ab omni ferramento erit. Fere semper enim noxia magis quam salutaris in ejusmodi casibus hæc curatio esse consuevit: dum novis postea subinde malis, carie nimirum, fistulis & gangræna divexantur, atque adeo absumuntur, qui consistente aut conquiescente vitio ad ultimam senectutem pervenire poterant. Ceterum de reliquis tumorum lymphaticorum seu phlegmaticorum speciebus, quæ ferrum in manus pustulant, quales *hydrops*, *hydrocele*, *hydrocephalus* & *ranula* sunt, prolixius suo loco in operationibus chirurgicis erit differendum.

*Incisio quæ
donam mi-
nus iusta sit.*

P A R T I S P R I M Æ

L I B E R Q V I N T V S

D E

V L C E R I B V S.

C A P V T P R I M V M.

*De Ulceribus.**Ulcus quid I.
sit.*

UID ulcus sit, cuilibet adeo notum esse videtur, ut vix prolixiori descriptione indigeat. Definitiones enim, quæ hic, ut in multis aliis rebus, in medium afferri solent, plerumque ipso nomine obscuriores & difficiliore sunt. Notio tamen maxime clara & perspicua de eodem traditur, quando docetur, quod sit *mollium corporis nostri partium ipsiusque cutis solutio*, a causa interna, inflammatione nimirum, abscessu, vel humoribus subsistentibus acerbisque producta. Attamen si vulnera fiunt antiqua,

vel etiam si contusiones sanationem facilem, id est, breviori tempore recusant, ad ulcera tandem quoque referri atque ita appellari sueverunt.

*Ulcus sedes
que sit.*

II. Itaque propria & communis ulcerum sedes in mollioribus corporis nostri partibus quibuscunque, cute videlicet, pinguedine, glandulis, carne, ipsisque denique visceribus internis requirenda est. Si quid enim in partibus durioribus, hoc est, ossibus exulceratur sive abroditur, id ipsum *ad cariem* potius atque ad morbum, quem vulgo *spinam ventosam* hodie vocare solent, quam ad ulcera referri oportet. Quanquam, propter ipsam istiusmodi vitiorum qualemcumque cum ulceribus sive erosionibus partium mollium similitudinem, de utrisque tractatio conjungi haud inepte possit, atque etiam a nobis hac in parte jungatur.

*Discrimen
ab aliis no-
xis.*

III. *Abscessus* autem, *contusiones* ac *vulnera* quomodo ab ulceribus differant, penitior singulorum consideratio haud obscure declarabit. *Vulnera* enim & *contusiones* tametsi perinde, ut *ulcera*, in *partium mollium dissolutione* consistunt, tamen ab his quam maxime in eo differunt, quod ab externa semper causa & uno velut momento concitentur: quum e contrario ulcera ab internis potissimum causis, (No. I.) ac paulatim quidem suboriantur. *Abscessus* autem quasi prima ulcerum principia, sive nondum matura ulcera sunt: quando nimirum inflammationes in suppurationem abeunt, cute adhuc integra. Simulatque enim, ad aperta cute, pus maturatum effluit, ex abscessibus ulcera fieri putantur, sive ea sponte a pure erodatur, sive scalpello chirurgico aperiatur.

*Ulcus di-
versa genera.*

IV. Neque vero unæ tantum constitui ulcerum species possunt. Sic enim ipsa differunt 1. *pro partium corporis vexatarum discrimine*: siquidem nunc cutem, nunc pinguedinem, nunc denique glandulas & carnes infestant: 2. *pro diversa magnitudine* sua: quædam enim majora sive ampliora sunt, quædam mi-

nora; quædam alte, quædam minus alte penetrant. Atque ea quidem, quæ altiora sunt, sed angustiora tamen, & speciatim angusto ore sive principio prædita, *sinus* aut *fistula* dici proprio nomine consueverunt: 3. pro diversa *duratione*; hinc enim vel *recentia* sunt, vel *inveterata*: 4. pro *symptomatum* sive *malorum accidentium gravitate*; si quidem alia *mitiora* sunt ac *leviora* seu *benigna*; alia vero *maligna*, id est, vel *cum doloribus acutissimis conjuncta*, vel *fætida*, *putrida*, *pinguia*, *rheumatica* seu *multum ichorem fundentia*, *serpentina*, *cancrofa* sive ad *cancrum* *vergentia*, *callosa*, *fistulosa* aut *verminosa*: 5. pro *causarum discrimine*. Hinc enim fit, ut in *ulcera scorbutica*, *venerea*, *cariosa*, *cancrofa*, *pestilentialia* atque a *fascino* *provenientia* dispescantur. Denique *ulcera* etiam differunt 6. pro *diverso corporis*, quem infestant, *loco*. Igitur quædam *ulcera narium* sunt, alia *faucium*, *palati*, *pectoris* atque *ani*: rursus alia *fistularum lacrymalium* nomine insigniuntur.

V. Quod recentiorum Medicorum varii præcipuam *vulcerum causam* in *acido* quodam peregrino, corporisque partes adinstar aquæ fortis rodente quærunt, id festinanter nimis factum videtur: siquidem nullus propemodum *humor acris* est, sive is jam ad *falsi*, *lixivii*, *alcalici* vel *acidi naturam* accedat, quin corpus erodere atque *ulcus* aliquod concitare possit. Et vero quia *sanguis* subsistens sive *stagnans* plerumque in *alcalicam* aliquam *acrimoniam*, neutiquam vero, ut quidam opinantur, in *acidam* convertitur; quin & ipse odor foetidus *ulcerum* *alcali* potius quam *acidi* quicquam referre deprehenditur; facile, meo quidem iudicio, liquet, *alcalicis* sæpius, quam *acidis humoribus* *ulcera* accepta esse referenda. Constat enim, *alcali* a Medicorum filiis dici quamcunque *acrimoniam* aut *falsedinem*, quæ rebus quibuscunque *acidis*, perinde ut *sal tartari* *aceto*, *oleumque tartari* per *deliquium spiritui vitrioli*, *adversa* atque *inimica* est. Quemadmodum autem *venenorum*, sic *rerum acrium*, adeoque & *ulcerum* varia admodum genera esse adsolent. Quo enim *pestilentior acrimonia* est, per quam corpus eroditur, hoc quoque *gravia* magis, ac *foetida*; hoc magis item *procedentia* & *periculosa*; quin imo *prorsus* etiam, ut in *carcinomatibus* usu venire solet, *insanabilia ipsa ulcera* esse reperiuntur. Interim non ab *acrimonia* tantum, sed a quibuscunque rebus aliis etiam, quæ *sanguinem* subsistere faciunt & *corrumpunt*, nasci *ulcera* possunt. Sic enim quam sæpissime *tumores*, *inflammationes*, *vulnera*, *contusiones*, *ossium fractura*, *luxationes*, *scirrhus*, *cancer*, & *caries*, in *ulcera* degenerant. Quæ quidem ipsa quantumvis initio *lenia* & *benigna* sunt, pessima tamen, vel propter *malum corporis habitum*, vel propter *pravam victus rationem*, vel denique propter *inconvenientem medendi ac deligandi modum causasque* id genus alias, haud raro evadunt.

VI. Tametsi autem *visus beneficio cognosci pleraque ulcera* possunt, tamen ut exactius pateat, *quam alte sinus penetret*; quorsum is procedat; denique num *cariem adjunctam* simul habeat, utique *specillis* opus videtur. *Vetus an recens* *ulcus* aliquod sit, optime ipsius hominis sermo indicabit, Neque vero minus hinc cognosci poterunt *causæ*, *cur inveteratum malum sit*; sive jam in *carie* quadam subjecta, sive in *perversa victus aut curationis ratione* eadem fuerint positæ. *Benignius* adhuc sive *mitius* esse *ulcus* aliquod, inde potissimum cognoscitur, si nondum *vetus* illud est, nullisque *gravioribus malis* comitatum; si *modice crassum* pus advertitur; si *subalbidum*, *lene* minusque *foetidum* est; denique si & *junior* & *robustior ægrotus* est. Contra vero *maligna* curatuque *difficilia* non sine *ratione* judicantur esse *ulcera*, si homo *afflictus infirmioris*, *scorbutici* vel *hydropici* etiam *habitus* est; si *nimis tenue*, *acre*, *foetidum*, *flavum*, *albicans* atque *subrubrum*, *subviride* aut *subnigrum*; vel & *nimis crassum lardoque* haud *ab simile* pus deprehenditur. Æque vero *periculosum vi-*

Causæ.

Veterum & malignorum ulcerum diagnosis.

tium subest, ubi vel intensioribus ægroti doloribus urgentur, vel sic etiam comparata esse ulcera reperiuntur, ut vulneris atque abscessus recentis per digestiva balsamæque vulneraria curationem haudquaquam recipiat.

Ulcera impurorum fluentium, rodentium, fistulorum & callosorum cognitio.

VII. *Ulcera impura ac putrida* vocantur, in quibus caro corrupta, mollis, albida vel & livida conspicitur; item ubi materia crassior & glutinosior, viridis item vel variegata colligitur. *Ulcera fluentia* sive *rheumatica* inde potissimum arguantur, si sanies copiosa & tenuis effluit. *Rodentia* vel *procedentia* ulcera inde patefcunt, si materia partes undique circumpositas, nunc tardius, nunc celerius, prout acrimoniæ gradus est, erodit. *Ulcera fistulosa* dicere ista suevimus, quæ alius paulo vel sub cute vel inter musculos penetrant; præsertim ubi sinus amplior, exitus angustior fuerit. *Callosa* denique ista judicamus *ulcera*, quorum interiores parietes materia quadam duriori & quasi cartilaginea sunt obducti.

*Ulcera venerea, cancro-
sa, cariosa
& fascino
orta quomo-
do cognos-
cantur.*

VIII. Sic porro etiam *ulcera venerea* subesse arguuntur, ubi eadem post celebratum cum impuriori femina concubitum, morbosque venereos, gonnorrhœam puta, bubones venereos, ipsam denique luem veneream insequuntur. Quorum equidem varia plerumque sedes est: quanquam frequentius iis in locis nascuntur, in quibus bubones venerei prodierunt, in naribus scilicet atque faucibus, nec non in membro virili: quare colis ulcera sive carcinomata (Gallis *chancres*) appellantur. In sequiori sexu venereis istiusmodi ulceribus fere obnoxia sunt ipsa pudendorum labia, vel uteri etiam collum. *Ulcera cancro-
sa* vel eadem prorsus sunt cum carcinomatibus exulceratis, quorum notas supra dedimus: (Lib. IV. Cap. XVII. No. 5. 6.) vel & ubi progressum atque dolores spectaveris, quam proxime ad naturam carcinomatum accedunt. *Ulcera cariosa* dicuntur, si juxta positum os aliquod erosum periostio privatum, sive infestatum a carie invenitur. Sed de ista quidem prolixius infra exponemus. A *fascinis* denique an subnata *ulcera* sint, exinde argui vulgo solet, si aciculæ, crines, filamenta, panniculi, clavi, testæ ovorum, carbones, vel & quæcunque id genus res præternaturales aliæ in abscessibus aut ulceribus reperiuntur. Tametsi, ut, quid ego sentiam, aperte fatear, non pleraque tantum signa, quæ ab imperita plebe pro fascino cognoscendo afferri in his casibus solent, sed ipsa quoque fascina dubia plerumque vel prorsus etiam conficta atque superstitionis plenissima videantur: multa enim olim ulcera pro fascinatis habita sunt, quæ re vera talia non fuerunt.

Prognosis ulcerum malignorum atque inveteratorum.

IX. *Ulcera quoque recentia & benigna*, perinde ut abscessus recentiores, haud difficulter ut plurimum curantur: maxime si juniores viribusque instructi homines sunt. Quo autem *magis inveterata*, quoque gravioribus malis comitata ulcera sunt, eo difficilius curantur: adeoque valde *putrida*, *rheumatica* sive *largiter fluentia*, *fistulosa*, *callosa*, *cariosa* & *cancro-
sa* ulcera difficulter admodum atque non nisi per egregia Medicorum excellentium artificia sanari consueverunt. Sibimet ipsi enim atque aliis egregie, meo quidem judico, testeque experientia, iatroalip-
tæ isti vel histriones imponunt, qui de emplastris quibusdam unguentisque arcanis, ad quodlibet ulcerum genus longe valentissimis mirum quantum insolenter gloriantur. Quo *pejoris atque infirmioris habitus ægroti sunt*, quo ætate grandiores, quo acrior sanguis est, quo *pejor ulceris odor*, quo *pejor denique puris & color & acrimonia est*, hoc magis quoque difficulter sananda censeret ipsa ulcera oportet. Si qua valde ampla vel pura etiam ulcera adsunt, quæ copiosissimam materiam vel saniem quotidie emittunt, tum mirifice homines debilitari paulatimque confici adsolent. *Antiqua pedum ulcera*, præsertim in hominibus ætate provectioribus atque infirmioribus glutinare haud quaquam convenit. Fere semper enim, ut experientia docet, melius atque mitius cum istiusmodi hominibus agitur, quoad corrupta, atque

ex universo corpore collecta materia ex ulceribus effluit. Quæ simulatque post ulcerum glutinationem reprimatur, pessimi ut plurimum morbi, capitis nempe dolores, vertigines, apoplexia, epilepsia, difficultas spirandi aut suffocatio, diarrhoea item ac dysenteria atque inflammationes internæ, malaque id genus gravia alia cum ipsa tandem morte, ceu observatum quam sæpissime a quamplurimis Medicis practicis fuit, paulatim superveniunt. (a) Similiter ubi *ulcera istiusmodi antiqua in senibus exarescunt*, labraque cum calore livent, proximum utique sphaceli atque adeo ipsius mortis sæpissime periculum est. In *juvenibus & robustis vero tutior ulcerum inveteratorum curatio esse sœvit*: sed necessaria tamen semper in *eiusmodi casibus ista observatio videtur*, ut non ipsa tantum ulceris causa medicamentis aptis tollatur, sed sanguis quoque in pristinam integritatem suam vindicetur: id quod vero haud raro difficillime fieri solet. Igitur si nimis inveteratum malum est, hominesque & medicamentorum & abstinentiæ impatientes paulatim fiunt; mirum haud est, si vel in robustioribus etiam sæpe sanari ulcera nequeant.

X. *Ulcerata venerea* curationem vix ac ne vix quidem recipiunt, nisi venenum venerum per medicamenta idonea e corpore prius expellitur. Siquidem sine his nihil omnia externa hic proficiunt. *Ulcerata fistulosa, callosa & cariosa*, rarius imo vero nunquam sine ferro sanantur. Fere semper enim post inductionem etiam cicatricem recrudescunt vehementiusque hominem affligunt. Atque caries præsertim si magna est, maxime in articulis membrorum, tam multum puris fundit, unde sæpius vires tam insigniter debilitantur, ut, nisi membrum in tempore rescindatur, homines inde conficiantur. Uberius id ipsum perspicui ex illis poterit, quæ de *carie & spina ventosa* inferius disputabimus. Pari ferme ratione res sese habet in *ulceribus cancris*: in his enim, nisi pars affecta præciditur, certissima salutis subesse solet desperatio; quemadmodum in *carcinomate* supra jam tum declaravimus. Quin præcisus etiam membris, tamen carcinomata nonnunquam revertunt penitusque hominem paulatim absumunt. Tandem si qua in visceribus ulcera nascuntur; tum, quia nec manus nec medicamenta satis commode admoventi possunt, sæpissime pro insanabili vitium jure merito habendum videtur.

Prognosis ulcerum venerum, fistulosorum, callosorum, cariosorum & cancris.

XI. Ad ipsam autem ulcerum curationem quod attinet, hæc utique pro ipsius vitii diversitate mirum quantum varia esse consuevit. Namque ubi recens adhuc ipsum ulcus deprehenditur, curari illud quasi abscessus aut vulnus ali-quod recens oportet. Igitur ante omnia idem *expurgandum*, dehinc *nova carne implendum*, tandemque *cicatrice*, quantum fieri potest, *aquali ac nitida claudendum* sive glutinandum est.

Ulcerum recensium curatio quæ sit.

XII. Atque *expurgatio* quidem sic fere instituitur. Nempe primo loco materia vitiosa emittenda, vel nisi satis per se effluit, digitis leniter exprimenda, vel, ubi sinus profundus, per injectionem aliquam, aut si satis patet, linamentis paulatim extergenda. Quicquid autem forte ex membranulis partibusque pinguibus corruptis aliis in ulcere reliquum est, id quam aptissime ut plurimum ejicitur, sicubi in sequentibus deligationibus linamenta carpta unguentoque digestivo madentia quotidie immittuntur, ac deinde emplastro diachylo, diapalmæ aut hujusmodi alio, splenis item & fasciis superimpositis. Hæc tantisper fieri sedulo debent, dum penitus expurgatum vulnus sit, hoc est, dum fundus ulceris undique rubicundus novaque carne adimpletus reperiatur.

1. Quomodo ulcus purgandum.

XIII. Quibus rite confectis proximum est, ut *nova carne ulcus impleatur*, id quod iis fit medicamentis, quæ *sarcotica*, id est, carnem conficientia vulgo

2. Quomodo ulcus implendum.

(a) Evolvere hunc in finem potest nobilissimus Medicus CRATO in epistolis suis medicis, ubi egregia hac de re differit.

go vocantur : inter quæ longe optimum valentissimumque hic deprehenditur unguentum digestivum . Nisi enim alia incidunt impedimenta , nihil fere aliud quidpiam ad novam carnem producendam , præter digestivum illud , necessarium videtur . Quod autem Medicorum plerique fere omnes usque adeo graviter hic propria quædam medicamenta balsamica , novæ carni procreandæ accommodata , inculcant , id equidem intempestivam aliquam ipsorum arguit sollicitudinem atque industriam . Præterquam enim quod ipsi nostro unguento digestivo balsamica vis insit ; sane nova ista caro non tam a medicamentis , quam potius ipso naturæ beneficio progignitur . Chirurgorum enim studia omnia nihil ferme hic aliud efficiunt , nisi ut impedimenta live noxia quævis ipsique sanationi contraria propulsentur . Si quibus interim ad hunc scopum haud satis vehemens unguentum digestivum videtur ; his ego auctor sum , ut ejusdem loco balsamum Arcæi , balsamum Peruvianum , balsamum de Meccha , balsamum sulphuris , essentiam myrrhæ & aloes , oleum myrrhæ per deliquium , oleum ovorum , hujusdemque generis balsama vulneraria alia adhibeant , donec ad vulnus glutinandum nihil omnino reliquum sit .

In ulceribus aliis quid faciendum .

XIV. Sicubi vero paulo altius ulcera penetrant , usque adeo , ut neque oculorum acies neque medicamenta fundum ipsorum contingere queant , tum necessarium utique videtur , in deligationibus singulis , post expressam , quæ intus collecta est , materiam vitiosam , liquorem aliquem mundantem atque sanantem , decoctum videlicet agrimonix vel aristolochix , cum melle rosarum vel & myrrhæ atque aloes essentia mixtum ; vel quod BELLOSTIVS laudat , (a) decoctum etiam ex nucum foliis cum admixto saccharo prius semper injicere , quam ipsa deligatio superius descripta suscipiatur , donec fundus glutinatus sit : postea , ut antea dictum est , ad ulceris usque repletionem continuatur .

3. Cicatrix quomodo inducenda .

XV. Ulcere jam impleto , reliquum est , ut apta quædam cicatrix eidem inducatur : id quod optime fit , si modo linamenta carpta eademque sicca super ulcus imponuntur quotidie cum emplastro , donec cicatrix facta sit . Sed ubi nihilominus caro supercrescit , ac ulcus madet , adspargendi simul sunt pulveres exsiccantes , ex mastiche , thure , sarcocolla , colophonia , lapide calaminari ac tutia confecti , superinjectis linamentis aridis atque emplastro quodam ad impositas res continendas accommodato , donec ex toto fenescat . Si qua vero super cutem reliquam caro luxurians jamtum increvit , longe optimum ad illam exedendam est , aut vitriolum cœruleum illinere , aut , si hoc non satis vehemens fuerit , pulverem ex præcipitato rubro atque alumine usto paratum eidem inspergere ; dum nihil amplius promineat . Reliqua postea fieri debent , ut dictum est antea .

Prudens vitæ ratio imprimis hic necessaria est .

XVI. Denique dici vix potest , quantum ad implenda & glutinanda ulcera proficere solet prudens vitæ victusque ratio . Observatum enim pridem jam ab artis salutaris professoribus est , ejus beneficio pessima quandoque ulcera sine aliis fere remediis sæpe sanata fuisse ; contra vero sine ipsa , vel levissima etiam ulcera in pessima , imo in vitium aliquod prorsus insanabile haud raro degenerasse . Igitur cavendum solertissime semper est , ne , dum ab ulceribus aliquis infestatur , cibos acriores , falsos , acidos , nimis pingues , aut calefacientes , suillos digestuque difficiliore , idem assumat : prouti supra jamtum in vulneribus præceptum fuit . (Lib. I. Cap. I. No. 45. seq.) Quod si autem malus forte corporis habitus obstare videtur , quo minus sanescere ulcus aliquod possit , in consilium utique adhiberi Medicus aliquis prudens debet , qui per adhibita medicamenta interna opportune provideat , ne qua forte ulcera

mitio-

(a) Lib. qui le Chirurgien d' Hospital inscribitur .

mitiora in pejora vel penitus quoque insanabilia transeant; sed ut potius curatio horum beneficio, quantum fieri possit, promoveatur.

C A P. II.

De fistularum curatione.

I. **Q**UOTIES fistulæ quædam, sed nondum tamen callosæ, ulceribus adjunctæ, *In curandis fistulis opus est i. expurgatione.* vel visus, vel specillorum beneficio deteguntur, promptissimum auxilium est eas, si tuto fieri potest, ad fundum usque incidere, postea mundare & glutinare. Quia vero ægri hoc ægre admittunt, expurgari istas ante omnia per injectum liquorem aliquem convenientem, vel per linamenta carpta unguento digestivo madida convenit: quemadmodum superiori capite præscripsimus. Quanquam autem Chirurgorum multi pro demittendis in inferiorem sedem medicamentis, *turundas* fistulis intorquent; tamen quando illarum & durities & nimia forte longitudo vel callum, vel inflammationem, vel denique nimium humorum in fistulis impetum excitant, vel curationem saltem justo diutius impediunt; consultum utique magis videtur, aut prorsus ab iisdem abstinere, aut certe providere, ne istæ nimis vel duræ sint vel longæ. BELLOSTIVS certe & jam antea MAGATVS, viri in arte salutari longe celeberrimi, propter egregium illum turundarum abusum, penitus ipsas quasi supervacuas & noxias rejicere nulli dubitarunt. Quorum ego mores atque sententiam tantum abest, ut reprehendam, ut potius amplecti sustineam. Neque enim tutum satis turundarum usum existimo esse, nisi forte in illis casibus, ubi cautio habenda est, ne justo citius fistularum nimis angustarum ora glutinentur. Sed quoties tamen hic adhibentur, brevissimæ semper mollissimæque ipsæ sint necesse est: prouti quidem supra jamtum in vulneribus positum meminimus.

II. Alterum in curandis *fistulis* est, ut *ipsarum fundus contra earum aperturam probe comprimatur*. Igitur splenium aliquod angustum, vel emplastrum quodque ad instar splenii cujusdam angustioris complicatum, post factam ulceris purgationem & immissa in fistulas medicamenta, qua parte ipsarum fundus delitescit, injiciendum, superimpositis, ut in ulceribus reliquis fieri debet, linamentis carptis, emplastris, spleniis atque fasciis. Atque ad fascias equidem quod attinet, optimum est, vel primam earundem partem juxta fistulæ fundum applicare, vel arctius saltem isto loco istas constringere: quo scilicet corrupta, quæ intus hærescit, materia versus ipsum fistularum os semper propellatur; adeoque ima sedes citius semper, quam sinus reliquus, glutinetur. Quod ipsum promptius fieri tunc plerumque solet, quoties in brachio vel pedibus fistulæ sunt; præsertim si fundus ipsarum ad superiorem, os autem ad inferiorem membri partem spectare deprehenditur.

III. Ubi altius fistulæ penetrant, quam ut intimus ipsarum sinus expurgari commodè queat, *injicienda utique, pro eluendis sordibus, sunt medicamenta purgantia*: qualia scilicet superiori capite præscripsimus. Quanquam illis adjungi haud *incommodè quoque potest hoc.* *Fistule altiores quomodo tractandæ sint.*

℥. Ungu. digest. ex terebinth. & vitell. ovi parat. ℥i℥.

Mell. vulgar. vel rosar. vel chelidon. ℥j.

Spir. vin. vulgar. ℥ix. M.

Vel ℥. Decoct. scord. vel abrotan. vel agrimon. ℥viii.

Spirit.

Spir. vin. simpl. ℥iij.

Elixir. propr. vel

Essent. myrrh. & aloes ℥j.

Mell. rosar. ℥ij. M.

Quæ in quavis deligatione aliquoties calide injicienda, compressoque fistulæ & fundo & ore aliquantisper intus continenda sunt, ut melius noxia expurgent, donec sensim fundus glutinari occipiat. Denique iisdem pergendum, quæ exposita jam sunt in ulceribus. (Cap. I. No. 13. seqq.)

*Raro curari
nisi scalpello
admoto pos-
sunt.*

IV. Quod si autem hætenus proposita curandi ratio non satis vehemens atque accommodata ad fistulas glutinandas, & quod primum erat, expurgandas animadvertitur; sane, *majus in ferro quam in medicamentis præsidium esse consuevit*. Idque vel maxime tum, ubi vel deorsum fistulæ tendunt, vel tortuosæ nimis sunt, aut fundus satis comprimi nequit, ab ore ad fundum usque incidendæ.

*Incisio qua
ratione fieri
debeat.*

V. Igitur vel specillum aliquod sulcatum leniter demitti in fistulæ sinum debet, immissoque in sulcum istum scalpello, supra incidi cutis & caro, quantum quidem satis esse atque tutum videtur. Deopertis enim fistularum sinibus ultimis, non ejici tantum promptius materiæ corruptæ possunt, sed commodius etiam medicamenta applicari, vel etiam scalpello, mucrone obtuso prædito, (a) sine specillo inciso fieri potest. Nonnunquam *forfex incurva robustior* (Tab. I. fig. D.) in intimam fistulæ sedem demittitur, eaque caro inciditur. Sed ista tamen incidendi ratio nisi tenuior cutis vel caro fuerit, non semper æque commoda, sed ægro interdum magis molesta videtur.

*Quid post in-
cisionem fistu-
lam fieri de-
beat.*

VI. Sicubi post incisam fistulam copiosior forte sanguis effluit, qualiter eundem fieri haud raro consuevit; tum in prima deligatione linamentis carptis siccis implendum ac probe deligandum vulnus est; dehinc unguentum digestivum cum ægyptiaco vel præcipitato mercurio rubro injiciendum, donec ulcus probe purgatum sit; reliqua vero eadem prorsus facienda, quæ in ulceribus recentibus posita superius sunt. Callus denique, caries atque id genus alia mala fistulis adjuncta quam curandi rationem exigant, seorsim inferius exponere constituimus. De fistulis generatim, & speciatim de fistulis costarum, ventris & ani legi meretur CELSVS Lib. VII. Cap. IV.

C A P. III.

De ulcerum malignorum curatione.

*Ulcerum ca-
checticorum
varia causæ
sunt.*

I. **H**ÆTENUS de ulceribus aliquanto mitioribus horumdemque curatione discussimus. Sequitur, ut de iis quoque ulceribus, pro instituti ratione tractemus, quæ pejoris sunt indolis & secundum superius traditam curandi viam vix ac ne vix quidem curari possunt, ideoque ulcera *dysepulotica, chironia, ca-coethica, rebellia* vel *contumacia* in scholis Medicorum dici consueverunt. Proprias semper ulcerum istiusmodi causas existere, quare adeo mali moris sint, nemo sanus facile negaverit: quales autem in quocunque casu eadem sint, quæ curationem adeo difficilem reddunt, id Chirurgorum plerique juxta cum ignarissimis sciunt. Et vero *nasci ut plurimum ulcera istiusmodi pertinacia solent*, si mali, scorbutici, cachectici atque hydropici habitus homines sunt; nec non si

luc

(a) Vid. Tab. V. fig. 4 & 5.

lues venerea, si caries aut callus, si magna sanguinis acrimonia vel & carcinoma quoddam delitescunt. Quæ mala singula & investigare & extirpare diligentissime debent ii, qui de feliciore ulcerum pessimorum tractatione cogitant. Id ipsum autem præstare tam solet esse in plerisque casibus arduum, ut vel expertissimus etiam Medicus aut Chirurgus hærare sæpius hic debeat: nedum empirici. Quantumvis etiam hi nobilia atque arcana adversus pessima quæque ulcera in promptu sibi esse, impudenter sæpe jactitent remedia emplastra vel unguenta.

II. Quoties nihil aut fistularum, aut calli, aut cariei, aut carnis putridæ, aut vermiculorum in ulceribus delitescit, ulceris sane pravitas sive contumacia inde plerumque oritur, si malus atque infirmus est, vel propter nimis glutinosum, acidum, acrem, biliosumve sanguinem, vel propter malum aliquod venereum, vel propter imprudentem victus rationem, vel denique in feminis propter mensium, in viris autem propter hæmorrhoidum obstructionem, corporis habitus. Igitur ut contumacioribus ejusmodi ulceribus succurratur, non medicamentis solum internis a prudenti Medico præscriptis, sed & vel maxime sollicita victus ratione opus est. Hæc enim usque adeo proficere hic consuevit, ut vel pessima etiam ulcera, sine omni fere medicamentorum internorum usu, per eandem sæpius fuerint sanata: (a) dummodo solerter quotidie expurgata eadem sint, vel &, post illitum iis vulgare aliquod unguentum, oleum aut balsamum vulnerarium, emplastro quodam communi, saturnino scilicet, seu diapompholygos, aliove simili diligenter contexta. Quam quidem ob rem in assumendis cibis ac potionibus id solertissime providendum semper est, ut non nisi leviora pastus genera & semper quidem quam parcissime ingerantur. Quicquid enim nimis falsum, acre, acidum, durum atque crudum est; quicquid ex pinguedine, lardo, carnibus suillis, farinosisque massis confectum est; quicquid denique intemperanter assumptum est; id nunquam fere non pestilentissimum deprehenditur. Ita calidiores ægri victum calefacientem, frigidiores refrigerantem, vitare debent. Sed valentior tamen bona diæta sive abstinencia esse consuevit, ubi externa simul curatio ad eandem accedit. Quocirca diligentissime semper expurgari a materia corrupta ulcus convenit, ne ea diuturniori mora acrior reddatur, & vitium procedat. Dehinc unguentum digestivum, cui etiam myrrha, mastiche aut colophonia potest esse permixta, vel & decoctum ex juglandis foliis cum injecto pauco saccharo; vel denique decoctum viridis aeris ex vino supra deligandum. In nonnullis spiritus vini simplex, vel aqua calcis cum linamentis immissa egregie istiusmodi ulcera siccant & sanat. Si quæ forte adsunt fistulæ, hæ incidendæ, postea, ut cap. præcedenti dictum est, mundandæ, & balsamo peruviano, copaivæ, sulphurisque terebinthinato, vel & quibuscunque aliis medicamentis glutinantibus consolidandæ. Tandem si interna medicamenta non negliguntur, dubium non est, quin pessimis etiam ulceribus sæpe succurri feliciter queat.

III. Si qua autem porro ulcera contumacia copiosissimos humores emittunt, indicio id ipsum est, iusto largiorem tenuioris atque acrioris feri copiam, quæ copiosiori potui sæpe debetur, sanguini esse admixtam, atque rheumatica appellari solent. Quæ quum commodius educi, quam per sedes crebriores nequeat; sane, ubi vires sunt, purgantia urinamque moventia diligentissime ingerenda medicamenta sunt, assumto simul potu parciori. Egregie ad id proficiunt millepedes præparati, nec non essentia succini, myrrhæ, balsami peruviani, tinctura tartari, tinctura antimonii tartarifata; & si quæ aliæ sunt tincturæ vel essentiæ balsamicæ atque ad urinam movendam accommodatæ. Potiones largiores,

Heisteri Chirurgicæ Tom. I.

M m

(a) Præter multos alios videri hac de re potest DOLÆVS in sua *Encyclopæd. Chirurg.*

res, quæ sæpe causa sunt horum malorum, prorsus hic alienæ sunt; contra vero pro potu ordinario cerevisia generosa vinumque vetustum modice sumpta perquam salutaria: idque magis etiam, si vini Hungarici vel Hispanici pauxillum subinde inter prandendum assumitur. Extra prandium vero a potu omnino abstinendum esse suadeo. Similiter in cibis commodissimi illi sunt, qui vel ex aridis vel falsis, vel sanguinem etiam cogentibus materiis, quo hordei atque oryzae mucilagines, puliculæ avenaceæ, vitulorum pedes & gelatinæ spectant, conficiuntur. Denique *externa etiam medicamenta siccantia* in primis hic necessaria videntur. Faciunt huc præter cetera, aqua calcis, lapis calaminaris, tutia præparata, creta, mastix, thus, colophonium, nec non cinnabaris nativa præparata. Quibus singulis ulceri adpersis emplastrum diapompholygos, saturninum aut de lapide calaminari superimponendum.

3. Quando
ulcera corro-
dentia sunt.

IV. *Quæ ad partes proximas rodendo sensim procedunt ulcera contumacia*, ista *corrodentia* seu *phagedænica* in scholis Medicorum audiunt, miramque sanguinis acrimoniam significant. Igitur illud providendum ante omnia Medicis hic est, ut medicamentis lenientibus ac temperantibus internis sanguinem quam solertissime attemperent. Serviunt hic præ reliquis decocta ex rad. chinæ, sarsaparill. symphyt. polypod. liquirit. scorzon. lapath. acuti, herb. malv. alth. hyperic. faniculæ, agrimon. marrub. albi, iisdemque similia reliqua. E cibis saluberrimi illi sunt, quos modo (No. III.) præscripsimus. Quicquid enim acre, quicquid falsum nimisque aromatibus aut acidis conditum, quicquid denique suillum est, illud omne insigniter noxium, adeoque vitandum est. Contra vero medicamenta purgantia identidem cum admixto mercurio dulci assumpta non ad imminuendam tantum ulceris saniem, sed ad leniendam quoque sanguinis acrimoniam maturandamque sanationem haud parum proficiunt. *Extrinsæcus* ad leniendum commodissima ea medicamenta sunt, quæ supra (No. 2. & 3.) commendavimus. Atque ista quidem singula, post extersam diligentissime ulceris saniem, tam diu adhibenda sunt, donec & procedere vitium desinat, & ipsum ulcus feliciter sanescat.

4. Quando
ulcera cuta-
nea sunt.

V. Ulceribus phagedænicis sive corrodentibus haud prorsus absimilia sunt *ulcera cutanea*, hoc est, ea, quæ tum in adultorum, tum & infantium cute & quam maxime facie nasci consueverunt. Neque enim ista solum ab acriori sanguine proficisci, sed latius quoque serpere ut plurimum consueverunt. Igitur in cutaneis æque ac phagedænicis valentissima semper aptissimaque ea medicamenta sunt, quæ & alvum probe expurgant & sanguinem acriorem sensim magis leniunt. (No. 3. & 4.) Atque adultis quidem commendanda hanc in rem præ reliquis sunt ita dicta decocta lignorum, vel & decoctum radice lapathi acuti, aut herbae fumarie. Quorum unum alterumve ter quaterve ad ʒviii. vel X. quotidie calidum assumere convenit; & post primam quidem potionem matutino tempore assumptam in lectulo conquiescere ac sudare. His adjungi simul haud inepte poterunt essent. fumar. lignorum, succini, vel tinctura antimonii tartarizat. ad XXX. vel XL: guttulas aliquoties quotidie cum laudatis decoctis ingestæ, nec non pulveres absorbentes cum antimonio & flor. sulphuris illis interpositi, & aliquamdiu continuati. Circumspecta autem vitæ ratio tam esse necessaria hic consuevit, quam quæ vel maxime. *In infantibus adhuc dum lactantibus* utilissimum est sæpe, medicamentis purgantibus sanguinemque lenientibus uti; matri interim vel nutrici præter exactissimam vitæ rationem medicamentis jamjam laudatis diligenter ingestis. Extrinsæcus egregie hic proficit oleum tartari per deliquium: siquidem bis aut ter quotidie, penicilli plumulæve subsidio ulceri illinitur, idque vel solum, vel & cum oleo ovorum atque ceræ mixtum. Huic dein emplastrum aliquod, vel saturninum, vel de minio, vel

vel de spermate ceti cum camphora, ad arcendas aeris externi injurias, superimponitur. Ubi vero, ceu in infantibus haud raro evenire solet, integram faciem malum occupavit, tunc emplastrum equidem haud commodum videtur, satiusque est, larvam aliquam lineam, qualem supra in ambustione commendavimus, faciei adaptare. Ceterum haud spernendi quoque usus hic sunt ol. philosophor. cum oleo ovorum, nec non aqua calcis, vel & aqua ex edulcoratione antimonii diaphoretici; si nimirum ulcus quotidie his eluitur atque expurgatur. Quanquam nec alienum est, eorum loco unguentum de lithargyrio vel diapompholyg. vel de enula frequenter ad inungendum ulcus adhibere, commixta praesertim, si contumacius malum fuerit, vel mercurii vivi vel praecipitati albi portiuncula. Denique si sanie nimium, ad rheumaticorum instar, isthaec ulcera simul fluunt, necessarium utique est, pulverem aliquem absorbentem ac siccantem e tutia, lap. calaminar. cerussa, creta similibusve aliis, cum cinnabari nativa aut praecipitato albo mixtum, caute quotidie vel inspergere, vel & cum cremore lactis subactum quam saepissime inungere.

VI. Sed nulla tamen in ulceribus arrodentibus gravia magis sunt, quam *cancrofa*: siquidem in his eadem, quam in carcinomatis exulceratis praecipimus, & interna necessaria est curatio. (Lib. IV. Cap. XVII. No. 12.) Tametsi, ut graviter in primis M. A. SEVERINVS, Medicus & Chirurgus celeberrimus, testatur, magis in manu quam medicamentis hic praesidium sit. Multi enim ferro aut igne curati sunt, ubi medicamenta nihil erant. Quoties autem ferramento istiusmodi ulcus vel aduritur vel exciditur, id solertissime prospiciendum semper est, ut ex omni parte tollatur, & nihil quicquam vitiati intus remaneat: quia alias supervacuum omnis ferramenti usus esse adsolet. Sunt, quibus expedita ad idem *aqua phagedanica* videtur, hunc in modum confecta:

℞. Aquæ calc. vivæ ℥j.

Mercurii sublimati ʒss. M.

aut loco hujus mercurius praecipitatus albus ʒj. vel ʒiſs.

Quæ ipsa cum linamentis carptis calida subinde applicantur. Alii majorem mercurii sublimati portionem, hoc est ad ʒij. vel ʒj., alii unam alteramque spiritus vini unciam admiscent. Loco mercurii sublimati optimo cum successu etiam saepe usus sum mercurio dulci, aquæ calcis vivæ adjecto, in ulceribus variis rebellibus; qui etiam illo longe securior est. Digestiva autem unguenta in ulceribus cancris prorsus aliena, imo vero pestifera esse consueverunt.

VII. Si qua vero tandem *putrida sunt ac foetida ulcera*, tum vitium illud vel ex pessimo corporis habitu, vel etiam ex Chirurgi circa deligationem incuria vel imprudentia pronascitur. Quam quidem ob rem Medici est, habitus infirmitati ac pravitati quamprimum idoneis remediis succurrere; Chirugi autem, ulcus illud saepius expurgare, in primis si aestus aut calor intensus fuerit. Namque ubi rarius ulcera deligantur atque expurgantur, quemadmodum post commissa graviora praelia ob copiam vulneratorum saepe fieri solet; abesse vix potest, quin a calore, putredine aut vermiculis caro vitiata paulatim infestetur. Quibus equidem incommodis promptius occurri haud potest, quam si aut digestivum cum ægyptiaco seu fusco WVRTZII unguento permixtum, aut aqua phagedanica, aut mercurius praecipitat. ruber, vel solus, vel cum alumine usto mixtus, vel denique cum unguento digestivo subactus, quam solertissime ulceri applicantur, dum exesa carne corrupta omni, fundus ulceris nativo colore rursus rubeat. Quæ dum fiunt, haud alienum est, linteolis spiritu vini

madentibus læsam partem involvere, siquidem hoc valentissimum adversus putrefactionem medicamentum est. Ejectis jam isthac ratione partibus corruptis, cetera ad glutinationem eadem facienda sunt, quæ in ulceribus reliquis supra præscripsimus. Interim illud prospicere hic ante omnia Chirurgum convenit, ut non cibis solum & potionibus confortantibus, sed medicamentis etiam cardiacis atque corruptionem reprimentibus, a prudenti Medico præceptis, homines ægri subinde reficiantur, ne per diuturnam curationem absumantur. *Ulceræ verminosa* eodem modo curantur: nam quicquid putredini, illud & vermibus adversatur. Opera vero danda, ut in quavis deligatione vermes & caro putrida probe expurgentur, & deinde, ut mox docuimus, curatio absolvenda.

Quædam ulcera non nisi per salivationem curantur.

VIII. Denique ulcera quædam usque adeo maligna & contumacia reperiuntur, ut, tametsi nullum ex impura venere vitium cognosci queat, nihil tamen quicquam medicamenta hætenus proposita omnia proficiunt. Quod ipsum ubi forte incidit, nobilissimam præter ceteras illam curandi viam esse, quæ fit per medicamenta mercurialia, vel per mitiorem aliquam salivationem, diuturnus rerum usus memetipsum docuit. Tantam enim in quibusdam hominibus deprehendi sanguinis corruptionem, quæ sine mercurio leniri vix ac ne vix quidem, multo minus curari poterat. Quodsi autem morbus aliquis venereus simul manifesto adest, tum prorsus necessariam hanc per mercurium curationem esse capite sequenti demonstrabimus.

C A P. IV.

De Ulcerum venereorum curatione.

Ulcerum venereæ sedes.

I. **U**LCEA equidem venerea, prout supra jamtum diximus, fere semper in inguibus sive feminibus, post exulceratos videlicet bubones venereos; nec non in membri virilis præputio, frenulo, aut glande (quod vitium colis Medici cancrum, *Chancre Galli* vocant); apud feminas vero plerumque in vagina atque in pudendorum labris nascuntur. Nonnunquam nares, palatum, labra, fauces, lingua item atque uvula; denique frons etiam aut calvaria vel & alia quædam ossa ab ulceribus istis infestantur: & si vel negliguntur, vel male tractantur, sæpe unicum ejusmodi ulcus lues veneream concitare potest. Itaque universum prope curationis negotium eo potissimum spectat, ut venenum istud venereum per medicamenta interna & convenientia quamprimum ex corpore ejiciatur.

Curatio interna.

II. Hoc egregie fit, quando sæpius alvus expurgatur pilulis ac pulveribus purgantibus cum mercurio dulci maritatis. Sed tamen adjungi his ipsis oportet lignorum decocta ad corrigendum hunc sanguinem accommodata, nec non eff. lignor., pimpinell. alb. succini, tinctura antimonii, &c. Utpote quorum usus præclarus admodum est, sicubi mane in lectulo ad eliciendum moderatum sudorem ingeruntur. Sollicita victus ratio tam solet esse in ejusmodi casu necessaria, quam vel maxime. Vinum atque calefacientia reliqua omnia, falsa item atque acria vel acida prorsus hic pestifera sunt. Quod si nec ista curandi ratio satis vehemens, propter inveteratum malum sive adjunctam etiam lues veneream, advertitur, vel sudoriferis fortioribus, & cumprimis decoctis lignorum cum debito regimine opus est; vel mercurium adhibere, lenemque salivationem aliquam instituere præstat: ita simul & lues venerea & ulcera curantur.

Curatio externa.

III. Quoties in ore, uvula, faucibus, tonsillis aut lingua vitium est, non interna

terna solum medicamenta ingerenda, sed ipsum quoque os decocto lignorum vel simplici vel melle rosarum temperato quam sæpissime eluendum. Dehinc pars vitata vel aqua viridi HARTMANNI, vel rosarum melle, cui ad lenem usque acorem, spiritus vitrioli pauxillum instillatum est, inungenda atque expurganda, tandemque per ess. succini & myrrh. vel & per oleum myrrhæ per deliquium sanandæ. Quod si autem in externis partibus ulcera istiusmodi prodeunt, longe optimum erit, unguentum digestivum aut basilicum mercurio vel vivo, vel albo aut rubro præcipitato permixtum, cum linamentis carptis emplastroque de ranis VIGONIS, aut diachylo cum mercur. supra dare, iisque ulcera probe mundare. Deinde ulcere mundato jam jam propositas essentias, vel & sæpius laudatos pulveres absorbentes, (Cap. I. No. 15.) qui tamen pauco præcipitato rubro roborari possunt, pro exsiccando sanandoque ulcere identidem inspergere. Quanquam haud minor, ad extergenda glutinandaque istiusmodi ulcera, in aqua phagedænica vel aqua calcis mercurio dulci imprægnata, cum linamentis carptis aliquoties quotidie immissa, præsertim si interea subinde leviter tangantur infernali lapide, virtus sita esse reperiatur. Postquam expurgatum ulcus est, insigniter quoque ad glutinationem proficit vel simplex unguentum ex mercurio vivo cum terebinthinæ q. s. paratum, (a) vel unguentum sequens mercuriale:

24. Unguent. mundificativ. vel diapompholyg.

Mercur. crud. pauca terebinth. extinct. a. ʒj.

M. in mortario vitreo.

Vel 2℥. Amalgam. Mercur. & Saturn. ʒj.

bol. armen. Zij.

ungu. rofat. q. f.

F. unguentum.

Sicubi ossium caries quædam simul subest, tum ista eis remediis est tollenda, quæ infra mox Cap. VIII. proponemus : cumprimis vero euphorbio, vel oleo caryophyllorum, vel aqua phagedænica, vel spiritu nitri, in quo mercurius solutus fuerit, vel denique, si satis tutum est, ferro candente. Nonnunquam in mollioribus etiam partibus, præsertim in inguinibus, copiosissimam lympham quotidie evomunt, & usque adeo pertinacia reperiuntur istiusmodi ulcera, ut nihil omnia ad extergendum atque exsiccandum medicamenta valeant. Quod ubi forte incidit, vas aliquod lymphaticum solet esse disruptum vel erosum; ideoque primo tentandum, an non spleniis & arcta vinctura hic fluxus cohiberi possit, (b) sed si nullum in arcta vinctura præsidium est, saniei scaturigo ista pessima obstrui melius haud potest, quam ferramento candenti, aliquoties, si res ita poscit, vitiatis partibus admoto.

IV. Si iusto negligentius, quam decebat, ulcera penis sive glandis venerea tractantur, fieri haud raro solet, ut non solum luem veneream post se trahant, sed & ad urethram usque hinc inde perforetur atque exedatur; ideoque urina quasi e cribro quodam potrudatur. Sæpius integra glans atque penis vel absumuntur vel scirrhus & cancro ita graviter divexantur, ut scalpellum in manus pustulent. (c) Sicubi nares vitium illud infestavit, ulceris foetidissimum fere semper nascitur; quod integrum quandoque nasum exedit. Medicorum filii ozaniam illud vocant: nos autem explicatius describemus in operationibus Chirurgicis. Interdum palatum cum ipsius ossibus ita graviter eroditur ac perforatur, ut, quicquid

Ulcera venerea periculosa valde sunt.

1a) Quod *Harris.* in differt. chirurg. præ ceteris laud.

(b) Quod artificium post RVYSCHIVM obs. chirurg. 41. & mihi feliciter cessit.

(c) Conf. RVYSCHII obs. 30. & DOEBEL. *hist. penis cancrois* &c.

quid cibi liquidioris potionisque in os immittitur, protinus inter deglutendum e naribus sursum emittatur. *Hæc foramina vix unquam rursus coeunt*, præsertim si paulo majora: attamen oris eorum consolidatis, lamina argentea vel aurea claudi possunt. (a) Multo sæpius *tonsillæ*, itemque *uvulæ* membrana exterior, vel & *uvula integra* exeduntur: quibus vero in malis mercurius & decocta lignorum primas tenent. Tandem ipsum quoque *cranium*, ac præsertim circa frontem, sæpius ita mirifice, prout ipsemet aliquoties observavi, arroditur atque ita perforatur a carie in his morbis, ut cerebrum in conspectum prodeat, & pulsus arteriarum in eo conspici queant, proindeque gravissima symptomata, imo quandoque ipsa mors supervenire possit, nisi in tempore mala prædicta ratione hæc curentur.

C A P. V.

De ulceribus callosis.

Callus mitior quomodo tractandus sit.

I. **V**LCERVUM calloforum difficilis imo vero nulla, nisi extirpato prius callo, curatio esse consuevit. Extirpari autem callus triplici fere modo potest. Mitissimus, in callo scilicet recenti neque nimis duro, is est, qui fit per *medicamentam erodentia*, eademque lenissima. Serviunt hic præter cetera alumen ustum itemque præcipitatum rubrum, si vel sigillatim vel æquis portionibus mixta injiciuntur, vel digestivo etiam unguento vel basilico admiscuntur: nec non unguentum ægyptiacum seu fuscum WVRTZII, si aliquoties quotidie inunguntur: atque id magis etiam, si cum præcipitato rubro miscentur. Quæ singula si non satis ad exedendum callum vehementia sunt, lapidem infernalem vel antimonii butyrum assumere convenit, iisdemque callum minutis vulnusculis probe prius concisum inungere. Haud minus expeditum esse hic ad idem solet, quod ex spiritu nitri vel *aqua forti* cum injecto, quantum quidem solvi super prunis in ipsa potest, argento vivo parari solet medicamentum: dummodo quotidie super cal- lum injiciatur.

Draceni modus.

II. Adhuc mitiorem modum callos ejusmodi tollendi nuper demum descripsit Do. LE DRAN in obs. suis chirurg. 115. Tom. II. qui hic fere est: Per quatuor vel quinque dies emplastrum ex emplastro diachylo cum gummis & Vigonis cum quadruplici mercurio, æquis partibus mixtis, compositum applicat, mane & vespere renovandum, ut eo callosæ oræ prius aliquo modo emolliantur: postea has oras ulceris callosas crebris incisionibus varium in sensum institutis iisque sat profundis, ut totam calli crassitiem penetrent, vulnerat, ulceri linteolum aliquantisper, donec sanguinis, quæ hic incidere solet, levis profusio repressa sit, injicit. Deinde idem emplastrum toti ulcere ita imponit, ut oras nudas recens incisas attingat. Post quatuor circiter dies incisiones sive *scarificationes* illas: ut vulgo dici solent, repetit, idque sensim tertia & quarta vice, si opus, id est, si citius non dissolutus est: eaque ratione callum pedetentim fundi, emolliri, ac quasi disparere, & cicatricem sine alio remedio tandem optime sequi, affirmat. Quod vero hæcenus experiri nondum licuit.

Si fistula callo adjuncta sunt.

III. *Sicubi fistulas simul adjunctas habent ulcera callosa, tum incidi prius ulceris sinus, ut supra de fistulis docuimus, debent, quam callus eroditur: postea vero eodem modo exedendus.* Quod si autem vel molesta ægris vel parum quoque tuta ferramenti applicatio videtur, aptum erit turundas ex ægyptiaco vel fusco WVR-

(a) Qua de re vid. in Part. II. operationes, quæ in palato fiunt.

WVRTZII unguento confectas in sinum istum demittere. Namque ita callus, præsertim non adeo vehemens, sensim exeditur; maxime si anterior turundarum pars præcipitato rubro, lapide infernali vel antimonii denique butyro semper ante inungitur, quam in sinum demittitur: atque sic continuandum, donec callus consumtus sit. Quoties vero turundulæ istiusmodi rodentes ad ipsum callum penetrare nequeunt, tum hæc potius ingredienda est curationis via. Scilicet aqua phagædanica vel ægyptiacum aut MVRTZII fuscum, in spiritu vini resolutum injici per syringam quæ sapissime in sinus aut flexus tortuosos debet, compressoque ulceris ore, aliquantisper intus contineri. Remoto jam istis artificiis callo, eadem postea institui ulceris curatio debet, quam supra in fistulis posuimus. (Cap. II.)

IV. Sed incidere tamen quandoque potest, ut in ulceribus sive fistulis callosis, nimium vel inveteratis vel tortuosis, parum aut nihil medicamenta ista rodentia proficiant; quin imo nervos quandoque citius erodere, gravissimasque convulsiones excitare, quam conditum intus callum exedere valeant. Atque tunc quidem satius omnino videtur, *fistulas ea ratione, sed circumspicte tamen, ne arteriæ, nervi vel tendines lædantur, incidere, quam supra jamtum præcepimus.* (Cap. II. No. 5.) Sic adaperitis fistularum sinibus, crebro incidi vel scarificari pars indurata debet: tum medicamenta rodentia hætenus commendata, vel cum DRANIO emplastrum NO. II. laudatum supradari; reliqua vero eadem observari, quæ ad sanandum ulcus ibidem proposuimus.

V. Denique si neque ista quidem curandi ratio satis vehemens aut prompta videtur; si robustior atque intrepidus ægrotus est; si denique tutus, quoad nervos atque arterias, corporis locus est; longe utique expeditissimum fuerit, *quicquid intus induratum animadvertitur, totum aut scalpello excidere, aut ferro candenti adurere.* Namque ista heroica ratione ulcus inveteratum & contumax quasi in ulnus aliquod recentissimum convertitur, proindeque, nisi caries, malus corporis habitus, lues venerea, scorbutus, hydrops aliudque malum obstiterit, quam facillimo negotio vulgaribus etiam remediis curatur. Ut adeo mirum neutiquam aut a veritate alienum videri debeat, quod M. A. SEVERINVS scriptum reliquit, se scilicet desperata prorsus ulcera isto modo identidem quam felicissime sustulisse.

C A P. VI.

De ulcerum magicorum sive fascino inductorum curatione.

I. ENIMVERO quæ ad ulcera magica prorsusque, ut appareat, inusitatum quidpiam, ut fila, clavos, acus &c. continentia, (cap. I. No. 8.) PARACELSUS, HELMONTIUS, AGRICOLA, pluresque alii, magno conatu præscripserunt; medicamenta, ea, præcipue & fere semper inania esse, atque adeo inepta vel superstitiosa, vel sordida. Sed reliquis tamen omnibus potiora hæc videntur: folia quænea aut salignæ, adianthum, hypericum, fuga dæmonum propterea nonnullis dictum, mercurius vivus, asa foetida, antirrhinum, alia; siquidem ista singula vel ex ægri collo suspendenda, vel alia inepta ratione adhibenda esse jusserunt. Alii cinerem ex combusta femina quadam

dam venefica sive saga, vel etiam ex adusto stercore humano in ulcus inspergere jubent. Unguentum de visco corylino CARICHTERI HEERIVS atque HORSTIVS in primis contra hæc ulcera laudant; MYNSICHTVS emplastrum suum foetidum; alii alia præcipiunt.

Quid factu
opus hic sit.

II. Sed quicquid tandem sit, ii profecto Medici & sibi & hominibus, ineptisne dicam an miseris, optime semper consulunt, qui, dum mala istiusmodi ab imperita plebe ob vanas sæpe rationes pro magicis habita, forte fortuna obtingunt, iis præsertim medicamentis naturalibus aut consuetis utuntur, quæ cum ipsius ulceris indoli, tum & vel maxime hominum afflictorum habitui, quam diligentissime prius investigandis, accommodata sunt, sicut in præcedentibus capitibus docuimus. Tametsi enim vel maxime concederemus aut fingeremus, magorum ac diaboli præstigiis divexari hominem posse; nulla tamen sufficiens ratio nos movet, ut supernaturalem nullisque naturalibus medicamentis sanabilem læsionem aliquam ista ratione fieri posse credamus, ut ad superstitiosa, sordida & absiona remedia confugiamus. Accedit, quod ista plerumque ulcera pro magicis ab imperitis & superstitionis Chirurgis ac balneatoribus haberi soleant ac venditari quæ ab ipsis curari non potuerunt; quæ tamen deinde a peritis, explorata prius ulceris pertinacioris vera causa & natura, facile quandoque curata sunt. Imo forte nonnulli olim Chirurghi malitiosi ulcera sæpe pro magicis proclamaverunt, ut tanto plus pretii ab ægris exigere possint: quæ tamen magica non fuerunt.

C A P. VII.

De ulcerum antiquorum, præsertim in cruribus, curatione.

Curatio in
quo potissi-
mum consti-
tat.

I. ETIAMSI nulla fere corporis pars ab antiquorum ulcerum periculo immunis sit; pedes tamen præ reliquis vitio huic opportuni reperiuntur. Atque hæc quidem ratio est, cur illud ipsum *pedum sive crurum exulceratorum* (offene Füsse oder Schenckel) nomine designari ut plurimum soleat. Igitur quemadmodum de ulceribus malignis seu inveteratis generatim alibi jamtum differuimus, (cap. III.) ita hoc loco seorsim nunc de iis tractabimus, quæ erura aut pedes infestant. Fere semper autem communes ulcerum malignorum crurumque exulceratorum solent esse *causæ*. Hi enim perinde ut ista, vel ex pravo corporis habitu, vel ex nimia sanguinis acrimonia ac tenuitate, vel ex adjunctis fistulis, carie atque callo, vel denique ex obstructis in sequiori sexu mensibus, aliisque causis similibus enascuntur. Proinde si quis pedibus exulceratis succurrere voluerit, hunc protinus veram mali hujus causam explorare, eidemque, prout hætenus ostensum fuit, ipsam curationem accommodare convenit.

Non pedes
exulcerati
uti glutinari
queant.

II. Ante vero, quam de ipsa curandi ratione dispiciamus, haudquaquam alienum fuerit disquirere, *numne glutinari etiam exulcerati ejusmodi pedes absque graviore periculo queant?* Siquidem non pauca in Medicorum expertissimorum scriptis exempla exstant, ubi ulcerum horum inveteratorum glutinatio gravissima mala, imo sæpius certissimam præsentissimamque mortem simul adduxit. Et vero quid responderi hanc ipsam quæstionem debeat, haud obscure jamtum, nisi

nisi ego fallor, ex iis constat, quæ superius hanc in rem disputavimus. (cap. I. No. 9.) Scilicet quoties natu grandiores pessimique habitus homines sunt, satius utique videtur, ab ulceris antiqui hujusmodi glutinatione abstinere: propterea, quod haud exiguum sanitatis positum in illo sit præsidium, dum natura noxios aut supervacuos humores per ea expellere assueta est. Sed nolim tamen ad juniores robustosque homines ipsam illam regulam sine gravi ratione applicari. Quum etenim in his ulcerum contumacium primæ causæ vel abstinence prudentique victus ratione, vel fonticulis, vel denique medicamentis convenientibus removeri absque omni periculo possunt; dubium profecto non est, quin, sublati vitii pertinacioris causis, glutinare ipsum ulcus absque omni fere noxa liceat.

III. Quanquam autem alienam in senioribus ulcerum veterum glutinationem esse proposuimus; tantum tamen abest, ut omnem ipsis & curam & medicinam denegatam velimus, ut potius quam maxime necessariam pronuncemus. Namque geminum fere Chirurgis hic injungimus officium. Alterum in eo positum est, ut dolores atque mala adjuncta, quantum fieri potest, leniantur; alterum autem eo spectat, ut prospiciatur, ne latius vitium serpat, neve mala quædam nova, id est, inflammationes ac dolores, ulceri superveniant.

IV. Igitur primo loco abstinence solertissimaque victus ratio istiusmodi hominibus imperanda est; ne scilicet aut nimios, aut noxios etiam cibos, quales quidem acres, duriores, crudi atque suilli sunt, temere ingerant. Tum sæpius adhibenda sunt blanda atque idonea purgantia: quo nimirum nimii & maligni humores a pedibus abstrahantur, paulatimque per sedes ejiciantur. Denique assumenda etiam, pro re nata, hic sunt medicamenta quædam opportuna, causæque contraria interna. Sic enim in hominibus ætate grandioribus ad sanguinis acrimoniam ac tenuitatem nimiam attemperandam insigniter medicamenta balsamica & amara; ut elixir proprietatis, ess. myrrhæ, ess. succini, ess. balsami peruviani atque alia proficiunt.

V. Ad externam autem curationem quod attinet, providendum hic quam solertissime illud semper est, ut in dies singulos ulcus illud inveteratum semel aut bis a sanie purgetur. Dehinc linamentis carptis, iisdemque vel siccis, vel & in decocto fol. nucis juglandis vel aristolochiæ tinctis ad implendum ulcus pro excipiendis nimirum humoribus acrioribus. Tandem super partem istiusmodi ægram imponere convenit empl. ad ulcera antiqua BAVHINI, diasulphuris RVLANDI, diapompholygos, saturninum, de lapide calaminari, aut quodcunque demum aliud hujusmodi. Quibus singulis accuratissime semper observatis, præsertim si ab externo frigore atque humoribus, quoad ejus fieri potest, sibi cavent; dubium profecto non est, quin mitissima, imo vero ad ejiciendas ex universo corpore corruptas materias adeoque ad ipsam vitam feliciter producendam longe plerumque commodissima isthæc ulcera reperiantur. Et sane mirificus hic ulcerum inveteratorum in hominibus senioribus usus promovisse Medicos antiquiores videtur, ut, naturam tanquam optimam ducem secuti, fonticulos in agris ac valetudinariis corporibus excitaverint: ex quibus quasi minutis quibusdam ulceribus, acres & supervacuos corporis humores educerent.

VI. Quoties autem, prout evenire nonnunquam propter ictum aliquem aut frigus, aut pedis in aquam frigidam, immissionem, aut propter iram, terrorem, mœrorem aut perversam victus rationem solet, inflammationes atque dolores superveniunt; necessarium utique videtur, linteolis complicatis, aqua Regi- & spiritu vini camphorato tinctis & calidis læsam partem quam sæpissime involvere, ægrotumque, ut in lectulo gnaviter pedem contineat atque ab exter-

no frigore probe defendat, jubere ac mane in lecto assumtis aliquot vasculis infusi theæ, vel alius medicamenti sudoriferi, probe sudet. Sic enim inflammatio cum doloribus omnibus brevi sæpe evanescit. At gravius tamen periculum subest, quoties vehementior inflammatio; præsertim in corrupto admodum ac debili corpore, incidit, atque in gangrænam transire incipit. Tunc enim istam ingredi curationis viam oportet, cum internis tum externis medicamentis, quam superius in gangræna præscripsimus. (Lib.IV. cap.XIV. No.5.) seqq.) Ceterum id ante omnia hic providendum, ut nimirum per medicamenta confortantia infirmiores ejusmodi & ætate grandiores homines subinde reficiantur, sæpissimeque in sudorem aliquem leniorem conjiciantur. Siquidem his neglectis maximum esse semper periculum solet, ne sphacelus atque ipsa mors paulatim obrepant.

Quid in ulceribus sponte sua exarescentibus fiat.

VII. Denique ubi inveterata istiusmodi ulcera in hominibus debilioribus aut grandioribus sponte sua exarescunt atque livescunt; horror ut plurimum, nausea item ac debilitas protinus superveniunt, insignemque simul naturæ imbecillitatem, partis afflictæ corruptionem, morbum periculosissimum atque adeo ipsam mortem imminentem sæpissime significant. (Cap. I. Num. 9.) Igitur apta vitæ ratione medicamentisque roborantibus etiam atque etiam pro viribus conservandis opus videtur. Extrinsecus ulceri adhiberi protinus debent radix gentianæ vel iridis Florentinæ contrita, vel, si parum ista vehemens deprehenditur, radix hellebori nigri in pulverem aut globulos redacta; vel denique pulvis cantharidum aut globulus ex emplastro vesicatorio officinarum: iisque continuare, donec rursus fluant, & æger melius se habeat: Namque ista ratione ulcera istiusmodi exsiccata mirifice stipulantur atque irritantur, ut denuo nunquam fluere, ipsumque hominem a nocentissimis humoribus liberare occipiunt: ubi postea, ut alias, rursus tractantur. Contra vero ubi nihil ista medicamenta proficiunt, ipsaque ulcera nihilominus arida persistunt, certam utique salutis desperationem subesse, conjiciendum est.

C A P. VIII.

De ossium carie.

Transitus.

I. **E**QUIDEM ad præcipuas ulcerum contumacium pravitatis causas referri jure merito ac præ omnibus potest ipsa ossium caries, sive corruptio. Neque enim vix unquam glutinari, vel, si aliquando glutinata etiam fuerint, integra & sana conservari ea membra possunt, in quorum ossibus vitium sive caries aliqua delitescit, nisi hæc prius funditus tollatur.

Caries quid sit.

II. Dicimus autem ossium cariem, istiusmodi ipsorum affectum sive morbum, ubi os aliquod, ex quacunque demum causa membrana sua vel periostio nudatum, amissoque calore naturali ex cœruleo candido, pingue, flavum, fuscum atque nigrum tandem evadit; qui primus quasi & levior hujus mali gradus est, atque a veteribus (a) os vitiatum itemque nigrities vocatur; nostratibus *ein angelauffen odor angegangen sein*; gravior vero sive major gradus est, ubi os jam erosum, exesum atque ex foraminulis inaequale deprehenditur; & ubi sanies foetida profluit, cujus acrimonia ut plurimum vicinam ac succrescentem carnem nimis emollit, relaxat aut absumit: Ut proinde caries quoddam velut ossium ulcus videatur, ossaque omnia totius corporis sedem huic malo præbere possint.

Et

(a) Teste CELSO L. VIII. cap. 2.

Et quamvis ejusmodi ulcus felicissime nonnunquam glutinatum esse appareat, semper tamen aliquamdiu post inductam cicatricem, facto prius abscessu, illud revertitur, collectaque intus materia corrupta atque acris ex osse carioso propullulans, tandem variis, iisque sæpe gravibus symptomatibus, horrore cumprimis, vomitu ac febris, carnem denuo exedit; adeoque nova rursus mala inducit.

III. Atque hujus quidem vitii aliorumque affinium varia admodum nomina imo & species reperiuntur. Nunc enim *caries*, nunc *spina ventosa*, vel *spina ventositas*, (a) nunc *gangrena* atque *cancer ossium* cum CELSO, (b) nunc græco vocabulo *teredo*, (c) nunc *padarthrocace*, (d) appellari suevit. Tametsi enim a nonnullis auctoribus fere totidem, quot nomina sunt, cariei species constituuntur; observasse tamen expedit, eas singulas non tantopere inter se invicem differre, ut tot speciebus opus sit. Igitur satius mihi esse videtur, binas fere tantum hujus vitii species sive differentias primarias constituere: quarum altera intus in ossibus oritur; altera vero extrinsecus sive a causa externa ut plurimum nascitur. Hanc *cariem* voco cum plerisque Medicis; istam autem *spinam ventosam*, ac in pueris cum SEVERINO *padarthrocaceen*. De his vero separatim postea atque explanatius in peculiari capite differemus, earumque differentiam curatius explanabimus.

IV. Ipsius cariei duplex potissimum causa (e) deprehenditur. Vel enim 1. subnasci caries inde solet, si post factam in osse vulnerationem, percussione, collisionem, fracturam atque lapsum, membrana sua vel periostio idem orbat; atque ita vel aeris externi injuriis exponitur, vel & per pingua vel olea ista vulgaria vulneraria, quæ alias simplicioribus vulneribus accommodantur, utpote ossibus inimica, qualia sunt oleum hyperici, lilior. alborum, balsamum Samaritanum &c. corrumpitur. Vel 2. inde quoque ossium caries provenit, si propter vel externam aliquam violentiam, vel internam etiam causam, quæcunque illa sit, humores subsistere coguntur, iique vel inflammationem extus movent, vel suppurationem, unde periostium atque ipsum os ita graviter affliguntur, ut venulis, quæ ad nutriendum os ac periostium destinatae fuerant, inflammatis ac corruptis, ipsum os erodatur atque exedatur. Namque istud mali genus nisi quamprimum extirpatur, æque ut ulcera in partibus mollibus ad partes ossis proximas procedit, easque sensim quoque corrumpit: hinc Belgis *Beenvorceter* appellari solet.

V. Quæ quum ita fuerint, haud obscure, meo quidem judicio, patescit, esse quam plurimos in ista ossium erosionem, carie sive corruptione gradus. Primus idemque mitissimus ille est, sicubi os aliquod nudum pingue est & flavescit. (Germani dicunt: *das bein ist angelauffen*.) Simulatque vero flavum illud os aut fuscum colorem induit, vel plane nigrescit, caries incipiens in peiorem degenerat. Tertius gradus est: ubi exesum, asperum atque inæquales os animadvertitur. Et quo gravius quidem ossa eroduntur, quo magis aspera & inæqualia redduntur, aut quando cranium omnino perforatur, aut os tibiæ vel femoris ad medullam usque exeduntur, hoc gravior quoque caries reputatur. Sed pessimus tamen propeque desperatus gradus vel casus est, si aut membrorum articulos, aut quascunque alias ossium absconditorum partes vehementior

N n 2

(a) De spina ventosa tractatum habemus PANDOLPHINI Itali, iterum cum doctis notis MERCKLINI, Norimbergæ editum 1674. 12.

(b) Vid. liber modo citatus pag. 258. seqq.

(c) Ibid. pag. 64. 104. 143. 264. & seqq.

(d) De hac liber prostat MARCI AVRELII SEVERINI, in opere ejus de Abscessu: variaeque dissertationes academicæ variorum auctorum.

(e) De cariei generatione & causis egregie egit Heyne lib. de ossium morbis.

aliqua caries infestat ; quia vel manibus accessus denegatur , ut os mundari nequeat ; vel malum sine extirpatione membri sæpe tolli non potest .

Diagnosis .

VI. *Gemina vero potissimum via caries istiusmodi cognoscitur ; prout nimirum vel abscondita , vel oculis exposita ossa vitiata reperiuntur . Namque ubi 1. adaperita ipsisque oculis exposita ossa sunt , tum his fere modo jam indicatis (n.v.) signis caries dignoscitur : scilicet os pingue est , & nativus color in flavum , fuscum aut nigrum transit ; ipsum os nudum est nulloque periostio seu membrana obtectum ; si digitum vel specillum admoveris , inæquale , asperum ac perforatum vel spongiosum illud os deprehenditur . 2. Ubi vero propter crassiorem carnem aliasve causas , vitiatum illud os delitescit ; tum cariei hæc præsertim indicia obveniunt : (a) nempe quicquid materiæ profinit , id plerumque oleosum , fuscum vel subnigrum videtur , atque adinstar lardi corrupti foetet . (b) Turundæ , linamenta carpta & emplastra post resolutam vincturam materia corrupta quasi nigrore sæpe imbuta conspiciuntur . (c) Simulatque dein specillum ad os demittitur , (quando nimirum ad os demitti potest , nam hoc semper fieri nequit) illud tactu inæquale atque asperum animadvertitur . (d) Tum caro ; quæ juxta est , flaccida , mollis , laxa , spongiosa & quasi lardum corruptum foetida existit . (e) Denique in casibus , ubi neque visu , neque specillo ad os pertingere possumus , non sine ratione cariem aliquam in ulceribus sub carne delitescere suspicamur , si glutinatum ulcus denuo iterumque sine alia manifesta causa recrudescit .*

Prognosis .

VII. Ex jam adductis liquet , quid de cariei noxis sive periculis atque eventu ut plurimum statuendum sit . Scilicet difficulter admodum & parum plerumque belle istiusmodi ulcera glutinantur , quin imo latius plerumque serpunt , præsertim si ad cariem tollendam commode accedere non possumus , vel etiam glutinata , ut modo dictum est , brevi recrudescunt . Ubi vero malum ingravescit atque ad ipsos membrorum articulos transit , cum primis in genu sane nullum plerumque nisi ab amputatione , si modo membrum amputari potest , expectare licet auxilium . Sin præcidi commode membrum illud nequit , ipsa ut plurimum mors ex languore & febricula superveniente paulatim insequitur . Speciatim etiam caries in femore , ossibus coxæ , sacro , carpi , tarfi ac palati difficillime sanantur . Denique si calvariam caries infestat , ad ipsam usque duram matrem erodi sæpius os illud suevit : Unde gravissimi subinde capitis dolores , vigiliæ diuturnæ , vertigo , mentis alienatio , malaque id genus alia cum periculo mortis , ut sæpius vidi , haud raro pronascuntur .

*Curatio 1.
per medica-
menta .*

VIII. *Ad curationem cariei quod attinet , varia utique artificia exstant , quibus sæpe extirpari vitium illud potest . Prima eademque mitissima curandi ratio , in carie præsertim leviuscula , fieri hodie per medicamenta (a) solet spirituosas : ut sunt spiritus vini , vel aqua Reginæ Hungariæ ; quibus solis sæpe leviores caries sanavi . Vel per balsamica , ut sunt pulv. aristolochiæ atque iridis Florentinæ , vel pulv. myrrhæ atque aloes : siquidem unus alterve ex illis , post extersam per linamenta carpta saniem , quotidie super os affectum conspergatur ; donec pars ossis vitiata penitus ejecta sit , & caro nova eaque firma ac sana ex eodem osse proveniat . In paulo fortiori profundiora requiruntur remedia ; ut cum primis est pulvis euphorbii , (b) vel essent. euphorbii cum spiritu vini optimo parata , quæ cariem vehementer exedunt ; vel oleum caryophyllorum , cinnamomi , aut ligni guajaci ; quæ penicilli subsidio illinuntur aut instillantur , vel ope lina-*

(a) Veteres mox in leviori etiam carie os pingue ferramentis adurere vel radere solebant ; ut videre est in CELSI Lib. VIII. cap. 2. ad quas vero vehementiores curandi rationes non nisi in graviore malo accedere solemus .

(b) Qui miris laudibus a multis magnis Medicis extollitur , quos vid. in MERKLINII. libræ de Spine ventositate , pag. 473.

mentorū imponuntur, linamentisque aridis conteguntur. Alii alia rodentia remedia aquam phagadenicam, aut spiritum vitrioli aut sulphuris eodem modo, nec minori cum usu, quandoque applicant. Instar omnium vero esse potest solutio mercurii in aqua forti vel spiritu nitri, eadem ratione usurpata. Atque ista quidem præcipua ex illis reputamus quamplurimis adhuc aliis medicamentis, quæ adversus cariem commendantur: reliqua enim tanquam minus valentia, aut nimis vehementia, ut arsenicum vel mercurius sublimatus in substantia, non sine ratione hic prætermittimus. Ceterum simulatque jam isto modo sublata ossium caries animadvertitur, id quod ex subnascente carne sana intelligitur, proximum est, ut balsamicis remediis curatio absolvatur: hinc postea aquam Reginæ Hungar. vel essentiam mastichis, myrræ, succini, aloes, balsamum item peruvianum vel copaivæ vel alia id genus balsamica medicamenta super læsum illud os imponimus, superinjecto emplastro quodam & reliqua eadem facimus, quæ ad ulcerum curationem generatim superius proposita sunt. (Cap. I. No. II. seqq.) Ceterum notatu dignas de carie ossium refert observationes Dranius: & speciatim de carie circa cubitum obs. 51. 52. 53. in lumbis obs. 69. post variolas obs. 70. in osse ilei, obs. 95. in trochantere majore obs. 97. in genu obs. 102. 103. & in tibia obs. 104.

IX. Altera cariem graviolem curandi ratio in eo consistit, ut os vitiatum, sed carne tamen nudatum, creberrime per terebram vel ferramentum supra delineatum; (Tab. VII. fig. 2. vel fig. 7. A. vel Tab. XV. fig. 8.) ad sanam usque partem perforetur: (a) eo videlicet modo, quem alibi ad calvariam, post inflictum vulnus aliquod nudatum, exposuimus. (Lib. I. Cap. XIV. No. 17.) Quo facto vel linamenta sicca vel balsamica ista, quæ jamjam commendavimus, medicamenta supra dare convenit. Sic enim non ipsum modo vitiatum os ejicitur, sed novæ quoque venulæ atque arteriolæ ex istis foraminulis prodeunt, quæ cum reliqua carne proxima coalescunt atque ita nudatum illud os rursus contegunt.

X. Tertius sanandi modus in eo positus est, ut nigrum sive vitiatum os, si quidem in aprico fuerit, per adhibitam limam, radulam vel scalprum rasorium (Tab. XII. fig. 3. 4. 5.) tantisper deradatur, donec sublatis partibus corruptis, os undique album vel rubidum atque sanum sese ostendat. Qui vero radit, audacter, ut CELSVS monet, imprimere ferramentum debet, ut melius citiusque agat; alias parum vel nihil eis efficitur. SCVLTVS quidem vult, (b) ne ferramenta hæc prius admoveantur, quam vitiatum os rite se ostendat, aut per se jam aliquomodo resolutum a parte viva reperiatur, & interea tantum os vitiatum linamentis aridis deligat; verum hoc non est perpetuum. Alii, præsertim in quibusdam casibus, scalprum excisorium cum malleolo ad manus sumunt, (Tab. VII. fig. 10. 11.) quorum adjumento partes corruptas, cum vel sine laudata perforatione ab integris resolvunt. Utraque vero hæc methodus, N. IX. & hoc X. descripta, paulo rarius a recentioribus Chirurgis ab aliquo tempore in usum vocata est. Interea tamen PETITVS rursus docet, (c) quod tunc ossa ejusmodi quam utilissime sint radenda, quando caro luxurians supercresceret; postea vero ea adurenda. Imo & in certis tumoribus ossium, qui spine ventosa nomine hodie veniunt, & medicamentis cedere recusant, præcipit, ut non solum frequentibus foraminulis perforentur, sed deinde etiam tumores isti cuneo sive scalpro & malleo auferantur: qua vero de re capite sequenti plura.

XI. Quartum idemque & antiquissimum & promptissimum ac certissimum, præ-

(a) Vid. de hac perforandi ratione CELSVS Lib. VIII. cap. 2. & 3. qui eam jam commendavit, & postea plures alii.

(b) In Armament. suo Chirurgico mihi pag. 42.

(c) Lib. de morb. oss. cap. de carie.

præsertim in graviore malo, *extirpandæ cariei artificium* eo redit, ut os *vitiatum* *ferramento candenti* atque *ad istum usum & locum accommodato quantum ipsa res* *poscit*, probe *aduratur*. (Vid. figuræ istorum ferramentorum Tab. III.) Quamquam propter dolores evitandos aliasque ob causas quam solertissime semper cavendum in hoc ipso opere, ne simul carnes sive partes aliæ molles, quæ juxta sunt, lædantur atque adurantur. Quod ne facile fiat, a ministro ulceris oræ deducendæ sunt; aut, si hæ angustæ nimis sunt, turunda intumescente, ut radice gentianæ vel spongia præparata ampliandæ; vel, si licet, scalpello latius incidendæ, donec os satis pateat. Similiter ipsum os supra datis prius linamentis carptis & siccis probe semper abstergendum, & caro luxurians si quæ adest, abradenda prius est, quam ferrum candens applicetur; ne ignis per copiosam saniem aut extinguatur, aut in adurendo saltem debilitetur ac impediatur. Neque vero prima statim ferramenti candentis applicatio satis semper vehemens aut efficax deprehenditur. Namque ubi vel altius ipsa caries os penetravit, vel amplior est, quam ut una vice destrui queat, aliud ex alio ferrum adhibendum est: atque vel eodem fere momento cauteria plura huic scopo adaptata sensim injiciantur; vel aliquo etiam temporis interjecto spatio, si non omne vitiatum ablatum esse cognoscimus, idem denuo negotium suscipiatur atque iteretur. Si caries amplior, quam ut uno ferramento omnis destrui possit, primum ferramentum medio cariei, cetera oris admovenda. Neque enim magnos adeo dolores movent hujusmodi ossium adustiones, si modo partes molles vitentur: siquidem nullus fere in ossibus doloris sensus invenitur. Sed aliena tamen atque nimis delicata in vitiatis vel exesis *cranii ossibus* ejusmodi ustio Chirurgis cautiore videtur: periculum enim est, ne membranæ cerebri vel ipsum cerebrum simul in ipso opere lædatur. Idem fere statuendum de nonnullis aliis mollioribus atque spongiosis ossibus, cujusmodi *sternum* est vel *costa cariota*, ubi ob dictas rationes inutilis ustio est. (a) Neque ustionem facile ferunt *carpus* vel *tarsus*, atque id genus ossa alia spongiosa: idque cum primis propter vicina ligamenta, nervos & tendines, quæ facile ac fere necessario per ustionem hic cum periculo læduntur.

Quid post
adustionem
fieri debeat.

XII. Adustis jam ista ratione partibus ossium exesis; primo linamentis aridis deligatur; vel si æger ab ustione adhuc ardoris sensum in læsa parte percipit, linamentis spiritu vini tepido succidis: postea vero sequentibus diebus medicamenta balsamica protinus imponenda sunt, ceu supra No. VIII. jam tum exposuimus; donec nimirum & durior illa ulceris ignem experti crusta & simul quicquid vitiatum est, subrescente nova carne ab inferiori osse solvatur: ita abesse vix potest, quin sinus ejusdem bona recentique carne sensim adimpleatur. Namque id ipsum indicio est, ad sanitatem jam tum partem læsam spectare. Contra vero ubi vel nudum os remanet, nulla scilicet carne tectum, vel, quæ succrevit, nova caro mollis, laxa aut spongiosa nimis est, neque satis etiam cum adustis ossium partibus cohæret; vel denique ubi forte alieni prorsus in ossium partibus cohæret; vel denique ubi forte alieni prorsus in ossium superficie calores prodeunt; nondum illud vitium extirpatum est. Igitur & novam carnem istam subsecare, vel radere, vel alumine usto & mercurio præcipitato rubro, aut alio N. 8. *laudato* fortiori rodente exedere, & vel pristinum adustionis negotium denuo suscipere, vel pro re nata alia ex laudatis medicamentis superdare convenit; alias constans curatio non speranda.

XIII. Quodsi caries ad medullam usque majorum ossium penetraret; suadet
PE.

(a) Hæc CELSVS jam docuit Lib. VIII. cap. 2.

PETITVS, (a) exemplum MEEKRENII secutus; (b) ut os hoc modiololo (sive *trepano*) semel, bis, aut sæpius, si malum id exigat, perforetur, exemplumque recenset, ubi *tibiam*, sicut MEEKRENIVS, *ter ita perforaverit*, postea adu-
ferit, atque ægrum curaverit. Sed hæc curandi via raro aliis in ossibus majori-
bus adhiberi poterit, quam in tibia; quia propter carnes multas accessus mo-
diolo vix conceditur. Interea tamen etiam docet, *os pectoris sive sternum* ali-
quando modiololo perforandum esse, ut puri, quod interdum per angustum ejus
foramen in loco vitiatum exit, non solum liberior exitus paretur; verum etiam,
ut medicamenta idonea melius ad sinum & fundum ulceris immitti queant. Sed
cautissime in hac statim sterni perforatione agendum est, & non nisi deliberato
consilio; quia respiratio inde lædi, aut aliud incommodum induci potest gravif-
simum. Denique etiam hic notandum, quod illa *caries, quæ ad ossium medullam*
se extendit, aut in medulla incipit, (quam *spinam ventosam* appellant) non sem-
per ab interna causa, sed sæpius etiam ab externa violentia oriatur, (c) qua
venulæ intus in osse rumpuntur, & sanguis in cavum ossis effunditur. Qui quie-
te in pus abit, ossa erodit, atque sic cariem, quæ a medulla ad exteriores par-
tes serpit, producit.

Quando ca-
ries ad me-
dullam pene-
trat, trepa-
num ali-
quando ne-
cessarium.

Etiā in os-
se pectoris.

XIV. Sin autem nigrities aut caries ad alteram quoque partem ossis transit, atque sic os totum vitiatum, totum quoque, ut CELSVS jam docuit, (d) eximendum est. Si inferior pars integra est, eatenus quod corruptum est, excidi debet. Item si *capitis sive pectoris os*, sive *costa cariosa* est, inutilis ultio, sed *excidendi necessitas* est. Atque in hac re perficienda, osse denudato non diu expectandum, sed quantum fieri potest, eodem momento & cutis incidenda est, & os detegendum, & omni vitio liberandum est, antequam inflammatio accedat: ante hanc enim omnia hæc tutius tractantur. Quando *cartilago carie læsa*, ea quoque scalpello radenda est, donec integrum id sit, quod relinquitur: teste eodem CELSO, ex quo omnia, quæ in hoc numero dicta sunt, didici, eaque vix apud ullam recentiore scriptorem tam bene exposita inveni.

Celsi quædam
monita.

XV. Quæ quidem singula dum curatius aliquando perpendimus, non sine ratione illud ex iisdem cognoscimus ac discimus, præcipuum ulcerum carioso-
rum & vitiatorum ossium curationis negotium in eo consistere, ut quicquid in
osse corruptum atque exesum invenitur, quam celerrime atque aptissime fieri
potest, eximatur atque extirpetur: id quod, ut paucis me expediam, in le-
viori carie fit spiritu vini, vel aqua Reginæ Hungariæ; in profundiori aut
graviori, solutione mercurii in aqua forti; in pessima, igne vel extirpatione.
Reliqua enim ulceris curatio deinde cum reliquorum ulcerum curatione per ido-
nea & sæpe laudata balsamica remedia fere prorsus coincidit.

Cariæ sana-
tio in quo-
nam consi-
stat.

XVI. Quodsi autem carie gravius erosum os aliquod fuerit, vel si ad articu-
lum aliquem, genu videlicet, pedis atque manus vitium illud transierit, ut
excidi, eximi vel aduri pars affecta cum reliquæ conservatione haud valeat;
miserum, sed *unicum auxilium est*, ut cetera pars corporis, quin imo ipsa vita
tuta sit, *membrum vitiatum aut corruptum rescindere*; alias ægri diu miseram
ac languidam trahunt vitam, & tamen tandem, ut sæpius vidi, exantlatis diu
quamplurimis doloribus ac molestiis, ex cibi fastidio, vigiliis, defectu virium,
febricula, aliisve gravibus symptomatibus, moriuntur (e) Attamen quando in
ma-

Ossa gravi-
ter exesa quo-
modo tra-
ctanda sint.

(a) Lib. de morb. off. cap. de carie.

(b) Observ. Med. Chirurg. 72. edit. Latinæ & 69. Belgicæ.

(c) Ibidem, ut & in Heynii lib. de morb. ossium, N. 29.

(d) Lib. VIII. cap. 2. & 3.

(e) Multa etiam ejusmodi exempla, ubi ob cariem membrum resectum est, refert Danus in Obs. Chirurg. Tom. II. præsertim obs. 101. 102. 103. 104. sed varii eorum ægrorum, & forte ob rationem modo dictam, mortui sunt.

majoribus ossibus non totum os, sed pars tantummodo aliqua ejus exterior sive lateralis corrupta est, ut pars quædam exterior maxillæ, ossis humeri, tibiæ claviculæ; aut aliqua pars costæ, ulnæ, radii aut fibulæ, &c. non mox totum membrum, aut totum os, sed illa solum pars ossis, quæ corrupta est, vel medicamentis, vel ferramentis, scalpris aut forcipibus idoneis, ea, qua commodissime hoc fieri potest, ratione, vel diversis vicibus, vel si res circumstantes hoc permittunt, simul ac semel auferenda, sana pars reliqua medicamentis balsamicis, præsertim essentiis vulnerariis sæpe laudatis, fovenda, superaddito simul linamentis carptis & emplastro, sicuti N. 13. jam docuimus, donec os læsum carne sana rursus contegatur, & ulcus omnino glutinetur. Quandoque pars ossis vitiata, eaque modo parva, modo magna, sponte a reliquo osse recedit ac separatur: quæ si apprehendi potest, & ulcus satis amplum, vel digitis vel vossella educenda: sin vero ulcus nimis angustum scalpello dilatandum, & pars corrupta postea ejicienda. Exemplum ejusmodi notatu dignum videri potest in MEEKREN. Observ. Chirurg. 66. edit. Belg. uti & obs. 69. edit. latinæ: ubi magna pars ossis corrupti ac soluti e brachio, aliudque in RVYSCHII observat. pag. 94. ac Thesaur. anat. VIII. Tab. III. ubi e tibia extracta est.

C A P. IX.

*De Spina ventosa, Pædarthrocace, & Exostosi
quæ ossium tumores dici possunt.*

*Spina ven-
tosa quid sit.* I. EA corruptionis ossium species, quæ intus in ossibus oritur, atque eorum substantiam in latitudinem sive amplitudinem tumoris ad instar sensim extendit, *spina ventosa* Medicis & Chirurgis hodie dicitur, nonnullis *spinæ ventositas*; (a) licet nomina hæc priscis Medicis fuerint incognita; qui eam *siderationem*, *gangranam*, vel *cancrum ossis*, vel etiam *teredinem* appellarunt. (b) Gallis quibusdam *exostosis* vocatur: (c) quamvis & hoc vocabulum magis pro certis eminentiis sive excrecentiis acuminatis præter naturam in ossibus, post fracturam, collisionem, aliamve causam ortis, proprie habeatur, ubi etiam caries haud raro deest: quemadmodum ejusmodi ossa sæpe vidi & nonnulla adhuc aservo, in quibus eminentiæ tales sine carie conspiciuntur. *Spina* vero hoc malum videtur esse dictum, quia sæpius instar spinæ carni infixæ pungit, & nunquam acerbos satis dolores concitat; & *ventosa*, quia pars afflicta ita sæpe intumescit, ut tumor tangenti quasi vento sive aere inflatus videatur, licet re vera aere repletus non sit, vel saltem rarissime. (d) Postea ex nominis hujus barbara, ut videtur; contorsione nonnulli, & cumprimis PANDOLPHINVS, *spinæ ventositatem* effecerunt.

*Quid pædar-
throcace.* II. Hoc malum quando ossa puerorum, quemadmodum sæpe fit, invadit, cum M. A. SEVERINO a multis *pædarthrocace* appellatur, (e) vocabulo græco

(a) Ut Arabibus, teste Josepho Pandolfino, lib. de *ventositate spinæ*, morbo sævissimo, ejusque commentatore MercKlino, pag. 38. 62. & seqq.

(b) Vid. MercKlini Annot. in Pandolphin. & quæ capite præcedenti N. 3. hac de re diximus.

(c) Vid. Goreus in definit. Jo. a Vigo in Chirurg. & Petit. lib. de morb. oss. cap. de exostosi & carie.

(d) Exemplum ejusmodi refertur a MercKlino l. c. pag. 285., ubi facta sectione tumoris, nil nisi flatus erupit, cum ægrotantis interitu.

(e) Vid. M. A. Severini liber de *pædarthrocace*, in egregio opere de *recondita abscessuum natura* contentus: itemque Ammanni, Fausti, Mabii, Chunii aliorumque de *Pædarthrocace* dissertationes academicæ.

co ex *παις* puer, *ἄρθρον* articulus, & *κακόν* malam, composito, quasi quis hoc ipso malum sive morbum circa articulos, puerorum frequens indicare vellet: quia sæpius in his, quam in adultis observatur; quod inde fieri videtur, quia infantum ossa molliora & magis spongiosa sunt, quam adultorum ac senum, adeoque facilius ab humoribus noxiis erodi, distendi atque in tumores sæpius maxime deformes expandi possunt. (a) Attamen adhuc aliam differentiam sive distinctionem inter spinam ventosam & pædarthrocacem intercedere vult SEVERINVS. Nam nonnulli istiusmodi tumores ossei valde dolent, imo etiam sæpe rubent & quasi inflammati sunt, quibus *spina ventosa* nomen concedit; alii vero sunt sine dolore, (saltem notabili aut magno) & quidem in principio, ut sæpius in pueris, ac præsertim rhachiticis conspexi, quibus *pædarthrocaces* nomen tribuit: licet a plerisque hodie hæc nomina inter se confundantur, aut pro synonymis unius ejusdemque morbi usurpentur, imo etiam haud immerito pro uno eodemque, ut MERCKLINVS (b) docte evicit, habeantur, ea solum cum differentia, ut hic morbus in pueris ab initio quandoque parum vel nihil doleat, dolor vero tandem, si non semper, tamen ut plurimum, nisi mature curentur, superveniat.

III. Alia præterea cariei nomina supra N. 1. & capite præcedenti N. 3. indicata, melius plerumque cum hoc spinæ ventosæ morbo, quam cum carie vulgaris & stricte ita dicta conveniunt: ut *cancer ossis*, *gangræna* aut *sphacelus ossis*, *sideratio ossis*; quo HIPPOCRATIS interpretes sæpe utuntur, itemque *Τερνιδωρ* Græcorum, (c) quod vulgo *teredinem* vertunt ac vocant, a similitudine illorum vermium, *teredines* dictorum, qui ligna erodunt atque pessime corrumpunt: quæ omnia spinæ ventosæ synonyma, gradu forte solum differentia, esse verosimile est, id quod prolixius hic explicare aut evincere nolo, quia MERCKLINVS in sæpe jam laudatis annotationibus ad PANDOLPHINI libellum hoc non solum, verum & quod veteribus non incognitus, ut nonnulli putant, morbus fuerit, (d) docte atque abunde demonstrasse mihi videtur: qui propterea, cui libet, evolvi potest. (e) Denique etiam hic adhuc notandum, PETITVM in libro suo *de ossium morbis* Cap. XVI. omnia hæc nomina & morbos sub unico exostoseos nomine pertractare & reliqua notoria illa atque usitatoria Medicis nomina prorsus omittere: quod an satis apte aut recte fiat, aliis dijudicandum relinquo. Interea *spina ventosa* nomine, tanquam hodie apud nos receptissimo, ut plurimum hic utar.

IV. Attamen quia hi morbi & cum primis eorum *diversitas* & *gradus* non satis bene, ut mihi saltem videtur, a plerisque descripti sunt, paulo distinctius de iis, quia quamplurimos vidi & curavi, hic proponere, ut differentia eorum melius eluceat, constitui: id quod etiam in accuratiori ac meliori eorum curatione usu non carebit. *Spina ventosa* igitur nobis est corruptio & erosio sive caries ossis, quæ a pravis humoribus, ut plurimum sine causa externa, sponte non in superficie, ut caries, sed vel inter lamellas aut cellulas ejus, vel intus in ipso osse incipit, & pedetentim versus exteriora progrediendo, tandem vel totum os, (f) vel saltem ejus partem (g) modo majorem, modo minorem, in latitudinem expandit, sive in tumorem elevat, (vid. Tab. XII. fig. 16. AB) qui

Heisteri Chirurgicæ Tom. I.

Oo

ad

(a) Videri ejusmodi possunt in M. A. Severino de Abscess. pag. 144. & seq. it. p. 467. Ruysch. Epist. anatom. XIV. Bidlov. Exerc. de Exostosi &c.

(b) Libro de Spinæ ventositate, p. 53. 54. 248. & seq.

(c) Vid. Goræi definitiones sub hoc vocabulo *Τερνιδωρ*.

(d) In primis p. 52. 63. 257. & seq.

(e) Ita Heyne lib. citato, pag. 62. putavit, eam vix ante luem gallicam notam fuisse.

(f) Hoc in minoribus ossibus, ut digitorum, carpi vel tarfi, ut plurimum fieri solet.

(g) Quod in majoribus, ut cranii, tibiæ, femoris aut brachii ossibus plerumque contingit.

ad tactum haud raro durus & quandoque indolens, subinde aere quasi repletus videtur, idque cum dolore modo leviori, modo vehementiori, punctorio & rodente, denique etiam plerumque rubore, motus majore vel minore impedimento, aliisque symptomatibus pravis; tandem vero os læsum sensim eroditur, cute aliisque partibus mollibus os hoc cingentibus initio adhuc integris: quæ vero denique etiam eroduntur & ulcera fiunt mali imo pessimi moris cum vehementi ossis destructione. Quandoque vero hi ossium tumores, ut dictum est, minus molles sunt, sed duriores, sine partium mollium ventosa inflatione, sine rubore & inflammatione, ac indolentes, quemadmodum fere in rachiticis aliisque haud raro usu venit, atque sic melioris moris, qui tam facile non exulcerantur, neque ceteroquin etiam, saltem quamdiu hoc in statu permanent, tam parva symptomata concitant. His *padarthrocaces* nomen, ut jam diximus, dedit SEVERINVS: quia pueros maxime affligit, & ut hanc a spina ventosa Arabum distinguat; dolentes vero illi rubentes & inflati tumores, qui pueros æque ac adultos affligere solent, *spina ventosa*, *cancris* aut *gangræne ossis*, (a) vel *teredinis*, nomine venire possunt. *Exostosis* vero voco ossis eminentiam paulo acutiorē præter naturam, vel, si placet, ossis excrescentiam sive illa sit cum vel sine erosione. Sed spina ventosa potissimum a *carie* differt tumore ossis. A *Rachitide* vero, quod in hac multorum ossium epiphyses sive extrema sine dolore aut erosione indecore intumescant.

*Pars affecta
sive subje-
ctum.*

V. Utrumque hoc malum in majoribus ossibus plerumque circa extrema sive capita aut epiphyses eorum incipit, ubi teneriora sunt, maximeque spongiosa, & ubi materia noxia non solum in cellulis osseis facilius hære, verum etiam ossium atque epiphysium teneriorem substantiam leviori negotio emollire & expandere potest. (b) Interea tamen etiam haud raro in medio horum ossium, inter lamellas eorum, & cumprimis in tibia, hæc mala nasci sæpius vidi: imo *tophi* & *gummata*, ut vocant, *gallica* in frontis aliisque & calvariae, & aliarum partium, præsertim vero tibiæ, ossibus haud raro occurrentia ad hunc censum, quia a causa interna proveniunt, merito pertinere videntur: quæ vero a ceteris in eo maxime distinguuntur, quod noctu cumprimis doleant. Itaque spinæ ventosæ vitia non solum ossa pedum & brachiorum, verum etiam ossa capitis, maxillarum sive faciei ossis juguli, imo & pectoris; frequentissime tamen ossa pedum & brachiorum, digitorum, carpi, metacarpi, tarfi ac metatarfi, quemadmodum omnium horum exempla vidi, invadunt: ita ut nullum forte os a pessimis his malis tutum ac immune sit. Plura ejusmodi exempla videri possunt in *MercKlini* notis in *Pandolphinum* pag. 227. & seq.

*Causæ ple-
rumque in-
terne.*

VI. Oriuntur, ut dictum est, ut plurimum sponte a *caussis internis*, humoribus scilicet acribus, scorbuticis, rachiticis, variolosis, post variolas nimirum ortis, (c) maxime vero *venereis*: nam ante notam luem veneream in Europa tam frequenter haud obsetvata fuerunt. (d) Interea tamen neque a ratione, neque ab observatione alienum est, spinam ventosam etiam a *caussis externis*, præsertim in hominibus ad hos morbos jam dispositis, collisione puta, lapsu, fractura vel fissura ossium aliisve violentiis externis interdum oriri posse; (e) quibus

(a) Vid. *Celsus* lib. 8. cap. 10. & *Tulpius* obs. Med. Lib. 4. cap. 12.

(b) Incidi varia his malis defuncta cadavera, atque in nonnullis ossa læsa tam mollia deprehendi, ut facilius quam cartilaginea scalpello discindi potuerint.

(c) Exempla refert *Hildanus* cent. IV. obs. 95. 96.

(d) Sunt, qui putarunt, ea mala ante cognitam luem veneream nota prorsus haud fuisse; ut *Heyne* lib. de morb. oss. pag. 62.; verum *MercKlinus* in notis ad *Pandolphinum* Cap. I. Cap. VII. contrarium evincit, ostenditque, ea jam *Hippocrati*, *Celso*, *Galeno* aliisque nomine *siderationis*, *gangræne*, *cancris ossis* vel *teredinis* descripta esse, vel etiam *cariei* nomine, aut ulceris cum *cariei* ossis indicata, eaque diversa nomina pro synonymis habenda esse.

(e) Exemplum luculentum legi potest in *Heyne* libell. de morb. ossium N. 29.

bus vasa vel intra lamellas osseas, vel ipsius medullæ in ossibus læduntur, vel dilacerantur, humores effunduntur, putrescunt, medullam corrumpunt ac destruunt, eisque putridis humoribus ossium substantia partim emollitur, partim eroditur: unde dolores, tumores, ulcera ac fistulæ tandem in ossibus partibusque hæc ambientibus eodem, ut antea dictum est, modo oriuntur; quibus eadem mala, quæ ab internis causis nasci solent, excitantur.

VII. Causa proxima huius morbi est vel collectio aut congestio sive *decubitus viscidus & tenacis, vel acris & rodentis humoris; vel inflammatio* quædam *intus in medulla vel in ipsa substantia aut cavernulis ossium nata, quæ tandem in abscessum abeunt, & vel in ichorem vel in pus mutantur.* Quoniam vero ejusmodi intus hærentes humores ex ossibus, & præsertim eorum cavis, haud effluere aut evacuari possunt, sed in eis diutius, quam par est, subsistere coguntur, necessum est, ut longiori mora magis sensim putrescant & acriores fiant, vicina erodant atque corrumpant, & cum primis medullam in similem faniem transmutent tandem etiam ipsum os aggrediantur, illudque rodendo destruunt. Illud, collectio scilicet viscidus & pituitosus ossisque aliqualis expansio, contingit haud raro sine dolore, ut in *padarthrocace*: (a) hoc vero, erosio nimirum ab acris, vix fieri potest sine notabili imo subinde *acerbissimo dolore* in ossibus, & ut dici solet, in intimis quasi medullis; quos dolores nonnulli *osteocopus* vocare solent. Verum quando hoc malum principio adhuc intus in ossibus hæret, dolor a tactu externo vel pressione partis læsæ non exacerbatur, ut in malis extus hærentibus alias fieri solet: quando vero dolor ab externa pressione augetur, malum jam ad externas usque partes pervenisse indicatur. Quod ubi factum est, periostium aliæque partes ambientes, cum primis tamen una cum ossium substantia tunica cellularis intumescit, quo illa sensatio, quasi aere aut vento impleta esset, sæpe oritur, unde, ut jam dictum est, *ventosæ spinæ* appellationem accepit. Quando autem pure apparente, tumor ejusmodi inciditur, vel sponte, ut sæpe fit, aperitur, & os affectum, si videri potest, attentius consideratur, illud *ad instar spongiæ vel pumicis erosum* ac foraminulis plenum, sicut in carie plerumque deprehenditur, ita ut ex dictis similitudo horum morborum, signa, ac simul nonnullæ differentia intelligi queant.

Phænomena & signa.

VIII. Spina ventosa strictè sic dicta haud inepte *in tres gradus distinguere potest*, quorum primus est, quando dolor *osteocopus*, fere continuus intus in medulla quasi ossis ab ægro percipitur, qui quandoque jam tantus, ut ægrum dormire non sinat, absque tamen subinde tumore & dolore quodam externo: quo in statu morbus tantum intus adhuc in osse latet. *Alter gradus* esse potest, quando prægressis modo nominatis doloribus, eisdemque adhuc continuantibus, vel etiam sine eis, tumor quidam in osse sese sensim manifestat, sive ille sit durior sive paulo mollior & quasi ventosus, cum dolore etiam externo, modo leviori, modo graviore. *Tertium vero gradum* voco, quando prægressis malis prioribus istiusmodi tumor abscessum movet, & vel sponte rumpitur, vel scalpello aperitur, atque ichor foetidus sive purulenta materia butyri vel lardi rancidi odore, exit: qui postea eodem modo, ut in ulcere carioso, plus minusve continuo effluit, atque ulcus ejusmodi creat, quod veteres *ulcus cum ossis carie* sæpe vocarunt. Hæc species etiam spina ventosa *inveterata*; illa, *incipiens* sive *recens* dici potest.

Gradus spinæ ventosæ.

IX. *Padarthrocace* cum intumescencia ossis, eaque ut plurimum sine dolore & sine causa externa incipit: attamen sæpe successu temporis dolor & inflammatio, atque tandem abscessus, ulcus & caries, ut in spina ventosa, præsertim circa articulos sive ossium extrema, insequuntur: quæ eadem etiam symptomata ac caries

O o 2

(a) MERCKLINVS loco citato putat, hoc sine dolore fieri non posse: verum & SEVERINVS & ego hoc aliquoties vidi.

ries & spina ventosa producere solent. Unde patet, pædarthrocacem initio aliqua ratione pro distincto morbo haberi posse; qui tamen tandem, nisi prius curetur, in spinam ventosam abit perfectam; ita ut non nisi gradu differre videantur.

Prognosis.

X. Ex dictis hætenus, & præsertim etiam iis, quæ de cariei prognosi capite præcedenti N. 7. differuimus, haud adeo difficulter intelligi & prædici potest, quid ex ejusmodi malis sperandum. Nam cum manifestum sit, noxiam atque corruptam acrem materiam, ossis cavo vel ejus lamellis ac cellulis inclusam, neque sponte natura, neque arte facile evacuari aut expurgari posse; necessario inde sequitur, eam vicinas paulatim partes erodere atque corrumpere, donec tandem os illud, nisi mature succurratur, prorsus exedatur ac destruat, ita ut sæpe integrum membrum, si ægrum servare & ab hoc malo liberare volumus, auferri necessarium sit. Imo, quod adhuc pejus, si vitium ab interno quodam totius massæ sanguineæ malo habitu ortum traxerit, tam pravi moris sæpe est, ut, postquam etiam pars quædam hoc morbo corrupta brachium v. gr. aut manus ferro ablata sit, aliud deinde membrum, alterum nempe brachium, eodem modo ut in canerosis affectibus fieri haud raro assolet, male vexetur; id quod tamen non semper contingit: inprimis quando sanguis per convenientem victus rationem atque idonea remedia a labe illa probe purgetur atque corrigatur. In pædarthrocace, & in ipsius spinæ ventosæ primo alteroque gradu, malum sæpe aptis remediis adhuc cedit: quo magis vero inveteratum est, quo majores jam fecit progressus, quo æger debilior, quo sanguis magis corruptus, aut quo graviora alia symptomata junguntur, eo difficilius curatur, imo quandoque prorsus immedicabile est, ac tolli non potest; sed ægri, viribus tandem exhausti & febricula quasi consumti, ut in carie vehementiori, pereunt.

Curatio spinæ ventosæ.

XI. *Curatio spinæ ventosæ duplex* mihi est, prout nimirum malum vel inprimis duobus, quos constituimus, gradibus, quousque leviores appellare possumus, vel in tertio & pessimo gradu, ubi jam ossa omnino cum ambientibus partibus erosa sunt, existit. In prioribus igitur iisque levioribus gradibus optimam, quam hætenus cognovi, curandi rationem esse deprehendi, si 1. ægro adulto quotidie, pro sanguine noxio corrigendo, aliquoties porrigatur *decoctum lignorum* vulgo dictum, ex rad. sarsaparillæ, chinæ, schorzonæræ, ligno sassafras, guajaci vel juniperi, & quidem singulis vicibus ad ℥viij. X. vel XII. prout æger vel debilior est vel robustior, calide ut decoctum Theæ vel Caffee bibendum, quodque matutino tempore in lecto, assumtis simul in primo haustulo ess. lignorum, vel pimpinellæ albæ, aliussve similis guttis L. ad LX. cum regimine blande sudorifero usurpandum præcipio, ut intimius minora vasa & fibras etiam ipsas ossium melius penetret, noxiosque humores inde vel propellat atque expellat, vel corrigat: id quod digestionem & resolutionem ejusmodi subsistentium humorum ac tumorum vehementer promovet. 2. Egregie hanc intentionem & scopum juvat, si aliquoties in die parti læsæ *decocta herbarum resolventium* sive *aromaticarum* supponantur, & vapor, parte tecta, ad locum affectum calide admittatur. 3. Extra hoc tempus pars læsa bis in die *unguento mercuriali* calide probe fricanda, atque deinde emplastrum mercuriale eidem superimponendum. 4. Interne simul *medicamenta mercurialia* vel semel in debilioribus, vel bis in paulo robustioribus apta dorso, nunc sine nunc cum blanda salivatione, pro mali & ægrorum diversitate, sunt porrigenda: nam sine mercurialibus parum vel nihil aliis solum remediis in his morbis effici, frequenti usu convictus sum; quod tanto magis indicat, hæc mala plerumque virus venereum undecunque contractum, vel saltem simile malum pro causa sive fundamento habere. Quando itaque hac indicata ratione per aliquot hebdomades,

(nam

(nam brevi tempore non superatur) prudenter continuatur , primus imo & secundus gradus , ubi jam ossei tumores adsunt , curari , tumoresque facti vel rursus digeri sive dissipari , vel saltem in eum statum redigi possunt , ut non amplius augeantur , verum sine dolore aliove graviori ægri incommodo , itaut fuerunt , persistant ; id quod sæpissime , ubi digestio obtineri non potuit , hac ratione feliciter obtinui : in primis quando æger debitam ac modicam victus rationem servat , & pro cibo non nisi jusculis sanguinem temperantibus ac demulcentibus , una cum vegetabilibus & carnibus tenerioribus ; pro potione vero ordinaria decocto secundo ex radicibus & lignis supra nominatis , vel ex decocto cornu cervi , hordei , avenæ , aliove simili aquoso , blando , tenui utatur .

XII. Atque eandem etiam curandi rationem in *pædarthrocace* , sive iis ossium puerorum tumoribus , qui vel sine , vel saltem sine magno dolore sunt ; interpositis præsertim subinde medicamentis alvum ducentibus , ex mercurio dulci potissimum paratis , efficacissimam optimamque deprehendi : ubi & simul , si rachitis conjuncta , remedia huic malo opposita , cum motu & gestatione frequenti , apte conjungenda & prudenter interponenda sunt . *Pædarthrocaces cura .*

XIII. Quod si vero utrumque malum jam sit vehementius , atque laudata remedia parum sint , sed e contrario dolores ac tumores in ossibus augeantur , abscessus accedat , atque omnimoda ossis destructio metuenda , os hoc , nisi abscessus forte jam sponte ruptus , ante maturationem etiam perfectam , in loco aptissimo , qui plerumque inferior , maximeque dolens est , vel scalpello satis detegendum , aut nimis angustum adhuc postea satis dilatandum , vel etiam in timidis rodente medicamento ; atque postea vel terebra minori (Tab. VII. fig. 2. aut fig. 7. A. vel Tab. XIV. fig. 8.) aliquot sive pluribus foraminibus (a) usque ad medullam perforandum , ut corrupta ac rodens materia exitum inveniat . Vel ubi hæc ad emittendam saniem minora foraminula non sufficiant , tutoque & commode id fieri possit , terebra majori , quam modiolum aut *trepanum* vulgo appellant , os perforandum , sicut capite præcedendi n. 13. jam docuimus , ut sic non solum amplior faciliorque exitus materiæ noxiæ , sed & pro osse purgando sanandoque melior aditus medicamentis , injectionibus & manui paretur . (b) Postquam hæc facta sunt interne adhuc decoctis & essentiis lignorum , antimonialibus itemque temperatioribus mercurialibus ; externe vero mundantibus atque balsamicis medicamentis , qualia sunt decoctum agrimon. saniculæ , hyperici vel aristolochiæ cum melle rosar. & essent. myrrh. ac aloes , siphone bis quotidie injectis , ulcus purgandum ; vel mercurio dulci in aqua plantag. vel aqua calcis soluto : postea essentia vel modo laudata , vel ess. mastichis aut succini cum linamentis carptis ei , ut in aliis ossium ulceribus usu venit , imponendum , superinjecto emplastro mercuriali aliove conveniente deligandum , donec glutinetur . Interdum etiam *ferrum candens* in his malis , si commode applicari potest , haud alienum est : ut eo malum funditus tollatur : speciatim si tantum inter ossis lamellas hæreat , vel alias idoneum esse cognoscitur . (c) *Rasio* vero cariei magis quam spinæ ventosæ apta videtur . *Curatio spinæ ventosæ gravioris .*

XIV. Quando vero malum adhuc gravius , omniaque laudata quam efficacissima ceterum remedia optatum effectum præstare recusent , atque pars jam nimis corrosa atque destructa , ita ut spes nulla sit partem , imo & ægrum , alia ratione conservandi ; grave , sed unicum , ut in carie , superest remedium , *amputatio* : *Curatio pessima .*

(a) Suaferunt hoc jam *Celsus* , *Paræus* , *Severinus* , *Sennertus* , *Marchettus* . vid. *MercKlini* notæ pag. 483. seq.

(b) Hanc methodum etiam laudarunt *Celsus* Lib. VIII. cap. 2. & 3. *Heyne* lib. de ossium morbis p. 68. *Petitus* lib. de morb. oss. cap. de exostosi , & *Boerhaav.* in aphor. pract.

(c) *Severinus* nimis laudibus ignem in spina ventosa & pædarthrocace efferre mihi videtur cap. 20. : quia sæpe eo aut ad fundum pertingere non possumus , aut corruptio nimis magna est .

zio : quæ vero , pro diversitate partium læsarum , duplici ratione fieri debet . 1. Scilicet , quando morbus in parvis ossibus , ut in carpo , tarso , metacarpo vel metatarso , vel etiam in digito est , non opus est semper , ut totum membrum , digitus nimirum , pes vel manus , auferatur ; sed sufficit sæpe , ut ossiculum tantum corruptum eximatur . Sic in ejusmodi corruptione ossis digiti extremæ imo & mediæ phalangæ , non totum digitum , sed solum os corruptum in extremo vel altero articulo , vel ubi jam hic læsus erat , in prima phalanga amputavi , & quod sanum integrumque erat , conservavi . Imo & in corruptione ossis metatarsi , quod pollicem pedis sustinet , pollice adhuc sano existente , in puero decem annos nato , tantum hoc os , & quidem non integrum , sed solum quatenus corruptum erat , in parte ejus posteriori & media a sanis partibus separavi , vulnus postea balsamicis consolidavi . Ita puer hunc pedis pollicem conservavit , & sine omni incommodo æque bene ambulare potuit ut antea . (a) Quando vero digitus totus vel etiam solum primum os corruptum erat , totos digitos & pollices resecavi . (b)

Si pars tantum ossis majoris læsa .

XV. Præterea quando in majoribus ossibus non totum os , sed *pars tantummodo aliqua ejus exterior* sive lateralis carie aut spina ventosa corrupta est , nunc non mox totum membrum , aut totum os , sed illa solum pars ossis , quæ corrupta est , eodem modo , ut in carie , capite præcedenti N. 16. docuimus , vel medicamentis vel ferramentis , scalpris aut forcipibus idoneis , ea , quæ commodissime hoc fieri potest , ratione auferenda , & ulcus postea glutinandum . Quando autem *os magnum* , ut humeri , femoris vel tibiæ , vel *integer articulus* in brachio , genu vel pede hoc malo in totum vitiatum est , non nisi auferendo ac resecando omni illo , quod corruptum & quod infra est , curari potest ; facta amputatione supra corrupto in parte sana : qua vero de re infra in altera Chirurgiæ nostræ parte uberius præcipientur .

Si totum os aut articulus corruptus .

In alia varietate , ubi tumor medicamentis non cedit .

XVI. In certis spinæ ventosæ speciebus , ubi tumores ossium laudatis medicamentis cedere recusant , atque manibus accessus datur , suadet PETITVS , (a) ut tumor osseus sectione cruciformi detegatur , & pars externa quatuor angulorum cutis resecetur : hoc facto , pars linamentis aridis deligetur . Die sequenti præcipit , ut tumor totus in osse quamplurimis foraminibus , juxta se invicem terebra factis , probe perforetur , ita ut cribri instar foraminulis repletus sit , ac postea *cuneo & malleo* totus auferatur . Posthæc linamentis siccis vulnus rursus implet , ac deinde , ut vitiatum tanto citius a sano recedat , jubet , ut solutio mercurii in aqua forti , supra in carie & alibi jam a me laudata , parti corruptæ tantisper imponatur , donec omne vitiatum ablatum sit : hocque remedium hic tantopere commendat , ut illud omnibus reliquis medicamentis hujusmodi in casibus , imo & ipsi ferro candenti , si modo corruptio non sit nimis profunda , haud immerito præferat .

Exostosis quomodo tollenda .

XVII. Si acuta quædam eminentia , sive excrescentia , quæ *exostosis* proprie vocatur , in osse quodam præter naturam protuberat , eaque nullam molestiam vel dolorem vel deformitatem creat , & caries sive spina ventosa abest , quemadmodum tales vidi , præstat eam , meo quidem judicio , non curare : quia remedium non solum gravius ipso esset morbo , verum etiam osse nudato , cariem aliave in osse incommoda facile concitare posset . Contra , si deformitatem , impedimentum alicujus actionis , dolorem aliave mala induceret , eadem , ut modo dictum est , ratione tollenda erit . Cariei , spinæ ventosæ & exostoseos

(a) DRANIVS in observ. suis Chirurg. obs. 112. fere similem recenset casum ; ubi vero totum pollicem , una cum læso osse metatarsi , resecavi . Sed hoc , si fieri potest , evitandum esse cenfeo , quia sine pollice pedis , homines non tam commode ambulare possunt , quam cum eo .

(b) Exemplum pollicis & manus ob spinam ventosam resectorum vid. in SCVLTI observ. 90.

(c) Lib. de morb. oss. cap. de carie .

seos exempla varia depicta videri possunt in CHESELDENI splendido ac novo Osteographiæ opere a Tab. 41. ad finem. RVYSCHII observat. pag. 94. itemque ejus Thesaur. anat. VIII. Tab. 8. & Thesaur. X. Tab. 2.

C A P. X.

De ulceribus capitis, Tinea, Favus, Achoribus, Crusta lactea.

I. **R**ESTAT, ut nunc de ulceribus capitis quibusdam adhuc dicam, & quidem potissimum de iis, quæ partem ejus capillatam maxime afficiunt, Quid sine hæc mala - & modo *Tinea*, modo *Favus* vel *Achores* hodie appellantur. Sciendum vero est, non convenire artis salutaris Professores circa horum nominum significationem; dum quidam hoc, alii alio modo ea explicant. Sub *favi* nomine ulcera vulgo intelligunt capitis, quæ instar favorum apum multis foraminibus excavata sunt; *achorum*, quæ tenuibus admodum & plurimis perfodiuntur foraminulis, quæ humorem modice viscidum continent. Multi hæc mala etiam *tineam* vocant, ob similitudinem foraminulorum, quibus ut vestis a tineis exesa videntur. (a) Ut plurimum tamen *tinea* hodie sumitur pro scabie quadam partis capillatæ capitis, squamis crassis & turpibus arida, atque odore tetra, pueris & infantibus potissimum familiari, quibus tamen haud raro etiam faciem sive vultum deformat, quo in casu hodie vulgo *crusta lactea* appellatur, estque sæpe satis blanda & benigna; at interdum mali moris & periculosa. Est vero etiam *tinea* sive scabiei capitis *pejor quædam species*, cinericia eaque crassa crusta totam capitis partem capillatam occupans, pruritu vehementi & foetore admodum molesta, atque difficilis haud raro curationis. Ægri plerumque pallidi sunt, & malum faciei colorem exhibent. Sæpius tamen vitia hæc in infantibus & pueris conspiciuntur, quam in adultis, eorumque causa plerumque prava victus ratio vel nutricum vel ipsorum puerorum esse solet, unde sanguis vitiosus generatur, qui istiusmodi ulcera producit. Interdum tamen etiam adultos invadunt, & speciem quasi lepræ repræsentant, ubi difficulter admodum curantur. Haud raro quoque in *lue venerea laborantibus*, vel saltem contagio venereo infectis, pars capitis capillata, imo & non capillata, ac præsertim frons, siccis ejusmodi squamis & ulceribus scabiosis, quam *scabiem veneream* vocant, afficitur: imo & *gummata* & *tophi*, quos vocant venereos, capitis, quia in ulcera sæpe abeunt, aliquo modo huc referri possunt.

II. Quamvis autem priora illa ulcera a se invicem forte diversa sunt, tamen quia eodem fere modo curantur, ea hic non separabo, sed conjunctim de iis hic agam, & quomodo sananda sint, docebo. Igitur quando leviora adhuc sunt, oportet aliquoties humores noxios per alvum educere, & quidem ejusmodi medicamentis, quæ mercurium & cumprimis dulcem apta copia continent. His interponenda, si ægri paulo adultiores, decocta lignorum, pulveres, pilulæ & essentia sanguinem corrigentes; si infantes lactantes, pulveribus quidem diaphoreticis, sed eorum nutrices pulveribus, pilulis, decoctis & essentiis uti debent. *Externe* scabiei sive crustis cum fructu illinitur cremor lactis cum pauca cerussa præparata mixtus, aliquoties in die; vel oleum ovorum solum, vel cui parum olei ceræ additum sit; vel unguentum de enula, de

Quomodo curantur.

(a) Vid. HEVRNIVS lib. de morb. capitis, cap. VII.

de cerussa, diapompholygos, aliudve simile saturninum: observata simul apta diæta, defensoque corpore contra aeris injurias. Ita plerumque non solum leviora istiusmodi ulcera sanescunt, verum etiam paulo vehementiora, præsertim si simul interne alterandi scopo mercurius dulcis, vel in pulveribus vel in pilulis, modica copia caute datur, vel etiam mercurius vivus unguentis saturninis immiscetur.

Alia curatio.

III. In vehementiori malo, præsertim si quis remedia mercurialia adhibere non vult, curatio non succedit, nisi capilli prius auferantur, quibus ulcera hæc vehementer innexa sunt. Hinc nonnullis in locis in usu est, ut vel sensim evellantur, vel simul & semel ope emplastri ex pice, præsertim navali, confecti, quam igne leni dissolvunt, linteo robusto vel etiam corio inducunt, illudque resectis prius ad scabiem usque capillis toti capiti capillato calide injiciunt, & firmiter agglutinant: capite postea contra frigus vestimentis probe munito. Hæc ita per horas XII. vel XXIV. relinquuntur: postea emplastrum hoc una cum crusta scabiosa & radicibus capillorum simul ac semel vi avellitur; quod vero sine insigni dolore & sanguinis profusione fieri haud solet. (a) Postea sanguis linamentis abstergitur, caput oleo laterino, adjecto paucis oleo ceræ calide fovetur, & emplastrum de spermate ranarum, pauca camphora imprægnatum, superadditur: id quotidie ita fit, donec pars læsa munda appareat. Tandem oleo ovorum vel ess. succini inungitur, donec ex toto sanescat. Interne medicamentis sanguinis depurantibus, N. 2. indicatis, una cum recta victus ratione simul continuatur: ubi etiam antimonium vel per se vel cum paucis copia florum sulphuris remixtum egregie valet, & noxiam materiam vehementer expellit. Principio vero ab unguentis ex mercurio aut sulphure paratis curiose abstinendum: nam sæpius observatum est, quod vitiosam materiam repellant, & ægros in periculum mortis præcipitent; quod vero præmissis satis diu mundificantibus internis non faciunt.

Crusta lactea curatio.

IV. In ulceribus scabiosis faciei infantum, quæ *crusta lactea* vulgo vocantur, vel etiam *achores*, interne nutricibus antea laudata remedia (No. 2.) tam evacuantia quam corrigentia danda. Infantibus vero ipsis humores noxii sæpius per medicamenta alvum ducentia sunt ejiciendi, interjectis pulveribus diaphoreticis ex antimonio diaphoret. lap. cancror. antimonio crudo & flor. sulphuris. Quibus aliquamdiu usurpatis, ex cremore lactis cum creta vel cerussa fiat linimentum, quo crusta scabiosa aliquoties in die inungatur. Vel loco hujus oleum tartari per deliquium; vel oleum ovorum cum paucis olei laterini. Unguenta vero ex mercurio vel sulphure confecta, ut jam dictum est, plerumque ab principio, & cum primis debilioribus valde nocent. Quodsi tamen in imperitis ejusmodi remedia citius, quam par est, fuissent adhibita, ut adhuc sæpius fieri solet, & infantes inde ægrotarent, medicamentis sudoriferis internis; pulveribus, essentiis, potiunculis, potu calido, ac regimine calido, infanti & nutrici usurpatis, materia noxia omni cura denuo expellenda, hisque continuandum, donec bene rursus sese habeant.

(a) Ex colophonia etiam ejusmodi emplastrum fieri potest.

Finis Partis Primæ.

